

પ્રત્યેક માણસે પાસે રાખવા લાયક.

હુન્નર તત્વ સંગ્રહ

રચનાર.

બાઈ ગંગાબાઈ પ્રાણશંકર. યાજ્ઞીક.
દ્વીત્રિયા નિષેધ નિબંધ, વહેમ ખંડન ચોથી
ધત્યાદી પુસ્તકોનાં બનાવનાર અને વિક-
ટોરીઆ ગર્લ સ્કૂલનાં હેડમિસ્ટ્રેસ.

મુ. માણસા.

સને ૧૮૯૭.

સંવત ૧૯૫૩.

આ પુસ્તક છાપવા છપાવવાની સર્વ કોષ્ટને છૂટ છે.

અમદાવાદ.

“વિજય પ્રવર્તક” પ્રેસ.

મૂલ્ય ત્રણ રૂપિયા.

આવાં દેશાપ્તોગી પુસ્તકનો નેમ વધુ ફેલાવો થાય તેમ દેશની ફરિયાદો અર્થ
ભાષાઓ તથા બહેનોને સુખાનંદ થાય માટેના આ ગ્રંથ છાપવા છાપવ
સર્વ કંઈને છૂટ આપવામાં આવે છે. તથાસ્તુ !! વિનય વિનય શ્રીરંગ !!

ઉત્સર્ગ.

મહાપુન્યશાળી, પ્રતાપલાલ,

શ્રી હુસેન મહમદખાનજી સાહેબ.

મુ. પાનણપુર.

મહાશય !

આપ વિદ્યાવૃદ્ધિના કાર્યમાં અતિ પ્રીતિપૂર્વક તન, મન અને ધનથી આશ્રય આપો છો. દેશોત્કર્ષક સાધનોની અભિવૃદ્ધિને ધન્ય છે. દેશી ફારીશરીને શુદ્ધ અંતઃકરણથી ઉત્તેજન આપવા ઉત્સાહ ધરાવો છો. સ્વદેશહિતનાં કાર્ય યજ્ઞની સ્ત્રી કેળવણીની વૃદ્ધિ કરવામાં સન્મતિ રાખો છો. પર ભાષામાંથી અત્યુત્તમ ગ્રંથોનાં ભાષાંતર થ-જોલાં જોવાની આપની બલીષ્ટ આકાંક્ષા, ગુજરાતી ભાષાની ઉન્નતી કરવા તરફ આપની અખંડિત ઉત્કંઠા તથા બોધદાયક ગ્રંથો રચાવવા તરફ આપની બલવત ઉત્સુકતા છે. આપ આર્ય મહિલાઓની ઉન્નતી થતી નિહાળી સતોષ પામો છો. સ્ત્રી જાતીના લખાણની કદર પીછાણી બની શકે તે આશ્રય આપો છો, તેમજ આપ નિરભિમાન, ઉદાર, બુદ્ધિમાન, ધૈર્યમાન વગેરે અનેક શુભ ગુણને યોગ્ય હોવાથી આપની પ્રતિષ્ઠા, ધણીજ છે. મારે આ ગ્રંથ આપને ઉદ્ધાસપૂર્વક માન સહિત અર્પણ કરી અત્યાનંદ પામું છું-તો તે સ્વીકારશો.

માણસા.

} ગંગાખાઈ પ્રાણશંકર યાજ્ઞીક.
હૈદમિસ્ત્રેસ વિક્ટોરીયા ગર્લ સ્કૂલ.

મહિલા ગ્રંથકારને વથાશક્તિ આશ્રય આપવો, અપાવવો એ
 સ્વદેશપ્રેમી, સાક્ષરભાષ સાહેબનો ધર્મ હોવાથી નિચે લ-
 ખ્યા મુજબ ગુણુ મહાશયોએ આ પુસ્તક ખપાવવા
 ઘણીજ કીમતી મદદ શુદ્ધ અંતઃકરણથી આપી
 છે. તેથી તેમનો હું આભાર માની જગ-
 નિયંતાને પ્રાર્થના કરું છું કે તેમને
 મુખી રાખો અને તેમનાં દેશ-
 વતસલ સુકૃત્યોમાં સદા
 શહાયમૂત રહે!
 તથાસ્તુ !

- ૧ મહેરબાન કૃપાળુ ઠાકોર સાહેબ મુરસીહજી.....લાઠી.
- ૨ જીવનરામ લક્ષ્મીરામ દવે.....મહુવા.
- ૩ ઉમીઆશંકર આદીતરામ કારભારી સાહેબ.....સાણંદ.
- ૪ ધનજીભાઈ માણેકજી મુંગારોઠ.....કલીકોટ.
- ૫ દેશાઈ રણછોડલાલ અમ્નતરામ.....વડોદરા.
- ૬ કૃશ્નશંકર ગીરંજશંકર જોશી.....મું. અમદાવાદ.
- ૭ ભવાંતીશંકર ગીરંજશંકર જોશી.....લીંમડી.
- ૮ ત્રિદાશંકર કર્ણાશંકર વઢીય.....પાટણ.
- ૯ ગીરધરલાલ વીકુંભદાસ પટવારી.....પાલણપુર.
- ૧૦ મહેરબાન કૃપાળુ ઠાકોર સાહેબ જનસીહજી.....નાંદોદ.
- ૧૧ કલ્યાણજી પુંજરામ બ્યાંતી.....સાણંદ.
- ૧૨ રા. રા. હીમતભાઈ કડુભાઈ.....અમદાવાદ.
- ૧૩ ત્રવાડી કેશવજી ગીગાભાઈ.....ભાવનગર.

તા. ૧૫-૭-૯૭.

}

ગંગાખાઈ પ્રાણુશંકર યાજ્ઞીક.
 હેડમિસ્ટ્રેસ ગર્લ સ્કૂલ, માણસા.

પ્રસ્તાવના.

આધુનિક સમયમાં આ આર્ય દેશ દીનપરદીન કળાકૌશલ્યતામાં મંદ બની પૈસે ટકે નિર્ધન થતો જાય છે. પરંતુ પ્રાચીન સમયમાં સર્વોત્તમ વિશાળ રીતે મહાન સ્થિતિમાં હતો.

અસલના વખતના કારીગરો ઉંચી જાતની યોજના માટે, પ્રમાણ પ્રમાણે ઘાટ કરવા માટે, સૃષ્ટિ માંહેલા પદાર્થોની આબેહુબ નકલ કરવા માટે અને છેલ્લે કામમાં સશાષ્ટ આણુવા માટે તે અપૂર્વ કૃશળ હતા. જેનાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ હાલમાં પ્રસિદ્ધ પામેલા બલૂનની ખરોખરી કરે, અથવા એથી પણ ચઢતી ખ્યાતીવાળા વૈમાન બનાવી આકાશમાં ગમન કરતા તથા ઇશ્વર કૃતથી પણ અધિક આશ્ચર્ય ઉપજે એવાં બાણ બનાવી યુદ્ધ પ્રસંગે ઉપયોગમાં લેતા એ વાત કયા સુર મનુષ્યની અબાણ બહાર છે ?

કચ્છમાં આવેલા કેરા ગામ પાસેથી આસરે ૧૮૦૦ વર્ષનો એક સિક્કો થોડાં વરસ ઉપર જડ્યો હતો, તેના ઉપર રાજાનું મોંદુ એવું સરસ કરેલું હતું કે તેનો ઘાટ, વાળ પોશાક અને આભૂષણો સામી દ્રષ્ટિ કરતાં તે વખતના કૃશળ કારીગરોની અપૂર્વ બુદ્ધિની ખરેખરી માહિતી ખ્યાલમાં આવતી હતી, તે સિક્કામાં સશાષ્ટ આણુવા માટે એવી તો ખૂબી વાપરવામાં આવેલી હતી કે આજના સુધરેલા જમાનાના યુરોપમાં બનાવેલા સિક્કાની ખરોખરી કરી શકે એવો તે હતો. એ સિક્કો મરહુમ આનરેબલ મી. ગીબ્સ ને બીજા ધણા સિક્કા સાથે પોલીટીકલ એન્ડ કર્નલ બાર્ટન માર્કેટે મોકલ્યો હતો.

કચ્છના તાબાના કોડાય ગામમાં તથા આણુ પર્વત ઉપર જૈન લોકોનાં હજારો વરસ ઉપરનાં જૂનાં દેવાલયો છે તેમાં સલાટોએ જે જે નકશી કામ કર્યું છે. તેમાંના વેલ, પૂલ, બુટ્ટા, કાંગરી, મૂર્તિઓ અને ઘાટમાં જે ભાવ બતાવ્યો છે તે આજપણ ધણો વખણાય છે અને જોનારને હાક કરી નાંખે છે. આવી રીતે જે ભૂમિમાં અપ્રતિમ કીર્તિના કીરણથી પ્રખ્યાત બની હુન્નર ધંધામાં દિવસ રાત પ્રકાશિતપણે શ્રમ કરી મગ્ન રહી આનંદ પામતા તેજ ભૂમિના નરો આજે કંગાળ સ્થિતિમાં, દારિદ્ર્ય મતીમૂઠ અને વિચાર શક્તિએ રત્ન બની જઈ હુન્નર ધંધામાં અધમ

હાલતે આવી પહોંચ્યા છે. એટલુંજ નહીં પણ અન્યભૂમિના લોકોની નવીનવી બનાવટની તરેહવાર ચીજો ઉપર આધાર રાખી ખેસી રહેવું પડે છે માટેજ દેશની દાજ્જા જાણનાર સજ્જનોએ દેશોત્તરીને માટે કાળજી રાખી દેશી કારીગરીને સજ્જવન કરી, ચંચળ અને ઉદ્યમી કારીગરોને પરદેશમાં બનતી બનાવટથી માહિતગાર કરી તેમને ઉત્તેજન આપવાનો શ્રમ લેવા સુગમ અને અતુકુળ પડે એટલા માટે આ એક અંગત્યનો સાધન રૂપ ગ્રંથ સ્વદેશ સેવામાં સુસુ નરોની આગળ રમતો મૂકી કૃતાર્ય થાઉં છું.

આ પુસ્તકના કામમાં મારા એક સહુણી બંધુ મી. દોરાબજી દાદાભાઈ ખંભાતા જેઓ પુનામાં મુખ્યાલ્ય બેંકમાં આસી. સરાફ છે તે કૃપાળુભાઈ શ્રીએ ઘણીજ સારી મદદ આપી છે તેથી તેમનો હું ઉપકાર માનું છું અને પુનઃલખવા રજા લઉં છું કે આ મોટો ગ્રંથ જલદી પ્રગટ થાય છે એ બધો પ્રતાપભાઈ દોરાબજીભાઈનોજ છે.

આ પુસ્તકના છેવટના ભાગમાં મરણના લાભની વિમા કંપનીની અને વૈદ્ય કૃષ્ણશાસ્ત્રીના અત્યુત્તમ અસરકારક ઔષધોની જાહેર ખબર છે તે ઉપર પ્રત્યેક વાંચક વર્ગનું ધ્યાન ખેંચાવા ખાસ લલામણુ કરે છે. વિમા કંપનીઓમાં આ કંપની ઘણા સારા ફાયદા વાળી છે. તેની દાખલ થવાની રી અને માસીક લવાજમ ઘણીજ નજીવાં છે.

આ પુસ્તકનાં પ્રુફ સુધારવામાં ધી ઇડીઅન મ્યુચુઅલ ડેથ બેનીફીટ પ્રંડ લીમીટેડ કંપનીના એન્ડર્સ મી. એન. પી. શેઠના એન્ડ કંપનીએ પોતાનો અમુલ્ય વખત રોકી બનતી કાળજી રાખી છે તેથી તેમનો ઉપકાર માનું છું.

દેવપોલી એકાદશી (૧૯૫૩) } ગંગાભાઈ પ્રાણશંકર યાજ્ઞીક.
ગુજરાત વર્નાક્યુલર સો. માં. લાઇફ મેમ્બર,
માણસા.

અનુક્રમણિકા.

- પ્રકરણ પહેલું—ભેગ પારખવા સંબંધી ભિન્નભિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧ થી ૧૨ સુધી.
- પ્રકરણ બીજું—શરીર સુશોભિત કરવાના પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૨ થી. પૃષ્ઠ ૨૩ સુધી.
- પ્રકરણ ત્રીજું—જાનવર દૂર કરવાના પ્રયોગ.... પૃષ્ઠ ૨૩ થી પૃષ્ઠ ૨૮ સુધી.
- પ્રકરણ ચોથું—તરેહવાર જાતના સાણુ બનાવવાના પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૨૯ થી ૩૮ સુધી.
- પ્રકરણ પાંચમું— દાઝ સંબંધીના વિવિધ પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૩૯ થી પૃષ્ઠ ૪૯ સુધી.
- પ્રકરણ છઠું—ચમત્કારી ભિન્નભિન્ન અજ્ઞયખી પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૪૯ થી ૫૫ સુધી.
- પ્રકરણ સપ્તમું—ઝેરી જાનવર સંબંધી ભિન્નભિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૫૫ થી ૬૨ સુધી.
- પ્રકરણ ૮ મું—જીદી જીદી જાતનાં વારનીસ બનાવવાના પ્રયોગ..... પૃષ્ઠ ૬૨ થી ૭૨ સુધી.
- પ્રકરણ ૯ મું—કપડાં વિગેરે ઉપરથી ડાઘ કાઢવાના પ્રયોગ... પૃષ્ઠ ૭૩ થી ૭૯ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૦ મું—કાચ સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૭૯ થી ૯૭ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૧ મું—જાનાવરની દવા સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૯૭ થી ૧૦૩ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૨ મું—વરસાદની અગમચેતીઓ વિષે. પૃષ્ઠ ૧૦૩ થી ૧૦૯ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૩ મું—સોનીના પ્રપંચ સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૦૯ થી ૧૧૩ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૪ મું—મલમ બનાવવા સંબંધી ભિન્નભિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૧૩ થી ૧૧૭ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૫ મું—પાણી ઠંડું કરવાના ભિન્નભિન્ન મિશ્ર. પૃષ્ઠ ૧૧૭ થી ૧૧૯ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૬ મું—ચામડા સંબંધી ભિન્નભિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૧૯ થી ૧૨૨ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૭ મું—દૂધ શોષી કાઢવા સંબંધી ભિન્નભિન્ન વિચાર. પૃષ્ઠ ૧૨૩ થી ૧૨૫ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૮ મું—ધાતુ સંબંધી ભિન્નભિન્ન હુન્નર. પૃષ્ઠ ૧૨૫ થી ૧૪૩ સુધી.
- પ્રકરણ ૧૯ મું—તરેહવાર જાતના ચુરણ બનાવવાના પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૪૩ થી ૧૫૪ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૦ મું—ભિન્નભિન્ન જાતની શાહી. પૃષ્ઠ ૧૫૪ થી પૃષ્ઠ ૧૭૦ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૧ મું—સાધારણ કામમાં આવે તેવા હુન્નર. પૃષ્ઠ ૧૭૦ થી ૧૭૯ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૨ મું—જગનિયંતાની કૃતીને મળતા પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૭૯ થી ૧૮૨ સુધી.

- પ્રકરણ ૨૩ મું—લાખ બનાવવાના પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૮૨ થી પૃષ્ઠ ૧૮૬ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૪ મું—લાકડા સંબંધી ભિન્નભિન્ન હુન્નર. પૃષ્ઠ ૧૮૬ થી ૧૯૩ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૫ મું—કાગળ બાબત ભિન્નભિન્ન પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૧૯૩ થી ૨૦૨ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૬ મું—અત્તર અર્કને તેલ બનાવવાના પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૨૦૨ થી ૨૦૮ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૭ મું—પરચુરણ અજાયબી હુન્નરનો સંગ્રહ. પૃષ્ઠ ૨૦૯ થી ૨૨૫ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૮ મું—ઉત્તર રેશમ ઉપર રંગ ચઢાવવાના. પૃષ્ઠ ૨૨૫ થી ૨૩૦ સુધી.
- પ્રકરણ ૨૯ મું—વનસ્પતિ બાબતના હુન્નર..... પૃષ્ઠ ૨૩૧ થી ૨૪૨ સુધી.
- પ્રકરણ ૩૦ મું—સૂતર ઉપર રંગ ચઢાવવાના.... પૃષ્ઠ ૨૪૨ થી ૨૪૫ સુધી.
- પ્રકરણ ૩૧ મું—દવા સંબંધીના હુન્નર.... પૃષ્ઠ ૨૪૫ થી પૃષ્ઠ ૨૬૯ સુધી.
- પ્રકરણ ૩૨ મું—ધાત્રેણ દવાઓ બનાવવાના પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૨૬૯ થી ૨૭૪ સુધી.
- પ્રકરણ ૩૩ મું—આંખને કાનસંબંધી પ્રયોગ. પૃષ્ઠ ૨૭૫ થી ૨૭૮ સુધી.

મહેર ખખર.

ધી પુના હાયમંડ જ્યુબીલી વેલવેટ મેન્યુફેક્ચરીંગ
કંપની લીમીટેડ.

(હિંદુસ્તાનના ૧૮૮૨ ના છઠ્ઠા કાયદા પ્રમાણે રજીસ્ટર
કરાવી છે.)

મીલની થાપણ ૪૦૦૦૦૦

તેના ભાગ આઠસે કરેલા છે. ને દરેક ભાગ રૂપીઆ ૫૦૦ નો છે.

હાયરેક્ટરો.

સરદાર રાવખહાદુર. કુપુસ્વામી વી. મુડલીઅર.

સરદાર. સદાશીવ એમ પુરંદરી.

રાવખહાદુર. વિષ્ણુ મોરેશ્વર ભીડે.

રાવખહાદુર. નારાયણભાઈ ડાંડેકર.

ખલવંતરાવ હરી ચીપલુનકર એસ્કવાયર.

ખાલાજી ભાવ ગોડખે એસ્કવાયર (એક્ષ ઓફીસ.)

સેક્રેટરી ટ્રેઝરર્સ એન્ડ એજન્ટ્સ.

મેસર્સ ખાલાજી એન્ડ લલુભાઈ.

એકર્સ ધી બેંક ઓફ બાંમ્બે.

આ તામની મખમલ ખનવવાની પુનામાં એક કંપની
સ્થાપન થઇ છે. આ કંપનીનું કામ ઘણું જ ફાયદાકારક છે.
એજટોના કમીશન અને ડાયરેક્ટરોના પાવર્સ બીજી કંપનીઓ
કેટલા ફેરફારવાળા છે. તે નિચેના એડ્રેસથી પ્રોસ્પેક્ટસ મંગા-
વવાથી ખાતરી થશે.

આ મખમલનું કામ હિંદુસ્તાનમાં પહેલવહેલું જ છે. માટે
તેમાં શું લાભ છે તે પ્રોસ્પેક્ટસ વાંચેથી ખાતરી થશે.

કંપનીનું રજીસ્ટર થએલી ઑફીસનું એડ્રેસ.

ધી પુના ડાયમંડ જ્યુબીલી વેલવેટ મેન્યુફેચરીંગ

કંપની લીમીટેડ.

રવીવાર પેઠ મોતીચોક.

ધર નં. ૧૨૨ સુ. પુના. Poona.

ડિપરની મીલ ઘણીજ ભારોંસાદાર છે. તેના શર ડિપર-
છાપરી ભરાવવા માંડ્યા માટે પાછળથી મળવા મુશ્કેલ છે.

માણસા.

}

ગંગાખાઈ પ્રાણશંકર.

હિંદમિસ્ટ્રેસ ગર્લસ્કૂલ.

— ૧૨૨ —

હુનર તત્વ સંગ્રહ.

પ્રકરણ પહેલું.

લેગ પારખવા સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. દૂધની અંદરનો પાણીનો લેગ પારખવાની રીત:—આ લેગ પારખવા માટે ખાસ યંત્ર આવે છે તેને લેકટોમીટર કહે છે, અને તે નળી પાણીમાં મુકવાથી ઝાઝી વત્તી હુમવાથી લેગ માલુમ પડી આવે છે.

૨. બીજી રીત:—ગાય અથવા ભેંસનું દૂધ આપણે હમેશાં વાપરતા હોઈએ, તે દૂધ એક વજન કરેલી બાટલીમાં અમુક નિશાની સુધી ભરી વજન કરી નોંધી રાખવું, અને બ્યારે શકદાર દૂધ તપાસવું હોય ત્યારે તેને પણ તેજ નિશાની સુધી ભરી તોળવું, એટલે જો પાણીનો લેગ હશે તો વજન ઝાણું માલુમ પડશે.

૩. ત્રીજી રીત:—દૂધમાં નાઇટ્રીક આસીડનાં એક બે ટીપાં નાંખતાં જો પાણી ભેળેલું હશે તો દૂધ અને પાણી છૂટાં પડી જશે.

૪. ચોથી રીત:—સૌથી સહેલી રીત એ છે કે, દૂધમાં આંગળી બોળીને એક ટીપું અંગુઠાના નખ ઉપર મેલવાથી જો દૂધ ચોખ્ખું હશે તો ટીપું ગોળાકાર હાલતમાં રહેશે, પણ જો પાણીનો લેગ હશે તો તે ટીપું અંગુઠા ઉપર પથરાઈ જશે.

૫. મધ ચોખ્ખું છે કે નહીં તે જાણવાની રીત:—મધને પાણીમાં નાંખી જોવું જો તે પાણીના હેઠળ એસી જાય તો તેમાં કાંઈ પણ લેગ થયો નથી એમ સમજવું પણ જો તે પાણીની સાથે પીંગળી જાય અને તેમાં પથરાઈ જાય તો તેમાં બીજી વસ્તુનો લેગ છે એમ સમજવું. કારણ મધ ભારે છે તેથી તુર્ત પાણીને તળીએ એસી જાય છે અને ખાંડ હલકી છે તેથી પથરાઈ જાય છે.

૬. બીજી રીત:—મધનો દીવો કરવો, જો તે ચોખ્ખું હશે તો દીવો બળશે પણ તેમાં લેગ હશે તો સારી પેઠે દીવો બળશે નહીં.

૭. ત્રીજી રીત:—મધમાં કટલાક મધ વેચનારાઓ ખાંડનો અથવા સાકરનો શીશો ભેળાને વેચે છે તે પારખવાની રીત એવી છે કે, મધનાં વીશ ટીપાં લેવાં અને તેમાં થોડો આલકોહોલ ભેળવો જો તે મધ ચોખ્ખું જ હશે તો આ રીતથી તે દૂધના જેવું સફેદ થશે. પણ તેમાં શીશોનો ભેગ હશે તો તેમાંથી કાંઈ જોવો ભાગ છુટો પડી નીચે ઠરી ખેસશે.

૮. કલમમાં સીસાનો ભેગ છે કે નહીં તે પારખવાની રીત:—ઘણી વખતે હુમરા કલાઈ કરનારાઓ કલાઈ મોંઘી હોવાને લીધે તેમાં સીસાનો ભેગ કરી તે મિશ્ર ધાતુથી વાસણ ઉપર કલમ કરે છે અને તેથી કરીને તે વાસણમાં ખાવાની ચીજ રાખવાથી અથવા રસોઈ કરવાથી સીસું શરીરમાં પ્રવેશ કરી ઝેરી અસર કરે છે, આ ઠગાઈ જાણવાનો સહેલો ઉપાય એ છે કે, શકવાળા વાસણ ઉપર સાફ કપડાનો કટકો ધસવાથી જો ચોખ્ખી કલમ હશે તો કાળો ડાઘ પડશે નહીં પરંતુ તેમાં સીસાનો ભેગ હશે તો તુર્તજ કાળો ડાઘ પડશે.

૯. ખરી અને ખનાવટી ચાહને પારખવાની રીત:—એક રૂશીયન રસાયણે આ ખુલાસો જાણવાની રીત નિચે પ્રમાણે બતાવી છે. ચમચી ભરીને ચાહ એક ગ્લાસમાં નાંખી તે ઉપર ઠંડુ પાણી રેડવું અને પછી તેને સારી પેઠે હલાવવું. ચાહ ચોખ્ખી હશે તો પાણીને સહેજ રંગ આવશે પણ ભેગભેગ કરેલી હલકી અથવા રંગેલી ચાહ હશે તો પાણી ઘણું જ રંગીન બની તેમાં કકરો આવતો જણાશે.

૧૦. ખીજી રીત:—ચોખ્ખી તથા ખનાવટી ચાહને જૂદી જૂદી ઉકાળી તેને સારી પેઠે ઠંડી પડવા દેશો તો ખન્ને વચ્ચે ભારે તફાવત માલુમ પડશે. ખનાવટી ચાહ જોઈ ઠંડી પડતી જશે તેમ વધારે જાડી થશે છતાં દેખાવમાં તે પારદર્શક રહેશે; પણ ચોખ્ખી ચાહ ગદલી અથવા દૂધના રંગની થઈ જશે. સખળ ચોખ્ખી ચાહ તેમાંના નાંધટીક આસીડને લીધે આવો રંગ પકડે છે. પણ ખનાવટી ચાહમાં આવો આસીડ હોતો નથી.

૧૧. ખાંડમાં રેતનો ભેગ છે કે નહીં તે જાણવાની રીત:—(સતી ખાંડમાં રેત ભેગવધામાં આવે છે) એક ગ્લાસ ભરીને પાણી લેવું અને તેમાં થોડી ખાંડ નાંખવી પછી તેને ચમચીથી હલાવવું, હલાવી નાંખીને પીગાળવું; ખાદ એ ગ્લાસને થોડો વખત એક જગ્યા ઉપર મુકી રાખવો, જો ખાંડમાં રેતી અથવા ખીજી જાત ભેળેલી હશે, તો

ગાસની નિચે ઠરી જશે.

૧૨. સોનામાં પીતળ અથવા ત્રાંબુ પારખવાની રીત:—
ધડીઆળની સાંકળી અથવા કોઈ પણ જાતના દાગીના સોનાના અથવા પીતળના છે તે જાણવા સાર આ રીત જલ્દી સહેલી છે. દાગીનાને એક કદાણ પથ્થર જેને સોની લોકો કસોટીના નામે ઓળખે છે, તેની ઉપર દાગીનાને જોરથી ધસવો કે જેથી તે ધાતુનો ધસારો અથવા ડાઘ પથ્થર ઉપર પડે, પછી એ ડાઘ ઉપર જરા “નાઇટ્રિક આસીડ” તુલિયું મુકવું એટલે જો ખરા સોનાનો ખનાવેલો હશે તો તે ડાઘ જશે નહીં પણ એમનો એમ પથ્થર ઉપર રહેશે, અને ડાઘ જતો રહે તો સમજવું કે એ સોનાનો દાગીનો નથી પણ પીતળ અથવા ખીજા ધાતુનો છે.

૧૩. ખીજા રીત:—જો દાગીનાને કસોટીપર ધસવાને જલ્દી તેની ઉપર નાઇટ્રિક આસીડ જરા લગાડી જોવો. જો તેમાં ત્રાંબાજેલી ધાતુ હશે તો ત્રાંબુ નાઇટ્રિક આસીડમાં પીંગળ્યાને લીધે તેનો ખુબ રંગ દેખાશે પણ જો તે સોનાનો હશે તો તેની ઉપર કંઈ પણ અસર થશે નહીં.

૧૪. કીરમજ પારખવાની રીત:—કીરમજ સારી પેઠે સુકાં એલી હોય અને તેનો દાણો ખાંડ વગરનો હોય તથા તેનો રંગ કાખર-ચીત્રો અને જરા નાંખુડા રંગ ઉપર ઉતરેલો દેખાય છે.

૧૫. ખીજા રીત:—કીરમજના દાણાનો આકાર ઘડાના જેવો જાળ હોય તથા તેની ઉપરની બાજુ કાચાની પીઠની રોણકની જાળ અને પેટ આગળથી ચપટી હોય અને તે ઘડાની પાંખ ખરી ગયેલી હોય. ઉપર જે કાખરચીત્રો રંગ કહેલો છે તે રંગ થવાનું કારણ એ છે કે, તે દાણા ઉપર કુદરતી એવા રંગનો ભુકો પેદા થયેલો જ હોય છે; અને નાંખુડો રંગ થવાનું કારણ એ છે કે જે પાણીમાં એ ઘડાઓને નાખે છે તે પાણીમાં થોડાક કીરમજનો રંગ નાંખી દે છે જે ઘડાના બદન ઉપર ખેશી જાય છે.

૧૬. રેશમી કપડાંમાંથી હુલકી જાતનું રેશમ પારખવાની રીત:—એક રેશમનો કકડો લઈ તે ઉપર હૈદ્રોક્સીડની એ ત્રણ ટીપાં નાંખવાં એટલે જો રેશમ ઓખ્યું હશે તો તુરંત કાણું પડશે. અને કાણું પડીને વચ્ચે કાંઈક રહ્યું હોય તો જે ઓગળી ગયો તે ખરું રેશમ સમજવું અને બાકીનો જે ભાગ રહ્યો તે સુતર સમજવું.

૧૭. ઘડાના આકારમાંથી ચાક શોધી કાઢવાની રીત:—ઘડા-

ના આટામાં થોડું સલ્ફ્યુરીક આસીડ નાંખી ગેળવી નાંખવું, એટલે જે આટામાં ચાક ભેળેલો હશે તેા તે ચાકમાંથી કારબોલીક આસીડ બહાર નીકળ્યાથી આટામાં ઉભરો આવશે અને જે કાંઈ ભેળેલું નહીં હશે તેા ઉભરો આવશે નહીં.

૧૮. પાંઉમાંથી ભેળેલો ચાક શોધીકાઢવાની રીત:—પાંઉની થોડી કાતરીઆ ઉપર કકડવું પાણી રેડવું પછી તે પાણીમાં થોડું સલ્ફ્યુરીક આસીડ નાંખવું જે તેમાં ચાક ભેળેલો હશે તેા તેમાં ઉભરો આવશે.

૧૯. પાંઉમાંથી ફટકડી શોધી કાઢવાની રીત:—પાંઉને કાપી પાણીની અંદર ભીજવી રાખવું, પછી તે પાણીમાં થોડું સોલ્યુશન આર્થ્યુરેટ આર્થ લાઇમ નાંખવું એટલે જે તેમાં ફટકડી ભેળેલી હશે તેા પાણી દૂધના જેવું થશે, જે જે તેમાં કાંઈ નહીં ભેળવ્યું હશે તેા પાણી એમને એમ સ્વચ્છ રહેશે.

૨૦. સાબુમાંથી ભેળસેળ કીધેલા ખીજી જાતના પદાર્થ શોધી કાઢવાની રીત:—સાબુને બનાવતી વખતે ફેટલીક જાતની હલકી વસ્તુ ભેળે છે તે શોધી કાઢવું હોય તેા તેવા સાબુમાંથી થોડી પાતળી ચીપો કાપીને તેના એક ભાગ લેવો પછી તે એક ભાગના વજન બરાબર સાત ભાગ સારા સ્પીરીટ આર્થ વાઇનમાં નાંખીને બાટલીને ખૂચ ગારવો, અને તેને ગરમ જગ્યા ઉપર મેલી રાખવો જે સાબુ સારો હશે તેા તે બધો સ્પીરીટમાં પીંગળી જશે પણ તેમાં રેતી અથવા મટોડી ભેળેલી હશે તેા બાટલીમાં નિચે ઠરી જશે.

૨૧. ટરપીન્ડાઇન તેલમાંથી ખીજી હલકી જાતનું તેલ કાઢવાની રીત:—જે ટરપીન્ડાઇન તેલમાં ખીજી હલકી જાતનું તેલ ભેળેલું હોય તેા તે શોધી કાઢવાને તેવા તેલને સફેદ કાગળ અથવા કપડા ઉપર થોડું નાંખીને તેને જરા આતસની ગરમી દેખાડવી, જે તેલ સારું હશે તેા વરાળ રૂપે ઉડી જશે અને તે કાગળ અથવા કપડા ઉપર કાંઈ પણ ઝાંધ રહેશે નહીં, પણ ભેળેલું હશે તેા તે પર ઝાંધ પડી રહેશે.

૨૨. વાઇન દારૂમાંથી યુગરલેડ શોધી કાઢવાની રીત:—ગ્લાસમાં થોડો વાઇન રેડી તેમાં થોડો ટીંકયર આર્થ આરપીમટ નાંખવો એટલે જે વાઇનમાં યુગરલેડ હશે તેા તે ગ્લાસમાં વાઇનદારૂ કાળા રંગનો થશે. નહીં તેા તે એમનો એમ સ્વચ્છ રહેશે.

૨૩. સ્ટીલના લોઢામાંથી સાધારણ લોઢાને શોધી કાઢવાની

રીત:—નાઇટ્રીક આસીડમાં થોડું પાણી નાંખીને નંરમ કરવું અને તેમાંથી એક ટીપું લોઢાપર નાંખવું અને તેને થોડી મિનિટ રહેવા દઇને પાણીથી ઘોષ નાંખવું. જો તે લોઢું હશે તો સફેદ લુરા રંગનો ડાઘ પડશે, અને સ્ટીલની ધાતુ હશે તો કાળો ડાઘ તેની ઉપર રહેશે. એમ થવાનું કારણ એ કે નાઇટ્રીક આસીડ તો બેઉ જાતના લોઢાને પીંગળાવે છે, પણ સ્ટીલના લોઢાની ખનાવટમાં કાલસો આવ્યાથી કાળો ડાઘ પડે છે. જ્યોતે તે આસીડથી પીંગળ્યા વગર કાળાશવાળો દેખાય છે.

૨૪. લવંડરના તેલમાંથી હલકી જાતનું ભેળશેળ કીધેલું તેલ શોધી કાઢવાની રીત:—આ ખુશબોદાર કીમતી તેલમાં વારંધડી-એ ટરપીન્ટાઇન તેલ ભેળેલું હોય છે તે શોધી કાઢવાની રીત નીચે પ્રમાણે:—એવા તેલમાં એક કપડાનો અથવા કાગળનો કટકો બોળી આંતરસની સામે ધરવો એટલે સ્વચ્છ ખુશબોદનું તેલ વેરાળ રૂપે પહેલાં ઉડી જશે અને તેમાં ટરપીન્ટાઇન ભેળેલું હશે તો તેનો વાસ તે કપડા અથવા કાગળ ઉપર પડી રહેશે.

૨૫. ફલાનેલના કપડામાંથી સુતર પારખવાની રીત:—ફલાનેલના કપડામાંથી થોડી કાપલી કાપીને તેને પાપડખારના પાણીમાં ઉકાળવી એટલે જો નર્થું ઉત્તર હશે તો તે પાણી સફેદ સાબુ જેવું થશે અને તેમાં સુતર ભેળેલું હશે તો તે પાણીના રંગ બદલાશે નહીં.

૨૬. આટો પારખવાની રીત:—આટો સારો છે કે નહીં અને તેમાં કેંઈ ખીજ વસ્તુનો ભેળ છે કે નહીં તે જાણવા સાફ થોડો એક હાથમાં આટો લેવો અને અરધી મીનીટ સુધી તેને મસળીને લોંટો વાળવો જો સારો હશે તો છુટી પડશે નહીં, પણ જો તેમાં કેંઈ ભેળ હશે તો હાથમાંથી છુટો પડતો જ તે વેરાઇ જશે.

૨૭. ગીરીન સુકી ચાહમાંથી મોરથુથુ શોધી કાઢવાની રીત:—ચાહને લીલા રંગની દેખાડવા માટે ચીનના કેટલાક કપડી વેપારીઓ મોરથુથાનો રંગ આપે છે. તે પારખવાને સુકી ગીરીન ચાહને એક આટલીમાં નાંખવી અને તે ઉપર લીકવીડ આમોન્યા ૧ ભાગ અને પાણી ચાઘો ભાગ લેઇ બેઠને ભેળીને ચાહવાળી આટલીમાં નાંખવું અને પછી આટલીને ખુબ હલાવવી, પેલી ચાહમાં મોરથુથુ જરા પણ ભેળેલું હશે તો આટલીમાં જ પાણીના રંગ બદલ થઇ જશે.

૨૮. રૂપાંરૂપમાંથી ભેળેલી હળધર શોધી કાઢવાની રીત:—રૂપાંરૂપની ચાહ ખનાવવી અને તેમાં એક કાગળને બોળીને સારી પેઠે

સુકવેગ; પછી એ કાગળને ઘોરાસીક આસીડમાં ઘોળવે. જો તેમાં હળ-ધર ભેળેલી હશે તો તુર્તજ લાલ રંગ થઇ જશે.

૨૯. સાડ અત્તર પારખવાની રીત:—એક સફેદ કાગળનો કડકો લઇ તેનીપર અત્તરનું એકાદ ટીપુ નાંખી તે કાગળ બળતા આગળ ધરવે. જો અત્તર ઉડી જાય તો તે સાડ છે.

૩૦. ફેટોઆશથી પાડેલી ખોટી ખેંકનોટ પારખવાની યુક્તિ:—જો ખેંકનોટ ઉપર શક જતો હોય તેની ઉપર સાડનેડ એક પોટાશીયમને પાણીમાં પીંગળાવી નરમ પીંછીથી લગાડયું હોય તો જો તે ફેટોઆશથી પાડેલી હશે તો તેજ વેળાએ તેનો રંગ ઉડી જઇ કાગળ અસલના જેવો કાંરો થશે પણ જો તે અસલ ખરી નોટ હશે તો તેની ઉપર પોટાશીયમની કશી અસર થશે નહીં.

૩૧. તુર્ત લખેલા લેખને પ્રાચીન માફક દેખાડવાનું કપટ બાજીવાની રીત:—શાહીમાં તોલે જો ચણોઠીભાર લેખે કસર વાટી મેળવીને લખ્યું હોય તો, તરત લખેલો લેખ હોય તોપણ ઘણો પ્રાચીન કાળના જેવા દેખાય છે આવી બાબતમાં ન્યાયાધીશે કાગળનો પ્રાસ લેતા રહેવું, એટલે કસરનો વાસ કાગળમાં આવે તો બતાવટનો છે એમ સમજવું.

૩૨. માખણમાં ભેગ પારખવાની રીત:—માખણમાં જો ભેગ કરવામાં આવે છે તે ઘણું કરી માણી અને નીમકનો હોય છે. અને તેજો જોઇતા પ્રમાણ કરતાં વધારે ભેગવવાની મતલબ એવી હોય છે કે માખણનું વજન વધે—માખણના કોઇ પણ જથ્થામાં કેટલું પાણી છે તે જો શોધી કાઢવું હોય તો તે માખણને તાવવું, બાદ એક નાની બાટલી તેથી ભરવી, બાદ અર્ધા કલાક સુધી તેને આતસની નજદીક સુકવું, માણી પોતાના વજનને લીધે બાટલીની નિચે જઇ પડશે નીકમતો ભાગ વધારે હોય તો તેવા માખણને સાખી યા સુધી જેવાથી જણાઇ આવશે માખણ સાથે ચરખી તેમજ આટો ભેગવવામાં આવે છે અને તેથી માખણ વધારે સફેદાઇ ઉપર જણાય છે. આટો ભેગેલું માખણ જલદી પકડાઇ આવે છે. તેનો દેખાવ લાહી જેવો લાગે છે અને તે પાંઉ ઉપર સહેલાઇથી પથરાઇ જવાને બદલે ગોટા વળી જાય છે; અને છરી સાથે એવી રીતે વળગી રહે છે કે તેને પાંઉ ઉપર લગાડતાં કંટાળો ઉપજે છે—પરંતુ માખણનો રંગ તુર્ત જોળખાય છે તથા વાસ મનપસંદ હોય છે.

૩૩. પાણીમાં સોમલ છે કે નહીં તે પારખવાની રીત:—પાણીમાં સોમલ છે કે નહીં, એ જોવું હોય તો તેમાં ચણાના માણીની

આસ નાંખવી, જે સફેદ ભૂકી નિચે એસે તો જાણવું કે તેમાં સોમલ છે.

૩૪. બીજી રીત:—પાણીમાં સોમલ હોય છે પણ તે જણાતો નથી. પણ તેમાં મોરચુથાનું પાણી નાંખી પછી કારમોનેટ ઓપ પોટાસનું પાણી નાંખવું; તેથી જે પાણીમાં સોમલ હશે તો તે લીલા રંગનું થઈ નિચે એસશે.

૩૫. હીંગમાં ભેગ છે કે નહીં તે જાણવાની રીત:—હીંગના ગાંગડાને એક દીવાસળીવતી સળગાવવાથી જે તે કપુરની પેઠે એકદમ સળગી ઉઠે તો જાણવું કે તે ચોખ્ખી છે અને ન સળગે તો તેમાં ભેગ છે એમ સમજવું.

૩૬. સારી ગળીની પરીક્ષા:—સારી ગળીમાં સેકડે ૫૦-૬૦ ટકા રંગ હોવો જોઈએ; વળી તે ચળકતી, કાળા આશમાની રંગની અને ત્રાંખા જેવી દેખાવી જોઈએ, અને ભાગતાં એક સરખી ભાગી જવી જોઈએ, તેમ જરા ઘસવાથી એકદમ ડાઘ ન આવવો જોઈએ.

૩૭. કોલોનવોટર પારખવાની રીત:—કોલોનવોટર ભરેલી શીશી ખુબ્બ જેસમાં હલાવી અંદરનું પાણી જુઓ; જે પરપોટા જેવું થઈને તુર્તજ પાણી જેવું થઈ જાય તો તે સાફ છે એમ ધારવું. પણ જે પરપોટાને કુટી જતાં જરા વાર લાગે તો તે ખરાબ છે એમ ધારવું.

૩૮. અમુક જમીનમાં ચૂનો છે કે નહીં તે જાણવાની રીત:—જમીનની થોડી માટી એક કાચના પ્યાલામાં નાંખી તે ઉપર હાઈડ્રોકલોરિક આસીડ એટલે મીઠાનું તેજા નાંખવું. એટલે જે તેમાં સેકડે પાંચ ભાગ કરતાં વધારે ચૂનો હશે તો તે ઉપર શીણ આવશે. આ રીત સૌથી સરસ અને ખાત્રી કરી આપનારી છે.

૩૯. બીજી રીત:—જે કોઈ જમીન ઉપર કઠોળના છોડ જોરજોર ઉગતા હોય, અને નીપજ પણ સારી આપતા હોય તો સમજવું કે તે જમીનમાં જોઈએ તેટલો ચૂનો છે.

૪૦. બીજી સાફ છે કે ખોટું તે પારખવાની રીત:—તાજા અથવા તુર્તજ નીપજેલાં પાકતું બીજ વધારે સાફ; તેમાંથી ખરાબ વાસ આવવી ન જોઈએ, તેનો રંગ સારો હોવો જોઈએ (સારો એટલે તેની ભતના બીજનો જે કુદરતી રંગ હોય તેવો) વળી તે બીજ બીજના ભેગ વગરતાં હોવાં જોઈએ; બીજના દાણા સારા ભરેલાં હોવાં જોઈએ અને કરમાઈ ગયેલા કે કરચલીવાળા ન જોઈએ. આવા ગુણની ખાંચેશવાળું બીજ ગતમાનતો પાક ખસુસ આપે છે.

૪૧. પાણી સાફ છે કે કેમ તે જાણવાની રીત:—સાર પીવાનું પાણી રંગ, વાસ તથા સ્વાદ રહીત હોવું જોઈએ; પાણી સ્વચ્છ અને પારદર્શક હોવું જોઈએ. જોહોળા પાણીનો રંગ જરા આશમાની લાગે છે. પાણીનો રંગ લીલાશપર હોય તો જાણવું કે તેમાં શેવાળ તથા ખીજે વનસ્પતિનો પદાર્થ છે. જો તેનો રંગ પીળાશપર હોય તો તેમાં પાણીજ દ્રવ્ય છે એમ અનુમાન બાંધી શકાય છે. બિલોરી કાચમાં પાણી ભરીને અજવાળામાં મુકવાથી તેનો રંગ તથા તેમાં મેલ હશે તો તે માલમ પડી આવશે.

૪૨. પોસ્ટની ટીકીટ સારી છે કે રદ થએલી છે તે પારખવાની રીત:—ઘણી વખત ટીકીટ ઉપર છાપ બરાબર નહીં પડેલી હોવાથી તે સારી છે કે રદ થએલી છે તે સમજવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે, વખતે તેવા ભુલાવાથી તુકશાનમાં સપડાવું પડે છે આવી પરીક્ષા જાણવા માટે રદ થએલી ટીકીટ ઉપર એક આસલેટનું ટપકું મુકવાથી તેમાંનો ડાઘ જરા હશે ને નહીં જણાતો હશે તોપણ આળેહુબ જણાશે.

૪૩. આચારમાંથી ત્રાંખાની ભેળશેળ કીધેલી શોધી કાઢવાની રીત:—આચારને સારા લીલા રંગનું કરવાને માટે તેને ત્રાંખા સાથે ઉકાળે છે, અથવા ત્રાંખાના તથા પીતળના વાસણમાં આખો દહાડો મુકી રાખે છે, તેવા આચારમાંથી ત્રાંખુ શોધી કાઢવું હોય તો એક ઝુંવાળો પાલીસ કીધેલો લોઢાનો જડો તારનો કડકો આચારની પાટલીમાં અથવા વાસણમાં થોડાક કલાક મુકી રાખવો એટલે જો તેમાં જરા પણ ત્રાંખુ હશે તો લોઢાના શળીઆપર ત્રાંખાનો રંગ ચઢશે.

૪૪. પ્રવાહીઓની અંદર થતી ભેળજાણવાની રીત:—કેટલીક સારી પ્રવાહીઓમાં ખીજ હલકી પ્રવાહીઓની ભેળ કરવાથી તે પ્રવાહીઓની ખાએશમાં ફેર પડી જાય છે. કોઈ પણ સારી પ્રવાહીમાં તેવી હલકી પ્રવાહી અથવા પાણી ભેળેલું છે કે નહીં તે પારખવા સાર એરીઓમીટર નામનું એક યંત્ર બનાવવામાં આવ્યું છે. સઘળાં પ્રવાહીઓ જ્યાંમાં એક સરખાં હોવા છતાં તેઓનું વજન વધારે ઓછું હોય છે; દા. ખલા તરીકે, દારૂ, સ્પીરીટવાઇન અને ઇથર પાણી કરતાં હલકાં હોય છે. કેટલાક ખનીજ પદાર્થોથી બનેલાં આસીડના પ્રવાહીઓ અને ખારવાળા પાણીઓ, પાણી કરતાં વધારે ભારે હોય છે. હવે કોઈ સારી પ્રવાહી સાથે હલકી પ્રવાહીની મેળવણી થઈ હોય તે પારખવું હોય તો એરીઓમીટરનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. એરીઓમીટર એક કાચની નળીનું

ખતેલું હોય છે એ નળીને એક છેડે પોકળ હોય છે તેમાં પારો ભરેલો હોય છે, અને કાચની નળી ઉપર થોડે થોડે સરખે તપાવતે કાપા પાડી ડીઝી એટલે વધારે ઓછી ગરમી જણાવવાની નિશાની પાડેલી હોય છે. સદરં યંત્ર કોઈ પણ જાતની પ્રવાહીમાં મૂક્યું હોય તો પ્રવાહી જેમ ભારે અથવા હલકી હશે તેમ તે તરશે અથવા નિચે જશે. યંત્રથી ગાળેલા પાણીમાં અથવા આલકોહોલમાં એ યંત્ર મૂક્યું હોય તો ચોક્કસ ઉંડાઈ સુધી ડુબશે, પણ આલકોહોલમાં પાણી અથવા પાણીમાં આલકોહોલ ઉમેરવાથી પેલું યંત્ર જેટલી ઉંડાઈએ આગળ ડુબેલું હતું તેથી વધારે ઓછી ઉંડાઈએ ડુબશે. અને કાંઈ ભેગ થઈ છે. એવું તુર્તજ ખતાવી આપશે.

૪૫. ગુલાબી અત્તરમાં ભેગ હોય તે પારખવાની ચુક્તિ:— ગુલાબી અત્તરમાં ચંદન, કપુર, રોડીયમ વિગેરેનો ભેગ રહે છે. ચંદન અગર રોડીયમનો ભેગ હોય તો તે અત્તર ચાંખી બેવાથી કડવું લાગે છે.

૪૬. ગુલાબી અત્તરમાંથી કપુરનો ભેગ પારખવાની રીત:— કપુરના ભેગવાળું અત્તર પણ કડવું લાગે છે. ભેગશેળવાળા અત્તરનો રંગ પીળો અગર તપખીરીઓ હોય છે; અને તેને હવામાં મૂકવાથી ઝાંખો તપખીરીઓ રંગ થઈને પછી કાળો થઈ જાય છે.

૪૭. બીજી રીત:— ઘડીઆળાકૃતીના કાચમાં એક બે ટીપાં અત્તર નાંખીને તેમાં એક બે ટીપાં નાઇટ્રીક આસીડનાં નાંખવાં અને કાચની સળીથી એક ઠેકાણે મેળવીને બેવું. એમ કરવાથી ઘણાંખરાં અત્તર તપખીરી રંગનાં થાય છે. ગુલાબના અત્તરનો વાસ સાફ આવે છે. પણ રોડીયમ અંદર હોવાથી દુર્ગંધ આવે છે અને અત્તર ચીકડુ થઈને આબેહુમ ચનીકળાલાના અર્કના જેવો વાસ આવે છે.

૪૮. હીંગળોડ પારખવાની રીત:— ચોખ્ખા હીંગળોડમાં ગંધક અને પારો શીવાય બીજી એક પણ જણસ આવતી નથી. પણ પ્રપંચ કરનારા શખ્સો સિંદૂર, ગેર, હીરાદખણ અને સોમલની લાલ રંગની એક મેળવણી આવે છે એ જણસોને હીંગળોડની સાથે મેળવે છે. તે ભેગ પારખવાની રીત, હીંગળોડને એક વાસણ ઉપર મૂકી ગરમી લગાડવી એટલે ચોખ્ખો હશે તો સઘળો બાર ઉડી જશે અને એક કગરસ વાસણ ઉપર જણાશે નહીં. પણ જો સિંદૂર મેળવેલો હશે તો સીસાની ઝીણી ઝીણી કરચો, રહી જવાની કારણ કે સિંદૂર સિસાની મેળવણી છે તેથી પારો અને ગંધક ઉડી જઈ સિસું જેને ઉડી જવાને ઘણીજ ગરમી બે-

મુએ છે તે રહી જવાનું, એ ગેર મેળવેલો હશે તો તે પણ રહી જવાનો કારણ કે તેને પણ બાક થઈ ઉડી જવાને બારે ગરમી નોંધ્યો છે.

૪૯. બીજી રીત:—હીંગબોક્કમાં હીરાદખણનો ભેગ હશે તો તેમાં હીંગબોક્કને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં નાંખ્યાથી તરત લાલરંગ દાઢને આવી જશે. કારણ કે હીરાદખણ પીંગબી જાય એવી વસ્તુ છે. અને પ્રકૃત હીંગબોક્ક દાઢમાં પીંગબી નથી.

૫૦. હીંગબોક્કમાં સોમલની પરીક્ષા:—સોમલની પરીક્ષા એવી છે કે હીંગબોક્કને ગરમ કરતાં ને તેમાંથી લસણના જેવો વાસ નીકળે તો બાણવું કે, સોમલની મેળવણી મેળવી છે. તે એ ઉપરથી કે સોમલની ગમે એટલી ઝીણી કરત્ય ગરમ કાપાથી બાક થઈ જાય છે; અને તે બાકનો વાસ કદી પણ છુપે રહેતો નથી. પણ હમેશ લસણના જેવો વાસ નીકળે છે. હીંગબોક્કને બ્યારે ઘણીજ ગરમી લાગે છે ત્યારે તે તુરત સળગી ઉઠે છે. અને આસમાંની રંગના બળતાથી થોડી વખતમાં સધળો બળી જાય છે.

૫૧. ગ્યાસલાઇટ તેલને પારખવાની રીત:—પેટરોલ્યમ તેલ જલદી સળગી ઉઠનાર છે કે નહીં તે નીચેની રીતથી તપાસી શકાય છે.

૧ ગ્લાસ તેલથી ગાઠ ભરવો, પછી તેમાં ખળખળતું પાણી નાંખી પૂરો ગ્લાસ ભરવો, પણ પાણી રેડતીવેળા ગ્યાસપર સળગેલી બતી ધરવી. ને ગ્લાસમાંથી નીકળતો બાક તરત સળગે તો બાણવું કે તેલ નોખમ લાગેલું હોવાથી ખુલ્લુ શૂંકવું નહીં.

૨ પર: દુષ્ટ ધાવણની પરીક્ષા:—ધાવણ ને પાણીમાં નાંખતાં ઉપરને ઉપર તરફ કરે તથા સ્વાદમાં કપાય હોય તો તેને વાયુથી ખરાબ થએલું બાણવું. પાણીમાં નાંખતાં જમી પીણી પીણી કણીઓ થઈ જાય અને સ્વાદમાં ખાટું તથા તીખું હોય તો તેને પિત્તથી ખરાબ થએલું બાણવું. પાણીમાં નાંખતાં જે બુડી જાય અને ચીકણું હોય તે ધાવણને કુદરતી ખરાબ થએલું બાણવું. જે દોષની નિશાનીઓ ભેગી દેખાતી હોય તો જે દોષવાળું બાણવું અને ત્રણેની નિશાનીઓ દેખાતી હોય તો સાન્નિધ્યતિક એટલે ત્રણે દોષવાળું બાણવું.

૩ સાફ ધાવણની પરીક્ષા:—જે ધાવણ પાણીની સાથે મળી જાય, બદલેલા રંગવાળું ન હોય, તાંતણાવાળું ન હોય અને ઘોળું, પાતળું તથા ટાઢું હોય તે ધાવણ સારું છે એમ સમજવું.

૪ ઉત્તમ હરડેની પરીક્ષા:—જે હરડે ઝીણા ઢીળાવાળા

અને ધણા ગર્ભવાળી હોય તેને સધળા કામોમાં ઉત્તમ સમજવી.

૫૫. ભીલાંસાની પરીક્ષા:—જે ભીલામાં પાણીમાં નાંખ્યા છતાં બૂડી જાય નહીં તેઓને ઉત્તમ સમજવાં.

૫૬. સચળ, સિંધાલુણ અને સોનામખીની પરીક્ષા:—સચળ કાચ જેવું હોય તો ઉત્તમ જાણવું, સિંધાલુણ સ્પટિક જેવું હોય અને સોનામખી સોના જેવી કાંતીવાળી હોય તો ઉત્તમ સમજવી.

૫૭. શિલાજીતની પરીક્ષા:—શિલાજીત ધરતીપર પછાડ્યા છતાં પણ વિખરાઈ ન જવું હોય તથા પાણીથી બરેલા કાંસાના તાસણમાં નાંખતાં વાંકડીઆ તાંતણા જેવું થઈને વધતું હોયતો ઉત્તમ સમજવું.

૫૮. એલચી અને કપૂરની પરીક્ષા:—એલચી ઝીણા દાણા વાળી હોય તે કપૂર સ્નિગ્ધ હોય તે સારું જાણવું.

૫૯. જાયફળની પરીક્ષા:—જાયફળ ભારે, રસ બરેલું, સરખું અને અંદરના ભાગમાં ધોળું હોય તે ઉત્તમ સમજવું.

૬૦. ઉત્તમ સોનાની પરીક્ષા:—જે સોનું તપાવતાં રાત્રે દેખાય, કાપતાં ધોળું દેખાય, રેડતાં કેસર જેવું દેખાય, સ્નિગ્ધ હોય, કુણું હોય અને ભારે હોય તે સોનું ખાણું ઉત્તમ સમજવું.

૬૧. હલકા સોનાની પરીક્ષા:—જે સોનું ધોળું, કઠણ, રક્ષ, ખરાબ વર્ણવાળું, મેલવાળું, ગાંઠ જેવું, તપાવતાં તથા કાપતાં ધોળાશ વાળું, કસોટીમાં ધોળું, હલકું અને ધણુ મારતાં શીટી જાય છે.

૬૨. સારા રૂપાની પરીક્ષા:—જે રૂપુ સારા વર્ણવાળું ચંદ્ર જેવું સ્વચ્છ, ભારે સ્નિગ્ધ, કોમળ, તપાવતાં તથા કાપતાં ધોળાશવાળું અને ધણુના મારને ખમી શકે એવું હોય તેને ઉત્તમ સમજવું.

૬૩. હલકા રૂપાની પરીક્ષા:—જે રૂપુ કઠણ, બનાવેલું, રક્ષ, રાતું, પીળું, પતરાંવાળું, હલકું, તપાવતાં કે કાપતાં વીખરાઈ જાય એવું કે ધણુ મારતાં ટુકડા થઈ જાય એવું હોય તેને હલકું રૂપુ સમજવું.

૬૪. કાંતી લોહની પરીક્ષા:—જે લોહના પાત્રમાં ઉના કરેલા પાણીમાં તેલનો છાંટો પ્રસરી શકે નહીં, તથા જેના પાત્રનાં હિંગ નાંખતાં હિંગનો પોતાનો ગંધ જતો રહે તેમજ લીંબડાતી છાલ નાંખતાં તેની કડવાશ જતી રહે અને જેની કડાઈમાં ઉંતું કરેલું દૂધ ઉભરાઈને શિખર જેવું થતાં પ્રણુ ધરતીપર પડે નહીં તથા જેના પાત્રમાં નાંખેલો ભીન્ન વેલો ચણો કાળો થઈ જાય તે કાંત લોહ કહેવાય છે. એ લોહું હરસ, કાઢ, ખરલ, ક્ષય વિગેરે ધણા રોગ મટાડે છે.

૬૫. પિનાક અભ્રકની પરીક્ષા:—જે અભ્રકને અગ્નિમાં નાખતાં તેનાં પતરાં છૂટાં છૂટાં થઇ જાય તેને પિનાક સમજવું. એ પિનાક જે અભ્રણુતાં ખાવામાં આવે તેાં તેમાંથી મ્હોટા કોઢ ઉત્પન્ન થાય છે.

૬૬. દર્દુર અભ્રકની પરીક્ષા:—જે અભ્રક અગ્નિમાં નાખતાં દેડકાના જેવો અવાજ કરે તેને દર્દુર સમજવું. એ દર્દુર ઘણા ગોળા ઉત્પન્ન કરીને અતે મરણુ આપે છે.

૬૭. નાગ અભ્રકની પરીક્ષા:—જે અભ્રક અગ્નિમાં નાખતાં સર્પની પેઠે ડુંદાટાં મારે તેને નાગ સમજવું. એ નાગ જે ખાવામાં આવે તેાં તેથી અવસ્થ ભગંદર નામનો રોગ ઉત્પન્ન થાય છે.

૬૮. વજ્ર અભ્રકની પરીક્ષા:—જે અભ્રક વજ્રની પેઠે કોઈ જાતનો વિકાર નહીં પામતાં અગ્નિમાં સ્થિર રહે તેને વજ્ર સમજવું સઘળી જાતના અભ્રકોમાં વજ્ર ઉત્તમ છે. અને તે વ્યાધીને મટાડતાર છે.

૬૯. રંગ કાચો છે કે પાકો તે પારખવાની રીત:—કપડાને એક સાંઈ સફેદ કાગળ ઉપર ધસવું અને જે પેલા કાગળપર રંગ જરાક ઉતરે તેાં રંગ કાચો સમજવો.

૭૦. ખીજી રીત:—કાગળના બે તાવની વચ્ચે તે કપડાને મૂકવું અને અસ્તરી ફેરવવી. જે કાગળપર રંગ ઉતરે તેાં રંગ કાચો સમજવો.—

પ્રકરણ બીજું.

શરીર સુશોભિત કરવાના જૂદા જૂદા પ્રયોગ.

૧. સફેદ કરવાની રીત:—વાહીટ બીસ્મથ ૧ ઔંસ, સ્ટાર્ચ પાઉર (એક જાતનો આટો) ૧ ઔંસ, ગોરીસ પાઉર ૧ ઔંસ, એ બધી જાણસોને ગારીક ભૂકો કરી એકઠી મેળવીને કપડાવડે ચાળી ડખ્યામાં ભરી મુકવું. આ પાઉર ચહેરા ઉપર લગાડ્યાથી ચહેરા સફેદ દેખાશે.

૨. ખીજી રીત:—પરલ અથવા બીસ્મથ, વાઇન અને ફ્રેંચ ચાક, આ બંને સરખે ભાગે લઇ તેના ગારીક ભૂકો કરી કપડાથી ચાળી શરીર ઉપર લગાડ્યાથી શરીર સફેદ દેખાશે.

૩. ત્રીજી રીત:—ઘોળા તેલ, જીરૂ, શંખજીરૂ, અને સીરસનું શુદ્ધ તેલ, એ સર્વે સરખા ભાગે મિશ્ર કરી પંદર દિવસ સુધી શરીર ઉપર યોગ્યાથી સફેદ દેખાશે.

૪. ચોથી રીત:—અકોલાનું તેલ એક ઔંસ, આવચીનો અકે

એક ઐસ, બાજરીનો લોટ દોઢ ઐસ, આ ત્રણેને એકઠાં કરી એટવીસ દિવસ સુધી શરીરે ચોળવાથી ચામડીના રંગમાં ફેરફાર થાય છે.

૫. શરીર ખૂબસુરત કરવાની રીત:—ગંધકનાં કુલને થોડા તાજા દૂધમાં મેળવી એક બે કલાક રહેવા દેઇ, હલાવ્યા વગર તે દૂધને ઉપર ઉપરથી લઇને ચહેરા ઉપર લગાડયું હોય તો ચહેરાની ચામડી સાફ સ્વચ્છ થવા ઉપરાંત સુશોભિત થશે. પણ આ મેળવણી દર વખતે તાજી લેવી.

૬. ખીજી રીત:—ગમબેનબેન ૧૫ ઐસ, સારા રાતા સુખડનો વહેર બે ઐસ, હીરાદળણ ૨ દ્રામ, રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ ઑફ વાઇન ૧૨ ઐસ, વરસાદનું પાણી ૪ ઐસ, એ સઘળાંને એક બાટલીમાં નાંખી મજબુત ખૂચ મારી સાત દિવસ સુધી પીગળવા દેવું; પણ એટલો વખત તે બાટલીને હમેશ હલાવતા રહેવું, પછી બ્લાટીંગ પેપરવડે એ મિશ્રણને ગાળી કાઢી શીશીમાં ભરી રાખવું. તેમાં રૂને બોળી જરા જરા ચહેરા ઉપર લગાડવાથી ચહેરા સુશોભિત બને છે.

૭. ત્રીજી રીત:—સખ કારબોનેટ ઑફ પોટાસના પાણીમાં કારમાઇન (કીરમજમાંથી બનાવેલો રંગ) નાંખી પીગાળવું, પછી રૂથી મૂખ ઉપર જરા લગાડવું.

૮. ચોથી રીત:—કારમાઇનનો બારીક ભૂકો ૧ ઐસ, સફેદ પોમીટમ, ૧ ઐસ, એ બંને સાથે મેળવી એક કાચની દાબડીમાં ભરી રાખવું. તેમાંથી થોડું લઇ મૂખ ઉપર મસળવાથી મૂખ ગુલાબી રંગનું થશે.

૯. પાંચમી રીત:—ચારઐસ ફ્રેચ ચાકનો ધણોજ બારીક ભૂકો કરી કપડામાંથી ગાળી કાઢવો; પછી તેમાં બદામનું તેલ ૨ દ્રામ અને કારમાઇન ૨ દ્રામ નાંખી સઘળાંને સાથે મેળવીદેઇ તેમાંથી થોડું થોડું મૂખ ઉપર ધસવાથી મૂખનો રંગ ગુલાબી થશે.

૧૦. છઠ્ઠી રીત:—સારી તાજી મલાઇ બે શેર લેઇ તેમાં એક પાઇન્ટ સાફ મીઠું પાણી રેડી તૈયાર કરી, પ્રથમ ચહેરાને સાબુ અને પાણીથી સારી પેઠે ધોઇ તૈયાર કરેલી મેળવણી લગાડવાથી અંગનો ચહેરો ખૂબસુરત થશે.

૧૧. સાતમી રીત:—મીઠી બદામનું તેલ એક ઐસ, સફેદ મીણ બે દ્રામ, સ્પરમાસીટી બે દ્રામ, એ બધાંને એક વાસણમાં નાંખી, ગરમી ઉપર પીગાળી, એક બલમાં નાંખીને સઘળું એક થઇ જાય ત્યાં સુધી ઘુંટયા કરવું. ઘુંટતી વખતે તેમાં એક ઐસ ગુલાબના તેલને જરા જરા

નાંખતાં રહેવું. લાહી જેવું થાય ત્યાં મુધી ઘુટી ઠંડુ પડે એટલે તેમાં ખુશબોને વાસ્તે “એસેન્સ ઓફ બરગામાટ” ના આઠ ટીપાં નાંખવાં. સારા બાદ તેને સ્વચ્છ બાટલીમાં ભરી તૈયાર થયેલા મિશ્રણને શરીર ઉપર લગાડવું.

૧૨. ચામડી ઉપરની કરચલી કાઢી નાંખવાની રીત:—સફેદ મીણુ ૧ ઓંસ, લીલી નામનાં ફુલોના રસ ૧ બે ઓંસ, મધ ૧ બે ઓંસ, ગુલાબનું પાણી ૧ ટ્રામ, ગુલાબનું અત્તર ૧ બે ટીપાં, પહેલાં મીણુને તાપી ઠંડુ પડવા આવે કે તેમાં ઉપર જણાવેલી બાકીની બધી ચીજો નાંખી એક કરી સીસીમાં ભરવું, તૈયાર થયા બાદ શરીર ઉપર ઘસવાથી થયેલી કરચલી દૂર થાય છે.

૧૩. શરીર ઉપરનાં શિતળાનાં ચાઠાં દૂર કરવાની રીત:—મીઠી બદામનું તેલ એક ઓંસ, સફેદ મીણુ ૧ ટ્રામ, સ્પરમાસીટી ૨ ટ્રામ એ બધાને એક વાસણમાં નાંખી એક કરી તેમાં અઘો ટ્રામ કેસર નાંખી. દેવતાના અંગારા ઉપર પીગાળી બલમાં ઘુટી શિતળાનાં દૂધી મુદતનાં ચાઠાં ઉપર લગાડવાથી તે દૂર થાય છે.

૧૪. બીજી રીત:—ઝકટર બરનાડ કહે છે કે શિતળાનું દર્દ થયા પછી, શરીર ઉપર તેનાં ચાઠાં નહીં રહે તેવા સાદો પણ સરસ બપાય એછે કે, શિતળાના દાણા ચોકસા કઢના થાય એટલે તે દાણાને બારીક સોયવડે ફાડી નાંખી ઠંડાપાણીએ રસી ઘોછ નાંખવી. એમાં કરવાની મતલબ એવી છે કે દાણાની અંદરના ભાગમાં ભરી રસ એકઠો ન થવા દેવો. આ રીત અજમાવતી વખત ઘણીજ ધીરજ રાખવાની જરૂર છે.

૧૫. મસ કાઢી નાંખવાની રીત:—નવસાગરનો કટકો લઈને તેને પાણીમાં ડુબાવી સવારે તથા સાંજે મસ ઉપર ઘસવાથી કાંઈ પણ દર્દ કયા વિના તેમજ ડાઘ રાખ્યા વિના જતા રહેશે.

૧૬. છુદણાના ડાઘ કાઢવાની રીત:—છુદણાં કાઢવેલા ભાગપર તેના કરતાં જરા મોટું બ્લીસ્ટર મારવું અને બ્લીસ્ટર બિપડે ત્યારે તેને ફાડીને પાણી કાઢી નાંખવું. બાદ રૂઝા જાય તેમ કરવું. આ પ્રમાણે કરવાથી નવી ચામડી આવશે તેના ઉપર છુદણાના ડાઘ દેખાશે નહીં.

૧૭. શરીર સ્વચ્છ રાખવાની રીત:—મીઠી બદામનું તેલ એક રતલ, સફેદ મીણુ ૧ બે ઓંસ, સ્પરમાસીટી (મગર મચ્છરની ચરખીમાંથી બનાવેલી મીણુના જેવી વસ્તુ) ૧ બે ઓંસ, એ સંધ્યાને લેઈ ધીમા અંગારા ઉપર પીગાળવું. પછી મીણુ પીગાળી જાય કે એ બલમાં તે

તાવેલી મેળવણી ગરમ ગરમ નાંખી ખુબ ધુટી મેળવી દેવી; અને તેમાં દશ ઔસ ગુલાબનું પાણી થોડું થોડું નાંખીને તેમાં મેળવણું સાર-પાદ અથુ એક રસ થઇ બચ કે તેમાં “આઇલ ઓફ અરગેમાટ” અર્થે ઔસ તથા લવંડરનું તેલ એક દ્રામ નાંખી જ્યાં સુધી ઠંડુ પડે ત્યાં સુધી ધુટયા કરવું કદાચ આઇલ ઓફ અરગેમાટ અને લવંડરનું તેલ ન હોય તો અત્તર એક દ્રામ તથા આઇલ ઓફ રોઝમરીનાં પંદર ટીપાં નાંખવાં. એટલે એ તૈયાર થયેલાં મિશ્રને એક કાચના વાસણમાં મજ-ખુત ખુચ વડે બંધ કરી ભરી રાખવું.

૧૮. બીજી રીત:—બદામનું તેલ પાંચ ઔસ, સફેદ મીણ પાંચ દ્રામ, ગુલાબનું પાણી ૩૩ દ્રામ અને બાલજમ ઓફ મકાના આઠ ટીપાં લઇ ઉપરની રીત પ્રમાણે બનાવવું. એટલે અનુકૂળ વખતે ઉપયોગી થઇ પડશે.

૧૯. ત્રીજી રીત:—સફેદ મીણ ૧ ઔસ, બદામનું તેલ ૪ ઔસ, ગુલાબનું પાણી બે ઔસ, ટંકણખાર અર્ધો દ્રામ, ગુલાબના તેલનાં પાંચ ટીપાં એ સઘળું ઉપર પ્રમાણે બનાવવું.

૨૦. ચોથી રીત:—બદામનું તેલ એક રતલ; સફેદ મીણ ૪ ઔસ, આ બંને બીજોને એકઠી કરી એક માટીના વાસણમાં નાંખી દેવતા ઉપર પીગાળી, એ મેળવણીને એકે ગરમ કીધેલા બલમાં નાંખી તેમાં થોડો થોડો ગુલાબ નાંખી ખરલ કરતા રહેવું. એ પ્રમાણે તેમાં ૧૨ ઔસ ગુલાબ સમાવવો. એમ તૈયાર થયેલી મેળવણીને કાચની શીશીમાં ભરી રાખવું.

૨૧. પાંચમી રીત:—સફેદ મીણ અર્ધો ઔસ, સ્પરમાસીટી અર્ધો ઔસ, બદામનું તેલ ૪ ઔસ, આરંજ શલાવર વોટર બે ઔસ, પહેલાં એક માટીના વાસણમાં બદામનું તેલ, મીણ અને સ્પરમાસીટી નાંખી દેવતા ઉપર સાથે પીગાળાવી, ઠંડુ પડે કે તેમાં આરંજ શલાવર વોટર જરા જરા રેડતા જવું; અને હલાવીને મેળવી નાંખવું, બ્યારે અથુ સરખુ થાય કે એક ખાટલીમાં ભરવું.

૨૨. છઠ્ઠી રીત:—છોલેલી બદામ એક ઔસ, બદામનું તેલ એક દ્રામ, સફેદ નરમ સાખુ એક દ્રામ, એ બધાને બલમાં ધુટી તેમાં એક પાઇન્ટ ગુલાબનું પાણી નાંખી ગાળી લેવું.

૨૩. સાતમી રીત:—છોલેલી બદામ ૮ ઔસને ત્રણ પાઇન્ટ પા-ણીમાં ધુટીને મેળવવી; પછી સફેદ સાખુ (વીડસરનો બનાવેલો) અર્ધો

ઐસ, એ બધાંને એક વાસણમાં થોડી ગરમી લગાડી સાથે મેળવી નાંખવું. બાદ તેમાં ઑઇલ ઑફ મરગામાટ અથવા ઐસ, લવડરનું તેલ ૧ દ્રામ, ગુલાબનું અત્તર અથવા ઐસ, એ સધળા તેલને સ્પીરીટ ઑફ વાઇનમાં મેળવી, બધાને સારી પેઠે એક કરી કાચની શીશીમાં ભરી રાખવું.

૨૪. આઠમી રીત:—ગુલાબનું પાણી એક ખાટલી, સ્પીરીટ ઑફ વાઇન ૨ ઐસ, સ્પીરીટ ઑફ રોઝીસ અથવા ઐસ, ટીંકચર ઑફ ઇસ્ટારાકસ એક, દ્રામ એ બધાને સાથે મેળવી કાચની શીશીમાં ભરી બિપયોગમાં લેવું.

૨૫. નવમી રીત:—અથવા પાઇન્ટ ગુલાબના પાણીમાં અથવા ઐસ લોખાનનો ચર્ક નાંખી એક કયા પછી તેમાં કારબોનેટ ઑફ પોટાશ દશ ગ્રેન નાંખી મેળવવું.

૨૬. દસમી રીત:—એક પાઇન્ટ ગુલાબના પાણીમાં એક દ્રામ લોખાનનો ચર્ક નાંખી તેમાં વીસ ટીપાં બાલઝમ ઑફ પીસ્તા ચર્કનાં નાંખી મેળવી કાચના વાસણમાં ભરી ઉપયોગમાં લેવું.

૨૭. અગીઆરમી રીત:—બદામનું તેલ એક ઐસ તથા સ્પરમાસીટી બે દ્રામ આ બંને એક વાસણમાં નાંખી થોડા અગ્નિ ઉપર પીગળાવવું. પછી ઠંડુ પડે કે તેમાં “એસેન્સ ઑફ લેમન” નાં સોળ ટીપાં નાંખી સારી પેઠે મેળવી કાચના વાસણમાં ભરી ઉપયોગમાં લેવું.

૨૮. બારમી રીત:—બદામનું તેલ એક રતલ, સ્પરમાસીટી એક ઐસ અને સફેદ મીણ એક ઐસને એક વાસણમાં નાંખી આતસ બિપર મૂકી ગરમ કરવું; બ્યારે તે બધું પીગળી રહે કે તેમાં થોડો ગુલાબ નાંખીને મેળવતા જવું. બ્યારે બધું મળી એક થઇ જાય કે તે બિતારી ઠંડુ પડવા દઇ તેમાં એસેન્સ ઑફ નીરોલી બે દ્રામ નાંખી કાચના વાસણમાં ભરી ઉપર ટુક્કાનું મજબુત ચામડું બાંધી રાખવું.

૨૯. તેરમી રીત:—છોલેલી બદામ ૪ ઐસને ખલમાં નાંખી લાલી જેવું થાય ત્યાં સુધી ખલ કરી તેમાં થોડું ગુલાબનું પાણી અને એક ચમચી કોલ્ડાનવોટર અથવા અત્તરનાં ત્રણ ટીપાં નાંખી મેળવવું; અને આંગળીએ વતી શરીર ઉપર લગાડવાથી કાંતીમાં સુધારણા થાય છે.

૩૦. ચૌદમી રીત:—છોલેલી બદામ ૪ ઐસને એક ખલમાં નાંખી તે લાલી જેવું થાય ત્યાં સુધી ઘુંટચા કરીને તેમાં થોડું ગુલાબનું પાણી અને એક ચમચી કોલ્ડાનવોટર અથવા અત્તરનાં ત્રણ ટીપાં નાંખી તેમાં દર ઐસે અથવા દ્રામ કપૂર નાંખી તૈયાર થયેલાને બિપયોગમાં લેવું,

૩૧. પંદરમી રીત:—સાર મધ એક રતલ, કડવી બદામનો લુકો એક રતલ એ બંનેને એક ખલગાં નાખી, લાહી જેવું થાય ત્યાં સુધી મધની સાથે મેળવવું. પછી તેમાં બદામનું તેલ ૨ રતલ તથા પાંચ ઇંડાની દાળ નાંખી બધાને સારી પેઠે મેળવી કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું.

૩૨. સોળમી રીત:—એક ગ્યાલન ગરમ પાણીમાં અર્ધો રતલ સારો સ્પેનીશ ઑઇલસોપનો ઝીણો લુકો કરી નાંખવો. પછી તેને થોડો વખત સુધી હલાવી ઠંડુ પડે ત્યાં લગણુ રહેવા દેવો. ત્યાર બાદ તેમાં એક બાટલી સ્પીરીટ ઑફ વાઇન અને અર્ધો ઑસ ઑઇલ ઑફ રોઝમરી નાંખી, હલાવી કાચની બાટલીમાં ભરી રાખવું. આ મિશ્ર ચહેરા ઉપર લગાડવાથી ચામડીનો રંગ શોભાયમાન થાય છે. તથા ચહેરા ઉપર ખીલ થતા અટકે છે.

૩૩. શિતળાનાં ચાઠાં દૂર કરવાની રીત:—શુદ્ધ ૩ ઑસ, સલ્ફેટ ઑફ ઝીંક ૧ દ્રામ એ બેઉને મેળવીને ચહેરા ઉપર હળવે હળવે લગાડવું. પછી તેને નરમ કપડાવતી હળવેથી લુછી નાંખવું. સાર બાદ કોલ્ડક્રીમ લગાડીને ફરીથી લુછી નાંખવું; એ પ્રમાણે કર્યાથી શિતળાનાં ચાઠાં દૂર થશે.

૩૪. મસા દૂર કરવાની બીજી રીત:—લંડનનું એક વૈદક પત્ર લખે છે કે અંગપર થતા મસા સાફ કરવા માટે આછરીસ પટેટા અક-શીર છે. તેના એક છેડા આગળથી થોડો ભાગ કાપી લઇ મસા ઉપર દિવસમાં બેથી ત્રણ વાર ખૂબ જોરથી ધસવો. દરેક વાર ધસ્યા પછી પટેટાની સંપાટી ઉપર અકેક કાતરી કાપી કાઢવી. એમ એક પટેટાના આધારે મસા દૂર થાય છે.

૩૫. મોંની ચામડી ખૂબસુરત કરવાની રીત:—અનાજનો આટો થોડો લઇ તે સાથે બે ભાગ ગ્લીસેરાઇન અને એક ભાગ પાણી મેળવી લાહી જેવું કરી, રાત્રે મોં ઉપર તે લગાડી ઉપર ઘુરખો રાખવાથી ચામડીનો દેખાવ સુધરશે.

૩૬. બીજી રીત:—નહાતી વેળા ગ્લીસેરાઇનનો ઉપયોગ શરીરની ચામડી નરમ તથા સાફ કરવા માટે કરી શકાય છે. બે ક્વાર્ટ [આશરે ચાર શેર] પાણી બે ઑસ ગ્લીસેરાઇનમાં મેળવી નહાતીવેળા તે મિશ્ર ચામડી ઉપર ચોળવાથી અસર કરે છે.

૩૭. દાંતને સફેદ કરવાની રીત:—ગમગીરનો બારીક લુકો અર્ધો ઑસ, ક્રીમ ઑફ ટાર્ટર ૨ દ્રામ, બાલ્ડઆમોનીઆક ૧ દ્રામ એ

બધાને જૂદી જૂદી બારીક કરી મેળવી નાંખી હમેશાં સવારે દાતણ કરવા વખતે દાતણના કુચા ઉપર ચઢાવી ખૂબ ધસવાથી દાંત સફેદ સુશોભિત બની અંગના સુંદર દેખાવમાં વધારો કરશે.

૩૮. બીજી રીત:—જુલાવેલી ૫૮કડી, હીરાબોળ, સોપારીના કોચલાનો બાળેલો લુકો, આ ત્રણ એકઠું કરી ઝીણું ખાંડી ચાળી દાંતે ધસવું.

૩૯. ત્રીજી રીત:—સમુદ્રશીણ ૭ ઔંસ, હીરાબોળ ૨ ઔંસ, આધરીસ પાણી ૨ ઔંસ, એ બધાને બારીક કરી, કપડાવતી ચાળી ઉપયોગમાં લેવું.

૪૦. ચોથી રીત:—બનાવટનું પરવાળું ૩ ઔંસ, ગુલે અરમાની ૩ ઔંસ, સમુદ્રશીણ ૩ ઔંસ, હીરા દબણ ૧૧ ઔંસ, તજ ૦૧૧ ઔંસ, કીરમજ ૩ દ્રામ, આ દરેકને જૂદું જૂદું ખાંડી, મેળવી ચાળી રાખવું. આ મંજન ફ્રેચ લોકો વાપરે છે.

૪૧. પાંચમી રીત:—ચાક ૪ ઔંસ, સમુદ્રશીણ ૩ ઔંસ, બાધકારબોનેટ ઓર સોડા ૨ ઔંસ, રાતો રંગ ૦૧ ઔંસ, ગુલાબનું અત્તર ૨૦ ટીપાં, એ દરેક બારીક કરી મેળવી ઉપયોગમાં લેવું.

૪૨. છઠી રીત:—સાબરશીંગનો બારીક લુકો ૬ ઔંસ, સમુદ્રશીણ ૬ ઔંસ, તજ ૧ ઔંસ, તથા એસેન્સ ઓર વનીલા ૧૧ ઔંસ, અખર ગ્રીસનું એસેન્સ ૧૦ ટીપાં એ દરેકને બારીક કરી, મેળવી દબ, ઉપયોગમાં લેવું.

૪૩. સાતમી રીત:—સમુદ્રશીણ ૧ ઔંસ, ચાક ૨ ઔંસ, કીરમજ ૦૧૧ દ્રામ, ગુલાબનું અત્તર ૭ ટીપાં એ દરેકને બારીક કરી મધમાં મેળવી ઉપયોગમાં લેવું.

૪૪. આઠમી રીત:—ચાક ૩ ઔંસ, સમુદ્રશીણ ૩ ઔંસ, ખાંડ ૨ ઔંસ, સ્માલ્ટ ૦૧ ઔંસ, એમાં વાયોલેટનો શીરો નાંખી મેળવીને લાહી જેવું બનાવવું.

૪૫. નવમી રીત:—તર્કીશ અથવા બ્લુ પથર ૨ ઔંસ, કીરમજ ૧ દ્રામ, લવિંગ ૧ દ્રામ, મધ પાંચ ઔંસ અને જરા કોલોનવોટર, એ બધાને બારીક કરી કપડાથી ચાળી મધમાં મેળવી નાંખી હવા નહીં લાગે એવી રીતે ડબ્બામાં મૂકી બધ કરવું.

૪૬. દસમી રીત:—કોલસો ૧ ઔંસ, અને બારીક [શીંગોના] ૦૧ ઔંસ, એ બંનેને મેળવી બારીક કરવું. આ મંજન સાધારણ છે.

૪૭. અગીયારમી રીત:—બનાવટનું પરવાળું ૩ ઔંસ, હીરાબોળ

૧ ગ્રામ અને કૂવીનાઇન ૧૨ અથવા ૧૫ ગ્રેન એ બધાનો બારીક ભૂકો કરી એકઠું કરી બિયોગમાં લેવું.

૪૮. બારમી રીત:—રેડબાર્ક ૧ ઓંસ, ગુલેઅસ્માની ૨ ઓંસ; તજ ૦૧ ઓંસ, સોડા ખાર ૦૧ ઓંસ, તજના તેલનાં ૨ ટીપાં એ દરેક-ને બારીક કરી મેળવી નાંખવું.

૪૯. તેરમી રીત:—અબરખ ૪ ઓંસ, સોડાખાર ૧ ઓંસ, કુદી-નાનું તેલ ૧૨ ટીપાં એ સઘળાં બારીક કરી એકઠું કરી બિયોગમાં લેવું.

૫૦. ચૌદમી રીત:—હીરાબોળ ૧ પૌંડ, ચાક ૨ પૌંડ તજ ૩ ઓંસ, માયાં ૨ ઓંસ, કુલાવેલી ફટકડી ૨ ઓંસ, કપુર ૦૧ ઓંસ અને સોપારીના અથવા બદામના છોતરાના કોચલાનો ભૂકો ૨ પૌંડ એ બધાંને બારીક કરીને હમેશાં દાંતે ધસવામાં વાપરવું. દૂર્ગંધ નીકળતી અટકાવવા કદી આ મંજન બસ ન થાય તો થોડા દિવસ રૂમીમસ્તકીના કટકા લાગટ મોંમાં રાખવા.

૫૧. પંદરમી રીત:—ખાંડ એક ઓંસ, કોચલા ૧ ઓંસ, પિંચિ-યન બાર્ક ૦૧ ઓંસ, ક્રીમ ઓફ ટાર્ટર ૧૧ ગ્રામ, તજ ૨૪ ગ્રેન એ બ-ધાંને ખાંડી એકઠું કરી બિયોગમાં લેવું.

૫૨. સોળમી રીત:—સાફ કરેલો ચાક ૨ ઓંસ, સુકો કલોરાઇટ ઓફ લાઇમ ૧૦ ગ્રેન, લવીંગના તેલનાં પાંચ ટીપાં એ બધું એકઠું કરી ખાંડી બાટલીમાં ભરી બંધ કરવું; અને રોજ સવારે દાંતણુ સાથે ધસવું.

૫૩. સત્તરમી રીત:—કપૂર ૧ ઓંસ લેધ તેને બલમાં નાંખી તેમાં સ્પીરીટ-ઓફ વાઇનનાં થોડાં ટીપાં નાંખી ખૂબ ઘૂંટવું.

૫૪. ઘોળાવાળા કાળા કરવાની રીત:—થોડાં માયાંને વાટીને પાણીમાં બિઝાળવાં આ પાણી પ્રથમ વાળ બિપર લગાડીને સાર બાદ ઘણા પાણીમાં થોડા કડકા સીલવર નાઇટ્રેટ પિગાળીને તે પાણી લગાડવું; એ-ટલે વાળ કાળા થશે. આ પાછળનું મીઠ્ર લગાડતી વખતે ચામડી બિપર ન લાગે તેની સાવચેતી રાખવી જોઈએ.

૫૫. વાળને સુશોભિત કરવાની રીત:—તાજ ગુલાબનાં ફૂલ-ની પાંખડી દસ તોલાને વાટી માવા જેવી કરી તેમાં એક પાઇન્ટ આલીવ ઓઇલ નાંખી એક મજબુત ઢાંકણના વાસણમાં નાંખી તે વાસણને એક અઠવાડિયા સુધી તડકામાં ઢાંકીને મૂકવું. પછી એ તેલને ગાળી બાટલી-માં ભરી રાખવું આ તૈયાર થયેલું તેલ વાળને સુશોભિત કરવા અતી અકશીર છે. અને મગજને કંડક પણ આપે છે.

૫૬. વાળને ગુચ્છાદાર કરવાની રીત:—એન તેલ [ઘડીઆળ-માં વપરાય છે તે] એક પાઇન્ટ, સાર કોપરેલ તેલ અર્ધો પાઇન્ટ, એ-સેન્સ ઑફ બરગામેટ ૦૧ ઑંસ, ગુલાબનું અતર છ ટીપાં એ બધાને દેવતા ઊપર ગરમ કરી ખાટલીમાં ભરવું આ તેલ વાળને લગાડવાથી સ-રસ ગુચ્છાદાર થાય છે.

૫૭. વાળને જડા કરવાની રીત:—રોઝમરી ફલાવરનાં ફૂલ એક ઑંસ, મધ અર્ધો રતલ આ બંનેને એક ખાટલી સફેદ વાઇનમાં નાંખો. આ તેલ વાળને લગાડતી વખતે જરા ગરમ કરીને લગાડવું.

૫૮. મંદગીમાં ખરી ગયેલા વાળને પાછા લાવવાની રીત:—ઝાલીવ તેલ અને સ્પીરીટ ઑફ રોઝમરી એ બેજી સરખે ભાગે લેઇ તેમાં થોડાંક ટીપાં જાયફળનું તેલ નાંખવું. એ તૈયાર થયેલું તેલ હમેશ માથે લગાડવું.

૫૯. બીજી રીત:—કોલોનવાટર ૨ ઑંસ, ટીકચર કાન્થરડીસ ૨ દ્રામ, ઑઇલ ઑફ રોઝમરી ૧૦ ટીપાં, ઑઇલ ઑફ લવંડર ૧૫ ટીપાં, જાયફળનું તેલ ૮ ટીપાં એ બધાને મેળવીને જે ભાગના વાળ ખરી ગ-યા હોય તે ઉપર એ મેળવણી લગાડવી.

૬૦. ત્રીજી રીત:—આલીવ તેલ અથવા મીઠું તેલ ૩ ઑંસ, લ-વંડરનું તેલ ૧ દ્રામ એ બેજી તેલને મેળવી જે જગા ઊપર વાળ ટૂંકા અને આછા હોય ત્યાં લગાડવું.

૬૧. વાળને વધારવાની રીત:—કેસ્ટર ઑઇલ ૪ ઑંસ, જમે-કારમ ૮ ઑંસ, લવંડરના તેલનાં ટીપાં ૩૦ અથવા ગુલાબના તેલનાં ટીપાં ૧૦ એ બધાને એક કાચની શીશીમાં ભરી રાખવું, અને વાળ ઊપર લગાડતી વખતે ખૂબ હલાવીને ઘડી ઘડી લગાડવું.

૬૨. બીજી રીત:—કેસ્ટર ઑઇલ અર્ધો પાઇન્ટ આલકાનેટ ૩૮ અર્ધો ઑંસ, ઑઇલ ઑફ બરગામાટ ૧૦ ટીપાં, લવીંગનું તેલ ૧૦ ટીપાં, સીવેટ ૧૧ એન. પહેલાં કેસ્ટર ઑઇલને એક વાસણમાં નાંખી ધીમે ધીમે દેવતા ઊપર ગરમ કરવું. બ્યારે ઘણું ગરમ થાય કે આલકાનેટ ૩૮ની ઊપર એ તેલ રેડી દેવું સારખાદ તેને ગાળી ઠંડુ કરવા પછી ઊપરનાં સુગંધી તેલનાં થોડાં ટીપાં તેમાં નાંખવાથી તૈયાર થશે.

૬૩. ત્રીજી રીત:—આમળાંનું તેલ માથામાં ચોપડવાથી વાળ વધેછે.

૬૪. ચોથી રીત:—આલીવ ઑઇલ ૧ રતલ, ઑઇલ ઑફ ઝા-રીગાતમ ૧ દ્રામ એ સંધ્યાંને એક કરી ખાટલીમાં ભરવું આ તેલથી

વાળ સુશોભિત થાય છે.

૬૫. પાંચમી રીત:—કોલોનવૉટર ૨ ઑંસ, ટીંકચર ઑંસ કેન્થારડીસ ૨ ઑંસ, રોઝમરીનું તેલ દસ ટીપાં એ સઘળાંને એક કરી કાચની શીશીમાં ભરી રાખવું.

૬૬. છઠ્ઠી રીત:—ગુલાબના ફૂલની તાજી પાંખડીઓ લઘુ ઝીણા ઝીણા કટકા કરવા. તેને એક વાસણમાં નાંખી તેની ઊપર આલીવ ઑઇલ વાળી પાછંટે નાંખી મજબુત ઢાંકણું ઢાંકી તે વાસણને અઠવાડીયા સુધી તડકે અથવા સુલાની ગરમ જગ્યા ઊપર રાખી મૂકવું; પછી તેને ગાળી લેવું. એ પ્રમાણે જ્યાં સુધી તે તેલમાંથી ફૂલનો વાસ નીકળે ત્યાં સુધી બીજા તાજા ગુલાબની ફૂલની પાંખડીઓ ઊપર પ્રમાણે નાંખી તડકામાં થોડા દિવસ રાખી બાટલીમાં ભરવું.

૬૭. વાળને મજબુત કરવાની રીત:—ચરબી ૧ તોલો. આલી-ક આસીડ અર્ધો તોલો, વિલાયતી એરંડીજી છ તોલા, એ સર્વેને એક વાસણમાં નાંખી ગરમ કરી પીગાળવું. પછી તે ઠંડું પડવા આવે કે તેમાં એસેન્સ ઑફ વનીલા અથવા એસેન્સ ઑફ રોઝમરી નાંખી મેળવવું. એ તૈયાર થયેલા તેલને બાટલીમાં ભરી હરરોજ વાપરવું.

૬૮. બીજી રીત:—બદામનું તેલ ૩ ઑંસ, સફેદ મીણ વાળ ઑંસ આ બંનેને સાથે તાવી ઠંડું પડે કે તેમાં ટીંકચર ઑંસ માર્ટીક એક ઑંસ અને એસેન્સ ઑફ બરગામાટ અર્ધો ઑંસ નાંખી એક કરી કાચના વાસણમાં ભરી મજબુત બૂચથી બંધ કરી રાખવું.

૬૯. બોડા માથા ઉપર પાછા વાળ લાવવાની રીત:—ચોખ્ખુ પાણી ૧ પાઇન્ટ, પરલ આશ [એક જતનો ખાર] અર્ધો ઑંસ, કાંદાનો રસ ૦૧ પાઇન્ટ એ બધાને એકઠું મેળવી કાચની બાટલીમાં ભરી મજબુત બૂચથી બંધ કરવું. જ્યારે લગાડવા મરજી હોય ત્યારે શણુનો એક કટકો એ તેલમાં બોળી માથામાં તે ખૂબ ધસીને લગાડવું.

૭૦. બીજી રીત:—કોલોનવૉટર ૨ ઑંસ, ટીંકચર કેન્થારડીસ ૨ ગ્રામ, રોઝમરીનું તેલ દસ ટીપાં, લવંડરનું તેલ ૧૦ ટીપાં એ સઘળાંને એક કાચની શીશીમાં મેળવી લગાડવું.

૭૧. વાળને ચકચકીત કરવાની રીત:—ટંકણખાર ૨ ઑંસ, બાવળનો ગુંદર ૧ ગ્રામ, ગરમ પાણી ૧ બાટલી એ બધાને એક વાસણમાં નાંખી પીગાળવું, પીગળી રહે કે તેની અંદર ત્રણ મોટા ચમચા ભરીને ધણો જડો સ્પીરીટ ઑફ કેમ્પર નાંખવો. આ મિશ્રને રાત્રે સૂઈ

રહેતી વખતે વાળમાં લીજવવું,

૭૨. ખીજી રીત:—ઑઘલ ઑફ એન એક પાઇન્ટ, ઑઘલ ઑફ નેશમીન ૩ ઑસ, ગુલાબનું તેલ ૫ાર ટીપાં, સીવેટ ત્રણ ગ્રેન એ બધાને કાચની એક બાટલીમાં ભરી મૂકવું. આ મિશ્ર લગાડવાથી વાળ ચકચકીત બને છે.

૭૩. ત્રીજી રીત:—આલીવ ઑઘલ ૨ પાઇન્ટ, ગુલાબનું અત્તર ૧ ડ્રામ ઑઘલ ઑફ રોઝમરી ૧ ડ્રામ આ સધળાં એકઠાં કરી ઉપયોગમાં લેવાં.

૭૪. વાળને વાળવાની રીત:—મધમાખના પૂડાનું મીણુ એક અખરોટના ગરના વજન જેટલું લઇ એક ઑસ સાંલીડ તેલમાં પીગળાવવું. તથા તેમાં સુગંધને માટે ગુલાબનાં અત્તરનાં જે ત્રણ ટીપાં નાંખવાં.

૭૫. પાતળા વાળને જાડ કરવાની રીત:—આલીવ ઑઘલ ૩ ઑસને લવંડરનું તેલ ૧ ડ્રામ આ બંને એકઠાં કરી ઉપયોગમાં લેવું.

૭૬. વાળને ખૂબ સુરત કરવાની રીત:—આલીવ ઑઘલ એક બાટલી, ગુલાબનું અત્તર ૧ ડ્રામ, રોઝમરીનું તેલ ૧ ડ્રામ એ સર્વેને મેળવી એક કરવાં. પણ એ તેલને લાલ કરવા માટે જરા આલકાનેટરમાં નાંખી ઠંડુ પાડવા દેવું. જ્યારે ઠંડુ પડે કે તુર્તજ તેને ગાળી કાઢી તેમાં ઉપરના બાકીના સુગંધી તેલ મેળવી દધ હમેશા ઉપયોગ કરવો.

૭૭. ખીજી રીત:—મીઠી બદામનું તેલ ૧ પાઇન્ટ, અને સ્પર્માસીટી ૧ ઑસ લેવાં. પહેલાં સ્પર્માસીટીની ઝીણી ઝીણી કરચો કરી તેને બદામના તેલમાં મેળવીને એક વાસણમાં ચુલા ઉપર મૂકવી. જ્યારે બન્ને મળી એક રસ થાય કે ઉતારી તેને સારી પેઠે ઠંડુ પાડવું. પછી તેમાં આઘલ ઑફ બરગામાટનાં પાંચ છ ટીપાં નાંખવાં. જો ઑઘલ ઑફ બરગામાટનું તેલ ન હોયતો તેને બદલે ખીજાં કોઇ સુગંધી તેલનાં ટીપાં નાંખવાં અને તૈયાર થયેલું તેલ વાળને લગાડવાથી ચળકતા થઇ શરીરને શોભા આપશે.

૭૮. વાળ ખરીજતા અટકાવવાની રીત:—ટીંકર કેન્થારડીસ અથવા ઑસ અને એરંડીક તેલ દોઢ ઑસ, આ બંને મેળવી સવાર સાંજ લગાડવું.

૭૯. ખીજી રીત:—લીકર એમોનીઆ એક ઑસ, કેમ્ફોરેટેડ આલકોહોલ ૧૧૧ ડ્રામ અને મીઠું અર્ધો ડ્રામ એ બધાને એક પાઇન્ટ પાણીમાં મેળવવું આ મેળવણીથી દિવસમાં ત્રણ ચાર વાર માથું આ-

રી પેઠે ધોયા કરવું.

૮૦. ત્રીજી રીત:—થોડાંક આમળાં લઈ એક આખી રાત સૂધી પાણીમાં ભીજવી રાખવાં. સવારમાં ઉઠો કે તુર્ત વાળને સાથુના પાણીથી ઘોષ સ્વચ્છ કરી તૈયાર થયેલું આમળાંનું પાણી લગાડવું. તે સૂકાયા પછી વાળ ખખેરી નાંખવા પછી પેલા આમળાના પાણીમાં થોડીક કલપ વાટીને નાંખવી; અને એ મિશ્ર રાત્રે સુતી વખતે લગાડી મળ્યુત પાટો બાંધી લેવો. સવારમાં માથું ઘોષ નાંખવું આમ કરવાથી વાળ કાળા પાણ થાય છે.

૮૧. વાળને સાફ કરવાની રીત:—બદામનું તેલ ૨ ઔંસ, સ્પર્માસીટી ૨ દ્રામ, સફેદમીણ ૧૫ દ્રામ, ગ્લીસેરાઇન ૧ દ્રામ, બાલજમ ઑફ પીર અર્ધો દ્રામ, એ સઘળાંને જરા ગરમ કરી કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું. આ મિશ્ર ઊપયોગમાં લેવાથી વાળ સાંપ અને સ્વચ્છ થાય છે.

પ્રકરણ ત્રીજું.

જૂદી જૂદી જાતનાં જાનવર દૂર કરવાના પ્રયોગ.

૧. ઊંદર દૂર કરવાની રીત:—ઑછલ ઑફ અમ્બર અને આછલ ઑફ આકસગાલ બેઉ સરખે ભાગે લેધને તેમાં લાહી જેવું થાય તેટલો ઘડુંતો આટો ભેળવવો. પછી તે આટાની નાની નાની ગોળીઓ બનાવી ઓરડાની અંદર અથવા જ્યાં ઊંદરો હોય ત્યાં મૂકવી. પછી તેની પાસે પાણીની ભરેલી રકાખીઓ રાખવી. તેલના વાસથી તુર્તજ ઊંદરો તે આટાની બનાવેલી ગોળીઓ ખાઈ જશે; અને તેથી પાણીની તરસ ધણી લાગવાથી પેલી રકાખીમાંનું પાણી પીશે કે તુર્ત બેશુદ્ધ બની જશે. એટલે તેમને પકડી દૂર મૂકી આવવા. જેથી છ કલાકે પાછા શુદ્ધિમાં આવે છે.

૨. બીજી રીત:—એક મુઠી ભરીને ખાવાનું મીઠું લેવું. તે મીઠું દરેક ક્ષાટમાં, તથા દરમાં તથા જે જગોએ ઊંદર શરતા હોય તે જગોએ થોડું થોડું નાંખવું. પછી તે મીઠા ઊપર બંને ચમચા મોરચુથાનો અર્ક નાંખવો. એટલે તેના વાસથી ઊંદરો નાસી જશે, એટલુંજ નહીં પણ પાછા તે જગોપર આવશે નહીં.

૩. ત્રીજી રીત:—ખરડ લાઇમ ઊંદરના દર આગળ નાંખવું જેથી તેઓની ચામડીને વળગવાથી ઊંદરોને ધણોજ કંટાળો આવવાથી અંતે પોતાનું રહેઠાણ છોડી જશે.

૪. ચોથી રીત:—ઊંદરના દરની આસપાસ કળીચુનો અને હળ-દરનો બૂકો પાચરવાથી ઊંદર તે ઊપર ચાલતા નથી અને નાશી જાય છે.

૫. પાંચમી રીત:—કારખોન ખાંધસલશાઇમાં થોડાં ટીપાં ઊંદરના દરમાં છાંટવાથી ઊંદર તે ઊપર ચાલતા નથી. અને નાશી જાય છે.

૬. છઠી રીત:—ઊંદરના દર પાસે, અને દર ન હોય તો જે ઠેકાણે આપણી ખાવાની ચીજ વિગેરે મૂકેલું હોય; તેની આસપાસ ધરતા જારની ધાણીના દાણા નાંખવા જેથી ઊંદર દરમાંથી નિકળીને તે ધાણી ખાવા માંડશે; આથી તેના દાંત અખાઇ જાય છે. અને બીજી ખાવાની ચીજ પાસે હોય પણ તે ખાઇ શકતા નથી.

૭. સાતમી રીત:—ઊંદરના દર પાસે બ્લીચીંગ પાઉડર અને ટાર એ બન્ને પાણીમાં મિશ્ર કરી તે તેમના દર પાસે અથવા ખુણામાં છાંટવાથી ઊંદર તે દવાની નાપસંદ વાસને લીધે આવશે નહીં.

૮. માકણ દૂર કરવાની રીત:—મોરથુથુ, સાદો મલમ (મીઠું તેલ અને મીણતું મિશ્રણ) અને ગ્લાસલેટ સરખા પ્રમાણમાં મેળવીને સૂવાના ખાટલા, ખુરશીઓ વિગેરેપર લગાડવાથી માકણ પ્રવેશ કરવા પામતા નથી. વળી લાકડાપર તેજ મિશ્ર લગાડીને તેને જમીનમાં દાટવાથી જીવડાં પણ લાગતાં નથી.

૯. બીજી રીત:—ફટકડી ૧ રતલ લેઇને તેનો ખારીક બૂકો કરવો. પછી ઊકળતા પાણીમાં એ બૂકો નાંખી એક રસ કરી જે ઠેકાણે માકણ ભરાઇ બેસતા હોય ત્યાં જાડી પીંછીથી એ મિશ્ર લગાડવાથી તેની અંદર માકણ પ્રવેશ કરવા પામતા નથી.

૧૦. ત્રીજી રીત:—ખડીનો બૂકો અને સરસવનો ખોળ સરખે ભાગે લેઇ મિશ્ર કરી માકણ ભરાઇ રહેવાના સ્થળોમાં લગાડવાથી તેની અંદર માકણ પ્રવેશ કરવા પામતા નથી.

૧૧. મચ્છરને ચાંચડ દૂર કરવાની રીત:—ખાંધસલશાઇ આદિ કારખોન ૮૦ ભાગ, અને ૨૦ ભાગ કેરોસીન તેલ બન્ને મિશ્ર કરીને ધરમાં છાંટવાથી તે દૂર જાય છે.

૧૨. બીજી રીત:—એ ભાગ કારખોલીક આસીડ અને ૯૮ ભાગ પાણી મિશ્ર કરી, તે પાણી ઓરડાની ભીંત, ચાદર, ઓસીકું વિગેરે ઉપર છાંટવાથી ઉપર લખેલાં જીવડાં આવશે નહીં. વળી સૂઇ રહેતી વખતે મોં અને ગરદન ઉપર આ મિશ્ર ચોપડવાથી તે ઠેકાણે પણ જીવડાં કરડશે નહીં.

૧૩. ત્રીજી રીત:—એક વાટકીમાં થોડું કપૂર નાંખી તે વાટકી

થોડા દેવતા ઉપર અથવા દીવા ઉપર ધરવી. એવી રીતે કે તેમાંનું કપૂર સળગી ન જતાં ધીમે ધીમે ધુમાડો થઈ ઉડી જાય, અને ધુમાડો કર્યા પછી બારી બારણાં ઉઘાડી નાંખીએ તો પણ ઘણીવાર સુધી તેની અસર જતી નથી; અને જીવડાં આવતાં અટકે છે.

૧૪. ચોથી રીત:—સાંજ વખતે બારી બારણાં બંધ કરી તેમાં સીસમના લાકડાનો ધુમાડો કરવો તેથી મચ્છર તથા ચાંચડ નાશી જશે; અથવા સુવાના ખાટલા વિગેરેમાં અજભો નાંખવાથી આવશે નહીં.

૧૫. પાંચમી રીત:—ઝમરાનાં પાંદડાં અથવા ડાળીઓ અથવા કુવરની શાખા જ્યાં ઘણા મચ્છર હોય ત્યાં રાખવાથી જતા રહેશે.

૧૬. ઝાડના થડમાંથી કીડીઓ દૂર કરવાની રીત:—ઝાડના થડની આસપાસ થોડીક જગ્યા ખોદી બચલ પાથલ કરી તેમાં કાલસાની રાખ અથવા લાકડાનો વહેર નાંખવાથી કીડીઓ દૂર થશે.

૧૭. કબાટમાંથી કીડીઓ દૂર કરવાની રીત:—કપૂરની કોથળીઓ કબાટમાં ટાંગી રાખવાથી અથવા થોડો કપૂર અને આખાં થોડાં મરી એકઠાં કરી કપડાની કોથળીમાં ભરી કબાટમાં રાખવાથી દૂર થાય છે.

૧૮. બીજી રીત:—કીચોસોટના પાણીમાં એક ધરપજતો કટકો લિજવીને કબાટમાં મૂકવાથી કીડીઓ થશે નહીં.

૧૯. ઝાડ ઉપર ચઢતી કીડીઓ અટકાવવાની રીત:—ઝાડની આસપાસ ફરતો તાર લગાડવો. અથવા કીચોસોટના પાણીમાં કપડું લિજવીને તે ઝાડની આસપાસ ગોળ વીંટવું.

૨૦. ટેબલ અને કોચ ઉપર કીડીઓ ચઢતી અટકાવવાની રીત:—પાણીથી ભરેલી તાંબાની અથવા પતરાની રકાખીઓ કબાટના અથવા ટેબલના પાયા નીચે મેલી રાખવી. એટલે કીડીઓ ચઢશે નહીં.

૨૧. બીજી રીત:—કપડાની ચીપને એરંડીઆ તેલમાં બોળી કાઢી ટેબલ અથવા કોચના પાયા હેઠળથી ફરતી ગોળ લપેટવી. તેથી કીડીઓ ચઢશે નહીં.

૨૨. માંખ દૂર કરવાની રીત:—એક ચમચો કાળાં દળેલાં મરી, એક ચમચો લાલ ખાંડ અને એક ચમચો મલમ એ સર્વે ચીજો મિશ્ર કરી જ્યાં માંખ કંટાળો આવતી હોય ત્યાં એ મિશ્રની રકાખી મૂકવી. કે તુર્તજ બધી માંખો એ રકાખી ઉપર આવી બેસશે; અને કંટાળો આવશે નહીં.

૨૩. ઊંતના કપડાને ઉઘાડથી બચાવવાની રીત:—સૂકાં લવંડરનાં ફૂલ ઊંતનાં લૂગડાં ઉપર પાથરવાં. અને તેને છીંટના કપડાની અ-

દર ઠાંકી રાખવાથી ઉધાધ લાગશે નહીં.

૨૪. ચોપડીઓને ઉધાધથી બચાવવાની રીત:—ઉધાધ તથા કસારીઓને ઉપદ્રવ દૂર કરવાને એક અકશીર ઉપાય હિંદુસ્તાનની સરકારે નિચે મુજબ જાહેર કરીધો છે. એક ભાગ રસકપૂરમાં ૧૪૪ ભાગ પાણી ઉમેરવું. ખાદ તે પાણી કામમાં લેવું, અને ઉપદ્રવવાળી જગોએ એ પાણી લગાડવાથી ઉધાધ તથા કસારી થશે નહીં.

૨૫. રેશમી તથા સુતરાઉ કપડાને ઉધાધથી બચાવવાની રીત:—દેવદારના લાકડાંના ખારીક છોડીવાને મલમલના કપડાની કોથળી-ઓમાં ભરીને કપડાના પડમાં અથવા ઉપર મૂકવાથી ઉધાધ લાગતી નથી.

૨૬. ખીજી રીત:—ચનીકળાલાને કપડાના પડમાં નાંખવાથી ઉધાધ થતી નથી.

૨૭. લીજી રીત:—કપૂરના લાકડાની ખારીક ચીપો અથવા ભૂકાને મલમલના કપડાની કોથળીમાં શીવીને કપડાના પડમાં મૂકવું.

૨૮. ચોથી રીત:—રશીઆલેધરના નાના નાના કટકા કાપીને કપડાના પડમાં મૂકવાં.

૨૯. પાંચમી રીત:—કડવા લીમડાના પાંદડાંને આખાં કાળાં મરીની સાથે ભેળીને કપડામાં મૂકવું.

૩૦. છઠ્ઠી રીત:—રપીરીટ ઑર ટરપેનટાઇનમાં કાગળ ભિંજવીને કપડાના પડમાં મૂકવો; અને તે કપડાં પહેરવાની અગાઉ હવામાં ખુલ્લાં કરવાં જેથી ટરપેનટાઇનનો વાસ નીકળી જશે.

૩૧. સર્પને ધરમાંથી દૂર કરવાની રીત:—જે દરમાં અથવા જે સ્થળે સર્પ હોય ત્યાં કપડું બાળી તેની ખૂબ ધૂમાડી કરવાથી સર્પને અતિશય કંટાળો આવી તે સ્થળ છોડી જાય છે. કારણ બળતા સુંથરાની ધૂમાડી તેને ખુબજ ખરાબ લાગે છે.

૩૨. કેમ્બીજના છોડને લાગતાં જીવડાં અટકાવવાની રીત:—પ્રોફેસર હોર્ડો નિચે મુજબ અકશીર ધલાજ શેધી કાઢેલો છે. કેરોસીન (ગ્યાસલેટ) તેલ ૨ ગ્યાલન અથવા ૨૦ પૌંડ, સાદો સાપ્ત ૧૧ પૌંડ અને પાણી ૧ ગ્યાલન પ્રથમ સાપ્તને પાણીમાં પીગાળીને પાણીને સારી પેઠે ઉકાળવું. અને તરતજ ગ્યાસલેટ તેલમાં નાંખવું અને સારી પેઠે હલાવવું. જે સારી પેઠે હલાવ્યું હશે તેો મિશ્ર ઠંડુ થયા પછી જાડું થશે. અને કાચ ઉપર ટીપુ પાડીશું તેો તેલનો ડાઘ પડશે નહીં, વાપરવા પહેલાં આ મિશ્રમાંથી એક ભાગ લઈ નવ ભાગ ઠંડા પાણી સાથે મેળવવું અને પછીથી છોડ

ઉપર છાંટવું.

૩૩. ઝાડને લાગતાં જીવડાં તથા ઉધાધ દૂર કરવાની રીત:—
ઝાડની આસપાસ ખાડો ખોદી તેમાં ખાતર સાથે મીઠું મેળવી નાંખવાથી
પણ ઉધાધ વિગેરે જીવડાંની ખીક ઝાછી રહેશે.

૩૪. ખીજી રીત:—થોડો સોમલ વાટીને થોડા લોટમાં મેળવી તેમાં
જરા ગોળતું પાણી નાંખી નાની નાની ગોળીઓ વાળવી આ ગોળીઓ
ઝાડની આસપાસ થોડું ખોદી માટી સાથે મેળવીદેવી, આ ઇલાજની અ-
સર જાયને માટે રહે છે.

૩૫. અનાજને નુકશાન કરનારાં જીવડાં દૂર કરવાની રીત:—
ફ્રાન્સમાંનો એમ મેશીસ લખે છે કે પેટીમાં ઘડું, જવ, ચોખ્ખા, ખીરિકટ
અથવા ખીજી મેદાવાળા પદાર્થની ચીજ જરી હોય તેમાં ફક્ત લોઢાનો શ-
ળીઓ ખેાશી રાખવાથી તે ચીજને સડતી નથી; તેમજ તેને કીડા અથવા
જીવડાં લાગતાં નથી.

૩૬. ખીજી રીત:—ઘડુંમાં બાઇસલક્રાઇડ ઓફ કારબોનનાં થોડાં
ટીપાં નાંખવાથી પણ તેમાં જીવડાં પડતાં નથી.

૩૭. કંસારી, કીડીઓ, માકલુ દૂર કરવાનો શહેલો પ્રયો-
ગ:—પેટીમાં અથવા કબાટના ખાતામાં થોડાં ટીપાં ટરપીનટાઇન તેલનાં
છાંટવાથી કંસારી અથવા ખીજાં જીવડાં નુકશાન કરતાં નથી.

૩૮. ખીજો પ્રયોગ:—પાચખાના, તેમજ ખોરાક રાખવાની ઓર-
ડીઓમાં, ખુણામાં, તેમજ છાજલી ઉપર થોડાં ટીપાં ટરપીનટાઇન તેલ-
નાં છાંટવાથી લાં કીડીઓ આવતી નથી.

૩૯. ત્રીજો પ્રયોગ:—સુવાના ખાટલા અથવા પલંગના સાંધામાં
સારી પેઠે લગાડવાથી તેમાં માકલુ પ્રવેશ કરી શકતા નથી.

૪૦. માખ, મચ્છર ચાંચડ, ઉંદર, સર્પ વિગેરે ત્રાશદાયક
પ્રાણીઓને દૂર કરવા માટે ધુણી:—ભીલામાં, નાગરમોચ, કૌવચ, ગો-
ળ, રાળ અને સરસવ એ જાણસોને સમભાગે લેઈને ખાંડીને ધુણી કરવી
એટલે આ ધુણીને લીધે સદર્દુ પ્રાણીઓ યુદ્ધમાંથી ધાયલ થયેલા આદમી-
ની માફક પલાયન કરી જશે.

૪૧. કપડાંને ઉધાધથી ખચાવવાનો ઇલાજ:—૧૦ રતલ ૫૮-
કડી અને ૨૦ રતલ શુગરલેડને ગરમ પાણીમાં પીગાળવાં અને તેમાં
એક જાતનો થર નિચે બંધાય લાં સુધી તેને સ્થિર રહેવા દેવું. પછી
ઉપરનું નીતર પાણી કઢાડી લઈ ૧૮૦ ગ્રામ પાણીમાં થોડું એસિ-

ગ્લાસ પીગાળી રાખ્યું હોય તેમાં રેડવું હવે આ મેળવણીમાં કપડાના તાકા બાર કલાક સુધી બોળી રાખવા અને બ્યારે બરાબર બીજાઇ રહે એટલે કાઢીને ખૂબ સુકવવા જોઈ તેઓને કદી ઉધાઇ લાગશે નહીં. અને જેમ એક ચોર પોતાને પકડવા આવનાર ધણીને જોઇ નાશી જાય છે તેમ તે ઉપર જણાવેલી ૧૨કડીની મેળવણીની ગંધથી દુરની દુર રહેશે.

૪૨. છછુંદર અથવા ચેણુને નસાડવાનો ઉપાય:—આ ત્રાશ-દાયક તથા નાશકારક પાણી લસણની વાસથી ધણું દુર નાસે છે, માટે એઓના આવજવ કરવાના માર્ગ ઉપર અને દર આગળ થોડી લસણની કળી મૂકવી એટલે તેઓ તે જગ્યા આગળ ૧૨ીથી પોતાનો અણગમતો દેખાવ દેશે નહીં.

૪૩. લાકડાના કોઇ પણ સામાન ઉપર ઉધાઇ લાગીહોય તેનો નાશ કરવાની યુક્તિ:—૧ માઇન્ટ સમુદ્રના પાણીમાં લસણની બે મોટી કળીઓ બારીક વાટીને નાંખવી. અને તે પાણી એક બાટલીમાં ભરીને તેમાં મધનાં વીસ ટીપાં નાંખવાં. સાર પછી બાટલીનું મોં બંધ કરી ખુચ મારી બે ત્રણ દિવસ સુધી એમને એમ મૂકવું. સાર પછી જે સામાનને ઉધાઇ લાગી હોય તે સામાન ઉપર પેલી બાટલીમાંનું પાણી છાંટવું એટલે બધી ઉધાઇ જતી રહેશે, અને ૧૨ી કોઇ વખતે પણ લાગશે નહીં.

૪૪. ઇમારતનાં લાકડાં સડતાં અટકાવવાની રીત:—રસ કપૂરને પાણીમાં પીગાળી તેનો હાથ મારવાથી લાકડું સડશે નહીં.

૪૫. બીજી રીત:—પહેલાં પાટીઆપર કોલશીઅમ કલોરાઇડ અથવા બ્લીચીંગ પાઉડરને પાણીમાં પીગાળી તેનો હાથ મારવો બાદ હીરાકશીનો હાથ મારવો જોઈ લાકડું પથર જેવું કઠણ થશે અને સડશે નહીં.

૪૬. માકણ ન થવાનો સાધારણ ઉપાય:—લાલ મરચાં પલાળીને તેનો ઉકાળો કરવો, સાર પછી તે ઉકાળાને જે ઠેકાણે માકણને રહેવાની જગ્યા હોય સાં લગાડવાથી માકણ તે જગ્યાએ ૧૨ી થવાના નથી.

પ્રકરણ ચોથું.

તરેહવાર જાતના સાધુ ખનાવવાના પ્રયોગ.

૧. પીંડઝર સોપ:—૧ પૌંડ ઓલીવ ઑઇલ અને ચરખી ૮ અથવા ૯ પૌંડ મેળવીને ક્રેસ્ટીક સોડા સાથે ઉકાળવું. ઉકાળ્યા પછી સુગંધીને માટે તજ, ધાણા અથવા કસ્તુરી અર્ક વિગેરે મેળવવાં. તે મેળવવાનું પ્રમાણ દર હંડરવેટ સાધુમાં ૧૧૧ થી ૨ પૌંડ સુધી છે.

૨. ખીજી રીત:—ઉપર મુજબ ચીજો ઉકાળીને છેવટે તેમાં ખજેલી ખાંડ અથવા ભૂરા રંગ પાણીમાં મેળવી નાંખી ખૂબ હલાવે છે ખુશબોતે માટે લવંડર અથવા ખીજી તેલ નાંખવું. તે તેલ અથવા અરક નિચેના પ્રમાણમાં નાંખવું.—ઉકાળેલો સાધુ ૧૦૦ ઑંસ, લવંડરનું તેલ ૦૧ ઑંસ, રોઝમરીનું તેલ ૦૧ ઑંસ અને સુવાનું તેલ ૧ ઑંસ. એ રીતે નાંખી ખૂબ હલાવીને પછી તેની ગોટીઓ વાળવી. આ સાધુ ભૂરા રંગનો થાય છે.

૩. ત્રીજી રીત:—સારા સફેદ સાધુનો પાતળા કટકા કરી એક વાસણમાં નાંખી ધીમા અગારા ઉપર મૂકીને પિગળવા દેવું. બ્યારે પિગળી રહે ત્યારે તેમાં વળીઆરીનું તેલ અથવા જરા આઇલ ઑઇલ બરગામાટ અને આઇલ ઑઇલ ઓરીગાનમ નાંખીને મેળવવું. ત્યાર બાદ સાધુ ખનાવવાના ખીજામાં એ મેળવણી નાંખીને ત્રણ અથવા ચાર દિવસ સુધી સૂકાવા દઈ તેના ગમે તેવા આકારમાં કટકા કાપી દેવા. જો એમાં જરા કસ્તુરીનું એસેન્સ નાંખશે તો સારો સુગંધી સાધુ થશે.

૪. ગુલાબના તેલનો સાધુ:—પાંચ ઓઇલ સોપનો ઝીણો ભૂકો ૩ પૌંડ, સૌથી સરસ સાધુનો ભૂકો ૨ પૌંડ, ચોખ્ખું પાણી ૧૨૧૧ રૂપીઆભાર, એ બધાને એક વાસણમાં નાંખી તે વાસણને ખીજા ઉના પાણીના વાસણમાં મૂકી ગરમ કરવું. બરાબર પિગળીને મિશ્ર થયા પછી તેમાં ૦૧ ઑંસ સિંદૂર નાંખી ખૂબ હલાવવો, અને પછી નિચે ઉતારી થંડુ થયા પછી તેમાં ગુલાબનું અત્તર ૨ દ્રામ, ઑઇલ ઑર બરગેમાટ ૧૧૧ દ્રામ, તજ અને લવીંગના તેલનો દરેકનો ૦૧૧૧ દ્રામ અને રોઝી-જીરેની અમનું તેલ ૦૧૧ દ્રામ, એ બધાને મેળવીને નાંખવું અને સારી પેઠે હલાવવું. આ સાધુની ખુશબો અને રંગ ધણોજ સરસ હોય છે.

૫. ખીજી રીત:—પીંડઝર સોપ સાધુનો ભૂકો ૨૦ પૌંડ, ગુલાબ-

નો અર્ક ૧૥ ઔસ, લવિંગનું તેલ ૧૫ દ્રામ, તજનું તેલ ૩ દ્રામ, ખર-
ગેમાટનું તેલ ૧ દ્રામ, નીરોલીનું તેલ અથવા જીને નારંગીના પૂલનું
તેલ કહેહે, તે ૩ દ્રામ, સિંદૂર ૨ ઔસ, એ બધાને મિશ્ર કરી ઉપરના
સાધુના બારીક ભૂકા સાથે મેળવીને ઢાળીને મરચ મુજબ આકારની ગો-
ટીઓ બનાવાય છે.

૬. ત્રીજી રીત:—ચરખીનો બનાવેલો તાબો સાધુ અને આલીવ
ઑઇલ સરખે ભાગે લેવું. સાધુને પાતળો પાતળો કાંતરી તેલની સાથે
એક વાસણમાં મેળવી, તે વાસણને બીજા ઉકળતા પાણીના વાસણમાં
મૂકવું. પણ પાણી ઉભરાઇ ન જાય તેની સંભાળ રાખવી. તે મળી એક
રસ થઇ જાય કે તેમાં રંગ આવવાને વાસ્તે જરા હોળજોડે નાંખવો.
પછી તેને પાણીના વાસણમાંથી બહાર કાઢી જરા ઠંડું પડેલા આવે કે
તેમાં સુગંધને માટે શુદ્ધાણનું અત્તર ૪ દ્રામ “આઇલ ઓફ ખરગમા-
ટ” ૩ ભાગ, લવિંગનું તેલ ૧ ભાગ, તથા તજનું એસેન્સ એક ભાગ
નાખી બીજામાં સૂકાવા મેલવું.

૭. આયોડીન શોષ:—૧ ભાગ આયોડાઇડ ઑફ પોટાસીઅમ લ-
ઇ તેને ૩ ભાગ પાણીમાં નાંખી ઓગાળવો, આ મિશ્રણને ધીમાં તાપ
ઉપર મૂકી આગરે એક મોટા વાસણમાં પાણી ઉતું કરીને તેમાં અદ્ધર
મૂકી સાધુને ઓગાળવો; અને ખરોખર ઓગળી એક છવ થઇ જાય
ત્યારે ઉતારી ગોટીઓ પાડવી.

૮. બીજી રીત:—આયોડાઇડ ઑફ પોટાસીઅમ ૧ ભાગ ને
૩ ભાગ પાણીમાં પિગાળીને તેમાં ૧૬ ભાગ કેસ્ટાઇલસોપ બારીક કટકા
કરીને નાંખવો. આ વાસણને બીજા ઉકળતા પાણીના વાસણમાં મૂકી ગરમ
કરવાથી અંદરની સધળી ચીજો મળી જશે.

૯. સલ્ફર સોપ (ગંધકનો સાધુ):—આઠ ઔસ સફેદ કહેણ
સાધુને ઝીણા કાપી પત્થરની ખાયણીમાં ૨ ઔસ ગંધક સાથે ખૂબ ખાં-
ડીને એક છવ કરવો. અને તેની વાસ છુપાવવા તેમાં એક ઔસ આ-
લકોહોલમાં થોડાંક સુગંધી અત્તરનાં ટીપાં નાંખી મેળવવાં. ખૂબ ખાંડીને
એક છવ થાય એટલે તેની ગોટીઓ વાળવી.

૧૦. બીજી રીત:—વીડરસોપ નામનો સાધુનો ભૂકો ૮ ઔસ,
તે એક ખલમાં નાંખી તેમાં ૨ ઔસ ગંધક વાટીને નાંખીને ખૂબ મે-
ળવવું. ત્યાર બાદ ૧ ઔસ, આલકોહોલમાં થોડાં થોડાં ટીપાં કાંઇ પણ સુ-
ગંધીદાર તેલનાં નાંખીને તે ઉપરના મિશ્રમાં નાંખી ખૂબ ધુંટીને ગોળ

ગોટીઓ બનાવવી.

૧૧. કસ્તુરી વાળો સાબુ (મરકસોપ) :—પામ ઑઇલસોપ ઉકળી રહે એટલે તેમાં બાજેલી ખાંડ અથવા થોડો રંગ નાંખે છે, અને ખુશબો માટે કસ્તુરીનો ચર્ક, અને તેની સાથે ખરગેમાટ, લવંગ અને તજના અર્કો મેળવીને નાંખે છે સુગંધી ચીજો કેટલી નાંખવી તેનો આધાર સાબુની કિંમત ઉપર છે.

૧૨. ખીજી રીત :—“ પામઑઇલસોપ અને ચરખીના બનાવેલ સાબુને તપાવવું તથા તેમાં રંગ આપવાને માટે બાજેલી ખાંડ નાંખવી, જ્યારે ઠંડુ પડવા આવે કે તેમાં જરા એસેન્સ ઑફ મરક અને થોડું લવંગનું તેલ નાંખી મેળવી ખીખામાં નાંખી સૂકાવા તૈયાર થયેલા સાબુ મેલવા.

૧૩. હની સોપ બનાવવાની રીત :—સાધારણ પીળા રાગના સાબુમાં ગુલાબી અત્તર લીધું અગર બર્ગામેટ ઇસાદીનું તેલ મેળવીને કરવામાં આવે છે. ઉંચી જતનો હનીસોપ બનાવવો હોય તો ઓલીવ તેલ અને તાડનું તેલ ખરાખર ભાગે લઈ તેમાં ત્રણ ભાગ સાદો કઠણ સાબુ નાંખવો તેને ગરમ કરી એક રસ થાય કે ઉતારી, તેમાં જોષ્ટી સુગંધી નાંખી રંગ લાવવા સુરંગીનો રંગ નાંખવો.

૧૪. ખીજી રીત :—સાધારણ હનીસોપ બનાવવા માટે ઉકાળેલો સાબુ ૧૦૦ ઑંસ, લવંડરનું તેલ ૦૧ ઑંસ, રોઝમરીનું તેલ ૦૧ ઑંસ, અને સુવાનું તેલ ૧ ઑંસ, આ સર્વે એક કરી ઉકાળવાં. ઉકાળતી વખતે તેમાં ચોખ્ખી રાગ નાંખવી, અને ઉકાળી રહ્યા પછી ખુશબોને માટે તેમાં રોઝહરેનીઅમનું તેલ અથવા ખરગેમાટનું તેલ નાંખવું રંગ લાવવા માટે તેમાં થોડો કપીલ રંગ નાંખવો.

૧૫. ત્રીજી રીત :—૨ સ્તલ પીળા સાબુના નાના કટકા કરી એક વાસણમાં સૂકવવા. પછી તે વાસણને ઉકળતા પાણીના વાસણમાં મૂકી સાબુને હલાવી પીગળાવવું. પછી ઉતારીને તેમાં ૦૧ સ્તલ સાદું મધ તથા થોડું તજનું તેલ નાંખી ૬ થી ૮ મિનિટ સુધી પ્રીથી ગરમ કરવું ત્યાર બાદ ખીજ વાસણમાં નાંખી એક દિવસ રહેવા દેવું. એટલે વાપરવા લાયક સાબુ થશે.

૧૬. ચોથી રીત :—પામઑઇલ સોપ ૧ ભાગ, ઓલીવ ઑઇલ સોપ ૧ ભાગ, કંઈ સોપ ૩ ભાગ એ બધાને એક કઠાઈમાં નાંખી ગરમ કરી પીગળાવવું. જ્યારે ખરાખર તવાઈને પીગળી રહે કે ઉતારી જરા ઠંડુ

પડે કે સુગંધને માટે થોડું વરખીનાનું તેલ અથવા ઑઇલ ઑફ છનજર ગલાશ નાંખી સાચું બનાવવા.

૧૭. પારદર્શક સાચુ:—સાચુની ગોટીમાંથી કાચ માશક આરપાર દેખાય એવો સાચુ કરવો હોય તો, સારો સકાયલો સાચુ લઇ તેના પાતળા છાલકા કાપી આલકોહોલ નામનો આકરો દારૂ આવે છે તેમાં ધીમી ગરમીની આંચથી ઓગાળવો. ચરખીનો બનાવેલો સાચુ આવા કામમાં સારો, તેમજ પીળા રાગનો સાચુ પણ સારો કારણ કે રાગના સાચુનો મજબૂત પીળા રંગનો પારદર્શક સાચુ થાય છે.

સાડત્રણ ગ્યાલન આલકોહોલ ૫૦ પૌંડ સાચુ થાય છે. આલકોહોલમાં સાચુ નાંખી ગરમ કરવાથી કેટલોક આલકોહોલ ઉડી જાય છે, પણ તે અર્ક-કાઢવાના યંત્રમાં નાંખી પછી ગરમ કરી સાચુ તૈયાર કરીએ તો આલકોહોલ નકામો જગડતો નથી.

૧૮. ગ્લીસેરાઇન સોપ:—સાધારણ કઠણ સાચુમાં તેના વજનનો ૨૦ થી ૨૫ સુધી ગ્લીસેરાઇન મેળવીને બનાવાય છે. સાચુને તૈયાર કરી ઉતારી ટાઢો થવા પહેલાં, ગ્લીસેરાઇન મેળવે છે; અને તેમાં રાતો, ગુલાખી અગર નારંગીઓ રંગ મેળવે છે. એવો સાચુ સુગંધીદાર કરવો હોય તો એજ વખત મરજી મુજબ જોઈતી સુગંધીનું તેલ ગ્લીસેરાઇન સાથે મેળવીને નાંખે છે.

૧૯. ખીજી રીત:—આ સાચુ બનાવવા માટે સાધારણ પામઑઇલ અથવા ખીજાં સાચુને ઉકાળ્યા પછી તેના વજનથી ૨૦ અથવા ૨૫ મો ભાગ ગ્લીસેરાઇન નાંખી ખૂબ હલાવી મિશ્ર કરવાથી ગ્લીસેરાઇન સોપ બને છે.

૨૦. પામ ઑઇલ સોપ:—પામ ઑઇલ ૩૦૦ પૌંડ, ચરખી ૨૦૦ પૌંડ, રાગ ૨૦૦ પૌંડ મેળવીને કોરટીક સોડાના પાણી સાથે ઉકાળવા. આ સાચુ સફેદ અથવા પીળા રંગનો થાય છે અને ખીજી જાતના સાચુ બનાવવામાં આ સાચુ વપરાય છે.

૨૧. બદામના તેલનો સાચુ:—ચોખ્ખો સફેદ સાચુ બનાવવાની રીત નંબર ૧ લામાં આપેલી છે તે પ્રમાણે સાચુને ઉકાળીને નિચે ઉતારી તેમાં દર ૨૮ પૌંડ સાચુ ગાટે ૪૦ ઔંસ બદામનું તેલ નાંખવું, અને ખીજી ખુશબોદાર ચીજો નાંખી હલાવીને મિશ્ર કરવી.

૨૨. ખીજી રીત:—૧ હંદરવેટ સારો કઠણ સાચુ લઇ કઢાઇમાં નાંખી ઉતો કરવો; અને જ્યારે ઓગળીને તૈયાર થાય કે તરત તેમાં ૨૦ ઔંસ કડવી બદામનું સુગંધી તેલ નાંખી મેળવી દેવું અને ચૂલા ઉપરથી

ઉતારી તેની ગોટીઓ પાડવી.

૨૩. કડવી બદામનો સાધુ:—સફેદ ચરખીનો બનાવેલો સાધુ પદ રતલને એક કઢાઈમાં નાંખી ગરમ કરવો. જ્યારે તે પિગળી રહે કે તેમાં ગાા રતલ કડવી બદામનું સુગંધી તેલ નાંખી સારી પેઠે મેળવી દધ પછી કઢાઈને ઉતારી નાંખી એ મેળવણી બીબામાં ઠારી સાધુ બનાવવા.

૨૪. કોપરેલ તેલનો સાધુ:—કોપરેલ તેલ ૯૦ ભાગ; અને પા-મચ્છાઈલ ૧૦ ભાગ એ બંનેને મેળવી સોડાના પાણી સાથે સુચનામાં આ-પ્યા મુજબ પ્રમાણથી ઉકાળવાથી ઘણો સરસ સાધુ બને છે. ઉકાળી રહ્યા પછી તેમાં જોઈએ તેવો રંગ અને ખુશબો મેળવવી.

૨૫. તજના તેલનો સાધુ:—નંબર ૧ લામાં આપેલો સાધુ ૫ પૌંડ, નંબર ૪ થાનો સાધુ ૩૫ પૌંડ, નંબર ૧૦ વાળો સાધુ ૧ પૌંડ એ બધાનો બારીક ભુકો કરીને ભેગો સારી પેઠે મેળવીને તેમાં તજનું તેલ ૧૫ ઔંસ, બરગેમોટ અને સસાશરાસનું તેલ એ બંનેનો દરેકનો ૦૫ ઔંસ, લવંડરનું તેલ ૧ દ્રામ અને પીળો રંગ એ બધાંને સારી પેઠે મે-ળવીને ઉપરના મિશ્રમાં મેળવવાં.

૨૬. હુળમત કરવા માટે સાધુનું પાણી:—નંબર ૧ લામાં આપેલા સાધુનો ઝીણો ભૂકો ૦૫ શેર, રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ ૧૫ શેર, પાણી ૧૨૫ સ્પીઆ ભાર, ખુશબો મરજી મુજબ એ બધાને એક મજબુત બાટલીમાં ભરીને તે પર સખત બૂચ મારવો. આ બાટલીને બીજા ગરમ પાણીના વાસણમાં મૂકી વારે વારે હલાવવી. આ પ્રમાણે અંદરની સઘ-ળી ચીજો ગળી જાય ત્યાં સુધી કરવું. ગળી ગયા પછી થોડીવાર દરવા દધને તે ઉપરનું સાફ પાણી બીજી બાટલીમાં કાઢી લેવું. અને બૂચ મા-રવો. જો આ પ્રમાણે કાઢી લીધેલું પાણી બરાબર સાફ રંગનું ન હોય તો કાઢી લીધા પહેલાં થોડો વધારે સ્પીરીટ નાંખવો. જો ખુશબોદાર તેલ ઘણું નાંખ્યું હોય તો મિશ્રનો રંગ મેલો દેખાય છે. આ મિશ્રનાં ૩ થી ૪ ટીપાં આમડીપર મૂકાને તે પર પાણીમાં ડુબાવેલા અસથી ઘસવાથી ઘણું શીણ વળે છે.

૨૭. બીજી રીત:—કોઈ પણ જાતનો સાધુ ૧ ઔંસ લઈ એક સુવાળા પત્થરના ખરલમાં નાંખી તેમાં ૦૫ ઔંસ સાઈટ્રોઆવર્ટાઈટ નાંખી મિશ્ર કરવું. મિશ્ર કરતી વખતે તેમાં ગા પાઇન્ટ લવંડર વૉટર થોડું થોડું નાંખવું. જ્યારે બધું સાથે મળી જાય ત્યારે ગાળી લઈ બાટલીમાં ભરી મજબુત બૂચ મારવો. પછી જ્યારે જોઈએ ત્યારે થોડાં ટીપાં એક

ચમચો ચોખ્ખા પાણીમાં મેળવી ઉપયોગમાં લેવું; આ મિશ્ર શેવિંગ ખસે કરી લગાડવું.

૨૮. શેવિંગસોપ બનાવવાની રીત:—સફેદ તરમ સાબુ ૪ ઔંસ, સારો “હનીસોપ” ૨ ઔંસ, આલીવ ઓઇલ ૧ ઔંસ, પાણી એક અથવા બે ચમચા, કારબોનેટ ઓફ સોડા ૧ ડ્રામ એ બધાને એક વાસણમાં નાંખી અંગારા ઊપર સારી પેટે પીગાળીને લાહી જેવું બહુ કરવું. તથા તેમાં જરાક “પ્રુફસ્પીરીટ” નાંખવો. પછી તેમાં સુગંધને માટે મરજી મુજબ કોઇ પણ સુગંધી તેલનાં ટીપાં નાંખવાં. અને તેને કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું.

૨૯. રંગીન અથવા રંગદાર સાબુ:—સાબુ ઉકળી તૈયાર થવા આવે તે વખતે તેમાં અનેક જાતના રંગ નાંખીને તેને જૂદા જૂદા રંગ આપવામાં આવે છે. વનસ્પતિથી ઉત્પન્ન થતાં રંગો સાબુ સાથે સારી રીતે મળી જાય છે. અને આવા રંગના સાબુને પારદર્શક કરવામાં પણ હરકત આવતી નથી. સાબુમાં વનસ્પતિના જે રંગો વપરાય છે તે-રાતા, રંગ વાસ્તે હીરાદખણને આકરા દાઢમાં ઝોગાળીને લેવો. ગુલાબી રંગ પતંગનાં છોડીઆં થકી થાય છે; અને નારંગી રંગ કસુબામાંથી થાય છે; આશમાની રંગ ગળીમાંથી થાય છે, લીલો રંગ ગળીમાં થોડા પ્રમાણમાં પીળો રંગ મેળવી કરે છે.

૩૦. સુગંધી સાબુ:—સાબુમાં અનેક જાતની સુગંધીઓ મેળવવામાં આવે છે. કોઇ પણ જાતનું સુગંધી તેલ મેળવવું હોય છે. ત્યારે થોડાક આલકોહોલમાં અગર ગ્લીસેરાઇનમાં મેળવીને સાબુમાં મેળવવું. સાબુ તૈયાર થઇ રહ્યા પછી ઉતારી ટાંકું પાડતી વખતે સુગંધી મેળવવી; એનું પ્રમાણ એવું છે કે એક હંડરવેટ સાબુમાં એકથી દોઢ શેર સુધી સુગંધી તેલ ખસ થાય છે.

૩૧. મરકંચુરીયલ સોપ [પારાનો સાબુ]:—૧ પૌંડ કઠણ સાબુ લઇ તેને પથરાની ખાંચણીમાં ખૂબ ખાંડી તેમાં અર્ધો ઔંસ રસકપૂરને ચાર ઔંસ આલકોહોલમાં પીગાળી આસ્તે આસ્તે મેળવી એક જીવ કરવો અને ગોટીઓ પાડવી.

૩૨. કારબોલીક એસીડ સોપ:—ગ્લીસેરાઇન સાબુ બનાવવાની કૃતિમાં કહ્યા મુજબ સાબુ તૈયાર કરતી વખતે ગ્લીસેરાઇન સાથે સેંકડે દસ ભાગ કારબોલીક એસીડ મેળવીને નાંખવો.

૩૩. ખીચ રીત:—કઠણ સાબુને ઝીણા કાપી થોડાક ગરમ પાણી-

માં નાંખી ધીમે તાપે ઓગાળવો તેમાં સેકડે દસ ભાગ એસીડ કારબો-
લીકને થોડાક ગ્લીસેરાઇન સાથે મેળવી નાંખી દેવો. તેને હલાવી એક છવ
થાય કે ઉતારી તેની ગોટીઓ પાડવી.

૩૪. સુગંધી ફ્રેચ સાધુ:—સુગંધી ચરબીનો બનાવેલો સાધુ ૩૦
રતલ, આલીષ ઑઇલ સોપ ૧૦ રતલ, પહેલાં એક કઢાઇમાં આ બંને જન-
તના સાધુને નાંખી ઉનું કરવું, બ્યારે પિગળી તૈયાર થાય કે તેમાં એસેન્સ
ઓવ બરગામાટ ૪ ઑંસ, લવિંગનું તેલ ૧ ઑંસ, ઑઇલ ઑફ સાસા-
ફારમ ૧ ઑંસ, ઑઇલ ઑફ પાઇમ ૧ ઑંસ, ઑઇલ ઑફ નીરોલી,
બ્રાઉન ઓચરનો બારીક ભૂકો અર્ધો રતલ નાંખી બધાને મેળવી બીબા-
માં તેની ગોટીઓ પાડવી.

૩૫. સીનામન સોપ [તજનો સાધુ]:—પામઑઇલ સોપ ૭
રતલ, ચરબીનો બનાવેલો સાધુ ૧૪ રતલ એ બેઉ સાધુને એક વાસણમાં
નાંખી તેમાં થોડું પાણી નાંખી તે વાસણને બીજા ઉકળતા પાણીના વા-
સણમાં મૂકીને તાવવું. તેને રંગ આપવા માટે અર્ધો રતલ હરતાલ નાં-
ખીને પાણીના વાસણમાંથી કઢી ઠંડું પાડવું. બ્યારે ઠંડુ પડવા આવે કે
તેમાં તજનું તેલ ૩ ઑંસ, બરગામાટનું એસેન્સ અર્ધો ઑંસ, દ્રાશપા-
પરાનું તેલ અર્ધો ઑંસ એ બધા એસેન્સને સાધુમાં નાંખી મેળવવું. પછી
તેને બીબામાં નાંખી સુકાવા મેલવું.

૩૬. નારંગીના ફૂલનો સાધુ [ચારંજ ફલાવર સોપ]:—
જેમ ઉપર સુગંધી ફ્રેચ સાધુ બનાવવાની રીત છે તેજ પ્રમાણે આ બ-
નાવવો. પણ એમાં ૨૨૬ એટલો છે કે ઑઇલ ઓવ નિરોલીની સાથે
થોડું એસેન્સ રેડી પીટીટ એન તથા એસેન્સ ઓવ આમ્બર ગ્રીસ નાંખીને
ઉપરની રીતે બનાવવું.

૩૭. લીંબુનો સાધુ:—(લેમન સોપ) લીંબુનો રસ ૨ ઑંસ, કડવી
બદામનું તેલ ૧ ઑંસ, ઑઇલ ઑફ ટાર્ટર ૧ ઑંસ, વેનીસ સોપ ૨ ઑં-
સ; વેનીસ શોપને ગરમ કરી પિગળાવીને ઉપરની બાકીની બધી જથ્થા-
નો નાંખી મેળવવું. બ્યારે મધના જેવું થાય કે નાના ચિતીનાં બોક્સમાં
રેડવું અને ઠૂરી જાય કે ઉપયોગમાં લેવું.

૩૮. લવંડરનો સાધુ:—સારા સફેદ સાધુના પાતળા કટકા કરી
એક વાસણમાં નાંખી ધીમા અગારા ઉપર મૂકી પીગળવા દેવું. બ્યારે
પિગળી રહે કે ઉતારી ઠંડું પાડવું, જરા ઠંડુ પડે કે તેમાં સુગંધને માટે
દર સાત રતલ સાધુએ ૧૧ ઑંસ લવંડરનું તેલ અને જરા ઑઇલ ઑફ

ખરગામાટ તથા કરતુરીનું જરા એસેન્સ અને જરા એસેન્સ આવ આંખર ગ્રીસ નાંખી બધાને સારી પેઠે મેળવી ખીખામાં નાંખી તેની ગોટીઓ પાડવી.

૩૯. વાયોલેટ સોપ:—સાધારણ કઠણ સાબુમાં એસેન્સ આવ આરીશરટ નાંખવો. અને જો તેને રંગદાર કરવો હોય તો તેમાં જરા ગળી નાંખવી. અથવા ટીકચર આફ લિટમશ નાંખવું.

૪૦. સફેદ સાબુ બનાવવાની રીત:—ખરાખર વજન કરીને ૧૦ શેર બે વખત શુદ્ધ કરેલો કાર્ટીક સોડા જે સળીઓના આકારમાં આવે છે તે લઈને તેને ૪૫ શેર પાણીમાં પિગાળવો. પિગાળતી વખતે પાણી ઘણું ગરમ થઈ જશે. માટે તે ઠંડુ થાય ત્યાં સુધી રહેવા દેવું. હવે એક ખીજ વાસણમાં ૭૫ શેર ચરખી અથવા તેલ લેવું. (જો ચરખી લીધી હોય તો પિગળી જાય તેટલી ગરમ કરવી, પણ જો તેલ લીધું હોય તો ગરમ કરવાની કશી જરૂર નથી) અને તેમાં ઊપર મુજબ તૈયાર કરેલા સોડાના પાણીની ઝીણી એક સરખી ધારથી તેલમાં રેડતાં જવું. અને એક આશરે ત્રણ ઘંટા પહેલાં લાકડાના કટકથી હલાવતાં જવું. આ રીતે જ્યાં સુધી ખારનું પાણી અને તેલ મિશ્ર થઈને મધ જેવું એક રસ થાય ત્યાં સુધી હલાવવું. મિશ્ર થયા પછી વધારે વાર હલાવવું નહીં, નહીં તો તેલ અને પાણી છુટાં પડવા માંડશે, હલાવવાનાં વખતનું પ્રમાણ દિવસની ગરમી અને ચરખી અથવા તેલની જાત પ્રમાણે ઓછું વધતું હોય છે તો પણ પંદરથી વીસ મિનિટ બસ છે. ઉપર મુજબ હલાવવાનું કામ પૂરું થયા પછી મિશ્રને એક ચોરસ લાકડાની પેટીમાં રેડી દેવું. રેડ્યા પહેલાં પેટીની અંદરની બાજુએ પાણી લગાડવું જેથી સાબુ તેને ચોટશે નહીં. પેટીમાં મિશ્ર રેડ્યા પછી પેટીના પ્રતી બંધની કામળાઓ વિગેરે લપેટીને તેને ગરમ જગ્યામાં મૂકી દેવી. અને ખીજે દિવસે ઊઠાડવી તો તેમાં ૧૩૦ શેર સાબુનું ગરમ માલમ પડશે; તેને ગરમ મુજબ આકારમાં તારથી કાપવું. ઊપર મુજબ વર્ણન પ્રમાણે ધ્યાન દઈને કામ કરવું અને તેમાં આપેલા પ્રમાણ મુજબ કામ કરવું. સોડાના પાણીને ખરાખર ઠંડુ થવા દેવું, તેમજ ચરખી વાપરી હોય તો પ્રક્ટ પિગળે તેટલીજ ગરમી હોવી જોઈએ તેલ અને સોડાનું પ્રમાણ ખરાખર વજનથી લેવું અને તેલમાં સોડાનું પાણી નાંખવું. સોડાના પાણીમાં તેલ નાંખી ભૂલ કરવી નહીં. જો ચરખી વાપરવામાં આવી હોય તો તેમાંતો મેલ તેમજ નિમક દૂર કરવા માટે તેને પ્રથમ પાણીમાં ઉ-

કાળી ઠરવા દેવી, એટલે તમામ કચરો નિચે બેસી જશે, જો આ કામમાં જરા પણ મીઠાનો અંશ આવશે તો સધળું કામ રદ જશે. ચરખી જૂની હશે તો કંઈ હરકત નથી આવવાની. ઉપર કરતાં બમણા પ્રમાણ કરતાં વધારે સાધુ એક વખતે યનાવવો નહીં. કારણ કે તેલ અને સોડાનું પાણી મિશ્ર કરતી વખતે હાથથી હલાવી શકાશે નહીં. આ સાધુને મિશ્ર કર્યા પછી મરજી મુજબ તેમાં ખુશબો અને રંગ લાવવા આગળના પ્રયોગથી ધ્યાનમાં રાખવું.

૪૧. કઠણ સાધુ યનાવવાની રીત:—કારખોતેટ ઓવ સોડાના ભૂકાનો લોઢાના ગોળ વાસણમાં ચૂના સાથે થર કરવા. ચૂનો વગર પલાં-જેલો હોવો જોઈએ, અને તેનો થર તળીએ રાખવો. સદર્જ વાસણ છ થી ૭ ફુટ પહોળું હોય છે અને ચાર પાંચ ફૂટ ઊંડું હોય છે. એ વાસણનું તળિઉં જાડું હોય છે એટલે તે કાઢી લેવાય એવું છે. અને તેમાં ઝીણાં વિંધ પાડેલા હોય છે તેથી ચૂનામાં થઈને નિતર કારટીક સોડાનું પાણી ટપકે છે. સોડામાં કારખોલીક આસીડ હોય તે પ્રમાણમાં ચૂનો વાપરવો.

૪૨. ખીજી રીત:—પ્રથમ કાચનું વાસણ અથવા કલાઈ કરેલા વાસણમાં ૨૫ તોલા સારો સફેદ કળીચૂનો અને તેમાં દશ તોલા પાણી નાંખી તે વાસણને એક કોરે રાખવું. પછી ઘોએલો પાપડખાર ૫ તોલા લઈ એક મ્હોટા કલાઈ કરેલા વાસણમાં નાંખવો પછી તેમાં ૩૦ તોલા સાફ મીઠું પાણી નાંખવું, પછી જેમાં કળીચૂનાનો બિજવેલો છે. તે ચૂનાને કપડાથી ગાળી જે વાસણમાં પાપડખાર છે તેમાં તે ચૂનો નાંખવો પછી તે વાસણને ચુલા ઉપર મૂકવું, જ્યારે તે ખદ ખદે ત્યારે તેમાં ૧૨૫ તોલા સાફ કોપરેલ તેલ નાંખવું પછી જેવા રંગનો સાધુ યનાવવો હોય તેવી વાસનું તેલ ૨ તોલા નાંખવું. ત્યાર બાદ તે ઘટ્ટ થાય ત્યાં સુધી અગ્નિ ઉપર રાખી મૂકવું. માખણના જેવું જાડું થાય કે તેને ઉતારી લઈ ખીજામાં નાંખી ઠરવા દેવું. ત્યાર બાદ આપણી મરજીમાં આવે તેવા છરી વડે કટકા કરવા. એટલે સાધુની ગોટી તૈયાર થશે. જો વધારે યનાવવું હોય તો તોલાના વજનને બદલે શેરતું વજન લેવું. સાધુને માટે પાપડખાર ઘોવાની સમજણ એવી છે કે પાપડખારમાં મેલ હોય છે માટે તેને પાણીમાં ઉકાળી પછી તેમાંનું મેલું પાણી નાંખી દેવું; અને એ ખારને એ પ્રમાણે ૩-૪ અથવા તેથી વધારે વાર પાણીમાં ઉકાળ્યાથી તેમાંનો સંધજો મેલ નીકળી જઈને સાર થશે. અથવા કોઈ માણસ આ-

વી રીતે પાપડખારને માટે વધારે મહેનત કરવી ના પસંદ કરતો હશે તો અંગ્રેજ ગાંધીઓની દુકાને સાફ તૈયાર કરેલો મળે છે.

૪૩. ત્રીજી રીત:—સાચુ બનાવવાની કઠાઈમાં એક ટન ચરખી નાંખીને તેના ઉપર આશરે ૨૦૦ ગ્યાલન સોડાનું પાણી રેડવું. અને પછી તાપ લગાડવો અને ચાર કલાક સુધી હલકા બેસપર રાખ્યાથી ચરખીનો સાચુ થઈ જશે. સાચુ તૈયાર થયો કે નહીં તે એવી રીતે તપાસવું કે એક ચપ્પુ લઈને તેના વતી થોડું મિત્ર કાઢી બેસાથી સાચુ તૈયાર થયો હોયતો સોડાનું પ્રવાહી પાણી બડા સાચુથી જૂડુ મડશે. સાર પછી કઠાઈની નિચેથી તાપ કાઢી નાંખીને એક કલાક અથવા તેથી જરા વધારે વખત સુધી ટાઢું પડવા દેવું. અને તે પછી રહેલું નકામું પાણી કાઢી નાંખવું. હવે એ કઠાઈમાં પાછું પહેલાં જેટલું સોડાનું પાણી રેડી ફરીથી ઉકાળવું. બીજે દહાડે એજ પ્રમાણે, પણ જરાવધારે જોરાવર સોડાનું પાણી નાંખીને ઉકાળવું અને ફરોજ વધારે વધારે જોરાવર પાણી નાંખતા જવું. આ પ્રમાણે છ દિવસ સુધી કર્યા કરવું. જો એવું ધારીએ કે ૧૨૥ હંદરવેટ ચરખીનો સરાસરી વીસ હંદરવેટ સાચુ બનશે અને એ સાચુમાં સેંકડે છ ભાગ સોડા હોય છે. તેથી ફર હંદરવેટે સાચુ કરવાને ૧-૫૨ હંદરવેટ ખરો સોડા જોઈશે.

૪૪. ચોથી રીત:—દસ શેર પાણીમાં અઢીશેર સારો કળીચૂનો નાંખી તેને પલાળી લૂગડામાંથી ગાળી કાઢવો. પાંચશેર કારબોનેટ સોડાને ૩૦ શેર પાણીમાં ઝોગાળી તેમાં ચૂનાનું પાણી મેળવવું. અને તેને દેવતા ઉપર મૂકી સારી પેઠે પકવી, ઉકળવા માંડે કે તેમાં સ્વચ્છ ટોપરાનું તેલ નાંખવું. અને ઉકાળવું, બધું જામી જઈ થઈ થવા લાગે કે તેને ઉતારી લઈ બીજામાં રેડી ગોટીઓ પાડવી. આમાં રંગ અગર બીજી સુગંધી મેળવવી હોયતો તે તેલની સાથે મેળવીને નાંખવી.

૪૫. પચરંગી સાચુ:—સાચુ ઉકાળતી વખતે હિરાકશીનું નીતરું પાણી નાંખવું. હિરાકશી એસીડ ખાર સાથે મળી જાય છે અને ઑકસાઇડ ઑફ આયર્ન છૂટું પડે છે.

પ્રકરણ પાંચમું.

દાડ સંબંધીના વિધ વિધ પ્રસિદ્ધ પ્રયોગ.

ખાસ સુચના:—આ દાડ કામ મંગળ અવસરે વરધોડામાં લોકોનાં મન રંજન કરવા તથા દિવાળી જેવા અનેક શુભ પ્રસંગે કામમાં આવેછે; અને તે લોકોનાં મન રંજન કરે છે. એ ખરી વાત છે, પરંતુ કેટલીક વખત જોઇએ તેટલી સંભાળ નહી રાખવાથી; જેટલે દરજે તે લોકોનાં મન ખુશી કરે છે, એટલે દરજે અને વળી તેથી પણ ઘણુંજ વધારે નુક-શાન કારક થઇ પડે છે માટે વિશેષ કરી લખવાની જરૂર છે કે જેને આ દાડ કામ બનાવવાની ખુશી હોય તેણે તેના બનાવવાની શરૂઆતથી તે છેક તેના ઉપયોગ કરાય ત્યાં સુધી તેની ઘણીજ સંભાળ લેવી જોઇએ તેમ કરવામાં ગણત કરવાથી ઘણીવાર ઘણાં માઠાં પરિણામ બયાનક રીતે નિપજેલાં છે માટે તેને બળવવામાં પુરતુ ધ્યાન આપવું.

૧. ચંદ્રજોત બપોરીઈ:—શુદ્ધ કરેલો સુરોખાર ૧૬ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો ગંધક ૪ ભાગ, હરતાળ ૦૧ ભાગ, કપૂર ૦૧ ભાગ, લોખાન ૨૧ ભાગ, ગળી ૦૧૧ ભાગ, રાજ ૦૧ ભાગ.

૨. ખીજી રીત:—સુરોખાર ૩૬ ભાગ, ગંધક ૪૪ ભાગ, હરતાળ ૧૧ ભાગ, કપૂર ૦૧ ભાગ, લોખાન ૨ ભાગ, ગળી ૦૧ ભાગ, રાજ ૦૧ ભાગ.

૩. ત્રીજી રીત:—સુરોખાર ૧૬ ભાગ, ગંધક ૪૧ ભાગ, હરતાળ ૧૧૧ ભાગ, કપૂર ૦૧ ભાગ, ગળી ૦૧ ભાગ.

૪. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૨૪ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ, હરતાળ ૨૧ ભાગ, કપૂર ૫ ભાગ ગળી ૧૧ ભાગ.

૫. પાંચમી રીત:—સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, ચૂનો ૦૧ ભાગ, સૂરમે ૦૧ ભાગ, હરતાલ ૦૧ ભાગ.

૬. છઠી રીત:—સુરોખાર ૩૩૯ ભાગ, ગંધક ૧૯૨ ભાગ, હરતાલ ૩૦ ભાગ, સૂરમે ૩૯ ભાગ.

૭. મધ્યમ વર્ગ પહેલી રીત:—સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, મનશીળ ૦૧ ભાગ.

૮. ખીજી રીત:—સુરોખાર ૧૨ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, હરતાલ ૧ ભાગ.

૯. કનિષ્ઠ વર્ગ:—સુરોખાર ૨૪ ભાગ, ગંધક ૯ ભાગ, ચૂનો ૩ ભાગ.

૧૦. વિલાયતી બપોરીયાં:—સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ.

ગ હસ્તાળ ના ભાગ. આ પ્રમાણે જે વર્ગનાં બનાવવાં હોય તેમાંના એક પ્રકારમાં આપેલાં પ્રમાણમાં સામાન લઈ એકસાન કરવો અને ટોપરાના તેલવાળો જરા હાથ કરી એક વાસણમાં ખૂબ મસળવો. આ પ્રમાણે મસળતાં મસળતાં જ્યારે તે એક જીવ થાય ત્યારે તેને એક માટીના પહોળા મ્હોના બપોરીઆના ચપણમાં નાંખી ઉપર ગુંદરવતે કાગળ ચોડી દેવો. ઉપર બતાવેલા ઉત્તમ વર્ગના કોઈ પણ પ્રકાર પ્રમાણે સામાન લઈ બતાવેલું બપોરીઉ છોડતાં તેનો દેખાવ એવો તે દિપાયમાન થશે કે પાસે ઉમેલા માણસોની આંખે ઝાંઝવા વળી જશે અને સૂર્યના બિંબ જેવો પ્રકાશ મારશે.

૧૧. ફૂલખરણી:—સુરોખાર ૨૮ ભાગ, ગંધક ૨૧ ભાગ, કોયલો ૨૧ ભાગ, ખીડ ૯ ભાગ.

૧૨. ખીજી રીત:—સુરોખાર ૨૮ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, કોયલો ૨ ભાગ, ખીડ ૮ ભાગ.

૧૩. ત્રીજી રીત:—સુરોખાર ૨૬ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, કોયલો ૨ ભાગ, ખીડ ૭ ભાગ.

૧૪. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૨૫૫ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, કોયલો ૨ ભાગ અને ખીડ ૬૫ ભાગ.

૧૫. પાંચમી રીત:—સુરોખાર ૮ ભાગ, ગંધક ૧૫ ભાગ, કોયલો ૧ ભાગ, ખીડ ૩ ભાગ.

૧૬. મધ્યમ વર્ગ પહેલી રીત:—સુરોખાર ૨૫૫ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, કોયલો ૨ ભાગ, ખીડ ૫ ભાગ.

૧૭. કનિષ્ઠ વર્ગ પહેલી રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૦ ભાગ, કોયલો ૧૦ ભાગ, ખીડ ૧૫ ભાગ.

૧૮. ખીજી રીત:—સુરોખાર ૨૨ ભાગ, ગંધક ૧૦ ભાગ કોયલો ૧૦ ભાગ, ખીડ ૧૧ ભાગ.

આ પ્રમાણે ફૂલખરણીના વળનમાં અનેક પ્રમાણ છે. પરંતુ તેના બનાવનારે તેમાં પોતાની અક્ષત્ર વાપરવી જોઈએ. આ પ્રમાણે જ્યારે દારૂ તૈયાર થાય એટલે કાગળનાં ભૂંગળાં તૈયાર કરવાં તે એવી રીતે કરવાં કે જેવડી મોટી કરવી હોય તેનાં પ્રમાણમાં લોઢાનો ગજ અગર લાકડાની આંકણીના આકારનો કકડો લેવો. અને તેના ઉપર કાગળનો કકડો વિટાળી ખોખાં બનાવવાં, જે એવા ખોખાનો પરિઘ ૧ ઇંચ હોય અને જે તેમાં ઉત્તમ પ્રકારનો દારૂ ભર્યો હોય તે તે ચાર પાંચ રૂટ ઉંચાઈથી છોડ્યા-

થી સારી છૂટશે તથા શોભા આપશે. આ પ્રમાણે જોટલી જિયાઈથી છોડવાની કરવી હોય તેના પ્રમાણમાં ફૂલખરણીના ખોખાની જડાઈમાં ફેરફાર કરવો. આવી રીતે જ્યારે નાનાં મોટાં ખોખાં તૈયાર થાય ત્યાર પછી તેમાં એક લોઢાના ગજ વતે ઠાંશી ઠાંશીતે દાડ બરવો. અને તેને જરા તડકામાં સૂકાવા મૂકવી. જ્યારે બરોબર સૂકાય ત્યારે ઉપયોગમાં લેવી.

૧૯. ચંબેલીકોઠી બનાવવાની રીત:—સુરોખાર ૩૦ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, કાયલો ૧૫ ભાગ, ખીડરેતી ૧૫ ભાગ, ખીડ શીવાયતો ખીજે સામાન સધજો સારો ઝીણો કરવો જોઈએ. અને તેનું જોર કમતી રહેછે, માટે જો તેનું જોર વધારવું હોયતો તથા તે વધારે ઉંચે છૂટે એમ કરવું હોયતો તેમાં અર્ધો ભાગ બંદૂકનો દાડ મેળવવો. આ જાતની કોઠી તૈયાર કરવામાં જો માટીની કોઠી ઉપયોગમાં લેવાય છે તેનું કદ નાનું જોઈએ. આ કોઠીથી ઝીણાં ખારીક ફૂલ જણાય છે.

૨૦. મોટાં ફૂલની ખીજી રીત:—સુરોખાર ૧૪ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, કાયલો ૧૧ ભાગ, જડો ખીડરવો જા ભાગ લઈ ઉપર મુજબ તૈયાર કરવી.

૨૧. બટ મોગરો:—સુરોખાર ૨૪ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, કાયલો ૩ ભાગ, અને જડું ખીડ ૧૪ ભાગ. આ વજન પ્રમાણે સામાન લઈ દાડ બનાવી કોઠીમાં ભર્યો હોય અને પછી તેને છોડી હોયતો તેમાંથી મોગરાનાં ફૂલ તથા કળીઓ ઉડશે અને તેમાંથી જો રાતા, લીલા, આરમાની અને સફેદ એવા જૂદા જૂદા રંગનાં ફૂલ કાઢવાં હોયતો ૧૪ ભાગ ખીડના બદલામાં ૫ ભાગ જડું ખીડ, ૪ ભાગ લોઢાનો ભૂકો, ૨ ભાગ ખીડની રેતી અને ૨ ભાગ જસતનું ખીડ નાંખવું.

૨૨. સરના ઝાંડ માફક ઉંચી છુટનારી કોઠી:—સુરોખાર ૩૦ ભાગ, ગંધક ૭ ભાગ, કાયલો ૧૨ ભાગ, ખીડરવા ૧૫ ભાગ નાંખી જીપર મુજબ કરવું. આ વજન પ્રમાણે બનાવેલા દાડથી બરેલી કોઠીઓ ખૂબ ઝપાટાથી સીધી સરના ઝાંડની માફક જિચી જાડે છે. અને એનાં ફૂલ જમીન ઉપર પડતાં પહેલાં ચોલવાઈ જાય છે.

૨૩. મોતીઆ કોઠી:—સુરોખાર ૩૦ ભાગ, ગંધક ૫ ભાગ, કાયલો ૪ ભાગ, ખીડરવા ૧૬ ભાગ. જીપર મુજબ તૈયાર કરવું.

૨૪. મોટાં મોતીનાં ફળાવની કોઠી:—સુરોખાર ૨૮ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, કાયલો ૧૧ ભાગ, જડો ખીડ ૧૫ ભાગ.

૨૫. ઝીણા મોતીનાં ફળાવની કોઠી:—સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, કાયલો ૧૧ ભાગ, જડો ખીડ ૧૫ ભાગ.

ધક ૨૧ ભાગ, કોયલો ૧૧ ભાગ, ગા ભાગ ઝીણું ખીડ.

૨૬ સર્વોત્કૃષ્ટ કોઠી-અનાર:—સુરોખાર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, કોયલો ૩ ભાગ, ખીડરવા ૧૨ ભાગ.

૨૭. આદશાહી કોઠી:—સુરોખાર ૧૯ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, કોયલો ૨ ભાગ, ખીડરવા ૫ ભાગ.

૨૮. હાથ નળાં અગર ભૂંગળાં:—સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, કોયલો ૧ ભાગ, ખીડરવા ૧ ભાગ. આ પ્રમાણે દારૂ બનાવી વાંસનાં ભૂંગળાં જે તરફથી ગંધ હોય અને બીજી બાજુથી ખુલાં હોય તેમાં ઠાંશી ઠાંશીને દારૂ ભરવો, અને પછીથી ઉપર કાગળ ચોડી દેવો એટલે તે હાથમાં રાખી છોડવાનાં ભૂંગળાં બનશે.

૨૯. મીજલસી કોઠી:—સુરોખાર ૬ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોયલો ૦ ભાગ, ખીડરેતી ૧૧ ભાગ. આ રીતે તૈયાર કરેલો દારૂ, માટીની નાની કોઠીમાં નાખવો, અને તેને શોભાયમાન કરવાને સાર ઉપરથી લાલ, પીળી રંગવી.

૩૦. સાધારણ ભોંય કોઠી:—સુરોખાર ૧૬ ભાગ, ગંધક ૦૧ ભાગ, કોયલો ૪ ભાગ, ખીડ ૩ ભાગ. પ્રથમ ખીડ શીવાયની ત્રણે વસ્તુઓ લઈ એક વાસણમાં મેળવવી. અને પછી જરા પાણીવાળો હાથ કરી ખૂબ કસણવી. આ પ્રમાણે જ્યાં સુધી તેમાં જરા હવા દાખલ થાય ત્યાં સુધી કયાં જવું. આ થઈ રહે ત્યારે તેમાં ખીડ મેળવવું. અને પછી ખૂબ ઠાંશી ઠાંશી કોઠીમાં દારૂ ભરવો.

૩૧. છછુંદર:—સુરોખાર ૫ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, અને કોયલો ૧ ભાગ. આ પ્રમાણમાં વસ્તુઓ લઈ તેમને એકઠી કરવી અને પછી જરા પાણીવાળો હાથ કરી ખૂબ ચોળવી એટલે તે એકશાન થઈ જશે. પછી કાગળનાં ખોખાં આશરે ત્રણ ચાર આંગળનાં કરી તેમાં આ દારૂ ઠાંસી ઠાંસીને ભરવો. અને પછે ખુશીમાં આવે તો પાતળા ચામડાનો કકડો તેના ઉપર ચોટાડવો.

૩૨ સૂરસૂરીઆં:—સુરોખાર ૪૧ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, અને કોયલો ૧ ભાગ આ પ્રમાણમાં સામાન લઈ છછુંદરામાં કલ્હા પ્રમાણેજ એકસાન કરી તેને નાના કાગળના ખોખામાં ભરી રાખવો અને તેની સાથે ઝીણી ખપાટની સળી બાંધવી જેથી છોકરાંને સહેલું પડે.

૩૩. કડાં:—સુરોખાર ૪૧ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, અને કોયલો ૧ ભાગ, આ પ્રમાણમાં સામાન લઈ એક વાસણમાં નાંખી જરા પાણીવા-

જો હાથ કરી ખૂબ ગસજવો; અને જ્યારે જરોજર એકશાન થઇ જાય ત્યારે તેને દસ બાર આંગળાના લાંબા ખોખામાં ભરવો અને તેના ઉપર પાતળું ચામડું ચોડી દબ કહીના ઘાટમાં વાંળી દેવું.

૩૪. રાતા રંગનાં બપોરીઆં બનાવવાની રીત:—નાઇટ્રેટ-આવ સ્ટ્રાન્સીઆ ૧૦ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો ઉંચો ગંધક ૩૩૩ ભાગ, ક્લોરેટ-આવ પોટાસ ૧ ભાગ, સુમારે (સંલક્ષિત આવ આન્ટીમની) ૦૧ ભાગ, રાતા રંગ આણવામાં નાઇટ્રેટ આવ સ્ટ્રાન્સીઆ એ મુખ્ય દ્રવ્ય છે અને સુરમો પણ તેમાં મદદ રૂપ છે. આ બે વસ્તુઓની સાથે ગંધકનો સંયોગ થઇ ધસારો થાય તો એકદમ અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે. આમને જો જરા વધારેવાર સુધી તડકામાં રહેવા દીધા હોયતો તે એક દમ સળગી ઉઠે છે. માટે આ બે વસ્તુઓનો સંયોગ કરતી વખતે ઘણી સંભાળની જરૂર છે. આ બંને વસ્તુઓને એકશાન કરી એક વાસણમાં પાણીના સ્પર્શ ન કરતાં પોતે હાથે જાળી એક જીવ કરવી અને એક જીવ થયા પછી તેમાં ક્લોરેટ આવ પોટાસ મેળવવો અને પ્રથમ પ્રમાણે હળવે હળવે પોત્યા હાથે ચોળવો. એટલે તે ઉપયોગમાં લેવા લાયક રાતા બપોરીઆંનો દારૂ તૈયાર થશે.

૩૫. ખીજી રીત:—નાઇટ્રેટ-આવ સ્ટ્રાન્સીઆ ૫ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો ગંધક ૧ ભાગ, સુરમો ૧ ભાગ, સુરોખાર ૧ ભાગ.

૩૬. ત્રીજી રીત:—ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૫ ભાગ, નાઇટ્રેટ-આવ સ્ટ્રાન્સીઆ ૧૪ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો ગંધક ૬ ભાગ.

૩૭. ચોથી રીત:—નાઇટ્રેટ આવ સ્ટ્રાન્સીઆ ૩૬ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો ગંધક ૧૦ ભાગ, કાયલો ૧ ભાગ, બંદૂકનો દારૂ ૩ ભાગ.

૩૮. પાંચમી રીત:—નાઇટ્રેટ આવ સ્ટ્રાન્સીઆ ૩૨ ભાગ, શુદ્ધ કરેલો ગંધક ૮ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૮ ભાગ, કાળજી ર ભાગ, ઉપર કહેલા પ્રકારમાંના ગમે તે પ્રકાર પ્રમાણે કરેલા દારૂની પ્રમા લાલ થશે. પરંતુ પહેલા પ્રકારનો દારૂ બનાવવામાં ઘણી સાવધાની વાપરવી જોઇએ.

૩૯. ગુલેનાર (દારૂમના ફૂલ જેવાં) બપોરીયાં:—ગંધક ૧૪ ભાગ, ચાક ૩૪ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૫૨ ભાગ.

૪૦. રતાશ પડતો બપોરો:—ગંધક ૧૬ ભાગ, ચાક ૨૩ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૬૧ ભાગ.

૪૧. ઘેરો ગુલાબી:—ગંધક ૧૬ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૬૧ ભાગ.

સીંગમ ૨૩ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૬૧ ભાગ.

૪૨. ખીજી રીત:—ગંધક ૧૩ ભાગ, નાઇટ્રેટ આવ સ્ટાન્સીઆ ૪૦ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૫ ભાગ, કાયલો ૨ ભાગ.

૪૩. જાંબુડા રંગનાં ખપોરીયાં:—નાઇટ્રેટ આવ સ્ટાન્સીઆ ૧૬ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૫ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, સુરોખાર ૧ ભાગ, રીલગાટ ૧ ભાગ, કાજળ ૧ ભાગ.

૪૪. ખીજી રીત:—ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૨૦ ભાગ, મોરચુથુ ૬ ભાગ, ગંધક ૫ ભાગ.

૪૫. ત્રીજી રીત:—ગંધક ૨૨૩૩ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૪૨ ભાગ, નાઇટ્રેટ આવ પોટાસ ૨૨૩૩ ભાગ, પ્લાક ઓક્સાઇડ આવ કાપટ ૧૦ ભાગ, સુરમો ૨૩૩ ભાગ.

૪૬. ચોથી રીત:—પ્લાક ઓક્સાઇડ આવ કાપટ ૮ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૧૬ ભાગ.

૪૭. પાંચમી રીત:—સલફેટ આવ કાપટ (મોરચુથુ) ૯૧ ભાગ, ગંધક ૧૩ ભાગ, ક્લોરેટ આવ પોટાસ ૭૭ ભાગ.

૪૮. સોનેરી અને રૂપેરી વરસાદ:—પ્રથમ કાગળનાં નાનામાં નાનાં ખોખાં કરવાં અગર પક્ષીના પીંછાનાં ફૂલીલ લેવાં અને તેમાં નીચે લખેલી વસ્તુઓનો બનાવેલો દાઝ ભરવો, અને તેનાં મોઢા આગળ જરા દાઝ ભીનો કરીને ચોટાડવો. ત્યાર પછી આ ખોખાને બાણુના મોટા ખોખામાં બાણુના દાઝની સાથે ગોઠવીને ભરવાં એટલે બ્યારે બાણુ છોડવામાં આવશે ત્યારે ઉપરથી સોનેરી અગર રૂપેરી રંગની અમિતો વરસાદ થશે. સુરોખાર ૧ પૌંડ, દળેલો દાઝ ૪ ઔંસ, ગંધક ૪ ઔંસ, પીતળનો ભૂકો ૧ ઔંસ, કરવતેલો ભૂકો ૨ ઔંસ, અને કાચનો ભૂકો ૨ દ્રામ આ વસ્તુઓ એકત્ર કરી ઉપરની સુચના મુજબ ઉપયોગ કરવો આથી સોનેરી વરસાદ થશે.

૪૯. ખીજી રીત:—દળેલો દાઝ ૧૨ ઔંસ, સુરોખાર ૧૨ ઔંસ, અને કાયલો ૪ ઔંસ; આથી પણ સોનેરી વરસાદ થશે.

૫૦. ત્રીજી રીત:—સુરોખાર ૮ ઔંસ, ગંધક ૨ ઔંસ, કાચનો ભૂકો ૧ ઔંસ, સુરમો ૦૧ ઔંસ, પીતળનો ભૂકો ૦૧ ઔંસ, અને કરવતેલો ભૂકો ૧૨ દ્રામ. ઉપર મુજબ પ્રયોગ કરવાથી સોનેરી વરસાદ થશે.

૫૧. રૂપેરી વરસાદ:—સુરોખાર ૪ ઔંસ, ગંધક ૨ ઔંસ, દળે-

લો દારૂ ૨ ઐસ, સુરોખાર ૨ ઐસ, સાલપ્રનેલા ના ઐસ.

૫૨. બીજી રીત:—સુરોખાર ૮ ઐસ, ગંધક ૨ ઐસ, કોયલો ૪ ઐસ.

૫૩. ત્રીજી રીત:—સુરોખાર ૧ પૌંડ સુરો ૬ ઐસ, ગંધક ૪ ઐસ.

૫૪. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૪ ઐસ, ગંધક ૪ ઐસ, દળેલો દારૂ ૨ ઐસ, તથા લોદાની બૂકી ના ઐસ.

હવાઇ અગર બાણ.

હવાઇ ધણા પ્રકારની છે. તેમાં કેટલાક પ્રકાર ઉત્તમ મધ્યમ અને કનીષ્ઠ વર્ગ પ્રમાણે નીચે આપેલા છે. તેમાંની જે ઉત્તમ વર્ગની છે તે સળગાવ્યાથી સારી રીતે સુસવાટની સાથે ધણા વેગથી ઉંચે ચઢી શકે છે. અને ચઢતી વખતે તેમાંથી અગ્નિની ચીંગાળીઓની મોટી વૃષ્ટિ થાય છે; અને તેથી ધણું રળિઆમણું દેખાય છે.

૫૫. પહેલી રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોયલો ૫ ભાગ.

૫૬. બીજી રીત:—સુરોખાર ૧૫ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, કોયલો ૫ ભાગ.

૫૭. ત્રીજી રીત:—સુરોખાર ૫ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોયલો ૧૧ ભાગ.

૫૮. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોયલો ૧૧ ભાગ.

૫૯. પાંચમી રીત:—સુરોખાર ૫ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોયલો ૧૧ ભાગ.

૬૦. મધ્યમ વર્ગની હવાઇ બનાવવાની રીત:—સુરોખાર ૧૫ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, કોયલો ૫ ભાગ.

૬૧. બીજી રીત:—સુરોખાર ૫ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોયલો ૧૧ ભાગ.

૬૨. ત્રીજી રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોયલો ૧૧ ભાગ.

૬૩. ચોથી રીત:—સુરોખાર ૧૮ ભાગ, ગંધક ૩૧ ભાગ, કોયલો ૨૧ ભાગ.

૬૪. પાંચમી રીત:—સુરોખાર ૪૧ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કો-

યલો ૧૧ ભાગ.

૬૫. છઠી રીત:—સુરોખાર ૭૧ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, તે કોયલો ૧૧ ભાગ.

૬૬. કનિષ્ઠ વર્ગની હવાઇ બનાવવાની રીત:—સુરોખાર ૯ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ; અને કોયલો ૧૧ ભાગ.

૬૭. વિલાયતી નિશાનતુ બાણુ:—સુરોખાર ૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ તે કોયલો ૧૧ ભાગ.

બાણુના દારૂને વાસ્તે સુરોખાર, ગંધક અને કોયલો આ ત્રણે વસ્તુઓ ધણી ચોખ્ખી હોવી જોઈએ, અને તેના દારૂને મેદા જેવો ખારીક કરવો. તેને જરા પાણી વાળો હાથ કરી ખૂબ મસળવો; અને ખાંડી ખાંડીને એક જીવ કરવો. જેમ જેમ તે સારો કુટારો અને કસણાઇ કસણાઇને એક જીવ થશે. તેમ તેમ તે સારો અને જોરદાર થશે. આ પ્રમાણે બ્યારે મસળાઇ રહે ત્યારે તેને સુકવવો અને શરી શરીને પાછો ઝીણો મેદા જેવો કરી રાખવો. ભરતી વખતે દારૂમાં જરા પણ બિનાશ રહેવી જોઈએ.

બાણુનાં ખોખાં લોઢાનાં, વાંસનાં કે કાગળનાં બનાવવામાં આવે છે. પરંતુ લોઢાનાં અને વાંસનાં ખોખાં તો માત્ર મોટાં બાણુને વાસ્તેજ ઉપયોગમાં લેવાય છે. અને તે બાણુ ધણુંકરી યુદ્ધાદિ પ્રસંગેજ વપરાય છે. અને તે બનાવવામાં દારૂ પણ ઘણો જોરદાર કરવો પડે છે. કેવળ ગમતને વાસ્તે કરવાનાં બાણુનાં ખોખાં ઘણુંકરી કાગળનાંજ બનાવવામાં આવે છે. અને તેની બડાઇ સાધારણ જોઈએ. મોટામાં મોટા બાણુની બડાઇ મુબબગરા રૂપિઆથી વધારે રાખવી નહીં જોઈએ. કાગળનાં ખોખાં જે કરવાનાં તે ફૂલખરણીની માફકજ લાકડાના અગર લોઢાનાં દાંડા ઉપર વીંટાળીને કરવાં. પરંતુ ફૂલખરણીના ખોખાં કરતાં તેની મજબુતાઇ વધારે જોઈએ માટે તે દેશી કાગળનાં અગર વિલાયતી બડાં ટુલ્સકેપ કાગળનાં કરવાં.

૬૮. આસમાની રંગના તારા:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૮ ભાગ, ચરટીઅર્સ કોપર ૬ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ, રસકપૂર ૧ ભાગ.

૬૯. ખીજી રીત:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૮ ભાગ, સલફાઇડ ઑફ કોપર ૬ ભાગ, ચરટીઅર્સ કોપર ૫ ભાગ, ગંધક ૪ ભાગ એ સધળાં વાટી મિશ્ર કરવાં.

૭૦. પીળા રંગના તારા:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૩૦ ભાગ, સોડા ૧૨ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ.

૭૧. બીજી રીત:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, સોડા ૧૦ ભાગ, ગંધક ૫ ભાગ, રૂમીમસ્તકી ૧ ભાગ.

૭૨. ઘોળા તારા:—સુરોખાર ૯ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, સુરમો ૨ ભાગ, વાટી મિશ્ર કરવાં.

૭૩. કીરમજી રંગના તારા:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૪ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીયા ૭૨ ભાગ, રસકપૂર ૧૨ ભાગ, ગંધક ૬ ભાગ, કોચલો ૨ ભાગ વાટી મેળવવાં.

૭૪. બીજી રીત:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૧૨ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીયા ૨૦ ભાગ, ગંધક ૧૧ ભાગ, કોચલો ૨ ભાગ, સુરમો ૨ ભાગ, રૂમીમસ્તકી ૧ ભાગ એ રીતે વાટી મેળવવાં.

૭૫. ત્રીજી રીત:—નાઇટ્રેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીયા ૭૨ ભાગ, ગંધક ૨૦ ભાગ, દારૂ ૫ ભાગ, કોચલો ૨ ભાગ મિશ્ર કરવું.

૭૬. ગુલાબી રંગના તારા:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, કાર્બોનેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીયા ૮ ભાગ, રસકપૂર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, કોચલો ૧ ભાગ, લાખ ૩ ભાગ.

૭૭. ગુલાબી રંગના તારા:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, કાર્બોનેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીયા ૮ ભાગ, રસકપૂર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, સુરમો ૨ ભાગ આ મિશ્રમાં નાઇટ્રેટ ઑફ સ્ટ્રોન્સીયા ઘણું સુકવીને વાપરવું જરા સરદી રાખવી નહીં.

૭૮. લીલા રંગના તારા:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ ખેરાઇટ ૪૦ ભાગ, રસકપૂર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ, કોચલો ૧ ભાગ, લાખ ૩ ભાગ, કુલાવેલું મોરચુથુ ૧ ભાગ.

૭૯. બીજી રીત:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૮ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ ખેરાઇટ ૧૨ ભાગ, ગંધક ૧૫ ભાગ, રૂમીમસ્તકી ૧ ભાગ.

૮૦. ફીકા લીલા રંગના તારા:—નાઇટ્રેટ ઑફ ખેરાઇટ ૧૬ ભાગ, કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૮ ભાગ, ગંધક ૭ ભાગ સુરમો ૩ ભાગ.

૮૧. સોનેરી રંગના તારા:—કલોરેટ ઑફ પોટાસ ૨૦ ભાગ, નાઇટ્રેટ ઑફ ખેરાઇટ ૩૦ ભાગ, ઓક્સેલેટ ઑફ સોડા ૧૫ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ, લાખ ૪ ભાગ, અને કોચલો ૧ ભાગ.

૮૨. આસ્માની:—ગંધક ૬૪ ભાગ, સુરોખાર ૪૮ ભાગ, સુરમો ૧૬ ભાગ, કોચલો ૧ ભાગ, હરતાળ ૧ ભાગ.

૮૩. ખુદ્દો આસ્માની:—ગંધક ૧૬ ભાગ, પ્રટકડી ૨૩ ભાગ,

કલોરેટ આવ પોટાસ ૨૮ ભાગ.

૮૪. કાળો આરમાની:—શટકડીની રાખ ૬ ભાગ, કારબોનેટ આવ વકોપટ ૬ ભાગ, ગંધક ૮ ભાગ, કલોરેટ આવ પોટાસ ૩૦ ભાગ.

૮૫. ખીણ રીત:—ગંધક ૨૪ ભાગ, કલોરેટ આવ પોટાસ ૬૯ ભાગ, મોરચુથુ ૭ ભાગ.

૮૬. ત્રીણ રીત:—સુરોખાર ૨ ભાગ, ગંધક ૩ ભાગ, જસત ૩ ભાગ, ખંદુકતો દારૂ ૪ ભાગ.

૮૭. ચોથી રીત:—ગંધક ૧ ભાગ, સૂકો જંગાલ ૨ ભાગ કલોરેટ આવ પોટાસ ૯ ભાગ.

૮૮. સફેદ તારા:—સારી રીતે ખારીક અને શુદ્ધ કરેલો સુરોખાર ૭ ભાગ, ગંધક ૧૧૧ ભાગ, હરતાળ ૧૧૧ ભાગ, સુરમો ૧૧૧ ભાગ, ગળી ૧૧ ભાગ.

૮૯. ખીણ રીત:—સુરોખાર ૬૭ ભાગ, ગંધક ૨૮ ભાગ, જસતનો ભૂકો ૧૫ દ્રામ.

૯૦. ત્રીણ રીત:—સુરોખાર ૬૦ ભાગ, સુરમો ૧૦ ભાગ, દળેલો ખંદુકતો દારૂ ૬ ભાગ, કપૂરનો ભૂકો ૪ ભાગ.

૯૧. ચોથી રીત:—લોહાનો અગર જસતનો ભૂકો ૨૬ ભાગ અને ખંદુકતો દારૂ ૧૦૦ ભાગ.

સારો સફેદ ચુંદરમાં ઉપર જણાવેલી ચીજો ખરાબર વાટીને નાંખવી, અને તેને મસળીને કણેક જેવો ગોળો કરવો, તેમાંથી થોડી થોડી લઘુ ઝીણી ઝીણી ગોળીઓ વાળવી, અને તેમને ઝીણા ખારીક કરેલાં ખંદુકના દારૂમાં રંગદોળવી. જ્યારે સારી પેઠે સૂકાય ત્યારે કોઠીમાં ભુગળાંમાં, અગર હવાઈમાં નાંખવા સાફ ઉપયોગમાં લેવી. આ પ્રમાણે સૂકવેલા તારા ઉપર જૂદા જૂદા રંગના દારૂના પડ ચઢાવી શકાય છે, તે એવી રીતે કે એક રંગનો દારૂ ચઢાવ્યા પછી જ્યારે તે ખરાબર સૂકાય ત્યારે તેના ઉપર બીજા રંગનો દારૂ ચુંદરમાં પલાળી ચઢાવવો. આ પ્રમાણે જેટલા રંગ ચઢાવવા હોય તેટલા ચઢાવવા. પરંતુ આ પ્રમાણે પડ ચઢાવતાં તારાનું વજન મોટું થવું નહીં જોઈએ. આવી રીતના તારા સળ આ પછી એક પછી એક રંગ બદલાતા જાય છે.

૯૨. દીવાસળીઓ બનાવવાની રીત:—લાકડાની ઝીણી સળીઓને પહેલાં પિગાળેલા ગંધકમાં ડુબાવી રાખી તે પછી નીચે લખેલા મિશ્રમાં ડુબાવે છે. જેથી તે ધસારાથી સળગી ઉઠે છે. સાધારણ ફોસફ-

રસ ૯ ભાગ, સુરોખાર ૧૪ ભાગ, ગુંદ અથવા સરેસ ૧૬ ભાગ, પહેલાં સરેસને ઉકળતા પાણીમાં પિગાળીને ફાંસફરસ ધીમે ધીમે નાંખવું અને સારી પેઠે હલાવતા જવું. બાદ સુરોખાર અને બીજી ચીજો નાંખવી. આ મિશ્ર એક આરસપાઢાણના કટકા ઉપર અથવા તો લોઢાના પતરા ઉપર લગાવે છે. અને તેપર તૈયાર કરેલી શળીઓપર લગાવે છે. તેથી મિશ્ર તે પર ચોંટી જાય છે. જે સરેસ વાપર્યો હોય તો આરસપાઢાણ અથવા લોઢાના પતરાને ઉના પાણીના વાસણ ઉપર રાખવો જોઈએ. અને જે ગુંદ વાપર્યો હોય તો તેમ કરવા જરૂર નથી. પણ ગુંદથી ગેરશાયદો એ છે જે તે દીવાસળીઓ સરદીમાં ખગડી જાય છે પણ સરેસથી ખગડતી નથી.

પ્રકરણ છઠું.

ચમત્કારી ભિન્ન ભિન્ન અજાયબી પ્રયોગ.

૧. દીવો ચોલવીએ અને તેની મેળે પાછો પ્રગટે એવી રીત:—પ્રથમ દીવાસળીઓ કરવાનો ગંધક લાવી તેને વાટીને ભૂકો કરવો, અને એક સગડીમાં કોયલા સળગાવીને તે સગડીની ઉપર આટીતી ઠીખ મૂકવી તે ઠીખમાં ગંધક નાંખવો, ગંધકનો પાણી સરખો રસ થાય એટલે તેમાં સુરોખાર વાટેલો નાંખવો. તેની વીગત, ગંધક જેટલો હોય તેનાથી જરા થોડો સુરોખાર નાંખવો જોઈએ. ગંધક ને સુરોખાર એક રસ થાય, એટલે તેમાં રૂની દીવેટો કરીને બોળી લેવી, અને એ દીવેટો રાખી મૂકવી. જ્યારે ખેલ અજમાવવો હોય ત્યારે તેલના કોડીઆમાં મૂકીને દીવા કરવા. તેનું કારણ એ છે કે, દીવો કર્યા પછી ટુટીને ચોલવીએ પણ દીવેટના મોગરામાં દેવતા રહે છે તેથી રૂસીને ગંધક અને સુરોખારના જોરથી સળગી ઉઠે છે.

૨. પોતાની મેળે દીવો તથા ભડકો થાય એવી રીત:—ફાંસફરસ નામે ઔષધી થાય છે એ દવા પાણીમાંજ રહે છે. પાણીમાંથી બહાર કાઢવાથી થોડીવારે ભડકો થાય છે. પડીકામાં તે દવા રાખીએ તો થોડીવારે એની મેળે સળગી ઉઠે છે.

૩. ભડકો કરવાની રીત:—કલોરોપોટાસ તથા આંબલસારો ગંધક એ વજનમાં બરાબર લાવી તેને જૂદાં જૂદાં વાટવાં. વાટી એકઠું

કરી એક ડબ્બીમાં ભરી મૂકવું. તે બ્યારે આ પ્રયોગ કરવો હોય ત્યારે ૧ ચપડી ભરીને પથર ઉપર મૂકીને એની ઉપર એક નાના પહાણથી વાટવું એટલે તેજ વખતે ભડકો થાય છે.

૪. લીંબુ કાપવાથી લોહી નીકળે એવી રીત:—કપાસના રાતા ફૂલના રસમાં છરીને બોળી સુકવવી એ રીતે પાંચ સાત દિસ સુકવવી અને રસમાં બોળવી. એ છરીથી લીંબુ કાપીએ એટલે પેલા ફૂલના રસનો પટ લીંબુને અંડવાથી લીંબુનું પાણી લોહીની માફક જણાય છે.

૫. ખાંડનો ભડકો કરવાની રીત:—ખાંડને ક્લોરોપોટાસ સાથે ભેળીને રાખી મૂકવી, પછી ઉંચા ગંધકનો તેજબ એ ખાંડ ઉપર છાંટવાથી ભડક લઇને ભડકો થાય છે.

૬. ઝાડને પાંદડે પાંદડે દીવા બતાવવાની રીત:—સલ્ફ્યુરીક ઇથર એક શીશીમાં ભરી રાખ્યું હોય, તે તેજબની પીચકારી ભરીને એ પીચકારી ઝાડપર મારે છે ત્યારે પાંદડે એ પાણી અડે છે એટલે દિવા દેખાય છે. સળબ એ પાણીમાં એવો ગુણ છે કે જ્યાં અડે ત્યાં દીવા જેવું દેખાય. જેમ દીવાસળીઓ ચોમાસામાં હવાય છે ત્યારે ઘસીએ તો સળગતી નથી પણ એ ઘસવાથી જ્યાં ઘસીએ ત્યાં અજવાળું થાય છે તેમ એ ઔષધીમાં એવો ગુણ છે કે રાત્રે દીવા જેવું દેખાઈ આવે છે.

૭. બીજી રીત:—ટોપરાના તેલમાં ફ્રેસફ્રેસ ખરલ કરવું અને એ તેલ પછી શીશીમાં ભરી મૂકવું, એનાથી પણ દીવા થાય છે. એ સલ્ફ્યુરીક ઇથરની નિશાની એ છે કે એમાં ફ્રેસફ્રેસ નાંખીએ તો ગળી જાય છે. વળી એ ચર્ક કોષ માણસના શરીરે મરદન કરાવ્યો હોય તો રાત્રીએ ભયાનક ભૂત જેવો દેખાય છે, અને ગંધે શરીરેથી ભડક ભડકા બળે છે પણ એ માણસ જરાપણ દાઝતો નથી. એવો એ ઔષધીમાં ગુણ છે.

૮. પાણી ભરેલા કોડીઆમાં દીવા કરવાની રીત:—ચોખ્ખો પારદર્શક કપૂર વાટીને તે કપૂરમાં રૂની દીવેટ ખૂબ મસળવી, એ દીવેટ પાણીમાં બળે છે.

૯. દેવતા હાથમાં ઝાલીએ પણ બળીએ નહીં એવી રીત:—મુરોખાર, કુંવરનો રસ અને મીઠું એ ત્રણેને એક રસ કરીને હાથમાં ચોપડી રાખીએ તો દેવતા ઝાલીએ પણ દાઝીએ નહીં.

૧૦. કરેણાનું ફૂલ રાતાનું ઘોળું થાય એવી રીત:—દેવતા ઉપર ગંધક નાંખી ફૂલને ઘુણી દીધાથી તે ઘુણીના બેરથી ફૂલ ઘોળું

ચાય છે, અને તે ઘોળા પૂલને પાછું ફટકડીના પાણીમાં ઘોળાશું તે પાછું રાતું થશે.

૧૧. પાણીમાં ભડકા થાય એવી રીત:—ટરપીન્ટાઇન આઇલ પાણીમાં નાંખવું, તે તેજ્ય પાણી ઉપર તરતો રહેશે. પછી તેમાં એક ખત્તી મૂકીને પેલું પાણી સળગાવવું, જ્યાં સુધી તેજ્ય હશે ત્યાં સુધી બળશે તે પછી હોલવાઇ જશે.

૧૨. આતસી ડુંવારો:—એક કાચના વાસણમાં ૧૫ ગ્રેન સાર જસત તથા છ ગ્રેન ફોસફરસ ખારીક કડકા કરીને નાંખવું, બીજું એક ગ્લાસ લઈ તેમાં ૧ ટ્રામ સલ્ફ્યુરીક એસીડ તથા બે ટ્રામ ટુંડું પાણી ધીમે ધીમે રેડીને મેળવી નાંખવું. ત્યાર બાદ ખત્તી ગ્લાસો લઇને એક અંધારા ઓરડામાં જવું; અને પછી પેલા પાણી સાથે મેળવેલા આસીડને ફોસફરસ તથા જસતવાળા પાણીમાં રેડવું એટલે થોડા વખતમાં સુંદર દેખાવની આતસની ચીંગારીઓ તથા ધુમાડો ડુંવારાના આકારમાં તેમાંથી નીકળવા માંડશે.

૧૩. રૂપેરી આતસ:—કાલસાનો એક સળગાવેલો કડકો લઇ તે ઉપર નાઇટ્રેટ ઓફ સીલવરનો સુકો કટકો મૂકવો, થોડીવારમાં તે કડકામાંથીજ ધણીજ સુંદર દેખાવની ચીંગારીઓ ઉડવા માંડશે, અને તે જોડે પેલા કાલસા ઉપર રૂપેરી પટ પડશે.

૧૪. નારંગી આકારનું બળતું:—કલોરાઇડ ઓફ કાલશીયમ ઉપર થોડો સ્પીરીટ ઓફ વાઇન રેડીને તેને સળગાવવાથી નારંગી રંગનું બળતું સળગવા માંડશે.

૧૫. જાંબુવા રંગનું બળતું:—કલોરાઇડ ઓફ લીથીયમ થોડુંક લઇને તેને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં પીગળાવવું. આ મેળવણીને એક દીવાસળીથી સળગાવતાં જાંબુવા રંગનું બળતું થશે.

૧૬. પાણીમાં બળતું કરવાની રીત:—એક વાઇન ગ્લાસ ભરી ટુંડું પાણી લેઇને ઉપર થોડી ધર નામે દવા નાંખવી. તે દવા ધણીજ હલકે હાથે રેડવી. ત્યારબાદ એક સળગાવેલી કાગળની ચીપ એ પાણી આગળ લઈ જવી, જેથી તેમાં બળતું સળગી ઉઠશે, અને કેટલોક વખત સુધી તે ચાલુ રહેશે.

૧૭. ચળકતા અક્ષર:—ફોસફરસના કટકાથી જો ભીંત ઉપર અથવા કાગળ ઉપર લખીને અંધારામાં જોયું હોય તો જેવી રીતના અક્ષર અથવા ચિત્ર પાડેલાં હશે, તે બળતા જેવાં ચળકતાં દેખાશે, તથા

તેમાંથી ધુમાડો નીકળતો જણાશે પણ ફાસફરસના કટકાથી લખતી વખતે પાસે એક ઠંડા પાણીનું પવાલું ભરી રાખવું, અને ફાસફરસથી બીંત ઉપર અથવા કાગળ ઉપર લખીને તુર્તજ તે કટકાને ઠંડા પાણીના પ્યાલામાં નાંખવો, પછી થોડીવાર રહી ફરીથી કાઢીને લખવું. અથવા ફાસફરસના કટકાને કુવીલપેનમાં ઝોશીને લખવું.

૧૮. સ્પીરીટ ઓફ વાઇનને સૂર્યના કીરણથી સળગાવવાની કળા:—એક ગ્લાસમાં થોડો સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ભરી તેમાં અરધો રૂપિયો અથવા એક પૈસો નાંખવો પછી આગીઓ કાચ લઇ સૂરજના કીરણ સામે ધરીને તે કાચમાંથી ગ્લાસમાં નાંખેલા સિક્કાની ઉપર ખરાબર સૂર્યનું કીરણ પાડવું એટલે થોડા વખતમાં સિક્કો એટલો ગરમ થશે કે જેથી સ્પીરીટ પોતાની મેજે સળગશે.

૧૯. નાચતી તથા કુદતી વીંટી:—એક પોલી વીંટી બનાવી તેમાં ઝીણું કાણું પાડવું, પછી તે કાણામાંથી પારો ભરીને કાણાને મટાડીથી બંધ કરવું. ત્યાર બાદ વીંટીને દીવા ઉપર ગરમ કરીને ટેબલ ઉપર મૂકવી. એટલે જ્યાં સુધી પારો ઠંડો પડશે, ત્યાં સુધી ટેબલ ઉપર વીંટી ઉછળ્યા કરશે.

૨૦. દેવતા વગર ગરમ ચાહ બનાવવાની રીત:—એક પ્યાલામાં તાજે ભટ્ટીમાંથી કળીચૂનો લઇને તેવા થોડા કટકા નાંખવા. પછી તે ચૂનામાં પાણી નાંખીને ચાહની નાની એકકપ માય એવડી કીટલી ઉપર મેલવી પણ એવી રીતે મેલવી કે વરાળ બહાર જાય નહીં, પછી કીટલીમાંનું પાણી ગરમ થઇ ઉકળશે, અને તેમાં સુકી ચાહ નાંખ્યાથી તુરત ચાહ તૈયાર થશે.

૨૧. અંગારા વગર પાણી ગરમ કરવાની રીત:—એક પતરાનું વાસણ બનાવી તેમાં ઠંડુ પાણી ભરવું. પછી એ પાણી ભરેલા પતરાના વાસણને એક ખીન્ન મોટા વાસણમાં મૂકવું. પછી એ પતરાનું વાસણ તથા પેલા ખીન્ન વાસણની વચમાં જે પાલી જગ્યા હોય તેમાં તુર્તે તૈયાર થએલો ચૂનો ભરવો, પછી તે ચૂના ઉપર થોડુક પાણી રેડવું એટલે તુર્ત તે ઠંડાણે બહુ ગરમી ઉત્પન્ન થઇ પેલા પતરાના વાસણ માંહેલા પાણીને ગરમ કરી નાંખશે.

૨૨. ચળકતાં બળતાં કરવાની રીત:—૬ ભાગ ઓલીવનું તેલ અને એક ભાગ ફાસફરસ સાથે મેળવીને એ મેળવણીને અધારામાં લઇ જશે તો ચળકતાં બળતાં જેવાં દેખાશે.

૨૩. જાદુઈ દીવો કરવાની રીત:—૬ લાગ મીઠા તેલમાં ૧ લાગ ફાસફરસને એક ખીલોરની ખાટલીમાં નાંખી મજબુત બૂચ મારવો, અને તે ખાટલીને ગરમ પાણીમાં આશરે બે કલાક સુધી મૂકવી. જ્યારે ઓરડામાં દીવો નહીં હોય ત્યારે એ ખાટલીને બૂચ ઉઘાડી પાછો તુરત બૂચ મારી દેવાથી અજવાળું થાય છે. કે જે અજવાળાથી ઘડીઆળના આંકડા જોવાઈ શકાય છે. જે એ ખાટલીને બરાબર બૂચ મારીને સંભાળથી રાખી હોય તો એક વર્ષ સુધી ચાલશે.

૨૪. જાદુઈ રંગ બનાવવાની રીત:—ગંધકના તેજબના પાણીમાં થોડી કાળી ગળી નાંખીને તે મેળવવું, પછી તેમાં કારબોનેટ ઓફ પોટાસનું પાણી નાંખવું. એ પાણીમાં સફેદ કપડાનો કડકો બોલ્યાથી ગુલાબી થશે, અને જાંબુડા રંગનું બોલ્યાથી રાતા રંગનું થશે.

૨૫. ખાટલીમાં ઇંડુ ઉતારવાની રીત:—એક તાણુ ઇંડુ લઈ તેને ૧૨ કલાક સુધી જલદ સરકામાં બોળી રાખવું. જેથી ઇંડુ નરમ તેમજ સ્થિતિસ્થાપક થશે. બાદ એક નાના મોઢાની ખાટલી લઈને તેમાં આસ્તેથી દાખીને ઉતારવું. પછી તેની ઉપર ઇંડુ પાણી નાંખવું. એ પાણીમાં આગળથી થોડો સોડા નાંખીને મેળવી રાખવું. જેથી થોડા વખતમાં ઇંડાનું કોટલું પાછું અસલના જેવું કઠણ થશે. પછી ખાટલીમાંથી પાણી કાઢી નાંખીને બૂચ મારવો. જે ઇંડુ જલદ સરકાથી નરમ નહીં થાય તો ૨ ચમચી ભરીને ઘણું જાદુ એસેટીક આસીડ નાંખવું જેથી ઇંડુ તુરંત નરમ થશે.

૨૬. ફીકું લીલા રંગનું બળતું કરવાની રીત:—મ્યુરેટ ઓફ બેરીટા સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં મેળવીને સળગાવવું.

૨૭. ફીકું આશમાની લીલા રંગનું બળતું:—ટંકણુખારને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં મેળવીને સળગાવવું.

૨૮. હળધરમાંથી કંકુના જેવો રંગ કાઢવાની રીત:—થોડી દળેલી હળધરમાં જરા ચુનો નાંખીને મેળવી નાંખવું, પછી તેમાં જરા પાણી નાંખીને મેળવશે તો કંકુના જેવો રંગ થશે. જે કોઈ વખતે કંકુ નહીં મળે તો આવી રીતે બનાવ્યાથી કંકુની ગરજ સારશે.

૨૯. ખાટલીમાંથી બળતું કાઢવાની રીત:—એક માટીના વાસણમાં ૦૧ ઓંસ ફાસફરસ નાંખી તેને ધીમે રહીને સળગાવવો, અને જેવું તેમાંથી બળતું નીકળે એટલે તુરંત તેની ઉપર ૧ ઓંસ નાઇટ્રીક આસીડ નાંખી મેળવી નાંખી, તુરંત એક ખાટલીમાં ભરી બૂચ મારવો.

પછી જ્યારે તમે ખૂબ ઉઘાડશો ત્યારે તેમાંથી બળતાનો ભડકો તીકળશે એટલે પાછો ખૂબ મારવો, કે તરત બળતું બંધ થશે.

૩૦. સાત રંગને મેળવીને સફેદ રંગ બનાવવાની રીત:—

૪૫ ભાગ લાલ રંગ, ૩૭ ભાગ નારંગી રંગ, ૪૮ ભાગ પીળો રંગ, ૫૦ ભાગ લીલો રંગ, ૬૦ ભાગ આશમાતી રંગ, ૪૦ ભાગ ગુલાબી રંગ, ૮૦ ભાગ લાખી રંગ, આ બધા રંગની ભૂખીને સાથે મેળવ્યાથી સફેદ રંગ થશે.

૩૧. કાચ ઉપર લખેલા અક્ષર ભાગીને પાછા દેખાડવાની કળા:—એક આરસીના કાચ ઉપર કંચ ચાકે કરી લખવું, બાદ તેને રમાલથી લૂછવું, એટલે લખેલું દેખાશે નહીં, પણ તે કાચ ઉપર શ્વાસ (મોઢાની બાજુ) આપ્યાથી પાછા જોવાને તેવા અક્ષર દેખાશે.

ભોંય ઉપર પૈસો વળગાડવાની કળા:—જરાક ફટકડીના ભૂકાને પથર ઉપર મૂકી પૈસો અથવા રૂપીઆ તેની ઉપર મૂકવો. પછી તે પૈસાની ઉપર આતસનો એક ગાંગડો મૂકવો, એટલે ફટકડી પીંગળી જઈને પૈસા સુધ્ધાં પથરની સાથે મળખુત ચોંટી રહેશે; પણ તે ફટકડી પીંગળે એટલે દેવતા કાઢી નાંખવો.

૩૩. રસાયણ શાસ્ત્રના સહેલા પ્રયોગ:—લાલ કોળીજનાં ત્રણ પાંદડાં લઈને તેમના બારીક કટકા કરીને એક વાસણમાં મૂકીને તે ઉપર સવાશેર ઉકળતું પાણી રેડી શુમારે અરધો કલાક રહેવા દઈને પછીથી તે પાણી નિતારી લેવું. આ પાણીનો રંગ સારો આસમાની દેખાશે. હવે ચાર પ્યાલા લઈને તેમાંના એક પ્યાલામાં જલદ સીરકાનાં છ ટીપાં નાંખવાં, બીજામાં છ ટીપાં સોડાને પાણીમાં પીગાળી તેનાં નાંખવાં, ત્રીજામાં તેટલાંજ ટીપાં ઘાડા ફટકડીના પાણીનાં નાંખવાં, અને ચોથો પ્યાલો તેમજ રહેવા દેવો. આ પ્રમાણે કર્યા પછી ઉપર મુજબ તૈયાર કરેલું પાણી સઘળામાં રેડતું એટલે પહેલાનો રંગ સુંદર લાલ થઈ જશે, બીજાનો લીલો થશે, ત્રીજાનો નાંખુડો થશે અને ચોથો પ્યાલો જેમાં કાંઈ નાંખેલું નથી તેમાં રંગ તેવોજ રહેશે. સદરહુ ખાલી પ્યાલા ઘરમાંથી લાવતી વખતેજ તેમાં ઉપરની દવાઓ નાંખીને લાવવાથી તે દવાઓનું પ્રમાણ વણુંજ થોડું હોવાથી એકદમ ડોઘના જેવામાં આવશે નહીં, અને તેથી દેખીતા ચાર ખાલી પ્યાલામાં એકજ રંગતું પાણી નાંખવાથી જૂદી જૂદી અસર થઈને જોનારને અન્યબીમાં નાંખશે.

૩૪. પાણીમાં દેવતા કરવાની યુક્તિ:—એક કાચની ઉંડી ર-

કાપીમાં થોડું સલક્યુરીક એસીડ મૂકવું અને તેની ઉપર એક સોડીયમનો નાનો કટકો મૂકવો એટલે પેલો સોડીયમનો કટકો સલક્યુરીક એસીડ ઉપર તર્યા કરશે, પણ તેની ઉપર એક નિર્મળ પાણીનું ટીપુ મૂકશે તો તરત મોટા ભડકા સાથે તે સળગી ઉઠશે.

૩૫. રૂપાનું ઝાડ બનાવવાની રીત:—સીલવર નાઇટ્રેટને પાણીમાં પીગાળી તે પાણી પહોળા મોડાની આટલીમાં ભરીને તેમાં એક જસતનો કટકો દોરીથી બાંધીને થોડા કલાક ટાંગી મૂકવો એટલે તે ઉપર રૂપાના ઝાડ જેવો આકાર વળગી રહેલો જણાશે.

પ્રકરણ સાતમું.

ઝેરી જનવર સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. વીંછી કરડે તેના ધલાજ:—ડાંબની ઉપર તલના ઓળનો લેપ કરવો.

૨. બીજી રીત:—ચંદનાદીક ઠંડા પદાર્થોનો લેપ કરવો. પસીનો વળાવવા, શરીરે તેલ ચોળવું અને શીતળ જળનું સેવન કરવું. તાંદલનો અને નસોતર પીનારાને વિષ ચડતું નથી.

૩. ત્રીજી રીત:—જાંબુની છાલનો લેપ કરવો. મોતીનો લેપ પણ ઉત્તમ છે.

૪. ચોથી રીત:—કપાસનાં પાંદડાં અને રાષ વાટી તેના ડાંસની જગ્યા ઉપર લેપ કરવો.

૫. પાંચમી રીત:—વજનાગ વાટીને ચોપડવા દેશી વૈદ્યો ફરમાવેછે.

૬. છઠ્ઠી રીત:—કપાસનાં મૂળીઆં સ્ત્રીવારે કાઢી લાવીને રાખી મૂકવાં. અને વીંછી કરડે સારે આ મૂળીઆં દરદીને ચવરાવ્યાંથી અથવા તો તેને ડાંબની જગ્યાએ લેપ કરવાથી ઝેર ઉતરી જાયછે.

૭. સાતમી રીત:—તેપાળાનાં બીજ પાણીમાં વાટીને ચોપડવાથી વિષ તડાળ બિતરી જાય છે.

૮. આઠમી રીત:—મોરચુથુ દહીંમાં વાટીને ચોપડવું અને તે ઉપર શેક કરવો.

૯. નવમી રીત:—નવસાગર અને હરતાળ પાણીમાં વાટીને લેપ કરવાથી તુરત ઝેર ઉતરી જાય છે.

૧૦. દશમી રીત:—થોડા અરીઠા ગોળમાં મેળવીને ખાવા અથવા તે તેને ચલમમાં નાંખી પીવા.

૧૧. અગ્નીઆરમી રીત:—હિંગ આકડાના દૂધમાં વાટી તેનો લેપ કરવો.

૧૨. આરમી રીત:—તાંદળબના પ્રાલાનો રસ સાકર સાથે મેળવી તે આપવો.

૧૩. તેરમી રીત:—ખરસાંડીનું દૂધ લગાડવું.

૧૪. ચૌદમી રીત:—કડવા લીમડાનાં પાંદડાં સાવીને તેની બાફ મોઢામાંથી જવા ન દેતાં જે બાળુના અંગમાં વીંછી કરડચો હોય તેથી ઉલટી બાળુના કાનમાં તેની કુંક મારવી, અથવા તે લીમડાનાં પાંદડાં ચલમમાં પીવા આપવાં.

૧૫. પંદરમી રીત:—વાટેલી હળધર અને મોરની પાંખને છેડે રંગવાળું ટપકું હોયછે તે મેળવી ચલમમાં નાંખી પીને ધુમાડો ગળી જવો અને ડંશની જગ્યા ઉપર કુંક મારવી.

૧૬. સોળમી રીત:—આમલીના ચીચોડાને શેકીને તેની છાલ ઊપરથી કાઢી નાંખીને ડંશની જગ્યા ઉપર જોરથી દાબવો.

૧૭. સત્તરમી રીત:—પાણીમાં ફટકડી નાંખીને તે પાણી આંખમાં આંજવું.

૧૮. અઠારમી રીત:—ધંતુરાનાં પાન હાથમાં મસળીને ડંશ ઊપર લગાડવાં.

૧૯. આગણીસમી રીત:—અંધાડાનાં મૂળીઆં સાવીને ખાવાં, અને તેનોજ લેપ ડંશની જગ્યા ઊપર કરવો.

૨૦. વીસમી રીત:—જે જગ્યાએ વીંછીએ ડંખ માર્યો હોય, તે જગ્યાથી બળે તરુ છેડે દોરી બાંધવી. બાદ લસણ, મુળાનો રસ અને આમણ, એ ત્રણમાંથી ગમે તે સીજ મસલ્યાથી ઘણોજ શાયદો થાય છે.

૨૧. એકવીસમી રીત:—બાસલેટ ઘસવાથી પણ ઘણોજ શાયદો થાય છે.

૨૨. બાવીસમી રીત:—આમલીના ચીચોડાને તેનો સફેદ ભાગ દેખાય ત્યાં સુધી પથર ઉપર ઘસવો. બધી સફેદ બાળુ ડંખ ઉપર દાબવાથી તે ચોટી જઈ ઝેર સુર્યા બાદ પોતાની મેળે ઉખડી પડેછે.

૨૩. તેવીસમી રીત:—એમોનીઆ મુઘવાથી ઝેર ઊતરી જાયછે.

૨૪. ચોવીસમી રીત:—કોકના રજનો મગજ ડંખ ઊપર બાંધ-

વાથી ડંખની બળતરા કમી કરે છે.

૨૫. પચીસમી રીત:—ગજોનું લાકડું ધસીને ડંખ ઉપર ચોપડવું.

૨૬. છવીસમી રીત:—દીવાસળી ઉપરનું ફાસરસ વાળું લાલ દપકું પાણીમાં ધસીને ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૨૭. સતાવીસમી રીત:—વીંછી કરડે કે તુરત તે જગોએથી કાંટા કાઢી નાંખવાથી આરામ થાય છે.

૨૮. અઠ્ઠાવીસમી રીત:—વીંછી કરડેલી જગોએ ચમ્પાવતી થોડી ખાલ ઉમેડી તેમાં મધ દાખલ કરવાથી વીંછીનું ઝેર કમી થાય છે.

૨૯. આગણત્રીસમી રીત:—ડંખ મોઢાવતી ચુસી ચુસીને ચુંકી દેવાથી આરામ થાય છે. પણ મોઢામાં વાગેલું કે ચાંદી ન હોવી જોઈએ.

૩૦. ત્રીસમી રીત:—દારડીનું મૂળ તાણુ લઇ તેને કચરીને વીંછીના ડંખ ઉપર તે રસ લગાડવાથી આરામ થાય છે.

૩૧. એકત્રીસમી રીત:—ગુલબેરનાં પાંદડાં અને ફૂલને તેલમાં વાટીને ડંખ ઉપર ચોપડવાથી ઝેર નાશ પામે છે.

૩૨. બત્રીસમી રીત:—વીંછી કરડે કે આકડાના પાનનો રસ હથેળીમાં કાઢી સુધાડવાથી છીંકા આવશે તેની સાથે ઝેર ઉતરી જશે.

૩૩. તેત્રીસમી રીત:—વિંછી કરડે કે તરત પોતાની બગલ અથવા શરીરનાં ગમે તે ભાગનો પરસેવો સુધવાથી વિંછીનું ઝેર ચઢશે નહીં.

૩૪. ચોત્રીસમી રીત:—ડંખ ઉપર માખણ મસજે તો ઝેર ઉતરે છે.

૩૫. ઝેરી ઉંદર કરડે તેનો ધલાજ:—સરસડો, હળધર, તગર, કસર અને ગજોનો લેપ કરવાથી વધારે દહેશત રહેતી નથી.

૩૬. બીજી રીત:—ધરનોધુમ, મજીઠ, હળધર અને લસણનો લેપ પણ ઉંદરના વિષનો નાશ કરે છે. અને ડંશને ફરતી કોર ઊપડી હોય તો તેને ખેસાડી દે છે.

૩૭. ત્રીજી રીત:—કાળી નસોતર, ભોંયરીંગણી, ખીલાનું મૂળ અને ગજોનો લેપ કરવો.

૩૮. હડકાયા કૂતરાના ઝેરના ધવાજ:—હડકાયા કૂતરાથી કરડેલ પુરુષનું ડંશ સ્થાન ધીથી બાળવું.

૩૯. બીજી રીત:—જૂનું ધી પાવું, આકડાના છીરમાં મેળવી વિરેચન પદાર્થ આપવો.

૪૦. ત્રીજી રીત:—સેકેલ તલનો લુકો, તેલ, આકડાના છીરમાં મેળવી પીએ તો અવશ્ય હડકાયા કૂતરાનું ઝેર દૂર થાય છે.

૪૧. ચોથી રીત:—હડકાયું કૂતર કરડે તેનું ઝેર વીસ દીવસ સુધી ચઢતું નથી, તેથી ખતે તો ડાકટરની સલાહ લેવી. તેમ ન ખતે તો પોતેજ ઉપાય કરવો. પ્રથમ ધાની જંગાને ખૂબ સારી પેઠે ધોવી. કે તેથી કાંઈ પણ લખ રહી ન જાય, પછી એક ચાલતી ઝરીએ ધાની જંગા નેટલી ઊડી હોય તેટલી કાપી કાઢવી, કાંઈ પણ ખીલું નહીં કમકે જે દરદ થયું તો પછી જીવવાની કાંઈ પણ આશા રાખવી નહીં. થોડું લોહી વહિવા દેવું, પછી એ સવળા જગ્યા ઉપર કાસ્ટીક અથવા જલદ મુરાખારનો તેજળ લગાડવો, અને પછી તે ઉપર પોટીસ મૂકીને જેરવીને રૂઝ લાવવી એ પછી કાંઈ પણ રિકર રહેશે નહીં.

૪૨. કાનખજુરાનો ઇલાજ:—ઘાંડીમાં નિમક કહોવરાવીને તે ડાખવાળા ભાગપર લગાડવાથી દર્દ મટી જાય છે.

૪૩. બીજી રીત:—કોરોફાઈર્મમાં નિમક કહોવરાવી ડાખપર લગાડવું.

૪૪. સાપ કરડે તેના ઇલાજ:—સાપ ધણી જાતના હોય છે તેમાં કેટલાએક તો એવા ઝેરી હોય છે કે, માણસને તે ડાસે છે કે સવા ઘડીમાં ઝેર ફરી વળે અને તુરંત મૃત્યુ થાય માટે તેના તથા બીજા ઝેરી જાનવરના ઉપાય નિચે મુજબ:—સાપ જે વેળા ડાસે તેજ વેળા તેની એ ત્રણ આંગળ ઉપરથી દોરી અથવા પોટી કે પાટાએ ખૂબ તાણીને બાંધવું, કે માંસમાં પેસી જાય, ને ઝેર ચઢે નહીં.

૪૫. બીજી રીત:—ખજતું લાકડું કે અંગારા લાઇને ડાસેલી જગાને સારી પેઠે બાળી નાખીને અથવા તે જગ્યાનું માંસ કાપી કાઢવું.

૪૬. ત્રીજી રીત:—નાઇટ્રીક આસીડ હાજર હોય તો તેમાં સળા બોળા અખમ ઉપર થોડાં ટીપાં નાંખવાં કે જથી ઝેર બળી જાય.

૪૭. ચોથી રીત:—ત્રીજા જાતની દવા ન હોય તો કાસ્ટીક સા-રી પેઠે લગાડવું.

૪૮. પાંચમી રીત:—ઉપરમાંનું એક ન ખતે તો બીજા પાસે તે ડાસેલી જગ્યા ખૂબ જોરથી ચુસાવવી. તે માણસે ચુસી ચુસીને મોં પાણીએ ભરાય તે થુંકી દેવું. એમ સારી પેઠે અડધા કલાકથી તે એક કલાક સુધી ચુસાવવું. ચુસતાં પાણી ગળી જવું નહીં. ચુસનાર જમશે હોય તો તેને ઘણું શંકા છે તેને સરકો તથા ધીના કોગળા કરાવતા રહેવું. ચુસનારના મોંમાં ચાંદીઓ હોય તો તેણે ન ચુસવું. બીજા પાસે ચુસાવવું.

૪૯. છઠ્ઠી રીત:—જે રૂમડી હાજર હોય તો તેજ વેળા ડાખ ઉપર

ખાલી, રૂમડી સુકાવવી કે, ઝેર બહાર ખેંચાઈ આવે પછી તુરત ઉલટી કરાવવાતું. ઓસડ આપવું, અને સાર પછી કઠણ જીલાળ આપવો. લસ-
ણને છુંદીને ગાયના ધીમાં મેળવી ડંખ ઉપર બાંધવું.

૫૦. સાતમી રીત:—ડંસ થયા પછી તે ડંશના ઉપલા ભાગમાં
હીરનો, શણનો તથા સુતરનો દોરો મજબુત તાણીને બાંધવો. જોથી ના-
ડીઓ બંધ થવાથી વિષ શરીરમાં ફેલાવ પામી શકતું નથી. પછી તે ડં-
શને દેખાવી ઝેર બહાર કાઢી નાંખવું. જો તે ડંશ મર્મસ્થાનમાં ન હોય
તો ઉપર પ્રમાણે કરવાથી શરીરમાં વિષનો વેગ વૃદ્ધિ પામતો નથી.

૫૧. આઠમી રીત:—માટી, ભસ્મ અને છાણ એમાંથી કોઈ ચી-
જ અથવા સઘળી ચીજોને મોંઢામાં રાખી ચુસતા જવું અને થુંકતા જ-
વું. તેથી વિષ વેગ હટે છે.

૫૨. નવમી રીત:—વિષ બ્યારે રૂધીરમાં પેટેલું લાગે સારે રક્ત
ખોલાવી રૂધીર કઢાડી નાંખવું, એ સરસ ઉપાય છે. કારણ કે તેમ કર-
વાથી વિષ પણ લોહી સાથે બહાર નીકળી જાય છે. ઝેર વાળા લોહીમાં
દૂર્ગંધ હોય છે અને તેને અગ્નિ ઉપર નાંખવાથી ચટચટ એવો શબ્દ થાય
છે. આ બે લક્ષણવાળું રૂધીર બ્યાં સુધી ડંશમાંથી નીકળે ત્યાં સુધી કા-
ઢ્યા કરવું. અને તે લક્ષણ વીનાનું સ્વચ્છ રૂધીર દેખાય સારે બંધ પાડવું.

૫૩. દશમી રીત:—કદાચિત સોજે, થવાથી ખોલવા લાયક રક્ત
નજરે ન આવે તો શીંગડી અથવા જળો મૂકી લોહીખેંચી લેવું. ખરાબ
લોહી બહાર નીકળ્યા પછી બાકી રહેલા સારા લોહીને શીતળ ઔષધી-
ઓના લેપથી બંધ કરવું.

૫૪. અગ્યારમી રીત:—નગડનાં મૂળ, ગરણી, ઘોળી રીંગણી,
આ ઔષધને સાથે વાટી પાવાં, અને મધ અને કાઠ સાથે મેળવીને ન-
સ્ય દેવું.

૫૫. બારમી રીત:—કાળો સર્પ કરડ્યો હોય તો તેના ડંશ ઉપર
લોહી કાઢ્યા પછી તોરવેલ અને સ્થળ કમળનો લેપ કરવો.

૫૬. તેરમી રીત:—તાંદલને, સીવણ, ઘોળો અંધાડો, ગરણી,
બીજેર, સાકર એ ઔષધ પાવાં, આંજવાં અને ચોખડવાથી વિષ ઉતરે છે.

૫૭. ચૌદમી રીત:—વંઝા કકોડી, દ્રાખ, તેપાળો, ઘોળી રીંગણી
આસોદ સમભાગે લેઈ તુળસીનાં પત્ર, કાઠ, બીલું અને દાડમનો અર્ધ
ભાગ તેમાં મેળવી પછીથી તેમાં મધ નાંખવું. આ ઔષધપાન કરાવવા-
થી મંડળી નામના સર્પનું વિષ નિવૃત્ત થાય છે.

૫૮. પંદરમી રીત:—પચવલ્ક, ત્રિકુળાં, નામકેસર, કાળો વાળો, જેઠીમધ, વાળો, કમળ, સાકર, આ ઔષધોમાં મધ મેળવી લેપ કરવાથી મંડળી નામના સર્પનું વિષ નિવૃત્ત થાય છે.

૫૯. સોળમી રીત:—સીવણ, વડની દીસી, સાકર, મજીઠ અને જેઠીમધ આ પદાર્થોને વાટી પીવાથી મંડળી નામના સર્પનું વિષ નિવૃત્ત થશે.

૬૦. સત્તરમી રીત:—સાપના ઝેરના ઉપાય તરીકે રાચો જેનીરોના નેસનલ મ્યુલઅમના ડીરેક્ટર ડોક્ટર લેઝરડાએ શોધ કરીને જે હકીકત અજવાળામાં મૂકી છે; તે ઉપરથી જણાય છે કે, “ પરમેલ જેનીક આસીડ ” આદિ પોટાસથી ડાહ્યા સાપનો ડંખ એક ભમરાના ડંખના ચટકાના કરતાં વધારે પિસાદ ધરાવી શકતો નથી. દાખલા તરીકે, બ્રાઝીલમાં એક હબસણુને સાપે ડંશવા પછી બે કલાક વહી ગયા બાદ ઉપરની દવા લાગુ કરવામાં આવી હતી તો પણ તે બાદ આ છલાજથી સાજી થઈ હતી.

૬૧. અઠારમી રીત:—વાંઝણી કંકોડીનાં મૂળ પાણીમાં ધસીને ખાવાં અને ચોપડવાં.

૬૨. આગણીસમી રીત:—તાંદળજનનાં મૂળ ચોખાનાં ધોવણ સાથે વાટીને પાવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરી જાય છે.

૬૩. વીસમી રીત:—ધી, મધ, પીપર, મરી, માખણ, આદુ, સિંધવ એ સર્વ એકઠાં કરી ખવરાવવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરી જાય છે.

૬૪. એકવીસમી રીત:—સરસવના ફૂલના રસમાં મરીનાં દાણાઓને લાગલાગટ સાત દિવસ સુધી પટ દેવા. તે મરી સર્પ કરડેલા મનુષ્યને ખવરાવવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે.

૬૫. બાવીસમી રીત:—વાંઝણી કંકોડીનાં મૂળને પાણીમાં ધોઈને બકરીના મુત્રનો પટ દેવો, એ તૈયાર કરી રાખેલાં મૂળને કાંઈમાં રાખી સુંધાડવાથી સાપના ઝેરથી બેભાન થયેલાને ચેતન આવે છે.

૬૬. તેવીસમો છલાજ:—જદવાર ધસીને ચોપડવાથી આરામ થવા સંભવ છે તથા ઝેર નાશ થવા આશા રખાય છે.

૬૭. ચોવીસમો છલાજ:—ગજોનાં મૂળીઆંત્રી પંદરથી વીશ થેન માત્રા વીસ ગિનિટને અંતરે ત્રણ વખત પાવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે.

૬૮. પચીસમો છલાજ:—મીસ્કલીડીના બીજને ખાંડીને ઝેરી જનનવરની અસર નાબુદ કરવાને ખવરાવે છે તથા ચોપડાય છે.

૬૯. છવીસમો ઇલાજ:—અમેરિકાના વેસ્ટ ઇન્ડિઝ ટાપુમાં મી-સ્ક લીડીનાં ખીજતે ખાંડીને રમ જાતના દારૂમાં લીજાવી રાખી સર્પ કરડેલાને પાય છે.

૭૦. સતાવીસમો ઇલાજ:—મીઠા લીમડાનાં ફૂમળાં પાંદડાં વા-ટીને દૂધમાં બાફીને ઝેરી જાનવરે કરેલા ડંસ ઉપર પોટીસ મારક બાંધ-વાથી આરામ થવા સંભવ છે.

૭૧. અઠ્ઠાવીસમો ઇલાજ:—તડાક છીંકણીનાં ઝાડનાં મૂળીઆં સાપના ડંખ ઉપર લગાડવાથી ઝેર ઊતારી નાંખે છે.

૭૨. એગણીસમો ઇલાજ:—આમલસારો ગંધક બચ્ચાના મુત્ર-માં મેળવી ડંખ ઉપર ચોપડવાથી ઝેર ઊતરી જાય છે.

૭૩. ત્રીસમો ઇલાજ:—ગજુ ખમી શકે તો ભારે જીલ્લાખ નિચે મુજબ આપવો. ખીજેરાનાં ખીજ ૩ ૧ ભાર, લઘુ તેને ખોખરાં કરી, ખદ ખદતા ઉના પાણીમાં પલાળી ટાઢું પડે ત્યારે તેને મસળી, ગાળી એ પાણી પાવું. ખીજેરાનાં ખીજ ઝેરને દૂર કરવામાં ઘણુંજ ઉપયોગી છે.

૭૪. એકત્રીસમો ઇલાજ:—પ્રયાગ સમાચાર નામના પત્રમાં લ-ખે છે કે સર્પ ડંશની વખતે જે જમણા અંગના કોઈ પણ ભાગમાં ડંશ હોય તો ડાબા કાનમાં અને ડાબા અંગના કોઈ પણ ભાગમાં હોય તો જમણા કાનમાં નવસાર પાણીમાં ઘસીને નાંખવો અને જખમ ઉપર પણ તેજ દવા પાણીમાં ઘસીને ચોપડવાથી સાપનું ઝેર ઊતરી જાય છે.

૭૫. બત્રીસમો ઇલાજ:—અમેરિકાના દાકતર લીન્સકમ લખે છે કે સાપના ઝેર માટે પોટાસપર મેંગેનેટ અકસીર ઇલાજ છે, મેટેક્સસ પ્રગણામાં સો કરતાં વધારે દરદીના ઇલાજ કર્યા અને તેમાં વીશકી દારૂ, સોડાબાઇ કારબોનેટ, સ્પીરીટ એમોનીઆ, ટરપીન્ટાઇન, ક્લોરોફોર્મ વી-ગેરે ઘણી દવાઓ અજમાવી જોઇ પરંતુ ઉપર લખેલી દવા જેવી ખીજ કોઇ અકસીર માલમ પડી નથી, હું દરેક દરદીને બારીક પીગકારી લઘુ (હાઇપોડર મીકસીરીજ) થી બે ગ્રેન પોટાસપર મેંગેનેટ લોહીની નસમાં નાંખતો હતો, અને જખમ બિપર ક્લોરોફોર્મ લગાડતો તેમજ સુધાડતો, અને તેનાથી ચોક્કસ આરામ થતો. આ બે દવા આપેલા દરદીઓમાંથી હજુ સુધી કોઇ મરી ગયો નથી.

૭૬. તેત્રીસમો ઇલાજ:—જપાન ખાતે એક સખસને ઝેરી સાપ કરડ્યો હતો. દાકતરોએ એ ઝેર ઊતારવા ઘણા ઉપાય કર્યા. પણ ટીકી ન લાગી. છેવટે એક દાકતરે જે ભાગ ઉપર સાપ કરડ્યો હતો, તે ભાગ

ઉપર ૩મડી મૂકી તેમાંનું ઝેર ચુસી લેવાડાવ્યું હતું. એટલે ઝેરવાળી જગ્યા-
પર એક ગ્લાસ મૂકવામાં આવ્યું હતું કે જે ગ્લાસની અંદર હવા, બળતું
૩ મૂકવાથી ખાલી થઇ ગયેલી હતી. એ ગ્લાસ મૂકવાથી તે ઝેર વાળા
ભાગની ચામડી ઉપસી આવી હતી અને તે જોસની સાથે ઝેર ખેંચાઇ
આવ્યું હતું; આથી પેલો માણસ જીવતો રહ્યો હતો. આ ઉપાયથી પુષ્કળ
માણસોના જીવ બચ્યા જાણવામાં આવે છે.

પ્રકરણ આઠમું.

જૂદી જૂદી જાતનાં વારનીસ બનાવવાના પ્રયોગ.

૧. સોનેરી વારનીસ બનાવવાની રીત:—લાખ ૧૬ ભાગ,
ચંદરસનો ચુંદર ૩ ભાગ, રૂમીમસ્તકીનો ચુંદર ૩ ભાગ, કેસર ૧ ભાગ;
અને રેવંચી બે ભાગ લઇ વાટવાં. પછી ૧૪૪ ભાગ આલકોહોલ સાથે
તેમને મેળવવાં. એટલે સોનેરી વારનીસ બનશે.

૨. બીજી રીત:—એક દ્રામ કેસર અને અર્ધો દ્રામ હીરાદખણનો
ભુકો કરી સ્પીરીટ ઑફ વાઇનની અર્ધી બાટલીમાં તેમને નાંખવાં. ત્યા-
રખાદ બે ઔંસ લાખ; અને ૨ દ્રામ એળીઓ તેમાં ઉમેરવાં. એ બધાંને
ધીમી આંચથી પલાળવાં. પીળા રંગથી રંગેલી વસ્તુઓપર આ વારનીસ
લગાવ્યાથી તે તદ્દન સોનેરી દેખાય છે.

૩. ત્રીજી રીત:—લાખ ૧૬ ભાગ, રૂમીમસ્તકી ૩ ભાગ, કીરમજ
૧ ભાગ, રેવંચી ૨ ભાગ, એ બધાંને વાટી ૧૪૪ ભાગ આલકોહોલમાં
સાત દીવસ બીજવી રાખવાં ત્યારબાદ બીજી બાટલીમાં ગળી લઇ વાપરવું.

૪. સોનેરી કેચ વારનીસ બનાવવાની રીત:—એક પાઇન્ડ
મેંથીલેટ્સ સ્પીરીટ લઇ તેમાં મરજી મુજબ રંગ આવતાં સુધી રેવંચી-
નો શીરો ઓગાળવો. અને પછી તેમાં ૧૨ ઔંસ ચપડા લાખ મેળવવી.
બરાબર ઓગાળવાને રેતીમાં મૂકી ગરમ કરવું.

૫. બીજી રીત:—ચોખ્ખી ચપડા લાખ એક પૌંડ, હીરાદખણ ૧
ઔંસ બંનેને ખાંડી દોઢ પૌંડ મેંથીલેટ્સ સ્પીરીટમાં પીગાળવી, એટલે બનશે.

૬. ત્રીજી રીત:—ડચલીફ ૧ ભાગ, રેવંચીનો શીરો ૪ ભાગ, ૫-
૫ સ્પીરીટ ૧૮ ભાગ એ બધાંને મેળવી ૧૨ કલાક સુધી રાખી એક
સુંવાળા પથર ઉપર વાટી ખારીક કરવું.

૭. ચોથી રીત:—હરતાલ ૧ ભાગ, કોપાલ વારનીસ ૨ ભાગ, ટરપીનટાઇન ૪ ભાગ, બેલતેલ ૫ ભાગ, આ સધળાને સારી પેઠે મેળવવું. પણ પહેલાં હરતાળને ઘણીજ ખારીક વાટી થોડા તેલ સાથે મેળવી બરાબર ધુટવું આ વારનીસ સોનેરી વરખ લગાડવાના કામમાં આવે છે.

૮. પાંચમી રીત:—હળધર ૧ દ્રામ રેવચીનો શીરો ૧ દ્રામ ટરપીનટાઇન ૨ પાઇન્ટ, ચપડા લાખ ૫ ઔસ, ગમસન્ડાક ૫ ઔસ, હીરા દળણ ૭ દ્રામ, માસ્દીક વારનીસ ૮ ઔસ એ સધળાને ૧૪ દિવસ સુધી ગરમ જગ્યા આગળ રાખી મૂકવું પણ એટલા દિવસમાં તેને ઘડી ઘડી હલાવ્યા કરવું. પછે તેને ઘલાયદી જગ્યાએ મૂકી રાખવું. ઠરે એટલે બીજી બાટલીમાં ઊપર ઉપરથી તેલ નિતારી લેવું.

૯. છઠી રીત:—કેસર ૧ દ્રામ; અને હીરાદળણ ૧૦૦ દ્રામ આ બંનેને વાટી ૧ પાઇન્ટ સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં નાખવા. પછી તેમાં ૨ ઔસ લાખ, અને બે દ્રામ ચોખ્ખો એળીઓ વાટીને નાખવા; અને નિચે ધીમે તોપ કરી સર્વે જાંને પીગળી જાય ત્યાં સુધી રાખી નિચે ઊતારી લેવું. આ વારનીસ પીળા રંગના ચિત્ર ઉપરજ લગાડવું.

૧૦. ડામર અથવા તારનું વારનીસ બનાવવાની રીત:—કોલતાર ઠંડો પડતાં, જ્યાં સુધી કઠણ થવાની વળણ બતાવે ત્યાં સુધી તેને ઉકાળવું. પછી ૧૦૦ ભાગ તારના સુમારે ૨૦ ભાગ આસફાલ્ટ ઉમેરવું. અને બધો ડામર પીગળી રહે ત્યાં સુધી ઊકાળવું ત્યાર પછી મેળવણીને પોતાની મેળે ઠંડી પડ્યા દબ વધરાજીને માટે રાખી મૂકવી આ વારનીસ ધાતુનાં પતરાં ઊપર લગાડવા ઘણુંજ ઉપયોગી છે.

૧૧. બીજી રીત:—તાર ૨ ગ્યાલન, ચરખી ૧ રતલ એ બેજીને તાવીને ચૂલા ઊપરથી ઊતારવું. જરા ઠંડુ પડ્યા આવે ક તેમાં ૭ રતલ સોના ગેરમા ખારીક છૂંકો તથા ૬ રતલ સ્પીરીટ ઓફ ટરપીનટાઇન નાખવું. એટલે તૈયાર થશે.

૧૨. ટરપીનટાઇન વારનીસ બનાવવાની રીત:—ટરપીનટાઇન સ્પીરીટ ૧ રતલ, સાફ કુટલી રાળ ૧૦ ઔસ આ બંનેને એક કલાઈતો વાસણમાં મૂકી અડધો કલાક ઊકાળવા. રાળ તદ્દન પીગળી રહે ત્યારે કામમાં લેવું.

૧૩. રૂપાને લગાડવાનું:—ગમ એલેમી ૩૦ ભાગ, સફેદ, કેરબો ૪૫ ભાગ, ચારકોલ ૩૦ ભાગ, ટરપીનટાઇનનું સ્પીરીટ ૩૭૫ ભાગ એ અંધાને સાથે મેળવી ગરમ હાલતમાંજ લગાડવું. અને જે વસ્તુને લગા-

ડવાનું હોય તેને પણ ગરમ કરવી.

૧૪. કાચ ઉપર ચોપડવાનું:—થોડો “ ગમ આદ્રાગંટ ” એ નામનો ચુંદર લઈ તેને ખારીક કરી ઇંડાંની કફ ચઢાવેલી સફેદીમાં નાંખી ૨૪ કલાક સુધી પીગાળવો. ત્યાર પાદ એ વારનીસને નરમ પીંછીથી ધીમે ધીમે કાચ ઉપર ચોપડવું.

૧૫. ફ્રેટોઆફના કાચ ઉપર ચોપડવાનું:—ત્રણથી ચાર ગ્રેન આમ્મરને એક ઔંસ કલોરોફોર્મમાં ઓગાળી ઉપયોગમાં લેવું.

૧૬. રંગ વગરનું ફ્રેટોઆફ વારનીસ:—એક ઔંસ સારી સાફ કરેલી સફેદ લાળને દસ ઔંસ મેન્થીલેટ્ડ સ્પીરીટમાં ગરમીની મદદથી ઓગાળવી. અને થોડાં અઠવાડીયાં સુધી એકજ જગ્યાએ સ્થિર રાખી મૂકી ઉપરનું નિતર પાણી કાઢી લેવું.

૧૭. લીલું પારદર્શક વારનીસ:—આઘનીઝ્બુ અને કોમેટ ઑફ પોટાસ થોડો લઈ વાટવાં. અને સાધારણ કોપાલ વારનીસને ટરપેન્ટાઇનથી પાતળું કરી તેમની સાથે તેમને સારી પેકે મેળવી નાંખવાં વારનીસને પીળા અથવા લીલા રંગનું બનાવવું હોય તો આઘનીઝ્બુથી એવડા જથ્થામાં કોમેટ ઑફ પોટાસ વાપરવું.

૧૮. ફરનીયરને લગાડવાનું સફેદ વારનીસ:—સફેદ મીણ ૧ ઔંસ; અને ટરપીનટાઇન તેલ ૧ પાઇન્ટ આ બંનેને ધીમે ગરમી ઉપર પીગાળવાથી બનશે.

૧૯. લીલો અળકતો વારનીસ:—એક ભાગ આસ્માની રંગ અને ૧ ભાગ કોમેટ ઑફ પોટાસને ખૂબ ખારીક વાટીને તેને અળશીના તેલમાં અથવા ખીજ વારનીસમાં મેળવી લાકડા ઉપર લગાડવો. રંગ વધારે ઘેરો અથવા ખીલતો કરવા માટે રંગનું પ્રમાણ બદલવું.

૨૦. લોઢા ઉપર લગાડવાનું વારનીસ:—ફીમસ્તકી ૧૦ ભાગ, કપૂર ૫ ભાગ, ચંદરસ ૯ ભાગ, અને એલચી ૫ ભાગ આ સર્વને આલકોહોલમાં પલાળી ગરમ કીધા વગર મેળવણીને લોખંડ ઉપર લગાડવું.

૨૧. ખીજ રીત:—ઝમરને એટલે સુધી ઉકાળવું કે તેને ચોપડ્યા પછી ટાઢું થતાં સુકાઈ જાય (તૈયાર થયું કે નહીં તે જોવાની કીયા એ વી છે કે તેને એક ધાતુના પતરા ઉપર ચોપડી જોવું) ત્યાર પછી તેમાં સેંકડે ૨૦ ભાગ આસ્ફાલ્ટમ મેળવવા અને ખૂબ હલાવી કોલટારમાં ઓગાળી દેવો; અને ચુલા ઉપરથી જિતારી ટાઢું પડ્યા પછી ભરી રાખવો. આ વારનીસ મળનું કાળા રંગનું થાય છે, અને તે ધાતુના પ-

તરો ઉપર લગાડવાને બપોયગી થઈ પડે છે. આ કીમતમાં પણ ઘણું સસ્તું છે.

૨૨. સીલ કરવાનું લાખનું વારનીસ:—સ્પીરીટ ઓફ વાઈનમાં સીલીંગવેક્સ અથવા લાખને પલાળવાથી વારનીસ થશે. તેને બપોયગમાં લેતાં નરમ પિંછીવડે વસ્તુઓ ઉપર લગાડવું. લાખ અને સ્પીરીટ એક કરતાં ગરમીના બેરથી સ્પીરીટ બીડી જશે અને લાખનો થશે પાછળ રહી જશે.

૨૩. બીજી રીત:—ચપડા લાખ ૮ ઓંસનો બારીક ભૂકો કરી એક બાટલીમાં સોનસ્પીરીટની અંદર નાંખી તે બીગળે ત્યાં સુધી રહેવા દઈ કામમાં લેવો.

૨૪. ભુરા રંગનો સ્પીરીટ વારનીસ:—લાખ અને પીળીરાંબન આ દરેક ૧૧ શેર લેઈ તેને ૨૦ શેર સ્પીરીટમાં નાંખી ગરમીથી પીગાળી કામમાં લેવું.

૨૫. સફેદ કઠણ દાડના સ્પીરીટનું વારનીસ:—ચંદરસ ગુદ-૨.૧ રતલ, સોળુ ટરપેનટાઈન ૬ ઓંસ, ગાળેલો સ્પીરીટ ૩ પાઈન્ટ એ સમગ્રનાં સાથે મેળવી એકરસ કરવાથી ઉપરના નામવાળું વારનીસ બનશે.

૨૬. સફેદ સ્પીરીટ વારનીસ:—મેન્થીલેટડ સ્પીરીટ ઓફ વાઈન ૨ ગ્યાલન, સ્થાન્ડાર્ડ પૉંડ એ બધાને એક ટીનનાં પતરાની બાટલીમાં ભરી ગળખુત ખુચ બેસાડવો. અને ઘડીએ ઘડીએ ઉના પાણીમાં મૂકી બધું ઓગળી જાય ત્યાં સુધી હલાવતા જવું. પછી તેમાં શીકા રંગનું ટરપેનટાઈન વારનીસ એક ક્વાર્ટ મેળવી દેવું.

૨૭. તપખીરીઆ રંગનો સ્પીરીટ વારનીસ:—મેન્થીલેટડ સ્પીરીટ ૨ ગ્યાલન, સ્થાન્ડાર્ડ ૩ પૉંડ, ચંપડાલાખ ૨ પૉંડ, શીકા ટરપેનટાઈન વારનીસ ૧ ક્વાર્ટ એ બધાને મેળવી આગળ મુજબ તૈયાર કરવું.

૨૮. નરમ ચળકતું વારનીસ:—ચંદરસ ૬ ઓંસ, એલીમી ૪ ઓંસ, એની માઇગમ ૧ ઓંસ, કપૂર ૦૧ ઓંસ, અને સારો સ્પીરીટ એક બાટલી એ સર્વને ગરમ રેતીમાં મૂકી એક રસ કરવું. અને પછી એક બીણી ચાળણીમાંથી ગાળી કાઢવું.

૨૯. ગાડીને લગાડવાનું વારનીસ:—ગમસન્ડાર્ડ ૧૧ રતલ, ઘણીજ શીકા રંગની રાજી અર્ધો રતલ, રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ ૩ ક્વાર્ટ, પ્રથમ રાજ તથા લાખનો ભૂકો કરી સ્પીરીટમાં પીગાળવો. પછે તેમાંથી ચોખ્ખી કેનાડીઅન બાલ્સમ ૧૧ રતલ ઉમેરવી. બ્યારે એ બધું પીગ

ખીને મળી જાય કે કામમાં લેવું. આ વારનીસ લગાવ્યા પછી આશરે દશ મિનિટમાં સૂકાઈ જશે.

૩૦. ખીજી રીત:—આઠ પૌંડ સારી જાતનું ચંદરસ લઈ તેને વાસણમાં ભટ્ટી ઉપર મૂકી ઓગાળવું; અને તેમાં ૨ ગ્યાલન અળશીનું ઉકાળેલું તેલ મેળવવું. ધીમી આંચે ચાર પાંચ કલાક ખરોખર ચીકણું થાય ત્યાં સુધી ઉકાળી તેમાં ૩૫ ગ્યાલન ટરપેનટાઇન મેળવવું ખરોખર મળી રહે કે ગાળી કાઢી ખીજ વાસણમાં ભરી મૂકવું.

૩૧. ત્રીજી રીત:—આઠ પૌંડ સારો ચોખ્ખો એનીમી ગુંદર, ૨ ગ્યાલન અળશીનું ઉકાળેલું તેલ; અને ૩૫ ગ્યાલન ટરપેનટાઇન આ બધાંને ચાર કલાક ઉકાળવું. ખરોખર તૈયાર થાય કે બે જુદા જુદા વાસણમાં ગાળી કાઢી મીઠું મેળવી દેવું. આ વારનીસ જલદી સૂકાઈ જાય છે અને સૂકાયા પછી ધણું કઠણ અને ચળકાટવાળું થાય છે.

૩૨. થુક બાઇન્ડરને માટે વારનીસ:—૧ પાઇન્ટ રેકટીફાઇડ સ્પીરીટની આંદર ૩ ઔંસ ગમ સન્ડર્ક નાંખી પીગળવા દેવો. અને તે પીગળે ત્યાં સુધી તેને હલાવતા રહેવું. બ્યારે ખરોખર મળીને એક રસ થાય કે ઉપયોગમાં લેવું. જે પુસ્તકોની ઉપર મોરાકો ચામડાનાં કવર ચઢાવેલાં હોય છે તેનીપર એ વારનીસ લગાડવામાં આવે છે.

૩૩. ખીજી રીત:—૩મીમસ્તકી ૬ ઔંસ, જડો ખાંડેલો કાચ ૩ ઔંસ, અને સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ૩૨ ઔંસ, એ બધાંને એક વાસણમાં મૂકી તે વાસણને ખીજ રેતીના વાસણમાં મૂકી તેની નિચે તાપ કરવો. આ રિયતિમાં ઉકળે ત્યાં સુધી રાખી હલાવતા જવું. ઉકળે તે વખત તેમાં ૩ ઔંસ ટરપીનટાઇન નાંખવું. અને વળી ખીજે અર્ધો કલાક ઉકાળવું. બાદ નિચે ઉતારી ટાકું પાડી જડા સુતરાઉ કપડામાં ગાળી લેવું. આ વારનીસ ચોપડીઓ ઉપર પિંછી અથવા રૂના હુચાવતી લગાડવો.

૩૪. ચીનાઇ વારનીસ:—મસ્તકી ૨ ઔંસ અને સન્ડર્ક ૨ ઔંસ, આ બંનેનો ખારીક ભૂકો કરી એક પાઇન્ટ રેકટીફાઇડ સ્પીરીટમાં નાંખી પીગળવા દેવું. બ્યારે પીગળીને ખરોખર મળી જાય કે ઉપયોગમાં લેવું. આ વારનીસ લગાડ્યા પછી આશરે છ મિનિટમાં સૂકાઈ જશે.

૩૫. બલૂન ઉપર લગાડવાનું વારનીસ:—ઇન્ડિયા રબ્બર ૧૫ ઔંસને કાપી ઝીણી ઝીણી કરવો કરવી. પછી તેને ક્લોરોફોર્મ અથવા ઇથર અથવા “બાઇસલ્ફ્યુરેટ ઓફ કાર્બોન” એક પાઇન્ટ નાંખી એ રબ્બર પીગળી જાય ત્યાં સુધી રહેવા દેવો. પછી ઉપયોગમાં લેવું. આ

વારનીસ લગાવતાંની સાથે સૂકાઈ જાય છે.

૩૬. પારદર્શક જેપાન વારનીસ:—ટરપેનટાઇન ૪ ઔંસ, લવં-
ડરતું તેલ ૪ ઔંસ, કપૂર અઘોદ્રામ અને કોપાલ વારનીસ ૧ ઔંસ
આ સધળાને મેળવી નાંખી પતરાના ડબ્બામાં ભરી રાખવું.

૩૭. સાદું તેલનું વારનીસ:—રાળ ૪ રતલ, મધમાખનું મીણુ
અઘો રતલ અને ઉકળેલું અળશીનું તેલ ૧ ગ્યાલન. પ્રથમ રાળનો ભૂકો
કરવો. પછી એ બધાંને ગરમ કરી મેળવી નાંખવું. પછી ચુકા ઉપરથી
નિચે ઉતારી ઠંડુ પડવા દેવું. પછી એમાં સ્પીરીટ ઓફ ટરપેનટાઇન એ
ખાટલી ઉમેરવો.

૩૮. મીણુ તથા તેલનું વારનીસ:—મધના મીણુના ઝીણામાં ઝી-
ણા કટકા ૦૧ ઔંસ કાપી એક ખાલી પ્લાકીંગની ખાટલીમાં નાંખવા. અને
તેમાં ૦૧ પાઇન્ટ સ્પીરીટ ઓફ ટરપેનટાઇન નાંખીને સારી ખેઠે મેળવી
નાંખી એક જગા ઉપર મૂકી રાખવું. ખીજે દહાડે એ ખાટલીને ખૂબ
હલાવવી. એમ તે મીણુ પિંગળી જાય ત્યાં સુધી રાખી પછી ફરનીચર
ઉપર લગાડવું.

૩૯. પેનસીલથી ચિત્ર પાડેલા કાગળપર લગાડવાનું વાર-
નીસ:—આધર્સીગ્લાસને પાણીમાં પીગળાવી નરમ પિંછીએ કરી સફાઈ-
થી આછો આછો તે કાગળ ઉપર ચોપડવો. એથી તે કાગળ ઉપર સુખડ-
પેનથી પાડેલાં ચિત્રો વિગેરેને લુછાછ ભાગી જવાની ધાસ્તી રહેતી નથી.

૪૦. નકશા, ચિત્રો વિગેરેપર લગાડવાનું વારનીસ:—ગંટાપ-
રચાના શોલ્યુશનને પિંછીવતી પાતળું પાતળું ચોપડવું. આ વારનીસ
પારદર્શક હોવાથી ઘણી સારી જલ્દેહ આપશે.

૪૧. રંગેલાં ચિત્રો માટે વારનીસ:—આધર્સીગ્લાસને પાણીમાં
પીગળાવી નરમ પિંછીથી પાતળો હાથ તે ચિત્ર ઉપર મારવો. અને તે
સુકાયા પછી આ વારનીસ ઊંટના વાળની યનાવેલી નરમ પિંછીથી લ-
ગાડવું. કેનેડા બાલસમ ૧ ઔંસ તે ૨ ઔંસ ટરપીનટાઇનમાં નાંખવું.
ન્યારે તે પીગળીને મળી રહે કે લગાડવું.

૪૨. પીકચર અને ચિત્ર માટે વારનીસ:—ચોખ્ખું અળશીનું
તેલ લઈ તેમાં સુગરઓશ્લેડ ખારીક વાટીને નાંખવું. અને ખૂબ હલાવી-
ને ધીમે હાથે પીકચર ઉપર લગાવવું.

૪૩. છાપેલા કાગળ અને નકશાના કામ માટે વારનીસ:—
કેનેડા બાલસમ અને ચોખ્ખી રાજન દરેક ૭ ઔંસ લઈ તેમને ખાંચશેર

ટરપીનટાઇનના તેલમાં પીગાળીને વાપરવાં.

૪૪. તેલીઆ રંગના ચિત્રો માટે વારનીસ:—તેલીઆ રંગનાં ચિત્રો જે ખરાબ થયાં હોય તો તેમને પાછું વારનીસ ચોપડવું. ધણાખરા એવા ચિત્રો વારનીસ ચોડેલાજ આવે છે. આ માટે સૌથી સાફ માર્ટીક વારનીસ લાવવું જોઈએ કે જે એ કામ માટે ખાસ આવે છે.

૪૫. ચોપડીનાં પુઠાં ઉપર લગાવવાનું વારનીસ:—એક ઇંડાની સફેદીમાં તેના વજન કરતાં બમણું પાણી નાંખીને સારી પેઠે મેળવી નાંખવું. પછી ચોપડીઓના ચામડાના પુઠાં ઉપર લગાડ્યાથી પાછો સારો દેખાવ આપશે.

૪૬. સાધારણ કામ માટે વારનીસ:—૧ ભાગ લાખ લઇને તેને વાટીને ૭ થી ૮ ભાગ આલકોહોલમાં નાંખી સાત દિવસ રહેવા દેવી.

૪૭. વિજળીની પેટીને લગાડવાનું વારનીસ:—વિજળીને લગતા લક્કડ કામને અથવા કાચને વારનીસ લગાડવાની આ રીત શહેલી છે. લાલ રંગની સીલ કરવાની લાખને જલદ દારના ચર્ક (આલકોહોલ) માં તે પીગળે ત્યાં સુધી રહેવા દેવી. જ્યારે પીગળી જાય કે પિંછીવડે લાકડા અથવા કાચ ઉપર એ વારનીસ ખેવાર ચોપડવું. પણ આને માટે લાખ ધણી સરસ લેવી કારણ લાખ ધણી વાપરવાથી એ વારનીસ સાફ થાય છે.

૪૮. પીતળની ચીજો ઉપર વગાડવાનું વારનીસ:—હળદર ૧ રતલ, ચપડા લાખ ૧૨ ઔંસ, સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ૧૨ ઔંસ એ બધાનો ખૂબ બારીક ભૂંડા કરી સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં થોડા દહાડા સુધી પીગાળી રાખવું.

૪૯. ઓપ ચઢાવેલી ધાતુની ચીજો માટે વારનીસ:—કેતેડા બાદસમ અને ચોખ્ખુ ટરપીનટાઇન એ બંનેના સરખા ભાગ લઇને એક રસ થઇ જાય ત્યાં સુધી હલાવવાં. બાદ બીજા વારનીસ માફક પિંછીવતી લગાડવું.

૫૦. ગીલ્ટ કરેલાં વાસણો માટે વારનીસ:—લાખ ૧૨૫ ભાગ, રેવંચી ૧૨૫ ભાગ, હીરાદખણ ૧૨૫ ભાગ, કપીલ રંગ ૧૨૫ ભાગ અને કેસર ૩૨ ભાગ, હીરાદખણ અને કપીલ રંગને ૧૦૦ ભાગ આલકોહોલમાં પીગાળવાં અને બીજા વાસણમાં બીજી ચીજોને ૧૦૦૦ ભાગ આલકોહોલમાં પીગાળવી બાદ જેવો રંગ કરવો હોય તેના પ્રમાણમાં બંનેને મેળવી વાપરવાં.

૫૧. કીડના ચામડાનાં છૂટ માટે વારનીસ:—કીડના ચામડાના

ખનાવેલાં બૂટને લગાડવા માટે છડાંની સફેદીમાં તેથી જમણું પ્રાણી રડીને મેળવી લગાડવું.

૫૨. બૂટ અને જોડા માટે વારનીસ:—અળશીનું તેલ ૧ પાઇન્ટ, ચરખી ૧૦૦ પાઇન્ટ, ચોખ્ખુ મીણુ ૧૦૦ પૌંડ અને થોડી રાજ એ બધાંને એક વાસણમાં ઉકાળવાં અને થોડો ગરમ હોય. સારેજ પીંછીવતી બૂટ ઉપર એક બે વખત લગાડવો.

૫૩. દેખલ વારનીસ:—ટરપીનટાઇન તેલ ૧ રતલ, મધમાંખનું મીણુ ૨ ઓંસ, કોલોરની ૧ દ્રામ એ બધાંને મેળવી એક જડયા ઉપર મૂકી તે પીગળે ત્યાં સુધી રહેવા દેવું.

૫૪. બીજી રીત:—ટરપેનટાઇન ૨ પૌંડ, કપૂર ૨૦૦ ગ્રેન એ બંને એક બાટલીમાં ૨૪ કલાક રાખીને ઉપરનું ચોખ્ખું મિશ્ર નીતારી લઇ કામમાં લેવું.

૫૫. એકના લાકડા માટે અળકતો વારનીસ:—રાજન આ પૌંડને ૧૦ શેર ટરપીનટાઇનમાં પીગાળવી. જો રંગ કાળો કરવો હોયતો જરા કાજળ ઉમેરવું.

૫૬. નેતરની ખનાવેલી લાકડી માટે વારનીસ:—ગમશેલાક ૩ ઓંસ, ગમ માસ્ટીક ૧ ઓંસ, ગમ સન્ડાર્ક ૩ ઓંસ, આલકોહોલ ૪૦ ઓંસ પહેલાં ગમશેલાક અને ગમ માસ્ટીકનો ભૂકો કરી આલકોહોલ (જલદ દારના અર્કમાં) નાંખી પીગળવા દેવો. બ્યારે એ બંને શુદ્ધ પીગળી રહે કે તેમાં શેલાકનો ભૂકો નાંખી તેને પણ પીગળવા દેવો. બ્યારે બધું સારી પેઠે પીગળીને ઓરાબર મળી જાય કે ઉપરથી નિતારી કાઢી એ વારનીસ પિંછીએ કરી નેતરની લાકડી ઉપર લગાડવું.

૫૭. કોમન વારનીસ:—ચપડા લોખંડો ભૂકો ૧ ભાગ તે આઠ ભાગ જલદ દારના અર્કમાં નાંખી તે પીગળીને મળી જાય ત્યાં સુધી રહેવા દેવો.

૫૮. ઘોળો વારનીસ:—અંદરસ ૧૦૦ ઓંસ, કપૂર ૧ ઓંસ એ બંનેને ૨૦૦ શેર આલકોહોલમાં પીગાળીને તેમાં ૨ ઓંસ રૂમીમસ્તકો અને ૧૨ ઓંસ વેનીસ ટરપેનટાઇન નાંખી થોડા દિવસ રાખી ગાળી લેવું. આ વારનીસ ઘણો સફેદ અને જલદી સુકાય તેવો છે અને સુકાયા પછી તે ઉપર સારો પ્રાણીસ પણ થઈ શકે છે.

૫૯. રૂમીમસ્તકોનો વારનીસ:—૧૦ શેર ટરપીનટાઇનમાં ૧૦ ઓંસ રૂમીમસ્તકો નાંખી તે વાસણને ઓળ રેતીના વાસણમાં મૂકી નિચે

તાપ કરવો. એટલે બધું એક રસ થશે. આ પ્રમાણે થાય એટલે ગાળી લઈ વાપરવું. આ વારનીસ વધારે બહુ માલમ પડે તો બરા વધારે ટરપીનટાઇન નાંખવું.

૬૦. અળશીના તેલનો વારનીસ:—ઉકાળેલું અળશીનું તેલ, ૬૦ ભાગ, સિંદૂર ૨ ભાગ, સફેદો ૧ ભાગ એ રીતે લેઈ છેલ્લી બે ચીજો વાટીને ઉપરના તેલમાં નાંખી ઉકાળવી, અને ગળી ગયા પછી ટાઢું ખાડી કામમાં લેવી.

૬૧. કોપાલ વારનીસ:—વાટેલો ચંદરસ ૨૪ ભાગ, ઉંચી જાતનું ટરપીનટાઇન ૪૦ ભાગ અને કપૂર ૨ ભાગ અથવા તો ચંદરસ ૧૬ ભાગ, કપૂર ૨ ભાગ, લવંડરનું તેલ ૯૦ ભાગ પહેલાં કપૂરને તેલમાં પિગાળીને પ્રછી નિચે તાપ કરવો. અને થોડો થોડો ચંદરસનો ભૂકો નાંખી હલાવતા જવું. બધો ચંદરસ ગળી જાય એટલે બરાબર પાતળો કરવો હોયતો થોડું ટરપીનટાઇન નાંખવું.

૬૨. સફેદ કોપાલ વારનીસ:—ચંદરસ ૪ ઔંસ, કપૂર ૧૧ ઔંસ, અળશીનું ઉકાળેલું તેલ ૩ ઔંસ, ઉંચી જાતનું ટરપીનટાઇન ૨ ઔંસ, પહેલાં ચંદરસને વાટીને કપૂર સાથે મેળવી તેલમાં નાંખી ધીમી આગે ઉકાળવું. અને ગળી ગયા પછી ટરપીનટાઇન નાંખી નિચે ઉતારીને ગળી લેઇને કાર્ય વખતે વાપરવું.

૬૩. ઇન્ડિઆ રબ્બર વારનીસ:—૪ ઔંસ ઇન્ડિઆ રબ્બરના ઝીણા ઝીણા કટકા કરીને તેમને ૨ પૌંડ બેનઝોલમાં નાંખી બાટલીને બૂચ મારી તેને એક રેતીના વાસણમાં મૂકી નિચે તાપ કરવો; એટલે રબ્બર પિગળી જશે. આ મિશ્રમાં ૪ પૌંડ અળશીના તેલનો વારનીસ અને ૧૧ શેર ટરપીનટાઇન નાંખી વાપરવું.

૬૪. બૂટ ઉપર લગાવવાનું વારનીસ:—રબ્બરના પાતળા કટકા ૧ ઔંસ લઈ તેને બે ઔંસ નેશ્થામાં ઝોગાળવા. તેમજ અર્ધો ઔંસ આરક્ષાલતમને એક ઔંસ ટરપીનટાઇનમાં ઝોગાળવું. આ બંને એકઠાં કરવાથી તૈયાર બનશે.

૬૫. નાની પેટીઓને લગાવવાનું વારનીસ:—સારા સપાઇદર ચંદરસના ગાંઠા ૭ પૌંડ લેઈ તેને ઝોગાળવા અને તેમાં અર્ધો આલન અળશીનું ઉકાળેલું તેલ નાંખવું. ત્રણ ચાર મિનિટમાં બે બરાબર થયું એમ ચપટીમાં દબાવવાથી લાગેતો તેને મકાનથી બહાર લઈ જઈ તેમાં ૩ આલન ટરપીનટાઇન મેળવવું. પછી ગાળી કાઢી વાસણમાં ભરી

રાખવું જે આ વારનીસ જરોબર કાઢ્યું હોય તો તે દસ મિનિટમાં સુકાય એવું થશે. જે વધારે ઉકળી જાડું થયું હોય તો તેમાં ટરપેનટાઇન ભળશે નહીં.

૬૬. ક્રિસ્ટલ વારનીસ:—વીણી કાઢેલા રૂમીમસ્તકીના સારા ગાંગડા ૪ ઔંસ, મેન્થીલેટેડસ્પીરીટ ૧ પાઇન્ટ, એનીગલચારકોલ એક ઔંસ આ બધાને મેળવી થોડા દિવસ રાખી મૂકી ગળી કાઢવું.

૬૭. ઊંચી જાતનું કોપાલ વારનીસ:—૮ પૌંડ સારી જાતનું ચોખ્ખું સાફ રંગનું ચંદરસ લઇ તેને ઉપર સુજળ ઓગાળવું. અને જ્યારે જરોબર ઓગળી રહે કે તુરત તેમાં અળશીનું ઉકાળેલું હુંડું તેલ ૨ ગ્યાલન નાંખવું. આ મિશ્રણને ચપટીમાં દબાવી જેવાથી ચીકણું લાગે અને ચપટી ઉઘાડવાથી તાંતણા બધાય સાં સુધી ઉકાળ્યા કરવું. સાર પછી આશરે પંદર મિનિટે અગર વારનીસ હુંડું છે તોજ તેમાં ઝીણી ધારે આસ્તે આસ્તે ટરપેનટાઇન મેળવવું કદાચ ટરપેનટાઇન વધારે થયું એમ લાગશે પણ વારનીસ ઘણું સારું, સ્વચ્છ, પારદર્શક અને પ્રાતઃગું થશે. તેમજ તેનાથી કામ સફાઇનું થઇ વારનીસ જલદી સુકાય એવું થશે. જ્યારે સુકાશે ત્યારે ચળકાટદાર, સફાઇનું, કઠણ પટવાળું થશે. વારનીસ તૈયાર થયા પછી જે જાડું લાગશે તો તેમાં જરૂર જેટલું ટરપેનટાઇન નાંખવું.

૬૮. પાણીથી ન લિખાય તેવા સામાન માટે વારનીસ:—૧ શેર ઇન્ડિઆ રબ્બરના ઝીણા કટકા કરીને તેમને ૧૧ શેર ટરપીનટાઇનમાં નરમ થાય ત્યાં સુધી રાખવા. બાદ તેમાં ૨ શેર ઉકાળેલું અળશીનું તેલ નાંખીને ધીમી આંચે જે કલાક ઉકાળવું, રબ્બર પિગળી ગયા પછી તેમાં ૬ શેર બીજું ઉકાળેલું અળશીનું તેલ અને એક શેર સિંદૂર નાંખવો. અને ૫રીથી એક રસ થઇ જાય ત્યાં સુધી ઉકાળવું આ વારનીસને લગાવતાં પહેલાં જરા નરમ કરવો.

૬૯. ટોપડીઓને લગાવવાનું વારનીસ:—રાતી, લીલી, કાળી અથવા કોઇ પણ જાતની સીંચ કરવાની લાખ લેવી. અને તે લાખને બારીક કરી કપડામાંથી આળી કાઢવી. પછી એલુકાને એક બાટલી સ્પીરીટવાઇનની સાથે નાંખીને ગરમ જગ્યા આગળ ત્રણ દિવસ સુધી મૂકી રાખવી. એટલે વખત તેને વખતે વખત હલાવ્યા કરવું. પછી એમાંથી થોડું પ્યાલામાં કાઢીને પિંછીએ કરી ટોપલી ઉપર લગાડવું. સુકાય એટલે બીજી વખત લગાડવું. એમ ૨ ઔંસ લાખે ૧ ઔંસ સ્પી-

રિટવાઇન લેવો.

૭૦. છત્રી માટે વારનીસ:—ટરપીનટાઇન ૨ રતલ, ખારીક વા-
ટેલી મૂડદારશીંગ ૧ રતલ, અળશીનું તેલ ૨ અથવા ૩ રતલ; મૂડદારશીંગ
તથા અળશીના તેલને સારી પેઠે ઊકાળવું. પછે તેને ઊતારી થોડું ઠંડુ
પડવા આવે કે તેમાં ટરપીનટાઇન નાંખી મેળવીને એક રસ કરવું. ટર-
પીનટાઇન નાંખતી વખતે સંભાળ રાખવી કે તેમાંથી ભડકો ઊઠે નહીં
છત્રીને આ વારનીસ લગાવ્યા પછે તેઓને તડકામાંજ સુકવવી જોઈએ.
એટલે તે ઉપર ગમે તેવી ભારી ગરમી તથા વરસાદની અસર થશે નહીં.

૭૧. તેજબની પેઠે કોતરી નાંખે એવું વારનીસ:—અળશીનું
તેલ અને રૂમીમસ્તકી એ દરેક ૪ ઔંસ લઈ તેમને સાથે પલાળવાં.
ગરમ ખતાવવું હોય તો નરમ અળશીનું તેલ ૪ ઔંસ, લોખાનનો
ગુંદર ૦૧ ઔંસ અને સફેદ મીણ અર્ધો ઔંસ લઈ ઊકાળવાં. એક ભા-
ગ બળી જઈ એ ભાગ જેટલું બાકી રહે એટલે સુધી ઊકાળવાં. બાદ વા-
રનીસ કામમાં લેવું.

૭૨. કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર કાટ ન ચઢે એવું વારનીસ:—
રાણ ૧૨૦ ભાગ, ચંદરસ ૧૦૦ ભાગ અને ગુંદરની લાખ ૬૦ ભાગ એ
ત્રણ વસ્તુઓની ભૂકી કરી બધાં સુધી પીગળે ત્યાં સુધી તાવવી. અને
થોડું થોડું કરી ટરપીનટાઇનનું એસેન્સ ૧૦૦ ભાગમાં લઈ તેમાં ઉમેર-
વું. આખી મેળવણી પીગળી જાય ત્યાં સુધી તેને તળે ઉપર કરવી. અને
તે પછી આલકોહોલમાં ૧૦૦ ભાગ તેમાં ઉમેરવો. કપડાંથી ગાળી કાઢી
મજબુત ખુચની બાટલીમાં ભરવું.

૭૩. કાળો વારનીસ:—૧૬ ભાગ કોઈ ગમે તે જાતનું વારનીસ
અને ૨ ભાગ કાજળ. પહેલાં થોડા વારનીસની અંદર કાજળને સારી
પેઠે ઘુંટવું. પછી આ મેળવણીને બાકી રહેલા વારનીસ સાથે ખરાબર મેળવવું.

૭૪. ખીજી રીત:—લાખ ૧૬ ભાગ, ચંદરસ ગુંદર ૩૨ ભાગ, રૂ-
મીમસ્તકી ૮ ભાગ, એલચીનો ગુંદર ૮ ભાગ, હીરાદખણ ૪ ભાગ, ક-
પિલ રંગ ૧ ભાગ, ટરપેનટાઇન ૧૬ ભાગ, આલકોહોલ ૨૫૨ ભાગ, એ
જાંબાને એક બાટલીમાં મેળવી ૭ દીવસ રાખી બાદ કપડામાં ગળી નાં-
ખીને વાપરવું. અને જો વારનીસ વધારે જડો થાય તો જરા વધારે
આલકોહોલ નાંખવો.

પ્રકરણ નવમું.

કપડાં વિગેરે ઉપરથી ઢાધ કાઢવાના પ્રયોગ.

૧. ચરખીના ઢાધ કાઢવાની રીત:—ઘોળાં તથા રંગેલાં સુતરાજી અને રેશમી કપડાં જીપર ઢાધ હોય તો ગરમ આલકોહોલ અથવા સ્પીરીટ ગરમ ખળખળતા પાણીમાં નાંખી તેમાં ઘસીને ઘોષ નાંખવાથી ઢાધની અસર જરા પણ રહેશે નહીં.

૨. ચીકાશના ઢાધ કાઢવાની રીત:—ઘોળા લૂગડાને સાબુના પાણીથી અથવા ખારથી ઘોવું. રંગેલાં સુતરનાં કપડાં માટે ગરમ સાબુનું પાણી વાપરવું. જીન જીપર હોયતો સાબુ અને લાઇકર એમોનીઆ એ બંનેના મિશ્રથી ઘોવું. રેશમ ઉપર હોય તો બેનઝીન, ઇથર, સાબુ, એમોનીઆ, મેગ્નીશીઆ અને ચાક એ જઘામાંથી ગમે તે વાપરી ઘોષ નાંખવાથી જશે.

૩. બીજી રીત:—એસેન્સ ઑફ લેમન ૨ ઑંસ, અને ટરપીનટાઇન તેલ ૧ ઑંસ આ બંને મેળવી શીશીમાં ભરી રાખવું. જ્યારે રેશમી કપડા ઉપર ચીકાશના ઢાધ પડે એટલે એમાંથી થોડાં ટીપાં તેતી ઉપર નરમ હાથે લગાડવાથી તુરં ઢાધ જશે.

૪. ત્રીજી રીત:—સ્પીરીટ ઑફ ટરપેનટાઇન ૩ ઑંસ, એસેન્સ ઑફ લેમન ૧ ઑંસ, બંનેને મેળવી શીશીમાં ભરી રાખવું. જ્યારે કપડા ઉપર ચીકાશનો ઢાધ પડે એટલે એમાંથી થોડાં ટીપાં એ ઢાધ ઉપર નાંખી હલકે હાથે ઘસવું એટલે ઢાધ જશે.

૫. વારનીસના ઢાધ કાઢવાની રીત:—ઘોળાં અને રંગેલાં સુતર અને ઉનનાં કપડાં ઉપર હોયતો ટરપીનટાઇન લગાડી સાબુથી ઘસી ઘોવાં, રેશમ ઉપર હોય તો બેનઝીન ઇથર અને સાબુ વતી સંભાળથી ચોખ્ખા પાણીમાં ઘસીને ઘોષ નાંખવાં.

૬. લીંચુના રસના ઢાધ કાઢવાની રીત:—ઘોળાં સુતરાઉ કપડાં માટે શ્કત પાણી બસ છે. ઉન અને રેશમનાં રંગેલાં કપડાં માટે નાઇટ્રીક આસીડને ૪ થી ૫ ભાગ પાણીમાં નાંખી પ્રથમ કપડાંને ચોખ્ખા પાણીથી ભીનું કરી પ્રછી નાઇટ્રીક આસીડનું ઉપરનું તૈયાર કરેલું પાણી ટીપે ટીપે નાંખી ઘસતા જવું; અને છેવટે સ્વચ્છ પાણી વડે ઘોવાથી ઢાધની અસર જરા પણ રહેશે નહીં.

૭. તેજખના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ઘોળાં કપડાં માટે પાણી અને બ્લીચીંગ પાઉર, સુતર, ઉન અને રંગેલાં કપડાં ઉપર હોય તો લાઇકર આમેનીઆને ઘણા પાણીમાં નાંખી તેવા કપડાંને ધોવાથી ડાઘ જશે.

૮. ચુનાના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ચુનાનો ડાઘ પડ્યો હોય તે ઉપર થોડોક સરકો લગાડીને સાફ કરવાથી તુર્ત ડાઘ જશે.

૯. તમાકુના થુંકના ડાઘ કાઢવાની રીત:—સદરહુ ડાઘની ખંતે ખાંતુ ઉપર બિજવેલા કળીચુનાનો ઘટ લેપ કરવો.

૧૦. ચાહુના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ચોખ્ખા ઘણુંજ ઉકળતા પાણીમાં થોડો ચાક નાંખી ગિત્રમાં કપડું ધોવાથી ચાહ તેમજ બીજા રંગના ડાઘ જાય છે.

૧૧. લોહાના કાટના ડાઘ કાઢવાની રીત:—પહેલાં ડાઘ વાળી જગ્યા પાણીમાં બિજવવી. સાર બાદ એક રકાબીમાં ખળખળતું પાણી લઇ તેમાં તે કપડાં ઉપર પડેલા ડાઘને બિજવવો; અને તેમાં થોડોક લીંચુનો રસ નાંખવો. સાર બાદ તેને બહાર કાઢી સુકવવું, જથી ડાઘ વાળી જગ્યા સુકાય કે તુર્તજ પાછું ખળખળતા પાણીમાં બિજવવું, અને ડાઘ જતાંજ કપડાંને ઢંડા પાણીથી ધોઇ નાંખવું. કારણ તેથી પેલા લીંચુના ખાટા રસથી કપડાંને ધ્વજ થશે નહીં.

૧૨. બીજી રીત:—સફેદ કપડાં ઉપર પડ્યા હોય તો થોડુંક હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડ લેઇ તેમાં ત્રણ ભાગ ગરમ પાણી નાંખી તે ડાઘ ઉપર લગાડશે તો ડાઘ જતા રહેશે.

૧૩. આસીડના ડાઘ કાઢવાની રીત:—રેશમી કપડા ઉપર આસીડના ડાઘ પડ્યા હોય; અને તેથી રેશમનો રંગ જતો રહેતો હોય તો તેની ઉપર સ્પીરીટ ઑફ હાર્ન અથવા સાલ્વોલેટાઇલ લગાડવાથી પાછો રંગ આવશે.

૧૪. ખાંડ, સરેસ અને લોહીના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ઉપરના ડાઘમાંથી ગમે તે ઘોળાં લૂગડાં ઉપર તેમજ રંગેલાં સુતર, રેસમ અથવા જીન ઉપર હોય તો પાણીમાં ચુનાની લૂકી નાંખી તે પાણીમાં સારી પેઠે ધસીને ધોવાથી ઉપરના ડાઘ જશે.

૧૫. હુનર કાસ્ટીકના ડાઘ કાઢવાની રીત:—૨ દ્રામ ક્લોરાઇડ ઑફ મરક્યુરીને ૨ દ્રામ હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડમાં નાંખી પીગળવા દેવું. પછી એ મેજવણીમાં ઊંટના વાળની પીંછી બોળી કપડા ઉપર પડેલા ડાઘની ઉપર લગાડી તુર્તજ પાણીમાં બોળી કાઢવું. એટલે ડાઘ જશે.

૧૬. ઢામરના ઢાધ કાઢવાની રીત:—ઢામરના ઢાધ વાળા કપડાને પ્રથમ તેલથી સારી પેઠે ભિજવી સામુથી ધોઇ નાંખવું.

૧૭. બીજી રીત:—ધોળાં કપડાં માટે સામુ, પાણી અને ઢરપીનટાઇન એ અતુકમે લેઇ ઘસીને ધોવાં. સુતર અને ઉનનાં રંગેલાં કપડાં માટે પહેલાં સામુ લગાડીને થોડી વાર રહેવા દઇ પછી ઢરપીનટાઇન અને પાણીથી ધોવું. રેશમનાં કપડાં માટે પણ ઉપર મુજબ કરવું. પણ છેવટે ઢરપીનટાઇનને ખદલે એનઝીન વાપરવું; અને ઢાધની પાછલી ખાજુપર જાયેથી પાણીની ધાર કરવી.

૧૮. ત્રીજી રીત:—અરીઠાતું શીણુ કરી પ્રથમ તેમાં કપડાને ભિજવી રાખ્યા બાદ તે ઢાધ લાગેલા કપડાના ભાગને તેલથી સારી પેઠે ભિજવીને સામુથી ધોઇ નાંખવાથી પણ ઢાધ જાય છે.

૧૯. ગાડીના પૈડાના મેલના કાળા ઢાધ કાઢવાની રીત:—સોડાને ઠંડા પાણીમાં પીગાળી તે પાણી વડે ઢાધ ધોવાથી પૈડાના કાળા મેલના ઢાધ નીકળી જાય છે.

૨૦. મેના ઢાધ કાઢવાની રીત:—સામુના પાણીમાં થોડાં ટીપાં લીંબુનો રસ નાંખી તે મિશ્ર કપડાને લગાડી થોડી વાર રહેવા દઇ, ચાર કલાક પછી ઢરપીનટાઇન અને વિલાયતી સામુ વડે ધોવાથી સાફ થાય છે.

૨૧. ધોખીથી ન જાય એવી શાહીના ઢાધ કાઢવાની રીત:—તે શાહી ઘણું કરીને નાઇટ્રેટ ઑફ સીલવરની હોય છે, માટે તેવાં કપડાંને હાઇપોલશાઇટ ઑફ સોડાના પાણીમાં ધોવાથી ઢાધ જતા રહે છે.

૨૨. બીજી રીત:—ખાઇ કલોરાઇડ ઑફ કોપરના પાણીમાં કપડાને ભિજવી રાખીને એમોનીઆથી ધોવાથી ઢાધ જતા રહી કપડાને સાફ કરે છે.

૨૩. રાતી શાહીના ઢાધ કાઢવાની રીત:—આકઝલીક આસીડને એમોનીઆ સાથે મેળવી આ મિશ્ર ઢાધ ઉપર લગાડયું હોયતો તુર્ત તે લાલ ઢાધ નીકળી જાય છે.

૨૪. બીજી રીત:—ધોળાં કપડાં ઉપર હોયતો પહેલાં તેમને પાણીમાં ભિજવીને નિચોવી નાંખીને તે ગંધકના ધુમાડા ઉપર ધરવું. અને પછી પાણીમાં થોડું ક્લેસીઅમકલોરાઇડ અથવા જેને પ્લીચીંગ પાઉડર કહે છે તે નાંખીને તેમાં ધોવાં; અને પછી સારા પાણીમાં ધોઇ નાંખવાં સુતર અને ઉનનાં રંગેલાં કપડાં માટે સામુ, ગરમ પાણી, અને લાઇકર

એમોનીઆ એ સર્વત્ર મિશ્ર વાપરવું. રેશમનાં કપડાં માટે પણ તેનોજ ઉપયોગ કરવો.

૨૫. ત્રીજી રીત:—શાહી બનાવતી વખતે જ્યારે કારખાનાવાળા પતંગનાં લાકડાનાં છોડીયાં તેમાં નાંખેછે. ત્યારે તેવી શાહીના પડેલા ડાઘ ઉપર “ આક્રોશીક આસીડ ” લગાડવાથી રાતા ડાઘ પડી રહે છે. આ ડાઘ કાઢવાને ક્યોરાઇડ ઓફ લાઇમ વાપરવું.

૨૬. કાળી શાહીના ડાઘ કાઢવાની રીત:—શાહીનો ડાઘ પડે કે તુર્તજ સુકાયા પહેલાં બ્લોટીંગ પેપરથી જમ બને તેમ શાહીને સોસી લેવી; પછી લીંબુનો રસ અથવા સરકામાં સારી પેઠે ભિન્નવીને પાણીથી ધોવું.

૨૭. બીજી રીત:—જે કપડાં ઉપર શાહીના ડાઘ પડ્યા હોય તે કપડાંને એક ભાગ ટાઈરીક આસીડ અને ત્રણ ભાગ પાણીમાં નાંખી મેળવવું; પછી એ મેળવણી તે પડેલા ડાઘ ઉપર લગાડવાથી તુર્ત ડાઘ નીકળી જશે. જે ટાઈરીક આસીડ નહીં મળે તો તેને બદલે મ્યુરીઆટીક આસીડ વાપરવું.

૨૮. ત્રીજી રીત:—ઘોળાં સુતરાળી લૂગડાં માટે ટાઈરીક આસીડ, ગરમ પાણી અથવા હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડને ઘણા પાણીમાં નાંખી તે પાણી વાપરવું. સૂતરનાં રંગેલાં કપડાં માટે (રંગ પાકો હોય તોજ) સાંધટીક આસીડ અથવા લીંબુના રસથી ધોવું. રંગેલાં ઉન માટે પણ ઉપર મુજબ કરવું; પણ જે ઉન સફેદ હોયતો હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડને ઘણા પાણીમાં નાંખી તે પાણી વાપરવું.

૨૯. ચોથી રીત:—કાળી અથવા રાંતી શાહીના ડાઘ વાળી જગ્યા ઉપર ઝોક્સેલીક એસીડ પાણી સાથે ધસવાથી ડાઘ જતા રહેશે.

૩૦. પાંચમી રીત:—પાકા ટમાટાના રસથી સફેદ કપડા ઉપરના ડાઘ જાય છે.

૩૧. બહુ શાહીના ડાઘ કાઢવાની રીત:—જલદ આલકોહોલમાં થોડો સરકો ભેળીને ડાઘવાળી જગ્યા ઉપર એ લગાડવાથી ડાઘ જાયછે.

૩૨. રંગના ડાઘ કાઢવાની રીત:—કપડાં ઉપર પડેલા રંગનો ડાઘ સુકાયા પછે તુર્ત નીકળી શકતો નથી; તેથી જેવો કપડાંને રંગનો ડાઘ લાગે કે જમ બને તેમ લૂછી નાંખવું. પછી તેની ઉપર બીજા નરમ કપડાથી ટરપીનટાઇન અથવા સ્પીરીટ ઓફ વાઇન સારી પેઠે લગાડીને ધસવું. એટલે ડાઘ નીકળી જશે. અથવા ઇથર તુરત લગાડવો; એટલે ડાઘ

ધ નીકળી જશે, પરંતુ કદાપી ઢાધ સુકાઇને કઠણ થયો હોય તો તેની ઉપર ટરપીનટાઇન ધડી ધડી લગાડીને ધસવું.

૩૩. લુનર કાન્ડીકના ઢાધ કાઢવાની રીત:—સદરહુ ઢાધવાળા કપડાને જરા બિજવી તેની ઉપર આયોડાઇન ઑફ પોટાસીઅમનો નાનો કટકો ધસવો. પછી પાણીમાં ધોઇ નાંખવું.

૩૪. મારકીંગ શાહીનાં નિશાન કાઢવાની રીત:—“કલોરીન અને આમોનીઆ” નું મિશ્રણ કરેલું પાણી લગાડવાથી અક્ષરો અથવા નિશાન જતાં રહેશે. કારણ કે આમોનીઆ અને કલોરીન આ બંને જ-ણશો એ મારકીંગ શાહીની અંદર આવેલા રૂપાને તુર્ત પીગળાવી નાંખશે અને તેનો કાળો રંગ સફેદ થઇ જશે.

૩૫. બીજી રીત:—કલોરાઇડ ઑફ લાઇમના પાણીથી તે ઢાધને પહેલાં બિજવવો. પછી આમોનીઆ અથવા હાઇપોસલ્ફેટ ઑફ સોડાના પાણીથી તેને ધોઇ નાંખવું. એટલે ઢાધ જશે.

૩૬. ત્રીજી રીત:—સોલ્યુશન ઑફ સ્થાનયુરેટ ઑફ પોટાસીઅ-મને પિંછી વડે મિશ્ર કરીને ઢાધ ઉપર લગાડવું. જ્યારે શાહીના ઢાધ જતા રહે કે તે કપડાને ઠંડા પાણીથી સારી પેઠે ધોઇ નાંખવું.

૩૭. બહુ બ્લેક શાહીના ઢાધ કાઢવાની રીત:—થોડા “ઓ-કઝેલીક આસીડ” ને પાણીમાં પીગાળી, તે પાણી ઢાધ ઉપર લગાડવું. અ-ને પછીથી સારૂ પાણીથી ધોઇ નાંખવું. જો કપડું સફેદ હોય, અને તે ઉપર જરા રતાશપર પડતો ઢાધ રહી જાય તો તેને એમોનીઆના પા-ણીમાં ધોવાથી નીકળી જશે.

૩૮. એલીઝરીન શાહીના ઢાધ કાઢવાની રીત:—ધોળા સુતર-ઉ કપડા માટે ટાર્ટરીક આસીડનું પાણી વાપરવું. જેમ ઢાધ જુનો હોય તેમ આસીડ વધારે વાપરવું. રંગેલા સુતર અને ઉત્તના કપડા માટે જો રંગ પાકો હોય તો “ટાર્ટરીક આસીડ” નું ઘણુંજ કમજોર પાણી વા-પરવું. રેશમનાં કપડાં માટે પણ “ટાર્ટરીક આસીડ” વાપરવું. પણ જ-રા સંભાળથી વાપરવું.

૩૯. હેમજના ઢાધ કાઢવાની રીત:—થોડા પાણીમાં જેટલું પીગળે એટલું ટાર્ટરીક આસીડ પીગાળીને તે ઢાધ ઉપર ધસવું અને પ-છીથી સારા પાણીથી ધોઇ નાંખવું.

૪૦. કસબની કોર ઉપરથી ઢાધ કાઢવાની રીત:—કસબની કોરો, ટોપીઓ અથવા પાથડીના છેડા વિગેરે ઉપર ઢાધ પડ્યા હોય તો

તેને અસલના જેવો અળકાટ પાછો લાવવો હોય તો ગરમ કાપેલો સ્પીરીટ ઑફ વાઇન બગડેલા ભાગ ઉપર લગાડવો. કોરો અને ટોપીઓ જે રેશમી કપડાં ઉપર ભરેલી હોય અથવા તેમાં ઉનનું ભરત કામ કરેલું હોય તો તેની કાંધ ફિક્કર નથી. ઉન અથવા રેશમનો રંગ સ્પીરીટ ઑફ વાઇન લાગવા છતાં જેવો ને તેવોજ રહેશે.

૪૧. હાથમાં ગ્યાસલેટ તેલ પડ્યું હોય તેની વાસ દૂર કરવાની રીત:—નાગરવેલનાં ખાવાનાં પાન હાથમાં ચોળીને મસળવાથી તરતજ વાસ નાબુદ થાય છે.

૪૨. મોતીપર ડાઘ પડી મેલાં થયાં હોય તે સફેદ કરવાની રીત:—એક વાસણમાં ૦૧ શેર ધહુંના ચુલાને બશેર પાણીમાં નાંખી તેને સારી પેઠે ઉકાળવું. પછી તે પાણીથી મેલાં મોતીને ચોળીને ધોવાં. ત્યાર બાદ સ્વચ્છ પાણીથી ઘોષ નાંખવાં એટલે મોતી નિર્મળ થશે.

૪૩. આરસપાહાણુપરથી ડાઘ કાઢવાની રીત:—સોડા ૨ ભાગ, અકીકનો ભૂકો ૧ ભાગ, વાટેલો ચાક ૧ ભાગ એ રીતે મેળવીને પથર પર ખુબ ધસીને છેવટે સાચુતા પાણીથી ઘોષ નાંખવું.

૪૪. પથર ઉપરથી લીલ ઉગેલી કાઠી નાંખવાની રીત:—૧ ભાગ કારબોલીક આસીડને ૬૦ ભાગ પાણીમાં નાંખી તે પાણીથી પથર ધોવાથી સઘળી લીલ જતી રહેશે અને ફરીથી ઉગશે પણ નહીં.

૪૫. કાગળ ઉપરથી ચીકણા ડાઘ કાઢવાની રીત:—કાગળના જે ભાગ ઉપર ચીકણો ડાઘ પડ્યો હોય તે ભાગને લગાર ગરમ કરવો; ત્યાર પછી તે ઉપર પ્લાટીંગ પેપરના કટકા સારી પેઠે દાખવા. તે એટલે સુધી કે સઘળી ચીકણ તે કાગળ સોશી લે ત્યાર પછી તે ડાઘવાળા કાગળ ઉપર ખંતે બાબુએ ટરપીનટાઇન લગાડવું, અને એ પ્રમાણે બે ચાર વખત કરવાથી ચીકણ નીકળી જશે. બાદ તે ડાઘ ઉપર પીંછીએ ફરીને લગાડવો. એમ કરવાથી ચીકણનો ડાઘ તદ્દન જતો રહેશે.

૪૬. કાગળ ઉપરથી લોઢાના ડાઘ કાઢવાની રીત:—લોઢાના ડાઘ ઉપર શેલ્યુશન ઑફ સલ્ફ્યુરેટ ઑફ પોટાસ લગાડવો ત્યાર પછી તેની ઉપર આક્રમલીક આસીડ લગાડવું એટલે ડાઘ જતા રહેશે.

૪૭. કાગળ ઉપરથી હુનર કાસ્ટીકના ડાઘ કાઢવાની રીત:—૨ દ્રામ ક્લોરાઇડ ઑફ મરક્યુરીને ૨ દ્રામ હાઇડ્રોક્લોરીડ આસીડમાં નાંખી ખીંચવા દેવું. પછી એ મેળવણીમાં ઊંટના વાળની પીંછી બોળી

ડાઘની ઉપર લગાડી તુર્તજ પાણીમાં બોળી કાઢવું એટલે ડાઘ જતા રહે-
શે. પણ તેને તડકામાં સુકવવું નહીં.

૪૮. બીજી રીત:—ડાઘ વાળા કાગળને જરા ભીજવી તેની ઉપર
આયોડાઇડ ઑફ પોટાશીઅમનો નાનો કટકો ઘસવો પંછી ગરમ પાણી-
થી ઘોછ નાંખવું.

પ્રકરણ દશમું.

કાચ સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. સાધારણ કાચ બનાવવાની રીત:—રેતી, કારબોનેટ ઑફ
પોટાસ યા સોડા “ભીજાયલો ચુનો અથવા ગ્રોશાઇડ ઑફ લેડ” એ સ-
ર્વ સાથે મેળવી તાવવાં તે સર્વ એકરસ થતાં કાચ બનાવી શકાયછે.

૨. ખાટલીનો કાચ બનાવવાની રીત:—રેતી ૫૩ ભાગ, ચુનો
૨૯ ભાગ, મિશ્ર આલકવી ૫ ભાગ, એલ્યુમીના ૭ ભાગ, ઑક્સાઇડ
ઑફ આયર્ન ૫ ભાગ એ સર્વને સાથે તાવવું. એકરસ થવાથી ઘેરા લી-
લા રંગનો કાચ બનશે.

૩. બીજી રીત:—રેતી ૫૨ ભાગ, બેરીટા ૨૧ ભાગ, સોડા ૬
ભાગ, ઑક્સાઇડ ઑફ આયર્ન તથા મનગનીઝ ત્રણ દશાંશ ભાગ એટલા-
ને મેળવી તાવી એકરસ કરવાથી શીકા લીલો કાચ બનેછે.

૪. ત્રીજી રીત:—રેતી ૧૦૦ ભાગ, ક્રેલ્પ ૩૦ થી ૪૦ ભાગ
ખારી ધૂળ ૧૬૦ થી ૧૭૦ ભાગ, લાકડાની રાખ તાજી ૩૦ થી ૪૦ ભા-
ગ, પીળી ચિકણી માટી અગર છટ કરવાની માટી ૧૦૦ ભાગ, કાચના
કટકા અગર ભુટ્ટો ૧૦૦ ભાગ.

૫. બારીનો કાચ બનાવવાની રીત:—રેતી ૬૯ ભાગ, ચુનો
૧૩ ભાગ, સોડા ૧૫ ભાગ, ઑક્સાઇડ ઑફ આયર્ન ૧ ભાગ એટલાને
સંગાથે તાવવાથી બારીનો સાધારણ કાચ થાયછે.

૬. રસાયણી કાચ બનાવવાની રીત:—રેતી ૭૨ ભાગ, પોટા-
સ ૧૬ ભાગ, ચુનો ૯ ભાગ, મેગ્નેશીઆ ૧૦ ભાગ, એટલાને સંગાથે
તાવી એકરસ કરવાં.

૭. ચક્રમકનો કાચ બનાવવાની રીત:—રેતી ૫૯ ભાગ, ઑફ

આયર્ન અને થોડુંક મનગનીઝ એ સર્વને તાવી એકરસ કરવાથી ધણા જિંઝા પ્રકારનો રંગ વગરનો કાચ બનશે.

૮. દૂરબીન વિગેરે ચંત્રના કાચ બનાવવાની રીત:—રેતી ૫૫ ભાગ, કારબોનેટ ઑફ સોડા ૧૨ ભાગ, ચાક ૧૧ ભાગ, અને કારબોનેટ ઑફ પોટાસ ૨૨ ભાગ આ સર્વને એકરસ કરી નાંખવું.

૯. બીજી રીત:—રેતી ૭૫ ભાગ, સોડા ૧૭ ભાગ, ચુનો ૩ ભાગ, એલ્યુમીના ૨ ભાગ એટલા પદાર્થોનો બને છે.

૧૦. કાચને ચાંદી જેવો કરવાની રીત:—અખરખનાં પતરાંને દેવતામાં નાંખી સાફ કરી હાઇડ્રોકલોરીક આસીડમાં નાંખી ધોવાં. પછી તેને જારીક વાટી લુગડામાં ચાળીને તેમાં કાલોડીયન મેળવી વારનીસની માફક પિંછીથી લગાડવું. આ રીતે તૈયાર કરેલી ચીજો ચાંદી માફક દેખાયછે. અને ધણા દિવસ હવામાં રાખવાથી બગડતી નથી.

૧૧. કાચની ચીજો સાંધવા માટે ચીનાઈ કેલ:—સારી શ્રીકા રંગની લાખ ૪ ભાગ તે ૩ ભાગ સ્પીરીટમાં નાંખી થોડા દિવસ બાટલીમાં ભરી ગરમ જગ્યામાં રાખી વખતો વખત હલાવતા રહેવું અને ગળી ગયા પછી કામમાં લેવું.

૧૨. કાચ અને ધાતુ ચોટાડવાનું મિશ્ર:—ચીરોડીનો પથર અથવા જીપસમ અથવા પ્લાસ્ટર ઑફ પેરીસને વાટીને ફટકડીના પાણીમાં ભિજવી રાખી દેવતાપર પકવીને ફરીથી વાટીને લૂગડામાં ચાળવો. આ લુકામાં પાણી મેળવી કાચ અને ધાતુને ચોટાડવા વાપરવો.

૧૩. કાચનાં વાસણુ સાંધવા માટે અપારદર્શક કેલ:—રખ્ખર ૭૫ ભાગ, અને કલોરોફોર્મ ૬૦ ભાગ એ બંનેને મિશ્ર કરી તેમાં ૧૫ ભાગ રૂમીમસ્તકી નાંખવી. અને થોડા દિવસ રાખી રખ્ખર ગળી નય સાર પછી કામમાં લેવો. કલોરોફોર્મ સુધવાથી માણસ બેહોસ થાય છે માટે તેને સુધવું નહીં તેમજ તે બાટલી ઉઘાડી રાખવી નહીં.

૧૪. જવાહીર અને ઉંચી જાતનાં કાચનાં વાસણુ જોડવાનો કેલ:—આઇર્સીંગ્લાસને નરમ થાય ત્યાં સુધી પાણીમાં ઘિનવીને તેને સ્પીરીટમાં નાંખી મૂકવો એટલે થોડા દિવસમાં તે ગળી જશે એટલે તેમાં થોડો વારનીસ નાંખી વાપરવો.

૧૫. કાચ ઉપર ચિત્ર કાઢવાની રીત:—મુગર ઑફ લેડને ઉઠાવેલા અજસીના તેલમાં નાંખી લાહી માફક બતાવી કાચપર પિંછીવતી લગાડવું, અને મુકાયા બાદ થોડો કાર્ટીક પોટાસ લઈ તેને જરા પાણી-

માં પીંગાળી તેમાં કુવીલપેન ડૂબાવી કાચ ઉપર ચિત્ર કાઢવાં. એટલે તેટલી જગ્યાપરથી ઉપરની લાહી નિકળી જઈ ચિત્ર સાફ પડી રહેશે.

૧૬. ક્રીસ્ટલ અગર ફ્લીટ ગ્લાસ:—ફ્લીન, ચરમા, પ્યાલાઓ વિગેરે બનાવવા જે ફ્લીટ ગ્લાસ કરે છે, તેને વાસ્તે નીચે લખેલો સામાન લઈ બઢી માંહેલા વાસણમાં નાંખવો. સફેદ ઝીણી રેતી ૩૦૦ ભાગ, મૂડદારસીંગ અગર સિંદૂર ૨૦૦ ભાગ, પર્લઆશ (પોટાસ ક્ષાર) આઠ ભાગ, સુરોખાર ૨૦ ભાગ એવી રીતે સામાન નાંખીને તેમનો રસ થવા લાગે કે થોડો સોમલ અને મ્યાગનીસ નાંખવો.

૧૭. બીજી રીત:—સફેદ રેતી ૧૦૦ ભાગ, સિંદૂર ૮૦ થી ૮૫ ભાગ, પર્લઆશ ૩૫ થી ૪૦ ભાગ, સુરોખાર ૨ થી ૩ ભાગ, મ્યાગનીસ ઑક્સાઇડ ૭ ભાગ.

૧૮. ક્રોનગ્લાસ:—ઝીણી સફેદ રેતી ૨૦૦ ભાગ, કેલ્ક ૩૩૦ ભાગ, ભૂજેલો ચૂનો ૧૫ ભાગ, કાચના કટકા ૨૭૨૧ ભાગ આ જણુસોને બઢીમાં નાંખ્યા પછી ૩૫ થી ૪૦ કલાક સુધી અગ્નિનો સખંત તાપ દેવો.

૧૯. બીજી રીત:—સફેદ રેતી ૧૨૦ ભાગ, પર્લઆશ ૫૦ ભાગ, મીઠું ૨૦ ભાગ, સુરોખાર ૧૦ ભાગ, સોમલ ૪ ભાગ, મ્યાગનીસ ઑક્સાઇડ ૨૦ ભાગ. આ કાચ ઔષધ મૂકવાની સીસીઓ કરવાના કામમાં ઘણો ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે.

૨૦. અરીસા કરવાનો કાચ:—સાબુનો ગાળ ૬ ભાગ, કેલ્ક ૩ ભાગ, રેતી ૩ થી ૪ ભાગ, આ ચીજોનો સફેદ કાચ બને છે. આ કાચ સાધારણ જાડા પ્રકારનો હોય છે.

૨૧. ટલેટ ગ્લાસ બનાવવાની રીત:—પાર્ક સાહેબ કહે છે કે નિચે પ્રમાણે સામાન લેવાથી ઉત્તમ પ્રકારનો કાચ થાય છે. ઘોષ સાફ કરેલી લેન બંદરપરની રેતી ૭૨૦ ભાગ, સેંકડે ૪૦ ભાગ જેમાં સોડા છે એવી અલકેલી ૪૫૦ ભાગ, ઘોષને સાફ કરેલો ચૂનો ૮૦ ભાગ, સુરોખાર ૨૫ ભાગ, ટલેટ ગ્લાસના કટકા ૪૨૫ ભાગ. આ મિશ્રણથી ૧૨૦ પૌંડ ઉત્તમ પ્રકારનો કાચ થાય છે.

૨૨. આશમાની રંગનો કાચ બનાવવાની રીત:—ચક્રમકના પથરોના ભૂકા ૪ ઔંસ, સુરોખાર ૨ ઔંસ, સવાળી ૧ ઔંસ, મ્યાગની-જ ૦૧ પૌંડ, ગળી ૧ પૌંડ.

૨૩. ફીકા આશમાની રંગનો કાચ:—ફ્લીટ ૧ પૌંડ; જંગલો

(રંગ) સાડા ત્રણ ઐસ, સિંદૂર એક ઐસ.

૨૪. ઘેરો આશામાની કાચ:—ઉપર લખેલું મિશ્રણ અગર કી-રટલ કાચના કટકા એક પૌંડ, બજરી એક ઐસ, પીતળનું ભક્ષ ૨ પૌંડ.

૨૫. લીલા રંગનો કાચ:—કથીરનો ભૂકો નવ ભાગ લઈ એક વાકારદીશમાં ઓગાળવો. અને નીચે બેસેલો ગાળ કાઢી લઈ ટાઢા પાણીથી સાફ લોઈ નાંખવો. પછી સુરમાને કલડીમાં નાંખી અગ્નિ ઉપર મૂકવો. તે એવી રીતે કે તેને દેવતા ઉપર મૂકવાથી તેમાંથી ધુમાડો નહીં નીકળે અને ઓગળે નહીં. આવી રીતે કરેલા સુરમાના અઢાર ભાગ આ બંનેને મેળવી એક મુસમાં નાંખી ભઠ્ઠી ઉપર મુકી રસ કરવો. આ મળતો લીલો રંગ થાય છે.

૨૬. કાળા રંગનો કાચ બનાવવાની રીત:—કાચના કટકાને ખાંડી તેના ભૂકો કરવો; અને તેને મુસમાં નાંખી દેવતા ઉપર મુકી રસ કરવો. રસ થયા પછી તેમાં આશરી ૨ ભાગ, મ્યાગનીજ ૧ ભાગ આ બે પદાર્થ એકઠાં ખાંડી તેના નાનાં નાનાં કાગળનાં પડીકાં બાંધી પછી રસમાં એક એક પડીકું, આપણી મરજી મુજબ રંગ થતા સુધી નાંખતાં જવું.

૨૭. પીળા રંગનો કાચ:—સફેદ રેતી ૨ ભાગ, પોટાસ અગર સોડા ત્રણ ભાગ, સવાળી ૧ ભાગ, આ બધાંને મુસમાં નાંખી અગ્નિ ઉપર મુકી રસ કરવો. આવી જતનો કાચ કરવા કઠણ જતના કાચની મેળવણી નહીં લેવી, કારણ કે કાચનો રસ થવા પહેલાં રંગ બળી જાય છે.

૨૮. લીલા રંગનો કાચ:—તાંબુ ૩ ઐસ લઈ તેના પાતળા કટકા કરી એકવાકારદીમાં નાંખી ઓગાળવા, અને જે નીચે ભૂકો બેસશે તે લઈ ઘોઘ સાફ કરવો. તેમજ લોઢાનું ભક્ષ ૨ દ્રામ, અને આગળ કઢી ગયેલી કઠણ કાચની મેળવણી ૯ પૌંડ. આ બધાંને મેળવી મુસમાં નાંખી અગ્નિ ઉપર ઓગાળવું. એટલે કાચ થશે.

૨૯. જાંબુડા રંગનો કાચ બનાવવાની રીત:—કિરટલ કાચની મેળવણી ૧૦ પૌંડ, મ્યાગનીજ એક ઐસ, આશરી અર્ધો ઐસ આ બધાંને રસ કરવો એટલે જાંબુડા રંગનો કાચ થશે.

૩૦. રાતા રંગનો કાચ બનાવવાની રીત:—સીસાની મેળવણીથી બનાવેલો કાચ ૭ પૌંડ, સાદો કાચ ૬ પૌંડ. આ બંને કાચને મુસમાં મુકી રસ કરવો. અને તે રસમાં તાંબાનાં પતરાં તાવી તેના ઉપરના કાઢેલા કાટને ખૂબ વાટી ઝીણું ભૂકો કરવો. અને તે થોડે થોડે રસમાં નાંખી રસને હલાવતા જવું. જ્યારે મરજી મુજબ રંગ આવે ત્યારે નાંખ-

વાતું બંધ કરવું. પછી ટાઈટની બારીક ભુકી કરી થોડે થોડે રસમાં નાંખતા જવું, અને તે રસ સારો મેળવેલા લાલ થાય કે નાંખવાતું બંધ કરવું.

૩૧. માણેક જેવા રાતા રંગનો કાચ:—સોનાનાં પતરાંને ઝીણાં કાતરી આસીડ હેટ્રોક્લોરીકમાં ઝોગાળવાં. અને તેને હવામાં સુકવી તેનું ભસ્મ કાઢી લેવું. આ ભસ્મને માટીના વાસણમાં શેડી કાઢવું અને ફરી એસીડ હેટ્રોક્લોરીકમાં ઝોગાળી સ્ટાર્ટ [અર્ક કાઢવાના યંત્ર]માં નાંખી અર્ક કાઢવો. અર્ક કાઢવા પછી સ્ટાર્ટ માંહેલો ભૂકો કાઢી લઈ તેને ફરી એસીડ હેટ્રોક્લોરીકમાં ઝોગાળી ઉપર મુજબ કરવું. આવી રીતે પાંચ છ વખત કરવાથી આ ભસ્મ રાતા રંગનું થશે. પાંચ છ વખત કરવાથી એ રાતો રંગ ન આવે તો રંગ આવતા સુધી ઊપર મુજબ કરતા જવું. આ ભૂકો બ્યારે બરોબર રાતો તાંબાના રંગ જેવો થાય ત્યારે કાઢી લેવો. માણેક જેવા રાતા રંગનો કાચ કરવા ઉત્તમ ક્રીસ્ટલગ્લાસ અગર સફેદ બીકોર કાચ લઈ તેનો મુસમાં રસ કરી ટાઢા પાણીમાં રેડવો. એવી રીતે ફરી ફરી ત્રણ ચાર વખત રસ કરી પાણીમાં રેડવો. એટલે આ કાચ સારો સાફ થશે. પછી ઉપર મુજબ તૈયાર કરેલા સોનાનાં ભસ્મનાં નાનાં નાનાં પડીકાં વાળવાં. અને આ કાચના રસમાં એક એક પડીકું થોડે થોડે અંતરે નાંખતા જવું. બ્યારે બરોબર રાતો રંગ થાય ત્યારે નાંખવાતું બંધ કરવું.

૩૨. કાચને આશમાની રંગથી રંગવાની રીત:—આશમાની અગર સ્માલ્ટને સીસાના નરમ કાચ સાથે વાટીને લગાવવું.

૩૩. તૈયાર થયેલા કાચને લાલ કરવાની રીત:—ગેઝ ૮ ઑંસ, લોઢાના પંતરાંને તપાવી ટીપવાથી તેના ઊપરથી જે કાટ નીકળે છે તે ૨ ઑંસ, બોદાર ૨ ઑંસ, બાર્બનનો શુદ્ધ ૧૦ ઑંસ; આ બધાને આકરા દાઝમાં અરધા કલાક સુધી ખુબ ખરલમાં ઘુટવાં. પછી તેને એક બાટલીમાં ભરી ચૌદ દિવસ સુધી હલોટ્યા વગર રાખી મૂકવું.

૩૪. કેસરી તથા પીળા રંગનો કાચ:—૧૨ ભાગ હીરાકશી, અને એક ભાગ ચાંદીનું ભસ્મ (એકસાઇઝ ઑફ સીલ્વર) હીરાકશીને દેવતા ઉપર મૂકી સારી પેઠે લાલ થાય ત્યાં સુધી શેકવી. અને ચોખ્ખા પાણીથી તેની ખટાસનો ભાગ ધોવાઈ જાય ત્યાં સુધી ધોઈ કાઢવી. પછી રૂપાના ભસ્મ સાથે ખરલમાં ખાંડી “ સ્પીરીટ ઑફ ટાર ” સાથે ખૂબ ઘુટવું. અને ઉપયોગમાં લેવું. કાચને જેમ કમતી અગર બસ્તી ગરમી દેવાશે તેમ રંગમાં તફાવત પડશે. ઘણી ગરમી દેવાથી રાતો રંગ થશે અને કમતી દીધાથી પીળો થશે. ઘણાજ રાતો રંગ બેઠેલો તે કાચને

એ તરફથી રંગવો.

૩૫. કાળો રંગ કાચને કરવાની રીત:—લોઢાની કપરીઓ સાડા-ચૌદ ઓંસ, સફેદ કાચ ૨ ઓંસ, સુરમે એક ઓંસ, મ્યાંગનીજ અર્ધો ઓંસ, આ બધાને સરકામાં ઘુટી ઝીણું કરી લગાડવું.

૩૬. ફીકો રાતો રંગ:—સફેદ કાચ ૧ ઓંસ, મ્યાંગનીજ અર્ધો ઓંસ, આ બંનેને સરકામાં સારી પેઠે વાટી તેમાં થોડી બ્રાન્ડી અગર બીન્ને દારૂ મેળવી બિયોગમાં લેવું.

૩૭. રાતો રંગ:—ગેર ૧ ઓંસ, સફેદ નરમ જાતનો કાચ ૨ ઓંસ, આમાં થોડીક ત્રાંબાની કરચો નાંખી ખુબ ઝીણું સરકામાં વાટી કામમાં લેવું.

૩૮. બીજી રીત:—કઠણ જાતનો રાતો ગેર એક ભાગ, નરમ જાતનો સફેદ કાચ એક ભાગ, હરતાલ ૧ ભાગ, આ બધાને સરકામાં ઝીણું વાટવાં.

૩૯. આશમાની રંગ:—“બરગેંડી બ્લુ” (એક જાતનો ગળી નેવો રંગ) અને સીસાનો નરમ કાચ એ બે સમ ભાગે લેઈ પાણીમાં ઝીણું વાટી કામમાં લેવું.

૪૦. પીળો રંગ:—રૂપાના પતરાને અગ્નિમાં ખૂબ તાવી કાઢીને તેને કાતરી બૂકો કરવો અને તેમાં ગંધક અને સુરમે મેળવી કુલડીમાં નાંખી દેવતા બિપર સુકી રસ કરવો. બરોબર ઓગળે કે તેને પાણીમાં રેડવો અને પછી કાઢી લઈ સુકવી ખલમાં ઘુટી કાચ ઉપર ચોપડવો. રંગેલા કાચને બઢીમાંથી કાઢતી વખત પીળા રંગનો જે કાચ છે તે બધાથી ઉપર સુકવો. તેમજ કાચ ઉપર ચોપડવાના રંગ ગુંદરના પાણી સાથે ખરલમાં ઘુટી પિંછીથી ચોપડવા. કાળો અને રાતો રંગ ફક્ત તાંબાનાં પતરાં ઉપર વાટીને તૈયાર કરવો, કારણ કે તેથી રંગ સારો થાય છે; બાકીના પથરા ઉપર વાટવા.

૪૧. કાચનાં વાસણને સાફ કરવાની રીત:—કાચનાં વાસણને ઠંડા પાણીમાં બોળીને કોલસાના બારીક બૂકાથી માંજવાં એટલે સાફ ચળકતાં થશે. ઠંડા પાણીને બદલે ગરમ પાણીથી માંજવાં નહીં. કેમકે ગરમ પાણીથી ધોવાથી કાચ ઝાંખો પડી જાય છે.

૪૨. કાચને કાપવાની રીત:—રપીરીટ ઓફ ટરપેનટાઇનમાં શણેનો દોરો બોળી કાચની સપાટી ઉપર ગમે તે આકારમાં મૂકવો; અને તે દોરાને સળગાવી દેવો, જેથી તે કાચ તેવાજ આકારમાં ભાંગી જશે.

૪૩. ખીજી રીત:—કોઇ પણ ધાતુના ખારીક તારને લાલચોળ જેવો ગરમ કરી કાચની સપાટી ઉપર ગોળ અથવા મન પસંદ આકારમાં મુક્યાથી કાચ તેવાજ આકારમાં ભાગી જશે. પણ જો તેમ નહીં થાય તો તેની ઉપર થોડું થોડું પાણી છાંટવાથી તેમ થશે.

૪૪. ત્રીજી રીત:—કાચને પાણી નિચે રાખીને કાતર વતી કિનારીપરથી થોડો થોડો કાતરવો.

૪૫. ચોથી રીત:—જે વાસણને જ્યાંથી કાપવું હોય ત્યાં સુધી તેમાં તેલ ભરવું. બાદ એક લોહનો નડો સળીઓ ગરમ કરી તે તેલમાં એકદમ ડૂબાવવાથી તે વાસણ તે જગાએથી ફાટી જશે. એટલે ઉપરનો ભાગ ઉપાડી લેવો.

૪૬. પાંચમી રીત:—કાચને જે ઠંડાણેથી કાપવો હોય તે ઠંડાણે કાનસથી જરા નિશાની કરવી. પછી એક ઝીણી અણીનો ખીતો ગરમ કરી ઉપરની કરેલી નીશાનીથી શરૂ કરીને જેમ કાપવો હોય તેમ કાચ પર ફેરવવાથી કાચ કપાશે.

૪૭. પાણીમાં પીંગળી જાય તેવો કાચ:—ચોખ્ખી રેતી ૧૫ ભાગ, કારબોનેટ ઓફ પોટાશ ૨૦ ભાગ, અને કોયલો ૧ ભાગ; એ બધાને વાટીને મિશ્ર કરી એક કુલડીમાં નાંખી ગાળવાં. અને પછી નમૂના માફક ઢાળવું. આ રીતે બનેલો કાચ તેનાથી ૪—૫ ધણા ગરમ પાણીમાં પીંગળી જાય છે.

૪૮. કાચની ખાટલીઓને ઘોવાની રીત:—કોલસાનો ખારીક ભૂકો કરી ખાટલીમાં નાંખવો. પછી ગરમ અથવા ઠંડું પાણી રેડી ખાટલીને સારી પેઠે હલાવી પછી તેમાંથી કોલસાનું પાણી કાઢી નાંખી ખીજી સારા પાણીથી ઘોષ નાંખવી. જો ખાટલીમાંની ખરાબ વાસ દૂર કરવી હોય તો કોયલાના ભુકાનો ઉપર મૂળખ પ્રયોગ કરવાથી વાસ દૂર થાય છે.

૪૯. કાચના વાસણને સાંધવાની રીત:—કળીચૂનો ઇંડાની સફેદીમાં મેળવી તે વતી સઘળા કટકા જોડીદષ તે ઉપર ઊકળતું પાણી રેડવું.

૫૦. ખીજી રીત:—ચોખ્ખી લાખ ૪ ભાગ, ચોખ્ખો દારૂ ૩ ભાગ, આ બે ચીજોને ખાટલીમાં નાંખી યુચ મારી ગરમ જગ્યામાં રાખી મુકવી એટલે પિંગળી જશે. આ કેલ કટકાની કોર ઉપર લગાડી જોડી દેવા.

૫૧. કાચ ઉપર સાફ લીટી અગર અક્ષર કાઢવાની રીત:—ટરપીનટાઇન તેલ ચોખ્ખું લઈ તેમાં થોડું મીણ પિંગળી પ્રવાહી બનાવવું. બાદ જે પિકચરની નકલ લેવી હોય તેપર કાચનો કટકો મુકીને ઉપર

તૈયાર કરેલા મિશ્રમાં ખારીક પિંછી હુખાવી તે વતી સઘળી ખારીક આઉટ લાઇન કાંચ ઉપર કાઢવી. ખાદ થોડી વાર રહેવા દેશે તો સઘળું ટરપીનટાર્બન તેલ ઉડી જઈ ફક્ત મીણનો થર રહેશે હવે જે ઠેકાણે લીટીઓ પડેલી છે તે કાચની અંદર ખોદાઈ જાય એમ કરવા માટે એક શીશાનાં વાસણમાં પ્રલુઓરાઇડ ઓફ કોલ્ડશીયમ અથવા જેને ફલુઓર રપારનો પથર કહેછે તેનો ભૂકા કરી ૨ ભાગ નાંખવો; ખાદ તેમાં ત્રણ ભાગ ગંધકનો તેજળ નાંખવો અને જરા હલાવી તે ઉપર કાચની મીણ વાળી ખાલુ નિચો રહે તેવી રીતે ઢાંકવો; અને તેને જરા ગરમી ઉપર મુકવું. એટલે હાઇડ્રો પ્રલુઓરીક આસીડનો ધુમાડો નિકળી કાચમાં મીણ સિવાયની જગ્યામાં બસર કરી તેને અપારદર્શક કરશે અને તેમાં ખારીક પિક્ચરની આખેહુળ આઉટ-લાઇન કાંચ ઉપર પડેલી દેખાશે.

પર. કાચની ખાટલીમાંથી સખત ખૂચ નરમ કરવાની રીત:—સખત થયેલા ખૂચ ઉપર સાલીડનું તેલ પિંછીએ કરી લગાડવું પછી દુરથી તે ખાટલીને આતસનો જરા તાપ દેખાડવો, એટલે ગરમીથી સાલીડનું તેલ ખૂચની અંદર પ્રવેશ કરશે; સારે ખૂચને જરા હલાવી નેવો. ને નિકળે તો ખીછ વખત તે તેલ લગાડવાથી ખૂચ નિકળશે.

પડે ખીજી રીત:—સંજ્ઞક થયેલા ખૂચવાળી ખાટલીને ગરમ પાણીમાં માથા સૂધી ઘોળી રાખવી. પછી હાથે કરી ખૂચને હલાવી કાઢવો.

પ૪. આરસીના કાચના મહોટા તકતાને સાફ કરવાની રીત:—એક નરમ વાદળાને પાણીથી સારી પેઠે ઘોઘ નાંખવું. પછી પ્રરીથી ખીજ સાંસ પાણીમાં તેને ઘોઘને નિચોવી નાંખવું. પછી તેને સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં ઘોળી આરસીના કાચને લગાડવું. સાર પછી કાચને લગાડવાની બધી ભૂખી મેદા જેવી કરી મક્કમલના કપડાથી ચાળી કાઢી તે બીના કાચ ઉપર લગાડવું. અને લગાડી તૂર્તજ કપડાવડે લૂછી નાંખવું. પછી ખીજ સાંસ કપડાથી લૂછી, છેવટે રેશમી કપડાથી લૂછી સાફ કરવું. આરસીનાં તકતો મહોટા હોય તો અર્ધો ભાગ પહેલાં સાફ કરી પછી બાકીનો અર્ધો ભાગ સાફ કરવો. કારણ કે સ્પીરીટ ઓફ વાઇન એકજ વખતે બધે લગાડી તેને લૂછી નાંખવામાં આવે તેટલામાં તે સુકાઈ જાય છે. જે તે તકતાની ફ્રેમ વારનીસ કાઢેલી નહીં હોય તો ઉપરનું મિશ્ર લગાડતી વખતે સંભાળ રાખવી કે તેનો ડાઘ ફ્રેમ ઉપર લાગે નહીં; કેમકે એ લાગવાથી ફ્રેમ ખરાબ થઈ ગીલ્ટ ઝાંખો થઈ જાય છે.

પ૫. કાચ રંગવાની કૃતિ:—અળશી વાટી એક કંતીઆનના

લૂગડામાં ઢીલી પોટલી બાંધવી. અને તે કાચળી પાંચ છ દિવસ પાણીના કામમાં પલાળી મૂકવી. કામની અંદરતું પાણી રોજને રોજ બદલતા રહેવું. પછી પોટલીને હાથેવતી ચોળીને તેનો કસ કાઢવો. પછી તેમાં જોઈએ તે રંગ, રાતું કરવું હોય તો હીંગજોડ, આસમાની કરવો હોય તો ગળી, લીલો કરવો હોય તો જંગાલ, વિગેરે મેળવી ઘૂંટી તૈયાર કરી રાખવું. પછી કાચ ઉપર વેલ યુટ્ટી વિગેરે જે જાતનો રંગ દેવો હોય તે કલમવતી કરી દેવો ને તેને રજ ન બીડે તેવી જગ્યામાં સૂકવવો. સૂકવ્યા પછી તે કામને ગરમ કરવું. ને પછી સાફ કરી ઉપયોગમાં લેવું.

૫૬. કાચને કલાઇ કરી આરસી કરવાની રીત:—ચાર ભાગ કલાઇ ઉની કરી ઓગળાવ્યા પછી તેમાં પારો ૧ ભાગ નાખી હલાવી એક છવ કરવો, અને ઉપયોગમાં લેવો.

૫૭. ખીજી રીત:—ચાર ઓંસ પારો લઇ અને તેમાં કલાઇના વડેનો ભુકો લઇ એટલો મેળવવો કે તેમાં મેળવવાથી સાધરણ પાતળું રહે. પછી તે કાચ ઉપર ચોપડવું. એટલે કલાઇ ચડી રહે છે.

૫૮. ત્રીજી રીત:—એક ભાગ કલાઇ, એક ભાગ સીસું અને એક ભાગ ખીસ્મથ એ ત્રણે વાસણમાં નાંખી દેવતા ઉપર ઓગાળી તેમાં ૨ ભાગ પારો નાંખી એક રસ કરવું. પછી તેને કાચ ઉપર ચોપડવું.

૫૯. ચોથી રીત:—કથીર ૧ ભાગ, સીસું ૧ ભાગ, ખીસ્મથ નામની ધાતુ ૧ ભાગ, એ ત્રણે વસ્તુઓ એકઠી કરી ભેગી દેવતા ઉપર એક વાસણમાં ઓગાળવી. સારી પેઠે એક રસ થઇ રહ્યા પછી નિચે ઉતારી તેમાં ત્રણ ભાગ પારો નાંખવો. અને તે બધાને હલાવીને એકછવ કરવો. એટલે તે મિશ્રણ પાણી જેવું પાતળું થશે એટલે તેને કાચ ઉપર લગાડવું.

૬૦. નાના કાચ ઉપર ચાંદી ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ કાચને સારી પેઠે સાફ કરીને એક બરાબર સપાટ ટેબલ ઉપર મૂકવો. અને તેની નિચે કાચ જરા જરા ગરમ રહે તેટલી ગરમી રાખવી. (સેન્ટીગ્રેડ કૃત ઉષ્ણતા માપક યંત્રની રૂપ થી ૩૦ ડિગ્રી જેટલી ગરમી બસ છે) નિચેતું મિશ્ર ૩૯ ઇંચ લાંબા તથા તેટલાજ પહોળા કાચપર ચાંદી ચઢાવવાને બસ છે. પ્રથમ બંને મિશ્ર જૂદાં જૂદાં બનાવી તૈયાર રાખવાં. પહેલામાં ચાંદી દ્રામ ૩૫૯ ટાઈટ ઓઈ સોડા અને પોટાસને સવા બે પૌંડ ચોખ્ખા પાણીમાં પીંગાળવું. અને બીજામાં સવા દ્રામ સીલ્વર નાઈટ્રેટ, પોણા દ્રામ એમોનીઆમાં પીંગાળી તેમાં બીજું સવાબે પૌંડ ચોખ્ખું

પાણી મેળવી હલાવવું. હવે વાપરતી વખતે આ બંને મિશ્ર એકઠાં કરી સારી પેઠે હલાવવાં અને પ્રથમ તેમાંથી થોડું કાચ ઉપર રેડીને એક સરખું ફેલાવવું. અને બાકીનામાંથી થોડું થોડું જરા જરા વધારે રેડતા જવું. ૩૦ મિનિટના અરસામાં કાચ ઉપર ચાંદી સહેલી દેખાશે. અને કાચને મનજીવત ચોટી જશે.

૬૧ કાચ, ચીની વિગેરે ચીજો જોડવાની રીત:—થોડા મોરચુ-થાને પાણીમાં પીગાળી તેમાં થોડા જસતના કટકા નાંખવા. એટલે થોડી વારમાં તે પાણી જરા ગરમ થશે, અને ત્રાંખાનો ભુરા રંગનો ભુકા નિચે જોસશે. હવે રેણુ જેવું મનજીવત કરવું હોય તે મૂળખ આ ભુકામાંથી ૨૦-૩૦ અથવા થોડું જલદ સલશ્યુરીક આસીડ નાંખી સારી પેઠે ધુ-ટવું બાદ તેમાં ૭૦ ભાગ પાણી નાંખી સારી પેઠે ધુટવું, અને બંને ધાતુઓ સારી પેઠે મળી ગયા પછી તેમાં ગરમ પાણી નાંખી તમામ ગંધક્રમા તેજગળની અસર ધોષ્ટને કાઢી નાંખવી. સાર બાદ તેને ઠંડુ પડવા દઈ ૧૦ ૧૨ કલાક સ્થિર રહેવા દેવું. એટલે તે દરમ્યાન એટલું કઠણ થશે કે કલાઈની ચીજ ઉપર ઘસરકો પાડી શકશે. આ રીતે તૈયાર કરી મૂકવું. અને જ્યારે વાપરવું હોય સારે તેને ગરમ કરવું અને લોઢાની ખાંચણીમાં નાંખી વાટવું એટલે મીણ જેવું નરમ થઈ જશે. આ સ્થિતિમાં તેને કોઈ પણ ચીજ ઉપર લગાડી જોડી દેવું. ઠંડુ થયા પછી સખત થઈ જશે અને ચીજોને ઘણી મનજીવતીથી પકડી રાખશે.

૬૨. કાચના વાસણપર સોનાનો ગીદટ કરવાની રીત:—તે વાસણોપર પહેલાં 'ગોલ્ડ સાઇઝ' પિંછીવતી લગાવી થોડીવાર સૂકાવા દઈ તે પર સોનાના વરખ ચાંડવાં.

૬૩. ખીજી રીત:—ગોલ્ડ પાઉડર ૨ ભાગ, ટંકણખાર ૧ ભાગ, એ બંનેને થોડા ટરપીનટાઇનમાં નાંખીને ઝીણી પિંછીવતી વાસણોપર લગાડવું. અથવા ચીતરવું. બાદ તે વાસણોને કાચલાના દેવતા ઉપર અદર મૂકવાં અને જ્યાં સુધી ટંકણખાર કુલે ત્યાં સુધી રાખી ઉતારી લેવાં અને પછી સાફ કરવાં.

૬૪. કાચપર અક્ષર કોતરવાની રીત:—પહેલાં કાચને જરા ગરમ કરી તેપર મીણ ચોપડવું. પછી તે ઉપર લોઢાના હથીઆરવતી અક્ષર કોતરવા. હવે એક સીસાના વાસણમાં થોડો પ્રલુઓરાઇડ ઓક્સ કલેશીઅમ અથવા ફેલ્સ્પાર નાંખી તે ઉપર જલદ સલશ્યુરીક આસીડ નાંખવું અને હલાવી એકદમ તૈયાર કરેલો કાચ મીણવાળી બાજુ નિચે

રાખી વાસણુ ઊપર ઢાંકવો. આ રીતે થોડીવાર સંખવાથી જે ઠેકાણે અક્ષર કોતર્યો હશે તે ઠેકાણે નિચેના વાસણુમાંથી નિકળતો ગ્રાસ અસર કરશે. થોડીવાર પછી કાચ કાઢી લઈ ફરીથી ગરમ કરી મીણુ ઊખાડી લેવું એટલે સાદા અક્ષરો કાચમાં પડેલા માલમ પડશે.

૬૫. કાચપરથી કોઈ જગાએથી ચાંદી ઉખડી ગઈ હોય તે ફરીથી ચઢાવવાની રીત:—જેટલે ઠેકાણેથી ઉખડી ગઈ હોય તેના કરતાં વધારે જગાપર ફરતી મીણુની પાળ બાંધવી અને તેમાં થોડું નાઇટ્રેટ ઑફ સીલવરનું પાણી નાંખી તેપર થોડું ખાંડનું પાણી નાંખવું. અથવા લવીંગના તેલને સ્પીરીટ ઑફ વાઇનમાં પિગાળીને નાંખવું એટલે થોડીવારમાં ચાંદી ચડી જશે. એ પ્રમાણે ચડી રહ્યા પછી મીણુ ઊખાડી લઈને જરા સાફ પાણીથી ધોઈને સુકાવા દેઈ તેટલી જગાપર વાસ્તીસનો હાથ મારવો.

૬૬. કાચના ગોળામાં ચાંદી ચઢાવવાની રીત:—ચોખ્ખું સીસું ૧૧ ઑંસ લઈને તેને અડધા ઑંસ કલાઈ લેણુ ગાળવું; અને બંને મિશ્ર થાય એટલે તરતજ ૧૧ ઑંસ ખીસ્મથ નાંખીને હલાવવું; અને ઊપર કચેરા માફક તરી આવે તે કાઢી નાંખવું. હવે આ મિશ્રને દેવતાપરથી ઊતારી લઈને ટાકું થઈ જાય ત્યાર પહેલાં તેમાં ૫ ઑંસ પારો નાંખી ખૂબ હલાવવું. આ મિશ્રને વાપરવા પહેલાં તેને ઝીણા કપડામાંથી ચાળી લેવું. હવે આ મિશ્ર ઘણું ભારે અને માળણુ જેવું હોય છે; માટે કાચના ગોળામાં એકદમ નાંખવાથી ગોળો ભાગીજવાની દહેશત રહે છે. માટે કાગળની ભૂંગળી ગોળાને છેક તળીએ પહોંચે એવી બનાવી તેમાં ધીમે ધીમે મિશ્રને રેડવું. આ પ્રમાણે નાંખ્યા પછી ગોળાને આડો અવ-ગો ફેરવવો એટલે ચાંદી ચડી રહેશે.

૬૭. ચાંદી ચઢાવેલા કાચ માટે વારનીસ:—ચોખ્ખું મીણુ અને ચરખી સરખે ભાગે લઈ પીગાળીને કાચની પાછલી બાજુપર લગાડવી.

૬૮. ખીજી રીત:—ડામર ૨૦ ભાગ, એસક્રાઈટ અથવા બ્રાઇડમેન ૫ ભાગ, ગટાપરચા ૫ ભાગ, અને બેનઝીન અથવા લોબાનનાં પુલ ૭૫ ભાગ, એ બધાને મિશ્ર કરવાં. એટલે ઉપરની સંધળી ચીજો છેલ્લી દવામાં ગળી જશે. આ વારનીસ કાચપર સુકાયા પછી ઘણો કઠણ થઈ જાય છે.

૬૯. કાચના મોટા તકતાના ઘર ઊપર સોનેરી ઢાળ ચઢાવવાની યુક્તિ:—પાર્થમેન્ટ કરી ચામડાના કાગળ થાય છે તે કાગળ

ના થોડા કટકા એક વાસણમાં નાંખીને તેમાં થોડું પાણી નાંખવું. ત્યાર પછી તે વાસણને ચુલા ઉપર મૂકીને નિચે તાપ કરવો; અને તે વાસણમાંના કાગળના કટકાં ઓગળીને એકજીવ થાય એટલે વાસણ નિચે ઊતારી તેમાંનું મિશ્રણ લાકડાના ધર ઊપર સારી પેઠે લગાડવું. કોઈ જગ્યાએ જ્વલું, કોઈ જગ્યાએ પાતળું અગર ખરબચડું રહેવા દેવું નહીં. તે સુકાયા પછી ઊપર લખ્યા પ્રમાણે આઠ દસ વખત સદરહુ મિશ્રણ પેલા લાકડાના ધર ઊપર લગાડવું. સાર પછી છેલ્લી વખતે પેલા મિશ્રણમાં પીળી ગાદી અગર સોનાગેર જારીક ખાંડી કપડછાણ કરીને મેળવીને લગાડવું. અને સુકાવા દેવું. તે સારી પેઠે સુકાઈ રહે એટલે જરા પાણી છાંટી તરતજ સોનેરી વર્ક ચોટાડવો. અને સુકાઈ રહ્યા પછી તુર્તજ પાલીસ કરવું. જે આખા ધર ઊપર ઢોળ ચઢાવવો હોય, તો બધી જગ્યામાં એકદમ વર્ક લગાડવો નહીં. થોડા થોડા કટકાને પાલીસ કરતા જવું. એક ભાગ સારી પેઠે પાલીસ થયો એટલે બીજા ભાગ ઊપર વર્ક લગાડીને પાલીસ કરવું. અગર સારી પેઠે ઘુટવું.

૭૦. કાચને કલાઈ કરી આરસી બનાવવાની ચુક્તિ:—સાદા પાટીજી લઘ તેના ઊપર શાહી ચુસવાનો કાગળ (જ્વલાર્થગપેપર) પાથરવો; અને ઝીણા લુગડામાં કાચનો લુકો ભરી તેની પોટલીવડે કાગળ ઓગરદગ ઝેરવો પછી તેના ઊપર બીજો કાગળ પાથરવો; ને તે કાગળ ઊપર કલાઈનો વર્ક કાચ જેવડો પાથરી તે વર્ક ઉપર પારો આરે તરફ લાગી રહે એટલો રેડવો. પછી જે કાચ ઊપર કલાઈ કરવી હોય તે કાચને સારી પેઠે ઘોઘ લુગડાવતી કોરો કરી તેના ઊપર મૂકવો અને એક હાથે આરસે આરે સરખે ભાગે દબાવ તે પ્રમાણે દાબવો એટલે જોઈએ તેટલો પારો અંદર રહી વધારાનો પારો નીકળી જશે. ને તેને ધક્કો ન લાગે તે રીતે નિચેનો કાગળ કાઢી લેવો. પછી તેના ઊપર ભાર મૂકવો એટલે કલાઈ ચઢશે.

૭૧. કાચનાં ભાગેલાં વાસણોને પાછાં સાંધવા માટે સીમેન્ટ બનાવવાની રીત:—કાળું માછલીની છીપ લેઈ તેને દેવતામાં નાંખી ખૂબ ગરમ કરવી. તે તપીને ખૂબ લાલચોળ થયા પછી તેને બહાર કાઢી ઠંડી પાડવી, અને તેની ઉપર મેશનું જે કાળું થયેલું હોય તે ઓગળાવી કાઢવું. પછી તે છીપને ખાંડીને તેનો જારીક લુકો કરવો; અને તે બૂકાને એક કપડામાં નાંખી જારીક ચાળવો. આ જારીક બૂકાને ઇંડાની સફેદી સાથે મેળવી લાદી જેવો કરવો. તેવતી પેલું ભાગેલું વાસણ

જોડીને સાંધી લેવું. ત્યાર પછી તેને ગરમ થાય ત્યાં સુધી ધીમે તાપ લગાડવો એટલે તે મજબૂત થશે. પણ આ તાપ એકદમ જરૂરી લગાડવો નહીં. કેમકે તાપ વધારે થશે તો તે વાસણ તપીને શટી જશે ગરમી ધીમે ધીમે લગાડવી કે વાસણ તપીને શટ નહીં.

૭૨. કાચ જોડે ધાતુ વળગાડવાની યુક્તિ:—કાચના જ્ઞાનસત્ત્વ પીતળનું મોઢીક અથવા કાચના શાહીના ખડીઆનું ધાતુનું મોઢીક છુટું પડી જાય તો પહેલાં શટકડીનો ભુકો તે પીતળના મોઢીઆમાં તેના વળગાવવાના ભાગમાં સારી પેઠે ભરવો. પછી શટકડી ઓગળે એટલી ગરમી તેની આસપાસથી આપવી. એટલે શટકડીનો રસ થશે. પછી તુર્તજ તેમાં પેલા ખડીઆનું અથવા ધાતુનું મોઢીક કાચ સાથે મજબૂત વળગી જશે.

૭૩. કાચ ઉપર અક્ષર કોતરવાની યુક્તિ:—કાચને જરા ઉતો કરી તેના ઉપર મીણ ફેરવી પાતળો એક સરખો થર દેવો. પછી આપણે જે અક્ષર કરવો હોય તે સોયવતી તેનાપર કોતરવો, જેથી તેટલી જગ્યામાંથી કાચ ઉપરનું મીણ જતું રહે, તે પ્રમાણે કર્યા પછી શ્વેચ્છુઅસ્પાર કરીને ઇંગ્રેજ દવા આવે છે. તેને ઝીણી વાટી તેનો ભૂકો કોતરેલા ભાગ ઉપર ભભરાવવો. પછી છ ભાગ પાણી ને ૧ ભાગ ગંધકતો તેજળ (સલ્ફ્યુરીક એસીડ) એ જાતે એકઠું મેળવીને ભભરાવેલા ભૂકો ઉપર રેડવું, અને તે કાચ જે ત્રણ કલાક સુધી રાખી મૂકવો. પણ વધારે વાર રાખી મૂકવો નહીં નહીંતો આરપાર નીકળી જશે, એ કલાક થઇ રહ્યા પછી ઘોઘ નાંખી સાફ કરવું એટલે કોતરેલા અક્ષર દેખાઇ આવશે.

૭૪. ખીજી રીત:—ઉપર લખ્યા મુજબ મીણ લગાડી અક્ષર કોતરી તેના ઉપર શ્લીઓરીક એસીડ નાંખવો એટલે અક્ષર કોતરાઇ જશે. પછી તેને ઘોઘ સાફ કરવો.

૭૫. કાચના ચમચા બનાવવાની રીત:—કારખાનેટ ઓફ પોટાસીયમ ૧૦ ભાગ, સાર કીધેલી સફેદ રેતી ૧૫ ભાગ, કોલસો ૧ ભાગ એ બધાંને એક કોરી મુસમાં નાંખીને અગ્નિમાં પીગળાવી રસ કરવો. તે રસને ચમચાના ખીજામાં રેડવાથી ચમચા બનશે.

૭૬. કાચ કોતરનાર પ્રવાહી:—૧ રકાળી લઇ તેમાં ૩ ઓંસ જેરીયમ સલ્ફેટ અને ૧ ઓંસ એમોનીયમ ફ્લુરાઇડ નાંખી જાતે મેળવણીને એક રસ કરવું, પછી પાતળી લાહી જેવું કરવા માટે તેમાં પુરતો સલ્ફ્યુરીક એસીડ ઉમેરવો, પછી ઊંટના વાળની એકાદ પીછીથી અથવા કુવીલપેનથી ઊપલી પ્રવાહી વાપરવી. આ પ્રવાહી ગટાપરચાની શીશીમાં

રાખવી જોઈએ.

૭૭. કાચ ચીતરવા માટે પીળો રંગ:—કલોરાઇડ ઑવ સીસ-વર. ઑક્ષાઇડ ઑવ ઝીંક, સફેદ ચીકણી માટી અને લોખંડનો કાટ લઇ સઘળાંને ખારીક વાટી એક રસ કરવું અને જલદ સિરકામાં પલાળવું.

૭૮. કાચ ચીતરવા માટે રાતો રંગ:—૧ ઑંસ લાલ ચાકનો ખારીક ભુકો; ૨ ઑંસ સફેદ કંકણ મીનાકરીનો ભુકો અને રોજ પેરોક્ષાઇડ ઑવ કોપર લઇ સઘળાંને એકરસ કરી જલદ સિરકામાં પલાળવા.

૭૯. કાચનો ભૂકો કરવાની શહેલી રીત:—કાચને ચુલામાં સુકી લાલ તપાવીને એકદમ ઠંડા પાણીમાં ઘોળી દેવા, એટલે ભૂકો થઇ જશે. પછી તે ભુકાને ગાળી કાઢી મૂકવો. આ ભુકો પાલીસના કાગળ બનાવવામાં, વારનીસ ગાળવામાં વપરાય છે.

૮૦. ઉત્તમ પ્રકારનો કાચ:—સફેદ રેતી ૧૦૦ ભાગ, કારબોનેટ ઑફ લાઇમ (ચુનો ૧૨ ભાગ, સોડા ૪૫ થી ૪૮ ભાગ, સન્નતીય કાચના કટકા ૧૦૦ ભાગ; મ્યાગનીજ ઑક્ષાઇડ એક ચતુર્થાંસ મિશ્ર કરવું.

૮૧. જુદા જુદા રંગ દેવાની રીતો:—ઑક્સાઇડ ઑફ ગોલ્ડ-થી રાતા માણેક જેવો રંગ થાય છે; સળ ઑક્ષાઇડ ઑફ કોપરથી રાતો રંગ, રૂપાના ઑક્સાઇડથી સુંદર નારંગી અને પીળો રંગ થાય છે; સુરમો સીસું અને ચાંદીની મેળવણીથી હલકી જતનો પીળો રંગ થાય છે. લોહના કાટથી લીલા, પીળા, રાતા અને કાળા રંગની છાયા દેખાય છે. ઑક્સાઇડ ઑફ કોમીઅમથી સારો લીલો રંગ અને ઑક્ષાઇડ ઑફ ક્રોમ્પાઇટથી મજબૂત વાદળીઓ રંગ દેખાય છે.

૮૨. ઉત્તમ લીલા રંગનો કાચ:—કિરકલ ગ્લાસ બનાવવાની મેળવણી લઇ તેનો રસ કરવો; અને તેમાં સારો સફેદ રંગનો મ્યાગનીજ નાંખી, પીળો પીત્તેર કાચનો કરેલો રસ નાંખવો. આવી રીતે કર્યાથી આ રસ ઉપર એક જતની તેલ જેવી છારી વળી જશે. તે લોહની કંડીથી કાઢી નાંખવી. પછી તે મૂસમાં બે કાચનો રસ ૨૦ પૌંડ હોય તો પીતળવું ભરમ છ ઑંસ નાંખવું. અને આશ્રીનો ભુકો દોઢ ઑંસ લઇ તેનાં ત્રણ પડીકાં કરવાં, અને આ પડીકાંમાંથી એક પડીકું ઉપરના રસમાં થોડી થોડી વખતે નાંખતા જવું. પહેલું પડીકું નાંખતાં વાર તરત ઉભરાઇ આવશે તેને સળીયાથી સારી પેકે હલાવી મેળવી દેવું. ચાર પછી બીજું પડીકું નાંખી બરાબર મળી જાય કે તેમાંથી થોડાક રસ બહાર કઢાડી જોવો, અને બે રંગ બરાબર ન આવ્યો હોય તો ૫-

રી ત્રીજું પડીકું નાંખવું; અને ચોવીસ કલાક સુધી ઉકાળવું. મૂસ માંહે-
લો રસ સારી પેટે હલાવતા જવું. કારણ કે જાફરી એ ચીજ વજનદાર
છે. તેથી તળીએ બેસે છે; તેને લીધે તેનો રસ ઘણો લીલો થઈ ઉપરનો
શીકા રંગનો દેખાશે. વાસ્તે રસને ખુબ હલાવ્યા કરવું.

૮૩. કાચને ઉપરથી રંગવાની રીત:—જો કાચ રંગવો હોય
તો તેને સારી પેટે ઘોઘને સાફ કરવો; સાર પછી શુદ્ધરતા પાણીમાં
ઝોગાળી અશવતી એક સરખો ચોપડવો. તે સુકાયા પછી જે કાંઈ ચીજ
નકશી વિગેરે કરવી હોય તેનો કાગળ કાચ નિચે રાખી સોયની અણીથી
તે પ્રમાણે શુદ્ધ લગાડેલી બાજુ ઉપર કોરી કાઢવું. આવી રીતે ચિત્રમાં
મરજી મુજબ રંગ ભરવો. પીળો રંગ દેવાનો હોયતો તે કાચને પાછળ-
થી લગાડવો. કારણ કે આ રંગ કાચને ભઠ્ઠીમાં ગરમ કરતી વખતે
ખીજ રંગ સાથે મળી જાય છે અને તેને બગાડે છે.

૮૪. કાચને આશમાની રંગથી રંગવાની રીત:—આશમાની
રંગ અગર સ્માલ્ટને સીસાના નરમ કાચ સાથે વાટીને લગાડવું.

૮૫. પાણીમાં ધોંગળી જાય તેવો કાચ:—ચોખ્ખી રેતી ૧૫
ભાગ, કારબોનેટ ઓફ પોટાશ ૨૦ ભાગ અને કોયલા ૧ ભાગ એ બ-
ધાને વાટીને મિશ્ર કરી એક કુલડીમાં નાંખી ગાળવાં; અને પછી નમુના
માફક ઢાળવું. આ રીતે બનેલો કાચ તેનાથી ૪-૫ ઘણા ગરમ પાણીમાં
ધોંગળી જાય છે.

૮૬. કાચની મદદથી તરખીરને વારનીસ કરવાની રીત:—
એક કાચના કટકાને દેવતાપર જરા ગરમ કરીને તેપર મીણુ લગાડવું.
બધી બાજુએ મીણુ ફેલાઈ ગયા પછી તેપર પાણી રેડવું. એટલે મીણુ
કરી જશે. આ મીણુ ઉપર છખી દાખીને ઉપાડી લેવાથી તે ઘણી ચળ-
કતી માલુમ પડશે.

૮૭. કાચની સીલ બનાવવાની રીત:—પહેલાં ચીરોટીના પથ-
રને દેવતામાં પકવી તેનો બારીક ભુકો કરીને તેને પાણી સાથે મેળવી
જેવી સીલ બનાવવી હોય તેવું કોતરવું. બાદ એક કાચના બડા કટકાને
દેવતાપર ગળી જાય તેવો ગરમ કરીને ઉપરની સીલ ઉપર દાખવો, એ-
ટલે સીલમાં કોતરેલા અક્ષરો કાચમાં પડી રહેશે. આ પ્રમાણે અક્ષરો
પડી રહ્યા પછી કાચને મરજી મુજબ ધસીને સારા આકારનો બનાવવો.

૮૮. કાચ, લાકડાં, ચીનીકાચ, ધાતુઓ વિગેરેને આંદી જે
બનાવવાની રીત:—અખરબનાં પતરાંને દેવતામાં નાંખી સાફ કરી

હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડમાં નાંખી ઘોવાં. પછી તેને પ્વારીક વાટી લુગડામાં ચાળીને તેમાં ક્લોડીયન મેળવી વારનીસની માફક પીંછીથી લગાડવું. આ રીતે તૈયાર કરેલી ચીજે ચાંદી માફક દેખાય છે અને ઘણા દિવસ ઉવામાં રાખવાથી ખગડતી નથી.

૯૯. કાચ અને ધાતુ ચોટાડવા માટે:—ચીરોડીનો પત્થર અથવા છપસમ અથવા પ્લાસ્ટર ઓફ પારીસને વાટીને શટકડીના પાણીમાં ભિજવી રાખી દેવતાપર પકવીને શરીથી વાટીને લુગડામાં ચાળવો. આ લુકામાં પાણી મેળવી કાચ અને ધાતુ ચોટાડવા વાપરવો.

૯૦. કાચ, ધાતુ અને લાકડકામ એ બધાંને જોડવાં:—રાળને એક વાસણમાં ગાળી તેમાં પકવેલી ચીરોડી નાંખી ખૂબ ઘુટવી; અને છેવટે તેમાં જરા અળસીતું તેલ નાંખી મલમ માફક બનાવી કામમાં લેવું.

૯૧. ખોજ રીત:—સરેસને ઉકાળીને તેમાં ચાળેલી લાકડાની રાખ મેળવી મલમ માફક બનાવી વાપરવી.

૯૨. કાચનાં વાસણો સાંધવા માટે અપારદર્શક કેલ:—રબ્બર ૭૫ ભાગ અને ક્લોરોફોર્મ ૬૦ ભાગ એ બંનેને મિશ્ર કરી તેમાં ૧૫ ભાગ, રૂમીમસ્તકી નાંખવી. અને થોડા દિવસ રાખી રબ્બર ગળી બધ ત્યાર પછી કામમાં લેવો. ક્લોરોફોર્મ સુધવાથી માણસ બેહોશ થાય છે. માટે તેને સુધવું નહીં. તેમજ તેની ગાટલી ઉઘાડી રાખવી નહીં.

૯૩. જવાહીર અને ઉંચી જાતનાં કાચનાં વાસણ જોડવાનો કેલ:—આઇસીંગને નરમ થાય ત્યાં સુધી પાણીમાં ભિજવીને તેને સ્પીરીટમાં નાંખી મૂકવો એટલે થોડા દિવસમાં તે ગળી જશે એટલે તેમાં થોડો વારનીસ નાંખી તે વાપરવો.

૯૪. કાચ ઉપર ચિત્ર કાઢવાની રીત:—સુગર ઓફ લેડને ઉકાળેલા અળસીના તેલમાં નાંખી લાહી માફક બનાવી કાચપર પીંછીવતી લગાડવું; અને સુકાયા બાદ થોડો કાસ્ટીક પોટાસ લઈ તેને જરા પાણીમાં પીગાળી તેમાં કવીલપેન ડુગાવી કાચપર ચિત્ર કાઢવાં એટલે તેટલી જગાપરથી ઉપરની લાહી નીકળી જઈ ચિત્ર સાફ પડી રહેશે.

૯૫. કાચપર ચાંદી ચઢાવવાની કેટલીક રીતમાં વપરાતો લવંગનો અર્ક બનાવવાની રીત:—૧ ભાગ લવંગના તેલને ૩ ભાગ ગોળ્મ આલકોહોલમાં નાંખી દલાવવાથી લવંગનો અર્ક બનશે. આ અર્ક વાપરવાથી ચાંદી ઘણી જલદી અને સરખી રીતે ચઢે છે.

૯૬. ચાંદી ચઢાવેલા કાવ્ય માટે વારનીસ.—ચોખ્ખું મીણું અને ચરખી સરખે ભાગે લેઈ પીંગાળીને કાચની પાછલી પાણીપર લગાડવી.

૯૭. ખીજી રીત:—ડામર ૨૦ ભાગ, ઐસ્કાલ્ટ અથવા બાઇટુમેન ૫ ભાગ, ગટાપરચા ૫ ભાગ અને બેનઝીન અથવા લોખાનાં ફૂલ ૭૫ ભાગ, એ બધાને મિશ્ર કરવાં. એટલે ઉપરની સંધળી ચીજો છેલ્લી દવામાં ગળી જશે. આ વારનીસ કાચપર સુકાયા પછી ઘણું કઠણ થઈ જાય છે.

૯૮. કાચની ચીમની લાંબો વખત રકે તેમ કરવાની રીત:—એક અમેરિકન પાતું કહે છે કે તેણીની એક ચમની તે આઠ વરસ થયાં દરરોજ વાપરે છે. પણ તે હજી કુટી નથી. તેનું કારણ તે એવું જણાવે છે કે તેણે વાપરવા પહેલાં પ્રથમ તેને મીઠાના પાણીમાં ઉકાળી હતી. આવી શહેલી રીત ખરેખર અજમાવવા યોગ્ય છે.

૯૯. હીરાની પરીક્ષા:—ન્યુયાર્કસન નામના પત્રમાં મી. જી. આરકંજ જે જવાહિરનો અતુલવી પરિક્ષક છે તેણે હીરાનો એક નવો ગુણ જાહેરમાં આણ્યો છે જેથી તેને ખીજ પદાર્થોમાંથી શહેલાઈથી જુદો પાડી શકાય છે. રોયલ સોસાયટી તરફથી નીકળતા ઇ. સ. ૧૬૬૩ ના પત્રમાં રોબર્ટ બોઇલ તરફથી “અધારામાં પ્રકાશતો પ્રખ્યાત હીરો” એ નામનો એક નિબંધ છપાયો હતો. તે વિશે બોલતાં કંજે જણાવ્યું કે આ નિબંધ વિશે ઘણા અંતરિક્ષાઓ આડી રીતે વિવેચન કરેલું છે. પણ તેને કાંઈએ વાંચ્યો હોય એમ જણાતું નથી. આ નિબંધમાં ખીજ કેટલીક બાબતોની સાથે મી. બોઇલ લખે છે કે એક એવી ખતતો હીરો છે કે જે શક્ત હાથની ગરમીથી પ્રકાશ આપે છે; સાળગતી મીણખત્તી પાસે ધરવાથી પ્રકાશ સોશી લેછે અને ધસવાથી પ્રકાશ આપે છે વળી આગળ જતાં તે કહે છે કે ઘણા હીરા અધારામાં ધસવાથી પ્રકાશ આપે છે. હવે મી. કંજે ઘણા પ્રયોગો કરીને સિદ્ધ કરી આપ્યું છે કે મી. બોઇલના લખવા પ્રમાણે કેટલાક હીરા સૂર્યના પ્રકાશમાં અથવા વીજળીની રોશની સામે થોડી રાખવા પછી અધારામાં લઈ જવાથી ચળકે છે તે વાત ખરી છે એટલુંજ નહીં, પણ હીરો લાંકડાં, અથવા કપડાંની સાથે અથવા ધાતુની સાથે ધસવાથી પણ પ્રકાશ આપે છે. આ છેલ્લો કહેલો ગુણ ઘણો કીમતી છે, કારણ કે તથા ખરો હીરો ખીજ કઠણ જવાહીર, ખનાવટી નંગ વીગેરે કે જેઓમાં ઉપર કહેલો ગુણ જોવામાં આવતો નથી તેમનાથી જુદો પાડી શકાશે. અને સાધારણ ગાણુસો કે

જેઓને વેપારીની માફક હીરાની જરાબર પરીક્ષા હોતી નથી તેઓને આ ગુણ ધણો શકાયલુત થઈ પડશે. ઉપર કહેલો ગુણ વિજળીને લીધે નથી, કારણ કે જો તેમ હોત તો ધાતુપર ધસવાથી પ્રકાશ ઊત્પન્ન થાત નહીં.

૧૦૦. કાચ ઉપર લેખ અથવા નકશી કોતરવાની રીત:— પ્રથમ કાચ ઉપર મીણતું પડ કરી તેની અંદર લેખ અથવા નકશી કોતરી, પાળ બાંધી ફલીઓરીક આસીડ નાંખવો. જોઈતું કોતર કામ થાય એટલે ઘોછ ઉપયોગમાં લેવું. અથવા ફ્યુઝેટ લાઇમ કે ફ્લોરસ્પારની બારીક લુટ્ટી કોતરેલા ભાગમાં નાંખી તેની ઉપર સવસ્થુરીક આસીડ નાંખવો.

૧૦૧. ન્યુસપેપરમાં છાપેલું લખાણ કાચ ઉપર ઉતારવાની રીત:—વર્તમાન પત્રોમાં છપાયેલી બાબત કાચ ઉપર ઉતારી લેવી હોય તો તેની એવી રીત છે કે, પ્રથમમાં કાચ ઉપરનું ડામરનું વારનીસ અથવા તો કેનેડા બાલસમને તેટલાંજ વજનના ટરપેન્ટાઇન તેલમાં મેળવી લગાડવું, અને તે ચીકટ થાય ત્યાં સુધી તેને સુકાવા દેવું; તેને સુકાતાં અર્ધો દિવસ અથવા તેથી વધુ વખત લાગે છે. જે છાપેલા કાગળનું લખાણ કાચ ઉપર જિતારવું હોય તે કાગળને નરમ પાણીમાં સારી રીતે ઘોળી કાઢવું, અને પછી તે ઉપર સારી રીતે બ્લેટીંગ પેપર ફેરવીને તે કાગળ ધીરજથી પેલા કાચ ઉપર મેલવો, અને પછી તેને એક આખો દિવસ સુકાવા દેવો. પછી ભીનાં આગળાંવતી તે કાગળના પાછલા ભાગને ધીરજથી ધસવા માંડવું તેમ કરતાં સઘળું કાગળ ઉજોડાઇ આવશે. અને તે ઉપર સાહીતું લખાણ પેલા વારનીસ ઉપર ચોટી રહેશે. કાગળ કાઢી લેવા પછી કાચ ઉપર ફરોથી વારનીસનો હાથ મારવાથી તે ઉપર ચોટેલું લખાણ વધારે ચકચકીત થશે.

૧૦૨. કાચની બાટલી સાફ કરવાની રીત:—કાચની બાટલી સાફ કરવા માટે એક પિદ્ધાનના જણાવ્યા પ્રમાણે કોહેલો બટાટો બહુ અસરકારક છે. તે કહેછે કે બાટલીને પાણીથી ભરી તેમાં બટાટાની પાતળી બારીક કાતરી કરી અંદર નાંખી, પછી ખુબ હલાવ્યાથી કાચ સાફ થઇ ચળકાટ પકડે છે.

૧૦૩. સાધારણ કાચમાંથી ચારસીનો કાચ કેમ બનાવવો? કલાઇના વરખને એક ચપટી મેજ ઉપર પાથરવો તેના ઉપર પાચે રેડી નરમ પીંછીથી તે બધે ચોપડવો. બાદ સાધારણ કાચનો એક તકતો વ-

૨૫ અને પારાની મેળવણી ઉપર મૂકવો. ખાદ તે ઉપર વજન મૂકવાં. આ ભારથી નિચેના પડ ઉપર વરખ અને પારો એવી રીતે ચોટી જશે કે જ્યારે પેલાં ઉપરનાં વજન થોડો વખત રાખી કાઢી નાંખવામાં આવશે ત્યારે કાચના તકતાની એક બાજુએ જ્યાં પેલા વરખ અને પારો ચોટેલા હોયછે તે નીકળી જવાનો ભય રહેશે નહીં. સાધારણ કાચ ત્રણ ચોરસશીટ હોય તે જ એમાં પારો બસછે.

૧૦૪. ખડખડા કાચમાં કાણું પાડવાની કૃતિ:—કાનસના જેટલું સખત પાણી પાએલી સાયડીનું પાતું વાપરવું અને તે કાચ ઉપર બરાબર કામ કરે તે માટે ટરપીનટાઇન તેલમાં કપૂર મેળવી નાંખતાં જવું.

પ્રકરણ અગ્યારમું.

જનવરની દવા સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. ઘોડાને થતું અજીર્ણ મટાડવાના ઇલાજ:—અજીર્ણના દરદ વખતે ઘોડો ઘણો ખોરાક ખાવા માગેછે. અથવા તો ખાવા ના પાડે છે કોઈ કોઈ વેળા તે ભીંત ચાટવા માંડેછે, મટોડી ખાયછે, મ્હોમાંથી ખાટી દૂર્ગંધ નીકળેછે, વધારે નળજો થતો જાયછે અને ઝાડો ત્રણચાર દિવસ તો એકદમ છુટી જાય અથવા બંધ થઈ જાયછે. ઊપાય—ખોરાક સાથે દર વખત બંને ઐંસ સાધારણ નીમક એકરસ કરવું. પાંચ પાંચ દિવસે એક પાઇન્ટ અળશીનું તેલ પાતું. જે નળજાઇ ઘણી થાય તો ૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૪ ઐંસ રમ અથવા ફેની દારૂ તથા ૨ ગ્રામ કરીયાતાનો જુકો મેળવી તે દવા પાવી.

૨. ઘોડાને થતા શીતળા મટાડવાનો ઇલાજ:—ઘોડાને પહેલાં એક હલકો જુલાબ આપી તેને લીલા ઘાસ ચારાપર રાખવો. જે તાવ વધારે હોયતો સવાર સાંજ ૨ ગ્રામ સુરોખાર પાણી સાથે મેળવી તે પાણી પાવું. જે મ્હોંઢાપર વધારે સોજે ચઢેલો જણાય તો ટંકણુખાર અથવા ફટકડીનાં પાણીથી મોઢાની અંદરનો ભાગ ધોવો જોઈએ.

૩. ઘોડાને થતું આગરૂ મટાડવાનો ઇલાજ:—આગરૂના દરદ વખતે ઘોડાનો હોઠ હળવે હળવે સુજવા માંડેછે, અને મોઢાની અંદરના ભાગો અને જીભપર સોજે ચઢેલો જણાય છે. ઘોડો વળી સુસ્ત બનીને ખોરાક લેવા ના પાડે છે. જીભ, મોટી ગરમ અને લાલ થાય છે તેનીપર

તથા મોઢાની અંદરના ભાગોપર જીણી ફોલ્લીઓ થતી જણાયછે. ઉપાય—૧ ઝાલન પાણીમાં ૧ રતલ ગોળ અને ૧૦ રતલ ટંકણુખાર પીંગળાવી તે મેળવણીમાંથી અરધી પાઇન્ટ લઇ જનવરના મોંમાં રેડીને તેનું મોં જરાવાર ઊંચું રાખી, પછી નિચું કરી નાંખવું કે સઘળી મેળવણી બધી બહાર પડી જશે. આ પ્રમાણે અરધે અરધે કલાકે કરવું.

૪. ઘોડાની એડી ફાટે તેનો ઇલાજ:—પ્રથમ ઘોડાને જીલાખ આપવો, પછી તેના પગ ઉપર પોલ્ટીશ કરવી; જ્યારે લાલાશ નાબુદ થાય, અને સોજાની નિશાનીઓ જતી રહે તે ભાગ ઠંડો જણાય ત્યારે ઓક્ષાઇડ ઓવ ઝીંક ઓઇન્ટમેન્ટ સહેજ ચીઠા તેલ સાથે નરમ કરી તે ભાગપર લગાડો, જો ચામડીમાંથી ઘણી ખોલ નીકળતી જણાય તો નિચેની મેળવણી વાપરવી; ૪ ઑંસ વાસીલીન સાથે ૨ ગ્રામ કારબોલીક આસીડ અને ૨ ગ્રામ કપૂરને એકરસ કરો.

૫. ઘોડાને થતો અંધાપો મટાડવાનો ઇલાજ:—ગોળ અને અળસીના આઠા સાથે ત્રીસ ગ્રેન ઓયોડાઇડ આવ આયર્ન મિશ્ર કરી ૧ ગોળી વાળવી અને તે દરરોજ આપવી. આ ગોળી સોજાના પરીણામ તરીકે અંધાપો આવ્યો હોય તેપર કામ લાગેછે.

૬. ઘોડાના પેટના પડદામાં થતા આંકડા મટાડવાના ઇલાજ:—આ દરદથી ઘોડો જમીનપર પછાડા પડેછે; દમ ધણેજ નેશથી આલેછે, અને તે લેતાં ઘણી મુશ્કેલી પડતી હોય એમ જણાયછે. આખું શરીર પાણી પાણી થઇ જાયછે, નાડી ધણી ઝડપથી દોડતી પણ નેશ વગરની જણાયછે. ઘોડાનું આખું શરીર ચરચર ધુન્યા કરેછે. ઉપાય—શરીરપરથી સઘળો સામાન એકદમ ઉતારી નાંખી તેના બદનપર તુર્તજ ગરમ જીલ્લ નાંખી તેને આરામ આપવો. આરામ પુરતો મળેલો જણાય કે હળવે હળવે તબેલામાં લઇ જઇ દર કલાકે નિચેની દવા પાવી. ૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૧ ઑંસ અશીણનો અર્ક, ૧ ઑંસ સલ્ફ્યુરિક ઇથર અને ૨ ગ્રામ સ્પીરીટ આવ કેમ્ફરને પીંગળાવવું. આ મિશ્ર બે ત્રણ વખત પાવાથી ફેર માલુમ પડે તો દવા દર ત્રણ ત્રણ કલાકે પાવી.

૭. ઘોડાને થતી કબજબંધ મટાડવાના ઇલાજ:—સદરહુ દરદ વખતે લાદ મુકી થતી જણાય છે. ઉપાય—લીલું ઘાસ અને ગાજર ઇત્યાદી કંદમૂળો ખંવાડવાં, અને ખોરાકમાં ૧ ઑંસ કરીઆતાનો બુકો અને ૧૦ ગ્રામ નક્ષત્રામીકાનો બુકો મેળવી થોડા દલાડા સુધી આપવો જો એથી સારી અસર થતી જણાય તો ઊપલી દવા દર સપ્તરત્ના તથા

સાંજના આપવી. જો એથી પણ શયદો ન જણાય તો ગોળ સાથે ૨ દ્રામ સિંધવખાર મેળવી નરમ ગોળી બનાવી ઘોડાની દાદો વચ્ચે મેલવી.

૮. ઘોડાના આંતરડામાં થતા કરમ મટાડવાના ઇલાજ:—
અળસીના આટા અને ગોળ સાથે ૨ દ્રામ હીરાકશી અને ૨ દ્રામ કરી-
આતાનો ભુકો મેળવી ૧ ગોટી બનાવી સાત દિવસ સુધી તે આપવી.

૯. ઘોડાને થતી કીડ તથા ખુજલી મટાડવાના ઇલાજ:—
ઘોડાના બદન ઉપરનાં સઘળાં કપડાં અને સામાનને ગરમ ઉકળતાં પાણીમાં
ઘોષ નાંખવો તથા સઘળા સામાનને ટરપીન્ટાઇન તેલ લગાડવું. આખો
તખેલો, કટેરા, ભીંત ઇતિ સઘળું ગરમ પાણી અને સાબુથી ઘોષ નાંખીને
સઘળી જગ્યા ઉપર ફેનાઇલનું પાણી છાંટવું પછી ઘોડાને એક હલકો
જુલાબ આપવો; ૧ અઠવાડીયા સુધી ૧ ઔંસ લાઇકર આર સેનીકલીશ
આપવું. બીજા અઠવાડીયાથી ૧ દ્રામ એમેટીક ટાઈટર આપવું એ રીતે
જ્યાં સુધી ઘોડાની તંદુરસ્તી સુધરે ત્યાં સુધી વારાફરતી આપ્યા જવું.
ઘોડાને ગરમ પાણી અને નરમ સાબુથી ઘોવો, અને જો પોપડા બંધાયા
હોય તે કાઢી નાંખવા. નવાડયા પછી ફેરોસીન તેલ ખુજલીવાળા ભાગોપર
લગાડી તડકામાં જનનવરને ઉભુ રાખી તેને સુકવી નાંખવું.

૧૦. બીજી રીત:—૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૨ દ્રામ પ્રોસીક એસીડ
અને એક દ્રામ રસકપુરને ખીંગળાવવો આ મિશ્ર ખુજલીવાળા ભાગોપર
લગાડવું. આ ઉપાયો ૧૫ મહીના સુધી અજમાવવા એક દાકતર ભલા-
મણ કરે છે.

૧૧. ઘોડાની એડીનું ખરપચુ મટાડવાના ઇલાજ:—આ દર-
દના ઇલાજમાં પખાડીયા સુધી દરરોજ અરધા પાઇન્ટ પાણીમાં ૧
ઔંસ લાઇકર આરસેનીકલીસ ખીંગળાવી તે દવા પાવી. પછી વચમાં
એક અઠવાડીયાનો ખાંચો નાંખી પાછી તેજ દવા ચાલુ કરવી. જો સુકું
ખરપચુ હોય તો ઉપરના ઉપાયો કરવા. સાથે વચમાં જો એક અઠવાડી-
યાનો ખાંચો નાંખવા જણાવેલું છે, તે અરસામાં દરરોજ એક દ્રામ
એમેટીક ટાઈટર આપવો.

૧૨. ઘોડાને થતી ખાંસી મટાડવાના ઇલાજ:—સરકમની
સઘળી નિશાનીઓ સાથે શરીરપરનાં વાળો ઉભા થાય છે. નાડી ૧ મિ-
નિટમાં ૧૦૦ થી ૧૭૫ ધપકારા ગારે છે. ઉપાય—૧ પાઇન્ટ પાણીમાં
૧ ઔંસ અશીલુનું સલ્ફ્યુરિક ઇથર મેળવી આ દવા દહાડામાં ત્રણ વ-
ખત આપવી. જો શયદો થતો જણાય તો બે વાર આપવી, પણ જો

શાયદો થતો નહીં જણાય તો ૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૦૧ દ્રામ એક્સ્ટ્રેક્ટ આવ બેલાદાનાને તદ્દન પીંગળાવી ૧૦ મીનીમ્સ ટીકચર આવ એકોના-ઇટ ઉમેરી દિવસમાં બે વાર પાવી.

૧૩. ઘોડાને થતી સાધારણ ખાંસીના ઇલાજ:—૧ ઐસ સલ્ફ્યુરીક ઇથર; ૧ ઐસ સ્પીરીટ ઓવ ક્લોરોફોર્મ, ૩ દ્રામ ટીકચર આવ. હાયોસીઆમી, ૧ દ્રામ ટીકચર આવ કોસ્ચીકમ, ૨૦ મીનીમ્સ ઓઇલ ઓવ પીપરમીટને ૧ પાઇન્ટ પાણીમાં પીંગળાવી તેમાં બે ઐસ સાકરનો ઘટ્ટ શીરો નાંખી તે દવાના બે ભાગ કરવા, એક ભાગ સવારે અને એક ભાગ સાંજે આપવો.

૧૪. ઘોડાને આવતા તાવના ઇલાજ:—ઘોડા પોતાતું તેજ ખોઇ દે છે. તબેલામાં તે માથુ નમાવી ઉભો રહે છે, અને જરા પણ હીલચાલ કરવા નારાજ જણાય છે. જો જરાપણ હીલચાલ કરવામાં આવે છે તો તે પરશેવાથી ભીન્ન થઈ જાય છે. આ રીતે આસ્તે પગો અને માથુ ગરમ થવા માંડે છે નાડી વધારે ઝડપથી ધડકવા માંડે છે. શ્વાસ ખરાબર લેવાતો નથી. તાવ જ્યારે જોરમાં હોય છે ત્યારે ખોહી દીધેલી તેજ પાછી આવે છે, અને માથુ ઉંચુ રાખીને કાન પણ ઊભા રાખે છે. તે ઘણું ખરૂં ખોરાક લેવા ના પાડે છે. ઘણા ઘેરા રંગતું છાણુ હોય છે.

૧૫. ઘોડાને થતી ચક્રડી હરડીના ઇલાજ:—સદર્દુ દરદ વખતે એકદમ મજબુત ડામો થઇને પછી હલકા પ્લીસ્ટરો વારંવાર મારવા કે જેથી ડામની અસર દૂર થાય. આ રીતથી ચક્રડી હરડી તુર્તજ નાશુદ થશે.

૧૬. ઘોડાને થતી ચુક મટાડવાના ઇલાજ:—૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૪ ઐસ ૨મ અથવા મહુડાનો દારૂ, ૪ ઐસ દળેલાં મરી, ૨ દ્રામ કપૂર અને ૧ દ્રામ હીંગને મેળવી નાંખવી, આ દવા ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવી.

૧૭. ઘોડાને તાવ આવે તેના ઇલાજ:—ઘોડાક પાણીમાં ૧ ઐસ સુરખાર પીંગળાવી તે પાણી પાવું.

૧૮. ખીજ રીત:—અળસીના આટા સાથે ૪ દ્રામ સુરખારનો તથા એક દ્રામ કપૂરનો ભુકો ભેળી તેમાં થોડુંક મધ અથવા પાતળો ગોળ નાંખી તેની ગોળી બનાવી ઘોડાને ખવરાવવી.

૧૯. ત્રીજી રીત:—૧ દ્રામ નવસાગરનો ભુકો અને એક દ્રામ સુરખારનો ભુકો પાણીમાં નાંખી પીંગળાવો, બાદ તે દવા ઘોડાને પાઇ દેવી,

૨૦. ઘોડીને થતી ઠાંસીનો ઉપાય:—૨ દ્રામ સ્પીરીટ ઓવ કેમ્પર, ૨ દ્રામ સુરોપ્પાર, ૧ દ્રામ એક્ષત્રેક્ટ ઓવ બેલેદોના, ૪ ઑંસ રમ અથવા ફેની દારૂ અને ૧ પાઇન્ટ પાણી એ સધળાંને એકરસ કરી દહાડામાં એકવાર પાવું.

૨૧. ઘોડાને થતી દરાજ મટાડવાનો ઇલાજ:—ચામડીની ઉપર ગોળ ગોળ ચકરડાં રૂપી સોળ થાયછે, જેની કીનારી તપાસતાં તેપર ચારીક ફેક્ષીઓ ઉઠેલી જણાય છે, અને તે બળીતા વાળો ખરી જાય છે. દરદી જનવર આખો વખત ખવડચા કરે છે. એનો ઉપાય આ નિચેનો મલમ વાપરવો. ૮ ઑંસ સાદા મલમ સાથે ૪ દ્રામ ત્રીચોસોટ અને ૪ દ્રામ સ્ટ્રોંગ એસેટીક આસીડ મિશ્ર કરવી.

૨૨. જનવરનો કાન પાકે તેનો ઇલાજ:—જીસેરાઇન તોલો અડધો તથા લાડેનમ તોલો અડધો એ બેઉને મેળવી કાનમાં ટીપાં મેલવાં.

૨૩. ઘોડાના જડખાના ખુણીઆનું ધસાવું:—આ દરદ વખતે ઘોડો પોતાનું મોઢું બંધ કરે નહીં, અને જડખાના ખુણીઆ સુજીતે મોટા થયેલા તથા તેમની ચામડી ધસાઇતે ચીરા પડેલા જેવા દેખાય. સારે નીચેનો ઉપાય કામે લગાડવો, પણ તે પહેલા આટલી વાત ધ્યાનમાં રાખવી કે ઘોડાને ઘટ્ટ કાંજ અને નરમ ખોરાકપરજ રાખવો અને સવાર સાંજ નિચે પ્રમાણે બનાવેલો મલમ હળવેથી ચીરાઓ અને સોજાઓપર લગાડવો. ૧ ઑંસ વાસીલીનને ૧ ઑંસ ઓઇન્ટમેન્ટ ઓવ સપ્થ એસીએટ ઓવ લેદ સાથે એકરસ કરી નરમ મલમ બનાવવો. જો દરદનું જોર વધારે જણાય અને ચીરાઓ વધારે પડેલા દેખાય તો રૂઝ આવતાં વધારે દિવસ લાગશે.

૨૪. બીજી રીત:—જો સોજો વધારે હોય તો નિચેની દવા દિવસમાં ત્રણ વખત લગાડવી. ૧ ઑંસ જીસેરાઇન સાથે ૨ દ્રામ એક્ષત્રેક્ટ ઓવ બેલેદોનાને એકરસ કરી મિશ્ર કરવું.

૨૫. ઘોડાના આંતરડામાંથી થતી તાણના ઇલાજ:—જ્યારે એ દરદ ઉભરી નીકળે છે ત્યારે પોતાના પેટની ઉપર ઘોડો લાંત મારે છે, અને પેટના ખાડા તરફ તે જનાવર ઘણી દુઃખ ભરી આતુરતાથી જોયા કરે છે; અથવા જમીનપર તે બેસી જઇતે અછાડ પછાડ કરે છે, અથવા તો જરા જરા વારે આગલા પગો લાંબા કરી તે જમીનપર આશાએશ લેછે, જ્યારે દરદ ઉપરા ઉપરી હુમલો કરેછે ત્યારે તે જનાવરનું શરીર પરસેવાથી તદન ભીનું થઇ જાય છે. એ અટકાવવાનો ઉપાય એ છે કે

નિચેની દવાનો એકરસ કરી દર ત્રણ કલાકે પાવી—૧ પાઇન્ટ અળશીના તેલમાં ૧ ઔંસ અરીણના અને ૧ ઔંસ ક્લોરીડ ઇથરને પીંગળાવવી.

૨૬. ખીછ રીત:—૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૧ ઔંસ અરીણના અર્કને ૧ ઔંસ સલ્ફ્યુરીક ઇથરને અને એક ઔંસ સ્પીરીટ ક્લોરોફોર્મ પીંગળાવવું.

૨૭. જાનવરને થતો કાળીઓ રોગ:—જાનવરનો ખોરાક એક દમ બદલવો. તથા કમી કરવો. પાણી સાથે સાધારણ મીઠું ચાર તોલા દરરોજ ત્રણવાર આપવું. કાંઈ સોજા જણાતા હોય તો તે ઉપર ટરપીન્ટાઇન તેલ ધસવું અથવા તે જગ્યાએ તપાવેલા લોખંડવતી ડામ દેવા.

૨૮. જાનવરમાં થતી મરડીના ઇલાજ:—નાળીએરની એક કાચલીપુર ગામઠી દારૂ ૪ તોલા મીઠું, જે તોલા સુકું તથા જે તોલા હળધર જે ચીજોને આકશર રાખડી કે કાંજ સાથે મેળવીને તેના ચાર ભાગ કરવા, અને દરેક ભાગ છ છ કલાકને અંતરે આપવો. ૧ ભાગ ટરપીન્ટાઇન તથા ચાર ભાગ તેલ લધને તે વતી કાન તથા પગ ધસવા અને શરીર ઉપર કાંઈ જખમ કે ચાંદા હોય તે જગ્યાએ પણ એજ ચીજો આપડવી.

૨૯. જાનવરને થતું ફેફસાતું દરદ મટાડવાના ઇલાજ:—પાંચ તોલા ગામઠી દારૂ, અઠી તોલા કરીયાતું, એક તોલા સુકું એટલું દરરોજ આપવું; અને જાનવરની જે જાગ્યુંએ ટરપીન્ટાઇન તથા તેલ ખુબ ધસવું. પહેલા દસ દિવસ પછી અઠી તોલા કરીયાતું તથા એક તોલા હીરાકસી એક ચખવાડીઆ સુધી દરરોજ આપવાં.

૩૦. ઢોરને અથવા કૂતરાને કીડા પડે તેનો ઇલાજ:—ટરપીન્ટાઇન તેલમાં મીઠું સરખે ભાગે મેળવી આમિશ્ર લગાડવાથી દર્દ દૂર થાય છે.

૩૧. જાનવરને થતો ખરવાસ તથા મોવાસના ઇલાજ:—પાંચ તોલા ગામઠી દારૂ, અઠી તોલા ટરપીન્ટાઇન, અઠી તોલા સુકું તથા અડધો તોલા હીરાકસી; એટલી ચીજો ખૂબ ઉકાળેલી ખશર ભાર કાંજમાં મેળવીને દરરોજ આપવી. વળી પાણીમાં ખૂબ મીઠું નાંખીને તે વતી દરરોજ જે વાર મ્હોં ઘોવું. પગ દરરોજ નિદાન એકવાર ધોવા; અને ઝખમ થયા હોય તો તે ઉપર ચિલાંચતી ડામર ચોપડવો, અને સાંકચરો ભરાય નહીં તથા જે ભાગ જાનવરના ચાટવામાં ન આવે તેમજ માંખીઓ કે કાગડા આવીને હેરાન ન કરે માટે તે ઉપર કપડાનો કટકો

કે પાટો મળ્યુત કરીને બાંધી દેવો. જનવરને અતી ધણું દરદ થતું હોય તો તેના પગ ઉપર ગરમ પોટીસ મૂકવાં અને ખરીનો છુટો પડેલો ભાગ ચપ્પુ વતી કાપી નાંખવો.

૩૨. ઘોડાને હાંફ થાય તેના ઇલાજ:—ઘોડાની છાતીના જુદા જુદા ભાગોપર જે કાન મૂકી સાંભળવામાં આવે તો હુંઉં જેવો કપુતરના બોલવાને મળતો અવાજ થાય છે. કોઈ કોઈ જગ્યાએ શહેજ સુસવાટો તો કોઈ જગ્યાએ સીસોટનો અવાજ ખારીક થતો સાંભળાય છે. ધણું કરી હોજરી પુલી જાય છે, અને આંતરડાંમાં પવન દોડતો શરૂ છે. આ દરદમાં નિચેની દવા આપવી. અળસીના આટા અને ગોળ સાથે ૫ એન સોમલ મિશ્ર કરી એક ગોટી બનાવી, તે સાંજ સવાર ઘોડાને ગળાવવી.

૩૩. ખીજી રીત:—ઉપરની દવાથી આરામ ન જણાય અને હાંફ ધણી જોરમાં હોય તો નિચેની દવા દરદના જોશ પ્રમાણે દહાડામાં એક અથવા બે વખત આપવી. ૧ ઑંસ સલફ્યુરિક ઇથર; ૧ ઑંસ ટીંકચર ઑવ હાયોસાએમસ અને ૧ ડ્રામ ટીંકચર ઑવ બેલેદોના લઈને તે સધળાંને ૧ પાઇન્ટ પાણીમાં પીગાળવું.

૩૪. કૂતરાંને ખસ થાય તેના ઇલાજ:—સર્પની કાંચળી લાવી તેના ઝીણા ઝીણા કાતરથી કટકા કરી તે કટકા છાશ સાથે બેળેલી ઘેંસમાં નાંખી તે કૂતરાને ખવરાવવાથી તુર્ત ખસ મટી જાય છે.

પ્રકરણ પ્યારમું.

વરસાદની અગમચેતીઓ વિશે ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. વરસાદ ક્યારે થશે તે જાણવાની રીત:—વર્ષાસ્તુના સુમારમાં દક્ષિણમાં પવન વાવા માંડે, અથવા દક્ષિણ તરફ વિજળીનો ચમકારો થાય અથવા એ દિશામાં વાદળાં દેખાય ત્યારે વરસાદ ખરેખર નજીક આવ્યો એમ સમજવું.

૨. ખીજી રીત:—સૂર્ય અસ્ત થતી વખતે તેનાં બિંબ જરા અંધારાવાળાં તથા ધણાં માલુમ પડે, અને વિશેષ કરી પૂર્વ દિશા તરફ આકાશ લાલ થઈ જઈને તેના ઉપર ઉત્તના જેવો વાદળાનો ઢગલો માલુમ પડે ત્યારે જાણવું કે હવે વરસાદનો વખત દૂર નથી.

૩. ત્રીજી રીત:—અંદાજેકે શીકો દેખાય એ વરસાદ ખસુસ પડે.

વાનોજ એવું સુચવનાર ચિન્હ છે. અને જો તે ત્રાંખાજેવો દેખાવા માંડે તો હવા કેવળ સ્વચ્છ થશે એમ જાણવું.

૪. ચોથી રીત:—જો દિવસે સ્વચ્છ તાપ પડે તે દિવસે વરસાદ બહુ થાય છે.

૫. પાંચમી રીત:—માથા ઉપર વિજળી આવે, તે દિવસે પવન છુટે નહીં તો વરસાદ બહુ પડે છે.

૬. છઠી રીત:—દિવસે સૂર્ય વાદળાં જેવો માલુમ પડે, અને રાત્રે ચંદ્ર શીકા જણાય તો વરસાદ ખસુસ આવે.

૭. સાતમી રીત:—શુકલપક્ષના ખીજા અઠવાડીયામાં વરસાદ પડવા માંડે તો તે પુનમ સુધી ટકશે, અને કૃષ્ણપક્ષના ખીજા અઠવાડીયામાં વરસાદ વરસવો શરૂ થાય, તો તે ધણી વખત નહિં ટકે એમ જાણવું.

૮. આઠમી રીત:—હુન્નર અને દૂરના પદાર્થ હમેશના કરતાં પાસે દેખાવા લાગે, દૂરનો અવાજ ઘણું કરીને સ્પષ્ટ સાંભળવામાં આવે અને વનસ્પતિનો વાસ હમેશના કરતાં વધારે આવવા લાગે ત્યારે સમજવું કે હવે જલદી વરસાદ આવશે.

૯. નવમી રીત:—ચંદ્ર સફેદ ચાંદી જેવો માલુમ પડે તો જાણવું કે હવે વરસાદ ગયો, પણ જો તેના ઉપર પીળાશ માલુમ પડે તો વરસાદ આવવાને સંભવ જાણવો.

૧૦. દશમી રીત:—ચંદ્રની કે સૂર્યની આશપાશ ચકરડું હોયતો જાણવું કે હજી વરસાદ આવશે. નૈરસાખુણમાં વાયુ વાય ત્યારે જાણવું કે થોડા દિવસમાં થશે. ઇશાન ખુણની વિજળીથી પણ અટકળ બાંધવાનો રીવાજ છે.

૧૧. અગીઆરમી રીત:—કેટલાંક વાદળાં ધણે ઉંચે અમુક દિશામાં જતાં હોય, અને તેઓની નીચે ખીજાં વાદળાં તેમનાથી ઉલટી દિશામાં જોસખંધ ચાલ્યાં જતાં હોય, એમ વાદળાની ગતી આડાદોઢી થઈ જવાથી વરસાદ નિશ્ચય થાય છે.

૧૨. બારમી રીત:—સૂર્ય અસ્ત થતી વખતે તેનાં કિરણો આકાશમાંથી પાછાં પરાવર્તન પામીને તેનું પ્રતિબિંબ પૂર્વ દિશામાં જો વાદળાં હોય તેના ઉપર પડે તો તેથી વાદળાં ફેલાઈ જઈને તુર્ત વરસાદ પડશે નહીં એમ અનુમાન થઈ શકે છે.

૧૩. તેરમી રીત:—વર્ષાઋતુ શરૂ થઈને વરસાદ આવવો બંધ પ-

ડ્યો હોય, ત્યાર પછી પવન પશ્ચિમ દિશાથી કે વાવ્ય ખુણાથી વાવા માંડે તો તે દિવસથી એ પવન પાછો ફરી જાય ત્યાં સુધી વરસાદ પડશે નહીં.

૧૪. ચૈત્રી રીત:—જે દિવસે સૂર્ય સ્વચ્છ જિંજથી અસ્ત થાય, તે દિવસે વરસાદ વરસવાના ચિન્હ હોય તો પણ એકે વાતપર વિશ્વાસ રાખવો નહીં મતલબ કે વરસાદ થશે નહીં પણ હવા સ્વચ્છ થશે એમ જાણવું.

૧૫. પદ્મ રીત:—પશ્ચિમ દિશા તરફ વિજળી થાય, ને ઉત્તર દિશાથી પવન છુટે, તો તે પછી ઘણા દિવસ સુધી વરસાદ પડશે નહીં.

૧૬. સોળમી રીત:—દિવસે ઠંડક થઇ સંધ્યાકાળે તાપ પડે, અથવા અતીશય બદ્ધારો થાય તો વરસાદ જલદી પડશે નહીં.

૧૭. સત્તરમી રીત:—કોકીડાનો રંગ પ્રથમ પીળો થઇને પછી ત્રાંબા જેવો લાલ થાય, અને તે રંગ વારંવાર ફરવા માંડે તથા તે શીતો કરે સારે જાણવું કે વરસાદ આવશે.

૧૮. અઠારમી રીત:—વરસાદનો વખત ગણો પાસે હોય તો ચકલીઓ બહુ ઉંચે ઉડી શકતી નથી. કેમકે હવામાં ભિનાશ થવાને લીધે તેમને ઉડવાને શક્તિ નથી.

૧૯. ઓગણીસમી રીત:—વરસાદ શરૂ થવા માંડે તે પહેલાં સૂકી જમીન ઉપર દેડકાં ફૂદકારા મારે છે. તથા મોઢેં ડરાં ડરાં કરવા માંડે છે, અને નાના જીવજંતુ રાત્રે ઘરમાં આવવા માંડે છે.

૨૦. વીસમી રીત:—વરસાદની મોસમ શરૂ થતી વખતે થુરી-આને નવાં પાંદડાં ફુટે છે. એટલે વરસાદનું અનુમાન બંધાય છે.

૨૧. એકવીસમી રીત:—જે ઠેકાણે મીઠાના અગર હોય છે, તેમાંથી કો કો પક્ષી રાત્રે મીઠાના ગાંગડા લેઇ આવે છે. તે તે પોતાના ભંડારમાં ચાતુરમાસને માટે રાખી મુકે છે આ પક્ષી મીઠું લઇ જાય છે એટલે વરસાદ જે ત્રણ દિવસમાં આવશે એમ અનુમાન થાય છે.

૨૨. બાવીસમી રીત:—વરસાદ નજીક આવે એટલે કાપડ જાતનાં પક્ષી મોટા ટોળા સાથે કોકણ દેશ તરફ જવા માંડે છે.

૨૩. તેવીસમી રીત:—વરસાદ વરસવાનો સમય નજીક આવે એટલે ખતકો તથા જળકુકડીઓ પોતાની ચાંચ વડે માથા ઉપર પાણી ઉછાળે છે. ઘેર પોતાની ડોક લાંબી કરે છે, અને નસકોરાં કુલાવી સુધવા માંડે છે.

૨૪. ચોવીસમી રીત:—વરસાદ વરસવાનો હોય સારે ઘોડા ખોખારે છે, અને તીડ જેવાં એક જાતનાં પક્ષી નિયાણુમાં ઉતરી ફેરા મારે

છે. નાનુક માણસનું માથું દુખે છે, જખમ અથવા ઘા રૂઝાઈ ગયો હોય તે પ્રીધી ઉખળે છે.

૨૫. પચીસમી રીત:—કાડીઓ ઇંડાં લેઇને ટોળેટોળા નીકળે છે. મીઠા વિગેરેમાં હવાને લીધે પાણી થાય છે. ચકલીઓ પાંખે કરીને રજ પોતાના અંગ ઉપર નાંખેછે. આકાશમાં સુંદર મચ્છ થાય છે.

૨૬. છવીસમી રીત:—વળી એવું કહેવાય છે કે ટીટોડી પક્ષી જ્યારે વરસાદ વધારે વરસવાનો હોય તો પોતાનાં ઇંડાં ઊંચી જગોએ મુકે છે. અને જો વરસાદ થોડો વરસવાનો હોય તોજ તે ઇંડાં નિચાણમાં મૂકે છે.

૨૭. સતાવીસમી રીત:—આખો દિવસ ઘણા સરસ ઉઘાડ સાથે પસાર થયો હોય; અને બીજે દિવસે સવારના પહોરમાં ઘાસની ઉપર પુષ્કળ દવ પડ્યો હોય તો એમ નક્કી સમજવું કે તે દિવસ પણ ખુલ્લો આગળના દિવસના જેવોજ પસાર થશે.

૨૮. અઠાનીસમી રીત:—પરંતુ જો દવ ઘાસ ઉપર પડેલો નથી એમ અનુમાન થાય તો તે દહાડે વરસાદ પડશે.

૨૯. આગણત્રીસમી રીત:—સાંજની વખતે આકાશનો દેખાવ લાલ રંગનો જણાય તો એમ નક્કી સમજવું કે હવા સારી નીકળશે; પણ જો એવો રંગ સવારમાં આકાશ સામે નજર કરતાં જણાય તો તેજ દિવસે ખચીત પવન અને વરસાદ આવશે.

૩૦. ત્રીસમી રીત:—વરસાદની રતુમાં આકાશમાં દરીઆના પાણી જેવી લીલા રંગની છાંટ જણાય તો એમ સમજવું, કે વરસાદ ઘણાજ નેરથી વરસશે. પણ આકાશ ગેરા પલુ રંગનું હોય તો વરસાદનાં ઝાપટાં પડ્યા કરશે એમ સમજવું.

૩૧. એકત્રીસમી રીત:—એક શેર પાણી રહે એવી સ્વચ્છ એક કાચની બાટલી લેઇને તેમાં ટકોટક પાણી ભરીને એક જળો અને થોડી ચીકણી માટી તે બાટલીમાં નાંખવી, અને બાટલીના મોં ઉપર કપડું બાંધવું, અને દર અઠવાડીએ પાણી બદલતા રહેવું એટલે આ શીશીથી ભાવિષ્યમાં આવનારી હવાનું માન સમજાય છે તે નિયે પ્રમાણે છે—જો તે બાટલીમાંની જળો પાણીમાં નિચેની બાજુએ ગેશી રહે તો સમજવું કે હવા સ્વચ્છ થનાર છે. અથવા દવ (હીમ) પડનાર છે એમ સમજવું. નિચે ન ગેસતાં બાટલીના મોં આગળ આવીને બેસે તો સમજવું કે ખચીત વરસાદ આવનાર છે. બાટલીમાંના પાણીમાં જળો જો અપળતાથી ટરતી હોય તો નેસદાર પવન ટુકાશે, અને તોશન થશે એમ સમજવું.

નીચે જઈને જેસે તો સમજવું કે વરસાદ અગર તોજાન જે હોય તે બંધ થનાર છે એમ સમજવું. આગખોટમાં હવા સમજવાને માટે. આવી તરે-હતું યંત્ર રહે છે.

૩૨. ખત્રીસમી રીત:—મી. લેફ્ટ નામના પારીસના ઘડીઆળી-એ નવા પ્રકારનું એક એત્રીરાઈઝ જેરોમીટર ખનાવ્યું છે. જેમાં તેણે આકાશ સંબંધી કેટલીક અજબજબ સરખી નવાઈઓ દાખલ કરી છે. ઘણા હલકા અખરખની એક ગોળ ચકતી તેણે જેરોમીટર સાથે જોડી છે, જે પોતાના મધ્ય ગિંદુની આશપાશ ફરે છે. ચકતીના ઉપલા ભાગમાં આકાશમાંના જુદા જુદા દેખાવના ચિતાર દોર્યા છે. આ જેરોમીટરમાં હવાનું વજન વધી જઈ રતુ ખુલી થવાનો સંભવ હોય છે ત્યારે જેરોમીટરના અખરખમાં જલુ આકાશનો દેખાવ નજરે પડે છે. હવાનું દબા-ણ કદાપી હલકું હોય છે; અને રતુ તોજાની ચાલે છે ત્યારે અખરખમાં વરસાદથી તર થયેલાં વાદળાંઓનો ચિતાર દેખાય છે.

૩૩. તેત્રીસમી રીત:—સૂર્ય અસ્તગત થતાં જડાં વાદળામાંથી ઢંકાયો હોય, અને પૂર્વ દિશા તરફથી દ્રષ્ટિમર્યાદા રતાશ મારે અથવા ઉદય થતી વખતે સૂર્ય રાતો હોય, અને તેનાં કીરણ કાળાશ અને ઝાંખ મારતાં હોય તો તે વૃષ્ટિ થવાનાં ચિન્હ છે.

૩૪. ચોત્રીસમી રીત:—મેઘ ધનુષ્યનો મુખ્ય રંગ લીલો હોય તો વરસાદ લાગલાગટ આવશે. પણ જે લાલ રંગ મુખ્ય હોય તો વરસાદની સાથે પવન આવશે.

૩૫. પાણીની હાલત ઉપરથી સમજવાની રીત:—જમીન ઉપરનાં પક્ષી ઘોંઘાટ કરી મુકે અને પોતાના માળા તરફ ગમત કરે, કાગડા એકદમ અણોપ થઈ જાય, ચલીઆં નિચે નિચે ઉડે, જે વખત મરઘો ખોલે, તથા પાંખ ફરડાવે, અને કેટલાંક નાનાં પક્ષી નાદ કરે, વળી છછુંદર ઘણું ચંચળ દેખાય, બિલાડાં મ્હોઠાં સમારે, કૂતરાં જમીન ખોતરે, બળદ હવા સુંઘે; પાંખેલાં જનાવર ચળવિચળ થાય, અને જુ-સ્સાથી ફૂટે, કોળ ભારે ત્વરાથી દોડે, આ બધાં વરસાદ આવવાનાં આચરણો છે.

૩૬. ઉપર ખતાવેલાં ચિન્હો વરસાદ આવવાનાં આચરણો ખતાવે છે. તે ઉપરથી વરસાદ ખચીતજ થાય એમ સમજવું નહીં નિચેના સારા દશ નિયમ ધ્યાનમાં રાખવાથી વીશુવૃત્તથી ઉત્તરે ૧૫ અક્ષાંસની ઉપરના પ્રદેશોમાં રહેનાર કોઈ પણ માણસ પોતાના ઘરના આંગણાં પા-

સે ઉભો ઉભો પોતાની આશપાશ સેંકડો માઇલ સુધી હવામાં શું ફેરફાર થાય છે, તેનો ખરો ખ્યાલ ખાંધી શકશે. અને તોફાન અથવા વરસાદ આવવા પહેલાં ધણા કલાક અગાઉ તે ક્યારે આવશે તે કહી શકશે.

૩૭. પહેલી રીત:—જ્યારે ઉષ્ણતામાપક યંત્રમાં ચડેલો પારો એક દમ નિચે ઉતરે તો જાણવું કે તમારાથી દક્ષિણ જાણુ ઉપર તોફાન થાય છે.

૩૮. બીજી રીત:—જ્યારે ઉષ્ણતા માપક યંત્રમાં પારો એકદમ ચઢે ત્યારે જાણવું કે તમારાથી ઉત્તર દિશામાં તોફાન થાય છે.

૩૯. ત્રીજી રીત:—પવન હમેશાં જે દિશામાં શાંત હવા હોય તે તરફથી જે દિશામાં તોફાન થવાનું હોય તે તરફ વાય છે.

૪૦. ચોથી રીત:—સીરસ જાતનાં વાદળાં હમેશાં જે ઠેકાણે તોફાન થતું હોય તે તરફથી જે ઠેકાણે હવા શાંત હોય છે તે તરફ જતાં દેખાય છે. (ચૈત્ર માસમાં આકાશમાં સફેદ પીંજેલા ૩ જેવાં વાદળનાં ધાળાં દેખાય છે. તેને સીરસ જાતનાં વાદળાં કહે છે.)

૪૧. પાંચમી રીત:—ક્યુમ્યુલસ જાતનાં વાદળાં હમેશાં જે ઠેકાણે હવા શાંત હોય તે તરફથી જે દીશામાં તોફાન થવા માંડ્યું હોય તે તરફ જાય છે (જેઠ મહિનામાં આકાશમાં ભુરા રંગનાં વાદળાં પહાડ જેવા ઢગલા માફક દેખાય છે તેને ક્યુમ્યુલસ જાતનાં વાદળાં કહે છે).

૪૨. છઠી રીત:—જોપર કહેલાં સીરસ જાતનાં વાદળાં જ્યારે ઉત્તર અથવા વાયવ્ય દોણમાંથી ઝડપથી આવતાં દેખાય ત્યારે ગમે તેટલી સરદ હવા હોય તો પણ નિશ્ચે જાણવું કે ૨૪ કલાકથી ઓછા વખતમાં તમારે ત્યાં વરસાદ આવશે.

૪૩. સાતમી રીત:—જ્યારે સીરસ જાતના વાદળાં દક્ષિણ અથવા નૈઋત્ય દોણમાંથી ઝડપથી આવતાં હોય ત્યારે જો બિનાજો હોય તો જાણવું કે આવતે કાલ વરસાદ આવશે, અને જો શિઆજો હોય તો જાણવું કે કરાનું માવઠું થશે.

૪૪. આઠમી રીત:—પવન હમેશાં તોફાનની આશપાશ ગોળ વાય છે, અને જ્યારે તે ઉત્તરમાંથી વાતો હોય ત્યારે સમજવું કે પૂર્વમાં ધણો વરસાદ પડે છે. જો દક્ષિણમાંથી વાતો હોય તો પશ્ચિમમાં ધણો વરસાદ પડે છે એમ સમજવું, અને જો પશ્ચિમમાંથી વાતો હોય તો ઉત્તરમાં ધણો વરસાદ પડે છે એમ સમજવું.

૪૫. નવમી રીત:—તમારાથી ૧૦૦૦ માઇલ દૂરતો વરસાદ અથવા કરા પડતા ન હોય તો પવન કદી જોસથી વાતો નથી.

૪૬. દસમી રીત:—જ્યારે બારે ધુમસ અથવા ઠાર પડે ત્યારે સમજવું કે તમારાથી ઉત્તરમાં અથવા વાયવ્ય કોણમાં ૧૦૦ માઈલની અંદર તોફાન થવા ગાંડ્યું છે.

આ દસ નિયમો અમેરીકાના એક વિદ્વાન ગૃહસ્થે લાંબો વખત અવલોકન કરીને ગોઠવેલા છે, અને તેને તેમની સહતા વિષે એટલો ભરોસો છે કે તે લખે છે કે જો કોઈ પણ વિદ્વાન માણસ આ નિયમોમાંથી કોઈ પણ ખોટો ઠરાવવા માગે તો હું તેની સાથે દલીલથી સાબિત કરવાને ધણો આતુર છું.

પ્રકરણ તેરમું.

સોનીના પ્રપંચ સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

સોનીની સમયસૂચકતા અને કપટ ભરેલા કાવાદવાઓ તમામ મનુષ્યને અંધ બનાવી વશીકરણના અદ્ભૂત પ્રયોગમાં સંપડાવી દીધા છે. આધુનીક સમયમાં એક પણ એવો માણસ નહીં હશે કે જેને પળભર પણ સોનીની ગરજ પડ્યા વગર રહી હશે, કંઈને કંઈ કાર્યના પ્રસંગમાં સોની સાવધ રહી લાગ ધારી પોતાની ઇચ્છા ત્રમ કરવાને બહુજ ઉત્સુક રહે છે. કોઈ ગમે તે માણસ કંઈ સોના રૂપાનો ઘાટ ધડાવવા જશે તો તેમાંથી ઇચ્છાનુંસાર યુક્તી પ્રયુક્તી વાપરી પ્રપંચ કરી છેતર્યા વિના તેને એવું પડતું નથી; અરે ટુંકામાં કહીશું તો તેને જાંઘ પણ આવતી નથી. અન્ય માણસ કંઈ ઘાટ ધડાવવા જાય ત્યારેજ છેતરે એટલુંજ નહીં પણ કંઈ સહેજસાજ વજન કરાવવું હોય અથવા જરા સુધરાવવું હોય તો પણ પોતાની મનોવૃત્તીને સંતોષ કરવા ચપળ ચક્ષુને યોગરહમ ચાલાકીથી ચલાવે છે, દેખીતી ધડાધ કમતી લઈને પણ ગુપ્તપણે સ્વાર્થ ત્રપ્ત કરવાને તે સુક કરતો નથી; પછી સામે માણસ સ્નેહી હોય કે નિકટનો સગો હોય; તેથીજ હાલના જમાનામાં એમ કહેવત ચાલે છે કે સોની પોતાની સગી બહેનને પણ ન છેતરે તો પુરત તેને તાવ આવ્યા વગર રહેતો નથી. આ કહેવત સર્વ માન્ય જગત પ્રસિદ્ધ છે, એટલે તે બાબત વધારે વિવેચન કરી જગ્યા રોકવી દુરસ્ત નથી. મહેનતના પ્રમાણમાં ધડાધ બદલ પૈસા લઈને પછી વિશ્વાસઘાતની વર્તણૂકનો નિયમ બહુજ ધિક્કાર ભરેલો છે. તેથીજ સમજી માણસો ચોરની પંક્તીમાં બિખનામ જો-

ડીને ખેલેછે. સોની લોકો છેતરવાને જે જે યુક્તી પ્રયુક્તી વાપરે છે તે ઘણીજ સખેદાશ્ચર્ય પમાડે તેવીછે, ગમે તેવો અક્રમગાજ અને ચતુર માનુસ હશે તો પણ તે સોનીના દગા રૂપી ગાળથી અણેલા દારમાં પેઠો જોડેલે દગાયા વગર રહેવાનોજ નહીં. અમે આવા દાખલામાં દગાતા અસંખ્ય જતોને જોકે નહીં પણ અનેકવાર નિહાળ્યા છે. આવી અદ્ભુત ભૂલવણી ચુકવણીમાં દરેક મનુષ્યો ન સપડાય તેવા યોગ્ય હેતુથી તેમના ક્રેટલાએક પ્રપંચ અમારી નજરવામાં આવેલા તે ખુલાસાજનક નીચે દરશાવીએ છીએ.

સોનીઓ સોનું હરણ કરવામાં યોગીની માફક ખુબ ધ્યાન કરનારા હોય છે જેમાં વધારે કીમતનો માલ હોય છે તેવા સુવર્ણને પણ તે થોડી વારમાં થોડી કીમતનું બનાવી દેછે જે સોનું સઘળા ધનમાં સાર રૂપ, સંપત્તીમાં ધરેણું અને વિપત્તીમાં રક્ષણ કરનાર છે. તેને પણ આ સોનીઓ નજર ચુકાવી ચોરી લેછે. સોનીઓ કેવા પ્રપંચથી કામ સાધી લેછે. તેના દુકંદ દાખલા નીચે મૂળ્ય.

૧. કળા પહેલી:—સોની પોતાની પાસે કસોટી બે પ્રકારની રાખે છે. સોનું લેવા વખતની જુદી, અને વેચવા વખતની જુદી. લેવાની કસોટીનો પથર હમેશાં ચીકણો અને નરમ હોય છે, કારણ તે પર સોનાનો સારો કસ આવતો નથી. અને તેજ સોનું વેચતી વખતે કઠણ પથરની કસોટીનો ઉપયોગ કરે છે. કસોટીનો પથર સાફ હોતો નથી જેથી હલકા સોનાનો રંગ સર્વોત્તમ દેખાય છે, તેથી સોની ઇચ્છાનુસાર લાભ એ રીતે મેળવી શકે છે કે હલકી કીમતનું સોનું ભારે કીમતમાં વેચી શકે છે. પણ ખરખરપર સોનું થોડું ધસવાથી તેજ આવે છે તે નરમ પથર ઊપર ધસવાથી જે કે સોનું સાફ હોય તોજ ઉત્તમ કસ આવે છે.

૨. કળા બીજી:—સોનું ગાળવાની પાંચ કળાઓ વાપરે છે. જોડે બે પડવાળી મુસ જે દાખડાના ઘાટની હોય છે તે વાપરે છે. આ મુસનું નામ દિપુટા કહે છે.

૩. કળા ત્રીજી:—જેમાં ખુલ્લી રીતે સોનું ગાળે છે તેવી મુસને રોટા વિપાકા કહે છે. સોનાનો રસ પીનારી મુસનું નામ સુવર્ણ રસ પાકની હોય છે જેમાં ત્રાંખાનો અંશ હોય તેવી મુસને રાતામ્રલાકા કહે છે. આ મુસની મદદ વડે પણ ધારવા જેટલો નફો પ્રાપ્ત કરી શકે છે. અબ્બડગા માણસોને આવી મુસ બાળતની માંહીતી ક્યાંથી હોય ?

૪. કળા ચોથી:—સોની કુંકવાની છ કળાઓ વાપરે છે. તેનાં નામ—જુરસાવાળી કુંક, મંદ કુંક, વચ્ચે વચ્ચે તુટતી કુંક, (કુંકકક કુંકકક) એકતારી કુંક, છાંટાવાળી કુંક એટલે મોઢામાંથી પાણીના છાંટા ઊડે તેવી, આ છ જાતની કુંક સોની પોતાના કાર્યમાં વાપરે છે; અને તે દ્વારા પણ સુવર્ણને કુવર્ણ કરી મુકે છે.

૫. કળા પાંચમી:—સોની અગ્નીની પાંચ કળા વાપરે છે. ૧ જ્વાળાવાળો અગ્ની, ધુમાડા વાળો અગ્ની, કુટતો અગ્ની, મંદાગ્ની, ત-જુઆ વાળો અગ્ની, ધુમાડાવાળા અગ્નીથી સામો માણસ હેરાન થવાથી ઉઠી બહાર જાય છે. કુટતા અગ્નીથી વખતે અંગારી ખોળામાં આવી પડે છે જેથી પુર ખેસે છે. તજુઆવાળા અગ્નીથી અંગારા ઉડવા પાસે તપાસવા બેઠેલો માલીક ખીકથી કપડાં ખંખેરી દુર નાસે છે ને સોની કામ કાઢી લે છે.

૬. કળા છઠ્ઠી:—છઠ્ઠી કળામાં વીંછી પકડીને પોતાની પાસે ડાબી-માં રાખે છે. જ્યારે કપટ કરવું હોય ત્યારે ગુમપણે પેલા વીંછીને છુટા કરી ધરતો કરે છે બાદ જાણે તેજ વખતે વીંછી નીકળ્યો હોય તેમ ખીને ઉભો થાય છે અને સામા માણસને કહે છે કે અરર !! વીંછી ! વીંછી ! એમ કહી ચીપીઆ વતી પકડી પોતે નાંખવા જાય છે અથવા પેલા મા-ણસને નાંખવા મોકલે છે ત્યારે કામ સાધી લે છે. આ વીંછીને ઝેરી ડાંખ-નો કાંટો પ્રથમથીજ કાપી લીધેલો હોય છે તેથી તે કરડતો નથી.

૭. કળા સાતમી:—સોની પાંચ જાતની એક કળા વાપરે છે. તે-માં પ્રથમ કળામાં કહો ભાઈ કેમ છે ? શો ધંધો કરો છો ? ધંધો રોજ-ગાર ઠીક ચાલે છે ? વિગેરે. સવાલો કરવા; વિવિધ પ્રકારની વાતો કરવી. વખત જોવાની કળા વાપરે છે કેમ કેટલા વાગ્યા ? એમ કહી નજર રા-ખવા બેઠેલા માણસની નજર ચુકાવવી. ઘડીઆળ ખીજી બાજુની બીંતે કટકાવેલું હોય છે. તે સામી દ્રષ્ટી પેલો દેખરેખ રાખનારો મનુષ્ય કરે છે, એટલે સોની પોતાનું કામ કાઢી લે છે.

૮. કળા આઠમી:—વખતે અતી હસવાની કળા વાપરે છે, વ-ખતે સૂર્ય ઊપરથી કેટલા વાગ્યા છે એ જોવા જાય છે. રાજ માર્ગમાં જતા આવતા વરઘોડા જોવા ઉઠવું, પરસ્પર ટંટો કરવો, કંઈ લાગ ન શકે તો પાણીનાં કુંડાં કાણું રાખી તે કાણાની જગોએ મીણ ચોંટાડી રાખે છે. બાદ ઘડાવવા આવેલો મનુષ્ય જ્યાં બેસતો હોય તે જમીન ઢાળ પડતી રાખે છે જેથી પાણી ઢાળવા માંડે છે એટલે પેલા સખસનાં લૂગડાં

બગડે છે તેથી ઉભો થાય છે. આ વખતે પેલા સખસનું ચિત્ત સ્થિર નહીં હોવાથી કામ કાઢી લે છે આ પ્રત્યેક કળામાં જે યોગ્ય લાગે તે પાવરે છે.

૯. કળા નવમી:—સાધારણ લોકાના પલ્લાવાળા ત્રાજવાંથી તોળી આપવું; અને એક પલ્લાની નિયેના ભાગમાં લોહચુંબક રાખવામાં આવે જેથી પલ્લા ખાલી હોય તો પણ ભરેલા પલ્લાની માફક એકદમ નિચે નમે છે.

૧૦. કળા દશમી:—જે પોલા દાગીના લાખ ભરવાને તૈયાર કીધા હોય તેમાં સોનાના રવા મુકવામાં આવે છે જે તોળતી વખતે વજનમાં બરાબર ઉતરે છે, ને લાખ ભરતી વખતે તે રવા કાઢી લે છે.

૧૧. કળા અગીઆરમી:—દાગીનાને ઝોપ દેતી વખતે પણ, અથવા રેતી સાથે ઘસતી વખતે જે રવા રાખવામાં આવેલા હોય છે તે ખેરવી નાંખે છે, ને ધુધરીવાળા કે પોલા દાગીનામાં રેતીના કણો ધુસાડી દે છે.

૧૨. કળા બારમી:—લેતી વખતે ભાવ તપાસવો નહીં, ઘડતી વખતે પણ ભાવ તપાસવો નહીં અને બારીકાથી તોલ પણ તેવે વખતે કરવું નહીં, અને મુવર્ણનાં રૂપરંગ પણ જોવાં નહીં. વધારે વખત ગુમાવવો. તેથી વખતે દાગીનાનો નાશ બતાવવો. ખોવાઈ ગયો કે ચીરાઈ ગયો વિગેરે કહેવું. દાગીનાને ઘડતાં સોનું ઉમેરવાની માગણી કરવી, તથા ખોતાના તરફથી સોનું હલકા ભાવનું ઉમેરી સારા સોનાને બગાડવું. ઘણા દાગીના એકદા કરી સોનાને માળવું. તેઓ દિવસના કરતાં રાતે વધારે કામ કરે છે તે એટલાજ માટે કે રાતના ચોરી કરવી, ઘાટ બદલવો દીક પડે.

૧૩. કળા તેરમી:—સોનીને બેસવાનું જે સ્થળ હોય છે તેની સામી પણ હાથ ન પહોચે તેટલી દૂરની બાબતોએ લીંતે તમામ હથીઆર લટકાવી રાખે છે. જ્યારે કપટ કરવું હોય ને સામો માણસ એકી દ્રષ્ટીએ નજર રાખીને જેમ સિંદ બનવર પકડવા એક પગો થઈ બેસે છે તેમ આ માણસ બેઠેલો હોય છે તેને કહે છે કે ભાઈ જરા પેલી સાણસી લાવોને એટલે આ માણસ લેવા ઉડે છે ત્યારે લાગ ધારી ધારેલું કપટ કરી દાકે છે.

૧૪. કળા ચૌદમી:—અથવા નજીકમાં બીજા સોનીની દુકાન હોય ત્યાંથી કંઈ ઘડવાનું જોત્યર લેવા મોકલી સાધી લે છે.

આવી રીતે મુખ્ય કળાઓ ચૌદ છે; પણ ગુપ્ત કળાઓ અસંખ્ય

છે જે હળાર નેત્રવાળો પણ જાણી શકે નહીં. અમારી જાણમાં ખીજી વણી કળાઓ આવેલી છે. પણ આ સ્થળે લખાણ થવાથી તે તમામ વિવેચનનું એક જૂદું પુસ્તક આર્ય બાળુઓમાંથી યોગ આશ્રય મળેથી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે. પણ આ સ્થળે તો આટલીજ ખીના લખીને હવે અન્ય ખીના લખવી આઠમા પ્રકરણમાં પ્રારંભતા કરીએ છીએ.

પ્રકરણ ચૌદમું.

મલમ બનાવવા સંબંધી લિન્ન લિન્ન પ્રયોગ.

૧. સાદો મલમ બનાવવાની રીત:—સફેદ મીણુ શેર ૦૧ લંછ, તેને ૦૧૧ શેર મીઠા તેલ અથવા બદામના તેલમાં નાંખી એ મીણુ તેલવાળું વાસણ બળબળતા ગરમ પાણીમાં મૂકી, પાણીની ગરમીથી મીણુને પીંગળાવવું. પછી તેને ઠરવા દઇ એક વાસણમાં ભરી મૂકવું. એની પટી ગડગુમડ, જખમ, ચાંદી, સડો, તથા ફાલ્લા ઉપર માર્યાથી તે રૂઝ મટી જાય છે.

૨. ખીજી જાતનો મલમ બનાવવાની રીત:—ખીજી એરજી જેને રાજન કહે છે. તે એક શેર, તથા ખીજી કાચુ મીણુ ૧ શેર, અને તેલ ૧ શેર લેવું. પ્રથમ મીણુ તથા એરજીને એક વાસણમાં નાંખી, ધીમા દેવતાના અંગારા ઉપર મૂકી હલાવ્યા કરવું. બ્યારે એક ખીજી સાથે મળી એક રસ થઇ જાય, ત્યારે પેલું તેલ તે ઉપર રેડીને હલાવી તુરત તેને લૂગડાથી ગાળી લઇને એક વાસણમાં ભરી મુકવું. કદાપી મલમ કઠણ કરવો હોય તો તેલ થોડું નાખવું. પાકું કે બદ થવા માંડે કે આ મલમની પટી બનાવી જે ઉપર મારે તો તે દરદને પીંગળાવી બેસારી દે છે.

૩. ત્રીજી જાતનો બરજવાનો મલમ:—હીરાદંબણુ શેર ૦૧, મીણુ શેર ૦૧, રસકપુર તોલા ૨, અને ધી શેર ૦૧ લઇ પ્રથમ મીણુ અને ધીને ગરમ કરી પછી ખીજી વસ્તુઓ ખાંડી ખારીક કરી તેમાં નાંખવી. પછી એક રસ થાય ત્યારે ઉતારી લઇ કામમાં લેવું.

૪. ચોથી જાતનો મલમ બનાવવાની રીત:—સિંધુર તોલા ૩, ગેર તોલા ૧, મુદ્દારશીંગ તોલા ૧, મોરચુથુ તોલા ૦૧, અને મીણુ તોલા ૧ લેવું. પ્રથમ તલનું તેલ લઇ તેમાં મીણુ નાંખી, ગરમ કરી

પાતણું થાય એટલે સિંધુર નાંખવો, અને ધીમા તાપથી ઉબરો આવવા દેવો. તે તર આવી ચીકણું થાય એટલે બાકીના ઓસડો તેમાં નાંખી એક વાસણમાં ભરી રાખવું. પછી તેને પટી મારી હોય તો ગમે તેવું ગડગુમડ, બદ, પાહુ, અને જખમ હોય તે મટે.

૫. બોદારસીંગનો મલમ બનાવવાની રીત:—બોદારસીંગ ૪ રતલ, આલીવનું તેલ ૧ ગ્યાલન, પાણી ૩૫ પાઇન્ટ એ સઘળાને એક ત્રાંખાના વાસણમાં નાંખી ચાર અથવા પાંચ કલાક સુધી ચુલા ઉપર મૂકવું. અને તેલની સાથે બોદારસીંગ બરોબર મળી જાય ત્યાં સુધી હલાવતા રહેવું એટલે તૈયાર થશે.

૬. પારાનો મલમ બનાવવાની રીત:—એક વાસણમાં ૪ ઓંસ આલીવનું તેલ તથા ૪ ઓંસ સફેદ રાજન નાંખી ધીમા અંગારા ઉપર મૂકીને મેળવી દેવું. પછી ચુલા ઉપરથી નિચે ઉતારી ઠંડુ પાડી ખલમાં નાંખીને તેમાં સાદા કાથેલો પારો ૧ રતલ નાંખીને ધીમે ધીમે ઘુંટવું, અને તે પારા સાથે એકત્ર મેળવી દેવું. પછી બોદારસીંગનો મલમ ૨ રતલ લઈ તેમાંથી થોડો થોડો મલમ પેલા ખલમાં નાંખતા જવું અને ઘુંટતા જવું એ રીતે તે બધો મલમ પારાની સાથે મેળવી દેવો. બાદ કાચના દાળડામાં ભરી રાખવો.

૭. ફટકડીનો મલમ બનાવવાની રીત:—ફટકડીનો બારીક ભુકો ૧ ક્રામ, લારડ દોઢ ઓંસ એ બેઉને એક વાસણમાં નાંખી ચુલા ઉપર મેલી પીગાળવું. અને તે એક રસ થાય ત્યાં સુધી ઘુંટવું. પછી ઉતારી ઠંડુ પાડી કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું.

૮. ચાકનો મલમ બનાવવાની રીત:—“પ્રીથેડ” ઘોઝેલો ચાક તથા ચરખી સરખે ભાગે લઈ ચુલા ઉપર મુકી પીગાળાવો, અને તે એક રસ થયા પછી ઉતારી ઠંડુ પાડી કાચના વાસણમાં ભરી મૂકવું.

૯. સાદો મલમ બનાવવાની રીત:—આલીવનું તેલ અઘો પાઇન્ટ, સફેદ મીચુ બે ઓંસ એ બેઉને ધીમા અંગારાપર તાપી જ્યાં સુધી બધાય ત્યાં સુધી હલાવ્યા કરવું. પછી કાચના વાસણમાં ભરી મૂકવું. આ મલમ ચામડી નરમ રાખે છે.

૧૦. લાલ મલમ બનાવવાની રીત:—શુભે અરમાની શેર ૧, સિંધુર શેર ૨ એ બેઉને ખરલ કરી તેલ શેર સાડાચારમાં નાંખી ધીમા અંગારા ઉપર ઉકાળી બાદ ઉતારવું. આ મલમ રૂબવવાના કામમાં આવેછે.

૧૧. મલમ રૂબવવાનો:—લીંબાજની લીંબોળીઓ તોલો અડધો,

ખોદારશીંગ તોલો ૧, રાળ તોલો એક એ સઘળાને ખત કરી ગાયના ધીમાં મલમ કરવો.

૧૨. ખીજી રીત:—જકરાના ગુરડ એક રતલ, સપેતો ૦૧ રતલ પહેલા મીણુ તથા ચરખી તાવીને ગાળીને શાલીડતું તેલ નાંખવું. પછી સપેતો, ગુલેચરમાની નાંખીને જોશ જે આવે ત્યારે ઉતારવું.

૧૩. મલમ પકવવાનો તથા રૂજવવાનો:—સિંધુર તોલો ૭, સપેતો તોલો ૭, નગોરના કુપા તોલો ૭, પીળું મીણુ તોલો ૭, તલતું તેલ શેર ૦૧ એ સઘળાને ચુલા ઉપર પકવીને મલમ કરવો.

૧૪. મલમ રૂજવવાનો:—રાળ શેર ૧, મીણુ શેર ૦૧, મીઠું તેલ શેર ૦૧, ચરખી શેર ૦૧ એ સર્વે ત્રાંખાના વાસણમાં ઉકાળીને પાણીમાં એક ટીપું મૂકી જોવું. જો ચીકણું થાય ત્યારે જાણવું કે તૈયાર થયું જણી ઉતારી કામમાં લેવું. આ મલમ રૂજવવા, પકવવાને તથા વાયુની ચસક તથા વાઝા ઉપર લગાડવાના કામમાં આવે છે.

૧૫. મલમ ખીલનો:—આરટી કપુર ૪ તોલા, ઇશેશ ૪ તોલા, લોખાનની કોરી સફેદ ૪ તોલા એ ત્રણને અડધા દિવસ સુધી ઘુટવું એટલે મલમ તૈયાર થશે, આ મલમ ખીલ ઉપર ચોપડવાથી મટી જાય છે.

૧૬. દાઝેલાનો મલમ:—રાળ ટાંક ત્રણ, ગુલેચરમાની ટાંક ૧, રાંખજીર ટાંક ૧, ગાયતું ધી તોલા ૪ પ્રથમ ધી ધોષને તેમાં ઉપરની સઘળી દવાઓ ખાંડીને નાંખી દેવી. આ મલમથી દાઝેલાને સારો ફાયદો થાય છે.

૧૭. કાથાનો મલમ ખનાવવાની રીત:—૧ ઐસ ૧૮કડી, કાથો ઐસ ૩, ખતેને છુટીને ઝીણાં લુકો કરવો. પછી ૪ ઐસ પીળી રાળને એક વાસણમાં નાંખી તેમાં અડધી પાઇન્ટ આલીવનું તેલ નાંખી અંગારાપર પીગળાવી તેમાં કાથાનો તથા ૧૮કડીનો લુકો નાંખી મેળવી દેવું. ગરમીના દહાડામાં ખીજ સાધારણ ચરખીના મલમ કરતાં આ મલમ ગુમડ, ચાંદાં તથા નાસુર ઉપર ઘણો સારો છે.

૧૮. ટરપીટનનો મલમ:—૨ રતલ ટરપીટન, ૧ રતલ સાદો મલમ, અને ધીમી ગરમીથી તાવી જ્યાં સુધી પાંચાય ત્યાં સુધી હલાવ હલાવ કરવું. આ મલમને સરદીના દરદ ઉપર મસલ્યાથી રામદો થાય છે.

૧૯. ફાટેલા હોઠનો મલમ:—શિયાળાની રતુમાં હોઠ વધારે ટાઠ પડવાથી ફાટે છે તેનો ઉપાય:—૧ ઐસ સફેદ મીણુ અને ૩ ઐસ મીઠી બદામના તેલને એક નાના વાસણમાં મૂકી ખેડને તાવી ગરમ હોય

તેટલામાંજ તેમાં અડધી ચમચી ગુલાબનું અત્તર નાંખી મેળવી. દેવું, પછી એક કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું. આ મેળવણી હોઠ ઉપર ચોપડવાથી ઘણો પ્રાયદો થાય છે.

૨૦. બીલીસ્ત્રીગઆધન મેંટ (મલમ) સ્પેનીશ શ્લાઘશનો ધણોજ બારીક ભૂકો ૩ ઓંસ, ડીસ્ટીલવોટર ૧૨ ઓંસ એ બેઉને ભેળી ચુલા ઉપર મુકીને અરધો અરધ ભાગ ઊકાળીને બાળી નાંખવો. પછી એક બીજા વાસણમાં ગાળી તેમાં રેજીનશીરેટ ૧ સ્તલ નાંખી પછી આતસ ઉપર મૂકી મલમ જેવું થાય એટલે ઉતારી ઠંડુ પાડવું, અને મજબુત ઢાંકણવાળા વાસણમાં ભરી મૂકવું.

૨૧. બીજી રીત:—સફેદ મીણ ૩ ઓંસ, સ્પરમાસીટી ૧ ઓંસ, એ સધળાને એક વાસણમાં નાંખી ચુલા ઉપર મૂકી ધીમી આંચે એક રસ કરવું અને તે બધું મળી જઈને મલમ જેવું થાય ત્યાં સુધી હલાવ્યા કરવું. પછી વાસણમાં ભરવું.

૨૨. ત્રીજી રીત:—એક વાસણમાં ૫ તોલા મીણ અને ૭ા તોલા આલીવઝોઇલ નાંખી ચુલા ઉપર મુકીને પાંગળાવવું. પછી તેમાં કુન્થારીડીનનો ધણોજ બારીક ભૂકો ૨ા તોલા નાંખી સારી ચેઠ મેળવીને નિચે ઊતારવું. બાદ કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું.

૨૩. કળીચુનાનો મલમ બનાવવાની રીત:—થોડો કળીચુનો લઘ તેને થોડો વખત પાણીમાં રાખી, ઊપરથી નીતરું પાણી કાઢી નાંખવું. એવી રીતે સાત અથવા તેથી વધારે વખત કરવું, બાદ ચુનાને તડકામાં સુકવી, ગાયના ધીમાં મલમ જેવી લાકડીએ કરવી. એ મલમ જુના રેના પુમડાં ઊપર ચોપડી, દાઝેલ જગ્યાએ મુકવાથી રૂઝ આવે છે કદાચ દાઝેલી જગ્યામાં પીત થતું હોય તો દરરોજ ઘોઘ સૂકાયા બાદ નવા રેનાં પુમડાં મુકવાં.

૨૪. કાળો મલમ બનાવવાની રીત:—લોઢાની કઢાઇમાં ૩પી-આ ૨૦ ભાર માટેલો સિંધુર અને તેટલુંજ મીઠું તેલ નાંખવું. ત્યાર પછી તેને હવાવી દેવતાની ધીમી આંચે આંપવી. અને તેને લાકડીથી હલાવતા રહેવું. પણ તે ઉભરાઇ ન જાય, એવી સલાહ રાખવી. કદાચ ઊભરો આવે તો, નિચેથી તાપ ઓછો કરી, ઉપર પાંખાથી પવન નાંખવો એટલે ઊભરો નરમ પડશે બ્યારે મલમનો રંગ કાળો થાય, ત્યારે તેમાં બેચાર ટીપાં ટાઢ પાણીનાં નાંખવાં. પછી તેને કાઢીને જેવું, જે વધારે નરમ હોય તો થોડો વખત ચુલા ઉપર રાખવું; અને કંઈક થઇ

ગયું હોય તો, તેમાં મીઠું તેલ નાંખવું. આ મલમ ગુમડાં અને તેને લગતાં સર્વ દરદોને પકવવા તથા રૂઝવામાં અતી ઉપયોગી છે.

૨૫. લશણનો મલમ બનાવવાની રીત:—લીલું ખાંડેલું લસણ ૨ ભાગ, ચરખી ૩ ભાગ, એ બંનેને એક વાસણમાં નાંખી ધીમી આંચપર અડધો કલાક સુધી ખદખદાવવું, અને પછી દાળીને નિચોવી લેવું. એ મલમને પેટું ઊપર મસળ્યાથી પેટમાંના દુખાવાને તથા સંગ્રહણીને કાયદો કરે છે. છાતી ઊપર અને બરડાના કાફા ઉપર મસળ્યાથી ઘણો શાયદો કરે છે.

પ્રકરણ પંદરમું.

પાણી ઠંડુ કરવાના ભિન્ન ભિન્ન મિશ્ર.

૧. પહેલી રીત:—સુરાખારને પાણીમાં પીંગાળી તે પાણીમાં પાણીનું બરેલું વાસણ મુકી વખતો વખત સુરાખારનું પાણી હલાવતા રહેવાથી થોડીવારમાં પાણી ઠાઢું થાય છે.

૨. બીજી રીત:—સુરાખાર અને નવસાર એ બેને એકઠા પાણીમાં પીંગાળી તેમાં પણ ઉપર મુજબ પાણીનું વાસણ મુકવાથી ઠંડુ થઈ જાય છે.

૩. ત્રીજી રીત:—કારખોનેટ ઓફ સોડા, નાઇટ્રેટ ઓફ એમોનીઆ અને પાણી એ ત્રણ સરખે ભાગે લઈ તેમાં પણ તે પાણીનું વાસણ મુકવાથી તે પાણી ઠાઢું થશે.

૪. ચોથી રીત:—સલ્ફેટ ઓફ સોડા ચાર ભાગ, નવસાર અઢી ભાગ, સુરાખાર અઢી ભાગ, એ બધાંને મિશ્ર કરી વાટવાં જ્યારે જોઈએ ત્યારે અઢાર ભાગ પાણીમાં પીંગાળી તે પાણીમાં તે પાણીનું વાસણ મુકવું.

નિચેના દરેક મિશ્રથી ફેટલીક ઠંડક ઊત્પન્ન કરી શકાય છે તે જાણવા માટે દરેકને છેડે તેની ઠંડકની ડીગ્રી ફેરનહીટ ફ્રી જાણવતા માપક યંત્રના માપથી આપેલી છે. જે માણસોને એ યંત્રનો ઉપયોગ માલમ નહીં હોય તેવાઓને માટે તેનો ખુલાસો નિચે મુજબ છે. આ યંત્રમાં પાણી હોય છે, તે જ્યારે ૩૨ ના આંકડાપર ઉભો રહે ત્યારે જાણવું કે અરજ જેટલી ઠંડક છે અને તેથી વધારે જેમ જેમ વધતી જાય

તેમ ગરમી આટલી ડીઝી વધારે છે એમ કહેવાય છે. આ ધાત્રની ૨૧૨ ડીઝીથી પાણી ઉકળે છે. હવે ધરણ કરતાં વધારે ઠંડક હોય ત્યારે બપોર કહેલા ૩૨ નાં આંકડાથી ઓછા આંકડા લખવામાં આવે છે અને તેમની પાછળ ચીન્હ મુકવામાં આવે છે તે પરથી જાણવું કે ધરણ કરતાં આટલી ડીઝી વધારે ઠંડક છે.

૫. પાંચમી રીત:—૧ ભાગ એમોનીઅમ નાઇટ્રેટ અને એક ભાગ પાણી એ બેને મિશ્ર કરવાં જેથી ઠંડક પાંચ ડીઝી જેટલી થાય છે.

૬. છઠ્ઠી રીત:—૪ ભાગ એમોનીઅમ નાઇટ્રેટ અને ૩ ભાગ પાણી મિશ્ર કરી તે પાણીમાં જીભ સારા પાણીનું વાસણ મુકવાથી ઠંડક ૧૩ ડીઝી જેટલી થાય છે.

૭. સાતમી રીત:—નવસાર ખાંડેલા ત્રણ ભાગ, સુરોખાર ૧ ભાગ, પોટાસ ક્લોરેટ ૬ ભાગ અને પાણી ૧૦ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૨૧ ડીઝી જેટલી થાય છે.

૮. આઠમી રીત:—નવસાર પાંચ ભાગ, સુરોખાર પાંચ ભાગ, એમ્પર્સ સોલ્ટ અથવા સોડીયમ સલ્ફેટ ૮ ભાગ અને પાણી ૧૬ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૫૦ ડીઝી જેટલી થાય છે.

૯. નવમી રીત:—પાણી ૧૦ ભાગ, સુરોખાર ૬ ભાગ, નવસાર ૬ ભાગ, અને સોડીઅમ સલ્ફેટ ૪૧ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૨૩૦ ડીઝી થાય છે.

૧૦. દસમી રીત:—સોડીઅમ સલ્ફેટ ૧૬ ભાગ, હાયડ્રોક્લોરીક આસીડ ૫ ભાગ, અને ઠંડુ પાણી પાંચ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૨૦ ડીઝી જેટલી થાય છે.

૧૧. અગીયારમી રીત:—સોડીઅમ સલ્ફેટ ૮ ભાગ, હાયડ્રોક્લોરીક આસીડ ૧ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૪૦ ડીઝી જેટલી થાય છે.

૧૨. બારમી રીત:—૧ ભાગ હાયડ્રોક્લોરીક આસીડમાં ૧ ભાગ પાણી મેળવવું અને પછી તેમાં ૩ ભાગ સોડીઅમ સલ્ફેટ નાંખવું જેથી પાંચ ડીઝી જેટલી ઠંડક થશે.

૧૩. તેરમી રીત:—બરફના કટકા ૨ ભાગ, મીઠું ૧ ભાગ આ મિશ્રમાં વાસણ પાણીનું મુકવાથી ઠંડક પાંચ ડીઝી જેટલી થશે.

૧૪. ચૌદમી રીત:—બરફના કટકા ૧ ભાગ, મીઠું ૧ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૧-૪ ડીઝી જેટલી થશે.

૧૫. પંદરમી રીત:—બરફના કટકા ૫ ભાગ, ક્લોરીઅમ ક્લોરા-

૪૩ ૪ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૧૩ ડિગ્રી જેટલી થાય છે.

૧૬. સોળમી રીત:—ખરફના કટકા ૨ ભાગ, કલેશીઅમ કલો-રાઇડ ૩ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૧૩ ડિગ્રી જેટલી થાય છે.

૧૭. સતરમી રીત:—ખરફ ૩ ભાગ અને કમળેર ગંધકનું તે-જાળ ૨ ભાગના મિશ્રમાં મુકવાથી ઠંડક ૩૨ ડિગ્રીથી ૨૨ જેટલી કરી શકાય છે. આ મિશ્રમાંના દરેકને મેળવીને તેને લાકડાના વાસણમાં મૂકી તેમાં કલકનું વાસણ પાણી ભરીને મુકવાથી અંદરના વાસણમાંનું પાણી ઠંડું કરી શકાય છે.

પ્રકરણ સોળમું.

ચામડાં સંબંધી લિપ્ત લિપ્ત પ્રયોગ.

૧. ચામડાપર આશમાની રંગ ચઢાવવાની રીત:—ગરમ પાણીમાં ગળી પીંગળાવવી, બીજે દહાડે ગરમ કરી તે પાણી ચામડાપર લગાડવું.

૨. બીજી રીત:—પ્રથમ નાઇટ્રેટ ઓફ આયર્નને આછા પાણીમાં એક કલાક ડુબાવીને બાદ બીજા પાણીમાં યલો પૃશીએટ ઓફ પોટાશ જેને ફેરો સાયનાઇડ ઓફ પોટાશના નામથી પણ ઓળખે છે તે તથા થોડો સલ્ફ્યુરીક આસીડ નાંખીને તે પાણીને ગરમ કરી તેમાં ડુબાવવું.

૩. ત્રીજી રીત:—સલ્ફેટ ઓફ ઇન્ડીગોના પાણીમાં બોળવાથી ચઢે છે.

૪. ચામડાપર ઘેરો લીલો રંગ ચઢાવવાની રીત:—સ્તીલના ખારીક છુકાને અને નવસાગર જ્યાં સુધી નરમ થાય ત્યાં સુધી પાણીમાં બીજબ્યા બાદ તે મિશ્ર ચામડાપર ચોપડીને છાંયડામાં સુકાવા મુકવાં.

૫. જાંબુઓ રંગ ચઢાવવાની રીત:—ગરમ પાણીમાં ૪૮કડી પીંગળાવી તેમાં ચામડાંને બોળવાં, બ્યારે સુકાય ત્યારે પતંગનું ઠંડું પાણી હાથથી તે ચામડાપર ઘસવું.

૬. બીજી રીત:—પ્રથમ આશમાની રંગ આપીને તે ઉપર કીર-મજના અર્કનો રંગ આપવો એટલે તૈયાર થશે.

૭. ત્રીજી રીત:—કીરમજનો ઉકાળો એને સલ્ફેટ ઓફ ઇન્ડી-ગોનું પાણી એ જે અનુક્રમે વારાફરતી જોઈએ તેવો રંગ થાય ત્યાં સુ-ધી વાપરવો.

૮. ચામડાપર ખડુ રંગ ચઢાવવાની રીત:—ગળી અને મુત્તરના પાણીમાં ૨૪ કલાક ચામડાને બોળી રાખવા બાદ પછી ફટકડી નાંખી ચુલા ઉપર મુકી ઉકાળવું.

૯. લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ કલોરાઇડ ઑફ ટીન અને ફીમ ઑફ ટાર્ટરના પાણીમાં ડુબાવીને પછીથી કીરમજના અર્કમાં ડુબાવવા.

૧૦. ભુરો પીળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—પતંગના લાકડાનો ઘેરો રંગ અને ફટકડી એ બેનાં મિશ્રમાં ડુબાવવાં.

૧૧. કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—એસીટ ઑફ આયર્નને પાણીમાં પીંગાળીને તે મિશ્ર પીંછીથી લગાડવું.

૧૨. ઘેરો લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ ફટકડી અને કલોરાઇડ ઑફ ટીનના પાણીનો હાથ મારીને તે ઉપર કીરમજના ઉકાળાનો હાથ મારવો.

૧૩. કાગળને ચામડાના કાગળની માફક મજબુત કરવાની રીત:—ગંધકતો તેજળ એ ભાગ અને પાણી ૧ ભાગ એ બંનેની મેળવણીમાં જે એક સાદો કાગળ જલદીથી બોળી કાઢી તેને સાફ પાણીથી ઉતાવળે ધોઈ નાંખ્યો હોય તો તે ચામડાના કાગળ જેવું મજબુત થાય છે. પણ પેલા તેજળના પાણીમાં તેને બોળતી વખતે તથા તેને બીજા સાફ પાણીએ ધોતી વખતે ઘણીજ ઉતાવળ કરવી જોઈએ એમ ક્યોથી કાગળના આરીકે સુક્રમે એક બીજા સાથે વધારે મજબુતીથી મળી જાય છે. તેથી કાગળને જોર આપે છે.

૧૪. ખીજી રીત:—કાગળને મજબુત કરવાને વારતે આ અગ્નયન જેવી રીત છે. સફેદ સાપુના એક કટકાને પાણીમાં ઉકાળી જે ચીકણું પાણી થાય તેને એક પીંછીએ કરીને એક કાગળના કટકા ઉપર લગાડવું અને તે સુકાયા બાદ તેની ઉપર ફટકડીના પાણીનો એક હાથ મારવો. જેથી તે ચામડાના જેવું મજબુત થશે. એ રીતથી શાહી ચુસી લેવાના કાગળો પણ એટલા મજબુત થાય છે કે પછી તેઓ પોતાનું કામ ખીંકકુલ બજાવતા નથી.

૧૫. જોડા પાણીમાં ન લીળાય તેવી રીત:—જોડાના તળીયાં જરાવાર દેવતા ઉપર ધરી તે ઉપર કોપાલવારનીસનો હાથ મારવો, અને જલદીથી સુકાઈ જવા માટે દેવતા ઉપર ફરીથી ધરવા. આ પ્રમાણે બે ત્રણ વખત કરવાથી જોડા પાણીમાં લીળશે નહીં એટલુંજ નહીં પણ

તેઓ સાદા જોડા કરતાં લગભગ બમણો વખત ચાલશે.

૧૬. પાણીથી ભીજાઈ કરચલી પડી ગયેલા જુટને દુરસ્ત કરવાની રીત:—પાણીથી ભીજાઈ કરચલી પડી ગયેલાં જુટને ગ્લાસલેટ તેલ લગાડવાથી કરચલી મટી જઈ નરમ થઈ જાયછે.

૧૭. ખીજી રીત:—જુટની ઉપર પારાફીનનું તેલ લગાડવું.

૧૮. પગમાં જુટ ન ચઢે તેના ઇલાજ:—જો જુટ નવાં હોય અને પગમાં ચઢતાં ન હોય તો ફ્રેંચ ચાકનો ઘણોજ ખારીક લુકો કરી કપડાથી ચાળી રાખવો, અને જ્યારે જોઈએ ત્યારે એ લુકામાંથી થોડો લઈ જુટની અંદર લગાડવો, જેથી જુટની અંદરનું ચામડું સુંવાળું તેમજ નરમ થશે.

૧૯. ચોપડીના ચામડાના પુઠા ઉપર અક્ષર તથા ચિત્ર પાડવાની રીત:—જે જાતનાં ચિત્ર અથવા અક્ષર કોતરવા હોય તેવાં લોઢાનાં અથવા પીતળનાં ખીખાં આવે છે. તેવાં ખીખાં લઈ મધ્યમસર ગરમ કરવાં. પછી ચોપડીના પુઠાના ચામડાપર જે ઠેકાણે નામ અથવા ચિત્ર પાડવું હોય તેટલેજ ઠેકાણે રાજ ચોપડીને ઉપર સોનેરી વરખ લગાડવો. પછી પેલું ગરમ કીધેલું લોઢાનું ખીખુ તેની ઉપર જોડેથી દાખવું. પછી કપડાથી લુછી કાઢવું, એટલે સોનેરી અક્ષર અથવા ચિત્ર પડશે.

૨૦. ખીજી રીત:—ચામડાના પુઠા ઉપર ઇંડાની સફેદી લગાડી જરા તેલની આંગળી ઉપર ફેરવીને ઉપર સોનેરી વરખને દાખી તેની ઉપર મધ્યમસર ગરમ કીધેલું લોઢાનું અથવા પીતળનું કોતરેલું ખીખુ જોડેથી દાખવું. એટલે જે જાતનું ખીખુ હશે તેવું ચિત્ર પડેલું જણાશે.

૨૧. ત્રીજી રીત:—ચોપડીના પુઠા ઉપર પહેલાં ગમમાસ્ટીકનો (એક જાતનો ગુંદર) ખારીક લુકો કરી છાંટવો. પછી તેની ઉપર સોનેરી વરખ મુકી ઉપર પ્રમાણે ગરમ કીધેલું લોઢાનું ખીખુ જોડેથી દાખવું.

૨૨. રૂપેરી અક્ષર તથા ચિત્ર પાડવાની રીત:—જેમ ઉપર સોનેરી અક્ષર અથવા ચિત્ર પાડવાની રીત છે. તેજ પ્રમાણે ખીખાને ગરમ કરી ખનાવવું. પણ એમાં તજાવત એટલોજ કે સોનેરી વરખને બદલે રૂપેરી વરખ લેવા.

૨૩. કીડના ચામડાના ખનાવેલા ફ્રેંચ મોજાને સાફ કરવાની રીત:—મોજાને હાથમાં પહેરીને જેમ આપણે આપણા હાથ ધોતા હોઈએ તેમ આ મોજા તદ્દન સાફ થાય ત્યાં સુધી રૂપીરીટ ઓફ ટરપીન્ટાઇનથી ધોવાં. બાદ ગરમ જગ્યા ઉપર અથવા જ્યાં હવા આવજા થવાનો સારો રસ્તો હોય ત્યાં ટાંગી મુકવાં જેથી ટરપીન્ટાઇનનો વાસ નીકળી જશે.

૨૪. ચામડાને ફુગથી બચાવવાની રીત:—પાયરો લીઝીયસ આસીડ ચામડાને લગાડવાથી તેના ઉપર ફુગ આવતી નથી. જો ફુગ આવી હોય, તો તે જગોને ચુકાં કપડાંથી લુછી નાંખીને ઊપર જણાવેલું આસીડ લગાડવાથી ચામડું સાફ થશે. છુટ અથવા જોડાને ફુગ આવી હોય તોપણ આ ઉપાય કામે લગાડવો.

૨૫. ચામડાને પાણીથી બચાવવાની રીત:—અળસીનું પાણેલું તેલ ૧ પાટલી, બકરાંની ચરખી ૧ રતલ, ખીજું મીણ ૦૫ રતલ, સાધારણ રાળ ૦૫ રતલ, એ સઘળાંવાનાં લઘુ ધીમા અગ્ની ઉપર પલાળવાં. છુટ અને જોડા તદ્દન નવા અને સાફ હોય ત્યારે તેમને લગાર ગરમ કરી આ ગેળવણી આખા ભાગ ઊપર ચોળીને લગાડવી, આખું ચામડું તેથી ભીજાય તેમ કરવું. ચામ કરવાથી છુટ અથવા જોડામાં પાણી અડી સકશે નહીં.

૨૬. ચામડું નરમ અને વળે તેમ કરવાની રીત:—છુટવું નરમ ચામડું સાફ કરવા માટે ઝીસેરાઇન જેવી ખીજી કોઇ વસ્તુ નથી ચામડું તેનાથી નરમ અને સહેલથી વળે તેવું થાય છે.

૨૭. જોડા ઉપર પાણીની અસર ન થાય એવી ત્રીજી રીત:—રાળ ૧ ઔંસ, ચરખી ૪ ઔંસ, મીણ ૧ ઔંસ, એ બધાને દેવતાપર પીગાળીને તેમાં ૬ ઔંસ ટસપ્રુટ ઓઇલ નાંખવું. આ મિશ્ર જોડાનાં તળીયાં તથા ઉપરના ભાગપર લગાવીને દેવતા પાસે રાખી ઘસવાથી જોડા પાણીથી ભીજતા નથી.

૨૮. ચોમાસામાં ભીજાએલા જોડાને સુકાયા પછી ચમડાઇ જતાં અટકાવવાની રીત:—ભીજાએલા જોડામાં ચણા ભરી રાખવાથી સઘળી ભીનાશ ચુશી લેછે; અને તેથી કરીને તે ચમડાઇ ગયા વિના સુકાઇ જાય છે.

૨૯. ચામડાના સામનને પાલીસ કરવાની રીત:—ગોળ ૦૫ ઔંસ, કાનળ ૧ ઔંસ, તેલ ૧ ઔંસ, સરેસ ૧ ઔંસ, અને હીરાદળણ ૧ ઔંસ એ સઘળાંને વાટીને મિશ્ર કરી ચામડા ઉપર ઘસવાથી ઘસવું.

૩૦. જોડાપર પીજોરંગ અટકાવવાની રીત:—વિલાયતી લાલ રંગને આલકાહોલ અથવા રેકટીશાઇડ સ્પીરીટમાં પીગાળી તેમાં કપડાને ડુબાડી ડુબાવી જોડાપર ઘસીને તેપર સારી પેઠે છુસ ઘસવાથી અળકતો પીજો રંગ અટકેલો દેખાશે.

પ્રકરણ સતરમું.

કુવા શોધી કાઢવા સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન વિચાર.

કોઇ કોઇ ઠેકાણે વગર ભણેલા ગામડીયા લોકોમાંથી પણ ચમત્કારીક શોધ કરનાર લોકો મળી આવે છે. તે એવા કે તેના કરતાં શોધથી મોટા વિદ્વાનો પણ આશ્ચર્ય પામે છે. લૂગડાં વણવાના સંચાની યુક્તિ એક હજમને શોધી કાઢી હતી; અને આકાશમાં બલૂન ઊડાવવાની કળા એક ધોળીએ શોધી કાઢી હતી. તેમજ આકાશમાંના ગ્રહોની ગતિ પ્રથમ ભરવાડ જેવા લોકોએ શોધી કાઢી હતી.

આપણા દેશમાં ડટાઇ ગયેલા અથવા નવા કુવા શોધી કાઢનાર લોકો કોઇ કોઇ ઠેકાણે હાલ છે, તેઓની ચમત્કારી વાતો માની શકાય નહીં એવી ચાલે છે. ખેતરમાં બધે સરખી જમીન હોય છે, તેમાં કુવો કરવાની ખેતરના ધણીની ઇચ્છા થાય છે, ત્યારે તે ધણી ખેતરમાં ફટકેક ઠેકાણે ખોદી જીવે છે. પણ સાં ખાઈ પાણી નીકળે છે. પછી તેને કોઇ કહે છે કે ફલાણા ગામનો એક ભરવાડ અથવા કોણી કે જાવો—કુવા શોધી કાઢે છે. એવું સાંભળીને ખેતરનો ધણી તેને આજીજી કરીને તથા કાંઇ આપવાનું કહીને તેડી લાવે છે. તે માણસ ખેતરમાં જઈને ઉપર ઉપરથી પ્રથમ માટીનો તપાસ કરે છે. પછી તેને શક પડે તે જગ્યાએ એક કે બે હાથ ઉંડા ખાડો ખોદાવે છે. એટલા ઉપરથીજ તે કહી આપે છે કે આ ઠેકાણે કુવો નીકળશે કે નહીં નીકળે; અથવા આ ઠેકાણે ખાઈ પાણી છે કે મીઠું છે. વળી એવું કહેવાય છે કે જો તે ખાડામાં માખી જઈને જો ઠેકાણામાં ખેસે, સાં સુધી જમીન ચડેલી છે એવું કુવો શોધનાર કહે છે; અને જો થોડે થોડે આપણા દેશમાં પ્રસિદ્ધ થતી જાય છે; અને આપણા દેશની કળાઓ નાશ પામતી જાય છે. જે જાળતને આપણે નજીવી ગણતા હોય છે તેમાંથી શોધ કરતાં મોટી ઉપયોગી જાળત મળી આવે માટે સર્વ જાળતોનો સારી પેઠે શોધ થવો જોઈએ. તે શોધ નાણાથી, અને હોંસી-આરીથી થઇ શકે પણ આપણા દેશમાં જેની પાસે નાણાં છે તેની પાસે ધણું કરીને અક્કલની ખામી છે; અને જેઓમાં અક્કલ છે તેઓની પાસે નાણાની ખામી છે તેથી હરેક જાળતનો શોધ થઇ શકતો નથી; અને નાણું અને અક્કલ એ એક ઠેકાણે મળી આવે એવો વખત આવશે. એટલામાં જીવની કળાઓ નાશ પામશે એવો સંભવ છે. માટે હાલના વિ-

દાનોએ અને શ્રીગંતોએ એ વિશે વિચાર કરવો જોઈએ. અને શોધ કરનારાઓને હરેક પ્રકારની મદદ આપવી જોઈએ, કે જેથી આપણા દેશનું બહુ થાય ઉપવન રહસ્ય એવા નામની એક ચોપડી હિંદુસ્તાની ભાષાની કવિતામાં કાશીમાં સંવત ૧૯૨૩ માં છપાઈ છે. તેમાં કેવી ભુમીમાં યાગ કરવો, અને કેવી જગ્યામાં કઈ જાતનાં ઝાડ વાવવાં ઇત્યાદી લખેલું છે તેમાં કૃપા વિશે છેલ્લું પ્રકરણ છે તેનો સાર નિચે મુજબ છે.

૧. પહોલી રીત:—પાણી વગરની જગોમાં જે નેતરનાં ઝાડ હોય, તો તે ઝાડથી આથમણી જગોએ ત્રણ હાથ ઉંડું પાણી છે એમ સમજવું.

૨. બીજી રીત:—જાંબુડાના ઝાડની પાસે પુર્વ દિશાએ સાપનો ધણા રાફડો હોય, તો ત્યાંથી દક્ષિણ દિશામાં ત્રણ પુરૂષ જેટલે એટલે સાડાદશ હાથ ઉંડે પાણી હોય.

૩. ત્રીજી રીત:—જાંબુડાના ઝાડથી ત્રણ હાથ છેટે દક્ષિણ દિશામાં રાફડો હોય, તો તે ઠેકાણે જમીનમાં ૨૦ હાથ છેટે પાણી છે એમ સમજવું.

૪. ચોથી રીત:—ખેરડીના ઝાડથી પુર્વ દિશામાં રાફડો હોય, તો ત્યાંથી પશ્ચિમ દિશાએ ત્રણ પુરૂષ જેટલે જમીનમાં પાણી છે એમ સમજવું.

૫. પાંચમી રીત:—એહડાના ઝાડ પાસે દક્ષિણ દિશા તરફ રાફડો હોય, તો ત્યાંથી પુર્વ દિશામાં દોઢ પુરૂષ જેટલે જમીનમાં પાણીની સેર જાણવી.

૬. છઠ્ઠી રીત:—હરેક જાતના ઝાડના મુળમાં એક હાથ ઉપર ધણાં દેડકાં હોય, તો જાણવું કે ત્યાં સાડાચાર પુરૂષ જેટલે ઉંડે પાણીની સેર હોય, માટે ત્યાં કુવો કરવો.

૭. સાતમી રીત:—મહુડાના ઝાડથી ઉત્તર દિશાએ સાપનો રાફડો હોય, તો ત્યાં પાંચ હાથ ઉંડું પાણી છે એમ સમજવું.

૮. આઠમી રીત:—વીરણના છોડ અને ધરો જ્યાં લીલાં રહેતાં હોય, તે જગો જે પાણી વગરની સુકી જણાતી હોય, તો પણ જાણવું કે ત્યાં એક પુરૂષ જેટલે ઉંડે પાણી છે.

૯. નવમી રીત:—માટી સહિદ્ર એટલે પોકળ અને તેલી રંગની હોય તો ત્યાં ખાત્રી પૂર્વક પાણી નીકળે છે.

૧૦. દસમી રીત:—ઉનાળામાં જે જમીનની સપાટી ઉપર ભીનાશ હોય અથવા લીલું ધાસ અને નાના થુણડાં ઉગ્યાં હોય, ત્યાં પાણી પાસે નીકળે છે.

૧૧. અગ્રીયારમી રીત:—રેતાળ જમીનનું મેદાન હોય, અને

તેના ઉપર મેઘરવો અગર ઝાકળ પડી હોય ત્યાં તથા જે જગોપર કાળી ચાંચવાળા પક્ષીનાં ટોળાં ખેડેલાં હોય ત્યાં પાણી નીકળે છે.

૧૨. ખારમી રીત:—જ્યાં સમી અથવા ખીજડાના ઝાડોનું ખેટકું હોય, ત્યાં પાણી નીકળે છે.

૧૩. તેરમી રીત:—કુંગરાડ જમીનમાં પાણી જલદી થાય છે. વળી જ્યાં જમીનની સપાટી ઢગતી થતી જાય, ત્યાં ખોદવાથી પાણી નીકળે છે.

એ રીતે ખીજ પશુ ઘણીક રીતો પાણી જોવાની છે. પણ તે જોનાર લોકો પ્રસિદ્ધ કરતા નથી. તેથી એવી અગત્યની વિદ્યા અધારામાં રહી છે. જે તે લોકો એવી વાતો પ્રગટ કરે તો તેથી સર્વને બહુ લાભ થાય. યાદ રાખવું કે કૂવો ગાળતાં ચીકણી માટી (ચરખી અથવા ચંદણી) અથવા રેતીનો થર આવે તો ત્યાં ઘણું કરીને પાણી થતું નથી.

પ્રકરણ અઢારમું.

ધાતુ સંબંધી લિન્ન લિન્ન હુન્નરનો સંગ્રહ.

૧. બનાવટી સોતું બનાવવાની રીત:—ચોખ્ખું ત્રાંચુ ૧૦૦ ભાગ, જસત અથવા કલાઈના કટકા ૧૭ ભાગ, મેઝીશીઆ ૬ ભાગ, નવસાર ૩૫ ભાગ, કળીચુનો ૧૫૫ ભાગ, કીમ ઓશ ટાઈર ૯ ભાગ, પહેલાં ત્રાંચાને ગાળીને બાદ તેમાં મેઝીશીઆ, નવસાર, ચુનો અને ટાઈર એ બધાનો ભુકો અતુકમે થોડો થોડો નાંખી હલાવતા જવું. બધું નાંખી રહ્યા પછી ૦૫ કલાક ખુબ હલાવીને છેવટે જસત અથવા કલાઈના પારીક કટકા કરીને થોડા થોડા નાંખી હલાવતા જવું, ત્યાર પછી કુલડીને ઢાંકી દધ ૩૫ મીનીટ સુધી ખુબ ગરમીની આંચ દેવી. આ પ્રમાણે બનેલી ધાતુનાં ઝીણાં પતરાં થઇ શકે છે, અને તેપર સરસ ઓપ પણ ચઢી શકે છે, વળી તે જલદીથી ઝાંચુ થતું નથી, અને જ્યારે ઝાંચુ પડે ત્યારે જરા ખટાશ લગાડવાથી તેનો અસલ રંગ પાછો આવે છે.

૨. ચીનાઈ ચાંદી:—જસત ૧૯ ભાગ, ત્રાંચુ ૬૫ ભાગ, નીકલ ૧૩ ભાગ, ચાંદી ૨૫ ભાગ, ગજવેલ ૧૨ ભાગ.

૩. ચીનાઈ રૂપ કરવાની રીત:—ત્રાંચુ ૫૫ ભાગ, ૧૯૫ ભાગ જસત, નીકલ ૧૩ ભાગ, રૂપ ૨૫ ભાગ, અને ૧૨ ભાગ કોપ્પાલ્ટ ઓશ આયર્ન નામની ધાતુ.

૪. ઘંટ માટે ધાતુ બનાવવાની રીત:—૭૧ ભાગ ત્રાંચુ, ૨૬ ભાગ કલાઈ, ૨ ભાગ જસત અને ૧ ભાગ લોખંડ.

૫. મોટા ઘંટ માટે ધાતુ:—૧૦૦ રતલ ત્રાંચુ, અને ૨૦ થી ૨૫ રતલ કલાઈ.

૬. ઘંટડીઓ માટે ધાતુ:—૩ રતલ ત્રાંચુ અને એક રતલ કલાઈ.

૭. ઘંટ બનાવવાની ધાતુ:—૪૮ ભાગ ત્રાંચુ અને ૨૨ ભાગ કલાઈ એ બંનેને ગળી મિશ્ર કરવાં એટલે ઘંટ કરવાની ધાતુ તૈયાર થશે. સાધારણ રીતે એવો અનુમાન થાય છે કે ઘંટ જેમ જેમ મોટા કરવા હોય તેમ તેમ કલાઈનું પ્રમાણ ઓછું લેવાય છે, અને ઘડીઆળો વગેરે કરવાની મેળવણીમાં થોડુંક જસત પણ મેળવાય છે.

૮. ચાંદ માટે ધાતુ:—૫૦ ભાગ ત્રાંચા સાથે ૪ ભાગ જસત લેવું. આ ધાતુ ચાંદ પાડવાના કામમાં વપરાય છે.

૯. ખીજી રીત:—ત્રાંચુ ૮૯ ભાગ, કલાઈ ૮ ભાગ અને જસત ૩ ભાગ ભેગાં ગાળવાં.

૧૦. ત્રીજી રીત:—એક ધાતુ ગાળવાની મૂસમાં ૭ શેર ત્રાંચુ નાંખીને ગાળવું, બ્યારે ત્રાંચુ ગળાઈ રહે સારે તેમાં ૩ શેર જસત અને ૨ શેર કલાઈ નાંખવી. એ ત્રણે ધાતુ સાથે ગળી જવાથી ચાંદ બનાવવાની ધાતુ થાય છે કે જે પૂતળાં, ચાંદ વગેરે બનાવવાના કામમાં આવે છે.

૧૧. ઘરેણાં માટે ધાતુ:—૭૨ ભાગ ત્રાંચુ, ૩ ભાગ કલાઈ, ૧૮ ભાગ જસત અને ૨ ભાગ સીસું લેવું.

૧૨. ખીજી રીત:—૮૩ ભાગ ત્રાંચુ, ૧૭ ભાગ જસત, ૧ ભાગ કલાઈ અને ૧૧ ભાગ સીસું વાપરવું.

૧૩. રૂપા જેવી ધાતુ બનાવવાની રીત:—ત્રાંચુ ૮ ભાગ, ની-કલ ૪ ભાગ અને ૩ ભાગ જસતને મુસમાં નાંખી પીંગાળવું.

૧૪. પીતળ કરવાની રીત:—સાડાચાર શેર ત્રાંચુ લઈને કુલ્હી-માંહે નાંખી દેવતા ઉપર મુકી ગરમ કરવું અને બ્યારે બરાબર ઝાગળી રહેવા આવે સારે તેમાં ૧૫ શેર જસત મેળવવું એટલે એ બેની મેળવણીથી પીતળ તૈયાર થશે.

૧૫. ખીજી રીત:—એક ભાગ જસત લઈને મૂસમાં નાંખવું. અને તેના ઉપર કાળી ચીકણી માટી નાંખવી અને તે જસતથી ત્રણ ગણું ત્રાંચુ લેઈ તેમાં નાંખવું અને તે બધા ઉપર કાચો ખાંડી તેનો ભૂકો નાંખવો પછી તે મુસને માટી વતી છાંદી લઈ તેને અગ્ની ઉપર મુકી

ધીમી ધીમી આંચ દેવી એટલે જસત ઝોગળી તેની બાદ થશે અને તે માટીમાં થઈને ત્રાંબામાં પ્રવેશ કરશે, અને પછી ત્રાંબા સાથે મળ્યાથી તે ત્રાંબુ સર્વોત્કૃષ્ટ પીતળ બનશે.

૧૬. ત્રીજી રીત:—૧ શેર ત્રાંબુ અને પંદર રૂપીઆભાર જસત એકઠું કરી ઝોગળવું. એટલે પીતળ થાય છે. તે રંગે ઘણું સરસ થાય છે અને સોનાજેવું દેખાય છે અને તે ચંત્રો વિગેરે કરવામાં ઉપયોગી થઈ પડે છે.

૧૭. ચોથી રીત:—૧ શેર ત્રાંબુ અને બા શેર જસત એ બંનેને ઝોગળવું, એ જાતના પીતળના વાસણ વગેરે બ્વહારીક કામમાં ઉપયોગી છે.

૧૮. પાંચમી રીત:—૪ ભાગ ત્રાંબુ અને ૩ ભાગ જસત એ પ્રમાણથી બનેલા પણ પીતળની થાળીઓ લોટા વિગેરે વાસણ બનાવે છે. તેમાં ૨૫ રૂપીઆભાર જસત ત્રણ ભાગને બદલે નાંખ્યાથી જે પીતળ થાય છે તેને ટાકું પાડી ટીપીને વાસણ બનાવે છે. અને શેર ત્રાંબામાં પોણોશેર જસત નાંખીને પીતળ કરેલું હોય તો તેને ગરમ કરીને ટીપવું અને તેના ઘાટ ઘડવા આવા પીતળમાં કડકપણું તથા બરડતા વધારે હોય છે. અને તેને ઘડતાં તથડો પડે છે. અને ત્રણ હીસાથી ઓછા પ્રમાણમાં જસત નાંખ્યાથી ઉપર જેટલું બરડ થતું નથી, અને તેથી કરી તથડો પડતી નથી.

૧૯. કાંસુ બનાવવાની રીત:—કાંસુ એ પીતળ જેવીજ મિશ્ર ધાતુ છે, અને તેના બે પ્રકાર છે. પહેલા પ્રકારમાં પાંચ ભાગ ત્રાંબુ અને ત્રણ ભાગ કથીર એ બેને મિશ્ર કરી ઝોગળવાં એટલે કાંસુ થશે આ કાંસાની થાળી, વાડકા, ઝાંઝ વીગેરે બને છે.

૨૦. બીજી રીત:—૧૩ ભાગ પીતળ અને ત્રણ ભાગ કથીર એ બેની મેળવણી કરવી. એની હલકી ચીજો બને છે. જેવું પીતળ હોય તેના પ્રમાણમાં કથીર કમી જરતી લેવું. એટલે જો પીતળ સારું હોય તો કથીર વધારે મેળવવું અને જો શીકું હોય તો કથીર થોડું નાંખવું.

૨૧. વિસાચતી વીંટીઓ કરવાનું સોનું:—ચોખ્ખું ત્રાંબુ ૬ પેનીવેટ અને ૧૨ ગ્રેન, ચોખ્ખી ચાંદી ૩ પેનીવેટ અને ૧૬ ગ્રેન અને સોનું ૧ ઔંસ ને ૭ પેનીવેટ એ બધાને મેળવી ઝોગળવાં. આ સોનાના એક ઔંસના ૩૦ રૂપીઆ એટલે બાર રૂપીએ તોલો પડશે.

૨૨. સાત રૂપીએ તોલાવાળું સોનું બનાવવાની રીત:—ચો-

ખાંચુ ત્રાંચુ ૮ ઐસ ને આઠ પેનીવેટ, ઓખળી ચાંદી ૧૦ પેનીવેટ, અને એક ઐસ નાણાં સોનું એ બધાને ઓગાળી સોનું બનાવવું.

૨૩. તોપ બનાવવાની ધાતુ:—ત્રાંચુ ૯ ભાગ અને કલાઈ ૧ ભાગને સાથે ગાળીને મેળવ્યાથી તોપ બનાવવાની ધાતુ તૈયાર થાય છે.

૨૪. સોના અથવા રૂપાનો રસ કરવાની કૃતી:—ખાજેસો સાંચુ, ખડીઓખાર અને વેનિસગાલ એ પદાર્થો સમ ભાગે લઈને તેની કપડ છાણુ ભૂંડી એકત્ર કરવી. અને રસ કરવા માટે ધાતુ મુસમાં નાંખીને તેમાં તૈયાર કરેલો ભુકો થોડો નાંખવો એટલે તરતજ રસ થઈ જાય છે.

૨૫. ત્રાંચુ અથવા પીતળનો રસ કરવાની કૃતી:—સુરોખાર, ટાર્ટર અને મીઠું એ પદાર્થો સમ ભાગે લઈને સર્વનો ખારીક ભૂકો કરવો અને જે ધાતુનો રસ કરવો હોય તે મુસમાં નાંખીને તેમાં ઉપર લખેલા મિશ્રણનો ભુકો થોડો નાંખીને તે મુસને તાપ દેવો એટલે તરતજ રસ થઈ જશે. રસ થયા પછી તે મુસમાં પાણી ગાફક હાલવા માંડે ત્યાં સુધી થોડો થોડો ભૂકો નાંખતા જવું. ત્યાર પછી પુરતો રસ થયા પછી મુસમાંથી રેડીને લગડી પાડી મુકવી.

૨૬. ગમે તે ધાતુનો રસ કરવાની કૃતી:—સુરોખાર ૨ ઐસ, ટાર્ટર ૧ ઐસ, અને ગંધક ૧૦ ઐસ આ સર્વ પદાર્થોનો ખારીક ભૂકો ૧ ઐસ લઈને તેમાં તૈયાર કરેલો ભુકો મેળવવો અને તે મિશ્રણ એક નવી મુસમાં ભરીને તેને તાપ દેવો એટલે તે ધાતુનો રસ જલદી થશે.

૨૭. કૃત્તીરનો રસ સ્વચ્છ કરવાની કૃતિ:—ચંદ્રુસ અને સુરોખાર સમ ભાગે લઈને તેનો ખારીક ભુકો કરવો એટલે રસ સ્વચ્છ થાય છે.

૨૮. સોનાના દાગીનાને ઉકાળો આપવાની રીત:—(અમેરીકાની) કાલકોથર ઓર વિટ્રીયલ ૩ ભાગ, નવસાર ૨ ભાગ અને જંગાલ એક ભાગ આ સર્વ જણસો પાટીને તેનો ભુકો કરીને મુકવો; અને જે વખતે સોનાના દાગીનાને ઉકાળો આપવાનો હોય તે વખતે દાગીનાને ઠંડા પાણીમાં બોળીને તેપર તૈયાર કરેલો ભુકો ભભરાવવો; પછી તે દાગીનાને કાચલાના દેવતાપર તપાવીને ઠંડા પાણીમાં બોળીને ઓલવવો; એ પ્રમાણે ચાર પાંચ વખત કર્યાથી સોનાને ઉત્તમ પ્રકારનો રંગ ચઢે છે.

૨૯. સોનાના દાગીનાને ઉકાળો દેવાની દેશી રીત:—પાણી, મીઠું અને કોકમ અથવા આંગલી અગર લીંબુનો રસ એકત્ર કરી તેમાં સોનાના દાગીના ઉકાળવા.

૩૦. રૂપાના દાગીનાને ઉકાળો દેવાની દેશી રીત:—આંગલી

પાણીમાં ચોળીને તેમાં દાગીના નાખીને ઉકાળવા એટલે સારો ઉકાળો બેસશે.

૨૧. સોનાના દાગીનાને ઉકાળો દેવાની ફ્રાન્સ દેશની રીત:—
નવસાગર ૪ ભાગ, જંગાલ ૪ ભાગ, સુરોખાર ૧ ભાગ, એ જળસોતે
સરકામાં વાટીને સોનાને લગાડે છે તેથી કરીને સોનું ખુબ ઉજવળ થાયછે.

૨૨. જર્મન સીલવર બનાવવાની ધાતુ:—આ ધાતુના બના-
વેલા વાસણુ વિગેરે ઘણી વસ્તુઓ હાલમાં યુરોપીઅન તથા ખીજા ઘણા
લોક વાપરે છે. અને તે વાસણો ઘણા સુંદર અને ચળકતાં થાય છે અને
તેનો ચક્રચક્રાટ ઘણા દિવસ સુધી કાયમ રહે છે, તેથી તેનું જર્મનનું રૂપું
એવું નામ આપેલું છે. વળી ધડીઆળોનાં ઘર વિગેરે ખીજા ઘણી ચીજો
એનીજ બનાવવામાં આવે છે. તેની મેળવણીના પ્રમાણો—ત્રાંબુ ૫૦ ભાગ,
નીકલ નામની ધાતુ ૨૦ ભાગ, અને જસત ૩૦ ભાગ આ સર્વની મેળ-
વણીથી બનાવેલ ધાતુ રૂપા જેવી ચળકતી અને નરમ થાય છે.

૨૩. ખીજી રીત:—ત્રાંબુ ૫૦ ભાગ, નીકલ ૨૬ ભાગ અને જસત
૨૪ ભાગ આ સર્વની મેળવણીથી બનાવેલ રૂપું ઉપરના પ્રકાર કરતાં
સાફ થશે.

૨૪. ત્રીજી રીત:—ત્રાંબુ ૪૧ ભાગ, નીકલ ૩૨ ભાગ, લોહું ૨૧
ભાગ અને જસત ૨૪૧ ભાગ આ મિશ્રણના ધાતુના તાર, પતરાં કરવાં
હોય તો જરા તાપ દઇને ટીપવી.

૨૫. જર્મનસીલવર સાફ કરનારી મેળવણી:—૧ ભાગ ઓ-
લીવ ઓઇલ, ૧ ભાગ સ્પીરીટ ઓફ સાલ એમોનીએક, ૨ ભાગ ચુનો
અને ૧ ભાગ પાણી લઇ સગળાંને એક રસ કરી લાહી જેવું બનાવી
ખુબ ધસવું એટલે ચક્રચક્રીત થશે.

૨૬. જર્મનસીલવર માટે રેવણ:—૪ ભાગ સાધારણ જર્મનસી-
લવર અને પાંચ ભાગ જસત લઇ પીંગળાવી એક રસ કરવું.

૨૭. કાંસુ પ્રવાહી બનાવવાની રીત:—૧ પાઇન્ટ જલદ સર-
કામાં ૧ ઔંસ નવસાગર, ૦૧ ઔંસ ષ્ટકડી અને ૦૧ ઔંસ સોમલ નાખી
પીંગળાવવું. પછી કામમાં લેવું.

૨૮. છરી કાંટા ચળકતા કરવાની રીત:—એક સરખા વજન-
ની ખારીક કોલસાની ભુકી અને સોડાખાર લઇ તેમાં થોડું પાણી ઉ-
મેરી તે પ્રવાહી છરી કાંટા ઉપર ધસવાથી ચક્રચક્રીત થશે.

૨૯. જલદી ગળે એવી ધાતુ:—આઠ ભાગ ખીસ્મથ, પાંચ ભાગ
સીસું અને ત્રણ ભાગ કલાઇ લઇ સઘળાને પીંગાળવું.

૪૦. ખીજી રીત:—જે ભાગ ખીરમથ, પાંચ ભાગ સીસું અને ત્રણ ભાગ કલાઈ લેઈ સંયોજાને પીંગળાવવું. આ ધાતુ ગરમ ઉકળતા પાણીમાં પણ પીંગળી જાય છે.

૪૧. ત્રીજી રીત:—ત્રણ ભાગ સીસું, જે ભાગ કલાઈ અને પાંચ ભાગ ખીરમથ લઈ સંયોજાને પીંગળાવવાં.

૪૨. ઊંચી ધડીઆળોના રંગ માટે ધાતુ:—પારીસના ઊંચી કા-રીગરીનાં ધડીઆળો માટે નિચેની મેળવણી વપરાય છે. ૭૨ ભાગ ત્રાંબુ, ૨૬-૫૬ ભાગ કલાઈ, અને ૧-૪૪ ભાગ લોખંડ.

૪૩. ત્રાંબાપર પડ ચઢાવવા માટે રૂપેરી ભુટ્ટી:—૩૦ ગ્રેન નાઇટ્રેટ ઓફ સીલવર, ૩૦ ગ્રેન સાધારણ નીમક અને સાડા ત્રણ ટ્રામ કીમ ઓફ ટાર્ટર લઈ સંયોજાને મિશ્ર કરી પાણીમાં ભીજવી લગાડવું.

૪૪. લોહ અને રૂબર જોડવાનો ફેલ:—લાખને વાર્દીને ત્રણ અડવાડીઆં સુધી લાઇકર એમોનીઆમાં ભીજવી રાખવી એટલે તે પા-રદર્શક થઈ જશે. આ રીતે તૈયાર કરેલી લાખને બંને કટકાપર લગાડી તેમને ભેગા કરી મજબુત દબાણ નિચે મુકી દેવા. આમ કરવા પહેલાં લોહને ૧ ભાગ હાઇડ્રોક્લોરીક અને ૪ ભાગ પાણીના મિશ્રમાં જે ત્રણ કલાક રાખી મુકીને ગરમ પાણીમાં સારી પેઠે ધોઈ નાંખવું.

૪૫. લોખંડ અથવા ગળવેલ ઉપર જલદીથી કોતરવાની રીત:—પ્રથમ ધાતુના કટકાને જરા ગરમ કરીને ઉપર મીણનો કટકો ધસવો અને ધીમે ધીમે ફેરવતા જવું. જેથી સંયોજી સપાટી ઉપર એક સરખો થર આવી રહેશે. બાદ તેને ઠંડો થવા દઈને તે ઉપર સોય અથવા ખીજી અણીદાર હથેલીઆર વડે ચીત્ર કોતરવું. આ રીતે તૈયાર કર્યા પછી તે ઉપર વાટેલું આયોડાઇન છાંટવું અને તે ઉપર જરા પાણી નાંખીને સંયોજાને ઊંટના વાળની પીછી વતી ધીમે ધીમે મેળવીને એક સરખું લાહી જેવું કરવું. આ પ્રમાણે કર્યા પછી તે લાહી પીછીવતી કો-તરેલી જગ્યા ઉપર જેટલું ઉંડું કોતરવું હોય તે ઉપર આધાર રાખીને એકથી પાંચ મિનિટ સુધી ફેરવતા રહેવું, અને છેવટે સાદા પાણીમાં ધોઈ નાંખવું. જે ગાણુસો રસાયણ શાસ્ત્ર વાંચ્યાબાદ આયોડાઇનના ગુણથી વાકેફ હશે તેઓના લક્ષમાં સહેજ આવશે કે આ લાહી થોડા દિવસ રાખવાથી પ્રેરીથી કામમાં લઈ શકાશે જેઓ ધાતુ ઉપર કોતરવાનું કામ શીખતા હોય તેમને આ શહેલી રીત હીક પડશે.

૪૬. લોહાને ત્રાંબા જેવો રંગ ચઢાવવાની રીત:—નાઇટ્રીક

ઝેરીડમાં થોડા ત્રાંખાના કડકા નાંખવા એટલે તે થોડીવારમાં પીંગળી જશે. બાદ તેમાં લોઢાની સાફ ચીજ બોળી કાઢવાથી તે ત્રાંખા જેવા રંગની થાય છે.

૪૭. લોઢાને પોલાદ જેવું કરવાની રીત:—લોઢાને લાલચોળ તપાવી તેની ઉપર પૃશીએટ ચોક્ક પોટાસ ઘસવો એટલે તે પીંગળવા માંડશે પછી તેને પાણીમાં બોળવાથી ઉપર લખેલો ગુણ આવે છે.

૪૮. ત્રાંખામાંથી રૂપુ બૂદ પાડવાની રીત:—એક અડધાને નાદટ્ટીકચાસીડમાં નાંખશે તો તુર્તજ તે પીંગળી જશે બાદ તેમાં લુણ નાંખવાથી રૂપુ તેની સાથે મળી સફેદ ભૂકીના આકારમાં નિચે બેસશે.

૪૯. વિલાયતી બંધુકોની ચાંપોને પાણી પાવાની રીત:—નવસાગર ૪ શેર, પાણી ૭૦ શેર, શુદ્ધ કરેલો ટંકણખાર ૨ શેર, ફ્રેંચ લાલદાઝ એ બધાંને એકઠાં મેળવી વાપરવાં.

૫૦. બીજી રીત:—નવસાર ૩ શેર, પોટાસ ૧ શેર, પાણી ૧ મણ, સરકો ૧૦૦ શેર એ મિશ્ર કરી ચીજો ગરમ કરી પાણી પાડું.

૫૧. હરકોઇ વાસણ ઉપર રૂપાનો ગીલ્ટ ચઢાવવાની યુક્તિ:—કોઇ પણ વાસણ ઉપર રૂપુ ચઢાવવા સાફ પ્રથમ રૂપાનું પાણી કરવું પડે છે. તેના છ સાત પ્રકાર છે. પ્રથમ એટરીની મદદથી રૂપાનું પાણી તૈયાર કરી જે વાસણ ઉપર ઢોળ ચઢાવવો હોય તેને પ્રથમ ખટાસમાં બોળી રેતીથી સાફ કરી ખટાસ કાઢી નાંખવી. પછી પાણીથી કોઇ કાઢી નાંખવી. પછી જસતના તારની સાથે રૂપાનો કટકો બાંધવો અને બંને પેલા રૂપાના પાણીના વાસણમાં બોળવાં એટલે વાસણ ઉપર રૂપાનો ઢોળ વીજળીના સંયોગથી ચઢશે. આવી રીતે તાંબા પીતલ છત્યાદી ધાતુ ઉપર ઢોળ ચડે છે.

૫૨. લોઢાનો રસ કરવાની રીત:—લોઢું અગર પોલાદનો રસ કરવો હોય તો કુલડીમાં લોઢા અગર પોલાદને નાંખી ખુબ ગરમ કરવું. અને જ્યારે તે ખુબ લાલચોળ થવા આવે કે તેમાં એક શેર છ ટાંક ગંધક, હરતાળ અગર સોમલ નાંખવો એટલે સીસાની માફક જલદી ઝાગળી જશે.

૫૩. હાથીદાંત ઉપર રૂપાનો ઢોળ ચઢાવવાની રીત:—જે હાથીદાંત ઉપર ઢોળ ચઢાવવો હોય તેને પહેલાં સારી પેઠે સાફ કરીને “ના-ધટ્ટેટ ચોક્ક સીલવર” નાંખી ઝાગળાવેલા પાણીમાં જ્યાં સુધી તે ઘેરે પીળો રંગ પકડે નહીં ત્યાં સુધી તેને બોળી રાખવું. ત્યાર પછી તેને બ-

હાર કાઢીને ચોખ્ખા પાણીથી ભરેલા વાસણમાં ડુળાવવું. અને તે વાસણ સુરજના તડકામાં ખુલ્લું મુકવું. ત્રણ કલાકના અરસામાં તે હાથી-દાંત તદ્દન કાળો રંગ પકડશે પણ તે કાળી સપાટી સારી પેઠે ચોળવાથી તે તુરતજ રૂપેરી રંગનું રમ્મ જશે.

૫૪. જાડા દાગીનાને રેણુ દેઇને સાંધવાની કૃતી:—ધણા જાડા દાગીના હોય તો પ્રથમ સાંધા ઉપર ખડીઆખારનું પાણી લગાડીને ઉપર મોરચુથુ ધસીને લગાડવું. ત્યાર પછી રેણુ લગાડીને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે આંચ દઇને કાઢવું એટલે સાંધો મજબુત બેસેછે. પરંતુ આને વધારે આંચ દેવી પડેછે. તેથી નાળુક દાગીના હોય તો એકલા મોરચુથાથી જોડાતા નથી ધણું કરીને જાહેરમાં રેણુ કરવાનો અને ઝારી કાડવાનો રીવાજ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જ છે. પરંતુ ડાંક કરવામાં જુદા જુદા પ્રકાર છે.

૫૫. કથીર અને સીસા ઉપર સોનેરી રંગ ચઢાવવાની રીત:—પાણીમાં કેસરને વાટીને ઘટ મિશ્રણ કરવું અને તે મિશ્રણના ત્રીજા ભાગ જેટલું વીનીગર (સરકો) નાંખીને બાર કલાક સુધી એમને એમ રહેવા દેવું. ત્યાર પછી તેમાં થોડું મધ નાંખીને તે મિશ્રણને અગ્ની ઉપર ગરમ કરીને મધના જેવું જાડું કરવું એટલે રંગ આપવા લાયક થયું સમજવું. ત્યાર પછી જે વસ્તુ ઉપર સોનેરી રંગ ચઢાવવો હોય તે સાફ કરીને તેપર તૈયાર કરેલો મિશ્રણનો લેપ દેવો. એટલે તે વસ્તુ સોનેરી દેખાશે.

૫૬. લોઢાથી તીખું લોઢું કેમ વાપરવું:—રસાયણી યુક્તિથી લોઢા અને તિખા લોઢા વચ્ચે તફાવત પારખી કાઢવો હોય તો નાઇટ્રીક એસીડનો તેજળ લેવો તેમાં પાણી રેડી તેનું જોર નરમ કરવું. એવી અતી ઘણી નરમ કીધેલી એસીડનું એક ટીપુ જો એક તિખા લોઢાની જાણસ મુકીશું અને થોડી એક મિનિટ સુધી તે ઉપર રહેવા દઇશું અને ત્યાર પછી ઘોષ નાંખીશું તો તે ઉપર એક કાળો ડાઘ રહી જશે. પણ તેજ તેજળનું એક ટીપુ જો લોઢા ઉપર મુકીશું તો તેનો ડાઘ કાળો નહીં પણ સફેદ ભૂરા રંગનો નીકળશે.

૫૭. સોનું, રૂપ, ત્રાંબુ ઇત્યાદી ધાતુઓ મિશ્ર હોય તો તેને જુદી કરવાની યુક્તિ:—આ ધાતુઓ બ્યારે એકત્ર મિશ્રણ હોય ત્યારે તેઓને જુદા કાઢવાની રીત એવી છે કે, તે ધાતુના વજનથી ત્રણ ગણું નાઇટ્રીક આસીડ ગ્લાસમાં નાંખીને તેમાં તે મિશ્ર ધાતુનો ગોળો અથવા

એવી કોઈ પણ વસ્તુ, અને સુમારે દશ ઘણું પાણી તેમાં નાંખવું. એટલે નાઇટ્રીક આસીડ તે ગોળા અથવા વસ્તુમાંથી સોનાને વિકાર ન કરતાં ખીજી ધાતુના રસ કરે છે તે રસ એસીડમાં મળી જાય છે ત્યાર પછી થોડી વારે સોનાની રજ (કરચ) હેઠળ બેસે છે. પછી ખીજી ગ્લાસમાં નીચે ઠરેલાં રજો રહેવા દેઇને યુક્તિથી ઉપરનું એસીડ મિશ્રણ પાણી રેડી દેવું અને નીચે ઠરેલી સોનાની કરચો મુસમાં (કુલડીમાં) નાંખી ઓગાળવું એટલે શુદ્ધ સોનું થાય છે. પછી ખીજી ગ્લાસમાં રેડેલા પાણીમાં સુમારે ૦૧ શેર પાણીએ બે પૈસાભાર લેખે મીઠું નાંખવું, એટલે થોડા વખતમાં રૂપાની કરચો તળે બેસે છે. તે મુસમાં નાંખી ઓગાળવું. એટલે રૂપુ શુદ્ધ થઇ નીકળશે. ગીટ્ટ ચઢાવેલ દાગીનાનું અથવા કલાપતનું સોનું, રૂપુ હોય ને તે પૃથક કાઢવું પડે તો ઉપર કહેલી રીતે કાઢવું.

૫૮. રૂપાના દાગીના સાંધવા માટે રેણુ તૈયાર કરવાની યુક્તિ:—ચોખ્ખુ રૂપુ ૧ તોલો, જસત ૫ વાલ અને ત્રાંચુ પાંચ વાલ એ ત્રણેને કુલડીમાં એકત્ર ઓગળાવી તેની લગડી તૈયાર કરવી. આ ડાંકને સવાઇ ડાંક કહે છે.

૫૯. ખીજી રીત:—ચોખ્ખુ રૂપુ ૧ તોલો, જસત ૦૧ તોલો, ત્રાંચુ ૦૧ તોલો આ ત્રણેનો એકત્ર રસ કરીને લગડી પાડી પતર ધડવું. આ ડાંકને દોઢી ડાંક કહે છે.

૬૦. ત્રીજી રીત:—ચોખ્ખુ રૂપુ ૧ તોલો, જસત ૦૧૧ તોલો અને ત્રાંચુ ૦૧૧ તોલો આ સર્વ એકત્ર ઓગાળી રસ કરી અને લગડી પાડી પતર કરવું. ત્યાર પછી પત્રાની લુકી કરી મૂકવી, આ ડાંકને રાસી ડાંક કરીને કહે છે. આ ડાંક હલકા રૂપાના દાગીનાને લગાડે છે.

૬૧. ચોથી રીત:—એક મુસમાં ચોખ્ખુ રૂપુ ૨ ભાગ નાંખીને તેનો રસ કરવો, ત્યાર પછી તેમાં પીતળનો ભુકો ૧ ભાગ અને પીજા સોમલ ૦૧ ભાગ નાંખીને તેનો રસ થવા આવે કે તરતજ રેડીને પતર ધડવું આ ડાંક (રેણ) સર્વે ડાંકોમાં સર્વોત્કૃષ્ટ છે.

૬૨. પાંચમી રીત:—ચોખ્ખુ રૂપુ ૧૯ ભાગ, ત્રાંચુ ૧ ભાગ અને પીતળ ૧૦ ભાગ એ ત્રણેને ઓગાળી લગડી કરી મુકવી.

૬૩. છઠ્ઠી રીત:—ચોખ્ખુ રૂપુ ૨ ભાગ અને પીતળનો ભુકો ૧ ભાગ એ બંનેને એકત્ર ઓગળાવીને રસ થવા આવે કે મુસને દેવતા ઉપરથી નિચે ઉતારવી, નહીંતો પીતળ ઉડી જશે. આ ડાંક દોળ ચઢાવેલા રૂપાના દાગીના, પીતળ અને ત્રાંચાના ઉપયોગમાં આવે છે.

૬૪. સાતમી રીત:—પીળા સોમલનો મુસમાં રસ કરીને તે હંડુ થાય. એટલે તેના કટકા કરવા. ૧ ભાગ ચોખ્ખુ ત્રાંચુ અને ચાર ભાગ ચોખ્ખુ રૂપુ એ સર્વેને એકત્ર કરવા કુલડીમાં ઓગાળવું. ત્યાર પછી તેની લગડી કરવી અને તે હંડુ થયા પછી કાનસથી ધસીને ભુકો કરી મુકવું. આ ડાંક સાંકળી વિગેરે નાનુક દાગીના માટે વાપરવામાં આવે છે.

૬૫. આઠમી રીત:—ત્રાંચુ અને હરતાળ એ બંને સમ ભાગ લે-
છને મુસમાં નાંખી એકત્ર ઓગાળાવી રસ કરી પતર ધડી મુકવું. આ ધ-
ડેલું પતર ૧ ભાગ અને ચોખ્ખુ રૂપુ ૪ ભાગ એ બંનેને ભેગું કરી મુસ-
માં નાંખીને રસ કરી લગડી કરી મુકવી.

૬૬. નર્મનસિલવર માટે રેણુ કરવાની કૃતી:—નર્મનસિલવર
૫ ભાગ, જસત ૪ ભાગ, એ બંનેને એકત્ર ઓગાળાવી લગડી કરી મુ-
કવી. ત્યાર પછી તેને કાનસથી ધસી બારીક ભુકો કરી રાખવો.

૬૭. સાંધવા માટે રેણુ તૈયાર કરવાની કૃતી:—ઉપર લખ્યા પ્ર-
માણે તૈયાર કરેલાં ડાંકની લગડી લેછને પતર ધડવું. ત્યાર પછી જે સાંધા
જેડવાનો હોય તે જેવો જડો પાતળો અથવા નાનો મોટો હોય તે મા-
ફક તે પત્રાનો જડો અથવા બારીક ભુકો કરવો. જે ઘણીજ નાની વ-
સ્તુને સાંધવું હોય તો પત્રાને કાનસથી ધસી ભૂકો કરવો. ત્યાર પછી પા-
ણીમાં ખડીઓખાર બારીક વાટી તેમાં તે ભુકો મેળવવો એટલે સાંધવા
માટે ડાંક તૈયાર થશે.

૬૮. લોઢા અથવા ત્રાંખાને કલાઈ ચઢાવવાની કૃતી:—લોઢા-
ના વાસણને પ્રથમ ખટાસમાં બોળી રાખવું. પછી થોડો વખત બહાર
કાઢી બીજા નવા પાણીમાં બારીક રેતી અથવા નાળીએરના છોડાથી ધસી
સાફ કરવું. પછી નવસારના પાણીમાં તેને ઘોષ પીંગળેલી કલાઈમાં તેને
ઝબોળવું. પીંગળેલી કલાઈ બળી ન જાય તે માટે તેના ઉપર ચરખીવાળો
પદાર્થ રેડવો, ત્રાંખાના વાસણને યુગ્મ માંજવું ને તેમાં નવસાર તથા ક-
લાઈ નાંખી તપાવવું; અને આમ તેમ સાંજુસી વતી પકડી હલાવવું. ક-
લાઈ બરોબર પીંગળે એટલે થોડા ચીંચરાના કટકા અથવા જુના રૂ વતી
કલાઈ પાથરી દેવી.

૬૯. ત્રાંખા પીતળ ઉપર કલાઈ તથા જસત ચઢાવવાની
યુક્તિ:—આ પ્રયોગ કલાઈનો આપણા દેશમાં સારી પેઠે જાણીતો છે.
પણ કલાઈ પ્રમાણે જસતનો ઉપયોગ કરવાની યુક્તિ જાણીતી નથી, તે
એવી છે કે, કોરાઈઝ ગોચ્ર ઝીંકને પાણીમાં ઓગાળાવી તેમાં જસતનો

ભૂકો નાંખવો. અને જે વાસણ ઉપર જસત ચઢાવવું હોય તેને તેમાં નાંખી ચુલા ઉપર મુકી સારી પેઠે ઉકાળવું એટલે જસત ચઢી જશે. જે વાસણને રક્ત અંદરથીજ ચઢાવવાનું હોય તો વાસણમાં ઉપર લખેલું મિશ્રણ ભરી ચુલા ઉપર મુકી ઉકાળવું.

૭૦. બીજી રીત:—સાધનેડ ઓફ પોટાસના પાણીમાં કલાઈનો ઝીણો ભુકો મેળવી તેમાં જે વાસણ ઉપર કલાઈ ચઢાવવી હોય તેને નાંખી ઉકાળવું એટલે કલાઈ ચઢી રહેશે.

૭૧. ત્રીજી રીત:—કલાઈનો ઝીણો ભુકો અને ક્રીમ ઓફ ટાર્ટરને પાણીમાં નાખી તેમાં વાસણ નાંખી ઉકાળવું એટલે કલાઈ ચઢી રહેશે.

૭૨. ચોથી રીત:—છ શેર, “ક્રીમ ટાર્ટર” ૪૦ શેર પાણીમાં ગાળવો, તેમાં આદ્યેશ કલાઈના કટકા નાંખી પાણી ઉકાળવું, જેથી કલાઈ ગળી જશે, જે વાસણપર કલાઈ ચઢાવી હોય તેને આ પાણીમાં ખુડતું રાખી પાણી ઉકાળવું એટલે થોડી વારમાં કલાઈનો લેપ ચઢી જશે. ક્રીમ ટાર્ટરને બદલે કાસ્ટીકપોટાસ અથવા સોડા વાપરો શકાય છે. જે આપણે ઘણી શહેલાઈથી ઘેર બનાવી શકીશું.

૭૩. રૂપાની જથ્થોને ધોવાની રીત:—રૂપુ મેલ ખાઈને કાળું પડી ગયું હોય તો તે રૂપાની જથ્થોને અગ્નીમાં ગરમ લાલ કરી એક કાચના પ્યાલાની અંદર જથ્થો ઉપર વિચાર રાખી તે પ્યાલાની માંહે મીઠું પાણી નાંખવું. ને તે પાણીમાં એક પૈસાભાર નાઈટ્રીક એસીડ તથા એક પૈસાભાર સલ્ફ્યુરીક એસીડ નાંખવું. પછી તે પ્યાલામાં પેલી ગરમ કરેલી જથ્થો દળાવી દેવી એટલે તે જથ્થો સફેદ નીકળી આવશે.

૭૪. પીતળ ધોવાની રીત:—પીતળની જથ્થો ઉપર વિચાર રાખી તે જથ્થો, નાઈટ્રીક એસીડ તથા સલ્ફ્યુરીક એસીડ તથા મોરીઆટીક એસીડ આ ચારે ભેગું કરવું; અને બીજા કાચના પ્યાલામાં પાણી ભરવું. પછી તે જથ્થો પેલા તેજગના પાણીમાં ડુબાવી તુર્તજ બહાર કાઢી પેલા પાણીમાં થોડીવાર ધોવી એવી રીતે એ ત્રણ વખત ડુબાવી પછી પાણીમાં ધોવાથી પીતળનો રંગ સોના જેવો માલૂમ પડશે. તથા તાંબુ અને જર્મનસીલવર પણ ધોવાની રીત આવીજ છે.

૭૫. સોનાના દાગીના સાંધવા માટે રેણુ તૈયાર કરવાની રીત:—સોનું એક તોલો, તાંબુ પાંચ વાલ આ બંનેને ઓગળાવી રસ કરવો. આ રેણુ સર્વે જાતના રેણુમાં સર્વોત્કૃષ્ટ છે. અને આ રેણુને તાંબામાં કહે છે.

૭૬. ખીછ રીત:—એક તોલો રૂપામાં અડધો તોલો ત્રાંચુ નાંખી તેનો એકત્ર રસ કરી લગડી કરી મુકવી. ત્યાર પછી બ્યારે સોનાનો રેણુ કરવો હોય ત્યારે એક તોલો સોનામાં ૦૧ તોલો ઉપર લખેલું મિશ્ર નાંખી તેનો રસ કરવો. ત્યાર પછી તેની લગડી ધડીને પતરાં ધડવાં. આ રેણુને સવાઈ રેણુ કહે છે.

૭૭. ત્રીછ રીત:—સોનું એક તોલો અને ખીછ રીતમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ત્રાંચુ અને રૂપાનું મિશ્રણ અડધો તોલો એ બંનેને ઓગાળી લગડી કરી પતરાં ધડવાં. આ રેણુને દોઢી રેણુ કરીને કહે છે.

૭૮. ચોથી રીત:—સોનું એક તોલો અને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ત્રાંચા તથા રૂપાનું મિશ્રણ એક તોલો એ બંનેને એકત્ર ઓગાળાવી લગડી કરીને પતરાં ધડવાં. આ રેણુને ત્રિલખાઈ રેણુ અથવા રાશી રેણુ કહે છે.

૭૯. ચાંદીનો ગીલ્ટ ચઢાવવાનો ભુકો બનાવવાની રીત:—૧૨ ઔંસ ચોખા પાણીમાં એક ઔંસ સીલવર નાઇટ્રેટ પીંગાળીને પાણીમાં ૨ ઔંસ સાયોનાઇડ ઓક્સ પોટાસ નાંખી હલાવવું અને પાણી નીતરું થાય ત્યાં સુધી રહેવા દેવું. બાદ તેમાં ભીન્નઈ શકે તેટલો પલારટર ઓક્સ પેરીસ નાંખી તે ભૂકો રહેવા દેવો. આ ભુકો સારી પેઠે સાફ કરેલા વાસણો ઉપર ધસવાથી તેઓ ઉપર ચાંદીનો ગીલ્ટ ચઢશે. પરંતુ આ ગીલ્ટ બે વાસણને હમેશાં વાપરવું હશે તો વીજળીથી ગીલ્ટ કરેલા વાસણની પેઠે ઘણા દિવસ રહેશે નહીં.

૮૦. રૂપાનું ઝાડ બનાવવાની રીત:—સીલવર નાઇટ્રેટને પાણીમાં પીંગાળી તે પાણી પહોળા મોઢાની બાટલીમાં ભરીને તેમાં એક જસતનો કટકો દોરીથી આંધીને થોડા કલાક ટાંગી મુકવો. એટલે તે ઉપર રૂપાના ઝાડ જેવો આકાર વળગી રહેલો જણાશે.

૮૧. રૂપાસાઇ વિગેરે લોહું ગાળવાની રીત:—બધી ધાતુઓમાં દ્રક્તા પ્લાટીનમ નામની ધાતુ શિવાય લોહાને પીંગાળવા માટે સૌથી વધારે ગરમી કરવી જોઈએ; અને તેમ કરવા માટે પ્રથમ કોઠીના આકારની ભઠ્ઠી તૈયાર કરી તેમાં લોહાના કટકા અને કોક જતના કોલસા મિશ્ર કરી નાંખે છે. અને ભઠ્ઠીની બંને બાજુના કાણામાંથી એક સરખી રીતે હવા ફુકે છે. મોટાં કારખાનામાં હવા ફુકવા માટે ખાસ ઇન્જનો લગાડે છે. ઉપર લખેલા કોક જતના કોલસા ઘણા છીદ્રવાળા અને કઠણ હોય છે. અને તેમનાથી પેદાયતી ગરમી એટલી બધી સખત હોય છે કે થોડી વારમાં લોહાને પીંગાળી નાંખે છે.

૮૨. કોતરેલા લાકડા ઉપર ચાંદીનું પડ ચઢાવવાની રીત:—

પ્રથમ થોડું ફાસરસ થોડા સદશ્યુરીક ધ્રુવરમાં પીંગાળવું. એક બીજી કાળી શીશીમાં થોડું સીલવર નાઇટ્રેટ પાણીમાં પીંગાળવું. હવે એક છીદરા વાસણમાં રેતી ભરી તેની નીચે કોથલાનો દેવતા કરવો. ચાંદી ચઢાવવા માટે કોતરેલા લાકડાની નકશીવાળી બાજુ સીલવર નાઇટ્રેટના પાણીમાં થોડી મીનીટ હુખાવવી; બાદ એક કાચ ઉપર પીંગાળેલું ફાસ-
રસ રેડીને તેને ઉપર કહેલા રેતીના વાસણ ઉપર મુકવો અને તે ઉપર લાકડાનો કટકો જરા અધર મુકવો. આ સ્થિતિમાં થોડી મિનીટ રાખ-
વાથી તે લાકડા ઉપરની સીલવર નાઇટ્રેટ ચાંદીના રૂપમાં બદલાએલી જો-
વામાં આવશે.

૮૩. લોહાની નળીમાંથી કાટ કાઢી નાંખવાનો સહેલો ધ-

લાજ:—૧ ભાગ ગંધકના તેજબને ૧૦ ભાગ પાણીમાં મિશ્ર કરીને તેમાં નળીને હુખાવવી, બાદ ચુનાના પાણીને ગરમ કરીને તેમાં હુખાવવી અને છેવટે લાકડાના વહેરથી ધસીને સાફ કરી નાંખવી.

૮૪. સોનાની ફાકી બનાવવાની સુક્તિ:—કલાઇ ૧૫ રૂપીઆ-

ભાર ઝોગાળી તેમાં ડા રૂપીઆભાર પારો નાંખવો. પછી એ બેના મિશ્રણમાં ૮૧ રૂપીઆ ભાર ગંધક અને ડા રૂપીઆભાર નવસાર લેઇ એ સર્વને ખારીક વાટીને એક જીવ કરવું. એટલે તેની ફાકી બનશે. પછી તે ફાકીને એક મૂસમાં ભરી એક માટીના ઢાગમાં રેત લઇ તેમાં તે ફુલ-
ડી જોડી દાટી દેવી. અને તેની નીચે ઝાઝીવાર સુધી ધીમી આંચ દેવી અને આસ્તે આસ્તે આંચમાં જરા વધારો કરવો પરંતુ તે એટલી બધી વધારે દેવી નહીં જોઇએ કે જેથી તે મિશ્રણ કાળું પડી જાય; આ પ્ર-
માણે કરવાથી તે મિશ્રણની શાકી સોના જેવી થઇ જશે. પરંતુ તેને તાપ દેવાથી તેની પરીક્ષા થશે.

ઉપર લખેલી સોનાની શાકીની શાહી બનાવવી હોય તો અને છે, તેની રીત એવી છે કે તેમાં સારો ઉંચો હિંગજોડે ઘુંટી નાંખવો એટલે સોનેરી રંગની શાહી થશે.

૮૫. બીજી રીત:—ગંધક અને વાઇટ ઝોફ સાઇડ ઝોફ દીન

સરખે ભાગે લઇ ફુલડીમાં નાંખી સારા કોથલાના અંગારા ઉપર મુકી ઝોગાળવું. અને જ્યાં સુધી મિશ્રણ પીળું સોનેરી શાકી જેવું થાય ત્યાં સુધી એક કાચના સળીઆવતી હવાવું. એટલે સોનેરી રંગની ધાતુની શાકી બનશે. સદર્દુ ધાતુની શાકી તસળીર મૂકવાનાં ચોકડાં, આરસીનાં

ધર વિગેરે લકડ કાગ ઉપર તેમજ ધાતુ ઉપર સોનેરી રંગ ચઢાવવાના કામમાં આવે છે.

૮૬. લોઢા ઉપરથી કાટ દુર કરવાની રીત:—એક સ્તલ ચરખીમાં અડધો ઔંસ કપુર નાંખી તેને દેવતા ઉપર મુઠી ઓગાળવું. પછી તે મિશ્રણ ઠંડુ થયા પછી કાટ ચઢેલા લોઢા ઉપર તેનો લેપ કરવો. ત્યાર પછી એ ત્રણ દિવસ મુઠી તે જણસને એમને એમ રાખવી એટલે તે નવાની માફક દેખાશે.

૮૭. ખીજી રીત:—મીણ અને ખારીક વાટેલું મીઠું મેળવીને કઠાઈ ગયેલા લોઢાપર ઘસવાથી તે કાચ જેવું સરસ થાય છે.

૮૮. પત્થર ઉપર સોનેરી ઢાળ ચઢાવવાની કૃતી:—૩ દ્રામ સોનાને નાઇટ્રો મ્યુરેટીક એસીડમાં નાંખી પીંગળાવી તેમાં ૧૧ દ્રામ કલાઈ અને ૧૧ દ્રામ ટરપીનટાઇન નાંખી જ્યાં મુઠી ઘટ થાય ત્યાં મુઠી ખસ કરીને મેળવવું. ત્યાર પછી એ મેળવણીમાંથી એક ભાગ ટરપેનટાઇન નાંખી મેળવીને પત્થર ઉપર પીંછીથી લગાડવું એટલે સોનેરી રંગનો ઢાળ પત્થર ઉપર ચઢશે.

૮૯. ચામડાનાં પુઠાં ઉપર સોનેરી અક્ષર પાડવાની રીત:—પુઠાં ઉપર અક્ષર અથવા કોઈ પણ જાતનું ચિત્ર પાડવું હોય તો પહેલાં રૂમીમસ્તકીનો ખારીક ભુકો કરી પુઠાં ઉપર છાંટવો. પછી લોઢાનાં અથવા પીત્તળનાં જે જાતનાં ચિત્ર અથવા અક્ષર કાઢવા હોય તેવાં ખીખાંને મધ્યમ ગરમ કરી સોનેરી વરખની ઉપર ધીમેથી દાળવું, એટલે વરખ ખીખાંને વળગશે પછી તેને પુઠાં ઉપર જ્યાં રૂમીમસ્તકી છાંટી હોય ત્યાં ધીમેથી દાળવું એટલે રૂમીમસ્તકી નરમ થઈને વરખ તે ઉપર વળગી રહેશે. પછી ઘસ વતે આસપાસના વળગેલા વરખ તથા શુદ્ધરને સાફ કરવું.

૯૦. ખીજી રીત:—ચામડા ઉપર રાજ ચોપડીને સોનેરી વરખ લગાડવો. પછી ઉપલી રીત પ્રમાણે ખીખાંને ગરમ કરી જોરથી દાખી કંપડથી સાફ કરવું.

૯૧. કોઈ પણ વસ્તુપરથી સોનેરી ગીલટ કાઢવાની સહેલી રીત:—૪ ઔંસ ગંધક, ૨ ઔંસ નવસાર, એક ઔંસ સુરોખાર એ સ-થળાંને વાટી ખારીક ભુકો કરી સાથે મેળવી નાંખવાં તે પછી તેમાં જલદ સારકો મેળવીને મલાઈ બનાવવું. હવે જે વસ્તુપરથી ગીલટ કાઢી લેવાનો હોય તેની ઉપર કહેલી મેળવણીનું પડ કરીને દેવતા ઉપર જ્યાં મુઠી તે ગળીને કાળુ થઈ જાય ત્યાં મુઠી તેને ગરમ કરવી. અને સાર

પછી દેવતામાંથી કાઢીને એક સાદા વાસણમાં પેલો બજેલો ભાગ ખખે-
રી નાંખવો એટલે બધો સોનાની ગીલ્ટ વરખના આકારે નીકળી આવશે.
અગર જો તે વરખનો એક ગાંગડો કરવો હોય તો એક નવી મુસમાં
ટંકણુખાર નાંખીને દેવતા ઉપર ગરમ કર્યાથી તે ઝોગળીને એક ગાંગડો થશે.

૯૨. ગીલ્ટ કીધેલા ત્રાંખાના વાસણપરથી રૂપ કાઢવાની
રીત:—સંદ્રયુરીક એસીડ ૩ રતલ, સુરોખાર ૩ ઐસ, પાણી એક રત-
લ આ સર્વે ચીજને એકઠી કરી માટીના વાસણમાં દેવતા ઉપર મૂકવી
અને જે વસ્તુપરથી ગીલ્ટ કાઢી લેવો હોય તે વસ્તુ પેલા વાસણમાં ડુ-
બાડવી. અને જ્યાં સુધી તે વસ્તુપરથી ગીલ્ટ નીકળી નહીં જાય ત્યાં સુધી
તેને ઉકાળવી. પછી તે વસ્તુ કાઢી લેઈને બાકી રહેલા પાણીમાં થોડું
મીઠું નાંખવું. તે વાસણને થોડીવાર સ્થિર રાખ્યાથી રૂપાની બારીક ભૂ-
કી તળે બેસશે. પછી ઉપરનું નિતરું પાણી કાઢી નાંખી તે નીચે બેઠેલી
ભૂકીને સુકવીને એક નવી મુસમાં ટંકણુખાર નાંખીને ઝોગળવી એટલે
તે ઝોગળીને એક ગાંગડો થશે.

૯૩. ત્રાંખા પીતળના વાસણ ઉપર રૂપાનો ઢાળ ચઢાવ-
વાની રીત:—ચોખ્ખી ચાંદીનો વરખ અગર કસળ બાળી કાઢેલી ચાંદી
તોલો એક, ૪૮કડી તોલો બા, સુરોખાર તોલો બા અને ટંકણુખાર તો-
લો બા એ સર્વે વસ્તુઓને લીંચુના રસ સાથે ખરલમાં ઘુંટવી. અને એક
જીવ કરી તેની ગોળીઓ વાળી સુકવી રાખવી. પછી જે વસ્તુ ઉપર ઢાળ
ચઢાવવો હોય તેને ખટાઇ દધ ધસી સારી પેઠે સ્વચ્છ કરવું. પછી તેને
પાણીથી ઘોષ સાફ કરીને લુછી નાંખવું. અને ઉપરની સુકવેલી ગોળીને
લીંચુના રસ સાથે વાટીને વાસણ ઉપર ધસવી.

૯૪. પીતળના તારને કલાઇ દેવાની યુક્તિ:—જે કુંડીઓ,
એકમાં પીંગાજેલી કલાઇ અને બીજીમાં જસતનું પાણી ભરી તૈયાર રા-
ખવી. તારનું ગુજળું પોટાસના પાણીમાં ઉકાળવું અને પછી એવી યુક્તિ
કરવી કે જેમ ગુજળું ઉકળતું જાય તેમ તેમ જસતના પાણીમાં થઇ કલાઇ-
ના પાણીમાંથી બહાર નીકળે. અને પછી સોનીના તાર જે ચવાના જત-
રડામાંથી જે ચી કાઢવો એટલે વધારે ચઢેલી કલાઇ ઉખડી જશે.

૯૫. લાકડાઉપર સોનેરી ઢાળ ચઢાવવાની યુક્તિ:—એક
માટીનું અથવા ત્રાંખાનું વાસણ લેઈને તેમાં ૧ રતલ અળશીનું તેલ નાં-
ખવું પછી તેમાં “ગમઓદ્રશાલ્ટમ” અને “ગમઅંતીસી” એ દરેક એક
એક ઐસ નાંખવું. સાર પછી તેમાં ૧૫ ઐસ અખરબ તથા ૧૫ ઐસ જે

એ પ્રમાણે રકમો લેઇને બારીક ભુકા કરી, તે ભૂકાને જે વાસણમાં અળશીનું તેલ છે તેમાં નાંખવો. અને તે વાસણને ચુલા ઉપર મૂકવું અને તેને લાકડીથી હલાવતા રહેવું. તે મિશ્રણ માખણ જેવું ઘટ થાય એટલે ચુલા ઉપરથી ઉતારીને પ્રલાવના કપડાથી ગાળી કાઢવું. પછી તેને દાળડામાં ભરી મૂકવું.

બ્યારે લાકડાં ઉપર ઢાળ ચઢાવવો હોય ત્યારે પેલી દાળડીમાંથી થોડો ભૂકો લેઇને તેમાં “ ટરપેન્ટાઇન ” તેલ તથા જરા હિંગજોક નાંખી છુટીને, તે શાહી જેવું પાતળું થાય એટલું તેલ નાંખવું. ત્યાર પછી જે લાકડાં ઉપર ચીત્ર, નકશી, અક્ષર અથવા ગીલ્ટ વગેરે જે કરવું હોય તે ઉપરની શાહીથી લખીને, તેની ઉપર રૂથી સોનેરી વરખને દાખીને સુકાવા દેવું. એટલે જે ઉપર લખેલું હશે તે ઉપર વરખ ખેલી જશે.

૯૬. સ્ટીલના લોઢા ઉપર સોનાનો ઢાળ ચઢાવવાની કૃતિ:—એક વાસણની આંદર નાઇટ્રેટ ઓફ ગોલ્ડ નાંખી તેના ના ભાગ સલ્ફ્યુરીક ઇથર નાંખી મેળવી ઠરવા દેવું. એસીડમાં જે સોનું ગળી ગયું હશે તે “ ઇથર ” થી જૂદું પડશે, અને ઇથર પણ સોનાથી જૂદું પડીને પડ બાઝશે. પછી આ ઇથરથી અનેલા સોનાને એક કાચના વાસણમાં સંભાળથી ધીમે રહીને રેડવું ત્યાર પછી આ મિશ્રણમાં પોલાદની બનાવેલી ચીજને બોળી કાઢીને તુર્તજ તેને ઠંડા પાણીમાં બોળશો તો તેની ઉપર સોનાનો ઢાળ ચડશે, પછી તેને ચળકતી કરી પાલીસ કરવું. જ્યો તે વધારે સુશોભિત થશે. જો પોલાદની બનાવેલી છરી, કાતર વગેરે ઉપર આ મિશ્રણથી નકશી, વેલ, બુટ્ટી અથવા અક્ષર લખશો તો ઉત્તમ પ્રકારના સોનેરી અક્ષર વગેરે પડી રહેશે.

૯૭. હથીઆર ઉપર આશમાની રંગના અક્ષર, નકશી, અગર લેખ કાતરવાની રીત:—હથીઆરને જાંબુડો રંગ આવતા સુધી અમ્મીમાં તાંવવું અને રંગ આવે કે તરત બહાર કાઢી ઠાઠું પડવા દેવું. અથવા લાઢડાની રાખમાં દાટી ઠાઠું પાડવું.

હથીઆર ઉપર આશમાની રંગના અક્ષર, નકશી વગેરે કરવું હોય તો અમ્મી ઉપર લોઢાના સળીઆ આડા મુકીને તેનાપર હથીઆરને મૂકી તાપ દેવો, અને બ્યારે તેને આશમાની રંગ આવશે ત્યારે તેને તરત બહાર કાઢીને તેના ઉપર તેલના રંગથી જે કાંઈ લખવું હોય અગર નકશી કરવી હોય તે કરવી; અને સુકાયા પછી એક ચીનાઇ પ્યાલામાં થોડું એસેડ્રીક એસીડ લેઇ તેમાં થોડું પાણી મેળવી તેના ઉપર નાંખવું.

અગર જલદસરકાને દેવતા ઉપર ગરમ કરી તે હથીઆર ઉપર નાંખવું એટલે તેથી લખેલી નકશી કાયમ રહી બાકીની જગા ઉપરનો આશમાની રંગ નીકળી જશે, પછી જે નકશી અક્ષર લખેલા હોય છે તેને ટાઢા પાણીથી પલાળી ઘોઘ નાંખવું, એટલે તેલનો રંગ નીકળી જઈ લખેલી નકશી વિગેરે આશમાની રંગની થશે. હથીઆર ઉપર નકશી અગર નામ ખોદવાતું હોય તો કોરવાની જગ્યા સાફ કરવી, અને થોડુંક મીણું ઉતું કરી સરખી રીતે ચારે તરફ કાગળ જેવડું જડું લગાડી દેવું અને ઝીણી શોયની અણીવતી જે કાંઈ લખવું હોય તે લખી કાઢવું. તે એવી રીતે કે લખેલી જગ્યા ઉપરનું મીણું બીજાકુલ રહેવા દેવું નહીં, લખેલી જગ્યાની ફરતું મીણુનો જાંચો બંધ બાંધવો અને તેમાં નાઇટ્રીક આસીડ નાંખવું, અને તેમનું તેમ પાંચ કલાક રાખી મુકવું, અને પછી પાણીવતી ઘોઘ નાંખી મીણું કાઢી નાંખવું એટલે અક્ષર કોતરાઈ રહેશે એવીજ રીતે ત્રાંબા પીતળના વાસણ વિગેરે ઉપર પણ અક્ષર કોતરાય છે.

૯૮. પોલાદના હથીઆરને વાળવાની રીત:—જે ભાગ પેન્-ત્રોલ્યમ તેલ અને એક ભાગ ટરપેનટાઇન તેલમાં ભીજવ્યું હોય તો મરજી મુજબ વાળી શકાશે.

૯૯. બંદુકની ગાળી બનાવવાની ધાતુ:—૯૮ ભાગ સીસું, તે જે ભાગ શોમલ સાથે ગાળી નાંખવું.

૧૦૦. ટાઇપ બનાવવાની ધાતુ:—સીસું ૯ ભાગ અને એક ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી હલકી જતના ટાઇપ બનાવવાની ધાતુ થાય છે.

૧૦૧. ખીજી રીત:—૭ ભાગ સીસું અને ૧ ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી મોટા અને નરમ ટાઇપ બને છે.

૧૦૨. ત્રીજી રીત:—૬ ભાગ સીસું અને ૧ ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી મોટા ટાઇપ બનાવવાની ધાતુ થાય છે.

૧૦૩. ચોથી રીત:—૫ ભાગ સીસું અને ૧ ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી મધ્યમ ટાઇપ બનાવી શકાય છે.

૧૦૪. પાંચમી રીત:—૪ ભાગ સીસું અને એક ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી મધ્યમ કદના ટાઇપ બનાવી શકાય છે.

૧૦૫. છઠી રીત:—૩ ભાગ સીસું અને ૧ ભાગ સુરમાને સાથે ગાળવાથી ઝીણા ટાઇપ બનાવાય છે.

૧૦૬. જર્મનસીલ્વર બનાવવાની રીત:—ત્રાંબુ ૫૦ ભાગ ની-કલ ૧૦ ભાગ, જસત ૨૦ ભાગ એ બધાંને ભેગાં ગાળવાં.

૧૦૭. ખીજી રીત:—ત્રાંચુ ૬૦ ભાગ, જસત ૨૦ ભાગ, અને નીકલ ૨૦ ભાગ આ ધાતુની મૂર્તિ, પ્યાલા, મીણુખતી રાખવાની બેસ-ણીઓ વિગેરે બનાવવામાં આવે છે.

૧૦૮. બનાવટી સોનું:—પ્લાટીના ૭ ભાગ, ત્રાંચુ ૧૬ ભાગ અને જસત ૧ ભાગ આ ત્રણ ધાતુનું મિશ્રણ કરવાથી સોના જેવી ધા-તું તૈયાર થાય છે.

૧૦૯. ખીજી રીત:—પ્લાટીના નાંખની ધાતુ ૧૬ ભાગ, ચોખ્ખું ત્રાંચુ ૭ ભાગ, ચોખ્ખુ જસત ૧ ભાગ આ ત્રણે જણુસોને મુસમાં નાંખી અગ્નીમાં મુકી તેના રસ કરવો. તે રસ ઠરી ગયા પછી સોના જે-વી વજનદાર અને ચળકતી ધાતુ થશે. અને તે એવી તો સરસ થાય છે કે સોનામાં ને એનામાં બિલકુલ તફાવત જણાશે નહીં. પણ ફેર એટ-લોજ કે તેને પ્રીથી તાવી રસ કરવાથી તેનું ખોટાપણું જણાઇ આવશે.

૧૧૦. ટીપરી, પાયલી અથવા ભરતના માપ બનાવવાની ધાતુ:—ત્રાંચુ ૫૭૬ ભાગ, કલાઇ ૫૯ ભાગ, પીતળ ૪૮ ભાગ એ સધ-ળી ધાતુઓ બેખીને લઇ ગાળી નાંખવી.

૧૧૧. પીતળના વાસણ ઉપર અક્ષર ફેાતરવાની કૃતી:—ચો-ખ્ખું ટરપીનટાઇનનું તેલ લઇને તેમાં થોડું મીણું જરા ગરમીની મદદથી ખીંગાળવું. આ મિશ્રણમાં કલમ ડુગાવીને પતરા ઉપર મરજી મુજબ લ-ખવું એટલે થોડીવારમાં ટરપીનટાઇનનું તેલ ઉડી જઇને મીણુંના અક્ષરો પ્રકટ રહેશે. હવે પતરાને નાઇટ્રીક આસીડ નામના તેજળમાં નાંખશો તો અક્ષર વીનાની બાંજુ ખવાઇ જશે અને અક્ષર ઉપસેલા દેખાશે.

૧૧૨. ખીજી રીત:—પેરેશીને જરા ગરમીથી ખીંગાળી તેનાથી લખીને ઉપર મુજબ કરવાથી પણ તેજ અંસર થાય છે.

૧૧૩. બંદૂકની નળી ઉપર આસમાની રંગ ચઢાવવાની રી-ત:—કલોરાઇડ ઓફ અન્ડીમની અને થોડું તેલ મેળવીને નળીપર ધસ-તું. જ્યાં મુઘી બેઢએ તેવો રંગ આવે લાં મુઘી ઉપરનાં મિશ્રનો પાત-ળો થર રહેવા દેવો; બાદ ગરમ પાણીમાં થોડો સોડા ખીંગાળી તેમાં ઘોઇ નાંખવી અને ઉવટે અળસીનું તેલ લગાડી વારનીસનો હાથ લગાડવાથી સર્વોત્તમ આસમાની રંગ થાય છે.

૧૧૪. બંદૂકની નળીને રોગાન ચઢાવવાની રીત:—બંદૂકને રોગાન ચઢાવતા પહેલાં સારી પેઢે ધસીને સાફ કરવાની ધણી જરૂર છે. એમ ન કરે તો સારો રોગાન ચઢી શકતો નથી. ધસીને સાફ કરતી વ-

ખતે તેના ઉપર લીસોટા નહીં પડવા દેવા અને સરસ રીતે એક સરખી સાફ કરવી અને ત્યાર પછી નિચે લખ્યા પ્રમાણે કરવું.

“ એકવા કાસ્ટીક ” જેનું ખીબુ નામ નાઇટ્રીક આસીડ જેને આપણા લોકો સુરાખારનો તેજળ કહેછે તે, અથવા સ્પીરીટ ઓફ સાલ્ટને પાણી સાથે મેળવી બંદુકની નળી ઉપર લગાડવું, અને તેને એક અઢવાડીઆ સુધી રાખી મુકવું. એટલે તેનાપર એક જતનો ચીકણો થર જમી જશે. પછી થોડું તેલ તેના ઉપર લગાડી ધસીને કાઢ કરવું અને કંકણ બુસવડે થોડુંક મીણ લેઇ ધસીને સાફ કરી કાઢવું એટલે રોગાન ચઢી રહેશે.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

તરેહવાર જતનાં ચુરણ બનાવવાના પ્રયોગ.

૧. હીંગાષ્ટક ચુરણ બનાવવાની રીત:—સુંઠ, જીરું, મરી, હીંગ, સિંધવ, પીપર, અજમો, શાહજીરું સર્વે સરખા ભાગે લઇ ખાંડી ઝીણું કરી લૂગડાથી ચાળવું. પછી હીંબુના રસ સાથે મેળવી ગોળીઓ બનાવવી અથવા છુટ્ટ રાખી બાટલીમાં ભરી રાખવું. સવાર સાંજ બે વખત ખાધાથી ખાધુ પચે, ભુખ લાગે, ને દસ્ત સાફ આવે.

૨. આનંદ હૈરવ ચુરણ:—હિંગજોડ, વજનાગ, પીપર, ટંકણખાર, અપીણ, જંબીર એ સર્વે એક એક રૂપીઆભાર લઇ ચુરણ કરી મોટા હીંબુના રસમાં મરદન કરી તેની ગોટી બનાવવી, તેમાંથી એક રતીભાર ખાય તો સર્વ રોગ મટાડે, અજીર્ણ ટાળે, ગંદ પડી ગએલી ભુખ ખુલે છે.

૩. નારસિંહચુરણ:—લીલામુ, ત્રીકટું, ત્રિશળા, તલ આસમ ભાગે લઇ કપડાણ કરી તેમાં મધ મેળવી બોર જેવડી ગોળીઓ કરવી. અંકેક ગોળી દહીં અને સાકર સાથે ખાવી. અજીર્ણ મંદાગ્ની તથા હરસ ઉપર આપવાથી તે તમામ મટી જાયછે.

૪. લઘુ સુદર્શન ચુરણ:—લીડીપીપર, પીપળીમુળ, કડુ, હરડાં, સુંઠ, લવિંગ, હીંગડાની અંતરછાલ, તજ અને ચંદન આ દરેકનો અંકેક તોલો તથા કરીઆતાના પાંચ તોલા એ પ્રમાણે તેનું ચુરણ કરી એકત્ર કરી તેમાંથી અડધો તોલો દિવસમાં બે વખત પાણી સાથે લેવું, તેથી તાવ ઉતરી જશે તેમજ ભૂખ પ્રદિપ્ત થશે.

૫. પંચસમ ચુરણ:—(સુંઠ, હરડાં, લીડીપીપર, નસોતર અને પાદેલોણ) અગર પંચકોળ (સુંઠ, મરી, પીપર, ચવક, ચિત્રક)નું ચુર-

છુ થોડા રોજ સેવન કરવાથી વાયુનું હરણ કરે છે.

૬. રસાંજનાદી ચુરણુ:—રસાંજન, કડછાલ, ઇંદ્રજવ, ધાવડીનાં પુલ, સુંક ઉપરની દરેક ચીજ સમભાગ લઈ વસ્ત્રગાળ ચુરણુ કરવું. માત્રા ૧ દ્રામ. મરડા તથા ઝાડા ઉપર આપવું.

૭. રસાયન ચુરણુ:—આમળાં, ગજો, ગોખર આ સઘળાં સમભાગે લઈ ચુરણુ કરી સાકર સાથે ખાવું. માત્રા ૦૧ તોલો, પીત તથા દાહ શાંત થાય છે.

૮. સિતોપલાદી ચુરણુ:—સાકર ૧૬ તોલા, વાંસકપુર ૮ તોલા, પીપર ૪ તોલા, એલચી ૨ તોલા, તજ ૧ તોલો ઉપરની સર્વે ચીજને મિશ્ર કરી ચુરણુ કરવું. માત્રા ૧ દ્રામ. ધી અને મધ સાથે ખાયતો ખાંસી અને દમ મટે છે.

૯. માયકૃળાદિ ચુરણુ:—માયાકૃળ ૨૦ ગ્રેન, દાડમતી છાલ ૨૦ ગ્રેન એ જાતેને મિશ્ર કરી ચુરણુ બનાવી ઝાડા તથા મરડા ઉપર દિવસમાં બે ત્રણ વખત ફાકવાથી શાયદો થશે. માત્રા ૧૦ થી ૬૦ ગ્રેન.

૧૦. રાળાદિ ચુરણુ:—રાળ, મોચરસ, કાયો અને જોથમીછર આટલી ચીજોને ખાંડી બારીક કરવું તેમાંથી દિવસમાં બે ત્રણવાર ૦૧ રૂપીઆભાર દહીં સાથે ચઠાડવાથી મરડો તથા ઝાડો મટે છે.

૧૧. સામુદ્રાદિ ચુરણુ:—મીઠું, સંચળ, સિંધવ જવખાર, અજમો, હરડાં, પીપર, સુંક, હીંગ તથા વાવડીંગ એનું સમભાગ ચુરણુ બોજન સમયે લેવું એટલે અછળું દૂર થાય છે.

૧૨. વિંધાદિ ચુરણુ:—સુંક, મરી, પીપર, પાન, એલચી એ અનુક્રમે લઈ તેનાથી બગણી સાકર નાંખી લેવાથી ગુદમ, અરચી અને ઉત્તરી તેનાથી દૂર થાય છે.

૧૩. લસુનાદિ ચુરણુ:—લસણ, છંદ, સિંધવ, સંચળ, સુંક, મરી, પીપર અને હિંગનું સમભાગ ચુરણુ કરી તે લીંચુના રસમાં ખાવું. ગુદમ આદી વાયુ ઉપર શાયદો કરે છે.

૧૪. કાથાદિ ચુરણુ:—કાયો ૪ ઔંસ, હીરાદખણ ૨ ઔંસ, તલતો ભૂકો ૧ ઔંસ, જયશળ ૧ ઔંસ એ બધાંને મિશ્ર કરી વસ્ત્રગાળ ચુરણુ કરવું માત્રા ૨૦ થી ૪૦ ગ્રેન.

૧૫. કપુરાદિ ચુરણુ:—કપુર, જયશળ, જવત્રી, વાજો, કકોળ અને લવિંગ એકેક તોલો; અને પીપર, સુંક નાગકેસર તથા મરી એ દરેક દોઢ તોલો લેવાં. સર્વનું ચુરણુ કરી એકત્ર કરવું, તે ચુરણુની સગા.

ન સાકર મેળવી તે દરરોજ સવાર સાંજ પાંચી અડધો તોલો ખાવાથી જીની ખાંસી મટે છે.

૧૬. લસણાદિ ચુરણ:—લસણ, જીરૂ, પાટલોણ, સિંધવ, સુંઠ, મરી, પીપર અને હીંગ આ સર્વેનું ચુરણ યોગ્ય પ્રમાણમાં લીંબુના રસમાં મેળવી આપવું. અજીર્ણને લીધે ઉતરતો ઝાડો બંધ થશે.

૧૭. કટુત્રય રસનું ચુરણ:—સુંઠ, મરી, પીપર, ગંધક, જીરૂ, હીંગ, સિંધવ, લસણ એ સર્વેનું સમભાગ ચુરણ લીંબુના રસમાં અગર ખીલીના મગજમાં મેળવી આપવાથી નં ૧૬ ને મળતો ફાયદો થાય છે.

૧૮. લઘુસાધચુરણ:—પારો, ગંધક, સુંઠ, મરી, પીપર, અન્નમો, જીરૂ, શાહજીરૂ, સંચળ, સિંધવ, હિંગ અને ખીડલોણ આ સર્વે સમભાગ, અને આ સર્વના જેટલી કઝાછાલ, આ સર્વેનું એકત્ર કરવું. આ સંગ્રહણી, અતીસાર અને શ્વળ ઉપર લાગુ પડે છે.

૧૯. બેલકૃણાદિ ચુરણ:—ખીલીનો ગર, નાગરમોઘ, વાળો, મોચરસ અને ઇંદ્રવજ તેનું સમભાગ ચુરણ કરવું. તે શક્તિ તથા વયના પ્રમાણમાં પાણી, દુધ અથવા છાશ સાથે આપવું. જેથી મયડો મરી જશે.

૨૦. કાંકચીયા ચુરણ:—કાંકચીયાનાં મીઠાં, તથા, કાળાં મરી સમભાગ લેઈ તેનું બારીક વજ્રગાળ ચુરણ કરવું. તાઢીઆ તાવ ઉપર સારી અસર કરે છે, માત્રા ૧૫ થી ૩૦ ગ્રેન.

૨૧. તાલીસાદિ ચુરણ:—તાલીસપત્ર ૧ ભાગ, મરી ૨ ભાગ, સુંઠ ૩ ભાગ, પીપર ૪ ભાગ, વંશલોચન પાંચ ભાગ, એલચી ૧ ભાગ, તજ ૧ ભાગ, વંગભસ્મ ૯ ભાગ, સાકર ૧૫ ભાગ, ઉપરના સર્વે ઔષધોનું ચુરણ કરી એકત્ર કરવું. બાદ સાંજ સવાર થોડું થોડું લેવાથી રૂચી આવે છે, ભૂખ લાગે છે, શક્તી વધે છે, સાધારણ ખાંસીને દમ ઉપર પણ સારી અસર કરે છે.

૨૨. તાલીસાદિ ચુરણ ખીજી:—આમળાં, ચિત્રક, પીપર, સિંધવ, આ પાંચ ઔષધોનું સમભાગે ચુરણ કરી લેવાથી ભૂખ લાગશે તે દસ્ત સાથે આવશે.

૨૩. લવિંગાદિ ચુરણ:—લવિંગ ૮ માસા એલચી ૦૧૧ તોલો, જયશ્વળ ૧ તોલો, અરીણ ૧ માસો આ સર્વેનું ચુરણ એકત્ર કરી તેમાંથી ૦૧૧ તોલો ઉના પાણીમાં આપવું જેથી કાલેરા ઉપર સારી અસર કરે છે.

૨૪. હિંગુપચક ચુરણ:—હિંગ, સિંધવ, કોકમ, રાષ્ટ તથા સુંઠ આ સર્વેનું સમભાગ ચુરણ જેને હિંગપચક કહે છે તેનું થોડા દિવસ

સેવન કરવું જેથી ચઢતો પેટમાંનો ગોળો મંદી જાય છે.

૨૫. વ્યોષાદિ ચુરણુ:—સુંઠ, મરી, પીપર, હરડાં, બહેડાં આગળાં, એલચી, મોથ, વાવડીંગ, તમાલપત્ર એ દસ એક એક તોલા તથા લવીંગ દસ તોલા તથા નસોતર ૨૦ તોલા એ સર્વે દવાઓનું બારીક ચુરણુ કરી વજન પ્રમાણે એકત્ર કરવું. તેમાંથી સાંજ સવાર અડધો તોલો સાકર મિશ્ર કરી લેવું. આ ચુરણુ કાકવામાં અડચણ હોય તો તેને પાણીમાં પલાળી અગર ઉઝાળી તે પાણી પાવું. જેથી દસ્ત સાફ ઉતરશે ને સોળો ઉતરી જશે.

૨૬. બીજી રીત:—હરડાં, સુંઠ, મરી, પીપર, ઝેરકચોળાં, ગંધક અને હીંગ એ સર્વનું સમભાગ ચુરણુ કરી પાથી અડધો તોલો સવારમાં લેવું. અજીર્ણ તથા ગંદાગની દુર થાય છે.

૨૭. વડવાનળ ચુરણુ:—સિંધવ ૧ ભાગ, પીપળીમુળ ૨ ભાગ, પીપર ૩ ભાગ, ચવક ૪ ભાગ, ચિત્રક ૫ ભાગ, સુંઠ ૬ ભાગ, હીમજ ૭ ભાગ, ઉપર પ્રમાણે લઈ તેનું સાફ ઝીણું ચુરણુ કરવું. ને શક્તિ પ્રમાણે લેવું. તે અગ્નિપ્રદીપ્ત કરે છે. તથા દસ્ત સાફ આવે છે.

૨૮. લઘુકૃત્યાદ ચુરણુ:—પારો ૧ ભાગ, ગંધક ૨ ભાગ, લોહ-ભસ્મ ૧૧ ભાગ, સંચળ ૧ ભાગ, ટંકણુખાર ૧ ભાગ, મરી ૧ ભાગ, પીપળી મુળ ૨ ભાગ, પીપર ૨ ભાગ, ચિત્રક ૨ ભાગ, સુંઠ ૨ ભાગ, લવીંગ ૨ ભાગ. આ સર્વ પદાર્થો એકત્ર કરી તેને લીંબુના રસની સાત ભાવના દેવી, બાદ છાશની સાથે ભોજન સમયે આપવું. માત્રા ૧ થી ૪ વાલ. અજીર્ણ, ઝાડો, ઉલટી, કોલેરા ઉપર આ દવા સારી અસર કરે છે.

૨૯. ભારકર લવણુ ચુરણુ:—પીપર, પીપળીમૂળ, ધાણા, કાળી-શુરી, સિંધવ બીડલોણુ, તાલીસપત્ર, નાગ કેસર, આ દરેક તોલા આઠ, સંચળ વીસ તોલા, મીઠું બત્રીસ તોલા, દાડમ છાલ સોળ તોલા અને અમ્બેતસ આઠ તોલા; આ સર્વનું ચુરણુ એકત્ર કરેલું બાદ છાશ, દહી અગર કાંઈ સાથે આપવાથી અમિ વૃદ્ધી થાય છે.

૩૦. અતિવિષાદિ ચુરણુ:—અતિવિષ ૧ દ્રામ, ગળો ૧ દ્રામ, કાંકચીઆના ગોળા ૧ દ્રામ, મોથ ૧ દ્રામ ઉપરની દવાને મિશ્ર કરી ચુરણુ કરવું. માત્રા ૨૦ થી ૪૦ ગ્રેન.

૩૧. કાળા દાણા ચુરણુ:—કાળા દાણા ૫ તોલા, સિંધાલુણુ ૯ તોલા, સુંઠ ૧ તોલો. ઉપરની દવા લઈ તેનું વજ્રગાળ બારીક ચુરણુ કરવું. તે કોમ્પાઉન્ડ બલ્ડપને દેકાણે વાપરી શકાય છે.

૩૨. કપિત્થાષ્ટક ચુરણ:—કોઠ ૮ ભાગ, સાકર ૬ ભાગ, દાડ-મસાર ૩ ભાગ, આંબલી ૩ ભાગ, ખીલી ૩ ભાગ, ધાવણીનાં કુદ ૩ ભાગ, અન્નમો ૩ ભાગ, પીપર ૩ ભાગ, મરી ૧ ભાગ, જીરૂ ૧ ભાગ, ધાણા ૧ ભાગ, સંચળ ૧ ભાગ, એલચી ૧ ભાગ, તજ ૧ ભાગ, તમાલપત્ર ૧ ભાગ, કેસર ૧ ભાગ, સુઠ ૧ ભાગ, ઉપલી દવા મિશ્ર કરી વસ્ત્રગાળ ચુરણ કરવું. માત્રા ૧ દ્રામ. સંગ્રહણી મટે છે.

૩૩. મંજીષ્ઠાદિ ચુરણ:—મજ્જક, હરડાં, આંબળાં, સોનામુખી, બહેડાં ઉપરતી દવા સમભાગ લઈ તેનું વસ્ત્રગાળ ચુરણ કરવું તેમાંથી અઢેક તોલો દરરાત્રી સાકર સાથે ખાવો. તેથી દસ્ત સાથે ઉતરશે, અને સર્વે ત્વચા રોગ ઉપર શાયદો કરશે.

૩૪. જેઠીમંત્ર આદિ ચુરણ:—સોનામુખીનો ભૂકો ૧ ઓંસ, જેઠીમંત્રનો ભૂકો ૨ ઓંસ, ઘોઘેલી સાકરનો ભૂકો ૬ ઓંસ મિશ્ર કરવાં. માત્રા ૩૦ ગ્રેન.

૩૫. જાલધ્યાદિ ચુરણ:—જાલપતો ભૂકો ૫ ઓંસ, આરીડ ઠા-રટરેટ ઓઢ પોટાસ ૯ ઓંસ, સુઠ ખાંડેલી ૧ ઓંસ, સર્વ ખાંડી મિશ્ર કરી વસ્ત્રવડે ગાળી લેવાં. માત્રા ૨૦ થી ૬૦ ગ્રેન.

૩૬. રૂપાર્ણ આદિ ચુરણ:—રૂપાર્ણના મૂળનો ભૂકો ૬ ઓંસ, હલકો માગ્નીશીઆ ૬ ઓંસ, સુઠનો ભૂકો ૧ ઓંસ ઝીણું ખાંડી એકત્ર કરી વસ્ત્રવડે ગાળી દેવું. માત્રા ૧૦ થી ૬૦ ગ્રેન.

૩૭. તજઆદિ ચુરણ:—તજનો ભૂકો ૧ ઓંસ, એલચીદાણાનો ભૂકો ૧ ઓંસ, સુઠનો ભૂકો ૧ ઓંસ એકત્ર કરી ઝીણું ખાંડી વસ્ત્રવડે ચાળી લેવું. માત્રા ૩ થી ૧૦ ગ્રેન.

૩૮. ઇપીકાકચુઅનાદિ ચુરણ:—ઇપીકાકચુઅના અર્ધો ઓંસ, અડીણ ૧ ઓંસ, સદ્દેટ ઓષ પોટાશ ૪ ઓંસ એ ત્રણેને મિશ્ર કરીને વસ્ત્રવડે ચાળીને ચુરણ બનાવવું. માત્રા ૫ થી ૧૫ ગ્રેન.

૩૯. અફીણાદિ ચુરણ:—અફીણ ૧૫ ઓંસ, કાળાં મરીનો ભૂકો ૨ ઓંસ, સુઠનો ભૂકો ૫ ઓંસ, જીરૂ ૬ ઓંસ, શુદ્ધ ૦૫ ઓંસ એ સર્વને મિશ્ર કરી ઝીણું ખાંડીને વસ્ત્રવડે ચાળી બરી રાખવું. માત્રા ૨ થી ૫ ગ્રેન.

૪૦. હીરાદખણાદિ ચુરણ:—હીરાદખણનો ભૂકો ૩૫૫ ઓંસ, અફીણનો ભૂકો ૦૧ ઓંસ, તજનો ભૂકો ૧ ઓંસ, એ બધાને મિશ્ર કરી બરી રાખવું. માત્રા ગ્રેન ૫ થી ૨૦.

૪૧. ચાકતું ચુરણુ:—તજનો ભુકો ૪ ઐસ, જયશળનો ભુકો ૩ ઐસ, કેસર ૩ ઐસ, લવીંગ ૧૧૧ ઐસ, એલચી ૧ ઐસ, સાકર ૨૫ ઐસ, ચાક ૧૧ ઐસ, એ સર્વને મિશ્ર કરીને વજ્રવતી ગાળી લેવાં. માત્રા ગ્રેન ૧૦ થી ૬૦.

૪૨. ચાક અને અફીણુનું ચુરણુ:—ચાકતું ચુરણુ ૯૧૧ ઐસ, અફીણુ ૦૧ ઐસ, જાનેને મિશ્ર કરી વજ્રથી ગાળી લેવાં. માત્રા ગ્રેન ૧૦ થી ૪૦.

૪૩. ભાંગરાદિ ચુરણુ:—જયશળ, તાલીસપત્ર, રતાંજળી, સુંઠ, લવીંગ, છર, કપુર, હરડાં, આંબળાં, મરી, પીંપર, વાંસકપુર, તજ, એલચી, તમાલપત્ર, ઊપરની સર્વે દવાના દરેકના બેભે તોલા અને ભાંગરા ત્રીસ તોલા એ સર્વને એકત્ર કરતાં જે વજન થાય તેટલી સાકર લઈ ચુરણુ કરવું. માત્રા ૧ દ્રામ ખાંસી, ક્ષય અને દમ ઉપર અપાય છે.

૪૪. અકલકરાદિ ચુરણુ:—અકલકરો, કેસર, પીંપર, જયશળ, સુંઠ, રતાંજળી, લવિંગ અકલ ભાગ; અફીણુ અર્ધો ભાગ અને સાકર ત્રણ ભાગ લઈ તેનો અવલેહ કરવો. માત્રા ૧ થી ૨ વાલ, ગુના વખતનો ઝાડો તથા પેટના દળદળામાં આપવાથી ધણો ફાયદો થાય છે.

૪૫. અકલકરાદિ ચુરણુ બીજું:—અકલકરો ૪ ભાગ, લવિંગ ૨ ભાગ, તજ ૨ ભાગ, જયશળ ૨ ભાગ, પીંપળીમૂળ ૨ ભાગ, કેસર ૨ ભાગ, અફીણુ ૧ ભાગ, ભાંગ ૪ ભાગ, વાવડીંગ ૨ ભાગ, જેઠીમંથ ૪ ભાગ અને મધ ૫ ભાગ લેઈ મેળવી અકલ વાલની ગોળીઓ કરવી. બચ્ચાંને દાંત આવતી વખતનાં દરદ, ઝાડો, ચુંક અને ઊલટી ઉપર અપાય છે.

૪૬. અકલકરાદિ ચુરણુ ત્રીજું:—અકલકરો, જયશળ, સમ ભાગે લઈ ખાંડી ભુકો કરી દસધણા દૂધમાં ઉકાળી પાવાથી કળતર, અજીર્ણ અને વાયુ ધટાડે છે, અને ધાતુ પુષ્ટ છે.

૪૭. અજમોદાદિ ચુરણુ:—અજમો, સિંધવ, જવખાર હરડે, લિંગ અને સંચળ ખાડીને વાટી ભરી રાખવું. ૫ થી ૧૦ વાલની માત્રામાં આપવાથી ચુંક અને અજીર્ણ મટે છે.

૪૮. અજમોદાદિ ચુરણુ બીજું:—અજમો, વરીઆળી, જવત્રી સરખા ભાગે લઈ બારીક કરી શીશીમાં ભરી રાખવું. ૫ થી ૮ વાલની માત્રામાં આપવાથી અજીર્ણ, ચુંક અને મંદાગ્ની ઉપર સારી અસર કરે છે.

૪૯. અજમોદાદિ ચુરણુ ત્રીજું:—અજમો, સિંધાલુજ ને સંચ-

૭ સમભાગે લેઈ બારીક કરી શીશીમાં ભરી રાખવું. એથી ચાર વાલની માત્રામાં આપવાથી અજીર્ણ, ને ચુંક ઉપર શાયદો થાય છે.

૫૦. અન્નમોદાદિ ચુરણ ચોથું:—અન્નમો, મોચરસ, આદુ, ધાવડીનાં ફુલ, સરખા ભાગે લઈ બારીક કરી શીશીમાં ભરી રાખવું. એકથી બે વાલની માત્રામાં દહીંમાં નાંખી આપવાથી ઝાડાના દર્દમાં શાયદો થાય છે.

૫૧. અન્નમોદાદિ ચુરણ પાંચમું:—અન્નમો ૧ ભાગ, લવંગ ૨ ભાગ, જવંત્રી ૨ ભાગ, કેસર ૨ ભાગ, હરડે ૧ ભાગ, જયફળ ૦૧ ભાગ, અરીણુ ૦૧ ભાગ અને મધ ૨ ભાગ એ સર્વને ખાંડી ભૂકો કરી મધની સાથે અરધી રતીની ગોળીઓ કરવી. બાળકને ઊંધ ન આવતી હોય તો આ ગોળી આપવાથી ઘણીજ મીઠી ઉંધ આવે છે.

૫૨. અન્નમોદાદિ ચુરણ છઠું:—અન્નમો, ઈંદ્રજવ, વાયુખા, સુવા, કરમાણી, તજ, વાવડીંગ પીપર, શેષ, ચુંદર, કાકચ, બાળાવજ, અકલકરો, સંચળ, કકુ, કરીઆતુ, કલંબો, જયફળ, જવંત્રી, પીપળીમુળ, સિંધાલુણુ, કલ્પીજન, મરડાસીંગ, પીતપાપડો, બોદાર, કાંકરો, એલચી, દીકામરી, સીંગોટી, વરીઆળી, સુંઠ, મીઠીઆવળ, હીમજ, ગુલાબનાં ફુલ, ગરણીનાં ખીજ, હરડે, જેઠીમધ, અતીવીખની કળી, વાપલાનાં ખીજ. આ સર્વે ઔષધી સમભાગે લઈ મધ સાથે એકેક રતીની ગોળીઓ કરી બાટલીમાં ભરી રાખવી. અજીર્ણ, ઉલટી તથા ઝાડાપર આપવી.

૫૩. દાંડમાષ્ટક ચુરણ:—દાંડમની છાલ ૧ શેર, ચીનાઈ સાકર ૧ શેર, ધલાયચી ચાર તોલા, ચોખ્ખી તજ ૪ તોલા, તમાલપત્ર ૪ તોલા, નાગકેસર ૪ તોલા, અન્નમો ૮ તોલા, ધાણા ૮ તોલા, જીરૂ ૮ તોલા, પીપર ૮ તોલા, મરી ૮ તોલા, સુંઠ ૮ તોલા, ધણુંજ બારીક ખાંડી-શીશીમાં ભરી રાખવું. સંગ્રહણી, અજીર્ણ ઉપર એકથી બે દ્રામની માત્રામાં આપવાથી શાયદો થાય છે.

૫૪. દાંડમાષ્ટક ચુરણ બીજું:—દાંડમની છાલ ૨ દ્રામ, તજ ૦૧ દ્રામ, તમાલપત્ર ૦૧ દ્રામ, નાગકેસર ૦૧ દ્રામ, ધાણા ૧ દ્રામ, સાકર ૨ દ્રામ. આ સઘળી વસ્તુઓ લાવી ચોખ્ખી કરી ચુરણ કરવું. માત્રા ૨૦ થી ૪૦ ઘઉં ભાર મરડો, ઝાડો તથા હરસ ઉપર આપવાથી ગુણ થાય છે.

૫૫. પીપળાદિ ચુરણ:—પીપર ૩પીઆ એક ભાર, સોધેલો હિંગળોક ૩પીઆ ૧ ભાર, વછતાગ સોધેલો ૩. ૧ ભાર આ ત્રણ વસ્તુઓ

સરખે ભાગે લઘુ તેને ખરલમાં નાંખી સારી પેઠે ખારીક લસોટવાથી પી-
પળાદી ચુરણ તિયે મુજળ ગુણ કરનાર બને છે. જે ચણોડીભાર તંદુર-
સ્ત યુવાન માણસને મધની સાથે આપવાથી વાત જવરનો નાસ થાય
છે. અજીર્ણ મટે છે. મંદ પડી ગએલી ક્ષુધા તમ થઇ ખાવાની રચી ઉ-
ત્પન્ન થાય છે.

૫૬. પાંડુપિત્ત રોગાદિ ચુરણ:—અજમો ૧ શેર, જંગડીખાર
ટાંક ૪, લવિંગ ટાંક જે, સુઠં ટાંક સોળ, સંચળ ટાંક ૪, સોહાગી ટાંક
૪, એલચી ટાંક જે, આસગંધ ટાંક ૬૪, સિંધવ ટાંક ૪, લીંબુ નંગ
૫૦, મરી ટાંક ૪૮, સાકર ટાંક ૨૮, જવખાર ટાંક ૪, નાગકેસર ટાંક
૧, પીપર ટાંક ૧૬. આ સઘળી ચીજોમાંથી અજમો, સિંધવ, સંચળ,
જવખાર, જંગડીખાર, સોહાગી એ આપધને લીંબુના રસની ભાવના દધ-
ને નાગકેસર વિગેરે નાંખી એકત્ર વાટવું. આ ચુરણ ટાંક જે ખવરાવવા-
થી પાંડુપિત્ત, સોળે, ખસ, શ્વાસ તથા ૮૪ ભતના વાયુ મટે.

૫૭. પાંડુપિત્ત રોગાદિ બીજી ચુરણ:—સાકર ટાંક ૧૬, વંશ-
લોચન ટાંક ૮, ઇલાયચી ટાંક ૨, ઉપરની ત્રણ ચીજોને શુદ્ધ કરી સારી-
પેઠે ખરલમાં વાટી કાચની શીશીમાં ભરી રાખવું. રોજ ચાર ટાંક ખા-
વાથી શ્વાસ, કફ, મંદાગ્ની, પાસાશુળ, દાઘપાર, જવર, રક્તપાંડું પ્રમુ-
ખ હુખ નાસે.

૫૮. પિશુચીકા ચુરણ:—લવિંગ, ઇલાયચી, જાયરન, ખોળ, વ-
હનાગ. અષીણુ આ સર્વે એક એક રૂપીઆભાર લેઇ ખારીક વાટી કાચની
શીશીમાં ભરી મજબુત ખુચ મારવો. એક જે માસા હુંના ખાણી સાથે
ગળે તો અજીર્ણ, અતીસાર, બિલટીને ટાળે તથા શુભ મટાડે.

૫૯. કંટરળીનું ચુરણ:—સોધેલો પારો, સોધેલો વહનાગ, સોધેલો
ગંધક તથા મરી એ સર્વે સમભાગ લઇ તેને રીંગણીના રસમાં એકત્રીસ
દિવસ સુધી પટ દેવા ને તેની ત્રણ ત્રણ રતીભાર ગોળીઓ કરવી. દરરોજ
એક એક ગોળીનું લક્ષ કરે તો જઠરાગ્નીનું જોર વધારે, અજીર્ણ ટાળે ત-
થા મહારોગને મટાડે.

૬૦. કંટરળીનું ચુરણ બીજી:—સુઠં, મરી, પીપર, જીરૂ, હીંગ,
સિંધવ, લસણ, સોધેલો ગંધક તેને સમભાગે લેઇને ખારીક ખાંડી ચુરણ
કરી તેને લીંબુના રસ સાથે મરદન કરવું અને પછી આ ચુરણને કાચની
ખાટલીમાં ભરી રાખવું. વાલ એકના આસરે આ ચુરણ ખાય તો દરત
આવતાં વાર ત્રાગતી હોય તે મટાડે, અજીર્ણ ટાળે.

૬૧. નાગાર્જૂન ચુરણ:—સોધેલો પારો, સોધેલો વછનાગ, સોધેલો આંબલસારો ગંધક, પીપર એ સર્વને એક એક પૈસાભાર લેવાં પછી તેમાં ત્રણ પૈસાભાર મરી મેળવીને આદાના રસમાં એક દિવસ સુધી ખલ કરવું. આ ચુરણની એકજ ગોળી ખાય તો મહારોગ મટાડે, અછળું ટાળે તે મોઢું સ્વાદીષ્ટ રાખે.

૬૨. નાગાર્જૂન ચુરણ ખીણુ:—લવીંગ, અકલગરો, પીંપળીમૂળ, તજ, સાટોડાનું મૂળ, પીપર મુળના ગઠોડા એ સર્વ ચીજોમાંથી વછનાગ સોધીને પછી સર્વ ચીજો સોધી કપડછાણ કરીને તે જોડણું વજન થયું હોય તેથી ચાર ગણો લીંચુનો રસ એક માટીના વાસણની ઠીંગમાં ચુલે ચઢાવીને તે સર્વે સામાન તેમાં નાંખીને ધીમા તાપથી પકવવું, પછી તે ચુરણની વાલ વાલ પ્રમાણે ગોળીઓ વાળીને માટીના અથવા કાચના વાસણમાં રાખવી. આ ચુરણની એક એક ગોળી ખાય તો મહારોગને ટાળે તે મોઢું સ્વાદીષ્ટ રાખે.

૬૩. ચુરણ:—કુદીનો ૨ દ્રામ, અજમેા દ્રામ, એલચીદાણા ૨ દ્રામ, કાળાં મરી ૨ દ્રામ, સુંઠ ૨ દ્રામ, ઉપરની સર્વે દવાનું ખારીક ચુરણ કરી તેમાં મધ મેળવવું. તેમાંથી ૧ થી ૨ દ્રામ અછળું, ચુક, ઝાડો, હેડકી તથા વાયુ ઉપર અપાય છે.

૬૪. ખીણ રીત:—ખીલી ૨ દ્રામ, મોથ ૧ દ્રામ, સુંઠ ૧૧૧ દ્રામ, મોચરસ ૧ દ્રામ, ઉપરની દવાને મિશ્ર કરી વજ્રગાળ ચુરણ કરવું. માત્રા ૧૧૧ થી ૧ દ્રામ થોડી સાકર સાથે દિવસમાં એ ત્રણ વખત મરડા તથા ઝાડા ઉપર આપવી.

૬૫. ત્રીણ રીત:—ભાંગ ૧ દ્રામ, જયશળ ૦૧ દ્રામ, એલચી ૦૧ દ્રામ, રૂમીમસ્તકી ૦૧ દ્રામ, તજ ૦૧ દ્રામ, સાકર ૩ દ્રામ, ઉપરની દવાને મિશ્ર કરી વજ્રગાળ ચુરણ કરવું. માત્રા ૨૦ થી ૪૦ ગ્રેન, ધનુર, સંધીવા, ચસકા વિગેરે દરદ ઉપર અપાય છે. વળી આ દવા ઝાડાને પણ મટાડે છે.

૬૬. ચોથી રીત:—ત્રિકટુ ૪ તોલા, સાકર ૨૪ તોલા, દાડમ ૮ તોલા, ૭ ત્રિજ્ઞેતક (તજ, તમાલ પત્ર, એલચી) ૪ તોલા આ સર્વે દવાઓનું ચુરણ કરી આપવાથી લૂખ લાગે છે.

૬૭. પાંચમી રીત:—સુંઠ, ધાવણીના ફુલ, મોચરસ અને સુવાનું સમભાગ ચુરણ છાશની સાથે લેવું. ઝાડાને શયદો કરે છે.

૬૮. છઠી રીત:—ઘોડાવજ, ખીલીનો મગજ, ઈંદ્રજવ, નાગરમોથ,

વાળો, અને અતિવિપત્તિ સમભાગ ચુરણ ચોખાના ધોવણ સાથે આપવા-થી ઝાડો મટે છે.

૬૯. સાતમી રીત:—હરડે, અતિવિપ, હોંગ, સંચળ, સુઠ, મરી, પીપર તેનું સમભાગ ચુરણ ઉના પાણીમાં આપવું વાયુ તથા અશ્ણુ મટે છે.

૭૦. આઠમી રીત:—હીમજ, સંચળ તથા સિંધવ, અતિવિપ અને વેખણનું સમભાગ ચુરણ હુના પાણી સાથે આપવું. અશ્ણુ તથા ચેટનો દબદબો મટે છે.

૭૧. નવમી રીત:—કુકુ, ખીલીનો મગજ અને ગુળવેલનું સમભાગ ચુરણ દહીં સાથે ખાવું. ઝાડો મટે છે.

૭૨. દશમી રીત:—સુઠ, હર, હોંગ, નયણ, આંખાની ગોટલી અને વડની વડવાઇ જટાની કુણી ડાંખણી. આ સર્વનું સમભાગ ચુરણ દહીંની સાથે આપવું જેથી અતીસાર, મંદાગ્ની અને અશ્ણુનો નાશ થશે.

૭૩. અગીઆરમી રીત:—કાંકચીઆં એક તોલો, સંચળ ૧૧ તોલો, સુઠ ૧ તોલો, હોંગ એકલો ૧૧ તોલો, સર્વે દવાનું ચુરણ કરી તેને સરગવાના રસમાં ગોળીઓ વાળવી તે અશ્ણુ ચુંક અને કરમને દૂર કરવા શક્તિવાન છે.

૭૪. બારમી રીત:—સુઠ, મરી અને ભાંગનું સમભાગ ચુરણ યોગ્ય પ્રમાણમાં દહીંની સાથે આપવું—૧૦ થી ૩૦ માત્રા.

૭૫. તેરમી રીત:—ત્રિકટુ પીપરીમુળ, નસોતર એટલી ચીન્નેનું સમભાગ ચુરણ ૬૦ ગ્રેન ગોળીની સાથે આપવું.

૭૬. ચૌદમી રીત:—નસોતર ૨ ભાગ, પીપર ચાર ભાગ, હરડાં પાંચ ભાગ, તેની ગોળ સાથે ગોળી કરી ખાવી તેથી ઝાડો ઉતરે છે.

૭૭. કુટબ ચુરણ:—દંદ્રજવ, નાગરમોથ, ધાવણીનાં ફુલ, ખેલ-જળ, લોધર, સુઠ અને મોચરસનું સમભાગ ચુરણ કરી ૩ થી ૧ દ્રામ, છારામાં પાવું. અતીસારને સંગ્રહણીપર શયદો કરે છે.

૭૮. ખીછ રીત:—ચિત્રકમૂળ, ત્રિક્ષ્ણાં ત્રિકટુ, હર; શેરણી, વેખંડ, અજમો, વરીઆણી, કચેરાં, ધાણા, વાવડોંગ, કળીહરી પોખર-મુળ, સાછખાર, જવખાર, સંચળ, ખીડોણ, મીઠું: વાગડખાર અને ઉપલેટ આ સર્વેનો એકેક તોલો, નસોતર ૩ તોલો તથા દાંતીમુળ ૩ તોલો. એ સર્વનું એકવ ચુરણ કરવું તેમાંથી અડધો તોલો પાણીમાં આપવું. આ ચુરણ ગલદર શીયાંય ખીન રોગ અશ્ણુને પણ લાગુ પ-

૩૭. પરંતુ જલદર માટે તે ખાસ આ અકશીર ઔષધ છે.

૩૮. ચુરણ પહેલું:—હીમજ, અતિવિષ હિંગ, સંચળ, વજ અ-
ને ઇંદ્રજવ એ સર્વેનું સમભાગ ચુરણ ગરમ પાણીમાં અડધો તોલો આ-
પવું, એટલે પેટનો વાયુ, શુળ બંધ થશે.

૩૯. ખીજું ચુરણ:—વાળો, સિંધવ, હીંગ, અને એરંડમૂળ સમ-
ભાગ ચુરણ ઉના પાણીમાં આપવું, જેથી પેટમાં દુખતું બંધ થશે.

૪૦. ત્રીજું ચુરણ:—ગજો અને મરીનું સમભાગ ચુરણ પાણીમાં
પીવાથી ફાયદો થશે, ઉલટી થયા પછી આ ચુરણ વિશેષ ઉપયોગી છે.

૪૧. ચોથું ચુરણ:—કાયફળ, પોખરમુળ, કાકડાસીંગ, નાગરમોથ,
સુંઠ, મરી, પીપર અને કચુરો આ ઝોસડાનું સમભાગ ચુરણ કરી આ-
દાના રસમાં અથવા મધમાં આપવું જેથી પેટમાં દુખતું મટશે.

૪૨. પાંચમું ચુરણ:—ખહેડાં ૧ ભાગ, સુંઠ ૧ ભાગ, હીંગ ૧
ભાગ, હરડાં ૧ ભાગ, કાંકચીઆ ૩ ભાગ ઉપરની સર્વ દવાતું ચુરણ કરી
મિશ્ર કરી તેની બોરજેવડી એરંડીઆ તેલમાં ગોળીઓ કરવી તે આપવા-
થી પેટમાં દુખતું મટે છે.

૪૩. છઠું ચુરણ:—સુંઠ, હીમજ, પીપર, નસોતર અને સંચળ.
આ પાંચનું સમભાગ ચુરણ લીધાથી સુંઠ, પેટનો વાયુ તથા મળસ્તંભ
દૂર થશે.

૪૪. સાતમું ચુરણ:—ઇંદ્રજવ, કકુ, વાવડીંગ, કરીઆતુ, અતિ-
વિષ, દીકામરી, એળીઓ, કાંકચીઓ, મરી, કાળીજીરી લઇ સમભાગ
ચુરણ કરવું. એ ભાગ ચુરણ તથા એક ભાગ ઝેરકચોળાં લઇ વાટી ના-
ની બોર જેવડી ગોળીઓ કરવી, તેમાંથી એક એ ગોળી આપવી. ચુક
તથા અજીર્ણ મટશે.

૪૫. આઠમું ચુરણ:—સુંઠ, હીંગ અને પાદેલોણ અગર સાજી-
ખારનું ચુરણ અજીર્ણ તથા શુળનું સગન કરે છે.

૪૬. નવમું ચુરણ:—જવખાર, ટંકણખાર, ચિત્રકમુળ, ત્રિકટુ
અને પંચલવણનું સમભાગ ચુરણ ત્રિકળાના ક્વાતમાં લેવું જેથી સાદ
દસ્ત આવે.

૪૭. દસમું ચુરણ:—પટોળ, વાવડીંગ, ત્રિશળા, એકેક તોલો, દા-
લચીની, ટેટુ અને નસોતર આ ત્રણે અર્ધો અર્ધો તોલો લઇ તેનું ચુર-
ણ કરવું તેમાંથી તોલો અડધો ગાયના મુત્ર સાથે આપવું.

૪૮. અગીયારમું ચુરણ:—સુંઠ, મરી, ટંકણખાર, ખારો અને

ગંધક આ સર્વે સમભાગ અને નેપાળાનાં ણી બે ભાગ તેને ખરલમાં ઘુંટી એકત્ર કરવાં તથા બે રતીના પ્રમાણમાં તે આપવું. નેપાળાનો જીલાળ આપવામાં ઘણીજ સાવચેતી રાખવી. અણુસમજી લોકો કેટલીકવાર તેના જીલાળ લે છે તેથી માઠાં પરીણામ નીપજે છે.

૯૦. ખારમું ચુરણુ:—પુતનાવા, સુંઠ, ગજો, દેવદાર અને હીંગ-તના કાદામાં સગભાગ ગાયનું મુત્ર નાંખી પાવું.

પ્રકરણ વીસમું.

ભિન્ન ભિન્ન જાતની શાહી બનાવવાના હુન્નર.

શાહી.

શાહીની અગત્યતા પ્રત્યેક માણસને હરધડી પડે છે. શાહીથી કાગળ ઉપર અને ખીજા પદાર્થો ઉપર લેખણ કલમ તથા હોદ્દરથી લખાય છે. ખીંત અને કપડાં ઉપર પણ લીટા, ચિત્ર વિગેરે કાઢવામાં શાહી વપરાય છે. શાહી એટલે કાળા રંગનો પાતળો પદાર્થ એટલેજ અર્થ થતો નથી પણ ગમે તે રંગના પાતળા પદાર્થથી લખતાં આકાર આવે એટલે થયું ચોપડીઓ છાપવાની શાહી માંખણ જેવી જાડી હોય છે. ચીન દેશમાંથી શાહી આવે છે તેની ટીકડીઓ ખાંધેલી હોય છે તોપણ તેને ઉપયોગમાં લેતી વખતે કમી જાસ્તી પાતળી કરવાની જરૂર પડે છે. છાપવાની શાહી કરતાં પીંછીથી લખવાની શાહી પાતળી હોય છે. તે કરતાં લેખણથી લખવાની શાહી પાતળી હોય છે. અને પેનથી લખવાની શાહી તે કરતાં પણ પાતળી, અને ટાંકથી લખવાની શાહી બધાં કરતાં પાતળી હોય છે. શાહી એટલે કોઇ પણ જાતના રંગનો પાતળો પદાર્થ એવું ઉપર કહેલું છે. તો પણ શાહીમાં કેટલાએક ગુણો વધારે હોવા જોઈએ છે. શાહીમાં ચળકાટ મારવાનો ગુણ જોઈએ. કાચલાને ઝીણા વાટી કપડાણુ કરી પાણીમાં મેળવી ઉપયોગમાં લઈએ તો શાહી થવાની નથી. કારણ કે તેમાં ચળકાટ મારવાનો ગુણ નથી. એ એક દુર્ગુણ કહેવાય છે. અને આ શાહીથી લખેલા કાગળ સુકાયા પછી તે ઉપર હાથ ફેરવીએ તો બુસાઇ જશે.

૧. કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—પતંગના લાકડાના છોડીયાં ૩ પૌંડ, માયાં ખાંડેલાં ૯ પૌંડ અને પાણી ૯૦ પૌંડ, માયાં તથા પતંગનાં છોડીયાં પાણીમાં નાંખી ઉકાળવાં આઠ ગળી કાઢી તેમાં ગુંદર અને

હીરાકશી એ દરેક ચાર ચાર પૌંડ પાણીમાં જુદુ જુદુ ઓગાળી લેળી દેવું. આ બધા મિશ્રણની ૮૦ થી ૮૫ પૌંડ સુધી શાહી તૈયાર કરતી.

૨. ખીજી રીત:—આસરે ૭ શેર ખાંડેલાં માયાંને ૩૦ શેર પાણીમાં નાંખવાં, અને એક ત્રાંખાના વાસણમાં એક કલાક સુધી ઉકાળવાં. ઉકાળવાથી ઓછું થયેલું પાણી ફરીથી નાંખતા જવું, આવા એક કલાક ઉકાળેલા માયાંનું પાણી કાઢી લઈ તેજ માયાં ઉપર ફરી ૨૦ શેર પાણી નાંખી અર્ધો કલાક ઉકાળવું, અને આગળ મુજબ ગાળી લઈ ફરી એના એજ માયામાં ત્રીજી વખતે ૧૩ શેર પાણી નાંખી ઉકાળી ઉપરનું પાણી કાઢી લેવું. અને નિચે રહેલા કસ વગરના માયાં નાંખી દેવાં. ત્રણે વખતનું પાણી ઠરી જવા પહેલાં એકઠું કરવું અને તેમાં હીરાકશી શેર બે માણીમાં ઉકાળી મેળવી દેવી. બાદ બાવળનો ગુંદર સવાજશેર ખાંડી થોડાક પાણીમાં ઓગાળી નાંખીને હલાવવું ગુંદર સારી પેઠે મળી જઈ શાહી તૈયાર થયા પછી તેનો ગાળ તળે બેસવા દેવો. અને ઉપર નીતરી શાહી રેડી કાઢી નાના મોઢાના વાસણમાં ભરી બુચ મારી હવા ન લાગે તેવી રીતે બંધ કરી રાખી મુકવી. ઉપરની મેળવણીથી ૬૦ શેર શાહી તૈયાર થાયછે.

૩. હોદડરથી લખવાની શાહી બનાવવાની રીત:—થોડાની ટાંપથી લખવાની શાહી પાતળી અને કાંટ ન ચઢે એવી હોવી. બેઘએ. એક ત્રાંખાના વાસણમાં ૧૦૦ તોલા માયાં ખાંડીને નાંખવાં. ૩૫ તોલા ગુંદર અને ૪૨ તોલા હીરાકશી નાંખી તેમાં ૨૫ શેર ચોખ્ખું વરસાદનું અગર વરાળનું પાણી નાંખવું, એને ઉકાળી મિશ્રણ કાળું થાય એટલે આસરે ૨૦ શેર શાહી ઉતારવી. આ શાહીમાં એક શેર અથવા શવાશેર આલકોહોલ નામનો વિલાયતી દારૂ ભળેછે તે નાંખવો, અને થોડો આમોતીઆ ક્ષાર નાંખવો એટલે ટાંપથી લખવાની શાહી તૈયાર થાયછે. પોલાદની ટાંપ સાદી શાહીથી જલદી બગડી જાયછે.

૪. લખેલું ગુસ્સ રખાય એવી ખીજી શાહી:—કેટલાક અગલના કાગળો અને દસ્તાવેજો એક ઠેકાણેથી બીજા ઠેકાણે મોકલતાં માર્ગમાં અન્ય માણસો ઉકેલશે એવી ધાસ્તી રાખવી પડે છે. માટે નીચેની રીત પ્રમાણે કરવાથી લખેલું જણાયજ નહીં પણ તે ઉપર કેટલાક ઇલાજ કર્યા પછી લખેલું શહેલાઈથી ઉકેલી શકાય છે. ડુંગરીનો રસ કાઢી તે વતી અક્ષરો લખવા. પ્રથમ તે અક્ષરો જણાશે નહીં પણ તે કાગળને અંગારા ઉપર જરા ગરમ કરવાથી ખીજા દરકનો હીમી નીકળશે.

૫. બીજી રીત:—સલકેટ ઓફ કોપર અને નવસાગર અને સરખા ભાગમાં લેવાં અને પાણીમાં પલાળવાં આ પ્રવાહીથી લખતાં કાગળ ઉપર કાંઈ પણ જણાવું નથી પણ તેને ઉપરના પ્રયોગ મુજબ ગરમી લગાડવાથી અક્ષરો ખુલા દેખાશે.

૬. ત્રીજી રીત:—એકવાફરરીસ, ઓઇલ ઓવ વ્રીટીઅલ, સાધારણ મીઠું, અથવા સુરેખાર પાણીના મોટા જથ્થામાં પીંગળાવી તે વતી લખીને તે કાગળ ગરમ કરવાથી પીળા અથવા તપખીરીઆ અક્ષરો દીપી નીકળશે.

૭. ગુપ્ત રખાય એવી કાળી શાહી:—હરડાંનાં પાણીને શીકું કરી તે વતી લખવું. સારખાદ હીરાકશીનાં પાણીથી લખેલો ભાગ બીજા વલો એટલે કાળા દસ્કતો દીપી નીકળશે. આ પ્રયોગમાં હરડાંનું પાણી ગુળજ શીકું કરવું.

૮. બીજી રીત:—નાઇટ્રેટ ઓવ મરક્યુરીના ગરમ પાણીથી લખીને તેને ગરમ કરવાથી કાળો રંગ દીપી નીકળશે.

૯. ત્રીજી રીત:—નાઇટ્રેટ ઓવ મરક્યુરીના ગરમ પાણીથી લખી પછી તે ઉપર સલ્ફ્યુરેટેડ હાઇડ્રોજન ગાસનો ધુવો પસાર કરવાથી કાળો રંગ દીપે છે.

૧૦. ગુપ્ત તપખીરીઆ રંગની:—નાઇટ્રેટ ઓવ મીક્સર અને ટરક્સોરાઇડ ઓવ ગોલ્ડના પાણીને ગરમ કરી તેથી લખી સુરજની ગરમી લગાડવાથી તપખીરીઆ રંગનું લખાણ થશે.

૧૧. ગુપ્ત લીલા શાહી:—ક્લોરાઇડ અથવા નાઇટ્રોમ્યુરીએટ ઓવ કોપ્પાલ્ટના પાણીથી લખી ગરમ કરવાથી લીલા અક્ષરો દીપી નીકળશે. અને કાગળ ઠંડો પડે કે તુર્તજ પાછા અક્ષરો અદૃશ્ય થઇ જાય છે.

૧૨. ગુપ્ત ગુલાબી શાહી:—એસેટ ઓવ કોપ્પાલ્ટના પાણીમાં જરા સુરેખાર નાંખી લખવું. તે ગરમ કરવાથી ગુલાબી દસ્કત દીપી નીકળશે. પણ કાગળ ઠંડો પડતાં તુર્તજ પાછા અદૃશ્ય થઇ જાય છે.

૧૩. ગુપ્ત જીંદુ શાહી:—પ્રથમ કાગળ ઉપર પૃથીએટ ઓવ પોટાસની પ્રવાહીથી લખી તે ઉપર સલકેટ ઓફ આયર્નનું પાણી ફેરવતાં જીંદુ અક્ષરો જણાઇ આવશે.

૧૪. ગુપ્ત રૂપેરી અક્ષરો કરવાની શાહી:—સુગરલેડના નરમ કીધેલા પાણીથી કાગળ ઉપર લખવું. એ લખાણ તદન છુપુ રહેશે. પણ એ અક્ષર સુકાયા ન હોય ત્યારે એક રકખીમાં સલ્ફ્યુરેટેડ હાઇડ્રોજન ગા-

સતું પાણી હોય તે ઉપર કાગળ ધસવાથી અળકતા ધાતુરૂપી અક્ષર કાગળ ઉપર દીપી નીકળશે.

૧૫. સોનેરી શાહી:—સોનાના વરખ ૨૪, સોનેરી ભુકા અર્ધો ઐસ, સ્પીરીટ વાઇન અથવા ચોખ્ખો દારૂ ૩૦ ટીપાં, બાવળનો શુંદર અર્ધો ઐસ; ચોખ્ખું મધ ૩૪ ગ્રેન અને વરસાદનું પાણી ૪ ઐસ. પ્રથમ વરખ, ભુકા, શુંદર અને મધને એકઠાં બારીક વાટી તેમાં પાણી નાંખી સારી પેઠે હલાવી છેવટે દારૂ નાંખી હલાવીને બાટલીમાં ભરવું. આ પાણીએ લખવાથી સોનેરી અક્ષરો દેખાશે.

૧૬. બીજી રીત:—કલોરાઇડ ઓફ ગોલ્ડને પાણીમાં પીગાળીને તેમાં થોડો ઇથર નાંખીને હલાવીને તે વતી લખવું. લખ્યા પછી અક્ષરો સોનેરી થઇ જાય છે. લખી રહ્યા પછી ખંડીઆપર સખત યુગ્મ મારવો. કારણ ઇથર ઘણો જલદી ઉડી જાય છે.

૧૭. રૂપેરી શાહી બનાવવાની રીત:—રૂપેરી વરખ અથવા રૂપાના બારીક મેદાને શુંદરના પાણી સાથે સારી રીતે મેળવી એક રસ કરી નાંખવું એટલે તૈયાર થયેલું પ્રવાહી રૂપેરી દસકત નિર્જાવે છે.

૧૮. આશમાની રંગની શાહી:—ગળી ૩ ઐસ, આકાન્નલીક આસીડ ૬ ગ્રામ, બાવળના શુંદરનો ભુકા ૧ ઐસ. વરસાદનું પાણી છે પાઇન્ટ આ બધું મેળવવાથી આશમાની શાહી બનશે.

૧૯. રાતી શાહી બનાવવાની રીત:—એક ઐસ કારમજી રંગ લઇ અર્ધો પાઇન્ટ ગરમ પાણીમાં નાંખી ઓગાળવો, અને બ્યારે ઠંડુ થઇ જાય ત્યારે ૦૧ પાઇન્ટ લીકર એમોનીઆ મેળવી થોડા દિવસ સુધી રાખી મુકવું અને પછી ઉપરનો નીતરો રંગ કાઢી ગળીને કાચની બાટલીમાં હલાવીને ભરી મુકવું.

૨૦. બીજી રીત:—એઝીઝ દેશનાં પતંગનાં લોકડાં, ૪ ઐસ લઇ ત્રણ પાઇન્ટ સરકામાં પલાળવાં અને એક કલાઇ દીધેલા વાસણમાં ઢાંકણું વાંશી દેવતા ઉપર ખુબ ઉકાળવું. અરધું પ્રવાહી બળી જાય એટલે તેમાં અર્ધો ઐસ ષટકડી મેળવવી પછી લૂગડાથી ગાળવું એટલે રાતી શાહી તૈયાર થશે.

૨૧. લીલી શાહી:—જંગાલ ૨ ઐસ, ક્રીમ આવ ટાર્ટર ૧ ઐસ પાણી ૦૧ બાટલી એ સર્વને સાથે મેળવી જ્યાં સુધી પાણી અડધું બળી જાય ત્યાં સુધી ઉકાળી તેને ગાળી કાઢવાથી લીલી શાહી બને છે.

૨૨. બીજી રીત:—જંગાલ અડી રૂપીઆભાર વાટવો, તે તેમાં

દોઢ શેર સરકો નાંખવો તે ત્રણ ચાર દિવસ રાખી તેમાં પાણીઓ ગુંદર રાા રૂપીઆબાર નાંખવો એટલે લીલી રૂશનાઇ બનશે.

૨૩. લાખી શાહી બનાવવાની રીત:—૨૪ પૌંડ પાણીમાં આઠ ઐસ ચપડા લાખ નાંખી ચુલા ઉપર મુકી સારી પેકે ગરમ કરવું અને બ્યારે ઉકળવા માંડે ત્યારે બે ઐસ ટંકણખાર ખાંડીને તેનો ભુકો નાંખવો પછી સારી પેકે ઉકાળી અડધું પાણી રહે ત્યારે ચુલા ઉપરથી ઉતારી લૂગડાવતી ગાળી કાઢવું. પછી એક કાળજની પોટલી બાંધવી તે એક ત્રાંબાના વાસણમાં ઉકાળેલું પાણી તથા કાળજની પોટલી નાંખી દસ કલાક સુધી ઘુંટવું એટલે લાખી શાહી થશે. સદરહુ શાહીમાં ચળકાટ લાવવા સારૂ લોધર નાંખે છે. પણ તે સાહી થોડી મુદતે બગડી જાય છે.

૨૪. ચીનાઇ શાહી બનાવવાની કૃતી:—બારીક કાળજ ૭૫ ભાગ, ગુંદરનો ભડો ચીક ૧૫ ભાગ, નવી શીટી શાહી ૩૦ ભાગ, આંક્ષગાલ ૧૨ ભાગ એ બધાને સારી પેકે ખુબ વોટી તૈયાર કરવી. આ શાહી ઘણી નરમ થઇ ગઇ હોય તો થોડી ગરમી લગાડી તેમાંનો પાણીનો ભાગ ઉરાડી નાંખવો.

૨૫. પીળી શાહી બનાવવાની રીત:—એક ઐસ રેવંચીનો શીરો લઇ તેને પાંચ ઐસ ગરમ પાણીમાં પીંગળાવીને તેમાં બાા ઐસ રૂપીરીટ વાઇન નાંખી મેળવીને ખાટલીમાં ભરી રાખવી.

૨૬. ખડુ શાહી બનાવવાની રીત:—ગળી ૩ ઐસ, વરસાદનું પાણી ૬ પાઇન્ટ, ગુંદરનો બારીક ભુકો ૧ ઐસ, આકઝાલીક આસીડ બાા ઐસ, પહેલાં ગળી અને ગુંદરને વરસાદના પાણીમાં નાંખી મેળવવું પછી તેમાં આસીડ નાંખવું એટલે લખવા લાયકની સાહી થશે.

૨૭. લાકડા ઉપર લખવાની શાહી:—૨૫ ગ્રેન ચંદરસને ૨૦૦ ગ્રેન લવંડરના તેલમાં નાંખી જરા ગરમી આપવી. એટલે તે પીંગળી જશે ખાદ તેમાં ૨૫ ગ્રેન કાળજ અને બાા ગ્રેન ગળી વાટીને નાંખવી. આ શાહીથી લખેલા અક્ષરો કઠી પણ જતા નથી.

૨૮. નકલ કરવાની લાલ શાહી:—પતંગના રંગને ઝીસેરાઈન બેગો ઉકાળી તે વડે લખવાથી પણ નકલો લેવાય છે. પણ આ શાહીમાં મુખ્ય ફાયદો એ છે જે પીછ શાહીથી લખેલા કાગળની નકલ લેવા માટે કાગળને ભીનો કરવો પડે છે તેમ આ શાહીથી લખેલા કાગળની નકલ માટે કરવું પડતું નથી પણ ફક્ત કાગળ મૂકી લખવાથી અક્ષર ઉતરે છે.

૨૯. જાંબુઆ રંગની શાહી બનાવવાની રીત:—૧૨૦ ભાગ

પાણી, ૧૨ ભાગ કમ્પચીવુડ, ૧ ભાગ સળઆસીટિડ ડોપર, ૧૪ ભાગ પ્રટકડી અને ૪ ભાગ બાવળનો ગુંદર, પહેલાં કમ્પચીવુડને પાણીમાં નાંખી ઉકાળવું. અને ઠંડુ થયા બાદ તેનું નીતર પાણી ગાળી લઇ તેમાં બાકી રહેલી વસ્તુઓ બારીક કરી એક રસ કરી નાંખવી. આ શાહીને પાંચ દિવસ સુધી એકાંત સ્થળે રાખી બાટલીમાં ભરવી.

૩૦. હિંદી શાહી બનાવવાની રીત:—આઇર્સીંગલાસને પાણીમાં પીંગળાવી તેનું પાતળું પાણી કરી તેમાં સાડ કાજળ નાંખી મેળવીને લાછી જેવી ઘટ કરવી. પછી તેને મોલ્ડ (સાંચા) માં નાંખી તેની ઉપર સોતેરી વરખ વળગાડવો તથા કરતુરીના અર્કથી તેને સહેજ સુગંધી કરવી, સુકાયા પછી મોલ્ડમાંથી કાઢવી એટલે હિંદી શાહી થશે. જ્યારે લખવું હોય ત્યારે એ શાહીના કકડાને પાણીમાં ધસીને એ પાણીમાં કલમ બોળીને લખવું.

૩૧. જસતના પતરા ઉપર લખવાની શાહી:—જંગલ ૧ ઐસ, નવસાગર ૧ ઐસ, કાજળ અર્ધો ઐસ, પાણી અર્ધો પાઇન્ટ એ બધાને પત્રરના ખલમાં બારીક ભૂંડા કરવો અને તેમાં જરા જરા પાણી રેડતા જવું. અને મેળવતા જવું. એ સર્વે મેળવતી વખતે કોઇ પણ જાતના ધાતુના સળીઆથી મેળવવું નહીં. જ્યારે બધું એક ચંદ્ર જાય કે કાચની બાટલીમાં ભરીને મજબુત બુચથી બધું કરવું. લખતી વખતે બાટલીને ખુબ હલાવી કલમથી અથવા કુવીલથી લખવું પરંતુ સ્ટીલપેન અથવા બીજી કંઇ ધાતુની કલમથી લખવું નહીં. એ શાહી ઝેરી છે તેથી લખતી વખતે ખુબ સાંભાળ રાખવી. વાડી અથવા બાગમાં ઝાડનાં નામ લખવા માટે જસતનાં પતરાં વપરાય છે તેપર તેમજ બાગમાં સુકવાતા ફરનીચર ઉપર જસતના પતરાના લેખલ મારવામાં આવે છે તે પર એ શાહીથી લખવામાં આવે છે.

૩૨. બીજી રીત:—૧૦૦ ગ્રેન ક્લોરાઇડ ઓફ પ્લાટીનમને એક પાઇન્ટ પાણીની અંદર પીંગળાવવું; અને તેમાં જરા ગુંદર અને કાજળ ઉમેરવું, પછી આ મિશ્રણ જસત ઉપર કુવીલપેનથી લખવું.

૩૩. જમાબંદીની કચેરીમાં વપરાતી શાહી:—છુંદેલાં હરડાં ૪ મણ, ગુંદર ૧ મણ, હીરાકસી ૧ મણ, પતંગના લાકડાંની કરચી ૧ મણ, પાણી ૧૨૦ ગ્યાલન. પહેલાં હરડાં અને પતંગનાં લાકડાંને સાથે ભેળી તે ઉપર ઉતુ ઉકળતું પાણી રેડી તેમાં ૨૦ દિવસ સુધી ભીજવી રાખવું ત્યાર પછી તેમાં ગુંદર નાંખવો અને બીજે દહાડે તેમાં હીરાકસી નાંખવી

અથવા હરડાં અને પતંગના લાકડાને પાણીમાં નાંખીને એક કલાક સુધી ઉકાળવું. પછી તેમાં શુદ્ધ નાંખી છેલ્લે હીરાકશી નાંખવી. આ રીતે બનાવેલી શાહીનો રંગ સદીઓ સુધી ઉડી જતો નથી.

૩૪. વાયોલેટ રંગની શાહી:—પતંગના લાકડાની બારીક ભુટ્ટી આઠ ઐસ ને ૩ પાઇન્ટ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીનો અર્ધો ભાગ બાળી નાંખવો. પછી બિતારી ઠંડુ થયા પછી ૧૫ ઐસ શુદ્ધ અને ૨૫ ઐસ ૫-ટકડીનો બારીક ભુટ્ટો નાંખી બરાબર મેળવીને ગાળીને બાટલીમાં ભરવું.

૩૫. ખીજી રીત:—કડબેર ૧ ઐસ, પરલઆશ ૧૫ ઐસ ગરમ ઉકળતું પાણી ૧ પાઇન્ટ એ બધાંને મેળવી ૧૨ કલાક સુધી રહેવા દેવાં. પછી ગાળી કાઢી તેમાં શુદ્ધનો ભુટ્ટો ૨ ઐસ નાંખવો એટલે વાયોલેટ રંગની શાહી થશે.

૩૬. બ્રાઉન રંગની શાહી બનાવવાની રીત:—પતંગના લાકડાના છોડીઆનો ભુટ્ટો ખુબ ઉકાળેલા થોડા પાણીમાં બાઇક્રોમેટ ચોપ પોટાસ નાંખ્યાથી બ્રાઉન એટલે તપખીરીઆ રંગની શાહી તૈયાર થાયછે.

૩૭. રબબર સ્ટાંપની શાહી બનાવવાની રીત:—ગમે તે જતનો એનીલાઇન રંગ ૯૦ ગ્રેન, ઉકળતું પાણી ૨૫ રૂપીઆભાર, ગ્લીસેરાઇન અર્ધો ચમચો અને ગોળ ૦૧ ચમચો આ બધાંને મીશ્ર કરવાં.

૩૮. ખીજી રીત:—એનીલાઇન ૨૫ રૂપીઆભાર, સ્પીરીટ ચોપ વાઇન ૨૫ રૂપીઆભાર, ગ્લીસેરાઇન ૨૫ રૂપીઆભાર, પાણી ૧૭૫ રૂપીઆભાર, કારબોલીક આસીડ ૨ ટીપાં અને ઇથર ૭ ટીપાં એ બધાંને મીશ્ર કરવાં એટલે રબર સ્ટેમ્પમાં છાપવાની શાહી તૈયાર થાય છે.

૩૯. પાર્થમેન્ટ ઉપર લખવાની શાહી:—ચર્મપત્ર અથવા સાધારણ ચીકણા કાગળ ઉપર સાધારણ શાહીથી લખાતું નથી. તેથી નીચેની મેળવણી ઉપર ધ્યાન આપવું જરૂરું છે. થોડુંક બળધતું વીટ લઇ તેમાં એક મુઠી ભરી નીમક નાંખવું. અને તેમાં ૦૧ પાઇન્ટ સરકો રડવો એ બધાંને સાથે મેળવી નાંખવાં. પછી બ્યારે લખવું હોય ત્યારે એ મેળવણીનું એક ટીપું પાણીમાં નાંખી તે શાહીથી ચર્મપત્ર ઉપર લખાયછે.

૪૦. રસાયણ શાસ્ત્રીઓને ઉપયોગની શાહી:—ઝાઇલ આવ લવંડર ૨૦૦ ગ્રેન, ગમકોપલનો ભુટ્ટો ૨૫ ગ્રેન, કાજળ ૩ ગ્રેન એક નાની કાચની બાટલી લઇ તેમાં લવંડરનું ઉપલું તેલ તથા ગમકોપલ નાંખી ધીમી આંચથી ગમકોપલની ભુટ્ટાને પડાળવી, અને ત્યાર પછી તેની સાથે કાજળ ઉમેરવું. થોડા કલાક રહેવા દઇ વાપરવા આગમજ

શાહીને હલાવવી. રસાયણીઓના કામમાં આવતી તરેહવાર આસીડો જે બાટલીઓમાં ભરી રાખેલી હોયછે. તે બાટલીઓ ઉપર આ શાહીથી લખવામાં આવેછે કારણ-આસીડની અસરથી શાહી ઉડી જાય નહીં.

૪૧. બાગ બાનીની શાહી:—જસત, લોહું અને તિખા લોહાની ભિન્ન ભિન્ન જાતની વસ્તુઓ બગીચામાં મુકવામાં આવે છે. આ વસ્તુઓ ઉપર લખવાની શાહી નીચે મુજબ તૈયાર થાયછે. ક્લોરાઇડ આવ ટલા નટીમ ના ઐસ, વગર ખારનું સ્વચ્છ પાણી ના બાટલી, એ બંને સાથે મેળવી એક કાચના વાસણમાં ભરી રાખી કામમાં લેવી.

૪૨. બીજી રીત:—જંગલ અથવા ઐસ, નવસાર અથવા ઐસ, કાજળ ના ઐસ, સાધારણ સરકો ના પાઇન્ટ, એ સર્વને સાથે મેળવી એક કરી નાંખવાં, ત્યારબાદ ઉપરના ઉપયોગમાં લેવી. આ શાહીથી લખવાથી વરસાદમાં તથા હવામાં ખુલ્લાં રહે તો પણ પાણીની અસર જરા પણ થતી નથી.

૪૩. ત્રીજી રીત:—એક લીંચુનો રસ કાઢીને તેમાં એક પૈસો નાંખીને એ દિવસ રાખી પછી બરતી કલમથી લખવું.

૪૪. પથ્થર ઉપરના કોતરેલા લેખમાં પુરવાની શાહી:—એસકાલ્ટમ અને ટરપીનટાઇન તેલના એક સરખા ભાગ લઇ તેઓ જેવા ગરમ થાય તેવાજ કબર ઉપર જડવાના પથ્થર ઉપર લખવા કામે લગાડે છે. આ રીતે લખેલા અક્ષર બધાં સુધી પથ્થર-ટકે છે ત્યાં સુધી વગર હુસાએ કાયમ રહેછે. આ અક્ષરને વરસાદના ગમે તેવા જળના ઝપાટા લાગે છે. તો પણ તેની હાલતમાં કીંચીત પણ ફરક પડતો નથી.

૪૫. બીજી રીત:—પીચ ૩ રતલ, કાજળ ૧ રતલ, પહેલાં પીચને એક વાસણમાં નાંખી આતસ ઉપર મુકી તાવવું. પછી તેમાં કાજળ ઉમેરીને મેળવી નાંખવું, બ્યારે સૌ એક થાય ત્યારે પથ્થર ઉપર કોતરેલા લેખમાં, જેવા કે કબર અથવા ઇમારતો ઇત્યાદિની દીવાલ વીજેરેમાં જડવામાં આવેલી તખ્તીઓના કોતરેલા લેખમાં આ શાહી પુરવાથી હમેશ કાયમ રહે છે.

૪૬. કપડાં ઉપર નીશાન પાડવાની શાહી:—જતરથી ગાંજેલું પાણી છ દ્રામ સ્વચ્છ લેવું તેમાં ૨ દ્રામ સમ્પનાઇટ્રેટ આવ સીલવરને તાંબીને પલાળવું; અને તેમાં ૨ દ્રામ જીંદુ ગુદરવું પાણી ઉમેરવું. આમ કરવાથી જે શાહી બને છે તે ઉપર લખેલો ગુણ અસરકારક ધરાવે છે.

૪૭. તેજાબની અસર ન થાય એવી શાહી:—કાજળ ના ઐસ,

સમને તેના ઉપર થોડી કાળી શાહી એક પાઇન્ટ સુધી નાંખી બંનેને સાથે મેળવી દેવાં. આ મેળવણીથી એવી જાતની શાહી બને છે કે જેના ઉપર કલોરીનની અથવા બીજા નરમ કોષ્ટ પણ તેજબની અસર થતી નથી.

૪૮. બ્રુક્સાક શાહી બનાવવાની રીત:—૧ શેર માયાંશળને ખાંડીને તેમને જા શેર પાણીમાં એક રાત બીજાવીને પછીથી ઉકાળવાં બાદ પાણી ગળી લઇને તેમાં નીચેનું મિશ્ર રેડવું. ૧૮ તોલા હીરાકશી તથા ૭૧ તોલા બાવળનો ગુંદર, ૨૧ વેર પાણીમાં પીંગાળીને આ મિશ્ર પ્રથમના પાણીમાં રેડવું. એટલે કાળી શાહી થશે. તેમાં આશમાની છાયા લાવવાં માટે થોડી ગળીને ગંધકના તેજબવાળા પાણીમાં વાટીને તે પાણી અથવા તે પ્રશીયન બ્લુ નામના રંગના કટકા આવેછે તે પાણીમાં પીંગાળીને નાંખવા. આ શાહી લાંબો વખત રહી શકે તે માટે લવીંગના તેલનાં થોડાં ટીપાં નાંખવાં.

૪૯. બ્યારે બ્લેઇએ ત્યારે તુર્તજ વપરાય એવી કાળી શાહી- નો ભૂકો:—સારાં માયાંશળ ૩ શેર, હીરાકશી ૧ શેર, બાવળનો ગુંદર ૭૧ શેર અને ખાંડ ૦૧ શેર આ બધાને બારીક વાટીને મિશ્ર કરીને રહેવા દેવાં. બ્યારે બ્લેઇએ ત્યારે આ ભૂકામાંથી પાંચ રૂપીઆભાર લઇને સવા- શેર ઉકળતા પાણીમાં નાંખી હલાવીને થોડીવાર રહેવા દેવું, એટલે તે દરમ્યાન કાળી લખવાની શાહી તૈયાર થશે.

૫૦. બીજી રીત:—હંરડાં ૪ ઔંસ, સફેદ આવ આયર્ન ૧૧૧ ઔંસ, બાવળનો ગુંદર ૧ ઔંસ, ખાંડ ૭૧૧ ઔંસ એ સર્વેનાં મુકા ભૂકાને સાથે મેળવી પડીકામાં બાંધી રાખવાં એ પડીકામાં અરધી બારલી ગરમ પાણી નાંખવાથી સરસ શાહી બનશે.

૫૧. પાણીથી ચેરાઇ ન જાય એવી શાહી:—આ હુન્નર સા- મેન્ટીરીક અમેરીકન પત્ર નિચે મુજબ જણાવે છે. બે ઔંસ લાખ લઇ તેને એક ઔંસ આલકોહોલમાં પલાળવી, આ મિશ્રને ચાકની ભુક્રીમાંથી ગાળી કાઢી તેમાં સૌથી જિયી જાતની મેશ ઉમેરવી. આમ કરવાથી જે શાહી બનશે તે વડે લખેલું વરસાદના પાણીથી પણ ભૂસાતું નથી.

૫૨. લીથોગ્રાફની શાહી બનાવવાની રીત:—સફેદ સાબુ ૧૦ ઔંસ, સફેદ મીણુ ૧૦ ઔંસ, બકરાની ચરખી ૩ ઔંસ, શેલલાક ૫ ઔંસ, રૂમીમચ્છટકી ૫ ઔંસ, કાબળ ૩૧૧ ઔંસ એ સર્વને સાથે મેળવી નાંખવાં. એ શાહી લીથોગ્રાફના કાગળ ઉપર લખવાના કામમાં આવે છે. લીથોગ્રાફની આ શાહી થોડું પાણી લગાડવાથી ભૂંસી શકાય છે.

૫૩. કપડાં ઉપર ટાઇપથી છાપવાની શાહી:—એક ભાગ આશ્લેષ્ટમ તે ૪ ભાગ ટરપીનટાઇન તેલમાં પીંગળાવીને તેમાં કાળજી અથવા બ્લેકલેડનો ખારીક ભુકો કરી મેળવવું. આ શાહી ઉપરની ગરબ પુરી પાડે છે.

૫૪. કાળી છાપવાની શાહી બનાવવાની રીત:—તુરત વેળા વપરાસને માટે છાપવાની સાદી બનાવવા માટે નીચેની વસ્તુઓ વાપરવી. બાલસમ આવ કોપેઆ ૯ ઔંસ, કાળજી ૩ ઔંસ, કાળી ગળી ૦૧૧ ઔંસ, ઇંડીઅન રેડ (લાલ રંગ) ૦૧૧૧ ઔંસ, સુકો પીળો સાયુ ૩ ઔંસ, એ સર્વને વાટીને ઝીણો ભુકો કરવો. સારખાદ સાથે મેળવી દેવાં. આ શાહીને રંગીન બનાવવી હોયતો તરેહવાર રંગ સાથે મેળવવો.

૫૫. છાપવાની રંગીન શાહી:—છાપવાની કાળી શાહીની રીત ઉપર જે આપેલી છે તેજ પ્રમાણે મજકુર શાહી બનાવી શકાશે. પરંતુ માત્ર તજાવત એટલેજ કે જે આસમાની કાળોરંગ લાવવો હોય તો કાળી ગળીને બદલે પ્રશીઅન બ્લુ વાપરવું. તથા જમલી કાળો રંગ લાવવો હોયતો પ્રશીઅન બ્લુ અને રેડને મેશની સાથે સારી રીતે મેળવી દેવું. જેવું કામ છાપવું હોય અથવા જેવા કાગળ વાપરવા હોય તે બાબતનો વિચાર કરી ચીજોના વજનમાં પણ શરફેર કરવો.

૫૬. કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—હરડાં ૩ શેર, ગુંદર ૧ શેર, સરકો ૮ શેર, લવંગ અગ્રોળ અને પાણી ૧૬ શેર એ બધાને મેળવી ૧૪ દિવસ સુધી પ્રસંગોપાત હલાવ્યા કરવું. પછી ગાળી કાઢી બાટલીમાં ભરવું એટલે કાળી શાહી થશે.

૫૭. કપડાં ઉપર નિશાન પાડવાની બ્લુ શાહી:—ચાઇનીસ બ્લુ અર્ધો ઔંસ અને સાલ્ટ ઓફ સ્ટીલ ૧ દ્રામ લેવું. આ બંનેને અગ્રણીના તેલમાં નાંખી સારી પેઠે મેળવી દેવું. જે પાતળી શાહી કરવી હોયતો વધારે તેલ નાંખવું; અને એવીજ રીતે બીજા સારા રંગ નાંખશે તો તેવાજ રંગની શાહી થશે.

૫૮. નિશાન પાડવાની લાલ શાહી:—હીંગળોક અર્ધો ઔંસ, અને સાલ્ટ ઓફ સ્ટીલ એક દ્રામ લેવો. આ બેઉને અગ્રણીના તેલમાં નાંખી સારી પેઠે મેળવીને લાહી જેવું કરવું. પાતળી શાહી કરવી હોયતો તેલ જરા વધારે નાંખવું.

૫૯. ખરાબ શાહીને સુધારવાની રીત:—એક બાટલી લખવાની શાહીમાં થોડો કારબોનેટ ઓફ પોટાશ નાંખવો. પણ એ નાંખવાથી

શાહી ઉભરાઇ ન જાય તેની સંભાળ રાખવી, બ્યારે ઊભરો બંધ થશે ત્યારે સારી શાહી થશે.

૬૦. દેશી કાળી શાહી:—સાફ કાળજી અને ૧૦૦ એન લાખ એ ખતેને સારી પેઠે મેળવીને તેલમાં ૨૦ એન ટંકણુખાર તથા ૪ ઐંસ પાણી નાંખવું. એને થોડીવાર રાખવાથી સારી ચીકણી દેશી શાહી બનેછે.

૬૧. કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—૮૦ તોલા માયાં, પતંગનું લાકડું ૮૦ તોલા, હીરાકશી ૪૦ તોલા, બાવળનો ગુંદર ૨૦ તોલા, દાડમની છાલ ૧૯ તોલા, આ સર્વને ઉકાળવાથી ૨૫ શેર પાણી રહે એટલે ઉતારી નાંખવું એટલે સરસ શાહી બનશે.

૬૨. ખાંડ વડે કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—૨૦ તોલા ખાંડ લઇ ૨૦ તોલા પાણીમાં નાંખી ઓગાળવી અને તેમાં પ થી ૧૦ ટીપાં ગંધકના તેલબનાં નાંખવાં અને ચુલા ઉપર મૂકી ગરમ કરવું. એટલે ખાંડનો ભાગ તેલબના બેરથી બળી કાઢો થશે અને એની મેળે પાણીની સાથે મળી જઇ શાહી તૈયાર થશે. આ શાહી લુસાતી નથી.

૬૩. કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—માયાં ૮૦ તોલા, પતંગનું લાકડું ૪૦ તોલા, હીરાકશી ૪૦ તોલા, બાવળનો ગુંદર ૪૦ તોલા એ સર્વે ઉકાળવાથી ૨૫ શેર બાકી રહે એટલે સરસ શાહી થશે.

૬૪. ખીછ રીત:—૧૬૦ તોલા માયાં, ૩૬ તોલા હીરાકશી, અને ૪૦ તોલા બાવળનો ગુંદર આ સર્વે રક્ત ૩૨ તોલા રહેલાં સુધી ઉકાળવું એટલે શાહી થશે.

૬૫. જાંબુઆ રંગની શાહી બનાવવાની રીત:—પતંગના લાકડાનાં છોડીયાં ૧૨ શેર લઇ તેને ૧૨૦ શેર પાણીમાં પલાળવાં. અને તેનો રંગ સારી પેઠે કિતર્યા પછી એક વખત વાદળીમાંથી અને ખીછ વખત ફલાલીનના કપડામાંથી અગર ધાબળાંમાંથી ગાળી કાઢવો. આવી રીતે ગાળી કાઢેલા રંગમાં ઉત્તમ જંગલો રંગ ૧ શેર અને ફટકડી ૧૪ શેર મેળવી તેમાં ૪ શેર બાવળનો ગુંદર ઓગાળવો. આ મિશ્રણને એક અડવાડીઆ સુધી રાખી મુકવું, અને પછી કામમાં લેવું.

૬૬. શીળા છાપની છાપવાની શાહી:—અળસીના તેલનું વારનીસ બનાવી તેમાં બેઘતા પ્રમાણમાં થોડે થોડે કાળજી મેળવી પથરાની પાટ ઉપર ખુબ વાટી માખણ જેવું નરમ કરવું. પહેલું પથરા ઉપર થોડુંક કાળજી લઇ તેને ત્રીણું વાટી તેમાં થોડે થોડે વારનીસ મેળવતા જવું. ઘૂંટીને જેમ જેમ વધારે કાળજી સમાવતા જશે તેમ તેમ શાહી

ઉંચા રંગની બનશે.

૬૭. સાધારણ વપરાસની શાહી:—હરડાં એક રતલ, પતંગના લાકડાનાં છોડીયાં ૪ રતલ. આ બંને સાથે ઉકાળી તે પાણી ગાળી કાઢી ચાર રતલ હીરાકશી અને ચાર રતલ ગુંદર ઉમેરીને પાણીમાં હલાવવું તે પછી ગાળીને છુટક વાપરવા સાર શાહી ભરી રાખવી.

૬૮. બીજી રીત:—હરડાં ૧ રતલ, ગુંદર ૭ ઔંસ, ફટકડી ૨, ઔંસ, મોરચુથુ ૭ ઔંસ, કાંઈનો ૩ ઔંસ, પતંગનાં લાકડાનાં છોડીયાં ૪ ઔંસ, વરસાદનું પાણી ૧ ગ્યાલન આ સર્વને સારી રીતે મેળવી નાંખી પલાળવું. જેથી આ શાહી વડે ચર્મપત્ર ઉપર સારી રીતે લખી શકાય છે.

૬. લીલી શાહી બનાવવાની રીત:—બાઈક્રેમેટ આવ પો-ટાસ ૩ ભાગ, ગરમ પાણી ૮ ભાગ એ બંને સાથે બિજવી તેમાં ૪ ભાગ સારો સ્પીરીટ ઉમેરી સાથે મેળવી નાંખી તેમાં સલ્ફ્યુરીક એસીડ ઉમેરવો, જેથી કામીક આસીડ છુટા પડશે. ત્યારબાદ અડધું પાણી બળી જાય ત્યાં સુધી તેને ઉકાળવું અને પછી ગાળી કાઢવું. ગાળેલા પ્રવાહીમાં ચાર ભાગ સારો સ્પીરીટ અને ત્રણ અથવા ચાર ટીપાં સલ્ફ્યુરીક એસીડ નાંખવો, અને ઉપર તરી આવેલા પ્રવાહીને બાટલીમાં ભરવું.

૭૦ બીજી રીત:—બીન એસેટેટ ઓફ કોપરને પાણીમાં તથા જંગાલને સરકામાં મેળવવાથી લીલી શાહી બનશે.

૭૧. ત્રીજી રીત:—ઈથ્રેજ ગાંધીને ત્યાંથી ગળતી સાયક્રીન નામની દવાને ફટકડીના પાણીમાં પલાળવાથી મજકુર શાહી બનશે.

૭૨. લખેલા અક્ષર ઉઠી ન જાય એવી શાહી:—ટકણખાર ૧ ઔંસ, લાખનાં પતરાં ૨ ઔંસ, પાણી આઠ ઔંસ એ સમગ્રાંતે જ્યાં સુધી પલળી જાય ત્યાં સુધી એક ઢાંકેલા વાસણમાં ઉકાળવાં. અને પછી તેને ગાળી કાઢી તેમાં ૧ ઔંસ જડો ગુંદર ઉમેરવો. અને કાળી ગળી મસળીને નાંખવી, અને તે પછી ઠરવા દઈ ઉપરથી સ્વચ્છ શાહી બાટલીમાં ભરી કાઢવી.

૭૩. બીજી રીત:—કાન્જ ૦૧ ઔંસ લઈને તેના ઉપર થોડી કાળી શાહી એક પાઈન્ટ સુધી નાંખવી, બંનેને સાથે મેળવી દેવાં આ મેળવ-ણીથી એવી જાતની શાહી બને છે કે જેના ઉપર કલોરીતની અથવા બી-જા નરમ કોષ્ટ પણ તેજબની અસર થતી નથી.

૭૪. ત્રીજી રીત:—ચાર ઔંસ ઘઉંનો ચીક લઈને તેને એસેટીક આસીડ અથવા સારા સરકામાં પલાળવો અને દશથી બાર થેન કાન્જ

તથા બેથી ત્રણ એન કાળી ગળી અને ૧ થી બે ટીપાં લવીંગનું તેલ લઈ તેમાં ઉમેરવું. અને સર્વેને સારી પેઠે એક ખીજ સાથે મેળવી નાંખવું જેથી શાહી બનશે.

૭૫. લાંબા વખત સુધીમાં ઉડી ન જાય એવી શાહી:— ઘણા લાંબા વખત પસાર થયાથી લખેલા અક્ષરો ન ઉઠે એવી રીતે ઝાંખ મારી જાય છે. તેમજ કેટલીક રસાયણી કીયાથી લખેલા અક્ષરો ઉરાડી દેવામાં આવે છે. એ માટે નિચે મુજબ બનાવેલી શાહી ઉપર કોઈ પણ જાતની અસર થતી નથી. એ શાહી બનાવવાની રીત એવી છે કે, ગરમ કરેલું અળશીનું તેલ, કાજળ અને પ્રશીચ્ચન પ્લુ એ ત્રણે વસ્તુઓ સાથે મેળવવાથી ઉપર લખ્યા મુજબ ગુણવાળી શાહી બનશે.

૭૬. ખીજ રીત:—કાપાદટનો ભૂકો ૨૫ એન, લવંડરનું તેલ ૨૦૦ એન એ બેને શહેજ ગરમીથી ખીંગાળવાં. અને કાજળ ૩ એન અને કાળી ગળી ૧ એન લઈને તેમાં ઉમેરવાં. આથી ઉપરની આશીચ્ચત ધરાવનારી શાહી બનશે.

૭૭. બાગબાનીની શાહી બનાવવાની રીત:—જંગાલ અર્ધો ઐંસ, નવસાર અર્ધો ઐંસ, કાજળ અર્ધો ઐંસ, સાધારણ સરકો ૦૧ પાઇન્ટ એ સર્વેને સાથે મેળવી બરાબર કરી નાંખવાં એટલે તે ઉપરના ઉપયોગમાં આણવાની શાહી બનશે.

૭૮. લીથોગ્રાફની શાહી બનાવવાની રીત:—સુકો ચરખીનો સાથુ ૩૦ ભાગ, રૂમીમસ્તકી ૩૦ ભાગ, સાધારણ સોડા ૩૦ ભાગ, સેલ્લાક ૧૫૦ ભાગ, કાજળ ૧૨ ભાગ એ સર્વેને સાથે મેળવી નાંખવાં. અને શાહીના આકારમાં તૈયાર કરી મુકવાં.

૭૯. ખીજ રીત:—સફેદ મીણ ૮ ઐંસ, સફેદ સાથુ ૩ ઐંસ એ બેને તાવવાં, અને એ સાથે મળી જાય ત્યારે એક ઐંસ કાજળ ઉમેરવું, અને સઘળાં સારી રીતે મેળવી નાંખવાં, અને મજબુત ગરમી આપી બે ઐંસ શેલ્લાક ઉમેરવું, એ પછી ગરમી આપી સર્વેને સારી પ્રકારે ચારવવું. અને એ પ્રવાહી જરા ઠંડી પડે એટલે વાસણમાં બરતી. એ શાહીથી ઘણી લાંબી અને બારીક લીટી દોરાય છે તે શાહી પચરાઈ જતી નથી.

૮૦. કપડાં ઉપર નીશાન પાડવાની શાહી:—૦૧ ઐંસ ના-કટ્રેટ આવ સીકવર, સાત દ્રામ હૂના પાણીમાં પલાળવું, અને તેમાં ૦૧ ઐંસ ચુંદરને સાપચીન નામના લીલા રંગના પાણી સાથે મસળી

ઉમેરવો એટલે શાહી તૈયાર થશે. અને કપડા ઉપર લખવા આગમજ દોઢ ઐસ કારખોનેટ ઓફ સોડાને એક પાઉન્ડ પાણી સાથે મેળવી તે પ્રવાહીથી કપડાને બિજવવું, અને જેવું કપડું સુકાય તેવુંજ તે સુકા-
યલા ભાગ ઉપર ઉપલી શાહીથી લખવું.

૮૧. બીજી રીત:—૦૧ ઐસ નાઇટ્રેટ ઓફ સીલવરને ૦૧૧ ઐસ પાણીમાં પલાળવું આમ કરવાથી જે ઠરી નીચે ખેસે તેને પલાળવું. બાદ જેમ્પએ તેટલું નવસાગરનું જલદ પ્રવાહી ઉમેરવું ત્યાર બાદ દોઢ દ્રામ ગુંદર તેમાં ઉમેરવો, અને રંગ લાવવા માટે કાળી ગળીની ઝીણી ભુકી અથવા સાપઝીન તેમાં નાખવો. એ શાહીથી કપડાં ઉપર લખ્યા પછી આતસ ઉપર કપડાંને ધરવું એટલે કાળા અક્ષર દીપી નીકળશે.

૮૨. ત્રીજી રીત:—તરકલોરાઇઝ ઓફ ગોલ્ડ દોઢ દ્રામ, પાણી સાત દ્રામ, અને ગુંદર બે દ્રામ લેવાં; અને રંગને માટે સાપઝીન વાપરવો જે કપડાં ઉપર આ શાહીએ લખ્યું હોય તે કપડાંને પહેલાં પ્રોટો કલોરાઇઝ ઓફ ગોલ્ડના નરમ પાણીથી બીજાવી સુકવવું, આ શાહીથી કા-
ળા જાંબુઓ રંગ દીપી નીકળશે.

૮૩. રાતી શાહી બનાવવાની રીત:—૬૨ ઐસ કુટેલું બ્રેઝી-
લનું લાકડું લેઇ તેને ચાર પાંચ દિવસ સુધી સફેદ સરકામાં પીંગાળવું એ પછી સરકો બળી જાય ત્યાં સુધી તેને ઉકાળવું, અને તેમાં સાડાચાર ઐસ દટકડી અને પાંચ ઐસ ગુંદર ઉમેરવો. અને જ્યારે પીંગળાઇ રહે ત્યારે બાટલીમાં ભરવી.

૮૪. બીજી રીત:—બ્રેઝીલનું લાકડું ૨ ઐસ, ૧૮૬કડી ૦૧૧ ઐસ, કીમ ઓફ ટાર્ટર અર્ધો ઐસ, વરસાદનું પાણી ૧૬ ઐસ એ સર્વને પાણી અડધું થાય ત્યાં સુધી ઉકાળવું, પછી ગાળી કાઢવું, અને પછી અર્ધો ઐસ ગુંદરને તેમાં ઉમેરવો, અને એ ઠંડુ પડે એટલે દોઢ દ્રામ ક્રો-
રમજ ને ૧ દોઢ દ્રામ સારા સ્પીરીટમાં પલાળી તે ઉમેરવું એટલે શુદ્ધ રાતી શાહી બનશે.

૮૫. સોનેરી શાહી બનાવવાની રીત:—સોનાની ઘણીજ બા-
રીક ભૂકી લેવી, અને તે ભૂકીને થોડા ગુંદરના પાણીમાં સારી રીતે મ-
સળી નાંખવી. આમ કરવાથી સોનેરી દસ્કતો લખાઇ શકાશે, અને ઓપ કાઢવાથી ચળકાટમાં વધારો થશે.

૮૬. બીજી રીત:—ગોલ્ડ સાઇજ અથવા પાતળા વારનીસથી અ-
ક્ષર લખી તે તદ્દન સુકાઇ જાય ત્યાર પહેલાં તેપર સોનેરી ભૂકી ચોટા

ડયાથી સોનેરી અક્ષર દેખાય છે.

૮૭. ત્રીજી રીત:—સોનાના વરણ લઈ મધ સાથે ખરલમાં નાંખી ખુબ ઘુટવાં, તે સર્વે મિશ્ર થઈ જાય ત્યારે તેને કાચના પ્યાલામાં લઈ થોડું હુંતું પાણી નાંખી આંગળીવતી હલાવી મધનો ભાગ પાણીમાં આવે તે ભૂટી નિચે રહે ત્યારે પાણી આસતે રહીને કાઢી નાંખવું ભૂટી સુકાવા પછી ગુંદરનું પાણી નાંખવું. તેથી સોનેરી અક્ષર થશે. આ દસ્કત લખ્યા પછી મુંવાળા પદાર્થથી ઘુટવાથી અક્ષર ચળકાટ મારશે.

૮૮. ચોથી રીત:—જે ભાગ નાંધટ્ટીક આસીડ, એક ભાગ મ્યુ-રિઆટીક આસીડ લઈ એક ચીનીના પ્યાલામાં નાંખી તેમાં સોનાના પતરાના ઝીણા કટકા કરી નાંખવા, અને તે પ્યાલો એક વાસણમાં ઝી-ણી રેતી નાંખી તેમાં મુકવો. રેતીવાળું વાસણ એક ચુલા ઉપર મુકવું, નિચે દેવતા કરવો. એસીડમાં સોનું નાંખેલું ઉકળવા માંડે તે એવી રીતે ધુમાડો નીકળી તે મિશ્રણનો રંગ પીળો અગર નારંગી જવો થાય ત્યારે જાણવું કે તૈયાર થયો. પછી રેતીમાંથી પ્યાલો ઉતારી લઈ તેમાં પાણી નાંખી હલાવી કરવા દઈ નીતરૂ પાણી કાઢી નાંખવું. એમ ઘણી વખત કરી સોનાની ભૂટી નિર્મળ થાય એટલે મુકવવી. જ્યારે શાહી કરવી હોય ત્યારે તેમાં ગુંદરનું પાણી નાંખી ઘુટી કામમાં લેવું. સુકાયા પછી આપ-ણીથી ઘુટવાથી અક્ષર બહુજ મુશોભીત ચળકતા થાય છે.

૮૯. લીલી કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—૧૫ શેર માયાં લઈ ખાંડવાં, પછી ૨૦૦ શેર પાણીમાં નાંખી એક કલાક ઉકાળવાં, પ-છી ઉતારીને ગળવાં. તેમાં પાંચ શેર હીરાકસી અને ચાર શેર લોઢાનો જેર મેળવવો. અડધો શેર ગળીને ત્રણ શેર ગંધકના તેજળમાં (સલ-ફ્યુરીક આસીડ) એળાળી ઉપરના મિશ્રમાં મેળવી દેવું એટલે સરસ શાહી બનશે. આ શાહી પેનમાં સારી ઉતરશે. તેમજ ઘણા દિવસ સુધી બગડતી નથી. આ શાહી લખતી વખત લીલા રંગની દેખાશે. પછી થોડી વારમાં તે રંગ બદલાઈ કાળો થશે. મજકુર શાહી બનાવવામાં એકંદર જણસો. માયા શેર ૧૫, ૨૦૦ શેર પાણી, હીરાકસી શેર પાંચ, લોઢાનો ભુકો શેર ૪, ગળી શેર ૧૦, ગંધકનો તેજળ શેર ૩.

૯૦. ખડુ ખલાક શાહી બનાવવાની રીત:—સાડી સાત્રીસ તોલા માયાં, સાડાસાત તોલા ગંધકનો તેજળ, સાડાચાર તોલા હીરાક-સી, દસ તોલા લોઢાનો ભુકો, સવા તોલો ગળી, સાડાચારશેર પાણી આ-ટલી જણસો એકઠી કરવી. ફતી-પ્રથમ માયાં ખાંડવાં પછી પાણી શેર

સાડાબારમાં એક કલાક ઉકાળવાં. હેઠળ ઉતારી ઠંડુ થવા દઇ લૂગડાથી ગાળવુ. તેમાં હીરાકશી અને લોઢાનો જર નાંખવો, પછી સવા રૂપીઆ-ભાર ગળીને ગંધકના તેજગમાં મેળવી દઈ ઓગાળવી. પછી ઉપરના મિશ્રના પાણીમાં મેળવી દઇ તેને ગાળી શીશીમાં ભરવું એટલે ઉપરની શાહી બનશે.

* ૯૧. રૂશનાઇની ભૂકી બનાવવાની રીત:—માયાં બશેર, એક શેર હીરાકશી, અર્ધો શેર, ગુંદર સર્વે ખાંડીને ૦ શેર ખાંડ નાંખવી એ સર્વને એકઠું કરી પાણીમાં મેળવવાથી રૂશનાઇ બનશે.

૯૨. ખીજી રીત:—૪૦ લોલા માયાં, ૧૫ તોલા હીરાકશી, ૧૫ તોલા બાવળનો ગુંદર, આ ચીજો જુદી જુદી ખાંડી મેળવવી. એના રૂપીઆ પાંચ ભારનાં પડીકાં બાંધવાં, પછી બ્યારે રૂશનાઇ કરવી હોય ત્યારે એક પાંચ રૂપીઆ ભારનાં પડીકામાં એક પાઇન્ટ પાણી મેળવવાથી રૂશનાઇ થશે. રૂશનાઇમાં રતાશનો ભાગ દેખાડવો હોય તો પતંગનાં છોડીયાં ખાંડી પાણીમાં પલાળવાં ને તે પાણીમાં ભૂકી મેળવવી.

૯૩. ત્રીજી રીત:—ખાંડેલાં માયાં ૪ ઔંસ, એક ઔંસ હીરાકશી, ગુંદર ૧ ઔંસ, ખાંડ ૧ ઔંસ, ડામર ૧ ઔંસ વિગેરે સર્વે ખાંડવાં ને મેળવી રાખવાં તે પાણીમાં મેળવવાથી શાહી બનેછે.

૯૪. લખવાની કાળી શાહી બનાવવાની રીત:—૧૨ ઔંસ માયાંનો ભૂકો લઇ તેને ૧૦ શેર પાણીમાં સાત દિવસ ભીજવી રાખવો અને ત્યાર બાદ નિચોવીને પાણી કાઢી લેવું. અને તેમાં ૬ ઔંસ હીરાકશી અને ૭ ઔંસ ગુંદર નાંખવો, અને છેવટે શાહી બગડે નહીં માટે ૬૦ ટીપાં કારબોલીક આસીડનાં નાંખવાં.

૯૫. ખીજી રીત:—માયાંનો ભૂકો ૪ ઔંસ, હીરાકશી ૧ ઔંસ, ગુંદર ૧ ઔંસ, ખાંડ અર્ધો ઔંસ, લવીંગનો ભૂકો ૭ આની ભાર એ બધાંને વાટીને ભૂકો કરી રાખવો. જોઇએ ત્યારે બધામાં અઢીશેર પાણી નાંખી હલાવી એ દિવસ રાખી મૂકવાથી ઘણી સરસ શાહી બનેછે.

૯૬. ત્રીજી રીત:—સાર કાળજી અને ૧૦૦ ગ્રેન લાખ એ બને તે સારી પેઠે મેળવીને તેમાં ૨૦ ગ્રેન ટંકણખાર તથા ૪ ઔંસ પાણી નાંખવું એને થોડી વાર રાખવાથી સારી ચીકણી દેશી શાહી થશે.

૯૭. આશમાની શાહી:—એ ગાંધવા ત્રણ ઔંસ સલફેટ ઓ. ૧ ઇંડિગોમાં દશ શેર પાણી મેળવી તે વતી લખવું.

૯૮. લીલી શાહી:—જંગાલ ૨ ઔંસ, ફીગ ઓફ ટાઈટ ૧

ઑંસ અને પાણી અર્ધો શેર એ બધાને ભેગાં કરી અર્ધ રહે. ત્યાં સુધી ઉકાળવું અને પછી ઉતારી ગળી નાંખીને કાગમાં લેવું.

પ્રકરણ એકવિસમું

સાધારણ ઉપયોગમાં આવતા ભિન્ન ભિન્ન હુન્નર.

૧. ગુલાલ બનાવવાની રીત:—એક શેર ચોખાને ઘોઘને સુકવવા, પછી તે દળાવી એક તોલા સચોરાવું પાણી કરી તેમાં તે લોટના ગોળા કરી છાંયડે સુકવવા પછી પતંગનાં લાકડાં પાશેર ખાંડી તેનો ઉકાળો કરી તે લોટના ગોળા ભાગી તેમાં પલાળવા પછી તે લોટને સુકવવો એ પ્રમાણે ચાર પાંચ દિવસ સુધી કરવાથી ગુલાલ, સારો તૈયાર થાય છે.

૨. બીજી રીત:—૨ શેર ચોખા ઘોઘ કાઢી તેને સુકવીને દળવા, અને તે દળેલા ૧ શેર લોટમાં ૨ તોલા પાપડખાર પાણીમાં નાંખી તે પાણીમાં પેલા ચોખાના લોટને બાંધી ગોળા કરવા અને તેને છાંયડામાં સુકવવા. ગોળા સુકાયા પછી ૦૧ શેર પતંગનાં લાકડાંની બારીક ભૂકીનો ઉકાળો કરવો અને બ્યારે આ લાકડાંનો સઘળો લાલ રંગ પાણીમાં રહે, ત્યારે તેને કપડાથી ગાળી નાંખી તેમાં ઉપલા લોટના ગોળાને ભાગીને બારીક કરીને પેલા પતંગના પાણીમાં પલાળવા, પાછા તેના ગોળા વાળી છાંયડામાં સુકવવા બે આ ગુલાલને વધારે સરસ લાલ રંગ આપવો હોય તો તેને પતંગના લાકડાંની બારીક ભૂકીનો બીજો નવો ઉકાળો કરી તેમાં ફરીથી બીજવી સુકવવું. એટલે ઘણો સરસ ગુલાલ થશે એ પ્રમાણે ભેગ, વધારે લાલ રંગનો કરવો હોય તેમ તેને પતંગનો નવો બીજો ઉકાળો કરી તેમાં બીજવી સુકવ્યા કરવું.

૩. મરી બનાવવાની રીત:—માયાંફળ તોલા ચાર, સોનાગર તોલા ત્રણ, રૂમીગસ્તકી તોલા છ; વાંસકપુર તોલા બે, એલચી દાણા તોલા ત્રણ, પીપળાવું મુળાઉ તોલા ત્રણ. એ ચીજોને ઝીણી ખાંડી લગાડથી ચાળવી એટલે દાંતે ધસવાની મરી તૈયાર થશે. તે દાંતે ધસવાથી દુખતા દાંત મટાડી મંજરુતિ કરે છે.

૪. અગરબત્તી બનાવવાની રીત:—કૃષ્ણાગર ૪ ભાગ, મુગધીસાજો ૨ ભાગ, નાગરમોથ ૪ ભાગ, દાલચીની (તજ) ૪ ભાગ, તગર ૨ ભાગ, કચેરા ૧ ભાગ, ચંદન ૧૮ ભાગ, દગડા કુત્ત ૨ ભાગ,

ધવલા ૨ ભાગ, ગુલાબની કળી ૨ ભાગ, નખલો ૪ ભાગ, લોખાન ૪ ભાગ, ગુગળ ૨ ભાગ, શીલાજીત (શિલા રસ) ૧૮ ભાગ, કસ્તુરી ૦૧ ભાગ, મેદાલકડી ૯ ભાગ એ બધી ચીજોને લેઈ કસ્તુરીને શીલાજીત શીવાયની ખાડીની બધી ચીજો ખાંડી તે તેને વજ્રગાળ કરવી. પછી કસ્તુરી અને ખાંડેલો ભૂકો અને શીલાજીતમાં મેળવવાં, અને જરા કાળો રંગ આપવાને વાસ્તે જરા કાચલો ખાંડેલો માંખવો, પછી ખુબ ચોળવું. ચીકાશ જરા કમતી લાગે તો થોડોક ગોળ મેળવવો. પછી વાંસની ઝીણી શણીઓ કરી તે ઉપર ઉપરની મેળવણી જેવી નહીં પાતળી કરવી હોય તેના પ્રમાણમાં ચોપડવો એટલે અંગરખતી તૈયાર થશે. શણી ઉપર મેળવણી ચોપડતી વખત હાથે ચોટી ન નાચ તેટલા માટે અંગળી અંગરખતીનાં ખાંડેલો ઝીણા ભૂકા હાથે લગાડીને પછી કામ ચલાવવું એટલે પછી તે હાથે ચોટી જશે નહીં.

૫. બીજી રીત:—લોખાનનો લોટ શેર ૧, નખલો ટાંક ૪૫, ગુલાબકળી શેર ૦૫ મથરકુદ ટાંક ૪૫, નાગરમોથ શેર ૦૫, શીલાજીત શેર ૦૫, મધ શેર ૦૫, સુગંધીવાળો શેર ૦૫, બ્રહ્મી ટાંક ૪૦, ચોળ ટાંક ૪૫, જડાંમાસી ટાંક ૯, ચંદનનો ભૂકો શેર ૧, સાકર શેર ૦૫, કસ્તુરી ટાંક ૨ એ બધી જાણસો પારીક વારી મધમાં કાળવી તેની ઉપર પ્રમાણે અંગરખતીઓ વાળવી.

૬. ત્રીજી રીત:—મલખારી ચંદન ૦૫ શેર, કૃષ્ણાંગર શેર ૦૫, દેવદાર ભૂકો ૧ અણ, ધવળા તોલો ૧, બ્રહ્મી તોલો ૪, નખલો તોલો ૫, મધ તોલો ૯, લોખાન કાડીઓ તોલો ૫, કસ્તુરી તોલો ૦૫, ગુગળ તોલો ૨, મેદાલકડી તોલો ૪, સાકર તોલો ૫, અંગર તોલો ૧૧, અંગર તોલો ૧૫ એવી રીતે જાણસો લેઈ મધ અને કસ્તુરી શીવાય તમામ વસ્તુઓ ખાંડી વજ્રગાળ કરી, પછી મધને કસ્તુરીમાં નાંખી ખુબ ઘુટવું અને ચીકાશ થાય, સારે પહેલા પ્રકારમાં કલા પ્રમાણે તેની અંગરખતીઓ વાળવી.

૭. અખીલ બનાવવાની રીત:—સુગંધીવાળો, કપુરકાચલી, ધવલો, સફેદ ચંદન એ જાણસો દરેક દશદશ તોલા, નાગરમોથ ૨૦ તોલા, કસર માસા ૨, કસ્તુરી વાલ ૧ અને બવત્રી, નાયણ, એલચી ત્રણે એકેક તોલો, એ ૧૦ વસ્તુને ખાટીક વાટીને સારી પેકે ઘુટીને પછી તેને ગુલાબનો પટ દેવો, પછી તેને ઉપયોગમાં લેવું.

૮. બીજી રીત:—કવડાનો લોટ ૫ ભાગ, કપુરકાચલાં ભાગ ૧,

એકઠું કરીને ખારીક વાટીને પછી લુગડે ચાળવું, પછી તેને સ્વાસીક અત્તરનો હાથ દઈ તે રાખી મુકવું. તેથી જે અખીલ થાય છે તે હલકું થાય છે.

૯. ત્રીજી રીત:—સફેત વાળો, કપુરકાચલી, ધવલો, સફેત ચંદન એ ચાર દસદસ તોલા અને મોથ તોલા વીસ, કેસર છ માસા, કરતુરી એક વાલ, તથા જયશળ, જવત્રી, એલચી એકેક તોલો એ દસ ગીળે ખાંડી લુગડે ચાળી પછી તેને ગુલાબજળમાં પલાળી મુકવવાં. ૫રી પાછા ગુલાબજળમાં પલાળી છાંયડામાં મુકવવાં. એ પ્રમાણે પાંચ છ દિવસ મુધી કરવું. તેથી ધણેજ સારો અખીલ થશે.

૧૦. અર્ગળ બનાવવાની રીત:—નાગરમોથ, વાળો, જટામાસી, તજ, નર્દ્યુર, ધવલા એ બધે ભાગ, પથરકુલ, કૃષ્ણાગર, ચંદન, જયશળ, જવત્રી, એલચી, કપુરકાચલી, લવીંગ એ બધા એકેક ભાગ, એ બધી જથ્થોશોને તોળી તોળી ખાંડી વસ્ત્રગાળ કરી પછી ઉપરના વજન પ્રમાણે એકઠી કરી પછી તેમાં કરતુરી ભાગ ૧, કેસર ભાગ ૧૦ ધુટીને તેમાં પા પા ભાગ મોતીઆ, ચંદની ગુલાખી અત્તરના ૫૮ ચંદાવવા એ ટલે સર્વોત્કૃષ્ટ અર્ગળ તૈયાર થશે.

૧૧. ખીજી રીત:—કેવડાનો લોટ શેર ૫, કપુરકાચલી શેર ૧; અને મુગંધી તજ નવટાંક એ બધાને ધુટીને પછી તેને કેસરનો રંગ દેવો. પછી પોતાની મરજીમાં આવે તે અત્તરનો ૫૮ દેવો આથી જે અર્ગળ બનશે તે હલકી બનતો થશે.

૧૨. ત્રીજી રીત:—શીંગોડાનો લોટ કેસરના પાણીમાં ધુટીને પીળા રંગનું કરવું, અને જે મુગંધીવાળો અર્ગળ કરવો હોય, તે બનતું અત્તર તેને લગાડવું અને દાળડીમાં ભરી પછી તેને બંધ કરી મુકવું. એ બનતો અર્ગળ લાલમાં ધણો વપરાય છે કેમકે એ શહેલાઈથી અને ચોડે ખરેચે થાય છે, અને વેપારી લોકો મનગમતી કીમત લઈ વેચે છે.

૧૩. પોથી બનાવવાની રીત:—એક શેર પાણીમાં પીંપળાની લાખ છ ટાંક નાંખવી, જે તોલા શુદ્ધ કરેલો તેલીઆ ટંકણખાર અને છ માસા લોધર એ બધુ એકઠું કરી એક વાસણમાં બે પહોર મુધી પલાળી રાખવું, એટલે લાખનો રંગ પાણીમાં આવશે. પછી તેમાં રૂના પોળીઆ કરી પલાળી મુકવી મુકવાં. એટલે પોથી તૈયાર થશે. પછી જ્યારે જોઈએ સારે તે માંહેલું પોળીજી પાણીમાં પલાળી ઉપયોગમાં લેવું. આ પોથીથી ગુજરાતની ખાઈડીઓ દાત રંગીને લાલ કરે છે, અને એ શિવાય બીજા કામમાં આવે છે.

૧૪. નેત્રનું અંજન બનાવવાની રીત:—સીસું તોલો ૧, પારો તોલો ૧ એ પ્રમાણે રકમો લઈને પહેલાં સીસાને ગરમ કરી તેમાં પારો નાંખી તેને વાટીને, મોતી વાલ ૪, ખરવાળુ ૪ વાલ, ભીમશેની ખરાસ ૪ વાલ, સુરમો ૪ વાલ એ સર્વને મેળવી રાખવું. ને તેને દિવસમાં એ વખત સળીએ કરીને આંજવું, લો નેત્રના સર્વ રોગ મટે.

૧૫. કંકુ તથા ચાંદલા કરવાના ગાંગડા બનાવવાની રીત:—શેર હળધરના ગાંગડા પાણીમાં પલાળવા, પછી તેને ઓલી ઉપરની છાલ કાઢ્યા પછી સવાગી તોલા ૨, પાપડીઓખાર તોલા એ એ એને કાઢીને લીંબુના રસમાં નાંખવા, અને તે રસના હળધરના ગાંગડાને પટ ચડાવવા, જોટલો રતાશવાળો રંગ કરવો હોય તેટલી વખત સુકવતા જવું ને તેને પટ દેતા જવું, એવી રીતે પટ દઈને સુકવવા ને પછી આંડીને તેને લુગડાવતી ચાળીને રાખી સુકવું એટલે જે થશે તે કંકુ. તે ગાંગડા વાટ્યા વગરના રાખીએ ને બ્યારે જોઈએ ત્યારે તેને ચોરસીઆ ઉપર પાણીથી ઘસીને ચાંદલો કરીએ તો પણ થાય છે.

૧૬ કાચો હિંગજોક શુદ્ધ કરવાની રીત:—કાચો હિંગજોક પત્થરના ખરલમાં ખાટા લીંબુના રસમાં ત્રણ ચાર દિવસ સુધી ખુબ મહેનતે ખરલ કરે તો તે શુદ્ધ થાય.

૧૭. કાચા હિંગજોકમાંથી પારો કાઢવાની રીત:—કાચો હિંગજોક પત્થરના ખરલમાં પાણી સાથે ખુબ ઘુટીને ઉપરથી ધીમે ધીમે પાણી નિતારી કાઢી નાંખવું. ફરી ખીજુ ચોખ્ખુ પાણી લઈ ઘુટવું, અને ઉપર પ્રમાણે પાણી નિતારી નાંખવું. આ પ્રમાણે આખો દિવસ ઘુટતા જવું અને ઉપરથી પાણી નિતરતા જવું, તેથી ધોવાઈને પારો એકલો ચોખ્ખો થઈને હિંગજોકનો રંગ જતો રહે છે. અને તેવી રીતે ચોખ્ખો થયેલો પારો ગીદરના તથા દવાના તથા ખીજા ઘણા કામમાં લેવાય છે.

૧૮. હિંગજોક તૈયાર કરવાની રીત:—શુદ્ધ પારો ૨૦૨ ભાગ શુદ્ધ ગંધક ૩૩ ભાગ, ગંદાગી લગાડીને એ બંને એકત્ર કરીને ઝોગનાવવું (ખીંગનાવવું) આ મિશ્રણ સળગી જીઠે નહીં તેની ઘણી સંભાળ રાખવી. ઝોગળી રહ્યા બાદ એ વાસણ ઉપર ઢાંકણું ઢાંકીને ટાઢુ પડવા દેવું. ત્યાર પછી આ મિશ્રણ લુકો કરીને વાસણનું મોં ખંધ કરીને વાસણ એવી યુક્તિથી સુકવું કે તે વાસણના અડધા ભાગનેજ દેવતાની જવાળા લગાડવી. પ્રથમ દેવતા થોડો લગાડવો. અને ત્યાર પછી રહીને ધીમે ધીમે તાપ એટલો બધો વધારવો કે વાસણનું તળીઈ લાલચોળ થઈ જાય.

સાર પછી તે ગિચ્છણના કટકે કટકા થઇ જશે. પછી જરા પાણી લઇને તેની પારીક ભૂંટી કરી સુકવવી એટલે એ હિંગળોક તૈયાર થશે.

૧૯. સારસાપારિલા બનાવવાની રીત:—સારસાપારિલાનાં મુળીયાં ૪ ઓંસ લઇ તેના પારીક કટકા કરી તેને ચાર પાઇન્ટ ઠંડા પાણીમાં ચાર કલાક સુધી પલાળી મુકવાં અને ત્યાર પછી તે મુળીયાંને પાણીમાંથી બહાર કાઢી તેને સારી પેટે છુંદવાં અને છુંદીને પાંછાં પેલા પાણીમાં નાંખીને ચુલા ઉપર ઉકળવાં મેલવું પાણી બળીને અડધા અડધ થઇ જાય ત્યાં સુધી ઉકળ્યા પછી બતારી પાણી ઠંડુ પાડવું અને પાણી ગાળી લેવું. એ રીતે સારસાપારિલાને ઉકળો બનશે એ ઉકળો દરદીને એક માઇન ગ્લાસ ભરી દિવસમાં ત્રણવાર પાવો અને ઉપર દૂધ પાવું. લોહી સાર કરવાની તરેહવાર દવાઓ આવે છે. તેમાં સારસાપારિલા એક અકશીર દવા છે.

૨૦. છીકણી બનાવવાની રીત:—બગડા અને લાલ રંગનાં તમાકુનાં પાંદડાં લઇને તડકામાં સુકવવાં તે સુકાઇને કઠણ થાય એટલે તેનો ભુકા કરીને તેમાંથી તેની સળીઓ કાઢી નાંખવી; સાર પછી ઝીણાં લુગડામાં ધાલીને જમીન ઉપર ઠોકવું એટલે તેમાંની માટી નીકળી જઇને તમાકુ સ્વચ્છ થયા પછી તે પાણીમાં પલાળવી. સાર પછી તે તમાકુને ખાખરાનાં મુકા ખાતરામાં મજબુત તાણી બાંધવી. સાર પછી એને ત્રણ દિવસ સુધી એમને એમ રાખવું. ખાખરાના પાતરામાં ન બાંધતાં એક નાના માટીના વાસણમાં દાખી ભરી મુકે તોપણ ચાલે છે. સાર પછી એથે દિવસે બહાર કાઢીને માટી ન લાગે એવી જગોએ એ ધડી સુધી તે તમાકુને સારી પેટે કેળવવી. સાર પછી પ્રથમની માફક માટીના વાસણમાં ભરીને મોઢું બાંધી તે રાખવું. સાર પછી ચાર પાંચ દિવસ પછી બહાર કાઢીને જીતોને ભાંવે માટીની કુડીમાં ધાલીને સોઢાથી ખુબ ઘુટી ઘુટીને સુકવવું. એટલે તપખીર તૈયાર થશે. તે મજબુત લુગડાથી ગાળીને બરણીની અંદર જે તોલો લીધુનો રસ અને ૪ માસા મેધને એકત્ર કરીને બરણીમાં લગાવવું અને સાર પછી તેમાં તે તપખીરને દાખીને ભરી રાખવી. આવી રીતથી બરણીમાં તે તપખીરને પંદર દિવસ એમને એમ રાખ્યાથી સર્વોત્કૃષ્ટ તપખીર તૈયાર થશે. સુવાસિક તપખીર તૈયાર કરવી હોય તો તેજ તપખીરમાં ચુલાખી અત્તર નાંખવાથી તૈયાર થાય છે. કસ્તુરીની મુદ્રી તેમાં નાંખી મુદ્રાથી કસ્તુરીનો વાસ પણ તેમાં લાગશે.

૨૧. એકા પપનમાં હોડવાઇ નહીં જાય એવી મીઠુબત્તી

ખનાવવાની રીત:—ગલમલના જેવું ઝીણું લગકું લઈને તેની ઉપર મીઠું પાચરવું અને તે લગડાને મીણખતીના કટકા ઉપર લપેટી લેવું અને પછી તે શળગાવીને મોટા ભારે પવનની જગાએ મુકીએ તો પણ તે મીણખતી બળ્યા કરશે અને હોલવાશે નહીં.

૨૨. મીણ કપડ ખનાવવાની રીત:—લોઢાની પેણીને સુલા ઉપર મૂકીને ખુબ ગરમ કરવું અને જ્યારે તે પેણી ગરમ થાય એટલે તેમાં એક શેર મીણના કુડકા નાંખવા અને સાર પછી તે મીણ ઓગળ્યા બાદ તેમાં ૧ શેર લીંચુનો રસ નાંખવો એ બંને ખુબ ગરમ થયા પછી તેમાં મીઠું તેલ પોણોશેર નાંખવું અને સાર પછી જે જાતનો રંગ તેમાં નાંખવો હોય તે જાતનો રંગ તેમાં નાંખવો અને સાર પછી પેણીને (કઢાઈ) નીચે ઉતારીને ઠંડું પડવા દેવું સાર પછી કપડાની ઘડી વાળીને તેમાં હુબાવવું અને સાર પછી તેને દાખવું બાદ તે કપડાને સા-રી પેઠે પલાળીને સુકવવા નાંખવું અને તે સુકાયા પછી મોટા કાંડો હોય તેનાથી સારી પેઠે ઘુટવું એટલે મીણ કપડ તૈયાર થશે.

૨૩. લોખાનનાં ફુલ પાડવાની યુક્તિ:—ખાતળી લોઢાની લોઢી લઈને તેમાં લોખાનનો છુકા નાખીને તે સુલા ઉપર મુકવી અને જ્યારે તે લોખાન ઓગળે કે તેના ઉપર કાચનો ખાલો ઉધા ઢાંકવો અને સાર પછી સુલા હેઠળ તાપ જરા વધારે કરવો એટલે લોખાનની વરાળ થઈને ખાલોની અંદર લાગશે સાર પછી બધા લોખાનની વરાળ થઈને ચોટયા પછી લોઢીને નીચે ઉતારવી સાર પછી ઠંડું થાય એટલે ખાલો ઉચકી લેઈને તેની અંદર બાગેલા ફુલ ચપ્પુ વતી ઉખેડી લેવાં એટલે લોખાનનાં ફુલ તૈયાર થશે.

૨૪. હાથીદાંતને કાળો રંગ દેવાની યુક્તિ:—હાથીદાંતને સ્ટ્રોંગ નાંખટ્ટેટ ઓફ સીલવરના પ્રવાહીમાં ઘણાક કલાક સુધી બોળી રાખવું પછી તેને સૂરજની રોશનીમાં ખુલ્લું મુકવું એટલે હાથીદાંત ઉપર કાળો રંગ ચઢી રહેશે.

૨૫. બીજી રીત:—પતંગના લાકડાના ગાળી કાઢેલાં ઉકાળામાં થોડો વખત હાથીદાંતને ઉકાળવું અને પછી તેને શલ્કેટ અથવા એશિટેટ ઓફ આયર્નના પાણીમાં બોળવું એટલે કાળો રંગ ચઢી રહેશે.

૨૬. હાથીદાંતને પીળો રંગ રંગવાની યુક્તિ:—પ્રથમ હાથીદાંતને ૧ રતલ પ્રટકડીના છુકામાં બા આલન પાણી નાંખી ઉકાળવું પછી નીચે લખ્યા પ્રમાણે મિશ્રણ બનાવી તેમાં બા કલાક બોળી રાખવું.

એક રતલ કાગધર અને બી રતલ પલ્લ આસ (એક જાતનો ખાર) જે વ્યાજન પાણીમાં નાંખી ઉકાળવું અને પછી એમાં હાથીદાંતને બોળી કાઢી શરીર શટકડીમાં બોળી કાઢવું એટલે તે ઉપર પીળા રંગ ચઢેલો જણાશે.

૨૬. શિંગડાંને નરમ કરવાની ચુકતી:—શિંગડાંને ગમે તેવા આકારમાં નરમ કરવા હોય તો એક શેર લાકડાની રાખ અને ૨ શેર કળીચુનાને ૧૧ બાટલી પાણીમાં નાંખીને સારી પેઠે ઉકાળવું. જ્યારે તે પાણીનો બળીને પોણો ભાગ રહે કે તેમાં એક પીંછાને બોળી કાઢવું. જો પીંછાને તેમાંથી કાઢતી વખતે તેનાં પીંછાં નીકળી જાય તો શરીરથી થોડી મીઠી તે મીઠાણને ઉકાળવું. સાર પછી એ પાણીને ઠંડા દધને બોળી કાઢવું. અને તેમાં શિંગડાંઓના કડકાને ત્રણ દીવસ સુધી બોળી રાખવા. પછી હાથ ઉપર તેલ લગાડીને તે શિંગડાંઓનાં કડકાઓને દાખી મશળીને માવા જેવાં બનાવવાં. પછી જે આકારમાં બનાવવાં હોય તેવા બીજામાં નાંખીને બનાવવાં જેથી જેવા આકારનાં બીજાં હશે તેવો આકાર બનશે.

૨૮. પીળા મીણને સફેદ કરવાની રીત:—મધમાખના પીળા મીણને એક વાસણમાં નાંખી તાવવું, પણ તેને ઉકળવા દેવું નહીં. પછી થોડી જસતની બનાવેલી રકાખીઓનાં તળીઆના પડ ઉપર પાણી લગાડીને પડને તવાએલા મીણમાં ઉપરથી બોળવું. એટલે પાતળો મીણનો થર રકાખીનાં તળીઆપર ચોટી જશે. પછી તેને તડકામાં સુકવવા સુકવું, એ પ્રમાણે દરેક રકાખીને તળીએ પાણી લગાડી મીણમાં બોળીને તડકામાં સુકવવી, જેમ પાતળું પડ બંધાશે તેમ મીણ સફેદ થશે.

૨૯. દોઢ વરસ સુધી તાલુ દુધ રાખવાની ચુકતી:—સારી અને સાચ બાટલીઓ લઈ તેને બેસતા ખુચ આવે એવા તૈયાર કરી સુકવા. સાર પછી તે બાટલીઓમાં એક પછી એક ગાયનું દૂધ દોઢી મળ્યુત ખુચ ભરીને તરતજ તાર અથવા મુતળીએ કરી મળ્યુત બાંધવું સાર પછી એક મોટા તપેલામાં તળીએ ઘાસ પાથરી તે ઘાસની ઉપર બાટલીઓને મૂકી અને તેઓની વચ્ચેમાં પણ ઘાસ સુકવું, અને સારગાદ તે તપેલાને ઠંડા પાણીથી ભરી ચુલા ઉપર મુકીને પાણીને ખુબ ગરમ કરવું. અને જ્યારે પાણી ખુબ ગરમ થાય કે ચુલામાંથી દેવતા બહાર કાઢીને તે તપેલાને એમને એમ પોતાની મેજે ઠંડું પડવા દેવું. અને જ્યારે ઠંડું થાય એટલે તેમાંથી બાટલીઓને બહાર કાઢી લાકડાના પહેરથી ભરેલી ટોપલીમાં દાખી ઘરમાં સૂાથી ઠંડી જગ્યામાં રાખી મૂક-

વી એ પ્રગણે બનાવેલું દૂધ અઢાર મહિના સુધી બગડતું નથી. અને
ન્યારે જોઇએ સારે તાજા દૂધની માફક સ્વાદ આપે.

૩૦. દૂધની ભુકી બનાવવાની ચુક્રી:—મુસાફરી અથવા એવા
ખીજ કોઇ વખતે જ્યારે તાજા દૂધ મળી આવે નહીં, સારે તેની ગરજ
સારવા સાર એક ઉપાય કીધેલો છે જેથી દૂધને સુકવીને બાટલીમાં ભરી
શકાય તથા જ્યારે જોઇએ સારે પાણી સાથે મેળવીને પી શકાય છે.

૨ પેટ દૂધને ૧ ઓંસ પાણી સાથે મેળવી નાંખવું તે પછી તેને
ચુલા ઉપર મુકી ધીમે ધીમે ગરમી આપતા જવું, અને તેટલો અંધો વ-
ખત સુધી તેને હલાવ્યા કરવું. જ્યારે તેમાંનો પોણો ભાગ વરાળ થઇને
ઉડી જાય સારે ૧ સ્કલ ખાંડ લેઇ ધીમે ધીમે તેમાં નાંખવી, તે સારી
પેટે હલાવતા જવું. ખાંડ ઉપલી મેળવણીમાં ધરાવ્યાર મળ્યા પછી ચુલા
ઉપરથી તેને ઉતારીને પહોળી રકાખીમાં નાંખવી અને બહી ઉપર સુકવ-
વા મુકવું. તે સુકાઇને કઠણ થયા બાદ તેની ભુકી કરવી અને બનતા સુ-
ધી કાચના બુચની બાટલીમાં સારી રીતે ભરી રાખવી. આ અથવા કા-
શીના એક બ્લાસમાં એમાંની બે ચમચા ભૂકી દૂધ અને ખાંડની ગરજ સારે છે.

**૩૧. કેરોસીન ઓઇલ પીધામાં આવ્યું હોય તેનો ઉપા-
ય:—**હાલ ઘણું કરીને દીવેલને બદલે અમેરિકાથી આવનાર કેરોસિન
ઓઇલના દીવા લગાડવામાં આવે છે. જેને અહીંના લોકો ગ્રાસલેટ કહે
છે. જે કે એ તેલ ઘણું સસ્તું મળે છે તો પણ તેને વાપરવામાં ઘણી
ખબરદારી રાખવી એ અગત્યનું છે. કારણ કે તેથી ઘણા બચકર પરી-
ણામ નીપજે છે. જે કોઇ વખતે અકસ્માત સળગી ઉઠે છે તો તેને ઓ-
લવતાં ઘણી મુશ્કેલી નડે છે અને અતીશ્વ નુકશાન થાય છે. આ તેલ
કદાચ અજ્ઞાનપણથી અગર ગરજતથી પીધામાં આવે સારે પેટમાંના
આંતરડાને ચીરે છે. અને તેથી ઘણાજ બચકર પરીણામ થાય છે. માટે
કોઇ વખતે એવો બનાવ બને તો નિચે લખેલો ઉપાય કરવો.

હાલ આપણા દેશમાં સદર્દુ તેલ ઘણું કરીને દરેકના ઘરમાં રહે
છે તેથી કદાચ ગરજતથી નાનાં છોકરાં અગર મ્હોટાં આદમીના પીધામાં
આવ્યું હોય સારે તુર્તજ બાવળના શુદ્ધરતું પાણી કરીને પીવડાવવું. સાર
પછી ગાયતું દૂધ ઉતું કરીને ટાઢું થાય એટલે પાષ્ટ દેવું, અને મીઠા તે-
લના કોગળા પાંચ પાંચ મીનીટને સુમારે પાંચ સાત વખત કરાવવા એ-
ટલે મોંમાં ચાંદીઓ પડશે નહીં. તેલ પેટમાં ગયા બાદ જે તુર્તજ બા-
વળનો શુદ્ધ મળવા જોગ ન હોય તો બાવળનો શુદ્ધ આવતા સુધી

એસી રહેવું નહીં પણ તુર્તજ સુગારે બે રૂપીઆભારે મીઠું તેલ લઈ પા-
ઈ દેવું અને તેલના ડોગળા કરાવતા રહેવું, અને સાર પછી શુદ્ધ લા-
વીને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે કરવું. બાદ ખીજે દીવસે મેઢીઆવળને ઉકા-
ળી તેમાં વિલાયતી મીઠું નાંખી તેનો જીલાબ લેવો એટલે સર્વ પિકાર
જતો રહેશે.

૩૨. હાથીદાંત વળે તેમ કરવાની રીત:—હાથીદાંતને સાફ ક-
રીને ચોખ્ખા ફેસફેરીક આસીડમાં થોડીવાર ડુબાવી રાખીને પછી ટાઢા
પાણીમાં ઘોષ નાંખવાથી નરમ થાય છે. પણ જો ઘણા દહાડા હવામાં
રહેતો પાછો કઠણ થઈ જાય છે. તે પછી ફરીથી ગરમ પાણીમાં થોડી-
વાર રાખવાથી પાછો નરમ અને વળે તેવો થાય છે.

૩૩. હાથીદાંત સાફ કરવાની રીત:—હાથીદાંત ઘણા વરસ
રહેવાથી પીળા પડી જાય છે. તેને સાફ કરવા માટે તેને એક કાચ ઉપર
મુકીને તે પર ખીજ કાચની પેટી ઢાંકીને થોડા દિવસ સુરજના તડકામાં
રાખતો, અને હમેશાં ધોતા જવું. થોડા દિવસ આ રીતે કરવાથી તેનો
પીળો રંગ ઉડી જઈને સફેદ થશે. પણ જો તેને ઉઘાડો સુરજના તડકા-
માં મુકીએ તો તેમાં શટ પડી જાય છે.

૩૪. હાથીદાંત પોલીસ કરવાની રીત:—તેના પર પહેલાં કાચ-
નો કાગળ વસીને છેવટે એક ભીના કપડામાં અડીકતો લુકો લઈ ઘસવા-
થી સારો ચોપ ચઢી શકે છે.

૩૫. બત્તીમાંથી ધુમાડો નીકળતો અટકાવવાની યુક્તિ:—
બત્તીના કાંદાને જલદ સરકામાં બોળીને સુકવવા પછી તેને વાપરવા.

૩૬. લોઢાને કઠણ પાણી પાવાની રીત:—પહેલાં લોઢાને આ-
તસમાં નાંખી લાલચોળ કરીને તુર્તજ ઠંડા પાણીના વાસણમાં બોળવું.

૩૭. પોચા કુવીલને કઠણ કરવાની રીત:—શટકીના ઉકળતા
પાણીમાં એક મીનીટ મુખી કુવીલની નળીઓને બોળી રાખવી.

૩૮. પાળ હોરવાના ઘસતેસાફ કરવાની રીત:—એક રકા-
ખીમાં ઠંડુ પાણી રેડી તેમાં પાપડખાર પીંગળાવી તેમાં ઘસતો માત્ર
વાળ ભીજાય તેમ બોળવું. પણ ઘસતી લોંછડાની પીકની ઉપર પાણી
લાગવા દેવું નહીં. પછી ઘસમાંનું પાણી ખખેરી દાઢી જાયડાવાળી જ-
ગ્યામાં તેને હથુ મુકી રાખવું. તડકામાં સુકવવા મુકવું નહીં.

૩૯. ફેટોઆફની છખીઓ કાઠ ઉપર ચોંટાડવા માટે મી-
શ્ર:—નાવુક છખીઓને માટે નીચેનું મીશ્ર ઘણું ઉત્તમ છે. સારામાં સા-

રો. એરેટનો લોટ જા રૂપીઆભાર લઇને તેને પાંચ રૂપીઆભાર ગરમ પાણીમાં મેળવવો. બાદ તે ઉપર ઉકળવું પાણી ૪૫ રૂપીઆભાર ઝડપથી રેડવું. હવે આ રૂપીઆભાર જીલ્લેટીનને પાણીમાં ભીજવીને તે તરમ થઇને કુલી જાય સારે કાઢી લઇને ઉપરના મિશ્રમાં નાંખી હલાવવું એટલે તે તરતજ મળી જશે. છેવટે આ મીશ્રમાં ૧૦-૧૨ ટીમાં કારબોલીક આ-સીડ નાંખવું. આ મિશ્ર ઠંડુ થયા બાદ બહુ થશે અને તેવીજ સ્થિતિ-માં પીંછીવતી છપ્પીની પાછળ લગાડીને કાંડપર ચોડવી.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

જગનિયંતાની કૃતીને મળતા પ્રયોગ.

૧. ખનાવટી હાથીદાંત—એક વાસણમાં કલોરાઈડ ઓફ ઝીંક નાંખવું. અને પીત્તમાં ત્રણ ભાગ તવસારને ૧૦૦ ભાગ પાણીમાં ગાળવો. હવે તે બંનેને મેળવી જ્યાં સુધી ખુબ બહુ થાય ત્યાં સુધી તેમાં એકસાઇડ ઓફ ઝીંક નાંખવું. આ રીતે કર્યા પછી ગિરજા મુજબ નમુના બનાવી સુકાવા દેવા એટલે તે હાથીદાંત માફક દેખાશે.

૨. પીછ રીત—લાખને લાઇકર એમોનીઆમાં ગાળીને તેમાં એકસાઇડ ઓફ ઝીંક નાંખી ઢાંકવાથી પણ ઉપર માફકજ થશે.

૩. ખનાવટી આરસ પાણુ—ચીરોડીતો પથ્થર એને ઇગ્રેજમાં જીપ્સમ અથવા પ્લાસ્ટર ઓફ પારીસ કહે છે. તેને વાટીને ઘટકડીના પાણીમાં ભીજવી રાખવો અને પછી સુકવીને દિવતાપર ખુબ મકવતે. સારે પછી તેને વાટીને લગડામાં ગાળીને તેમાં પાણી તથા જોઇએ તેવો રંગ નાંખી ઢાળી નાંખવાથી સુકાયા પછી આરસપાહાણ જેવો કઠણ થશે અને તેપર ઓખ પણ ચઢશે.

૪. ખનાવટી પરવાળાં—રાજ ૪ ભાગ; સીદુર ૨૧ ભાગ એ બંનેને ભેગાં ગાળી તેમાં કોયલા અથવા લાકડાના ખતોવેલા નમુના કુસાવી કાઢવાથી તે પરવાળાં જાડ જેવાં દેખાશે.

૫. ખનાવટી મોતી ખનાવવાની રીત—ખનાવટી મોતી પ્રથમ જોકવીન નામના એક ફ્રેચ કીડીઆં ખનાવનાર વેપારીએ ઇંગ્લાંડના ચોથા હેનરીના વખતમાં ખનાવ્યાં હતાં. આ માણસને પ્રથમ એમ ગાલુમ પડ્યું કે યક્ષીક જાતની માછલીનાં ભીંગડાને પાણીમાં ભીજવીને ધોવાથી ચાદીના

ભૂકા જેવો ધણો ખૂબસુરત પદાર્થ બનતો હતો. આ ઉપરથી તેને એવો વિચાર સુઝ્યો કે પ્રથમ પીંગળેલા કાચની નાની પોકળ ગોળીઓ બનાવીને તેમાં આ ભૂકા ભર્યો હોય તો ખરાં મોતી જેવા પ્રકાશનાં બનાવટી મોતી બનાવી શકાય. આ વીચાર કરીને તેણે કેટલાક પ્રયોગ કર્યા જેમાં તે આખરે પ્રતેહ પામ્યો અને તેનાં બનાવેલાં મોતી પારીસમાં કંઠીઓ, કાનમાં એરીંગ વિગેરેમાં જથ્થાબંધ વપરાવા લાગ્યાં. હવુ સુધી પારીસમાં તે માણસના વંશજોના તેમજ યુરોપમાં ખીજે ઠેકાણે તેવાં મોતી બનાવવાનાં કારખાના છે અને તે ઘણાં વપરાય છે. કાચની પાતળી પુકીને બનાવેલી ગોળીઓમાં શુદ્ધ લગાડીને તેમાં ઉપર કહેલો ભૂકા નાખે છે, અને જો જરૂર પડે તો બાકીની પોલી જગ્યા માંજુથી ભરી નાંખે છે. એમ કહેવાય છે કે સફેદ જેટ જાતની માછલીનાં ભીંગડામાંથી ઉપર કહેલી માછલી કરતાં વધારે સરસ રંગનો ભૂકો નિકળે છે, અને રોચ અને ડેસ જાતની માછલીનાં ભીંગડાની અજમાયેશ કરી જોઈ પણ તેના ભૂકા તેવો સારો બનતો નથી. જેવામાં આ શોધ નવી નિકળી તેવામાં આ મોતીની માગણી એટલી બધી હતી કે અઢીશર ભીંગડાની કીમત ૧ થી ૫ ગીની સુધી પડતી હતી. આં મોતી સારી રીતે બનાવેલાં હોય છે ત્યાં રે દૂરથી ખરા મોતી જેવાંજ લાગે છે. આ શોધ થયા પછી તેમના ખપ બહોળો થવાથી સાચા મોતીનો ખપ અને કીમત ઘણી પડી ગઈ છે. આ નિયમ મહત્વનો બન્યો તેના છતીદાસ દર્શાવવામાં આવ્યો છે. તેથી વાંચનાર વિશેષ માહિતી મેળવી શકશે.

૬. બનાવટી અબનુસનું લાકડું બનાવવાની રીત:—દરીઆ કાંઠે ઉગેલી નાની વનસ્પતીને લાવીને તેને ૨ કલાક ૨ ભાગ સલ્ફ્યુરિક આસીડ અને ૧ ભાગ પાણી એ બેના મિશ્રમાં ભરી રાખવી. બાદ તેને કાઢી લઈને સુકવીને પારીક વાટવી. એ રીતે વાટેલો ભૂકો ૧૬ ભાગ, ઉકાળેલો સરેસ ૧૦ ભાગ, ગટાપરચા ૫ ભાગ, રબ્બર ૨૫ ભાગ (ગટાપરચા અને રબ્બરને નેખામાં ભેગાં પીગાળીને પછી વાપરવાં) ટાર ૧૦ ભાગ, ગંધક ૫ ભાગ, વાટેલી પ્રટકડી ૫ ભાગ, વાટેલી રાજ ૫ ભાગ, એ બધાને મિશ્ર કરીને તેને સારી પેટે ગરમ કરવું. બાદ નીચે ઉતારી દરવા દેવું અને ત્યાર પછી તેના મરજી મુજબ નમુના બનાવવા. આ નમુના સુકાયા પછી અબનુસ જેવા કાણુ યમ્બ બાય છે ને તેપર સારો પાલીસ પણ ચમ્બ શકે છે.

૭. બનાવટી દરીઆનું પાણી:—પ્રદર્શનોમાં તેમજ પ્રયોગ

માટે પાણીમાં રહેનારાં પ્રાણીઓને લાંબી મુદત રાખી મુકવાને માટે નીચેના પદાર્થો મિશ્ર કરવાથી બરાબર દરિયાના જેવું પાણી બને છે, જેથી થોડે ખર્ચે કૃતેહમંદ રીતે પ્રાણીઓને જીવતાં રાખી શકાય છે; કલોરાઇડ ઓફ સોડીયમ અથવા સાદુ મીઠું ૧૨૧૫ ગ્રેન, સલ્ફરાઇડ ઓફ મેગ્નીશીયા ૧૧૦ ગ્રેન, કલોરાઇડ ઓફ મેગ્નીશીયા ૧૧૫ ગ્રેન, કલોરાઇડ ઓફ પોટાસીયમ ૩૧ ગ્રેન અને પાણી ૪ થી ૪ ક્વાર્ટ, એ બધાંને મિશ્ર કરવાં. ગઇ સાલમાં ફ્રાન્સમાં પારીસ શહેરમાં થયેલા પ્રદર્શનમાં આ મિશ્રતા પાણીમાં કાળુ માછલી વીગેરે પ્રાણીઓને જીવતાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં.

૮. બીજી રીત:—પાણી ૧ ગ્યાલન, સાધારણ મીઠું ૨ ઔંસ, મ્યુરીએટ ઓફ મેગ્નીશીયા ૦૧ ઔંસ, મ્યુરીએટ ઓફ લાઇમ ૩ દ્રામ, સલ્ફેટ ઓફ મેગ્નીશીયા ૧ દ્રામ, આ સઘળી ચીજોને સાથે પીંગાળાવી નાંખવી. એટલે દરિયાના પાણી જેવુંજ પાણી થશે.

૯. કૃત્રિમ ધરતીકંપ અને જ્વાળામુખીકરવાની રીત:—નવું લોહું લઇ તેના ખારીક કટકા કરવા; અને ગંધક એ બંનેને દળીને કપડાં છાણુ કરવું. ત્યાર બાદ તેને બીજકુલ ઠંડી હવા અગર જગ્યામાં મુકવું નહીં ત્યાર પછી સુમારે પંદર શેર વજનનું મિશ્રણ જમીનમાં એક ફુટ જોડુ ખોદીને તેમાં પુરવું એટલે સુમારે આઠ કલાકની અંદર તે જમીન હાલવા માંડશે. અને થોડાજ વખત પછી અંદરથી જ્વાળા અને ધુમાડો નીકળવા માંડશે. એમ કર્યાથી ધરતીકંપ અને જ્વાળા પણ નીકળશે.

૧૦. બનાવટી ખરફ બનાવવાની સરસ યુક્તિ:—૧૦ શેર પાણી માય એવડી એક પત્થરની બાટલી લઇ તેમાં આશરે ૧ શેર પાણી માય તેટલી જગ્યા બાલી રહે તેમ પાણી ભરવું. અને તેમાં પાંચ રૂપીઆભાર ચોખ્ખો સુરોળાર નાંખવો; પછી તેને મજબુત યુથ મારીને તે પર મીણુ અથવા લાખ ચોટાડવી. બાદ તેને દોરી બાંધી એક ઉંડા કૂવામાં તળીએ પહોંચે તેમ ઉતારવી. અને તે સ્થિતિમાં ૩-૪ કલાક રાખવી. એટલે તે મુદતમાં તેમાંનું પાણી ઠરીને બરફ માફક જમી જશે. જલદી કરવા માટે બાટલીને વખતે વખતે ઉંચી નીચી કરવી પડે છે. હવે બરફ કાઢવા માટે બાટલી તોડવી પડે છે.

૧૧. પત્થર બનાવવાની રીત:—૧૮૦ રતલ તાર, ૪૦૦ રતલ કોલસાનું તેલ, ૧૧ રતલ રાંજમ, ૧૫ રતલ ગંધક, ૪૪ રતલ ધણોજ ખારીક છુકો કરેલો ચુનો, ૧૮૦ રતલ ગીપશમ, ૨૫ રતલ ક્યુપ્રીટ શીટ

(વનપુટ) ભૂકો કરીને ચાળેલી રેતી તથા પત્થર, એટલી જાણુશો પત્થર ખતાવવામાં નીચે કહ્યા પ્રમાણે વાપરવી.

પહેલાં ગંધકને ૩૦ રતલ તારની સાથે ઓગળાવી ત્યાર પછી તેમાં રાજમ નાંખવી, અને પછી ખાકી રહેલો તાર, ગીપશમ અને ચુનો એ ચીજો મેળવી અને છેલ્લે રેતી અને પત્થરનો ભુકો નાંખી એ સઘળી જાણુસોને સારી પેઠે હલાવવું. પછી એ મેળવણીના ઇટની માફક ગોળવાં કરી તેમને બીજામાં નાંખી જોરથી દાખવું. એવી રીતે ખતાવેલા પત્થર એક અઢવાડીયાની અંદર બંધાઈને તૈયાર થાય છે.

પ્રકરણ તેવીસમું

લાખ ખતાવવા સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. શીલ કરવાની રાતા રંગની લાખ ખતાવવાની રીત:— ચપડા લાખ બે ભાગ, રાણ ૧ ભાગ. હિંગજોડ ૧ ભાગ. રાણ તથા લાખનો ખારીક ભુકો કરી ચુકા ઉપર મુકી પીગળાવવી. પછી તેમાં હિંગજોડ નાંખીને મેળવી ઉપર પ્રમાણે એટલે સંગેમરમરના પત્થર ઉપર નાંખી એક સુવાળા લાકડાનો કટકો ઉપર ફેરવ ફેરવ કરી ગોળ લાકડીના જેવા આકારમાં ખતાવવી એટલે રાતા રંગની શીલ કરવાની લાખ થશે.

૨. બીજી રીત:—એક પૌંડ રાણ, સાડા પાંચ ઐંસ લાખ, સાડા પાંચ ઐંસ વીનીસ ટરપેનટાઇન, અને એક ઐંસ હિંગજોડ અથવા સિંધુર. તાંબાના વાસણમાં લાખને કોમલાતા અંગારા ઉપર ઓગાળી તેમાં રાણ મેળવવી; બ્યારે બરોબર મળી જાય ત્યારે તેમાં આસ્તે આસ્તે ટરપેનટાઇન મેળવી દેવું, અને છેવટે સિંધુર અથવા હિંગજોડ મેળવી ઉત્તાવી એકશાન કરી દેવું. જરા ટાઢું થાય કે પાટીઆ ઉપર મરજી મુજબ લાકડીઓ વણી કાઢવી અગર ધાતુના સંચામાં રેડી ખતાવવી.

૩. ત્રીજી રીત:—વીનીસ ટરપેનટાઇન ૨ ઐંસ, ચોખ્ખી ચપડા લાખ ચાર ઐંસ, રાણ ૧ ઐંસ, ઉચા રંગનો ચીનાઇ હિંગજોડ દોઢ ઐંસ, મ્યાગ્નીસીઆ કારબોનેટ દોઢ દ્રામ, ઉપર મુજબ ઉતું કરી મ્યાગ્નીસીઆને ટરપેનટાઇન સાથે મેળવી દેવું.

૪. ચોથી રીત:—રાણ ૧ રતલ, ગમલાક સાડા પાંચ ઐંસ, વીનીસ ટરપેનટાઇન પાંચ ઐંસ, હિંગજોડ ૧ ઐંસ. ઉપર પ્રમાણે લાખ

તથા રાજને તાવીને ઉપરની રીતે જીવનાવવી.

૫. કાળા રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—કાળા રંગને માટે પણ ઉપરની ચીજો વાપરવી પણ સિંદુરને બદલે તેટલું કાળજી નાંખવું. જો સોનેરી અથવા રૂપેરી રંગની બનાવવી હોય તો પહેલા લાગમાં ધાતુઓના પ્રકરણમાં આપ્યા મુજબ સોનેરી અથવા રૂપેરી રંગની છુટી નાંખવી.

૬. ખીજી રીત:—વેનીસ ટરપેનટાઇન સાડાચાર ઔંસ, ચપડા લાખ ત્રણ ઔંસ, કોલોફોની અઘો ઔંસ, અને કાળજી મેળવવું.

૭. ઉત્તમ રાતા રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—વેનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઔંસ, ચપડા લાખ ૭ ઔંસ, સિંદુર ચાર ઔંસ, મ્યાગનીસીઆ કારબોનેટ દોઢ દ્રામ, ટરપેનટાઇન સાથે મેળવી નાંખવો.

૮. ખીજી રીત:—વેનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઔંસ, ચપડા લાખ ૭ ઔંસ, કોલોફોની અઘો ઔંસ, સિંદુર અઘો ઔંસ, મ્યાગનીસીઆ દોઢ દ્રામ.

૯. ત્રીજી રીત:—વેનીસ ટરપેનટાઇન ચાર ઔંસ, ચપડા લાખ સાડાપાંચ ઔંસ, કોલોફોની દોઢ ઔંસ, સિંદુર સવા ઔંસ, મ્યાગનીસીઆ ઉપર મુજબ.

૧૦. રૂપેરી લાખ બનાવવાની રીત:—વેનીસ ટરપેનટાઇન આઠ ઔંસ, ચપડા લાખ બે ઔંસ, કોલોફોની ૪ ઔંસ, હીંગણાક એક ઔંસ, બધાને ઝાગાળી દેવતા ઉપરથી ઉતાર્યા પછી તેમાં અઘો ઔંસ સ્પીરીટ વાઇન મેળવવો.

૧૧. ઘેરા આશમાની રંગની લાખ:—વેનીસ ટરપેનટાઇન ૩ ઔંસ, ચોખ્ખી ચપડા લાખ સાત ઔંસ, અંબર અથવા કાળા રંગની રાજ ૧ ઔંસ, પ્રશીચિત ખલુ અગર આશમાની રંગ એક ઔંસ, મ્યાગનીસીઆ કારબોનેટ દોઢ દ્રામ. આશમાની રંગ અને મ્યાગનીસીઆને થોડાક ટરપેનટાઇન તેલમાં ઘુટી ઉપરની ચીજો ઝાગાળી તેમાં નાંખી દેવી.

૧૨. હલકી જાતની કાળા રંગની લાખ:—વેનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઔંસ, ચપડા લાખ આઠ ઔંસ, કોલોફોની ૩ ઔંસ, કાળજી નેમ્બર તેટલું, થોડાક ટરપેનટાઇન સાથે મેળવી નાંખવું.

૧૩. ખીજી રીત:—ચપડા લાખ આઠ ઔંસ, વેનીસ ટરપેનટાઇન ચાર ઔંસ, કાળજી ૬ ઔંસ.

૧૪. ખાટલીને સીલ કરવાની કાળી અથવા કાલ લાખ બનાવવાની રીત:—રાળ ૧૫ રતલ ચરખી ૪ રતલ, તથા કાળો રંગ ચાચ એટલી કાળળ લેવી. એ બધાને તાવીને ગરમ કરીને મેળવવું એટલે કાળી લાખ થશે. પણ જે રાતા રંગની કરવી હોયતો કાળળને બદલે હીંગળોક અથવા ગેરતો ખારીક લુકો નાંખી મેળવવું.

૧૫. બીજી રીત:—રાળ ૬ ઐસ, ચપડા લાખ ૨ ઐસ, વીનીસ ટરપેનટાઇન ૨ ઐસ, કાળળ બેઘએ તેટલું.

૧૬. આશમાની રંગની લાખ:—ચપડાલાખ ૨ ઐસ, કાળા રંગની રાળ જે ઐસ, બરગેટી પાંચ (અંમ્મર) એક ઐસ, વીનીસ ટરપેનટાઇન એક ઐસ, આશમાની રંગ ૩ ઐસ.

૧૭. ફીકી આશમાની રંગની:—ઉપરના મિશ્રણમાં એક ઐસ સફેતો મેળવવો.

૧૮. ફીકા તપખીરીઆ રંગની:—વીનીસ ટરપેનટાઇન ચાર ઐસ, લાખ સાડાસાત ઐસ, તપખીરીઆ રંગની ધુળ અર્ધો ઐસ, સિંદુર અર્ધો ઐસ, ચાક અર્ધો ઐસ મ્યાગનીસીઆ કારબોનેટ, ટરપેનટાઇન તેલમાં પલાળેલો દોઢ દ્રામ.

૧૯. જીરુ રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—ઉપર જે રંગની લાખ બનાવવાની રીત આપેલી છે તેજ પ્રમાણે બનાવવી; પણ ફૂરક એટલોજ કે, તેમાં હીંગળોકને બદલે રમાલ્ટ (એક જાતનું જીરુ રંગ) અથવા પ્રશીયન જીરુ તે જીરુ રંગની ચાચ એટલો નાંખી મેળવીને ઉપરની રીતે બનાવવાની.

૨૦. ઘેરા ઐસ રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—વીનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઐસ, લાખ સાડાસાત ઐસ તપખીરીઆ રંગની ધુળ અર્ધો ઐસ, સિંદુર અર્ધો ઐસ, ચાક અર્ધો ઐસ, મ્યાગનીસીઆ ઉપર મુજબ.

૨૧. લીલા રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—વીનીસ ટરપેનટાઇન ૨ ઐસ, ચપડા લાખ ૪ ઐસ, કોલોઇડની સવા ઐસ, પીળો રંગ અર્ધો ઐસ, પ્રશીયન જીરુ અગર ગળી અર્ધો ઐસ, મ્યાગનીસીઆ ઉપર મુજબ.

૨૨. બીજી રીત:—ઉપર જે લાલ રંગની લાખ બનાવવાની રીત આપેલી છે તેજ પ્રમાણે બનાવવાની. પણ ફૂરક એટલોજ કે એમાં હીંગળોકને બદલે જંગાલનો લુકો તેમાં લીલો રંગ આવે એટલો નાંખી ઉ-

પરતી રીતે બનાવવી.

૨૩. સોનેરી લાખ બનાવવાની રીત:—ચોખ્ખી ચપડાલાખ પાચ ભાગ લઘુ તેમાં બે ભાગ ટરપેનટાઇન નાખવું, તેને ઓગાળી ટા-
હું પડવા લાગે કે તેમાં અખરખનો ભુકો અને સોનેરી વરખનો ભુકો
મેળવી દેવો.

૨૪. બીજી રીત:—વીનીસ ટરપેનટાઇન ૪ ઔંસ, ચોખ્ખી ચ-
પડાલાખ ૮ ઔંસ, સોનેરી વરખ ચૌદ પાનાં, સોતીરી ભુકો અરધો ઔં-
સ, મ્યાગ્નીસીઆ કારબોનસ ટરપેનટાઇનમાં મેળવેલો દોઢ દ્રામ.

૨૫. મિશ્ર રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—પ્રત્યેક રંગની
લાખ લઘુ નોખી નોખી ઓગાળવી, અને જ્યારે ટાઢી થઇ કંઠણ થવા
લાગે કે તરત બધી ભેગી કરી દેવી.

૨૬. પીળા રંગની લાખ બનાવવાની રીત:—વીનીસ ટરપે-
નટાઇન ૨ ઔંસ, ચપડાલાખ ચાર ઔંસ, કોલોફોની સવા ઔંસ, પીળા
રંગ પોણો ઔંસ, મ્યાગ્નીસીઆ આગળ મુજબ.

૨૭. સુગંધી:—ઉપરના ગમે તેવા પ્રકારમાં અંદાજથી લોખાન મેળવવો.

૨૮. જાંબુઆ રંગની લાખ:—ઉપર જે લાલ રંગની લાખ
બનાવવાની રીત આપેલી છે તે મુજબ બનાવવી. પણ ૧૨૬ એટલેજ કે
તેમાં અરધો ભાગ હીંગળોક અને અર્ધો ભાગ સ્માલ્ટ અથવા એથી જરા
વધારે નાંખી બેડ રંગને પહેલાં મેળવી જાંબુડા રંગનું થાય કે પછી ઉપ-
રની તાવેલી લાખમાં એ રંગ નાંખી મેળવીને ઉપલી રીતે બનાવવું.

૨૯. પંચરંગી લાખ બનાવવાની રીત:—બે અથવા ત્રણ જા-
તના રંગની લાખ લેઇ તેને જૂદા જૂદા વાસણમાં નાંખી કોલસાના અં-
ગારા ઉપર તાવવી. જરા ઠંડી થાય અને બંધાવાપર આવે એટલે થોડી
થોડી નાંખી એક સુવાળા લાકડાનો કડકો ઉપર ફેરવ ફેરવ કરી લાકડી-
ના આકારમાં બનાવવી.

૩૦. સુગંધી લાખ બનાવવાની રીત:—ઉપર જે જે રંગની
લાખ બનાવવાની રીતો આપેલી છે તે પ્રમાણે કોઇ પણ જાતના રંગની
લાખ બનાવવી, અને તે મેળવણી ઠંડી પડવા આવે એટલે તેમાં જરા
બાલશમ ઓશ પીર અથવા ઓઇલ ઓફ લવંડર તેના પ્રમાણે માફક
જરા નાંખી બધું મેળવીને ગરમ કાપેલા સંગેમરમરના પથર ઉપર ઉપર
મુજબ લાકડીઓ બનાવવી.

૩૧. તુરત સળગી ઉઠે એવી લાખ—ઉપર પ્રમાણે કોઇ પણ

જાતના રંગની લાખ બનાવતી વખતે તે લાખ તવાઈને જ્યારે ઠંડી પડવા આવે ત્યારે તેને લાકડીના આકારમાં બનાવવી. એટલે લાખ તુરત સળ-મશે. જો કોઈ પણ જાતની લાખ બનાવતી વખતે એમાં ટરપીનટાઈન અથવા રાળ વધારે પડી હશે તો લાખને સળગાવતી વખતે બત્તી ઉપર ટીપાં પડશે.

૩૨. લાલ રંગની નરમ લાખ:—મધમાંનું મીણ ૮ ભાગ, આલીવનું તેલ પાંચ ભાગ. એ બંનેને તાવીને મેળવવું પછી તેમાં ૧૫ ભાગ ટરપીનટાઈન અને ગેરનો લુકો નાંખી મેળવવું.

૩૩. લીલા રંગની નરમ લાખ:—ઉપર નરમ લાખ બનાવવાની જે રીત આપેલી છે તેજ મુજબ આ લાખ બનાવવી પણ એમાં ગેરને બદલે જંગાલનો ખારીક લુકો નાંખી મેળવવો.

૩૪. ફેંચ સીલ લાખ:—ચપડા લાખ જે રતલ, વેનીસ ટરપેન-ટાઈન ૧ રતલ, ચીનાઈ હિંગ્ગોઝ ત્રણ રતલ એ સધળાંને ઉપર પ્રમાણે મેળવી રતલના ૧૨ અથવા ૨૪ કડકા લાકડીના આકારમાં બનાવી કાઢવા.

પ્રકરણ ચોવિસમું.

લાકડા સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન હુન્નરનો સંગ્રહ.

૧. લાકડાને આગથી બચાવવાની રીત:—પહેલાં ૧ ભાગ હીરાકશી અને જે ભાગ ફટકડી એ બંનેને ભેગી પાણીમાં પીંગાળીને લાકડાને તેમાં ખુબ ભિજવવું અને સુકાયા પછી હીરાકશી અને સારી ચીકણી માટી એ બંનેને સારી પેઠે મેળવીને તેનો હાથ મારવાથી તે લાકડું સળગશે નહીં.

૨. બીજી રીત:—ફટકડી અને હીરાકશી એ બંને સરખે ભાગે લધ તેના પાણીમાં લાકડું ભિજવવાથી તે સળગશે નહીં.

૩. ત્રીજી રીત:—લાકડાપર જે અથવા ત્રણ હાથ સીલીકેટ ઓઈ સોડાના મારીને સુકવવાથી લાકડું સળગશે નહીં. સીલીકેટ ઓઈ સોડા જાડો મધ જેવો પ્રવાહી પદાર્થ છે. માટે તેમાં પાણી નાંખી પાતળો ક-રી વાપરવો.

૪. ચોથી રીત:—૧ શેર ફટકડી અને ૧ શેર મોરચુથુ ને ૨૫ મણ પાણીમાં પીંગાળીને માટી પહેળી કુંડીમાં રેડવું. આ પાણીમાં લાક-

ડાને નાંખી તે પર પત્થરનો બાર મુકી હુબાવી રાખવાથી લાકડું સુકાય પછી સંજગતું નથી.

૫. પાંચમી રીત:—સલફેટ ઓફ ઝીંક ૨૭ ભાગ, પોટાસ ૧૧ ભાગ, ૫૮૬ડી ૨૨ ભાગ અને મેગ્નેસિયમ ઓક્સાઇડ ૧૧ ભાગ. એ બધાને ગરમ પાણીમાં મિશ્ર કરવાં. બાદ તેમાં અગ્નીઆર ભાગ ગંધકનો દ્રવ્ય ધીમે ધીમે નાંખી કેળવતા જવું. લાકડાને આ મિશ્રને જરા ગરમ કરી તેમાં ત્રણ કલાક હુબાવી રાખીને સુકવવાથી તેના પર દેવતાની અસર થતી નથી.

૬. છઠી રીત:—૧ ભાગ નવસારને પાણીમાં પીંગાળી તેમાં એ ભાગ સલફેટ ઓફ લાઇમ જેને છપસમ કહે છે તે મિશ્ર કરવું આ મિશ્ર લાકડાપર લગાડવાથી લાકડું બળતું નથી. એટલે સુધી કે લાકડાપર તે પ્રથમ તેલ અને એ જે સારી પેઠે લગાડ્યા પછી તે ઉપર ઉપરનું મિશ્ર લગાડ્યું હોય તો તેલ અને ટાર એ બંને બળે તેવા પદાર્થો છે છતાં તે લાકડું બળતું નથી.

૭. લીલા ઝાડને સુકવી નાંખવાની રીત:—ઝાડનાં મૂળાંઓની આશપાશ થોડું ખોદીને તેમાં કુરોસીન અથવા તરપીનટાઇનનું તેલ નાખવાથી ઝાડ થોડા વખતમાં સુકાઈને મરી જશે.

૮. લાકડાને પત્થર માફક બનાવવાની રીત:—ચાક ૪૦ ભાગ, રાળ ૫૦ ભાગ, અળસીનું તેલ ૪ ભાગ એ બધાને એક લોઢાના વાસણમાં ગરમીથી પીંગાળવું બાદ તેમાં ૧ ભાગ ગેશ અને એક ભાગ ગંધકનો તેજ્ય નાંખી હલાવવું આ મિશ્ર પીંછીવંતી લગાવી સુકાવા દેવું. આ રીતથી તૈયાર કરેલા લાકડાપર પાણી, હવા, છવડાં દેવતા વિગેરે કશાની અસર થતી નથી.

૯. લાકડાપર પીતળ જેવો રંગ ચઢાવવાની રીત:—નવસાર ૧ ઔંસ, ૫૮૬ડી ૦ ઔંસ એ બધાને બારીક વાટીને ખાટલીમાં ભરી મુકવાં, અને જ્યારે જોઈએ ત્યારે લાકડાપર લગાવવાથી તે પર પીતળ જેવો રંગ ચઢે છે; આ ભૂકા જેરી છે. માટે સાવચેતીથી રાખવો.

૧૦. લાકડાને હાથીદાંત જેવું બનાવવાની રીત:—૦૧ ઔંસ આસીંગલાસને અડધો પાઇન્ટ પાણીમાં ઉકાળીને પીંગાળવો અને જ્યાં સુધી આ મેળવણી સફેદ તથા મલાઈ જેવી કઠણ થાય ત્યાં સુધી તેમાં સાફ કરેલો સફેદો નાંખ્યા કરવો ત્યાર પછી લાકડાં ઉપર આ મેળવણી લગાડી તેને કાંઈ સંવાળી ચીજથી ઘુટીને સુકાવા દેવું, એ પ્રમાણે

ત્રણ ચાર હાથ ઉપરની મેળવણીના મારવા એટલે લાકડા હાથીદાંત જેવું દેખાશે.

૧૨. લાકડાના પાટીઆ ઉપર સોનેરી અક્ષરપાડવાની શુ-
દ્ધિ:—પહેલાં પાટીઆની જમીનને જેવા રંગની ણનાવવી હોય તેવી રં-
ગીતે પીળા રંગના અક્ષર અથવા તંજર લખવા. પછી તેની ઉપર ગોઠડ
ઓઠલ સાઇજ લગાડવું અને જ્યારે તે અક્ષર નજીક સુકવવા આવે
એટલે ઉપર સોનેરી વરખ લગાડવો. પણ તે વરખ લગાડતી વખતે વ-
રખને પવન લાગે નહીં તેની સંભાળ રાખવી. નહીંતો વરખ ઉડી જશે
પછી ઉપર વારતીસ મારવું એટલે વરખ લગાડેલા અક્ષર સોનેરી દેખાશે.

૧૨. લાકડામાં ફાટ પડી હોય તે સાંધવા માટે મિશ્ર:—૧
ભાગ સરેસને ૧૬ ભાગ પાણીમાં ઉકાળવો અને જ્યારે ટાઢો થાય
ત્યારે તેમાં લાકડાનો ઝીણો વહેર અને ચાક મેળવીને લાકડાની ફાટ-
માં ભરી દેવો.

૧૩. લાકડાનાં પાટીઆં પાણીથી ન ભીંજાય તેવી રીત:—
પહેલાં લાકડાના પાટીઆંને હીરાકશીના પાણીમાં ભીંજવી રાખીને તેપર
કળીચુનાના પાણીનો હાથ મારવો. જેથી પાટીઆની ઉપર તેમજ તેનાં
અંદરના છિદ્રોમાં પથરાના જેવો થર જામી જશે અને તેથી તેને પાણી
અથવા છવડાં નુકશાન કરી, સકશે નહીં.

૧૪. લાકડાની ચીજો સાંધવા માટે ચીનાફ કેલ:—સારી શી-
કા રંગની લાખ ૪ ભાગ ને ત્રણ ભાગ રૂપીરીટમાં નાંખી થોડા દિવસ
ખાટલીમાં ભરી ગરમ જગ્યામાં રાખી વખતો વખત હલાવતા રહેવું. અને
ગળી ગયા પછી કામમાં લેવું.

૧૫. બીજી રીત:—સરેસને ઉકાળીને તેમાં ચાખેલી લાકડાની રા-
ખ મેળવી મલમ મારક ણનાવી વાપરવી.

૧૬. ઝાડ કાપી નાંખ્યા પછી નીચે રહેલું ઠુંઠું કાઢી નાંખ-
વાની રીત:—પ્રથમ તેમાં મોટા ખાડો પાડી તેમાં સુરખાર ભરી તેમાં
પાણી રેડી તે ઉપર હુચો મારી થોડા દિવસ રહેવા દેવું. ખાદ હુચો કાઢી
નાંખી તેમાં આસલેટ તેલ રેડી સળગાવવું એટલે જલદીથી સળગી જશે.

૧૭. લાકડાપરના જીના રંગને સાફ કરી નવો દેખાય તેમ કર-
વાની રીત:—એક પ્રલાલીનના કટકાને ગરમ પાણીમાં ભીંજવીને નીચેથી
નાંખીને સફેદ રંગ અથવા ચાકના ભુકામાં ડુબાવી જેટલો ચોટે એટલો
રંગ લઇ લાકડાપર ધસવો. અને છેવટે ઘોઘ નાંખવો એટલે સુધ્યા પ-

છી, તદ્દન નવા જેવો લાગશે.

૧૮. લાકડાપરથી જીનો રંગ કાઢી નાંખવાની રીત:—કળી-ચુનો ૩ પૌંડ અતે કારખોતેટ ઓછ પોટાસ એક પૌંડ એ જતેને પાણીમાં નાંખી વાટીને લાહી રાશક બનાવીને પીંછીવતી લાકડાપર લગાડવું. આ પ્રમાણે લગાવ્યા પછી ૧૨ થી ૧૪ કલાક રહેવા દધ ઉખેડી નાંખી ઘોષ-ને ખીજે રંગ લગાડવો.

૧૯. લાકડાના વેહેરને પ્રવાહી બનાવી તેની સ્થિતિસ્થાપક લાકડીઓ તથા ચીજો બનાવવાની રીત:—લાકડાના વેહેરને થોડા દિવસ ગંધકતા તેજબમાં થોડું પાણી નાંખી તેમાં પ્રવાણી રાખવો. બાદ તેને કલાઇના પતરાની ચાળણીથી ચાળીને ઝીણા ભુકો જીદો પાડવો. આ ઝીણા ભુકાને ઉકાળેલા સરેસમાં નાંખી કુટીને ખુબ મેળવવો. છેવટે એક રસ થયા પછી તેની લાકડી વિગેરે ખીજી ચીજો બનાવવી. આ ચીજો સુકાયા પછી સ્થિતિસ્થાપક થશે અને તે ઉપર પાલીસ, વારનીસ સર્વે ચડાવી શકાય છે.

૨૦. લાકડાના પાટીઆ ઉપર રંગ ચઢાવવા વિશે:—૨ પૌંડ ખોચેટ ઓછ મેગેનીસને ઝીણી વાટીને દસ પૌંડ અળસીના તેલમાં થોડી થોડી નાંખીને સારી પેટે હલાવ્યા બાદ તે તેલને ગરમ કરવું, બાદ ખીજા વાસણમાં ૧૦૦ પૌંડ અળસીનું તેલ ઉકળે ત્યાં સુધી ગરમ કરી તે તેલ ઉપરના તેલમાં મેળવી દધતે જતેનું મિશ્રણ ૨૦ મીનીટ ઉકાળવું. છેવટે દેવતાપરથી નિચે ઉતારી લઘ સુતરના કપડામાં ગાળી લેવું. આ રી-તે તૈયાર કરેલા વારનીસના જે હાથ મારવાથી સારો રંગ અઢે છે અને ચળકાટના માટે સારો લાખતો હાથ મારવો.

૨૧. લાકડુ રંગવાની રીત:—કીરમજ ૧ પૌંડ, પતંગના લાકડાં-ના કટકા કરી તેમને ૭૫ શેર પાણીમાં સારી પેટે તમામ રંગ નીકળી આવે ત્યાં સુધી ઉકાળવું. બાદ તેમાં સવા રૂપીઆભાર વાટેલી કીરમજ નાંખીને ૨૨ થી અડધો કલાક વધારે ઉકાળવું. પછી તે રંગના પાણીને ટાઢું પાડીને લાકડાપર લગાડવું. જે રંગનો ચળકાટ વધારવો હોય તો ઉપરનો રંગ લગાવ્યા પહેલાં ૧૫ રૂપીઆભાર હળધર રાશ શેર પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી લગાડવું.

૨૨. કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—હીરાકસી અને માયાંતો ભુકો એ જતે સરખે ભાગે લધને પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીવતી રંગવાથી કાળો રંગ થશે.

૨૩. ખીછ રીત:—વારનીસમાં કાળજી નાંખી તે વતી રંગવાથી પશુ ઉપર મુજબ રંગ થશે.

૨૪. આશમાની રંગ ચઢાવવાની રીત:—૧ શેર ગંધકના તે-
લનમાં ૦૧ શેર ગળી નાંખી ખુબ ઘુંટવી. બાદ તેમાં થોડુ પાણી નાંખી
તે વતી રંગવું.

૨૫. લીલો રંગ ચઢાવવાની રીત:—સીરકો ૩૦૦ શેર, જંગાલ
૧૦ રૂપીઆભાર, લીલો રંગ ૧૧ રૂપીઆભાર અને ગળી ૧૧ રૂપીઆભાર
એ સઘળાંને વાટીને સારી પેઠે મિશ્ર કરી લગાડવું.

૨૬. ચળકતો પીળો:—સારો ચોખ્ખો એળીઓ લઘ તેને પાણી-
માં ઉકાળીને ગાળી નાંખવો જેથી સઘળો કચરો દુર થશે. આ પાણીથી
રંગવાથી પીળો રંગ થશે.

૨૭. ખીછ રીત:—સોડા અને કાચો એ બંનેને પાણીમાં મેળવીને
તે વતી રંગીને સુકાયા પછી ઘોડા બાઇકોમેટ ઓર પોટાસને પાણીમાં
પીંગાળી તે પાણીનો હાથ મારવો એટલે ઘણુંજ ચળકતો પીળો રંગ થ-
શે. ઉપરના સઘળા રંગ પાકા છે. અને તે રંગ લગાડયા પછી જો લા-
કડાપર એક હાથ વારનીસનો માથો હોય તો લાકડુ ઘણું શોભી ઉઠે છે.

૨૮. લાકડાં ઉપર સોનેરી ગીલ્ટ ચઢાવવાની રીત:—૨૪ ગ્રેન
કલાઇના પતરામાં ૧૨ ગ્રેન ગંધકને વાટીને તેને એક નાના વાસણમાં
મુકી ગરમ કરવું એટલે તે બંને મિશ્ર થઇને એક કાળો પદાર્થ બનશે.
તેને લઇને વાટવો અને તેમાં ૬ ગ્રેન ગંધક અને ૧૨ ગ્રેન નવસાર વા-
ટીને મેળવવો, બાદ તે મિશ્રને એક કુલડીમાં મુકી દેવતાપર મુકવું. એ-
ટલે થોડીવારમાં સોના જેવો ભુકો બનશે, તેને બારીક વાટીને સરેસના
પાણી સાથે અથવા ગોલ્ડસાઇઝમાં મેળવી લાકડાપર લગાવવાથી તેપર
સોનેરી ગીલ્ટ ચડે છે.

૨૯. ખીછ રીત:—કલાઇ, પારો અને નવસાર એ બંધાના સર-
ખા ભાગ લેવા. પહેલાં કલાઇને ગાળીને તેમાં પારો નાંખવો, અને પછી
નિચે ઉતારી તરતજ ગંધક અને નવસાર સાથે ઝટ વાટવું; બાદ તેને
કુલડીમાં મુકી બધાં મુકી પારાનો ધુમાંડો નીકળે અને મિશ્રણનો રંગ
સોનેરી થાય ત્યાં મુકી ગરમીમાં રાખવું. આ ભૂખી પણ આગળની મા-
ટકર લાકડાપર ચઢાવવાયાં કામ આવે છે.

૩૦. લાકડાપર ગીલ્ટ માટે લાલરંગની ભુકી:—હીરાકરી
૧૦૦ ભાગ, અને કારબોનેટ ઓર સોડા ૬૦ ભાગ એ બંને મેળવી

એક રસ થઇ જાય ત્યાં સુધી ગરમ કરવાં. ત્યાર બાદ ઠંડા પાડી વા-
ટવાં અને તેમાં ૧૫ ભાગ કાનસથી ઘસેલો ત્રાંબાનો ખારીક ભુકો નાંખી
૨૦ મીનીટ સુધી દેવતાપર ગરમ રાખવું. બાદ કાઢી લઇ ઘોઘને
સુકાવી કામમાં લેવો.

૩૧. ત્રીજી રીત:—ત્રાંબાના પતરાને નાઇટ્રીક આસીડમાં ગાળીને
તેમાં સાદા લોઢાના કટકા નાંખવા એટલે થોડી વારમાં ત્રાંબાનો ખારીક
ચળકતો ભુકો નિચે બેસશે. તેને ઘોઘને સુકાવી કામમાં લેવો.

૩૨. નકશી કોતરેલા લાકડાના સામાન ઉપર પાલીસ કર-
વાની રીત:—શીડલાખ ૨ ઔંસ, સફેદ રાજમ ૨ ઔંસ, એ બંનેને ૧
પાઇન્ટ સ્પીરીટ ઓફ વાઇનમાં પીંગળાવવું, પછી એ મેળવણીને જરા
ગરમ કરીને પીંછીથી લગાડવું. અને જેની ઉપર પાલીસ લગાડવું હોય તેને
પેહેલાં જરા ગરમ કરીને સદરહુ મિશ્રણ લગાડવું. એમ કરવાનું કારણ
એછે કે ભીનાસ તથા સરદી તાપ દેખાડવાથી નીકળી જાય છે, અને
જેવેહ સારી નીકળે છે.

૩૩. સાદા લાકડાને અખતુશના લાકડા માફક કરવાની મુ-
ક્તિ:—એક લાકડાને સફેદ ઓફ આયર્નના ઓગળાવેલા પાણીથી બે
ત્રણ વાર ધોવું, પછી તે સુકાયા બાદ, પતંગના લાકડાનો જખરો ઉકાળો
કરી તેની પીંછીથી પેલા લાકડાની ઉપર બે ત્રણ હાથ માર્યા પછી તે ૨-
૩ થી સુકાયા પછી તેને વાદળીથી પાણીએ ધોઇ નાંખવું, અને છેલ્લે
તેલવતી પાલીસ કરવું. એટલે તેનો આકાર બદલાઇ અખતુશના લાક-
ડા જેવું દેખાશે.

૩૪. કોતરેલા લાકડાપરથી સઘળા કોતર કામની નકલ લે-
વાની રીત:—માફકસર બઢાઇવું ચામડું લઇ તેને થોડું ગરમ પાણી
જેમાં થોડો પીંગળેલો સરેશ નાંખ્યો હોય તેમાં સારી પેઠે ભીજવવું. બા-
દ તેને જે લાકડાના કોતર કામની નકલ લેવી હોય તે કરતાં જરા મો-
ટું કાપીને તે ઉપર મુકવું. અને સઘળી બાજુપર હાથવતી સારી પેઠે
દાખવું. અને છેવટે ચાકુના હાથા જેવા ખુદા હાડકાના કટકાથી ખુબ ઘ-
સવું. કે જેથી તે કોતરેલા સઘળા ખાડામાં ખરાબર બેસી જાય અને
તમામ કોતર કામ ચામડામાં જણાઇ આવે, આ પ્રમાણે કર્યા પછી જે
તેની ભીનાશ ઉડી ગઇ હોય તેો ચામડું કાઢી લઇ તેને સારી પેઠે સુ-
કાઇ જાય ત્યાં સુધી રાખી મુકવું, નહીંતો થોડું સુકાય ત્યાં સુધી રહેવા
દઇ પછી કાઢી લેવું. અને ગરમ જગ્યામાં સુકાવા મુકી દેવું. ત્યાર પછી

તેની ઉંઘી બાજુપર ડામર, રાજ અને પકવેલી ચીરોડી જેને પલાસ્ટર ઓફ પારીસ કહેછે તે સઘળી ચીજો સરખી લઈ પ્રથમ ડામર અને રાજને ગરમ કરીને પીંગાળીને તેમાં ચીરોડી નાંખી સારી પેઠે મેળવીને લગાડવું. મિશ્રમાં જરા મીણુ નાંખીએ તો વધારે સાર. કારણ કે તેથી ચામડું વધારે ચીવટ રહે છે. આ રીતે કર્યા પછી ચામડા ઉપર મરજી મુજબ રંગ લગાવી રાખી મુકશે તો કોતરેલા લાકડા માણક દેખાશે અને જે લાકડાનો રંગ બનાવવો હોય તેવો રંગલગાડવાથી તમામ બનાવટી લાકડાના કોતર કામ માણક દેખાશે.

૩૫. લાકડાપર ફોટોગ્રાફ (છબી) પાડવાની રીત:—૮ ભાગ છત્તેડીનને ૫૦૦ ભાગ પાણીમાં ભીજવી રાખીને પછી તેને બીજા પાણીના વાસણપર મુકીને ગરમ કરવી. એટલે સઘળી ગળી જશે. બાદ તેમાં ૮ ભાગ સફેદ સાબુ ક્ષીમે ક્ષીમે મેળવવો. અને સારી પેઠે હલાવતાં જવું. છેવટે આ મિશ્રને ઝીણા કપડામાં ગાળી લેવું અને તેમાં જરા સફેદો નાંખીને જે લાકડાના કટકાપર છબી પાડવી હોય, તે ઉપર સારી પેઠે ઘસીને ચોપડીને સુકાવા દેવું. આ મિશ્રનું પડ લાકડાપર જેમ વધારે પાતળું તેમ વધારે સારું સુકાઈ ગયા બાદ નિચેનું મિશ્ર તે ઉપર પ્રહોળા બ્રસવતી લગાડવું.

અબલ્યુમન ૩૦ ભાગ, ક્લોરાઇડ ઓફ એમોનીઆ ૧૨ ભાગ, સાઇટ્રીક આસીડ ૦-૨ ભાગ, પાણી ૨૪ ભાગ, પહેલાં અબલ્યુમનને સારી પેઠે હલાવીને ઠરવા દેવી. બાદ તેમાં પાણી, ક્લોરાઇડ ઓફ એમોનીઆ અને સાઇટ્રીક આસીડ બરાબર અનુક્રમે નાંખવાં. આ મિશ્ર લાકડાપર લગાડ્યા પછી સારી પેઠે સુકાવા દઇને તે ઉપર નિચેનું મિશ્ર રેડવું. જેથી તેપર અજવાળાની અંસર થાય તેવું થશે. સીલવર નાઇટ્રેટ ૩-૨ ભાગ, પાણી ૩૧ ભાગ આ મિશ્ર લાકડાપર રેડીને કાચની સળીથી સઘળી બાજુએ ફેલાવવું. અને અધારામાં સુકાવા દેવું. છેવટે તેને છબીના કાચની નિચે મુકી સાધારણ પીકચરો લેવા માટે નેગેટીવ (છબીનો કાચ) ફેરી રીતે ગોઠવાય છે તેનું વર્ણન પ્રીટીંગ ક્રેમમાં ગોઠવી સૂર્યના પ્રકાશમાં થોડીવાર મુકવું. એટલે થોડીવારમાં લાકડા ઉપર છબીપડી જશે. ત્યારે માલુમ પડે કે છબી પડી રહીછે ત્યારે તેને કાઢી લઈ એક વાસણમાં થોડું મીઠું પીંગાળેલું હોય તેમાં લાકડાની છબીવાળી બાજુ પાણીમાં ડુબતી રહે તેવી રીતે આશરે ત્રણ મીનીટ રાખવી આ રીતે રાખીને કાઢી લીધા બાદ બ્લેઇચું તો છબીનો રંગ જરા શીકા પડેલો માલુમ પડશે.

ત્યાર બાદ તેને સાથ પાણીથી ધોઈને થોડા પાણીમાં જેટલું ગળી શકે તેટલું હાથપાસલ ફાઇટ ઓથ સોડા પીંગાળીને તેમાં ચાર પાંચ મિનીટ ફરવું એટલે છખીનો રંગ પાકો થશે અને આગળ ઉપર ઉડી જશે નહીં. ઉવટે દસ મિનીટ સુધી વહેતા પાણીમાં ધોયા બાદ સુકાવા દેવું એટલે છખી આબેહુબ પડેલી નજરે પડશે.

મકરણ પચીસમું.

કાગળ બાબત લિખ લિખ જાતના પ્રયોગ.

૧. ચર્મપત્રના જેવો મજબુત કાગળ બનાવવાની રીત:— સફેદ, વગર કાંજ પાયેલો કાગળ અડધી મિનીટ સુધી જલદ સલશ્ચુરીક આસીડમાં બોળવો અને ત્યાર પછી પાણીમાં થોડો નવસાર નાંખી તેમાં તે કાગળને મૂકવો. આથી તૈયાર થતો કાગળ ઘણો ચીવટ હોય છે. અથાણાં અને મુરખ્યાતી ખરણીનાં મોઢાં ઢાંકણાંમાં આ કાગળ ઘણો વપરાય છે.

૨. ત્રેશીંગપેપર (ચિત્ર વીગરેની નકલ કરવાનો કાગળ)— કાગળના તાવને ટેબલ ઉપર પાથરી તેની ઉપરની સપાટી ઉપર “કુતેડા બાલસમ” અને “ટરપેનટાઇન” એ બેના સરખા ભાગ મેળવવાથી બનેલા વારનીસનો હાથ મારી, એરણ ઉપર સુકાતો ટાંગવો આ ક્રીયાથી ખરાબર પારદર્શક ન થાય તો ફરીથી વારનીસનો હાથ મારવો. આ કાગળ ચિત્રો તથા નકલોમાં વપરાય છે.

૩. કાગળ ઉપર ઝાડના પાંદડાંની છાપ આબેહુબ લેવાની ચુકતી:—એક કાગળનો તાવ લઈને પીંછીથી ખારીક તેલનો હાથ મારવો ત્યાર પછી થોડીવાર સુકવીને તે કાગળની ઉપર મેંસ લાગે તેવી રીતે ધુમાડાવાળી બત્તીની જોત ઉપર ધરી રાખવી, સંભાળી રાખવી કે તે બળી ન જાય, પણ માત્ર મેંસ તેને લાગે એવી રીતે ધરી રાખવું, ત્યાર પછી કાગળ કકરો થઈ ગયો હોય તો તેને નરમ કરવાને સારા પાણીવાળી અથવા સરદીવાળી જગ્યામાં મૂકવું. ત્યાર બાદ જે પાંદડાંની છાપ લેવા ધારી હોય તે પાંદડું કાળજવાળી બાજુપર આસ્તેથી મુકી સરખી રીતે દાબવું. એમ ક્રીષા પછી તે કાગળ ઉચકી લઈ ધીમે રહીને “ટ્રાઇંગ પેપર” ઉપર મૂકવું અને તેની ઉપર એક કોરો કાગળ મુકીને ઉપર ચોપડીઓનું વજન મુકવું. થોડીવાર રાખી તે વજન ઉચકી જોશો.

તો ડોઢગપેર (ચીત્ર કાઢવાના કાગળ) ઉપર તે પાંદડાની છાપ આખે-
લુખ માધુમાં પડશે.

૪. શણના કાગળ ખનાવવાની રીત:—મજબુત લખવાના કા-
ગળોને એક ગરમ લોઢાની રકાળી ઉપર મુકી તે ઉપર મધમાખતું મીણ
સારી પેઠે ઘસડીને લગાડવું. આ અનેલો કાગળ વરાળ પસાર કરવાની
નળી ખનાવવા માટે તરત વેળા ઉપયોગમાં લઇ શકાય છે. તેજ પ્રમાણે
વાસણોના સાંધા પુરવા તથા ખરણીઓનાં મોંઢાં બાંધવા ઉપયોગી થઇ પડે છે.

૫. રોશની આપે એવો કાગળ ખનાવવાની રીત:—અધારા-
માં રોશની આપે અને પાણીમાં ભીજવ નહીં એવો કાગળ કરવાની
રીત, એક નર્મન પત્ર નીચે મુજબ જણાવે છે. ૪૦ ભાગ કાગળ, દસ
ભાગ ફોસફોરસ ટ પ્રાકિટર, દસ ભાગ પાણી એક ભાગ જેલેટીન અને
એક ભાગ બાઈકાર્બેટ ઓફ પોટાશની મેળવણીથી આ રોશની આપનારો
કાગળ બને છે.

૬. પાણીની અસર ન થાય એવો તેલનો કાગળ:—કાગળ-
ના તાવ ઉપર ઉકાળેલું તેલ પીંછીથી લગાડી ચોરણ ઉપર મુકાવા નાંખ-
વો. મુકાયા પછી કાગળ ઉપર પાણીની અસર થશે નહીં. વાસણો અને
ખરણીઓનાં મોંઢાંને ચામડાના કુકાને બદલે આ કાગળથી બાંધવામાં
આવે છે. છુટતું જે બકાઈંગ લાઢીના આકારમાં આવે છે તે તથા સફેતો
પણ આ કાગળમાંજ બાંધે છે.

૭. કાગળ પાણીથી ન ભીજવ તેમ કરવાની રીત:—એક
વાસણમાં ૮ ઓંસ ૫૮કડી અને ૩૩૩ ઓંસ ફેસ્ટાઇલ સાણુ એ બંનેને
૫ શેર પાણીમાં પીંગાળવાં અને બીજા વાસણમાં ૨ ઓંસ શુદ્ધરતે ૫
શેર પાણીમાં પીંગાળીને ઉપરના પાણીમાં નાંખવો. હવે આ મિશ્રને ગ-
રમ કરી તેમાં કાગળને એક એક તાવ જૂદો જૂદો ડુબાવી કાઢીને દોરી-
પર મુકવવાથી તે પાણીથી ભીજતો નથી.

૮. કાગળની દીવાસળીઓ ખનાવવાની રીત:—ફોસફોરસ ૪
ભાગ, સરેસ ૬ ભાગ, રમાલ્ટ ૨ ભાગ, સુરોખાર ૧૦ ભાગ, સીંદૂર અ-
થવા સોનાગેર ૫ ભાગ, સરેસના કડકાને થોડાક પાણીમાં નાંખી દેવતા
ઉપર મુકી ઓગળાવીને જાડું લાઢી જેવું કરવું અને તેને ચીનાઇ કાચના
ખસને આગળથી તપાવી બિનાં કરેલો, તેમાં નાંખી સારી પેઠે છુટી
ઓગાળી દેવું, પછી તેમાં ફોસફોરસ નાંખી ખુબ છુટવું. ખરલની ગરમી
ઉપરના માદક શરતકાઢકના ૧૪૦ થી ૧૫૦ ઓંસ મુકી કરવી, એથી

વધારે ગરમી કરવી નહીં. પછી તેમાં સુરોખાર મેળવવો, તે પછી સીંદુર અગર સોનાગેશ નાંખવો, અને છેવટે સ્માલ્ટ નાંખવો, બધાને એક જીવ કરવો. એવી રીતે મિશ્રણ તૈયાર કર્યા પછી કાગળના કટકાની કાપલીઓ કરવી; અને તે ટીંક્યર ઓફ બેન્માઇનમાં તેના છેડા બોળી કાઢવા. તે સુકાયા પછી જો તેને ખરબચડી જગ્યા ઉપર ધસીશું તો તે સળગી ઉઠશે. આ કાપલીઓ સળયા પછી તેમાંથી લોખાનના પીમળ જેવો સુગંધ આવે છે. આ મિશ્રણમાંથી જો લાકડાની સળીઓ કરવી હોય તો તે સળીઓ તેમાંથી બોળી કાઢવાથી પણ દીવાસળીઓ તૈયાર થાય છે.

૯. કાગળની ફ્રેસફ્રસ વગરની દીવાસળી:—કલોરેટ ઓફ પોટાસ ૪ થી ૬ ભાગ સુધી, બાઇક્રોમેટ ઓફ પોટાસ ૨ ભાગ, આક્રસાઇડ ઓફ આયર્ન અથવા આક્રસાઇડ ઓફ લેડ ૨ ભાગ, સરેસનું બહુ પાણી ૩ ભાગ, પહેલાં સરેસને ઉપર પ્રમાણે પીંગળાવી તેમાં કલોરેટ ઓફ પોટાસ મેળવી બાકીની જણુસો નાંખી મેળવીને લાઢી જેવું કરી તેમાં ઉપર પ્રમાણે બનાવેલી દીવાસળીના છેડાઓ બોળી કાઢી સુકવવી; પછી બેકસમાં ભરવી. પણ એ બેકસની બહારની એક બાજુ ઉપર નિચે પ્રમાણે મેળવણી બનાવી પીંછીથી લગાડવી. સલ્ફેટ ઓફ એન્ટીમની ૨૫ ભાગ, બાઇક્રોમેટ ઓફ પોટાસ ૨ થી તે ૪ ભાગ, આક્રસાઇડ ઓફ આયર્ન અથવા આક્રસાઇડ ઓફ મેગ્નેસિસ ૩ થી તે ૬ ભાગ, કાચનો બારીક ભૂકો ૨ ભાગ, સરેસ અથવા શુદ્ધરતું પાણી ૨ થી ૩ ભાગ, પહેલાં સરેસને ગરમ પાણીના વાસણમાં પીંગળાવી બાકીની જણુસો તેમાં નાંખી મેળવી ખરાબર એક રસ કરી બાકી લાઢી જેવું કરી પીંછીથી દીવાસળીના બેકસપરની એક બાજુએ લગાડી સુકવવું, પછી એ બેકસ ઉપર દીવાસળીને ધસ્યાથી તુરત સળગશે.

૧૦. ચર્યુ ધસવાનો કાગળ બનાવવાની રીત:—વગર કાંઈ પાયેલા લીસા કાગળની એક બાજુ ભીજવી તે ઉપર સેસેકવી આક્રસાઇડ ઓફ આયર્ન અને કુરંજ પથ્થરના ભૂકાની મેળવણી ધસવી. આ રીતે તૈયાર થયેલા કાગળ ઉપર ધસવાથી ચામડા ઉપર ધસવાની ગરબ પડતી નથી.

૧૧. કાગળ ઉપર લખેલું લખાણ દુર કરવાની રીત:—કટલીક જાતની લખવાની શાહી એવી હોય છે કે તે દુર કરવાનો ઉપાય કરતાં ખુદ કાગળ નાશ પામે છે. માટે નીચે મુજબ કરવાથી શહેલાઇથી દુર થાય છે. ઉંટના વાળની પીંછીથી કાગળને પ્રથમ ગરમ પાણીથી

ધોવો તે પછી અર્ધો પાઇન્ટ પાણીમાં એક ઓંસ એકસેલેટ ઓફ પોટા-
સ અથવા એકઝેલીક આસીડનું પાણી ઉમેરી તે મેળવણીવડે કાગળને
બીજવવો. છેવટે ડાઘવાળી જગોને ફરીથી સાફ પાણીથી ધોઇ પ્લોટીંગ-
પેપરવડે સુકવવી.

૧૨. તેલવાળા કાગળને અસલ સ્થિતિમાં લાવવાની રીત:-
ચિત્ર પાડવાના કાગળને તેલથી પારદર્શક કરી પાછું અસલ સ્થિતિમાં
લાવવાની રીત એવી છે કે, કાગળ ઉપર પ્રથમ એરંડીઝ લગાડવું જ્યેથી
તે પારદર્શક થશે, તે ઉપર ચિત્ર ઊતારી ક્ષીધા પછી આલકાહોલના પા-
ણીમાં કાગળને બીજવ્યાથી તેમાંનું તેલ પાછું દુર થઇ જશે.

૧૩. કાગળ ઉપર સળગતાં ચિત્ર પાડવાની રીત:-સુરાખા-
રના પાણીમાં ક્વીલ અથવા બારીક પીંછી બોળી તેવડે સફેદ સોશી
લેનારા કાગળ ઉપર અક્ષરો અથવા ચિત્રો પાડવાં તેમની લીટીઓને
અકેકથી છુટી તથા ખુલ્લી રાખવી અને ચિત્રો વિગેરેની આકૃતિઓ ઘણી
સાદી રહેવા દેવી એક ધગધગતી દીવાસળી વડે તે પછી લખાણ અથવા
ચિત્રામણનો એકાદ ભાગ સળગાવ્યો હોયછે તો તેના સઘળા ભાગ ઉપર
ચીંચારી ફરીવળી જરીની માફક તેને કાપી કાઢે. આનો ખુલાસો એવો
છે કે સુરાખારમાં રહેલું એકસીજન કાગળના કારખોત સાથે દીવાસળી-
ની ગરમીથી મળી જાય છે. એક ઢેકાણે તેમની રસાયણી મેળવણી થ-
તાં તેમાંથી પુરતી ગરમી બહાર નીકળી લખાણ અથવા ચિત્રામણની
સઘળી લીટીઓ ઉપર મેળવણીનું કામ આગળ ચાલી અગ્નીની ચીંચારી
દેખાય છે. તેનો દેખાવ ધણો વિચિત્ર દીસે છે.

૧૪. કાગળ ઉપર છાપેલું લખાણ કાચ ઉપર ઊતારવાની
રીત:-જો વર્તમાનપત્રોમાં કોઇ છાપાયેલી બાબત કાચ ઉપર ઊતારી લે-
વી હોય તો તેની એવી રીત છે કે પ્રથમ કાચ ઉપર ડામરનું વારતીસ
અથવા તો ફેનેડા બાલસમને તેટલાજ વજનના ટરપીનટાઈન તેલમાં મે-
ળવી લગાડવું. અને ચીકટ થાય ત્યાં સુધી તેને સુકાવા દેવું, તેને સુકાતાં
અર્ધો દિવસ અથવા તેથી વધુ વખત લાગે છે. જે છાપેલા કાગળનું લ-
ખાણ કાચ ઉપર ઊતારવું હોય તે કાગળને ગરમ પાણીમાં સારી પેઠે
ગોળી કાઢવો; અને પછી તે ઉપર સારી પેઠે પ્લોટીંગપેપર ફેરવીને તે
કાગળ ધીરજથી પેલા કાચ ઉપર મેલવો અને પછી તેને એક આખો
દિવસ સુકાવા દેવો. પછી બીનાં બાંગળાંવતી તે કાગળના પાછલા ભાગને
ધીરજથી ધસાડવા માંડવું. તેમ કરતાં સઘળો કાગળ ઊખડી જશે. અને

તે બપર શાહીવું લખાણ પેલા વારનીસ બપર ચોટી રહેશે. કાગળ કાઢી લેવા પછી કાચ બપર શરીથી વારનીસનો હાથ મારવાથી તે બપર ચોટી લખાણ વધારે ચક્રચક્રીત થશે.

૧૫. કાગળને લાકડાજેવો સખત કરવાની રીત:—કાન્સમાં કાગળ બનાવનારાઓએ હાલ નવી રીત શોધી કાઢી છે. જેથી તેઓ કાગળને જોઈએ તેવો કઠણ બનાવી શકે છે. પ્રથમ કાગળના માવામાં કલોરાઇડ ઓફ ઝીંક (હાઇડ્રો ક્લોરીક આસીડ અથવા મીઠાના તેજબમાં પીગાળેલું જસત) મેળવીને પછીથી તેને સખત દળાણુ નિચે મુકે છે. જેથી તે લાકડા જેવો કઠણ અને ચામડા જેવો ચીવટ બને છે, ઉપર લખેલું પાણી ઓછા વધતા પ્રમાણમાં નાંખવાથી કાગળની કઠણાઈમાં પણ ફેર પાડી શકાય છે. આ મિશ્રમાં જેવો જોઈએ તેવો રંગ પણ મેળવી શકાય છે, આ રીતે તૈયાર કરેલા કાગળ જમીન ઉપર પાથરવાને તેમજ હલકી બાનના જોડાનાં તળીયાં બનાવી શકાય છે. તેમજ ચાખક અને લાકડીના હાથા, બટન, કંસિકીઓ વીગેરે પણ બનાવી શકાય છે. જે દેશમાં આ રીતે તૈયાર કરેલા કાગળને ઉપર મુજબ સખત કરવો હોય તો તે કાગળને કાચી સ્થિતિમાં (કારખાનામાં કાગળ બનાવ્યા પછી છેવટે ફટકડીના પાણીમાં ભીંજવી રાખે છે. તેમ નહીં ભીંજવેલા કાગળ, જેવા કે શાહી ચુસવાના બ્લોટીંગ પેપર આવે છે તેવા) ઉપર લખી ગયેલા ઝીંક કલોરાઇડના પાણીમાં ભીંજવી કાઢવા, એટલે તે પણ ઉપર મુજબ સખત પકડશે.

૧૬. કાગળ ઉપરથી છેડી નાંખેલા અક્ષર પારખવાની રીત:—મી. ગોબર્ટ કહે છે કે કોઈ દસ્તાવેજ ઉપરથી અક્ષર ગમે તેટલી સ્પષ્ટથી કાઢી નાંખ્યા હોય તો પણ શાહીમાંના લોઢાનો થોડો અંશ તે ઉપર રહે છે અને તે કાગળની છત્રી લેવાથી તે અક્ષર જણાઈ આવે છે. ફોટોગ્રાફ લેતી વખતે કાગળના જે ભાગપર અક્ષર લખેલા હોય છે તેના અને જે ભાગ ઉપર એક વખત લખીને અક્ષર કાઢી નાંખ્યા હોય તે જગ્યાપર પડતા પ્રકાશના ક્રીરણોનું પ્રતીબિંબ જુદી જુદી રીતે પડે છે આ ઉપરથી ખરા અને ખોટા ફેરફાર કરેલા દસ્તાવેજ ઘણી સહેલાઈથી પકડાઈ આવે છે.

૧૭. સફેદ કાગળ ઉપર ખરેખર ઝાડ બનાવવાની રીત:—ગામડી શાહીથી એક કાગળ ઉપર એક ઝાડનું ચિત્ર પાડવું અને તેનાં પાંદડાં તથા ફુલો, ફોખોલીના મ્યુરેટ, આંખાના મ્યુરેટ અને કાખોલીના

એસીડથી રંગવાં. સુકાયા પછી તે કાગળપર માત્ર શાહીથી પાડેલી ઝા-
ડની ડાંગળાઓ દેખાશે, પણ જો તેને દેવતાની ગરમી દેખાડશે તો ત-
રતજ પાંદડાં તથા ફુલો પોતાના ખરા રંગમાં દેખાશે. અને જ્યાં સુધી તે
કાગળ ગરમ રહેશે ત્યાં સુધી તેવાંજ રહેશે. પણ કાગળ ઠંડો પડતો જ-
શે તેમ તેનો રંગ કમી થતો જશે.

૧૮. ચોપડીના પાના ઉપર ઢાળ ચડાવવાની રીત:—ચોપ-
ડીને પ્રેસમાં મજબુત દાખી રાખવી. પછી તીખા લોઢાના કટકાએ કરી
તે ચોપડીના પાનાને ઘસીને શાફ કરવાં, અને તેની ઉપર ગેરને પાણી-
માં ઘસીને તે ગેરનું પાણી પેલા પાના ઉપર લગાડવું, પછી સોનેરી વ-
રખમાંજ ચોપડીમાંથી વરખનાં પાનાંને સરખાં કાપી કાઢવાં. પછી ઘં-
ડાની સફેદીને પાણી સાથે સારી પેઠે મેળવીને નરમ પીંછી તેમાં ખોળી-
ને પેલું ગેર લગાડેલું પાણી જરા સુકાવા આવે એટલે તેપર લગાડવું અ-
ને વરખને પીંછીથી તે પાના ઉપર સરખો દાખવો એટલે વરખ તુરત
વળગી જશે. એ પ્રમાણે ચોપડીના પાનાની ત્રણે બાજુને વરખ લગાડી
થોડી વાર રહેવા દેવું. પછી સુવાળો એક કઠણ પથર કે જે છુટવાના
કામમાં આવેછે, તે વડે જોરથી ધુટીને પાનાની ચળકાટ કાઢવી. અથવા
હાથીદાંતના સુવાળા હાથાથી ઘસવું.

૧૯. કાગળપર કલાઇ ચોઢાડવાની રીત:—થોડા સરેસનાં
કટકા લઇ તેમને પાણીમાં ભીંજવી રાખવા. અને બરાબર નરમ થયા પ-
છી તેમને પહોળા મોઢાની કાચની બાટલીમાં મુકી તેપર જલદ સીરકો અ-
થવા એસેડીક આસીડ નાંખવું. પછી તે બાટલીને બીજા પાણીના વાસ-
ણમાં મુકી તેને ગરમ કરવું, એટલે થોડીવારમાં સઘળો સરેસ ગળી જ-
શે. આ રીતે તૈયાર કરેલો સરેસ ચાંદી અને સોના સિવાય સઘળા ધા-
તુઓ ઉપર અસર કરેછે. અને તેમને નરમ કરે છે અને તેથી કરીને તે-
મને કાગળ સાથે ચોટાડી શકાય છે.

૨૦. કાગળના જાડા તખતા બનાવવાની યુક્તિ:—આમોનીઆ
અને મોરચુઆ એ બંનેનું મિશ્રણ કરીને તેમાં કાગળને પલાળી કાઢવા;
પછી તે પ્રકારના જો કાગળ એકએકને ચોટાડી દાખવાના સંખ્યામાં દાખી
કાઢે છે. આવી રીતે બેઢજો તેટલો જાડો કાગળનો તખતો તૈયાર થાય
છે. વિશેષ મજબુત તખતા બનાવવા હોય તો કાગળ વચ્ચે કપડું નાં-
ખવું. આમોનીઆનું મિશ્રણ તૈયાર કરવું એપણુ ઘણું સહેલું છે. આવા
પ્રકારથી તૈયાર કરેલા કાગળના તખતા ખુબ મજબુત અને ટકાઉ રહેશે.

૨૧. શિલા પ્રેસમાં છાપવાને માટે લખવાના કાગળ બનાવવાની રીત:—પહેલાં એક વાસણમાં ૦૧૧ ઐસ ગુંદરને પાણીમાં નાંખી પીંગાળવો પછી એ પાણીને ગાળી લઈ તેમાં ૧ ઐસ સરેસ તથા ૦૧૧ ઐસ રેવંચીનો શીરો નાંખવો. ત્યાર પછી ૪ ઐસ ફ્રેચ ચાક, ૦૧૧ ઐસ જીનું પલાસ્ટર ઓફ પારીસ, ૧ ઐસ સ્ટાર્ચ (કાંજીનો આટો) એ ત્રણેને એક ખલમાં બારીક ખાંડી કપડાણ કરીને ઉપર લખેલો રેવંચીનો શીરો તથા સરેસના પાણીમાં મેળવી સારી પેઠે ધુટી તે તેલ જેવું પાતળું થાય ત્યાં સુધી પાણી તેમાં રેડવું. પછી એ મેળવણીને લખવાના પાતળા કાગળની એક બાજુપર વાદળીથી લગાડીને સુકવવો. તે સુકાયા પછી શીળા પ્રેસને માટે કાપી લખવાનો કાગળ તૈયાર થયો. એટલે તેના ઉપર જે કાંઈ લખવું હોય અથવા ચિત્ર ચિતરવાં હોયતો આ મેળવણી લગાડેલા કાગળ ઉપર લખવું અથવા ચિતરવું. હાલમાં ઘણું કરીને રેવંચીના શીરામાં ચોખાની કાંજ મેળવીને તે મિશ્રણ કાગળ ઉપર લગાડીને લખવા માટે તૈયાર કરે છે.

૨૨. સાદા કાગળને ચામડાના કાગળની માફક મજબુત કરવાની રીત:—૨ ભાગ ગંધકનો તેજળ જેને અગ્રેજીમાં સલ્ફ્યુરિક એસિડ કરીને કહે છે તે, અને પાણી ૧ ભાગ એ બંનેની મેળવણીમાં બે એક સાદો કાગળ જલદીથી બોળી કાઢી તેને સાથ પાણીથી ઉતાવળે ઘોંઘ નાંખ્યો હોય તો કહે છે કે તે ચામડાના કાગળ જેવું મજબુત થાય છે. પણ પેલા તેજળના પાણીમાં તેને બોળતી વખતે તથા તેને બીજા સાથ પાણીએ ઘોતી વખતે ઘણીજ ઉતાવળ કરવી જોઈએ એમ કીધાથી કાગળ મજબુત થાય છે.

૨૩. અગ્નીની અસર ન થાય એમ કાગળને કરવાની રીત:—૫૮કડીનું પાણી લઈ તેમાં કાગળને બોળવો અને તે કાગળ સુકવવા માટે દોરડા ઉપર ખુલ્લો સુકવો. સુકાયાથી તે તૈયાર થશે. કોઈ પણ પ્રકારના કાગળ ઉપર આવી ક્રિયા કરી શકાશે. કાગળ બરાબર તૈયાર થયો છે કે કેમ ? તેની તપાસ કરવા માટે એકાદ કાગળનો કટકો ચુલા ઉપર મુકી તપાસી જોવો, અને સતોષકારક પરીણામ નહીં નીપજે તો ૫૮કડીના પાણીમાં કાગળને ફરીથી બોળી સુકવવો.

૨૪. કાગળને પીળો રંગવાની રીત:—ફ્રાન્સ દેશમાં “વેરી” એ નામના જળથી કાગળને પીળો રંગે છે; તે પ્રમાણેજ અથવા તે કરતાં વધારે આપણે ત્યાં હળદરથી રંગવામાં આવે છે. રા. રૂપીઆભાર હ-

બદર લેઇ તેને ખુબ જીણી ખાંડી લૂગડાપતી ચાણી તેને સ્પીરીટ ઓફ વાઇન આસરે ના થી ના શર સુધી લેઇ તેમાં પલાળવી, પછી કાગળ ઉપર પોતાવતી ચોપડવી. ઉપરનો રંગ રેશમ જેવો સારો મળેતો તે બદર થાય છે. સ્પીરીટ ઓફ વાઇન મળે નહીં તો સારો મહુડાનો દાર લઇ વાપરવો. કદી તે પણુ ન મળેતો ફટકડીનું પાણી લઇ તેમાં હળદર ઉકાળવી.

૨૫. બીજી રીત:—હળદર તથા કળીચુનાનું પાણી એકઠું કરી તેમાં કાગળ બોળી પછી તેને ખાંડા લીંચુના રસમાં સુકવવો એટલે પાકા રંગનો પીળો કાગળ થશે.

૨૬. ત્રીજી રીત:—હારસીંગારના પુલને પાણીમાં પીગાળીને તેમાં ખારો તથા લીંચુનો રસ નાંખી કાગળ હુળાવવાથી સોનેરી પીળો થશે.

૨૭. નારંગીઓ રંગ કરવાની રીત:—નંબર ૩૧ માં જણાવેલા રંગમાં જરા હીરાદળણુ નામનો શુદ્ધ થાય છે તે નાંખવો એટલે નારંગીઓ રંગ થશે.

૨૮. કાગળને રાતો કરવાની રીત:—સારો કીરમજી રાતો રંગ કરવો હોય તો ફક્ત હીરાદળણુના પાણીને કાગળ ઉપર પોતાવતી ચોપડવું. પાણીમાં હીરાદળણુ તથા ફટકડી નાંખી ઉકાળવું એટલે રંગવાનું પાણી તૈયાર થશે.

૨૯. સફેદ અક્ષર સફેદ કાગળ ઉપર લખવાની રીત:—ગોળનું પાણી કરી તે વતી કાગળ ઉપર લખીને અક્ષર સુકાવા દેવા. પછી કાળજી અને તેલ એકઠું કાળવીને કાગળ ઉપર ચોપડવું. તેના ઉપર પાણી છાંટ્યાં કરવું એટલે જેટલા અક્ષર લખ્યા હશે તેટલા સફેદ થશે.

૩૦. સફેદ કાગળને ભગવા રંગનો કરવાની રીત:—હળદર ૧ ભાગ તથા કળીચુનો ૧ ભાગ લેઇ તેનું એકઠું પાણી કરી તેમાં સફેદ કાગળ બોળીને સુકવવો એટલે સફેદ કાગળ હશે તે ભગવા રંગનો થશે.

૩૧. કાગળના પડકા કેમ સાફ કરવા:—જે ત્રણ દિવસનું વામી પાઉ લઇ તેના કેટલાક નાના નાના કટકા કરવા. એ પાઉ જેમ ધણું તાણું તેમ ધણું વાસી પણ ન ભેઇએ. તે પછી તેનો એક કટકો લઇ તેના ગરને કાઢી તે ગર પડકાની ઉપરના ભાગ ઉપરથી હળવે હાથે લગાડવો. એ રીતે આખો પડકો સાફ કરવો. ગર ખરાબ ચતાંજ ખીન્ને પાલવો તથા ગરનો ઉપરનો ભાગ ખરાબ થયો હોય તે કાઢી નાખવો.

કે આંદરનો સાથ ભાગ કામ આવે ગરને પડે ઉપર આડી લીટીમાં ફેરવવો નહીં પણ ઉભી લીટીમાં જ ફેરવવો. ભાર મુકવો નહીં પણ પોચા હાથે લગાવવું. કારણ ભાર દેવાથી પડે કાટી નય છે અથવા તેની શાભા બગડી નય છે. આવી રીતે ખાઉના ગરથી ગમે એવો જીવો પડે હોય છે તે પણ નવા જવો થાય છે.

૩૨. લીથોગ્રાફનો કાગળ ખનાવવાની રીત:—કાંજ ૬ ઔંસ, ગુંદર ૨ ઔંસ, ૪૮કડી ૧ ઔંસ એ ત્રણમાંથી દરેક વસ્તુને ગરમ પાણીમાં જીદી જીદી પલાળવી, પછી ત્રણે લિખ લિખ પલાળેલા પાણીને સાથે મેળવી ગાળી નાંખવું. એ ગાળેલી પ્રવાહી હજીવો ઠંડી હોય તેવામાં જ રંગવાની સારી પીંછીએ અથવા વાદળીએ કરી કાગળ ઉપર તેને લગાડવી. એકવાર સુકાયા પછી બીજાવાર આ મિશ્ર ચોપડી તે પણ સુકાયા પછી ત્રીજાવાર ચોપડવું. કાગળને સપાટદાર કરવા દાખવે એટલે તૈયાર થશે.

૩૩. કાગળના આધારે દુઃખતા દાંત મટાડવાની રીત:—સાંધારણ લખવાનો કાગળ લેવો. તેને પડના આકારમાં ખનાવવો; અને તે પછી પડાનું પહેળું મોઢું સળગાવવું એથી કરી પડના સાંકડા મોઢામાંથી પુષ્કળ ધુમ્કોડો એક રૂપેરી ચમચામાં એકઠો કરવો. બ્યારે આખા કાગળનો પડો બળી પુરો થશે ત્યારે પેલા ચમચામાં થોડુક તેલ માલુમ પડશે. એક લગાર કપડાનો કટકો લેઈ તે તેલમાં બેળી પછી જે ઠંડાણે દાંત દુખતા હોય ત્યાં મુકવાથી દાંત મટી નય છે.

૩૪. કાગળ ઉપરથી શાહીના લખેલા અક્ષરો કાઢી નાંખવાની રીત:—મ્યુરીએટ આવરીનના પ્રવાહીના એ દ્રામ લેવાં અને તેની સાથે ચાર દ્રામ પાણી બિરેવું. એમ કરવા બાદ એ મેળવણીને નરમ પીંછીથી શાહીએ લખેલા અક્ષરો ઉપર લગાડવી. લખેલા અક્ષરો નાખુદ થયા પછી કાગળને પાણીએ ધોઈ કાઢવો અને સુકવવો.

૩૫. પાલીસ કરવાના કાગળ ખનાવવાની યુક્તિ:—જોઈએ તેટલા કાચના કટકા લેઈ તેને ખાંડણીમાં ખુબ ખાંડીને ખારીક કરવું. ત્યાર પછી તેને ઝીણા શાર વાળી ચારણીમાં ચાળવું, એ રીતે ચળાઈ રહે એટલે એને એનાથી ઝીણા શારવાળી ચારણીમાં લેઈ મુકવું. ત્યાર પછી એક જડો કાગળ લેવો. ને તેને લાકડાના પાટીઆપર મુકી તેને ત્યારે ખુણે ખારીક ખીલીઓથી જડી લેવું. ત્યાર પછી તે કાગળ ઉપર સરેસને પાણીની માથક કરી એક કુચાથી કાગળ ઉપર એક સરખી રીતે લગાડવું. ત્યાર પછી ચાળણીમાં ભરી રાખેલો કાચનો જૂકો ચાળણી

થીજ પેલા સરસ ચોખડેલા કાગળ ઉપર ચાળવો. અને સરસ સુકાતા સુધી પાટીઆ ઉપર જેમનો તેમ રહેવા દેવો. અને તે સુકાયા પછી ચારે બાજુનાં ખીલા કાઢી લેછેને ખંખેરવું. એટલે કાગળ ઉપર જે ખાકીનો જૂદો રહ્યો હશે. તે નીકળી જશે. સાર પછી તે કાગળને જ્યાં છાંયડા હોય ત્યાં ટાગી મૂકવો. ત્યાર પછી એ ત્રણ દિવસ થયા પછી તેને વાપરવામાં લેવો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

અત્તર, અર્ક અને તેલ બનાવવાના પ્રયોગ.

૧. ગુલાબનું અત્તર બનાવવાની રીત:—સારા ગુલાબનાં મ્હોટાં ફુલ ૧૦૦ લેવાં, પછી તેને એક મ્હોટી ખરણીમાં નાંખવાં અને તે ફુલો ઢંકાય એટલું પાણી તેમાં રેડવું. પછી તે વાસણને થોડા દિવસ તડકામાં મુકવું એક અઢવાડીઆ પછી તેલ પાણીની સપાટી ઉપર તરી આવશે, એટલે તે તેલને ૩ વડે પાણી ઉપરથી ઉચ્છેદી લઈ તે ૩ને કાચની બાટલીમાં નીચોવવું. એટલે સરસ અત્તર બનશે.

૨. અમ્બરનું અત્તર બનાવવાની રીત:—ચાર દ્રામ અમ્બરને ખાસીક કાપી એક પાઇન્ટ સરસ દારૂમાં નાંખવું. બાદ બાટલીને મજબુત ખુચ મારવો, દોઢ મહીના સુધી બાટલીને તડકામાં રાખી હમેશ હલાવવી. પછી તેને ગાળીને બીજી બાટલીમાં ભરી મજબુત ખુચ મારવો.

૩. લવંડરનું અત્તર બનાવવાની રીત:—આંધલ ઓશ લવંડર ૩ દ્રામ, આંધલ ઓશ ખરગામાટ ૩ દ્રામ, ગુલાબનું સાર ૩ અત્તર દસ ટીપાં, કરતુરી ૧૫ ગ્રેન, આંધલ ઓશ રોઝમરી ૧૫૫ દ્રામ, બેનઝોઇક અસીડ ૧૫ સ્ક્રુપલ, રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ ૧ પાઇન્ટ, ડીસ્ટીલ વોટર ૨૫ ગ્લેસ, આ સઘળી જાણસોતે મેળવી બાટલીમાં ભરી મજબુત ખુચ મારી સારી પેઢે હલાવી એકાંત જગ્યાએ દશ પંદર દિવસ સુકી રાખવી બાદ તેને ગાળીને બીજી બાટલીમાં ભરી.

૪. સુખડનું અત્તર:—મલબારી સુખડના ઝીણા કટકા કરી તેને થોડા દહાડાં પાણીમાં પલાળી રાખી તેજ પાણી સાથે બિડાળવા, અને સારી રીતે ઉકળે એટલે નીચે ઉતારી લઈ તેની ઉપર જે તેલ તરી આવે તેને સંભાળથી નિતારી લેવું.

૫. કેવડાનું અત્તર:—સુખડના તેલમાં સારા સુગંધી કેવડાને બો-
ળી રાખી તેમાંથી કેવડાના જેવો વાસ નીકળે એવું થાય ત્યારે કેવડાને
સારી પેઠે દાખી એક શીશીમાં એ તેલ ભરી મજબુત બુચ મારવો. જે
બરાબર વાસ ન આવે તો બીજો કેવડા તેમાં પલાળી રાખવો.

૬. ચંદનનું અત્તર:—સ્વાસીક ચંદનના લાકડાના ઝીણા કટકાં ક-
રી તેને પાણીમાં નાંખી તે બોણીને ચુંલા ઉપર મુકી ઉકાળવું. સારી પેઠે
ઉકળે એટલે ઉતારી લેઈ તેમાં જે તેલ ઉપર તરે તે હળવેથી કાઢી લે-
વું તેથી ઘણું સારૂ અત્તર થાય છે.

૭. ગમેતે પુલનું અત્તર બનાવવાની રીત:—ગમેતે બતના
પુલનું અત્તર કાઢવું હોય તો તે પુલને ચંદનના અત્તરમાં મેળવી તેને
અર્ક કાઢવાના યંત્રમાં નાંખી અત્તર કાઢવું. તેથી તે પુલનો સ્વાદ પેલા
અત્તરને લાગશે વધારે સ્વાસીક કરવા માટે ચંદનના અત્તરમાં શરીશરી-
ને બીજાં તાજાં પુલ નાંખી ઉપર પ્રમાણે તેનો અર્ક કાઢવો.

૮. નારંગીના પુલનું અત્તર:—નારંગીના પુલ ૪ ભાગ અને
પાણી ૧૨ ભાગ એ બંનેને મિશ્ર કરી ગુલાબના અત્તરમાં બતાવ્યા પ્ર-
માણે અર્ક કાઢવો. તે આસરે ચરધુ પાણી નીકળી આવે ત્યાં સુધી કર-
વું આ રીતે એવેલા પાણીને ઠંડુ થવા દેવાથી તે પર તેજ જેવું મઝ
બાકશે. તે ધીમેથી કાઢી લઈ મજબુત બુચવાળી બાટલીમાં ભરવું આ
અત્તરને ઇંગ્રેજીમાં ગ્રાવીઅમ નીરોલી કહે છે. તે સઘળાં કરતાં ઘણું સ-
રસ બને છે. અને તેના એક ઔસની કીંમત ૬૦ રૂપીઆ સુધીની હોય છે.

૯. રૂમાલ ઉપર છાંટવાનું અત્તર:—એસેન્સ ઓફ બરગેમોટ
૧ દ્રામ, એસેન્સ ઓફ લેમન ૧ દ્રામ, ઓઇલ ઓફ આરન્જ ૦.૧ દ્રામ,
ઓઇલ ઓફ નીરોલી ૨૦ ટીપાં, ઓઇલ ઓફ રોઝમરી ૧૦ ટીપાં,
એસેન્સ ઓફ અંબરગ્રીસ ૧ ટીપુ, એસેન્સ ઓફ મસ્ક ૧ ટીપુ રેક-
ટીફાઇડ સ્પીરીટ ૦.૧ પેંટ. એ બધાને એક બાટલીમાં મેળવી રાખવું.

૧૦. હંગરી વાટરનામનું સુગંધી અત્તર:—એસેન્સ ઓફ
અંબરગ્રીસ ૨ દ્રામ, ઓઇલ ઓફ રોઝમરી ૧ ઔસ, સ્પીરીટ ઓફ
વાઇન ૧ પાઇન્ટ. એ બધાને એક બાટલીમાં મેળવીને એક મહિના સુધી
રાખી મુકવું. પછી તેટલા વખતમાં તેને હલાવતા રહેવું તે પછી તેને
રંગ આપવા સારૂ આલકાનેટ રેટ નામની રંગ લાવનારી દવા નાંખી બો-
ળીને ભરી મુકવું.

૧૧. હનીવાટર નામનું સુગંધી અત્તર:—ટીકચર ઓફ અં-

ખરગ્રીસ ૨ દ્રામ, ટીકચર ઓઈ મરુક ૨ દ્રામ, સ્પીરીટ વાષન ૧ ક્વાર્ટ,
પાણી ૧૦ પેટ. એ બંધાને મેળવી ગાળી લેવું. પછી કાચના બુચની શી-
શીઓમાં ભરી લેવું.

૧૨. મીલીકુલાવરનું અત્તર:—કસ્તુરી ૧૨ ગ્રેન, અંબર ૨૦ ગ્રેન,
લીંબુનો અર્ક ૧૦ ઓંસ, લવંગનું તેલ ૧ ઓંસ, લવંડરનું તેલ ૧ ઓં-
સ, નારંગીનું તેલ ૧૦ દ્રામ, રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ ૨ બાટલી એ બંધાને
મજબૂત શીશીમાં પંદર દીવસ સુધી રાખવું.

૧૩. બેનજીરનું અત્તર:—લવંગનું તેલ ૧ દ્રામ, અંબેલીનું તેલ
૧ દ્રામ, મેગરાનું તેલ ૧૦ દ્રામ, લીંબુનો અર્ક ૮ દ્રામ, નારંગીનો અર્ક
૪ દ્રામ, હંગરી વાટર ૧ પેટ, રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ ૬ બાટલી એ બં-
ધાને મેળવી ગાળી લેવું.

૧૪. પીંપરમીટનો અર્ક બનાવવાની રીત:—એસેન્શીએલ આ-
ઇલ ઓફ પીંપરમીટ ઓક ઓંસ લેવું, અને તેમાં ૭ ઓંસ રેકટીફાઇડ
સ્પીરીટ ઓફ વાષન નાંખી મેળવવું. જો એને લીલા રંગનું કરવું હોય
તો, પીંપરમીટના સુકા પ્રાંદરને સ્પીરીટમાં ભીંજવી રાખવાં, પછી જ્યારે
લીલો રંગ થાય કે પ્લાટીંગ પેપરથી ગાળી બાટલીમાં ભરીને મજબૂત
બૂચ મારી મુકવું. કેટલાક લોકો તેનો લીલો રંગ આપવાને વાસ્તે મોરથુથુ
વાપરીને હોય છે. અને તેથી ખરાબ અસર થાય છે. માટે બનતાં સુધી સ-
ફેદ રંગનું ખરીદ કરવું.

૧૫. કપુરનો અર્ક બનાવવાની રીત:—રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ (વા-
ષન-દારનો અર્ક) ૮ ઓંસમાં ૧ ઓંસ કપુરને ઓગળાવીને બાટલીમાં
ભરી રાખવું. આ અર્ક ૧૦ થી ૬૦ ટીપાં સુધી પીધામાં આવે છે. આ
અર્ક પીધાથી જરા કફ ચઢશે અને પેટમાં દુખનું હશે તો બંધ પડશે.
આ અર્ક વાયુના રોગ ઉપર, સોજા ઉપર, અને પેટ ઉપર ચોખ્ખાથી ચુંક
મટે છે અને કરને તોડી શરીર નિરોગી બનાવવામાં અદ્વલુત રીતે અકશીર છે.

૧૬. તજનો અર્ક કાઢવાની રીત:—વિભાવતથી જો અર્ક આવે છે
તે ઘણું કરીને સ્પીરીટ ઓફ વાષનની મદદથી કાઢે છે. એ વિશેની સ-
ત્તીસ્તર માહિતી આગળ ઉપર આવશે. પરંતુ આપણા દેશમાં જે રીતે
અર્ક કાઢે છે તે નીચે પ્રમાણે—સવાશેર તજને ખાંડી તેને ૧૫ શેર પા-
ણીમાં નાંખી અર્ક કાઢવા યત્નથી ૭૦ શેર અર્ક કાઢે.

૧૭. હીંગનો અર્ક બનાવવાની રીત:—૭ દિવસ સુધી ૨ ઓંસ
ચોખ્ખી હીંગના છુકાને ૧૦૦ પ્રાંદર ૫૪ સ્પીરીટ (દારનો અર્ક) માં નાં-

ખી બીજવી રાખવું. પછી ગાળીને બાટલીમાં ભરવું.

૧૮. હીરાબોળનો અર્ક:—૨૧ ઔસ હીરાબોળના લુકતે ૧૧ પાઇન્ટ દારૂના અર્કમાં ૭ દિવસ સુધી બીજવી ગાળી બાટલીમાં ભરવું.

૧૯. કેસરનો અર્ક:—ચોખ્ખું કેસર ૪ ઔસ, રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ નાંખીને તે ત્રણ દિવસ સુધી બીજવી પછી બાકીનો એ પેન્ટ સ્પીરીટ નાંખીને તે ત્રણ દિવસ સુધી બીજવી પછી બાકીનો એ પેન્ટ સ્પીરીટ નાંખીને તે ત્રણ દિવસ સુધી રાખી ગાળીને કાચની મજબુત બાટલીમાં ભરવું. આ અર્ક ઘણેજ મેહવતો છે.

૨૦. સુંઠોનો અર્ક:—સુંઠો લુકો ૧ ઔસને ૧ પાઇન્ટ દારૂના અર્કમાં સાત દિવસ ખીજવી ગાળીને બાટલીમાં ભરવો.

૨૧. લોખાનનો અર્ક:—સારા લોખાનનો લુકો ૨ ઔસ, ખાલ-સમ ઓ ૫ પીર ૨૧ ઔસ, શીકોટેરી એળીઆનો લુકો ૧૧ ઔસ, એ ત્રણ જથ્થાને ૫૪ સ્પીરીટ ૨ પાઇન્ટમાં સાત દિવસ સુધી બીજવી રાખી ગાળીને બાટલીમાં ભરવું.

૨૨. રોઇબારનો અર્ક:—રોઇબાર ૨ ઔસ, ઇલાયચી દાણાનો લુકો ૨ ઔસ, કેસર આઠ માસા, દારૂનો અર્ક ૨ પાઇન્ટ, એ બધાને સાત દિવસ સુધી સ્પીરીટમાં બીજવી ગાળીને બાટલીમાં ભરવું.

૨૩. આયોડાઇનનો અર્ક:—આયોડાઇન (Iodine) ૨૧ ઔસને ૧ બાટલી રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટમાં નાંખી મેળવી મજબુત કાચના કુચની બાટલીમાં ભરવું. આ અર્ક શરીર ઉપર લગાડમાં આવે છે.

૨૪. ગુલાબનો અર્ક:—ગુલાબનું અત્તર ૭ ગ્રામ, અને સ્પીરીટ ઓ ૫ પાઇન્ટ ૧ ગ્યાલન, એ રીતે મેળવવાં જૈથી સઘળું અત્તર સ્પીરીટમાં પીગળી જશે અને સઘળો સ્પીરીટ સુવાસીક બનશે.

૨૫. આદુનો અર્ક:—કચરેલું આદુ ચાર ગ્રામ, મરચાં ૧ ગ્રામ, ચોખ્ખો સ્પીરીટ ૧ પૌંડ, એ બધાને કાચના કુચવાળી બાટલીમાં ભરી ૧૦ દિવસ રાખવાં અને દિવસમાં એક બે વાર હલાવતા રહેવું. છેવટે ગળી લઇ સારી બાટલીમાં ભરવું.

૨૬. કસુંબાનો અર્ક:—૧ શેર કસુંબાના રંગમાં ૩ તોલા લીધુનો રસ નાંખી હલાવીને ઠરવા દેવું એટલે તેટલી સુદતમાં સઘળો લાલ રંગ નીચે બેસશે તેને સુકવીને રાખી સુકવો અને ન્યારે બેઠ્ઠાએ ત્યારે તેમાંથી ૧૧ શેર લઇ તેમાં ૪ શેર પાણી અને ૬ તોલા લીધુનો રસ નાંખી વાપરવો.

૨૭. અફીજુનો અર્ક:—અશીષ ૧૨ ભાગ, અને તજ, સર્વિંગ અને કેસર એ દરેકનો ૧ ભાગ, સ્પીરીટ ૧૦૦ ભાગ, એ બધાને મન્યુત યુચવાળી ખાટલીમાં નાંખી તે ખાટલીને હુંતા પાણીના વાસણમાં રાખવી. અને હલાવતા જવું એટલે થોડીવારે સર્વે ચીજો ગળી જશે. એટલે તેમને ગાળી નાંખી ખીછ ખાટલીમાં ભરી નાંખવું.

૨૮. કસ્તુરીનો અર્ક:—કસ્તુરીની લુકા ૧ ઔંસ, સીવેત (એક જાતની ખીલાડીમાંથી નીકળતી ભૂરા રંગની કસ્તુરી) ૩૦ ગ્રેન, ગુલાબનું અત્તર ૨૫ ટીપાં, સર્વિંગનું તેલ ૧૦ ટીપાં અને આલકોહોલ ચાર પાઇન્ટ, આ સધળાને સાથે મેળવી તથા હલાવીને ઠરવા તથા એક રસ થવા દેવું. આવી રીતે કોઇ પણ જાતના અત્તરનો અર્ક બનાવવો હોય તે તે અત્તર ૧ ભાગ ને ૭ ભાગ સ્પીરીટમાં નાંખી હલાવવાથી પણ અર્ક તૈયાર થાય છે.

૨૯. લીયુનો અર્ક:—એક વાસણમાં ગાં રતલ તાજાં લીયુની છાલને નાંખી તેમાં ૧ પેંટ સ્પીરીટ ઓર વાઇન તથા ૧ દ્રામ ઓઇલ ઓફ લેગન ઉમેરી મન્યુત ઢાંકણું દેવું, પછી ધીમી આંચ આપી નીચે ઉતારી ઠંડુ થાય ત્યારે ગાળી કઢાડી મન્યુત યુચવાળી ખાટલીમાં ભરી રાખવું.

૩૦. સર્વિંગનો અર્ક:—એક કાચનાં વાસણમાં ગાં દ્રામ સર્વિંગનું તેલ નાંખી તેમાં ૨ ઔંસ સ્પીરીટ ઓર વાઇન મેળવવો.

૩૧. ખીછ રીત:—એક પેંટ બાંડીમાં ૧૫ ઔંસ સર્વિંગને જરા ખરણમાં વાટીને માંખવાં પછી તેને પંદર દીવસ સુધી રહેવા દેઇ ગાળીને ખાટલીમાં ભરવું.

૩૨. ધાણાનો અર્ક:—એક રતલ ધાણાને ખોખરા કરી એક આલત સ્પીરીટ આદ વાઇનમાં ૮ દહાડાં પલાળી રાખી પછી ગાળીને ગાળીલેવું.

૩૩. એલચીનો અર્ક:—એલચી ૮૫૫ તોલા અને ૫૫ સ્પીરીટ એક ખાટલી લઇ એલચીધાણાને ભરી ઢળવાની વિલાયતી ઘંટીમાં ઢળી તેને સ્પીરીટમાં ૧૪ દહાડા સુધી પલાળી રાખી ગાળી લેવો.

૩૪. જવંત્રીનો અર્ક:—જવંત્રીનો ભૂકો ૫ તોલા લઇ તેને ૩૫ ક્વાર્ટ નેવું ડીઝી ઓવર ૫૪ ધાણા રેકટીશન સ્પીરીટમાં નાંખી મન્યુત યુચ માંડી થોડા દહાડા પલાળી રાખી ગાળી લેવું.

૩૫. કાળાં મરીનો અર્ક:—૧૦ તોલા કાળાં મરીનાં ભૂકાને ચાર દહાડા સુધી ૧ રતલ સ્પીરીટ વાઇનમાં પલાળી મન્યુત યુચ માંડી થોડા દહાડા પલાળી રાખી ગાળી લેવું.

૩૬. જયફળનો અર્ક:—એક પેટ પૂર સ્પીરીટમાં ૫ તોલા ઝીણું છોલેલું જયફળ નાંખી મજબુત યુગ્મ મારી ૧૫ દહાડા રાખી પછી ગાળી લઇ ખીજી બાટલીમાં ભરી મજબુત યુગ્મ મારવો.

૩૭. હરકોઇ વનસ્પતીના તથા ફુલનો અર્ક કઢાવવાની રીત:—જ વનસ્પતી તથા ફુલનો અર્ક કઢાડવો હોય તે છ રતલ લઇ તેને દસ બાટલી પૂર સ્પીરીટમાં પંદર દહાડા સુધી પલાળી રાખી ગાળી કઢાડી ભરી લેવું.

૩૮. લોખાનું તેલ બનાવવાની રીત:—કાઢીઓ લોખાનું ૭ દ્રામ, આલીવનું તેલ ૧ પેટ, લોખાનના બારીક ભુકા કરી તેલમાં નાંખી તે તેલની બાટલીને એક કલાક ગરમ પાણીમાં રાખી હલાવ હલાવ કરવી. પછી તેને એક દહાડો ઠરવા દેઇને ખીજી બાટલીમાં નાંખી યુગ્મ મારી રાખવું.

૩૯. ચંબેલીનું તેલ:—સાડે પાંચલું ૩ લોખાનના તેલમાં પલાળી એક રકાખીમાં ઝીણું તારની ચાળણી મુકી તેપર ગોઠવવું. પછી તેના ઉપર ચંબેલીનાં ફુલ મુકીને ગાળ ઇંચ નાંડુ પડ કરવું. અને ખીજી રકાખી તેના ઉપર ઉધી ઢાંકીને એ બેઉ રકાખીઓને કપડાથી ઢાંકી ત્રણ ચાર કલાક રાખી મુકવું ત્યાર બાદ તે ફુલોને આસ્તેથી બહાર કાઢી નાંખી તેના બદલે ફરીથી ખીજ તાંબ ફુલનું પડ કરવું. એ પ્રમાણે દસ બાર વખત કરીને બ્યારે રમાંથી ફુલનો વાસ આવતો મોલમ પડે ત્યારે તે રને પ્રેસમાં દાખાવે તેલ નીચોવી કઢાડવું અને એક શીશીમાં ભરી મજબુત યુગ્મ મારી રાખવો.

૪૦. ગુલાબના ફુલનું તેલ:—ગુલાબના ફુલની તોજી પાંખડીઓ ૭, આલીવ ઓઇલ ગાળ પેટ. ગુલાબની પાંખડીઓને જરા કચરી ૩ થી ૪ ઓંસ લેવી. તેને એક વાસણમાં નાંખી ઉપર આલીવ તેલ રેડી મજબુત ઢાંકણું ઢાંકવું. પછી તે વાસણને એક અઠવાડિયા સુધી તડકામાં અથવા સુલાની ગરમ જગ્યાપર મુકી રાખવું. પછી તે ફુલોને ચોળાને ગાળવું. એ પ્રમાણે બ્યાં સુધી તે તેલમાંથી ફુલનો વાસ આવે ત્યાં સુધી તાંબ ગુલાબના ફુલની પાંખડીઓ નાંખી તડકામાં થોડા દહાડા મુકી ચોળાને ગાળી લેવું.

૪૧. મોગરાનું તેલ:—ગુલાબના તેલ પ્રમાણે કરવું. પણ ગુલાબના ફુલને બદલે મોગરાનાં ફુલ લેવાં. ચંબેલીનું તેલ પણ આ રીતે અને છે.

૪૨. કપુરનું તેલ:—અળશીનું અથવા તલનું તેલ ૧ શેર, કપુર ૧૧ તોલો પહેલાં કપુરને ખરલમાં નાંખી તેને યુગ્મ ઘુટવું. ઘુટતી વખતે તેમાં થોડું થોડું તેલ નાંખતાં જવું. પછી બારીક વટાય ત્યારે તેમાં

ખાકીનું તેલ નાંખી એક સરખું મેળવી દેવું પછી ઝીણા લુગડામાંથી ગાળીને એક શીશીમાં ભરી રાખવું. એ તેલ શરીરના ઉપર ચોપડવાના કામમાં આવે છે.

૪૩. સાખુની મેળવણીનું તેલ:—કેસ્ટીક શોપ (સાખુ) નો ખારીક ભૂકો ૨૫ ઔંસ, કપુરનો ખારીક ભૂકો ૧૦ દ્રામ, સ્પીરીટ ઓફ રે-ઝમરી ૧૮ પ્રવાહી ઔંસ, પાણી ૨ પ્રવાહી ઔંસ એ બધાને એક ખાટ-લીમાં નાંખી એક સરખું મળી જાય ત્યાં સુધી વારંવાર હલાવ્યા કરવું. આ તેલ શરીર ઉપર ચોપડવાના કામમાં આવે છે. એને કંપાકિડ સોપ લીનીમેન્ટ પણ કહે છે.

૪૪. જાંબુનું તેલ:—એક મ્હોડું વાસણ લેઇને તેમાં મીઠા તેલથી એક કપડું પલાળવું. ત્યાર પછી સારા તાજા ફુલનો થર કરીને તે કપડું થર ઉપર પાચરવું. કપડા ઉપર ફરી ફરીને ફુલનો થર કરવો. આ પ્રમાણે એક પછી એક થર દેઇને તે કપડાને ઉત્તમ વાસ ખેસતા સુધી એમ કરવું. ફુલ સુકાઇ જવા આવે કે તરતજ તેને બદલે તાજાં ફુલ નાંખવાં જોઇએ. સાર પછી કપડા ઉપર જરા પાણી નાંખીને ગરમ કરી તેલ કાઢી લેવું.

૪૫. બદામની બીજનું તેલ:—બદામની બીજોને શેકી, ખાંડી તેનાથી આઠ ઘણા પાણીમાં નાંખી સુલા ઉપર મુકી ઉકાળવું. પાણી બધું બળી ગયા પછી ઉપર તેલ તરી આવશે તે તેલ એક વાસણમાં કાઢી લેવું અને એને તળીએ ખાંડ અથવા બદામનો કુચો રહેશે.

૪૬. જાયફળનું તેલ:—જાયફળને સારી પેઠે ખાંડીને ખારીક ભૂકો કરીને, એક કોથળીમાં ભરીને તે કોથળીને ઉના પાણીની ખાજ આપવી. અને સાર પછી લોઢાની ચીપોવડે તેલ નિચોવી કાઢવું. આ તેલનો રંગ નારંગીની માફક રહે છે. અને સુગંધીક રહે છે.

૪૭. શિલારસનું તેલ:—સુદ્ધ શિલારસ પાંચ દ્રામ, જાયફળનું તેલ દશ ટીપાં, અંબર ૬ ગ્રેન, બદામનું તેલ ૧ પાઇન્ટ. એ પ્રમાણે જાણસો લેઇને, અંદરના કટકા કરીને બદામના તેલમાં ઘસી પછી લખેલી જાણસો પેલા બદામ અને અંબરના ગિચ્રણમાં નાંખવી. ત્યાર પછી તેમાં પાણી નાંખી ધીમી આંચ પર મુકવું. અને બ્યારે તે સારી પેઠે ઉકળે એટલે નીચે ઉતારીને ઢાંકી મુકવું. સાર પછી તેને ગાળી લેવું. એટલે શિલારસનું તેલ તૈયાર થશે.

પ્રકરણ સતાવીસમું.

પરચુરણ અખયખી હુન્નરનો સંગ્રહ.

૧. ગમે તેવા જંગલી અથવા મસ્તીખોર ઘોડાને સહેલાઈથી તાબે કરવાની રીત:—ઘોડા વખતપર અમેરિકાના એક ગૃહસ્થ મી. ફેરીએ ઘોડા ઉપર પોતાની જાદુ અસર કરી તેને તરતજ તાબે કરવાના અખતરા કરી બતાવ્યા હતા, અને તેથી લોકોની જાણમાં ઘણી ઉત્ક્રાંતિ હતી. ઘોડો એવો મસ્તીખોર હોય કે પોતાની પાસે કોઈને આવવા ન દેતો હોય તોપણ ઉપર કહેલા ગૃહસ્થ પાસે ફક્ત એક બે મિનિટ રહેવાથી એક ઘેટાના બચ્ચા જેટલો ગરીબ થઈને તેની પાસે સુધ જતો અથવા તો તેના હુકમ મુજબ તેની પાછળ જતો. પ્રખ્યાત ઘોડાના ડાક્ટર મી. ફેલ્ડે ઉપરના ગૃહસ્થના આ છુપાભેદને લગતો કેટલોક ખુલાસો પ્રગટ કર્યો, પરંતુ તે ખુલાસો તેજ ભેદનો છે કે ખીજ અનુભવ ઉપરથી લીધેલો છે તે કહી શકાતું નથી; તોપણ નિચેનો ખુલાસો ઘણા લાંબા અનુભવનો હોવાથી અજમાએશ માટે પ્રગટ કરેલો છે. આ ખુલાસામાં આપેલી ચીજો લઘુ લખવા મુજબ પ્રયોગ કરવાથી ખાતરી થશે. હવે આ રીતથી ફતેહમંદ પરીણામ લાવવા માટે એટલું જરૂરું છે કે આપણે તેની સાથે કામ કરતી વખતે એકાંત બંધ જગ્યામાં રહેવું અને આપણે કામ કરીએ તે દરમિયાન તેનું ધ્યાન ખીજ બાજુ તરફ ખેંચે તેવી કોઈ ચીજ પાસે રહેવા દેવી નહીં. હવે કામ કરવામાં જોઈતી ચીજો નિચે મુજબ છે, કયુમીનના ખીજનું તેલ, રેડીયમનું તેલ અને ઘોડાના આગલા પગના ઘુંટણની ઉપર આશરે છ ઇંચ અંદરની બાજુએ ભીંગડા જેવાં બે ચાકોં હોય છે જેને ઘોડાનાપર અથવા પાંખ કહે છે (તેને વહેમી લોકો એમ માને છે કે ઘોડો જ્યારે સ્વર્ગમાં હતો ત્યારે તેને ઉપર લખેલે ઠેકાણે પાંખો હતી, પરંતુ પૃથ્વી ઉપર આવ્યા પછી તે પાંખો નીકળી ગઈ અને તે ઠેકાણે આ ચાકોંની નિશાની રહી ગઈ છે.) ઉપર કહેલી ઘોડાની પાંખો ભીંગડા જેવી હોઈને સહેલાઈથી ઉખેડી શકાય છે. તેની વાસ ખાસ તીખાસવાળી હોઈને ઘોડાને પસંદ પડતી જણાય છે. આ પાંખોને વાટીને બારીક ભુકો કરી રાખવો. કયુમીનનાં ખીજ આપનારો છોડ અસલ યુથીઓપીઆ દેશનો વતની છે. અને હાલ સીસીલી અને માલ્ટાના બેટામાં ઘણો વપાય છે. અસલના વખતથી લોકો તેને જ-

જુતા આવેલા છે. અને તેનું વર્ણન પ્રાચીન પુસ્તકોમાં મળી આવે છે, તેના તેલનો રંગ નારંગીઓ હોય છે. રોડીઅમનું તેલ કોનેરી બેટામાં ઉગતા એક લાકડામાંથી નીકળે છે. અને તે ખુશખો તરીકે ઘણું વપરાય છે ઘોડાને આ તેલની વાસ ઘણીપસંદ આવેછે. આ ખતે તેલ ઇથ્રેજ દવાની દુકાનોમાં મળેછે. ક્યુમીનના તેલનાં એક બે ટીપાં આપણી હાથે-ળીમાં નાંખીને ઘસવાં અને તે હાથ ઘોડાના નસકોરાં પાસે ધીમે ધીમે ફેરવવો. એટલે તેની વાસ તે સુંઘવા માંડશે. જ્યાં સુધી તેનું તમામ ધ્યાન તમારી તરફ ખેંચાય ત્યાં સુધી આ રીતે કરતા રહેવું. બાદ ઘોડાની પાંખનો ઊપર મુજબ વાટેલો ભૂકો એક મોટી ચપટી ભરીને લેવો અને તેને ગોળમાં મેળવી ઘોડાના મોંઢા પાસે ધરવો અને જો તે પોતાની મેળે ખાય નહીં તો ધીમેથી તેના મોંઢામાં નાંખવો. છેવટે રોડીઅમના તેલનાં આઠ ટીપાં એક નાની શીશી અથવા સૌથી સરસ અને શહેલી બેઢજો તો દરજીની આંગળીમાં શીવતી વખતે પહેરવાની અંગુ-લીમાં નાંખીને ઘોડાના મોંઢામાં રેડી દેવું. આ અને તેથી વધારે તેની સાથે ગાયાળુ વર્તણુંકથી ઘણું કરીને ઘોડો તમારો તાળેદાર નોકર થઈ રહેશે અને તમારી પાછળ આવશે, અને તેની સાથે તમને બધી છુટ લેવા દેશે. ઘણાજ હડીલો ઘોડો હશે તોજ આ રીત વધારે વાર કરવી પડશે. જો તમારી ગરજ હોય તો દિવસમાં બે ત્રણ વખત તેલ આ રીતે તેને સુંઘાડો અને ગોળી ખવરાવો; પરંતુ સૌથી મોટી સંભાળ લેવાતી જોછે જે કામ કરતી વખતે જોતાવળથી તેના શરીરને કાંઈ પણ હાનિ કરી તેનો મીઠાજ ઉચ્ચકરતા નહીં જો તે પ્રમાણે સંભાળથી કામ કરશે તો તમારો ઘોડો તમારા મિત્ર જેવો થઈ રહેશે અને જો તેનામાં કાંઈ મસ્તાઈ કરવાની ટેવ હશે તો તે પણ નીકળી જશે.

આજ કાલ આપણે એવા ઘણા દાખલા બેઢજો છીએ કે સારા કી-મતી ઘોડાઓ ઘણી વખતે પોતાના મસ્તીખોર સ્વભાવને લીધે નીરૂપયોગી થઈ પડેછે અથવા તો તેમનાથી કંટાળી જઈ સસ્તી કીમતે વેચી નાંખવા પડેછે. અને તેથી આ પ્રયોગથી મનુષ્યને બહુજ સુલભ ભરેલું મદદ પડશે.

૨. જાડા રાગ સુધારવાની રીત:—જેહીમધના સત્ત્વ અને વરી-આળીના નેત્રની ગોળી મોંઢામાં રાખવાથી ઘણી વખતે રાગ ઊપર સારી અસર કરે છે. મોટા પેરોડીએ નદીમાં કેડ સામા પાણીમાં ઉભા રહી કાંચા સ્વરથી કવિતાઓ બોલવી, આમ પંદર દિવસ કરવાથી પણ રા-

ગમાં ફેર થાય છે. બાદ હલકુ ખાણું ખાવું તથા ઠંડાં તાજાં ફળ ખાવાં.

૩. ચમત્કારી જીલાખ:—એક સાર પાણીજીવું નાળિયેર લઘુ તેને કાણુ પાડીને તેમાં નેપાળાનાં છોલેલાં બીયાં મેં સુધી ઠાંસી ઠાંસીને ભરવાં અને નાળિયેરમાંનું પાણી એમને એમ રહેવા દેવું. ત્યાર પછી તેને લાકડાનો મજબુત ડાટો મારીને તે ઉપર કપડમટી કરીને તે નાળિયેરને પંદર દિવસ સુધી ઉકરડામાં ડાટીને પછી કાઢવું; પછી અદરના નાળિયેરનું પાણી, કોપરું, અને નેપાળો સર્વને બારીક વાટયા પછી એક સ્વચ્છ કાચની બાટલીમાં ભરી રાખવું પછી જ્યારે રેય લેવાનો હોય ત્યારે તેનો લેપ ફક્ત હુટી ઉપર કરવો. એટલે થોડા વખતમાં જીલાખ થવા લાગશે જીલાખ બંધ કરવો હોય તો લેપ ઘોષ નાંખવો. એટલે જીલાખ બંધ થશે.

૪. કેનવાસ અથવા જીનના તંબુ વરસાદમાં ન ભીંજાય તેવી રીત:—પ્રથમ કપડાને ટટકડીના ગરમ પાણીમાં ડુબાવીને તરતજ સુગર ઓફ લેડ જેને એસીટેટ ઓફ એલ્યુમેના કહે છે તેના ગરમ પાણીમાં ડુબાવવું. એટલે એકજ દવાથી પાણીમાં નહીં ભીંજાય તેમ થશે.

૫. આંગળીમાં મજબુત બેઠેલી વીંટીને કાઢવાની રીત:—જો હાથની આંગળીઓમાં સોનાની વીંટી મજબુત બેઠી હોય અને નીકળતી નહીં હોય. અને આંગળી ઉપર સોજો ચઢ્યો તો તે વીંટી ઉપર થોડો પારો ધસવો એટલે વીંટી એટલી તો કકરી થશે કે જરા તેની ઉપર હથોડી ઢોકયાથી અથવા હાથ દાખ્યાથી તેના કટકા થશે. ત્યાર પછી એ વીંટીના કડકાને તાવવાથી જેવું ને તેવું સોનું થશે.

૬. રખખર કાપવાની રીત:—જ્યારે રખખરના કટકા કરવા હોય ત્યારે કાપતી વખતે છરી અગર ચપ્પુ ઉપર પાણીની ધાર કરવી એટલે રખખરના તુરત કટકા થશે. પાણીની મદદ શીવાય રખખર કાપવાને ક્ષણીજ મહેનત પડે છે.

૭. ફુટેલા હીરા સાંધવાની રીત:—એસિડ્લાસ ૧ ઓંસ, વિનિગર ૫૦ ઓંસ, સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ૨૦ ઓંસ, ગમ આમોનીયા ૦૧૧ ઓંસ, ગમ માર્સ્ટીક (રૂમીમસ્તકી) ૦૧૧ ઓંસ એ સત્રણી રકમોને એકત્ર કરીને ધીમી આંચ ઉપર મુકવું, અને જ્યારે આંગળી રહે એટલે ઉપરો ગમાં લેવું, જો હીરાને કોષ્ટ પણ ધાતુ ઉપર જડાવવો હોય ત્યારે આ મિશ્રણ લગાડીને જડાવવું.

૮. માખણને ત્રણ વર્ષ સુધી તાજુ રાખવાની રીત:—૧ ભાગ સુરોખાર, ૧ ભાગ ખાંડ, ૨ ભાગ મીઠું એ બધાંને જૂદાં જૂદાં પા-

રીક વાટીને મેળવી નાંખવાં. ત્યાર પછી ૧ રતલ માખણને ઉપર લખેલા ૧ ઐસ મિશ્રણમાં નાંખીને મેળવવું, સારખાદ એ મેળવેલા માખણને એક માટીના વાસણમાં અથવા લાંકડાની કથરોટમાં મેલી વાસણના મોંઢા ઉપર તેલ વાળો કાગળ મુકી ઉપર લાકડાનું ઢાંકણું ઢાંકવું. પણ તે વાસણમાંથી એક મહીના સુધી માખણને કાઢીને વાપરવું નહીં, કેમકે તેથી માખણ બગડી જશે. એવી રીતે રાખેલા માખણનો સ્વાદ તથા રંગ તાજા માખણના જેવો લાંબી મુદત સુધી રહેશે.

૯. અખરખની મૂસ બનાવવાની રીત:—અખરખ અને ચીકણી માટી એ બંનેનો બારીક ભુકો કરીને એકત્ર કરી પાણી મેળવીને તેની મૂસ કરવી, આ મૂસમાં કાચનો રસ કયો હોયતો મૂસને ન ચોટતાં અળગો રહે છે. સખબ કાચ ગાળવાને માટે અથવા બીજી કોઈ પણ ધાતુ ગાળવા માટે આવી મૂસ બનાવવી.

૧૦. સોનાનો પીળો રંગ વધારે ચળકતો કરવાની રીત:—સુરોખાર ૭ ભાગ, હીરાકશી ૨ ભાગ, જસત [આંખમાં આંજવા માટે વપરાય છે તે] ૧ ભાગ, ફટકડી ૧ ભાગ એ બધાને વાટીને પાણીમાં પીગાળવાં, અને તે પાણી સોનાના સામાનપર લગાડવું અને રંગ જરા રતાશપર લાવવો હોય તો જરા મોરચુથું નાંખવું.

૧૧. ખરક બનાવવાની સરસ રીત:—૧૦ શેર પાણીમાં માય એવડી એક ખાટલી પત્થરની લછ તેમાં આશરે ૧ શેર પાણી માય તેટલી જગ્યા ખાલી રહે તેમ પાણી ભરવું. અને તેમાં પાંચ રૂપિયાભાર ચોખ્ખો સુરોખાર નાંખવો. પછી તેને મજબુત ધ્રુવ મારીને તેપર મીણ અથવા લોખ ચોટાડવી. ખાદ તેને દોરી બાંધી ઉડા ફવામાં તળીએ પહોંચે તેમ કરવી; અને તે રિયતિમાં ૩-૪ કલાક રાખવી એટલે તે મુદતમાં તેમાંનું પાણી ઠરીને ખરક બની જશે. જલદી કરવા માટે ખાટલીને વખતે વખતે ઉંચી નીચી કરવી પડે છે, હવે ખરક કાઢવા માટે ખાટલી તોડવી પડે છે.

૧૨. લોઢાની સાંકળનું જોર માપવાની રીત:—સાંકળનો વ્યાસ કેટલા ઈંચ છે તે નોંધી લઈ તેને ૧૬ થી ગુણવા અને જે આવે તેનો ઘન કરવો. ખાદ જે આવે તેને ૦૩૫ થી ગુણવાથી જે જવાબ આવે તેટલા ટન વજન તે સાંકળ હોયડશે.

૧૩. મોતીની છીપ પાલીસ કરવાની રીત:—પહેલાં ઘણાંજ બારીક વાટેલા અકીકના છુકાથી ઘસીને ગરમ પાણીમાં ઘોષ નાંખવી.

બાદ એક જાડા કપડામાં અથવા ચામડામાં થોડો પટીપાઉડર લઈને સારી પેટે ઘસવાથી છીંપ ઘણી ચળકતી થાય છે.

૧૪. દુધનો બરફ બનાવવા માટે મિશ્ર:—બરફ ૨ ભાગ અને મીઠું ૧ ભાગ એ બંનેને મિશ્ર કરીને એક લાકડાના વાસણમાં નાંખવું બાદ એક દીનના ડબ્બામાં દુધ નાંખીને તે ડબ્બાને ઉપરના મિશ્રમાં મુકી ઉંચો નીચો કરવો. એટલે થોડીવારમાં અંદરનું મિશ્ર જામી જશે.

૧૫. બીજી રીત:—બરફના કટકા ૮ ભાગ અને જલદ હાઇડ્રો-ક્યોરીક આસીડ ૫ ભાગ એ બંનેને મિશ્ર કરી તે ઉપર મુજબ દુધનું વાસણ રાખી મુકવાથી પણ દુધ જામી જાય છે.

૧૬. વરસાદ કેટલે દુર પડે છે તે જાણવાની રીત:—વીજળી થયા પછી કેટલી શેકડે ગડગડાટ થાય છે? તે તપાસવું. જેટલી સેકડે થાય તેને ૧૧૪૨ એ ગુણવા; ગુણાકાર આવે તેટલા રીટને અંતરે પડે છે એમ જાણવું.

૧૭. આગ હોલવવાની સરસ રીત:—૪ ઓંસ કારબોનેટ ઓફ પોટાસને ગરમ પાણીમાં પીંગાળીને બાટલીમાં રાખી મુકવો. જ્યારે જોષ્ઠએ ત્યારે એક ટાઢા પાણીના કુંડામાં નાંખી તે પાણી આગપર છાંટવાથી આગ તુરત ખુમ્મજ જાય છે. કેરોસીન તેલની આગ લાગી હોય તો આ મિશ્ર કદી છાંટવું નહીં.

૧૮. બીજી રીત:—સલફેટ ઓફ સોડા અથવા શટકડી અથવા બીજી જાતના ખારોને પાણીમાં પીંગાળવી તે પાણી ઉપયોગમાં લેવું.

૧૯. ત્રીજી રીત:—ટંગસ્ટેટ ઓફ સોડાના પાણીમાં કપડાં હુપાવી કાઢવાથી તે જલદીથી સળગતાં નથી.

૨૦. ટીકીટમાં ગુદર જેવી ચીકાસ હોય છે તે બનાવવાની રીત:—ડેકસ્ટીન ૨ ભાગ, એસેટીક આસીડ ૧ ભાગ, પાણી ૫ ભાગ અને ચોખ્ખો દારૂ ૧ ભાગ એ બધાનું મિશ્ર કરી વાપરવું આ રીત અમેરીકાના યુનાઇટેડસ્ટેટ્સમાં વાપરે છે.

૨૧. ખાંડ જમાવીને સાકર કરવાની રીત:—એક શેર ખાંડ લાવીને ઘોષ અરધ તારી ચાસણી કરવી પછી એક માટીનું કોર વાસણ લાવીને તે વાસણને સુતરના તાર ચોટાડીને તેના છેડા બહાર રાખવા. પછી તે ડોગલીમાં તે ચાસણી ભરવી, ને તે ડોગલીનું મોંડું બાંધવું ને તે જમીનમાં ખાડો ખોદીને તેમાં ઉની ઉની રાખ ભરીને તે રાખમાં કાના મુધી તે ડોગલું ડાટવું, ને ત્રણ દિવસ મુધી તેમાં રાખવું.

પછી ત્રીજે દિવસે તે ડોગલું કાઢીને તડકે એક દિવસ ઉંધુ રાખવું. પછી
બીજે દિવસે ગાટી પલાળીને ચારે તરફ થર કરવો. તે ચાર ઘડી માટી-
નો થર રાખીને ગાટી ઉખેડી નાંખવી, પછી તે ડોગલું કોઈ થાય એટલે
એક થાળીમાં તે મુકીને હળવે રહીને તે ફોડીને કાઢી નાંખવાં ને તેમાં
જમાવેલી સાકર જેમાં જોઈએ તેમાં વાપરવી. આ સાકરના પાસા અ-
થવા પતરાં શુદ્ધ ચોખ્ખી ચીનાઈ સાકરના સરખાં થશે. તે સર્વે સામગ્રી
વીગેરેના કામમાં આવશે.

૨૨. માથાના વાળ ઉપરથી માણસના સ્વભાવની પરીક્ષા
કરવાની રીત:—જડા તથા કાળા વાળના ચહેરાનો માણસ મજબુત
મનનો અને પાકા વિચારનો પણ લગાર અનિતિવાન હોય છે. સીધા ઉ-
ભાવાળ તોછડાછપણું અને પ્રમાણીક સ્વભાવની નિશાની છે. ઘેરા ભુરા
વાળવાળો માણસ ઘણી તીણી લાગણીનો પણ મજબુત મનનો હોયછે,
પહોળી પટીવાળા અને વગર કરચલીના સરળ વાળ ગંભીર સ્વભાવ વ-
શાદાર દીક્ષ દેખાડેછે. જડા, ખડખડા અને ઉભાવાળ ચીરડાઉ, હડીતો
તથા તોછડાઈ સ્વભાવ દેખાડે છે; રાતા ખડખડા વાળવાળો માણસ મ-
જબુત મગજનો પણ ગુસ્સા તથા સર્વે પ્રકારોના ગુણથી પુર હોય છે.
સહેજ રાતા, રંગના તથા સહેજ ભૂરા રંગના મિશ્રવાળા વાળવાળું મા-
ણસ જે તેજદાર ગુલાબી ચહેરા સાથતું હોય તેો તે સર્વેથી સરસ સ્વ-
ભાવવાળું હોવું જોઈએ. સીધા ચળકતા અને નરમ વાળવાળો માણસ
મજબુત મનનો, મીઠા સ્વભાવનો, શાન્ત, વિચારવંત અને દયાળુ હોયછે.
રેશમ જેવા અતીશ્ય નરમ અને પાતળા વાળવાળો માણસ નાનુક લાગ-
ણીનો પણ ભલા દીક્ષનો હોય છે. કરચલી વાળવાળો ઉતાવળો, આકળો
અને હુલ્લડ સ્વભાવનો હોય છે. શીકા સહેજ રંગના વાળ મુસ્ત સ્વભાવની
નિશાની છે.

વાળની અંદર જે રશાયણી તત્વનો વધારે ભેગ હોય તે મુજબ
વાળ રંગ પડેછે; અને તે રશાયણી તત્વ માણસના ઉપર અસર કરે છે,
દાખલા તરીકે જે વાળમાં ગંધકતું તત્વ ઘણું હોય તે વાળ રાતો રંગ
પડેછે, અને રાતા રંગના વાળવાળો માણસ ઘણા ગુસ્સાવાળો હોય છે;
તે તેઓના સ્વભાવ ઉપર ગંધકથી થતી અસરને લીધે છે. ઘેરા કાળા
વાળમાં લગભગ સઘળો ભાગ ચોખ્ખા કારબોનનો હોયછે. વાળમાંના ર-
શાયણી તત્વો લોહી સાથે ભેળાઈને માણસના સ્વભાવ ઉપર ઘણી સારી
અસર કરી શકેછે.

૨૩. બળદના શરીરની રચના ઉપરથી તેના ગુણ બાણ-
વાની રીત:—ચપળ આંખો, પાતળી અણીદાર પુંછડી, ટુંકી નળી,
મોટી છાતી, કમાનદાર પાંસળી વિગેરે પણ ચપળતાના ચિન્હો છે. સાં-
ભળવા પ્રમાણે અણીદાર અને પાતળી પુંછડી એ વધારે ચપળતા દર્શા-
વેછે, તથા મજબુત શરીર, પહોળી છાતી, સારા પગ, આગલા પગના
વચમાં જેમ અને તેમ વધારે અંતર હોવું જોઈએ, ખભાનું હાડકું જે-
મ અને તેમ પાછળ પડતું હોય અને સારા સ્નાયુથી ભરેલું હોય, તેવા
બળધ સારી પક્તિના ગણાયછે.

૨૪. ઘોડાના શરીરની રચના ઉપરથી ગુણ બાણવાની રીત:—
જે ઘોડાને તેસ એટલે લગામની જગ્યાએ અણીદાર દાંત અને બાજુએ
એક એક હોયછે તે જે મોઢાની બહાર જણાતા હોય તો તેને ગજદંત
કહેછે અને તે ખોડ ગણાય છે.

૨૫. બીજી રીત:—જે ઘોડાના પાછલા પગના ગુહણની પાછળ-
ના હાડકાં ચાલતી વખતે એક બીજાને અડે છે તેને કુલુજ કહે છે. આ
ઘોડો સ્વારી માટે ખરાબ ગણાય છે.

૨૬. ત્રીજી રીત:—જે ઘોડો ચાલતી વખતે પાછળના પગ ધણા
ફલાવીને ચાલેછે. તેને સપાદરો કહે છે. આ નિશાની ખરાબ છે. પણ તે
ખોડ ગણાતી નથી.

૨૭. ચોથી રીત:—જે ઘોડાના પાછલા પગ કુકડાના પગની મા-
ફક સીધા હોય તેને મુરપા કહેછે અને તે સારા ગણાયછે.

૨૮. પાંચમી રીત:—જે ઘોડાની ખરી થાળીની માફક પહોળી
હોય તે સ્વારી માટે ખરાબ ગણાયછે.

૨૯. છઠ્ઠી પરીક્ષા:—જે ઘોડાના આગલા બે પગ સફેદ હોય છે
તેને મુગલ લોકો મુલકુલ ફેદાન કહેછે. એને તે લોકો એખ ગણેછે.

૩૦ સાતમી પરીક્ષા:—જેના પાછલા બે પગ સફેદ હોય તેને
પણ એખ ગણેછે.

૩૧. આઠમી પરીક્ષા:—જે ઘોડાનો આગળનો તેમજ પાછળનો
ડાબો પગ સફેદ હોય તે એખ ગણાયછે.

૩૨. નવમી પરીક્ષા:—જે ઘોડો પોતાના કાન આખો દિવસ ઢા-
બેલા અથવા જેડેલા રાખતો હોય તે ખરાબ હોયછે.

૩૩. દસમી પરીક્ષા:—જે ઘોડાનું કપાળ વચમાંથી ટેકરાની મા-
ફક ઉપડેલું હોય તેને ધણો ખરાબ ગણે છે.

૩૪. અગ્નીઆરમ્ની પરીક્ષા:—જે ઘોડાના કપાળમાં પાનના આ-
કારનું ટીલું હોય તે અરાળ ગણાય છે.

૩૫. બારમી રીત:—જે ઘોડો ચાલતી વખતે હ્રમ બહાર કાઢીને
આવે તે પણ અરાળ ગણાય છે.

૩૬. તેરમી રીત:—જે ઘોડો પાણી પીતી વખતે પાણીમાં ધણું
ઉંડું મોંદું ડુબાવે તે અરાળ ગણાય છે.

૩૭. ચૌદમી રીત:—તેમ જે દાણો ખાધા પછી તોળરામાં ઘોડો
રહેવા ન દે તે પણ અરાળ ગણાય છે.

૩૮. પંદરમી પરીક્ષા:—જે ઘોડો ઉભો ઉભો ઉંધ લે પણ જ-
મીનપર સુત્રે નહીં તે ઘણો સારો ગણાય છે.

૩૯. સોળમી પરીક્ષા:—જે ઘોડાની ગરદન ચારે બાજુ ફરી શકે
છે તે ઘોડો ઘણો અરાળ છે. એટલે તે ઘણી વખત સ્વારને મોઢાથી
પકડી નિચે નાખી દે છે.

૪૦. સત્તરમી પરીક્ષા:—જે ઘોડાના ખભાની ટોચ ઉપર ગાય-
ની માફક ખુધ જેવું માંસ વધેલું હોય તે સારો ગણાય છે.

૪૧. અઠારમી પરીક્ષા:—જે ઘોડો દેખાવમાં હરણ જેવો હોય
તે સારો ગણાય છે.

૪૨. ઝોગણીસમી પરીક્ષા:—જે ઘોડાની ખરી ઉપર હાડકું વ-
ધેલું હોય છે તે અરાળ છે. અને તે ઘોડો જલદી લંગડો થાય છે.

૪૩. વીસમી પરીક્ષા:—ઘોડાનો રંગ ખીજો હોય તે કાળાવાળ
હોય તે અરાળ ગણાય છે.

૪૪. એકવીસમી પરીક્ષા:—ઘોડો સફેદ રંગનો હોય તે કાળાવા-
ળ હોય તે અરાળ ગણાય છે.

૪૫. બાવીસમી રીત:—ઘોડાની ગરદન સીધી હોય તો તે સારો
ગણાય છે.

૪૬. તેવીસમી રીત:—ઘોડાની છાતી ગાયની માફક આગળ ની-
કળેલી હોય તે એળ નથી.

૪૭. ચોવીસમી રીત:—જે ઘોડાની એક આંખમાં ફરી હોય તો
મોટી એળ છે.

૪૮. કાથા તેમજ ખીજાં દોરડાં દેવતામાં બળે નહીં તેમ
કરવાની રીત:—ગારીક આસીડ ૨ પૌંડ, નવસાર ૧૫ પૌંડ; ટંકણખાર
૩ પૌંડ અને પાણી ૧૦૦ પૌંડ આ બંધાને મિશ્ર કરી દોરડાં તે પાણી-

માં હુળાવી કાઢવાં.

૪૯. કોતરેલા લેખની અલણ માણસ પણ નકલ કરે એવી રીત:—ચોખ્ખું મીણ ૨ ભાગ, અને રાળ ૧ ભાગ એકઠાં પીંગાળી તે મિશ્ર લેખવાળા પત્થર ઉપર રેડવું અને ઠંડુ થયા પાદ સંભાળથી ઉખેડી લઇ તે ઉપર નકલ લેવાની શાહી લગાડી તે સારા કાગળ ઉપર જરા પાણી ચોપડી તે ઉપર દાખવા એટલે તેની આખેહુળ નકલ પડેલી દેખાશે, જે આ મીણ ઉપરથીજ વધારે નકલો છાપવી હોય તો ઉપર પ્લાસ્ટર ઓફ પારીસ અથવા જેને હુપસમ અથવા ચીરોડી કહે છે તે પાણીમાં મેળવી રેડવી એટલે તેમાં સઘળા અક્ષર ઉપડી આવશે. આ છાપ ઉપર ખેલેલેડ અથવા પ્લેમેગોનો પારીક ભુકો છાંટી તે ઉપર વીજળીની મદદથી ત્રાંખાનો ગીલ્ટ ચડાવે છે એટલે પતરાની આકૃત ગીલ્ટ સઢે છે.

૫૦. રખખરનો સીકા બનાવવાની રીત:—છાપવાનાં ખીખાં અથવા ખીખ કોતરેલા પદાર્થ અથવા નામનો સીકકો રખખરમાં બનાવવા માટે પ્રથમ તેની છાપ પ્લાસ્ટર ઓફ પારીસને પાણીમાં મેળવી તે ઉપર લેવાય છે. પાદ તેને સુકવ્યા પછી તે ઉપર ચોખ્ખા ધન્ડીઆ રખખરનો કટકો મુકી તે બનેને લોખંડના પ્રેસ [દાખવાનો સંચો] માંની પ્લેટની વચમાં ગોઠવીને થોડો દાખ આવે તેવી રીતે ફરવે છે; અને પછીથી બધાને સાર કાયલાના દેવતામાં મુકે છે અને જેમ જેમ રખખર પીંગળતું જાય છે તેમ તેમ દાખ વધારતા જાય છે એટલે તમામ અક્ષરમાં રખખર ઊતરી જાય છે. આ રીતે રખખરનો રંગ બદલાઇને સ્વેટના રંગ જેવો થાય ત્યારે કાઠી લઇ ઠંડુ થયા પછી દાખ કાઠી નાંખીને રખખર કાઠી લે છે અને પછીથી નેઇએ તેવા હાથાપર ખેસાડે છે આ કક્કા કુંકી હકીકત છે.

૫૧. સરેસનું પાણી હુમેશાં બગડ્યા વીના પ્રવાહી રહે તેવી રીત:—જેથી અઢી ભાગ નાઇટ્રીક આસીડને ૪૦ થી ૫૦ ભાગ પાણી સાથે મેળવવું આ પાણીમાં સરેસના કટકા ૨૪ કલાક સુધી ભિન્નવી રાખવા અને ત્યાર પછી તે વાસણને દેવતાપર મુકીને સરેસ પીંગાળી નાંખવો; આ રીતે બનાવેલો સરેસ ખીલકુલ બગડ્યા વીના લાંબો વખત રહી શકે છે.

૫૨. કેરોસીનથી સળગેલી આગ જલદી બુજવવાની યુક્તિ:—એક વિદ્યાને એવી શોધ કરીછે કે કેરોસીન સળગવાથી આગ સ-

ગળી હો તો તેને ખુજવા માટે સર્વથી સરસ ઉપાય તેના ઉપર દૂધ છાંટવાનો છે. જો દૂધ ન મળી આવે તો ખીજે ઉપાય લોટ છાંટવાનો છે. આ બંને ઉપાયની સત્યતા અનુભવી જોવી જોઈએ છે.

૫૩. બત્તીમાં ઉલ્લસ લાવવાનો ઉપાય:—એક વિકાન જણાવે છે કે તેલના ડબ્બામાં એક ચમચી ભરીને મીઠું નાંખ્યું હોય તો તેથી બત્તીમાં ઉલ્લસ બહુ વધે છે.

૫૪. તીડાને નાશ કરવાનો એક પ્રાચીન ઉપાય:—પ્રાચીન ગ્રંથોમાંથી તીડાના સખંધમાં ફેટલાંક લખાણે તપાસતાં મળુમ પડે છે કે આગલા વખતમાં ઇટાલીયન લોકો તીડાના ઇંડાંઓનો નાશ કરવા માટે હુકરોનાં ટાળેટાળાંઓને ખેતરમાં છોડી દેતા હતા, અને આફ્રીકામાં જ્યાં તીડાનાં ઇંડાં મળુમ પડે ત્યાં આગળ રાતની સમયે જાકરોનાં ટાળાં છોડવામાં આવતાં જેથી સવારમાં માંડ માંડ ઇંડાં જીવતાં રહેવા પામતાં.

૫૫. પેન્સીલના અક્ષરો ન જાય તેમ કરવાની રીત:—દૂધને ગરમ કરીને તેપરની મલાઈ કાઢી લેવી. આ દૂધ પીંછીવતી તમામ કાગળપર ફેરવીને સુકાવી દેવાથી તે અક્ષરો જશે નહીં.

૫૬. જંગલ વિગેરેનું ખરાબ પાણી સાફ કરવાની રીત:—તે પાણીમાં થોડી રટકડી પીંગાળી નાંખીને તેને ૨૪ કલાક રહેવા દઈ બાદ ગાળી દેવું. તેટલી મુદતમાં સધળો પાણીમાં ગળી ગયેલો કચરો જે ખડેલાં દેખાતો નહેતો અને જેથી તંદુરસ્તી બિગાડે છે તે નિચે જોડી જાય છે.

૫૭. ચુંદરનું પાણી સડી જતું અટકાવવાની રીત:—ચુંદના પાણીમાં થોડાં ટીપાં સેલાસીલીક આસીડ નાંખવાથી તે બગડશે નહીં.

૫૮. છત્રીનાં ધડ ચોંટી જતાં અટકાવવાની રીત:—છત્રીને સાફ પેટે લુસી તેનીપર સધળે કેકાણે ટરપીન્ટાઇન તેલનો મજબુત હાથ મારી સુકવવી.

૫૯. બગાવના શરીરની રચના ઉપરથી ગુણ જાણવાની બીજી રીત:—આગલા પગની નળીનું હાડકું બિપરના પ્રમાણમાં લાંબુ હોય, બીજી મજબુત અને મઠેલી હોય, ગરજના હાડકાથી પેટની નિચે સુધી માંપતાં જેટલી લંબાઈ આવે તે કરતાં આખા પગની લંબાઈ ઓછી હોય તેમ વધારે સારું; પાછલા પગ મજબુત અને રનાયુથી બરપુર હોવા જોઈએ, પાછલા પગના ગુદાનું ચુંદર નમી ગયેલા તેમજ એક બીજાને અડના રહેવા ન જોઈએ પરંતુ સીધા જોઈએ; ને સીધા ન હોય તો

તે નખળાની નિશાની છે કામ કરનારાં જનનવરમાં ખીજી ખાશીચન એ હોવી જોઈએ કે, તે ચપળ અને ગાયાળ હોવાં જોઈએ; શરીરમાં કોવત જોઈએ જરૂરું છે તેટલાજ આ એ ગુણ પણ જરૂરના છે. બારે શરીર-વાળા જનનવર કરતાં હલકા શરીરવાળા વધારે પસંદ કરવા યોગ્ય છે; કારણ કે હલકાં કામ માટે તે વધારે લાયક ગણાય છે અને ઝડપથી કામ કરી શકે છે.

૬૦. દૂધનું માખણ હુમેશાં કરતાં વધારે ધાય એવી રીત:—પ્રથમ દૂધને ગળીને ફેરનહીટકૃત ઉબ્બતામાપક યંત્રની ૧૨૦૦ જેટલું ગરમ કરવું, અને પછી તમાગ ઠંડુ થઈ જાય ત્યાર પહેલાં તેમાં જરા હાથ નાંખી એક રાત અથવા તેથી વધારે વખત જે જગ્યામાં ઉપરના યંત્રની ૮૦૦ થી વધારે ગરમી ન હોય ત્યાં મુકવું. એટલે તેનું દહીં થઈ જશે, દહીંમાંથી માખણ કાઢવા માટે તેને એક વાસણમાં નાંખી પ્રથમ પાંચ મિનિટ ધીમેથી (૧ મિનિટમાં ૬૦ વખત) પછીની પાંચ મિનિટમાં તેથી વધારે (મિનિટમાં ૮૦ વખત) અને છેવટે (૧ મિનિટમાં ૧૨૦ વખત) ઘણી ઝડપથી પાંચ મિનિટ વસોવવું એટલે માખણ તરી આવશે. સરાસરી ૨૫ થી ૩૦ શેર દૂધમાંથી ૧ શેર માખણ નીકળે છે.

૬૧. માખણ બગડી ન જાય તેવી રીત:—દૂધમાં મેલા દાથ નાંખવાથી માખણ બગડે છે. દહીં રાખવાની જગ્યા સારી હવા આવજન વધે કરતી હોય તેવી અને ઠંડી હોવી જોઈએ, અને તેમાં ખસાખસ આવવી ન જોઈએ. દહીં વસોવતાં પણ સંજાળ રાખવી જોઈએ. અને માખણ ઉપર આવવા માટે કે તરતજ વસોવવું બંધ રાખવું. માખણમાં ઘણું પાણી રહેવા ન દેવું. અને ઘણીવાર હાથવતી ચુંથવું નહીં. ઘણું ઠેકાણું (સુખ્તે કરીને યુરોપમાં) માખણ રાખી મુકવા માટે તેમાં મીઠું મેળવે છે. અને તે વખતે ઘણું મીઠું નાંખાયું હોય તો માખણ બગડી જાય છે. ગાયોને ગંદ પાણી પાવાથી અને ઘણો ગરમ ખોરાક આપવાથી તેમજ થાય છે.

૬૨. ખસાસ કરવાની રીત:—કપુર તોલો ૧, એલચી તોલો ૧, સાકર તોલો ૧, જીમખતો ગોળ તોલો ૧, એ સર્વ એકત્ર કરીને કાંસાની થાળીમાં મુકીને ઉપર ચીની પાલો ઉઘો પાડી ઘડુંના લોટની કણેક કરીને તેથી મોં ખીડવું અને તે પાલા ઉપર બીનું લુગડુ ચોવડુ કરીને મૂકવું અને ત્યાર પછી તે થાળીની નીચે ધીમે ધીમે કરવો, તે ઘડી ૩ અગર ૪ પછી ઠંડુ પડવા દેવું. પછી ઉઘાડી પાલો ચોટલું ઉખાડી લેવું.

તેથી શુદ્ધ ધરાસ થશે.

૬૩. બૂટ તથા જોડાને લગાડવાનું ખસાકોંગ બનાવવાની રીત:—સલક્યુરીક એસીડ ૨ ભાગ, મીઠું તેલ ૧ ભાગ, ગોળ ૩ ભાગ, બાજેલા હાથી દાંતના કોલસાનો બૂકો ૪ ભાગ, એ પ્રમાણે રકમો લઈને તેને ધરાધર મેળવીને લગાડવું એટલે ઉત્તમ ખસાકોંગ થશે.

૬૪. શીંગડાંને કચકડાના જેવાં બનાવવાની રીત:—કળીચુનો ૨ તોલા, મુરદારસીંગનો ભુકો ૧ તોલો. તેમને સાચુના શીણમાં મેળવી, નરમ લાઢી જેવું કરી શીંગડાં ઉપર પીંછીથી ધરાધર લગાડવું, અથવા ચીનામણુ પાડવું. પછી સુકાવા દષ્ટ પાંચ કલાક પછી ઘસવડે ઉપરનો ચુનો કઢાડી નાંખવો.

૬૫. ખીજી રીત:—કળીચુનાના પાણીને સારી પેઠે ગાળી તેમાં કડનાલ મેળવી પીંછીથી શીંગડાં ઉપર લગાડવું. જે જરૂર જણાયતો સુકાયા પછી તેનાપર એ મેળવણીનો ડ્રી ખીજે હાથ મારવો.

૬૬. ત્રીજી રીત:—કળીચુનો ૯ દ્રામ લઈ એક ઓંસ મુરદાર-સીંગમાં નાંખી લાઢી જેવું થાય તેટલો વાછન દારૂ મેળવી પીંછીથી શીંગડાં ઉપર લગાડી ચાર કલાક પછી ઘસથી કઢાડી નાંખવું.

૬૭. શીંગડાંના બટુણને છીંપના જેવાં કરવાની રીત:—શીંગડાંનાં બટુણને પ્રથમ સુગર ગ્રોષ લેડ અથવા ઓસીટડ ગ્રોષ લેડના પાણીમાં ઉકાળવાં, પછી ઘણાજ કમળોર હાઇડ્રોકલોરીક આસીડમાં બોળી રાખવાથી છીંપના જેવાં ચળકતાં થશે.

૬૮. શીંગડાંની કાંશકીઓને છીંપના જેવી બનાવવાની રીત:—કાંશકીઓને પ્રથમ નાઇટ્રેટ ગ્રોષ લેડમાં એક રાત બોળી રાખી ખીજી દીવસે ૩ તોલા નાઇટ્રીક આસીડ અને ૯૭ તોલા પાણી એ બંનેના મિશ્રમાં પા કલાક બોળી રાખી ચોખ્ખા પાણીથી ઘોષ નાંખવી.

૬૯. લીંબુનો રસ બનાવવાની રીત:—સફેદ અને ચોખ્ખો સરકો ૧ પેંટ, સફેદ ખાંડ ૦૧૧ ઓંસ, લીંબુની છાલનું ઓસેન્સ ૩૦ ટી-પાં એ બધાને એક બાટલીમાં મેળવવાં.

૭૦. મેલા કાચને સાફ કરવાની રીત:—ઘણાજ મેલા અથવા કાચ ઉપર નાઇટ્રીક આસીડ અથવા આમોનીયાનું પોતું ફેરવવાથી તરત સફાઇદાર થશે.

૭૧. આગમાં બળે નહીં તેવું છાપડું કરવાની રીત:—ચુનો, મીઠું અને રાખ એ ત્રણ ચીજોને સાથે મેળવી છાપડાને તળે ઉપર લ-

ગાડયું હેમ તો આસપાસના ઘરમાં આગ લાગે તે વખતે આ છાપરા ઉપર દેવતા પડવાથી પણ સળગશે નહીં જો સફેત રંગ પ્રસંદ ન હોય તો તેમાં થોડુંક દીવાનું કાળજી જિમેરી કાળો રંગ કરવો.

૭૨. ફલાનેલના કપડાંને ધોવાની રીત:—ફલાનેલના કપડાંને એક પોહોળા વાસણમાં મુકીને જીપર ગરમ ખળખળતું પાણી રેડવું પછી ખીજ ગરમ પાણીના વાસણમાં સાબુનું શીણ કઢાડી તેમાં મસળીને ધોવાં તેથી ફલાનેલ નરમ તથા નવા જેવી થશે અને તે સ-શાષ્ટાર ઉધડશે.

૭૩. સોનેરી ફીટને સાફ કરવાની રીત:—સોનેરી ફીટ તથા લેસનો રંગ ઝાંખો પડી ગયો હોય તેને સાફ કરવા માટે ૪૮કડીનો ખારીક મેદા જેવો ભુકા કરી તેને અસવડે ફીટ ઉપર ઘસીને લગાડવો.

૭૪. કાંદા ખાધાથી મોંદુ વાસ માટે તેનો ઉપાય:—થોડો અજમે અથવા લવીંગ ચાવવાં એટલે કાંદાની વાસ આવશે નહીં.

૭૫. જંગાલ ખનાવવાની રીત:—ત્રાંખાના એક નાના તાંસ-જામાં નવઢાંક ત્રાંખાનો ભુકા અને ૦ શેર નવસાર નાંખી, પછી ખીજ ત્રાંખાના એક વાસણમાં લીંબુનો રસ ભરી તેમાં પેલું તાંસણુ ડુબે તેમ સુકવું, પછી તે વાસણ ઉપર ઢાંકણું ઢાંકી ચાળીસ દહાડા રહેવા દેવું. જો એટલા દહાડા વચ્ચે તેમાંનો રસ સુકાઈ જાય તો તેમાં ખીજો લીંબુનો રસ નાંખી તાંસણુ તેમાં ડુબતું રાખવું. પછી તેમાંથી તે ભૂકા કાઢી સુકવી તેને ખારીક વાટવો એટલે જંગાલ થશે.

૭૬. દૂધને ખાટું થતું તથા બગડી જતું અટકાવવાની રીત:—૧ પેટ દૂધની અંદર દસથી બાર ગ્રેન કારબોનેટ અથવા કારબો-નેટ ચોપ્પ સોડા નાંખવો, જોવા દૂધને આઠ અથવા દસ દહાડા સુધી મધ્યમ હવામાં રાખી મુકયાથી બગડતું નથી.

૭૭. તાજા દૂધને દસ દીવસ સુધી રાખવાની રીત:—એક ચીનાઈ અથવા કાચના વાસણમાં દૂધને નાંખી તેમાં રાઇના તેલનાં ટીપાં થોડાં નાંખ્યાથી દૂધ ખાટું ન થતાં જેવું તાજું હોય તેવું ને તેવું દસથી વધારે દહાડા તાજું રહેશે.

૭૮. વીજળી હાથે પાડવાની કળા:—લાઇકોપોડીયમ મુકીમાં લેઇ દીવાની ૨૨તો છાંટવો એટલે વીજળીના જેવા ભડકા થશે.

૭૯. ખીજી રીત:—રાજ પ ભાગ, બંદૂકનો દારૂ અથવા કપુર ૧ ભાગ લેઇ જીપલી રીત પ્રમાણે કરવું.

૮૦. આંટણુનો ધલાજ:—પગમાં તંગ બુટ અને જોડા પહેરવાથી આંટણુ પડે છે, માટે બુટ અગર જોડા ધણા તંગ પહેરવા નહીં.

૮૧. ખીજી રીત:—દરરોજ આંટણુ ઉપર મીઠું તેલ ચોપડવું.

૮૨. ત્રીજી રીત:—નરમ વાળની પીંછી વડે એસેટીક આસીડ ચોપડવું.

૮૩. ઉબગરોનો ઉપાય:—જો રાત્રે ઉબગરો પડ્યો હોયતો તેના ખીજે દહાડે એક કાચના ખાલામાં ૧ શેર ટાકું પાણી રડી તેમાં ૧ તોલો ખાંડેલી સાકર અને ૧ તોલો લીંબુનો રસ નાંખી પીવું.

૮૪. જર્મનસીલવર પાડીસ કરવાની રીત:—ઓક્સાઇડ ઓફ આયર્નને તેલ સાથે મેળવી ચાગડાના કટકા ઉપર લઇ ધસવાથી જર્મનસીલવરની ચીન્નેપર સારો ચળકાટ આવે છે.

૮૫. દાડના ગંધનો નાશ કરવાનો ઉપાય:—નાગરમોથ, કાઝો વાજો, કઠ, જીરું, ઘણા અને એલચી એજોને ચાવતાં ચાવતાં જે ગાણુસ રાત્રામાં વાતચીત કરે તેના મ્હોઢાની સ્વાભાવિક દુર્ગંધ ટળી જાય છે. અને દાડ પીધાનો તથા લસણ વિગેરે ખાધાથી થએલો દુર્ગંધ પણ અવશ્ય ટળી જાય છે.

૮૬. ધીમાં ચરખી અથવા ખોપરેલ તેલનો ભેગ પારખવાની રીત:—ધીમાં ચરખી અથવા ખોપરેલ તેલનો ભેગ થાય છે. બકરાં, ઊંટ અને ખીજાં જનાવરોનાં ધી તથા મહુડાના તેલનો ભેગ સારા ધીની સાથે દગાથી કરવામાં આવે છે. ધીનું વિશીષ્ટ ગુરુત્વ ૯૧૦ થી હેઠળ હોતું નથી, ખીજા તેલ અને ચરખીના વિશીષ્ટ ગુરુત્વ ૯૦૨ થી ૯૦૫ હોય છે.

૮૭. ખીજી રીત:—સારા ધીની વાસ કે સ્વાદની સાથે પરખાવનાં આ ચીન્ને માલુમ પડે છે. ધીને ગરમ કરવાથી એ ખાળતની ઓક્સાઇડ વધારે શહેલાઈથી થાય છે. ભેગ વગરનું ધી શહેલાઈથી થીજી જાય છે. અને ચરખી વિગેરેના ભેગવાળા ધીને થીજતાં વાર લાગે છે, ભેગવાળા ચીન્નેને થીજવાને વધારે ટૂંકી જોઈએ છે.

૮૮. મુતની ચીમની ઉપરની મેશ સાફ કરવાની રીત:—મુતની ચીમની ઉપર મેશ લાગી હોય તેને સાફ કરવા માટે ચાલદાની મુઢા ઉપર મુકેલી હોય અને પાણી ઉકળે ત્યારે ચાલદાનીના મોંઢામાંથી વરાળ ચીમનીમાં બે વણ વાર જવા દેવી. તેથી કાચની ચીમની ઘણીજ સફાઈદાર થશે. પછી મુઢા કપડાના કટકાથી સોધ નાંખવી.

૯૯. કાચ તથા ખુરશી ઉપર જડેલી કુમાસ અથવા છીંટ-
ના કપરને સાફ કરવાની રીત:—તે કપડા ઉપર ઘઉંનું સુકું થુલું
નાંખી ફલાનેલના કપડાથી ઘસીને સાફ કરવું.

૯૦. ફેટાઆફ ઉપરથી શાહીના ડાઘ કાઢવાની રીત:—ફે-
ટાઆફની ઉપર લખવાની કાળી શાહીના ડાઘ પડ્યા હોય તો ગ્રાઇસ્ટ
શોશન ઓફ ઓકઝાલીક આસીડ પીંછીથી તે ડાઘ ઉપર લગાડવું.

૯૧. પીપને સાફ કરવાની રીત:—થોડા રતલ સુકો ચુનો પીપ-
માં નાંખી તેમાં પાણી રેડીને ખંધ કરવું. થોડીવાર પછી તેમાં ખીજી
પાણી રેડી તે પીપને ગગડાવવું. પછી ચોખ્ખા પાણીથી ધોઈ કાઢવું.

૯૨. હાડકાંને સાફ કરવાની રીત:—સુકો કળીચુનો અને થુલાને
પાણીમાં મેળવી તેમાં હાડકાં બોળી તેપર ચીકાસવાળી ચીજ નીકળી જાય
અને હાડકાં સફેદ થાય ત્યાં સુધી બિડાળવાં.

૯૩. કટાએલા લોઢાને સાફ કરવાની રીત:—કટાએલી જાજી-
સોને મીઠા તેલમાં બે દહાડા સુધી બોળી પછી કહાડીને તેને કઠણ ચુ-
નાથી સાફ કરવી.

૯૪. ચીનાઇ સાદરીને સાફ કરવાની રીત:—ચીનાઇ સાદરી
ખરાબ થઇ હોય તો નીમકના પાણીમાં જનડા કપડાના કટકાને બોળી
તેથી સાદરીને ધોવી. પછી ખીજા ચોખ્ખા કપડાથી લુછીને સુકા કરવી,
તેથી સાદરીનો રંગ પીળા ન પડતાં અસલ મારક સફેદ રહેશે.

૯૫. તલવારને સાફ કરવાની રીત:—ઈંતરડીના ખારીક આજે-
લા બુકાને તેલમાં મેળવી તેથી સાફ કરવી, પછી ઈંતરડીના સુકા ખા-
રીક બુકાથી સાફ કરવી સારખાદ કોલસાનો બુકો અને ચામડાથી પા-
લીસ કરવી.

૯૬. જર્મન સીલવરને સાફ કરવાની રીત:—રોટન રોટના
ખારીક બુકામાં તેલ નાંખી મેળવીને સાફ કરવું.

૯૭. સોનાની ખનાવેલી અથવા સોનેરી ગીદર કરેલી જ-
ાણસોને સાફ કરવાની રીત:—અરીઠાના શીણના પાણીને જરા ગરમ
કરી તે પાણીથી જાણસોને ધોઈ નરમ મલમલના ચોખ્ખા કપડાથી અ-
થવા સેમોઇસ લેધરથી લુછીને સાફ કરવી.

૯૮. કાનસને સાફ કરવાની રીત:—લોઢાની કાનસ ખરાબ થઇ
ગઇ હોય તો તેની ઉપર બેનઝોલનાં થોડાં ટીપાં નાંખી જુસથી સાફ કરવી.

૯૯. સફેદ ફેલાનેડનાં કપડાં પીળાં થઇ ગયાં હોય તેને

પાછાં સફેદ કરવાની રીત:—૧. રતલ ચોખા સાચુને ૧૫ પાટલી પાણીમાં પીંગાળી તેને સારી પેઠે હલાવી તેમાં બા ઐંસ લાઇકર એમોનીઆ નાંખવો. આ મેળવણીમાં કપડાંને બોળી રાખી પછી નિતરા પાણીથી ધોઇ કાઢવું.

૧૦૦. રંગેલાં કપડાં ધોવાની રીત:—કાંઈ પણ જાતનું રંગેલું કપડું ધોવા પહેલાં તેને જે પાણીમાં થોડો માયાનો ભુકો ભીજવ્યો હોય તેમાં પલાળી રાખવાં ૫ ભાગ તેલ અને ૫ ભાગ ખારો એ જાતેને મસળીને એક કુંડા પાણીમાં નાંખી તેમાં કપડાં ભીજવી રાખવાથી કાળાં કપડાંનો રંગ ઘણો સુધરે છે.

૧૦૧. રેશમ, કાશમીરી અને આલપાકાનાં કપડાં ધોવાની રીત:—૨૧ શેર ગરમ પાણીમાં બા રૂપીઆબાર ટંકણુખાર નાંખી ઉપરનાં કપડાં ધોવાથી ઘણાં સાફ થાય છે. અને તેમનો ચળકાટ જતો નથી.

૧૦૨. નહીં વાપરેલાં જીનાં લૂગડાંને નવાં જેવાં કરવાની રીત:—૨ ઐંસ તંબાકુને ૧૦ શેર પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી કપડાંને ટેવણ ઉપર પાથરીને ઘસવતી લગાડવું. બાદ સારી પેઠે ધોવું તેથી તંબાકુની વાસ સમજી જતી રહેશે; અને કપડું નવું દેખાશે.

૧૦૩. માથામાંથી બોડા તથા જી કાઢી નાંખવાની રીત:—ચણુને છાશમાં પલાળી બ્યારે પોચા થાય ત્યારે તે ચણા માથા ઉપર મસળવા, તે બે પોહોર રાખ્યા પછી માથુ ધોઇ નાંખવું.

૧૦૪. બીજી રીત:—સફેદ ખાંડને લીંબુના રસમાં મેળવીને લગાડવી પછી માથુ ધોઇ નાંખવું.

૧૦૫. દાંતમાંથી કીડા કાઢવાની રીત:—ભોંયરીંગણીનાં દીંડવાં તાપ ઉપર મૂકી તેની ધુણી દાંતને દેવાથી કીડા મરી જશે. જે દાંતની જડમાં કીડા હોય તેા હાંગિતો ગાંગડો હુનો કરી દાંત નીચે રાખવાથી કીડા મરી જશે.

૧૦૬. કાળી અને લાલ કીડીઓ નસાડવાની રીત:—જે ઠેકાણે કીડીઓ નીકળી હોય ત્યાં ટંકણુખારનો ભુકો બભરાવવાથી કીડીઓ જતી રહેશે.

૧૦૭. બીજી રીત:—લર્ચાગિતો ભુકો બભરાવવાથી જતી રહેશે.

૧૦૮. કુતરાં તથા દોરની ચીમોડી કાઢવાની રીત:—બગર-ગના વેસા ભીંતપર પથરાય છે; તેના પાલાનો રસ કાઢી ચોખવાથી ચીમોડી ખરી પડશે.

૧૦૯. જનાવરોના શરીર ઉપર બેસતી માંખો ચટકાવવાની રીત:—ધોડા, ગાય તથા બળદોના પગ અને શરીર ઉપર ટ્રેન ચોઘલ લગાડવાથી માંખો તથા ચટકા ભરનારા ઝીણા જંતુઓ બેસશે નહીં.

૧૧૦. ટરપીટન તેલ પારખવાની રીત:—જ્યારે તે પાણી જેવું સફેદ હોય, વાસ તેજદાર આવે, અને ઝડપથી સળગી ઉઠે ત્યારે ચોખ્ખું બાણુવું.

૧૧૧. કોપરેલ તેલ પારખવાની રીત:—કોપરેલ તેલને સફેદ બિલોરી કાચના ગ્લાસમાં ભરીને તપાસવું, જે તે તેલ સાફ અને ચોખ્ખું પાણી જેવું સફેદ દેખાય તો ચોખ્ખું બાણુવું અને જે તેમાં જરાપણ પીળાશ દેખાય તો હલકું સમજવું.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

ઉનને રેશમ ઉપર રંગ ચઢાવવાના પ્રયોગ.

૧. પીળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—૨૫ શેર ઉન માટે કેસુડાનાં ફુલ ૪૦ શેર, દળેલી હળદર ૫ શેર, અને ષ્ટકડી ૧૦૦ શેર, પ્રથમ ઉનને કેસુડાનાં ફુલ સાથે એક મ્હોટો વાસણમાં નાંખી તે ઉપર બેઠકાઇ બંધ એટલું પાણી નાંખી આસરે બાર કલાક ભીંજવી રાખવું. ત્યાર બાદ ઉનને નિચોવીને બહાર કાઢીને છાંયડામાં સુકવવું; અને છેવટે હળદર, ષ્ટકડી, પાણી અને ઉન એ સવળાંને ભેગાં બ્યાં સુધી એક રંગ થઇ બંધ સાં સુધી બિઝાણવું, ત્યાર બાદ નિચોવી સુકવી નાંખવું.

૨. ચળકતો સોનેરી પીળો:—પ્રથમ હળદરના રંગમાં ભીંજવી બાદ હારસીંગરના રંગમાં ભીંજવીને છેવટે ષ્ટકડીના પાણીમાં થોડીવાર ભીંજવી રાખવું.

૩. આસામાની રંગ ચઢાવવાની રીત:—ગળી ૮ ભાગ, કારબોનેટ ઓફ સોડા આઠ ભાગ, ચુનો ૪ ભાગ, અને ગોળ ૧ ભાગ એ બધાને પાણીમાં મેળવી તે પાણીને આઠ દીવસ સુધી સડવા દેવું. આ પાણીમાં સારી પેઠે ઘોંચેલું ઉન ૫૦ શેર, પ્રથમ ચોખ્ખા પાણીમાં ભીંજવીને નીચોવ્યા બાદ તરતજ સારી પેઠે ભીંજવી રાખવું અને પછીથી સુકવવું એટલે ઉપર મુજબ રંગ થશે.

૪. કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—હરડાનાં લૂકાને પાણીમાં ભીંજવી

બધી તે પાણી ગળી લઇને તેમાં ઉનને ભીજવી રાખવું. (૧ શેર ઉન માટે ૨૫ રૂપિયાભાર હરડાં જસ છે) આ પાણીમાંથી કાઢી લીધા જાદ હિરાકશીના ઘાડા પાણીમાં હુજાવવું.

૫. નારંગીઓ રંગ ચઢાવવાની રીત:—કેસુડા ૩૦ તોલા, સુરોખાર અથવા ૧૮૬ડી ૧૦ તોલા એ રીતે લેવાં. પહેલાં કેસુડાને પાણીમાં ઉકાળીને ઉનને તેમાં નાંખવું; જાદ સુરોખાર અથવા ૧૮૬ડીના પાણીમાં થોડીવાર રાખીને કાઢી લઇ સુકવવું; આ પ્રમાણે વધારેવાર કરવાથી રંગ વધારે ઘેરો થાય છે.

૬. ભુરો રંગ ચઢાવવાની રીત:—હળદર પાંચ શેર, કેસુડાં ૨૫ શેર, પતંગનું લાકડું ૪૦ શેર અને ૧૮૬ડી ૦૫૫ શેર એ રીતે લેઇ નિચે મુજબ કરવું. પહેલાં કેસુડાની સાથે ઉનને પાણીમાં પહેલાં ૧૨ કલાક રાખવું. પછી સુકવીને છ કલાક હળદરની સાથે ઉકાળવું, અને છેવટે પતંગનું લાકડું અને ૧૮૬ડી એ જાતેને ભેગાં કરી તેની સાથે ૮ કલાક ઉકાળવું. બપોરનું પ્રમાણ ૨૫ પૌંડ ઉન માટે છે.

૭. બીજી રીત:—દરએક શેર ઉન માટે ૨૫ તોલા હરડાં લેઇ તેમને વાટી પાણીમાં ભીજવી રાખવાં. આ પાણીમાં કપડાંને ભીજવીને પછી મોરચુથાના પાણીમાં નાંખવાં. અને છેવટે મુલતાની પીળી માટી અને પાણી એ જાતેના મિશ્રમાં મરછ મુજબ રંગ થતા સુધી રાખવાં.

૮. ખાખી પાકો રંગ ચઢાવવાની રીત:—માયાંજળ ૦૫ શેર અને હિરાકશી ૫ તોલા એ બેને પાણીમાં મેળવી કપડાંને તેમાં ભીજવી રાખવું. કપડાંનું વજન એક શેરના પ્રમાણથી ગણવું.

૯. બીજી રીત:—૧ શેર મેદીના પાંદડાંને ૧ શેર પાણીમાં ઉકાળીને એક શેર ઉનને તેમાં ૦૫ કલાક રાખવી, જાદ કાઢી લઇને તેટલોજ વખત કળીચુનાના પાણીમાં રાખવું.

૧૦. તપખીરીઓ રંગ દેવાની ચુકિત:—પાણીમાં મીઠું અને ૧૮૬ડી નાંખવી અને આ મિશ્રણને સુલા ઉપર મુકી તેમાં બિનના કપડાંને સારી પેઠે ઉકાળવું. પછી પતંગનાં લાકડાં અને હિરાકશીના મિશ્રણમાં જોળવું એટલે તપખીરીઓ રંગ ચઢશે. એક પૌંડ ઉનને બે ઔંસ ૧૮૬ડી અને એક ઔંસ મીઠું જસ થશે.

૧૧. ઉનને વાદળી રંગ દેવાની ચુકિત:—ગળીતો ભુકો ૧૨ પૌંડ, મચ્છ ૮ પૌંડ, આંડી ૯ પૌંડ, પોટાસ ૨૪ પૌંડ, બીજું પાણી ૧૨૦ મનદુટ લઇને એક જગોએ સારી પેઠે મેળવવું અને સુમારે ૩૬ કલાક

પછી ફરી ૧૪ પૌંડ પોટાસ નાંખીને ફરી દસ બાર કલાકે ૧૦ પૌંડ પોટાસ નાંખીને સર્વ મિશ્રણ સારી પેઠે હલાવવું. એટલે સુમારે ૭૨ કલાકે ગળી સારી પેઠે ચઢીને કમ થાય છે. કમ થવા માંડ્યા પછી ચુનો પલાળીને તેમાં નાંખવો અને ત્યારપછી તેમાં બિનને બોળી કાઢવી એટલે બાદળી રંગ ચઢી રહેશે.

૧૨. રેશમને લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—કીરમજ ૧૬ તોલા, પીસ્તાશળ અથવા બોજગર ૮ તોલા, અને પતંગનું લાકડું (ઝીણા ભૂકા) ૧ શેર એ બધાને મિશ્ર કરી તેમાં પાણી નાંખી ૧૭ તોલા રેશમ ભીજવી રાખવું આ રીતે કરવાથી લાલ રંગ ચઢશે.

૧૩. બીજી રીત:—૫૦ વાર રેશમી લાંબી પાકડી માટે જરૂરી કાઢી નાંખેલો કસુંબો ૩ શેર, કેળના થડની રાખ ૪ મુડી, અથવા ૧૦૦ શેર સાજીબાર એ બંનેને ભેગાં મેળવી ઉપર પાણી રેડવું એટલે લાલ રંગ નીકળશે. આ રંગ કપડાવડે ગાળી લઈને તેમાં થોડો લીંબુનો રસ નાંખીને કપડું હલાવવું. રંગ ઘેરો કરવા માટે ફરીથી સઘળી ચીજને લઈને ત્રણ વખત રંગવું.

૧૪. પાકો લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—રેશમને પાણીમાં ભીજવી બહાર કાઢવું; બાદ તે પાણીમાં બકરાંની લીંડીનો ઉકાળો, કેળનાં ઝાડની રાખ અને કસુંબાના બીજનું તેલ મેળવવું. અને બીજું તેમાં થોડું પાણી મેળવી પાતળું કરવું. આ મિશ્રમાં રેશમને હમેશાં ડુબાવી કાઢી સુકવતાં જવું. આ રીતે થોડા દિવસ કર્યા બાદ નિચે મુજબ બીજું મિશ્ર તૈયાર કરવું. લાલ ચંદન, શટકડી અને કસુંબાનું તેલ એ બધાને પાણીમાં નાંખી સારી પેઠે મેળવવાં; એક રસ કર્યા પછી રેશમને આઠ દિવસ સુધી હમેશાં (ઉપરની રીત મુજબ તૈયાર કરેલું રેશમ) ડુબાવીને સુકવતાં જવું એટલે તે મુદતને અંતરે રેશમની ઉપર પાકો લાલ રંગ ચઢેલો મારુમ પડશે.

૧૫. બીજી રીત:—૮ રૂપિયાભાર કીરમજને પાણીમાં ભીજવી રાખીને ચુનાના પાણીમાં ૧૨૦ રૂપિયાભાર શટકડી નાંખી ઉકાળવું. આ પાણીમાં ૨૫ રૂપિયાભાર રેશમ બોળવાથી સરસ રંગ ચઢે છે.

૧૬. પાકો ઘેરો લાલ:—પતંગના લાકડાના બારીક કટકા કરી તેમને પાણીમાં ઉકાળવાં આ પાણીને ગળી લઈ તેમાં રેશમને ખટાસ સાથે નાંખવાથી પાકો ઘેરો લાલ રંગ થાય છે.

૧૭. પાકો પીળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—કસુંબાના બીજને ખાં

ડીને એક કુંડામાં નાખવાં. આ કુંડા ઉપર એક ટોપલી તમાકુની રાખની બરીને મુકવી. અને તે ઉપર ગરમ પાણી ધીમે ધીમે નાંખતાં જવું. અને છેવટે કુત્તને નીચેલીને રંગ કાઢી લેવો. અને જોછએ લાં મુધી રાખી મુકવો. બશેર રેશમ ઉપર બા શેર ૪૮૬ડી પાણીમાં પીંગાળી ચોપડવી અને ચાર પછી ઉપર મુજબ તૈયાર કરેલા રંગમાં ત્રણ દિવસ ભીજવી રાખીને છાંયામાં મુકવવું.

૧૮. બીજી રીત:—પાપડખાર અને ૪૮૬ડીના ઉકાળામાં રેશમને ઉકાળીને ચારપછી ઇસર રંગના ઉકાળામાં ઉકાળવું. એટલે રેશમ ઉપર સરસ પીળો રંગ ચઢશે.

૧૯. કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—દાડમતી છાલને પ્રથમ પાણીમાં ઉકાળીને તે પાણીમાં થોડો લોઢાનો ભુક્કો નાંખી તેમાં રેશમ નાંખીને થોડીવાર ઉકાળવું. બાદ તેમાં ત્રણ ચાર દિવસ ભીજવી રાખવું. છેવટે આ પાણીમાં ૧ શેર રેશમ માટે ૨૫ રૂપીઆભારને હીસાએ સરસીઆનું તેલ નાંખીને ફરીથી બધાને અરધો કલાક ઉકાળવું. અને પછીથી બીજા દિવસ મુધી ઠંડુ પડવા દઈ કાઢી લેવું.

૨૦. બીજી રીત:—હરડાં અને હીરાકશી વાટીને ટોપરાના તેલ સાથે મેળવીને પાણીમાં ઉકાળવાં, આ પાણીમાં ૧ શેર રેશમને ત્રણ કલાક ભીજવીને ધોઈને મુકવવું.

૨૧. ત્રીજી રીત:—એક શેર હરડેને સારી પેઠે આંડીને એક વાસણમાં નાંખી તેમાં રેશમને ઉકાળવું. અને બ્યારે તે સારી પેઠે ઉકળવા માંડે ત્યારે તેમાં ૧૫ તોલા હીરાકશીને ખારીક વાટી નાંખવી. ચારપછી તેને થોડોક વખત ઉકાળવું અને તે વાસણને સુલા ઉપરથી ઉતારતાં પહેલાં પાંચ મીનીટ અગાઉ તેમાં ૬ તોલા કોપરેલ નાંખવું ત્યારપછી રેશમને બહાર કાઢીને સારી પેઠે ધોવું એટલે રેશમને કાળો રંગ ચઢી રહેશે.

૨૨. આશમાની રંગ ચઢાવવાની રીત:—રેશમને પહેલાં ગળીના પાણીમાં થોડી વાર રાખીને પછી તેને નિચોવી કાઢે છે. બાદ ૩ શેર રેશમ માટે ૧૨ રૂપીઆભાર ૪૮૬ડી લઈ તેને પાણીમાં પીંગાળીને તે પાણીમાં રેશમને ધોવું અને પછી નીચોચા વીના મુકવવા માટે ઉંચું ટાંચી મુકવું.

૨૩. બીજી રીત—ગળી અને પાપડખારના ઉકાળામાં તૈયાર કરેલું રેશમ ઉકાળવું એટલે ઉત્તમ પ્રકારનો આશમાની રંગ ચઢશે.

૨૪. બાળુરો રંગ ચઢાવવાની રીત:—મુઝાઈ હાલ્લામાં રેશમને

પહેલાં કીરમજના રંગમાં રંગીને પછી ગળીના રંગમાં રંગે છે. પરંતુ રંગુનમાં કીરમજને બદલે લાળ વાપરે છે, એટલે પહેલાં લાળના રંગમાં રંગીને પછી ગળીના રંગમાં રંગે છે, અને પછી સુકવીને ઘોષ નાંખે છે.

૨૫. પાકો લીલો રંગ ચઢાવવાની રીત:—પહેલાં ૩ કલાક દા-
ડમની છાલના ઉકાળામાં, પછી ૩ કલાક હળધરના ઉકાળામાં, પછી થોડી
મિનિટ ગળીના પાણીમાં, અને છેવટે ૪૮કડીના પાણીમાં. એ રીતે અ-
નુક્રમે રંગવું. રંગ ઘેરો કરવા માટે ગળીનું પ્રમાણ વધારવું.

૨૬. બીજી રીત:—ઉપર લખ્યા પ્રમાણે રેશમને પહેલાં પીળો રંગ
દઈને ત્યારે પછી તેને ગળીના રંગમાં ઉકાળવું એટલે ઉત્તમ પ્રકારનો
લીલો રંગ થશે.

૨૭. નારંગીઓ રંગ ચઢાવવાની રીત:—૧ શેર કસુડને પા-
ણીમાં ઉકાળીને તે પાણી ગાળી લેવું. આ પાણીમાં ૮ તોલા ૪૮કડી નાં-
ખીને થોડીવાર ઉકાળવું બાદ ઘોષને સુકવવું.

૨૮. ભૂરો રંગ ચઢાવવાની રીત:—રેશમને પહેલાં કાથાના પા-
ણીમાં નાંખીને પછી ચુનાના પાણીમાં નાંખે છે. આ બે ચીજને બદલે
કાંચ વખત એકઠી ૪૮કડી વાપરે છે. કપડાને આ રીતે તૈયાર કરીને
નીચેની નાંખીને જરા જરા સુકવે છે અને ત્યાર બાદ ૨ શેર લોધરને
૧૦ શેર પાણીમાં ઉકાળી તેમાં થોડીવાર રાખે છે, એટલે ઉપર મુજબ
જરા પીળાશપર પડતો ભૂરો રંગ ચઢે છે.

૨૯. કસુંબી રંગ ચઢાવવાની રીત:—૧૦ શેર રેશમ માટે ૩૦
શેર કસુંબો અને ૧૦ શેર બેર લેવાં. થોડા પાણીમાં જરા ગળી વાટીને
નાંખવી બાદ તેમાં ઉપરનો કસુંબો જરા આશમાની રંગનો થાય ત્યાંસુધી
બીજવી રાખવો. બાદ કાઢી લઈ તેનો આગળની રીત મુજબ રંગ કાઢવો.
૧૦ શેર બેરને પણ સાદા પાણીમાં બીજવીને તેને ઉકાળીને રસકાઢવો,
બાદ આ બંને પાણી મિશ્ર કરીને રેશમને મરજી મુજબ રંગ કરવાને માટે
થોડી અથવા ઘણીવાર રાખવું.

૩૦. સોનેરી પીળો કાથો:—પહેલાં હળધરના પાણીમાં ડુબા-
વીને બાદ હારસીંગારના ટુલના ઉકાળેલા પાણીમાં થોડીવાર રાખીને છેવટે
૪૮કડીના પાણીમાં રાખવું.

૩૧. મકાઈના જેવો પીળો:—પહેલાં રેશમને ૪૮કડીના પાણીમાં
ડુબાવીને બાદ મજીકના ઉકાળામાં રાખવું. થોડો રેવંચીનો સીરો નાંખ-
વાથી રંગમાં વધારો થશે.

૩૨. કીરમછ રંગ આપવાની યુક્તિ:—કીરમછ દાણા ૨ ભાગ, અને પીસ્તાનાં કુલ ૧ ભાગ એ પ્રમાણે રકમો લેધને ધારીક વાટીને પાણીમાં મિશ્રણ કરીને ચુલા ઉપર મુકવું. સાર પછી ઉપર લખ્યા પ્રમાણે તૈયાર કરેલા રેશમને ઉપર કલા પ્રમાણે એક લાકડાને લટકાવીને તેમાં સારી પેઠે ઉકાળવું. તે રેશમ ઉપર લાલ રંગનો ટુભાગ ચઢ્યો કે તે ઉપર પતંગના લાકડાનું ઊકાળેલું પાણી રેડવું. અને ત્યાર પછી નીચેવીને ઠંડા પાણીમાં તે રેશમને ઘોષ નાંખવું. એટલે ઉત્તમ પ્રકારનો કીરમછ રંગ ચઢી રહેશે.

૩૩. આખાશાઘ રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—ઉપર લખ્યા પ્રમાણે પહેલાં રેશમને કીરમજના રંગમાં ઉકાળીને પછી તેને ગળીના રંગમાં પલાળવું. એટલે ઉત્તમ પ્રકારનો ખુલ્લો જાંચુડો રંગ દીપી નીકળશે.

૩૪. કપિલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ પાણીમાં ચુનો અને પાપડખાર નાંખીને તે વાસણને ચુલા ઉપર મુકવું. અને તે જ્યારે સારી પેઠે ઉકળે એટલે તેમાં તૈયાર કરેલું રેશમ નાંખીને ચાર પાંચ મીનીટ સુધી સારી પેઠે ઉકળવા દેવું. પછી તે વાસણમાંથી રેશમને બહાર કાઢીને ઘોષ નાંખવું. સાર પછી તે રેશમને કપિલો ૫ તોલા અને પાપડખાર ૨ તોલા એ બેઉના ઊકાળામાં સારી પેઠે ઊકાળવું. અને તે વાસણને ઉતારતા પહેલાં બે મીનીટ અગાઉ તે ઉપર ૧ તોલો ફટકડીને ધારીક વાટીને નાંખવી. એટલે રેશમ ઉપર ઉત્તમ પ્રકારનો કપિલી રંગ ચઢી રહેશે.

૩૫. નિંબોળીઓ રંગ ચઢાવવાની રીત:—૫ તોલા ચોર ઉજાધર અને ૭ તોલા પાપડખારના ઊકાળામાં સ્વચ્છ કરેલું રેશમ ઉકાળવું એટલે ઉત્તમ નિંબોળીઓ રંગ ચઢશે.

૩૬. સાધારણ નારંગીઓ ચઢાવવાની રીત:—કેમુડાના કુલને પાણીમાં ઉકાળી તેમાં થોડો ચુનો નાંખી રેશમને રંગવું.

૩૭. કસુંબી લાલ:—પચીસ રૂપીઆબાર રેશમ માટે પ્રથમ કસુંબાને પાણીમાં ઘોષને તમામ જર્દી કાઢી નાંખવી. બાદ તેમાં ખાર નાંખી તમામ લાલ રંગ કાઢી લેવો, આ રંગમાંથી પ્રથમ થોડો રંગ લઈ તેમાં લીંચુનો રસ નાંખી રેશમને સારી પેઠે મસળવું. બાદ બીજો થોડો રંગ તથા લીંચુનો રસ નાંખી મસળતા જવું. આ રીતે જેવો જોઈએ તેવો લાલ રંગ થાય ત્યાં સુધી રંગ તથા રસ નાંખી મસળવું.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

વનસ્પતિને સમંધ ધરાવનારા વિધ વિધ હુન્નર.

૧. ગુલાબનાં ફુલ તાજાં રાખવાની રીત:—એક ભાગ આ-લકોહોલ અથવા ચોખ્ખા દારમાં જેટલું સેલીસીલીક આસીડ ગળી શકે તેટલું ગાળી તે મિશ્રમાં ફુલ હુખાવી રાખવાથી ત્રણ વરસ સુધી બગ-ડશે નહિ.

૨. ખીજી રીત:—ત્રણસો ભાગ ખાંડ, ત્રણ ભાગ સેલીસીલીક આસી-ડ અને ત્રણસો ભાગ પાણી; પ્રથમ ખાંડને પાણીમાં પીગાળી દેવતા ઉપર મુકી દૂધથી અથવા ખીજી રીતે સાફ કરી તેમાં સેલીસીલીક આસીડ નાંખી દેવું અને આ મિશ્રમાં રાખી મુકવાથી એક વરસ સુધી બગડતાં નથી.

૩. ત્રીજી રીત:—ગ્લીસેરાઇન નામની દવામાં હુખાવી રાખવાથી ફુલ તેવાંને તેવાં લાંબી મુદત સુધી રહેશે. સ્પીરીટ વાઇનમાં પણ રહી શકે છે. પણ તેથી તેના રંગને નુકશાન પહોંચે છે.

૪. સેબફળ તથા કેરીને જાળવી રાખવાની રીત:—સેબફળ-ને લઇ તેની છાલ છોલી નાંખવી; ચાર આદ તેને આઠ ભાગમાં કાપી અંદરનો ગર કાઢી નાંખવો આ કટકા તદ્દન કઠણ થાય ત્યાં સુધી ભઠ્ઠી-માં સુકવવા એ રીતથી બે ત્રણ વરસ સુધી કાઢ પણ કઠણ ફળ રહી શકે છે. ફળને બિયોગમાં લેતાં તેને પ્રથમ પાણીથી ધોઇ નાંખવાં. પછી તેના ઉપર હુંતું પાણી નાંખી થોડી મીનિટ સુધી રહેવા દેવું. આમ કરવાથી તાજા ફળના જેવીજ અસર ધરાવી શકે છે.

૫. દ્રાક્ષને જાળવી રાખવાની રીત:—નાંડવા ઉપરથી દ્રાક્ષનાં ઝુમખાં કાપતી વખતે તેની સાથ થોડી ડાળી વળગેલી રહેવા દેવી. અને ડાળી વડે ઝુમખાંઓને સુકી હવા વાળા એક ઓરડામાં થોડે થોડે છેટે ટાંગી રાખવાં. આથી તેઓ વચ્ચે ખુલાસાથી હવા આવજાવ કરેછે અને તેથી સંભાળ લીધાથી દ્રાક્ષ કેટલાક મહીના સુધી સારી હાલતમાં રહી શકેછે.

૬. ખીજી રીત:—ઘણી પાકેલી ન હોય એવી પાસે પાસે ઉગેલી દ્રાક્ષનાં ઝુમખાં લઇ એક બરણીમાં મુકવાં તેમાં બે રતલ સાકર નાંખી બરણીમાં ખાંડી ભરવો. પછી તેનું મોઢું ઢાંકના આમડાથી મજબુત બાંધી લઇ રાખી મુકવું.

૭. ખીયાંને જાળવી રાખવાની રીત:—રોપવાના ખીયાંને ગ-

ધમાં મુઢી રાખવાં. અને બ્યારે રોપવાની મોશમ આવે ત્યારે તેમાંથી કાઢી ઘોઘ નાંખી જમીનમાં રોપવાં.

૮. લીંબુને બગડ્યા વગર જાળવી રાખવાની રીત:—તદન સારાં અને જરાબણુ બગડ્યા વગરનાં લીંબુ લેવાં. પછી ગવાર જેટલો દોરો લઇ લીંબુને છેડે કઠણુ જે આણી હોંયછે તેમાંથી પસાર કરી દોરને ગાંઠ વાળવી, અને હવાવાળી મુઢી જમ્યા ઉપર લીંબુને અધર ટાંગવાં. લીંબુ એક ખીન્ન સાથે અડે નહીં એવી સંભાળ રાખવી એજ રીતે જ્યરણ પણ સારી હાલતમાં રહી શકે છે.

૯. અખરોટ જાળવી રાખવાની રીત:—એક મ્હોટી ખરણીને તળીએ દરીઆની રેતીતું પડ કરવું. અને તેના ઉપર અખરોટ પાથરવાં ઉપર પાછું રેતીતું પડ કરવું. અને પછી અખરોટતું પડ કરવું એ રીતે ખરણી ભરાય ત્યાં મુઢી કરવું. વપરાસને માટે જ્વેષ્ઠએ ત્યારે ખરણીમાંથી અખરોટ કાઢી એક કલાક મુઢી ગરમ પાણીમાં મુકવી પાણી ઠંડુ થતું જ્ય તેવું ગાળી કાઢવું અને અખરોટને મુકવી તેની છાલ કાઢી બિપ-યોગમાં લેવું.

૧૦. ગાજર તથા પટેટાને જાળવી રાખવાની રીત:—એ જાતની તરકારીને મુઢી રેતીના પડમાં દાખી રાખવાથી લાંબો વખત મુઢી સારી રીતે રહી શકે છે. જરા પણ લીનાશ ન લાગે એમ પટેટાને સંભાળથી રાખવા જ્વેષ્ઠએ.

૧૧. કાકડીને જાળવી રાખવાની રીત:—વગર કાચની કાકડી-ઓ લઇ તેઓને જે ત્રણ દિવસ મુઢી મીઠાના પાણીમાં રહેવા દેવી. ત્યાર પછી પાણી નિતારી કાઢી પાણીના ખીન્ન વાસણમાં મુઢી તેઓને ઉની કરવી. અને એક વાસણમાં રાખી રાત રહેવા દેવી. બાદ પાણી કાઢી નાંખી તાજા પાણીના વાસણમાં તે મુકવી. જે બાટલી પાણીએ જ બાટલી શીરો નાંખી તેઓને આરતેથી પાંચ મિનિટ ઉકાળવી. પછી ખીન્ન વાસણમાં મુઢી એક દિવસ રહેવા દેવી. બાદ તેને પાછી ઉકાળવી અને શીરો નીતારી કાઢવો. શીરો સાથે કાકડીને ઉકાળવાનું લાગટ દશ દિવસ મુઢી ચાલુ રાખવું ત્યાર પછી ખરણીમાં મુઢી તેને ઢાંકી રાખવી.

૧૨. કમળનાં ફુલ તાજાં રાખવાની રીત:—એક ભાગ ચાલ-કાદાલ અથવા ચોખ્ખા દારૂમાં જેટલું સેલીસીલીક આશીડ ગળી શકે તે-ટલું ગાળી તેમાં છ રીપાં ચોખ્ખુ તેલ નાંખી કમળનાં ફુલ હુઆવી રાખવાથી ત્રણરો વરસ મુઢી બગડી શકતાં નથી.

૧૩. કેળના ઝાડ ઉપર મોટાં કેળાં લાવવાની રીત:—કેળનો કાંદો જમીનમાં નાંખતી વેળાએ એક લોઢાના સળીઆને દેવતામાં લાલચોળ જેવો કરી તેથી તે કાંદામાં કાણું પાડવાં અને તેમાં હાથી દાંતનો ભૂકો ભરી જમીનમાં દાટવો એટલે તેનીપર જે કેળાં આવશે તે ધણું મોટાં આવશે.

૧૪. ઝાડના ફુલનો રંગ વધારે ચળકતો કરવાની સસ્તી રીત:—કુંડામાં વાવેલા ઝાડના ફુલનો રંગ વધારે ચળકતો કરવા માટે વીલાયતી કોલસાને ખારીક વાટીને તેગનો ભૂકો કુંડાની આસપાસની જમીન ઉપર અરધો ઇંચ જડો પાથરવાથી ફુલનો રંગ વધારે ચળકાટથી દીપ્તી નીકળે છે.

૧૫. ફળને જળવી રાખવાની રીત:—ઝાડની ડાળીઓ ઉપરથી તાજાં ફળ તોડી ખાટલીમાં મુકવાં. ખાટલીને ફળથી તદન ભરી નાંખી તેના મોઢામાં ઢીસો યુચ દેવો. અને ગરમ પાણીનાં વાસણમાં ખાટલીને ઉતી મુકવી. વાસણને આતસ ઉપર મૂકી પાણી તદન ઊકળે ત્યાંસુધી ગરમી આપવી. ૧૫ મીનીટ ગરમી લગાડી ગરમ પાણી ખાટલીમાં એટલે સુધી ભરવું કે યુચથી ફક્ત એકજ ઇંચ પાણી દૂર રહે, ત્યાર બાદ મન્યુત યુચ દહ ખાટલીમાંના પાણીને ઠંડુ થવા દેવું. આવી રીતે રાખેલા ફળ લગભગ ત્રણ વર્ષ સુધી સરખીજ હાલતમાં રહે છે, પણ તે ફળ તદન પાકેલાં નહીં લેવાં.

૧૬. ફળને ખાંડથી જળવી રાખવાની રીત:—ખાંડને પ્રથમ ઉકાળી ગરમ ગરમ ફળ ઉપર નાંખવી; અને એવીસ કલાક તેમ રહેવા દેવી. ત્યારબાદ શીરો નાંખી કાઢી આગળના જેવો પાછો ઘટ કરી, પહોળા મોઢાની ગરણીમાં ફળને મુકી તેમાં તે નાંખવો, પછી સારી રીતે ગરણી બંધ કરી લેવી. જો શીરો ચુશી લે એવાં ફળ હોય તો પહેલાં તેમને ફટકડીના થોડા જલદ પાણીમાં ઘોળવાં અને પાણી કાઢી નાંખવું.

૧૭. ફુલને મીઠામાં જળવી રાખવાની રીત:—ત્રણ રતલ સાધારણ મીઠું અને દસ ગ્યાલન ફળ લેવાં. તેમની લાહી અને એવી રીતે હલાવી પહોળા મોઢાની ગરણીમાં તેમને બંધ કરી રાખવાં. સુગંધી વસ્તુઓ જનાવનારા કારખાનાવાળાઓ આ રીતે વરસતી ગમે તે મોસમમાં તાજાં ફુલ મેળવી શકે છે. ફુલનો વાસ તેથી ધણો સુધરે છે; એટલુંજ નહીં પણ તેઓ અસલની રિયતિથી બદલાતાં નથી.

૧૮. કોઇપણ જાતના ભાજપાલા સંભાળી રાખવાની

રીત:—જે મોશમમાં પાલા ઉપર ફુલ આવવાં શરૂ થાય તે વેળા, સવારના પરાદીએ તેને એકઠાં કરી તેના ઉપરની ધુળ ઘોષ કાઢવી. અથવા ખાંખેરી નાંખવી. ત્યાર બાદ થોડી ગરમીથી તેને જમ અને તેમ જલદી સુકવવાથી પાલો જળવાઈ રહેશે.

૧૯. ધાંડી તથા સ્પીરીટમાં ફળને જાળવી રાખવાની રીત:—સસારફળ પાકવાપર આવે તેની આગમ્ય ઝાડપરથી તોડવાં અને ૫૮કડીના પાણીમાં જોળી તેમને કઠણ કરવાં. ત્યારબાદ દર બાટલી ધાંડી અથવા સ્પીરીટ સાથે પાંચ ઔંસ ખાડ ઉમેરી ફળ ભરી રાખવાં.

૨૦. કમળના ફુલનો રંગ બદલવાની રીત:—૧ ભાગ, સદયુરીક ધરમાં એક ભાગ લાઇકર એમેનીઆ નાંખી હલાવીને ગિત્ર કરવું, આ ગિત્રમાં કમળનાં ફુલ ડુગાવી રાખવાથી થોડી મિનિટમાં તેનો રંગ બદલાઈ જશે.

૨૧. ખીજી રીત:—લાઇકર એમેનીઆમાં પણ ફુલને ડુગાવી રાખવાથી તેમનો રંગ બદલાઈ જાય છે. આસ્માની રંગનાં ફુલ લીલાં થાય છે. લાલ રંગનાં ફુલ કાળાં થાય છે અને સફેદ ફુલ પીળાં થાય છે.

૨૨. ત્રીજી રીત:—ધેરા આસમાની રંગના ફુલને નાઇટ્રીકઆસીડમાં ડુગાવવાથી તેમનો રંગ બદલાઈને ઘણો સરસ લાલ થાય છે.

૨૩. ગુલાબના ફુલનો રંગ બદલવાની રીત:—એક દીવાસળી શળગાવી તેના ધુમાડા ઉપર ગુલાબના ફુલને ધરશે તો ફુલ તુલજ સફેદ થઈ જશે.

૨૪. ઇસ્ખંજને સફેદ રંગનાં બનાવવાની રીત:—પહેલાં ગરમ પાણીથી ઇસ્ખંજને ઘોષ નાંખવાં બાદ એક ભાગ પરમેંગેનટ ઓક્સાઇડને ૧૦૦ ભાગ પાણીમાં પીગળાવીને તેમાં તે ઇસ્ખંજને ઘોવાં પછી તેને સારા પાણીથી ફરી ઘોષ નાંખી, લૂછી સાફ કરવાં બાદ ૮ ઔંસ લાઇપોસફાઇટ ઓક્સાઇડ અને ૧ ઔંસ આકાશલીક આસીડને ગ્યાલન પાણીમાં પીગળાવીને એ મેળવણી વીસ મિનિટ ઇસ્ખંજ જોળી રાખવું. પછી બહાર કાઢી સારા પાણીથી ઘોષ નાંખવું એટલે સફેદ રંગનાં થશે.

૨૫. ઝાડનાં પાંદડાંનો લીલો રંગ ઉરાડી નાંખી સફેદ કરવાની રીત:—આશરે સવા પાંચ આનીબાર ક્લોરાઇડ ઓફ લાઇમ જેને બ્લીચીંગ પાઉડર કહે છે. તેને સવાશેર પાણીમાં પીગળી તેમાં થોડું એસેડીક નાંખવું, એટલે જને પદાર્થ ગિત્ર થઈ તેમાંથી ક્લોરાઇન નામનો

એક ગ્યાસ (હવા) નીકળશે. આ પાણીમાં તરતજ ખાંદડાં દસ મિનિટ લીજાવી રાખવાથી સફેદ થઇ જાય છે એટલે તેમને ખહાર કાઢીને સાફ પાણીથી ધોઇ નાંખવાં.

૨૬. ફળ અથવા ફુલને જલદી ઉગાડવાની રીત:—જે જાતનું ખી વાવવાનું હોય તેને ચણાના ખારમાં જોળી સુકવવા દેવું, અને તે સુકાય એટલે ફરીથી જોળીને સુકવવા દેવું એ પ્રમાણે સાત વખત કર્યા પછી ખીને વાવવું એટલે ૨૭ અથવા ફુલ જલદી ઉગી નીકળશે.

૨૭. ક મોસમે આડપર ફળ લાવવાની રીત:—જે ખાતરની સાથે નવસાર અને ચુનો સાથે મેળવીને કાઢ પણ આડમાં નાંખે તો ક મોસમે તેપર ફળ આવે.

૨૮. મોગરાના ઝાડને ઉત્તમ ફુલ લાવવાની રીત:—જટામાં, અંદન, વાજો અને કપુરનો ઉકાળો કરી તે ઠંડુ થયા પછી મોગરાના ઝાડની થડમાં સારી પેઠે છાંટવું. એટલે મોગરાને મોટાંને સુવાસીક ફુલ આવશે. આ ઉકાળાને જો મોતીઆના ઝાડનાં થડને છાંટવું હોય તો પણ કામમાં આવે.

૨૯. સફેદ તડખુઆને લાલ કરવાની રીત:—ગમે તેલાં સફેદ રંગના તડખુઆની ઉપર લીંબુનો રસ નીચોવવો એટલે લાલ રંગનું થશે.

૩૦. લીંબુનો રસ લાંબો વખત રાખવાની રીત:—તે સડે નહીં તેટલા માટે તેમાં થોડો જેનઝોઇન અથવા સેલીસીલીક આસીડ થોડા જેન નાંખી મુકવાથી છ મહીના અથવા તેથી વધારે સુદૃઢ સુધી જાગડ્યા વિના રહી શકશે.

૩૧. ખીજી રીત:—લીંબુ સસતાં મળતાં હોય ત્યારે સારા કાગડી લીંબુ લેઇ તેને એ ત્રણ દિવસ સુધી ઠંડી જગ્યામાં મુકવાં ત્યાર પછી એક કાચના વાસણમાં રસ કાઢી મલમલતા કપડાથી જાળીને એક ખાટલીમાં ભરી મુકવું રસ ભરતી વખતે છેક ટંકોટક ભરવું નહીં પણ એક ચમચો રસ આપ એટલું ખાલી રાખવું. આ પ્રમાણે ભરી રાખવાથી હમેશા સ્વચ્છ અને તાજા રસની માફક રહી શકે છે.

૩૨. કાપેલા ઝાડનું ઠુંડું શહેલાઇથી કાઢી નાંખવાની રીત:—પ્રથમ તેમાં મોટો ખાડો ખાડી તેમાં સુરોખાર ભરી તેમાં પાણી રેડી તે ઉપર ડુચો મારી થોડા દીવસ રહેવા દેવું. ખાદ ડુચો કાઢી નાંખી તેમાં ગ્યાસલેટ તેલ રેડી સળગાવવું એટલે જલદીથી સળગી જશે.

૩૩. દૂધીનો હલવો બનાવવાની રીત:—જોઇએ એટલી દૂધી

લઘ ઉપરથી પાતળી છોલીને કટકા કરવા. પછી તે કટકાઓને ઝીણુ કરવા. બાદ તે કટકા થોડા પાણીમાં નાંખી ખુબ ભિકાળવાં અને નરમ થાય કે પાણીમાંથી બહાર કાઢી કોરાં કરવાં પછી ખાંડની ચાર તારી ચાસણી કરી તેમાં ચારોળી, જળપ્રજા, એલચીદાણા, એ બધાને પેલી દૂધીમાં નાંખી ચાસણીમાં મેળવી દેવું અને એક કથરોટમાં નાંખી સરખું કરવું બાદ જોઈએ તો ખીજો મસાલો પાછળથી નાંખવો. દર એક શેર દૂધીએ ૧ શેર ખાંડ લેવી. દુધીને કાપતી વખતે ચાખી જોવી કારણ કેદાય કડવી હોય તો બધો હલવો કડવો થઇ જાય. હલવો કરતી વખતે દૂધીનાં ખીયાં લેવાં નહીં.

૩૪. શુલાખતું સરખત બનાવવાની રીત:—૧ શેર તાજા શુલાખના ફુલની પાંખડીઓ લઈને એક વાસણમાં નાંખી તેમાં ૨ શેર ઉકળતું પાણી નાંખી ૧૨ કલાક સુધી તે ફુલની પાંખડીઓને તેમાં બીજવી રાખીને ગાળી લેવું અને તે ગાળેલાં પાણીને સુલા ઉપર મુકી ૩ શેર ખાંડ નાંખીને ચાસણીની મારક બનાવવો. તે ઠંડુ થયા પછી તેને ફરીથી ગાળી તેમાં ૨૫ ઑંસ રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ ઓફ વાઇન નાંખી ખાટલીમાં બરી રાખવું. બ્યારે પીવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે તેમાં થોડું પાણી નાંખી પીવું.

૩૫. લીંચુ અને દુધનું સરખત બનાવવાની રીત:—એક કાચનું વાસણ લઈને તેમાં તાજુ ગરમ કીધેલું દૂધ એક પાઇન્ટ નાંખવું. પછી તેમાં ચાડધો પાઇન્ટ લીંચુનો રસ મેળવવો. છેલ્લે જ્યાં સુધી તે મીઠું લાગે તેટલી તેમાં ખાંડ ઉમેરવી અને ગાળી લેવું એટલે લીંચુ અને દુધનું સર્વોત્તમ સરખત બનશે.

૩૬. લસણનો સરખત બનાવવાની રીત:—લસણને છોલી તેની ઝીણી કાતરી કરીને રતલ ૧ ના સુમારમાં લેવું, અને ઉનું પાણી પાઇન્ટ ૨ લઈને લસણ તેમાં નાંખીને બાર કલાક સુધી રાખવું પછી તેને ગાળી કાઢવું. પછી તે પાણીને બરોબર વજનને ખાંડ નાંખીને એક રસ કરવું એટલે સરખત થયું. એ સરખત છાતીની દાંડણ, કોઠાની નળખાઇ, ધુન્નરી અને એવા ખીજા રોગો હકાવવા આ ઘણું અકર્શીર છે.

૩૭. વનસ્પતિનો કુલતો બાગ બનાવવાની રીત:—એક વાદળાનો કટકો લઈ તેને ચારે ખુણેથી દોરીએ બાંધી મનપસંદ જગ્યાએ કુલતો લટકાવવો. અને તેને દરરોજ પાણીમાં ભીજવવો. તેના નાકા અથવા છીદ્રમાં બાહ્ય અથવા એવાજ ખીજા નાજુક જાતના નાના નાના

રોપાના ખી ભરવાં એટલે થોડા દહાડામાં તેમાંથી ખીળા રોપા કુટી ધણી સારી લીલોતરીથી તે વાદળ ભરાઇ જશે તે અપરંખે શોભાયમાન અને આંખને આનંદ આપનાર થઇ પડશે.

૩૮. વનસ્પતિને તીડથી બચાવવાની રીત:—હિંદુસ્તાનમાં હરદમ તીડનાં ટોળે ટોળાં ખેતર ઉપર પડીને ધણું નુકશાન કરે છે. પરંતુ આ નિચે લખેલા ઉપાય એક ઠેકાણે અનુભાવેલો અમારા વાંચવામાં છે. તે ખેતી કરનારા લોકોને અતી અગત્યનો થઇ પડશે. પ્રથમ તીડનાં ટોળે ટોળાં આવીને ખેતર ઉપર ખેડાં કે તુર્તજ ખેતરની એક બાજુએ જ્યાં પવન ધણો આવતો હોય એવી જગ્યામાં સુકી ચાર સળગાવીને તેના ઉપર લીલી ઘાસ નાંખવી, લીલી ઘાસ નાંખ્યાથી અતીશય ધુમાડો થઇને તે વાના સપાટાથી ખેતર ઉપર પ્રસરાય છે તેથી કરીને તીડનાં ટોળે ટોળાં જ બોજાય જીવ લઇને જોતજોતામાં નાશી જાય છે.

૩૯. ગુલાબના બનાવવાની રીત:—જોઇએ તેટલા તાજખરા ગુલાબના ફુલની પાંખડીઓ સારા સાફ ખલમાં ધુંટવી. પછી તે ગુલાબની પાંખડીથી ત્રણ ધણી ખાંડ નાંખી એકને દ્રીથી ખાંડી મેળવી નાંખવી. એક રતલ ગુલાબની પાંખડીઓમાં ત્રણ રતલ ખાંડ નાંખવી. પછી તેને પતરાનાં ડબ્બામાં ભરી રાખવો જેમ ધણો જુતો હોય તેમ ધણો સારો વખણાય છે.

૪૦. ખીજી રીત:—જોઇએ એટલાં સારાં ગુલાબનાં ખુશબોદાર ફુલની પાંખડીઓ કુટી પાડવી પછી દર ૦૧૧ રતલ ગુલાબની પાંખડીએ સવાશેર સાકરની એક તપેલામાં ચાસણી બનાવવી. પછી પેલી ગુલાબની પાંખડીઓને સારી પેઠે ખાંડીને માવાની ગાદક કરી પેલી સાકરની ચાસણીમાં નાંખી ચમચાથી ખુબ હલાવી એક જીવ કરવું. બ્યારે ચાસણી બધાય અને પાણીનો ભાગ નહીં રહે ત્યારે હેઠળ ઉતારી એલચીદાણા તથા કેસર બને થઇને પા તોલો નાંખવો.

૪૧. ત્રીજી રીત:—ગુલાબના ફુલની પાંખડીઓ ૦૧૧ રતલ લેવી તથા સવાશેર સારી સાકરને સાફ ખલમાં નાંખી ખારીક ખાંડી, પછી એક કલાઇના ડબ્બામાં ફુલની પાંખડીઓ નાંખી તથા સાકરનો ભૂકો નાંખી મેળવી ખુબ હલાવી માવા જેવું કરવું. ત્યાર પછી કાચની બરણી અથવા કાચના ઢાંકણવાળી વાડકીમાં ભરી તેનું મોઢું કપડાથી ખાંધી ૪૦ દીવસ સુધી તડકે રાખી મુકવું. ચાર પાંચ દીવસે બરણીનું મોઢું છોડી ચમચાવતી હલાવી ઉપર નીચે કરવું. એ રીતે ૪૦ દીવસ તડકે

આપીને પછી વાપરવામાં લેવું. જે વધારે બનાવવો હોય તો દર બા રતલ ગુલાબની પાંખડીએ સવાશેર સાકર લઈને બનાવવો.

૪૨. કેરીઓનો મુરખ્ખો કરવાની રીત:—મ્હોટી મ્હોટી કેરીઓ લાવીને જરાક પાકા જેવી થાય એટલે ઓલીને ઓડીઆં ઉતારવાં તે તે ઓડીઆમાં સેતયથી ઝીણી બળા જેવાં કાણાં પાડવાં, પછી તે એક શેરના આશરે લઈને મીઠા પાણીમાં દલાઈના વાસણમાં ડુબાવીને તેમાં ૧ પૈસાભાર કળાયુનો નાખીને તેમાં તે એક રાત રાખવી. પછી બીજે દીવસે તે પાણીમાંથી કાઢીને કોરાં કરવાં, પછી જશેર સાકરની ચાર તારી ચાસણી કરીને તે કોરી કરેલી કેરીઓનાં ઓડીઆં એ ચાસણીમાં ડુબાવી કાઢવાં. આજ રીતે ખાંડની ચાસણીનો પણ મુરખ્ખો થાય છે.

૪૩. કંઠાળાનો મુરખ્ખો બનાવવાની રીત:—એક શેર ભુર કાણુ લાવીને ઓલીને કાપીને તેમાંથી બીજ કાઢી નાંખવાં. પછી ત્રણ ત્રણ આંગળના કટકા કરવા. પછી તે કટકા પાંચ શેર પાણીના આધણુમાં જરાક વળકો વળે એવી રીતે બાંધી કાઢવા, પછી ૨ શેર સાકરની અથવા ખાંડની ચારતારી ચાસણી કરીને તે કટકા કોરાં કરીને એ ચાસણીમાં બોળી કાઢવા. એ મુરખ્ખો ખાધાથી ઉનાળાની રુતમાં ધણેજ પ્રાયદો કરે છે. દૂધીનાં મુરખ્ખો પણ ભુરા કાળાની રીતથી થાય છે.

૪૪. આંબળાનો મુરખ્ખો બનાવવાની રીત:—એક શેર આંબળાં લઈને તેને સોષવાથી કાણાં પાડી જશેર પાણીનું આધણુ મુકીને જરાક વળકો વાળીને તે આંબળાં કાઢી કોરાં કરવાં, પછી જશેર સાકરની અથવા ખાંડની ચારતારી ચાસણી કરીને તે આંબળાં એ ચાસણીમાં બોળી કાઢવાં, અને તેમાં બા તોણો કેસર નાંખીને તૈયાર કરવો. આ આંબળાંનો મુરખ્ખો બનાવવામાં ખાધાથી ધણેજ ગુણુ આપે છે. અને પીત્તને તોડે છે. અને શરીરને સુખ બિપબને છે.

૪૫. તેલ અને ચરખીથી ગુલાબ તેમજ બીજાં ફુલની ખુશખો કાઢી લેવાની રીત:—તેલ અથવા ચરખી અને ગુલાબનાં ફુલ સરખે વળને લેવાં. પ્રથમ તેલ અથવા ચરખીને એક વાસણમાં નાંખી તે વાસણ બીજાં બિઠગતા પાણીના વાસણ ઉપર મુકવું; એટલે તે પણ પાણીની ગરમી નેટવું થશે. એટલે તેમાં ગુલાબનાં ફુલ નાંખી સારી પેઠે દલાવી વાસણને નીચે ઉતારી તેને બંધ કરી ૨૪ કલાક સુધી રહેવા દેવું; અને વળતે વળતે દલાવતા રહેવું; બીજે દીવસે પણ ઉપર મુજબ પાણીના વાસણુપર મુકી ગરમ કરી સારી પેઠે દલાવી જગા ગુલાબમાં

ગળી લેવું. આ પ્રમાણે ૬૨ જીને દીવસે તેજ તેલ પરંતુ નવાં ચુલાગ-
નાં કુલ લઇ ઉપર મુજબ આર વખત કરવાથી ઘણુંજ સુવાસીક તેલ બનશે.

૪૬. ઢાઢમનાં ફળ ખાટાં અને નાનાં થતાં હોય તે સુવાર-
વાની રીત:—જુનું સડેલું છાણ તથા જુના મકનતો ચુનો, એ બે
મિશ્ર કરવાથી ફળ સારાં થવા સંભવ છે. ફળ નાનાં થાયછે તે માટે પ્રથમ
તો એક ડાળી ઉપર ઘણાં ફળ ન થવા દેતાં થોડાં રાખી બાકીનાં કાપી
નાંખવાં તથા જે ઉપર ફળ રાખ્યાં હોય તે થોડાં મોટાં થવા બાદ ફ-
ળવાળી ડાળીની થોડી બહાર છાલ ગોળ ફરતી કાપી નાંખવાથી નીચેના
ફળને વધારે પોપણ મળવાથી તેમનું કદ મોટું થશે.

૪૭. ફળના રસના ડાઘ હાથપરથી કાઢવાની રીત:—પા-
ણીમાં હાથ ધોઇને તેમને જરા કુછી નાંખીને થોડા બીના હોય તે વ-
ખતે તરતની સળગાવેલી ગંધકની દીવાસળીના ધુમાડાપર ધરવા એટલે
સધળાં ડાઘ જતા રહેશે.

૪૮. સૂકાઇ જતાં ફુલના ઝાડને તાજાં કરવાનો ઉપાય:—એ-
મોનીઆઅર્ધ સલફેટ ૪ ઓંસ, સુરોખાર ૨ ભાગ અને ખાંડ ૧ ભાગ
એ બધાંને ખારીક વાટીને રાા શેર પાણીમાં પીગાળવાં. આ મિશ્રમાંથી
રાા રૂપીઆભાર પાણી લેઇને જીજ ૧૦ શેર પાણીમાં નાંખી નળળાં
કુલ ઝાડપર અઠવાડીઆમાં બે વખત છાંટવાથી તે તાજાં થાયછે અને
જેરથી ઉગવા માંડે છે.

૪૯. મેથી વાવીને બે કલાકમાં બાણ ઉગાડવાની રીત:—
મેથી લાવીને ચણાના ખારનાં સાત પટ દેવા ત્યાર પછી જે વખતે ચ-
મત્કાર દેખાડવો અથવા જોવો હોય તે વખતે જમીન તૈયાર કરીને મેથી
વાવવી. અને ઉપર પાણી છાંટીને જમીન પાણીથી તર કરવી. તેથી ક-
રીને એક કલાકમાં પાનાં કુટી નીકળે છે તે પાંદડાં કાઢી લેઇને બાણ કરવી.

૫૦. લીંબુનું આસીડ બનાવવાની રીત:—લીંબુના રસમાં આ-
કનો ભૂકો બ્યાં સુધી ઉપરના પાણીમાં ખટાશ ન રહે ત્યાં સુધી નાંખવો.
આ રીતે જેટલો આક નાંખવો પડે તેનું વજન નોંધી રાખવું. પછી
આકના દરેક ૧૦ ભાગ માટે છા ભાગ ગંધકનો તેજગ, ૬૦ ભાગ પા-
ણીમાં મિશ્ર કરી તે નીચે જોડેલા ભૂકાપર નાંખવું એટલે તે ગળી જશે
હવે ભૂકો ગળી ગયા પછી તે તેને ખુબ જાડુ થાય ત્યાં સુધી ઉકાળવું અને
સરખત જેવું જાડુ થવા દઇ કરવા દેવું એટલે તેનાં રફાટીક બધાશે.
આ રફાટીકને સાઇટ્રીક આસીડ કહે છે. અને લેમોનેડ વિગેરે બનાવ-

વામાં વપરાય છે.

૫૨. ઝાડને કલમ કરવાની રીત:—કૂડાં માંહેલો રોપો તથા જેમાંથી કલમ લેવાની હોય તે ડાળી પાસે આણી જાંને થડમાંથી જે ભાગ સાગ સામે આવે લાંબી જે ત્રણ ઇંચ સુધી સારા પાતાવાળી છરી વતી હાલ લાકડાના ઘોડા ભાગ સુધાંત આડત્રાંસી કાપી લઇ જાંને ક-પાયલા ભાગને નેડી દેવા. અને જાંને એકત્ર થાય એટલા માટે વચ્ચે હવાનું આવવું નવું ન થાય એવી રીતે કેળના સુકાઇ ગયેલા રેસાની ચીપ પાણીમાં પલાળી તે જાંનેની આસપાસ મળ્યુત જાંધી દેવી, તથા તેના ઉપર છાણુ માટીનું મિશ્રણ કરી ચોંટાડી દેવું, અથવા તેના ઉપર કલમનું મીણુ અથવા કલમની માટી લગાડવી.

૫૨. કલમનું મીણુ જનાવવાની રીત:—મધમાખનું મીણુ, રા-જ, ચરખી તથા ટરપેન્ડાઇનનું તેલ સરખેભાગે લેઇ તે જધાને ધીમી આંચે પીંગળાવી એકઠાં કરી રાખવાં પછી જેમ સરેસને ગરમ કરવામાં આવે છે તેમ ગરમ પાણીમાં એક વાસણુ મુકી તેમાં આ મિણુનું મિ-શ્રણુ પીંગળવું, પછી કલમ ઉપર ચીપ જાંધી દીધા પછી પીંછીવતી ચોપડવું. ચોપડતી વખત મીણુ હાથ ખમી શકે એ કરતાં વધારે ગરમ હોવું ન જોઇએ. આ મીણુ તથા નીચેની માટી ચોપડવાને હેતુ એ છે કે તેથી કલમ કરેલા ભાગને જહારની હવા યા ગરમીની અસર ન થાય, અને તે માંહેલી ભીનાશ કાયમ રહે.

૫૩. કુલ, પાંદડાં ત્રિગેરે રંગ બદલ્યા વીના લાંબો વખત રાખી મુકવાની રીત:—તાજાં કુલને નીચેની રીતથી જનાવેલા રોગાન-માં હુઆવવાથી લાંબો વખત પોતાની અસલ સ્થિતિ અને રૂપમાં રહી શકેછે—૨૦ ભાગ ચંદરસને ૫૦૦ ભાગ ઇથરમાં વાટીને નાંખવો. અને તે જલદીથી પીંગળી જાય તેટલા માટે તેમાં થોડી રેતી નાંખી હલાવવું. કુલને આ મિશ્રમાં હુઆવીને સંભાળથી જહાર કાઢવાં અને આશરે દસ મિનિટ સુકાવા દેવાં. આ પ્રમાણે ચારપાંચ વખત કરવું.

૫૪. ખીછ રીત:—૩૧ ભાગ ફટકડી, ૪ ભાગ સુરોખાર અને ૧૮૬ ભાગ પાણી એ જધાંને મિશ્ર કરીને તેમાં તાજાં છોડતું થડ ત્રણ દિવસ સુધી હુજતું રાખવું એટલે તે પ્રવાહી તેમાં સોસાઇ જશે. ત્યાર-બાદ તેમને જહાર કાઢીને તેમને ગોઠવીને તે ઉપર સુકી રેતી છાંટવી અને છેવટે ૨૪ કલાક સુધી ધિમી આંચ ઉપર રહેવા દેવાં. ઉપરની જે રીતથી હાલમાં યુનીવર્સીટી સ્કૂલ શાહનવાની નવી પરીક્ષામાં વનરખતી

શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરનારા વીધાર્થીઓ તેમજ કોઇ નવી જાતનો છોડ અથવા ફુલ સંભાળથી રાખી મુકવાની ઇચ્છા રાખનારાઓ તેમને લાંબો વખત રાખી મુકી શકશે, અને જે રૂતુમાં તે ફળ અથવા પાંદડાં ન મળી શકે તેવે વખતે પોતાનો અભ્યાસ નમુના પાસે રાખીને કરી શકશે.

૫૫. ઝાડ ઉપર મહોટાં ફળ લાવવાની રીત:—મહુડાંના ફુલનો અર્ક, જેઠીમધ અને સાકર એ બધાને મેળવી ઝાડના મુળમાં સીંચવાથી ફળ મોટાં આવશે.

૫૬. બોરડી ઉપર મોટાં બોર લાવવાની રીત:—જેઠીમધનો ઉકાળો કરી ઠંડો પાડી જ્યાં સુધી ઝાડપર ફુલ આવે ત્યાં સુધી સીંચતા રહેવું. ફુલ આવ્યા બાદ તલ અને જેઠીમધનો ભુકો કરી મધ અને પાણીમાં મેળવી ઝાડના મુળમાં નાંખવું. તેથી બોરડી ઉપર મોટાં મીઠાં બોર આવશે.

૫૭. ઝાડનાં ફળ મોટાં ઉગાડવાની તથા તેમાંનાં બીજો નાનાં કરવાની રીત:—મહુડાંના ફુલનો અર્ક અથવા ચોખ્ખા મહુડાં, જેઠીમધ અને ખાંડ એ બધાને મેળવી ઝાડનાં મુળીયાંમાં દરરોજ સીંચતા રહેવું, તેથી તેના ફળના માવામાં વધારો થઇ બીજો ન્હાનાં થતાં જશે. ઘણા વર્ષે તે ઝાડમાં સુધારો થઇ સમુળમાં બીજો વગરનાં ફળ આવવા માંડશે.

૫૮. કોઠીનાં ફળ મોટાં ઉગાડવાની રીત:—કોઠ અથવા બેલ-ફળ મોટાં-ઉગાડવા માટે ઝાડના થડની આબુખાબુ છીદરો ખાડો કરી તેમાં મધ, દુધ, તેલ અને ગોળની મેળવણી સીંચતા રહેવું.

૫૯. કેરી સારી મોટી ઉગાડવાની રીત:—આંખાની કેરી સારી, મોટી ઉગાડવા માટે વાળો અને નાગરમોથ દુધમાં કે પાણીમાં ઉકાળી આંખાની આબુખાબુ ખાડો કરી તેમાં સીંચતા રહેવું.

૬૦. નારંગીઓ સારી મોટી ઉગાડવાની રીત:—નારંગીના ઝાડની આબુખાબુ ફરતો ખાડો કરી તેમાં દૂધ, ગોળ અને કોઇ પેલું જતાવરના માંસની મેળવણીવાળું ખાતર નાંખવું.

૬૧. કાળી ચંબેલી ઉગાડવાની રીત:—કોરાંટી અને કંભોરાના ફુલોને દારૂમાં પલાળી તે દારૂને થોડાક મહીના સુધી ચંબેલીના વેલામાં સીંચવો, તેથી ચંબેલી સફેદ આવવાને બદલે કાળી આવશે.

૬૨. પીળા રંગનું રૂ ઉગાડવાની રીત:—તલ, હળદર, સાતુ અને પલસાનાં ફુલો સરખા ભાગે લઇ એ બધાનો આટો કરી, એક કુંડામાં ગટોડી ભરી તેના ઉપર તે આટો ભરવો. પછી તે કુંડામાં ક-

પાસનાં થી વાવવાં અને દરરોજ ઉપરનો આટો મટોડી સાથે થોડો મેળવતા રહેવું. આથી ઝાડની ઉપર પીળા રંગનું ૩ ઉગશે.

પ્રકરણ ૩૦ મું.

સુતર ઉપર જૂદી જૂદી જાતના રંગ ચઢાવવાની રીત.

૧. કપડાં ઉપર સોનેરી કાચો પીળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—હારસીંગારનાં પુલને પાણીમાં ઉકાળી તેમાં જરા આરો અને લીંબુનો રસ નાંખવો ત્યાર બાદ તેમાં રંગવાથી સોનેરી પીળો રંગ ચઢે છે.

૨. ગુલાબી રંગ ચઢાવવાની રીત:—૨૦ વાર કપડા માટે એક શેર કસુંબાના રસમાં ૧૨ લીંબુ અથવા એક શેર આંબોળીઆનો રસ નાંખીને તેમાં કપડાને રંગવું.

૩. લોહી જેવો પાકો લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—પ્રથમ કપડાને હળધરતા પાણીમાં, પછીથી હરડાનાં પાણીમાં અને છેવટે ધૂતક-ડીના પાણીમાં એ રીતે ત્રણ વખત દરેક પાણીમાં સારી પેઠે મસળીને નીચોવવું. બાદ એક શેર આલનાં મુળીઆંને બારીક ખાંડીને પાણીમાં ચાર કલાક ઉકાળવાં ત્યાર બાદ તેમાં ૧૫ રૂપીઆભાર ધાવરીનાં પુલ ઠંડુ થયા પછી નાંખવાં અને પાણી ગળી લેવું. કપડાને આ પાણીમાં નાંખી સારી પેઠે મસળવું બાદ મુકવવાથી પાકો લાલ રંગ ચઢે છે.

૪. લાલ રંગ ચઢાવવાની રીત:—૧૨ શેર કસુંબામાં ૩ શેર આંબોળીઆનો રસ અને ૭ા રૂપીઆભાર હળદર મેળવી રંગવું, એટલે લાલરંગ ચઢશે. આ પ્રયોગ વીસ વાર કપડા માટે છે.

૫. પાકો કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—હરડાં, હીરાકશી, તે હળદરમાં અનુક્રમે રંગીને ઘોષ નાંખવાં, બાદ દાડમની છાલ અને ધૂતક-ડીમાં રાખવાથી તૈયાર થાય છે.

૬. કાકરેશ પાકો કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—હરડાં વીસ તોલા, દાડમની છાલ ૧૦ તોલા, પતંગનું લાકડું ૧૦ તોલા, અનુક્રમે લેવાં.

૭. બાળી પાકો રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—હરડાં દસ તોલા, હીરાકશી ૨ તોલા, પીળી માટી ૨૦ તોલા મિશ્ર કરી ઉકાળી વીસ વાર કપડું મેળવવાથી ઉપરનો રંગ તૈયાર થાય છે.

૮. પાકો કાળો રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—ચારવાર કપડા માટે

પાંચ તોલા માયાના લુકાને છ શેર પાણીમાં નાંખી તે પાણીમાં ભીજવીને નીચોવવું. બાદ એ ચાનીભાર હીરાકશી ૪ શેર પાણીમાં પીગાળી તેમાં હરડાં ત્રણ તોલા નાંખી તે પાણીમાં કપડું ડુબાવીને સારી પેઠે મસળીને છેવટે ઘોષ નાંખવું.

૯. પાકો પીજો રંગ ચઢાવવાની રીત:—એક શેર દાડમની છાલને બેશેર પાણીમાં નાંખી એક શેર પાણી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઊકાળવી. પ્રથમ કપડાને સાદ પાણીમાં ભીજવીને બાદ ઊકાળામાં થોડીવાર રહેવા દેવું, ત્યાર પછી બેશેર પાણીમાં દસ રૂપીઆભાર ૫૮કડી પીગાળી તે પાણીમાં કપડાને ભીજવવું એટલે રંગ પાકો થશે, આ પ્રમાણે બે વખત કરવાથી પાકો પીજો રંગ ચઢે છે. કપડાનું વજન એક પૌંડ લેવું.

૧૦. બીજી રીત:—એક શેર કપડાને ૧૦ રૂપીઆભાર ૫૮કડીના પાણીમાં ડુબાવીને પછીથી ૧૦ રૂપીઆભાર મુલતાની માટીના પાણીમાં અર્ધો કલાક રાખવું.

૧૧. પાકો આસમાની રંગ ચઢાવવાની રીત:—ચુનો, મીઠું અને ગળી સરખે ભાગે લઈને પાણીમાં પીગાળવાં. આ પાણીમાં કપડાને ડુબાવી રાખીને સુકવવું. આ રીતે દરેક વખતે ભીજવીને સુકવવાનું ત્રણ વખત કર્યાથી પાકો રંગ ચઢે છે. —

૧૨. બીજી રીત:—ગળી ૧ શેર, સોડા ૨૫ શેર, ચુનો ૧૫ થી ૨૫ શેર અને ગોળ ૧ શેર આ બધાને પાણીમાં નાંખી તે પાણીને થોડીવાર સડવા દેવું. એ સાત આઠ કલાકમાં સડવાની ક્રિયા શરૂ ન થાય તો મિશ્રને જરા ગરમ કરવું એટલે રંગવા માટે તૈયાર થશે. એક વખત કપડું આ પાણીમાં ડુબાવવાથી આસમાની પાકો રંગ થશે.

૧૩. ઘેરો પાકો આસમાની:—ગળી, ચુનો, સાણખાર અને ગોળ એ બધાને સારી પેઠે વાટીને પાણીમાં મેળવી તે પાણીમાં કપડાને ભીજવી રાખવાથી ઉપર મુજબ રંગ તુર્તજ થાય છે.

૧૪. પાકો કાળો રંગ ચઢાવવાની રીત:—બાવળના પરડીઆ બાંડીને પાણીમાં ઊકાળવા. આ પાણીમાં કપડું ડુબાવવાથી પાકો રંગ થશે.

૧૫. બીજી રીત:—હીરાકશી ને હરડાં, ૫૮કડી અથવા ચાલનાં મૂળીઆં એ ત્રણમાંથી મમે તેની સાથે મેળવવાથી કાળો રંગ થાય છે. ચાલને બદલે કસુંજો વાપરીએ તો રંગ વધારે ચળકતો થાય છે. પરંતુ તે કાચો થઈ જાય છે.

૧૬. કાળો આસમાની રંગ ચઢાવવાની રીત:—હરડાં, હીરા-

કશી, ગળી અને કસુંગાથી પણ આ રંગ થઇ શકે છે. કાળી માટી અને વાવળના શુદ્ધથી પણ તેમજ થાય છે.

૧૯. રતારાપર પડતો કાળો પાકો રંગ:—હીરાકશી અને વાવળની છાલનો ઊકાળો એ બેમાં કપડાને બોળી રાખવાથી સરસ રંગ થાય છે.

૧૮. ચંબેલીનો રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—કસુંબો, હળદર અને લીંચુનો રસ અનુક્રમે લેવાથી સરસ ચંબેલી રંગ થાય છે.

૧૯. પાકો જાંબુડો રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—અંબાલા ગામ-માં પ્રથમ હીરાકશીના પાણીમાં ભીજવીને પછી ત્રણ વખત કેરીના આં-બોળીઆના પાણીમાં નાંખે છે. આ પ્રયોગમાં છ વાર કપડું લેવું.

૨૦. કાજળી રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—ગળી ૧૦ શેર, કસુંબો ૧૨૦ શેર, આંબોળીઆં ૪૦ શેર અનુક્રમે લેવાં. પ્રથમ છ વારનું કપડું ૧૦ રૂપીઆભાર ગળીના પાણીમાં ભીજવી ત્યાર બાદ કસુંબો ૧૨૦ રૂપી-આભાર પાણીમાં ભીજવી, ૪૦ રૂપીઆભાર આંબોળીઆંનું પાણી કરી તેમાં સદરહુ કપડું ડુગાવી રાખવાથી રંગ ચઢે છે.

૨૧. લીલો રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—સીંધમાં હળધર, દાડમની છાલ, કપાસનના ફુલનો ઊકાળો. ગળી અને ષટકડી એ અનુક્રમે વાપરી લીલો રંગ કપડાં ઉપર ચઢાવે છે.

૨૨. પાકો લીલો રંગ ચઢાવવાની કૃતી:—પહેલાં ૩ કલાક દાડમની છાલના ઊકાળામાં, પછી ૩ કલાક હળધરના ઊકાળામાં, પછી થોડી મિનિટ ગળીના પાણીમાં અને છેવટે ષટકડીના પાણીમાં એ રીતે અનુક્રમે રંગવું. રંગ ઘેરો કરવા ગળીનું પ્રમાણ વધારવું.

૨૩. આસગાની લીલો પાકો રંગ:—ગળી, હળધર, હરડાં અને પ્રરીથી ગળી એ રીતે એક પછી એક વાપરવાં.

૨૪. ઘાસ જેવો પાકો લીલો:—બેહેડાં, હીરાકશી, હળધર, દા-ડમની છાલ અને ષટકડી એ દરેકના પાંચ તોલા લઇને શુદ્ધ શુદ્ધ વાસણમાં નાંખીને અનુક્રમે વાપરવાથી પાકો રંગ થશે. આ પ્રયોગ છ વાર કપડા માટેનો છે.

૨૫. પાકો લીલો રંગ:—એક વાસણમાં પાંચ તોલા ગળી, સ-વા તોલો ચુનો, સવા તોલો બોળ અને બારો ૧૧ તોલો એ સર્વે મિશ્ર કરવાં; અને બીજા વાસણમાં હળધર અને ખટાસનું પાણી મિશ્ર કરવું. આ બંને મિશ્રમાં કપડાં અનુક્રમે ડુગાવવાં જેથી રંગ યશે.

૨૬. મગ જેવો રંગ ચઢાવવાની રીત:—ગળી વા શેર ગોળ, સવા રૂપિયાભાર, ચુનો સવા રૂપિયાભાર અને ખારો ૨૫ ભાર એ બંધાને પાણીમાં ખીંગાળીને તેમાં કપડાને રંગીને પછીથી હળધરના પાણીમાં નાંખવું. અને છેવટે દાઝમની છાલ વા શેર અને ફટકડી પાંચ રૂપિયાભાર એ બંધાને ઉકાળીને તેમાં થોડીવાર ભીજવી રાખવું.

૨૭. વટાણા જેવો પાકો રંગ:—કપડાને ત્રણ વખત મોરચુના નાં પાણીમાં નાંખીને ભીજવવું બાદ ચુનો અને લીંબુના મિશ્રણમાં ડુબાવવું.

૨૮. નારંગીઓ રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—ખાનદેશમાં પહેલાં કસુંખાના રંગથી રંગીને પછી હળધરના પાણીમાં ડુબાવે છે જેથી ઉપરનો રંગ ચાલે છે.

૨૯. કપાશી રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—પહેલાં હારશીંગારના કુલનો રંગ ચઢાવીને પછી ખટાસના પાણીમાં ડુબાવી કાઢવું.

૩૦. ગેરૂ રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—પહેલાં ચાર તોલા ગેરૂથી રંગીને પછી ૨ તોલા ફટકડીના પાણીમાં થોડી વાર રાખવું. ૧૦૦ વાર કપડા માટે ૨ શેર ગેરૂ બસશે.

૩૧. લાલાશપર પડતો ભુરો:—મુંબઈમાં કપડાને પહેલું કસુંખાના રંગમાં રંગીને પછી થોડી ગળીના પાણીમાં જરા ખીજે કસુંખાના રંગ નાંખી તેમાં કપડું ડુબાવે છે.

૩૨. લાલાશપર પડતો ભુરો:—હળધર, દાઝમની છાલ, કપાશનાં કુલ, હીરાકશી અને ફટકડી અનુક્રમે લેવાં.

૩૩. તપખીરીઓ રંગ ચઢાવવાની કૃતિ:—દાઝમની છાલ, હીરાકશી, કાયો, ગળી અને ચુનો અનુક્રમે લેવાં.

૩૪. ખીશમીસી પાકો રંગ:—હરડાં, હળધર ફટકડી માયાંરજ અને કસુંખો અનુક્રમે લેવાથી પાકો રંગ ચઢશે.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

દવા સંબંધીના અકશીર હુન્નર.

૧. સંધીવાના ઘલાજ:—ગજોના ઝાડનાં તાજાં મુળીયાંને કાળા મરીની સાથે મેળવીને બકરીના દૂધમાં બિકાળી દરરોજ સવારમાં આસરે ૨૫ રૂપિયા ભાર પાવાથી સંધીવા મટી જાય છે.

૨. બીજી રીત:—અરીણુ, સુંક, જોળીજો, દાર જે સર્વને સરખે બાગે મેળવી ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૩. ત્રીજી રીત:—જોરખ આંખલીનાં પાંદડાંને પોટીસ માફક આંધવાથી તથા પાંદડાંને શેક કરવાથી મટી બળે છે.

૪. ચોથી રીત:—જંગલી કાળી ગરચીનાં મૂળીઆનાં લીલાં યજ્ઞ તેલમાં તળી તે તેલ સંધીવાના દરદમાં ઘણી સારી અસર કરે છે.

૫. પાંચમી રીત:—નાગકેસરનાં બીજમાંથી કચરી કાઢેલું તેલ સંધીવા ઉપર લગાડવાથી આરામ થાય છે.

૬. છઠ્ઠી રીત:—વજનાગનું તેલ સંધીવા થયેલી જગોએ ચોળવાથી સંધીવા મટી બળે છે.

૭. સાતમી રીત:—લીંબુનો રસ જવખાર સાથે મેળવીને આપવું.

૮. આઠમી રીત:—કાળુના ઝાડમાંથી નીકળતો દાર ચોળવાથી આરામ થાય છે.

૯. નવમી રીત:—વખમે ઘસીને લેપ કરવાથી થોડું કમતી થાય છે.

૧૦. પ્રમેહ મટાડવાની રીત:—ગજોનાં પાંદડાંનો રસ પાણીમાં નાંખી હલાવવાથી પાણી ચીકણું થાય એટલે તેમાં ચાર રૂપીઆભાર સાકર મેળવીને આશરે ૨૫ રૂપીઆભાર દિવસમાં જે વખત પીવાથી મટે છે.

૧૧. બીજી રીત:—ગુગળ થી સાથે મેળવીને આપવાથી થોડો ફાયદો થાય છે.

૧૨. ત્રીજી રીત:—રોહણના ઝાડની છાલ ૨૫ રૂપીઆભાર ૧૫ શેર પાણીમાં ૧૫ મિનીટ ઉકાળીને જેટલું પાણી ઉકળતાં ઉડી ગયું હોય તેટલું બીજું તાજુ પાણી નાંખીને આપવામાં આવે તો મટે છે.

૧૩. ચોથી રીત:—મુગલાઈ બેદાણા ટાંક ૧૫, શાહજીર ટાંક ૧૫, કલમીમુરે વાલ પાંચ, એલચી ૩, ૫ ભાર, જોખર ૩ ૧ ભાર, સાકર ૩. ૧ ભાર એ સર્વ વાટી ચુરણ કરી દિવસ સાત રાખવાથી મટે છે.

૧૪. પાંચમી રીત:—ગળજલીના પાનાનો રસ રૂપીઆ ૨૫ ભાર, સાકર ૩. ૨૫ ભાર, મરી ૩. ૧૫ ભાર જોખર ૧૫ રૂપીઆભાર સર્વ એકઠું કરી રોજ સવારમાં પીવું. ત્રણ દિવસ ચરી પાળવી. જેથી આગીઆ પ્રગેદ મટે છે.

૧૫. છઠ્ઠી રીત:—મામા મુખડીનાં પાનાં રૂપીઆ પાંચ ભાર, લીલાં

ખુબ વાટીને તેમાં મરીના દાણા ૧૪ ભેગાં વાટવાં, પછી પતાસાના પાણીમાં ૭ દિવસ પાવાથી જલદપ્રમેહ મટે છે. પણ આ દવાનો અનુભવ કરતી વખતે જસગર ચરી પાળવી. આ દવાનો મૂખ્ય મટવાનો ગુણ આગીઆ પ્રમેહ ઉપર છે.

૧૬. ચુંક મટાડવાની રીત:—દારીના છોડમાંથી જે તેલ તી-કજે છે તેનાં ૩૦ ટીપાં પતાસા અથવા ખાંડ ઉપર નાંખી આપવાથી જલદી આરામ થાય છે.

૧૭. બીજી રીત:—જંગલી કાળી મરચીનાં પાંદડાં પાવાથી મ-ટી જાય છે.

૧૮. ત્રીજી રીત:—અરીજુનો ચૂક અજમાના પાણી સાથે મેળ-વીને આપવાથી તુર્ત ૦ કલાકમાં શાયદો થાય છે.

૧૯. મરડાના ઇલાજ:—મેથીનાં પાંદડાંનો રસ અધોજ તે મધ રૂપીઆ ભાર મેળવીને આપવાથી આરામ થાય છે.

૨૦. બીજી રીત:—કોઈના ઝાડના ગુદને મધ સાથે મેળવીને આ-પવાથી શાયદો કરે છે.

૨૧. ત્રીજી રીત:—સિમુલનો ગુદ ૪૦ થી ૫૦ ગ્રેનને આસરે આપવાથી સારો શાયદો કરે છે.

૨૨. ઊધરસના ઇલાજ:—અસાળીઆના બીજને પાણીમાં પ-લાળી તે ચીકાશવાળું પાણી પીધાથી ઉધરસ મટી જાય છે.

૨૩. બીજી રીત:—ગુલબેરનાં મુળીઆંતે સાકરની સાથે ઉકાળીને ઊધરસના દરદમાં પીવા આપવાથી અકશીર અસર કરે છે.

૨૪. ત્રીજી રીત:—માતીપાલ ઝાડનો ગુદ જે ત્રણ દિવસ ગળી-જવાથી સરદીની ઉધરસ મટી જાય છે.

૨૫. ચોથી રીત:—પાનની જડ, કાથો, જવખાર અને ખેરસાર સરખે ભાગે લઇ મધમાં ગોળીઓ કરી તે પાવાથી મટી જાય છે.

૨૬. કાનના દરદના ઇલાજ:—તાપતલીના પાંદડાંનો રસ મીઠા સાથે મેળવીને કાનમાં ટીપુ પાડવાથી આરામ થાય છે.

૨૭. બીજી રીત:—મરેલો વીંછી તેલમાં નાંખ્યો હોય એવા તે-લતું કાનમાં ટીપુ પાડવાથી ગમે તેવું દર્દ મટી જાય છે.

૨૮. ત્રીજી રીત:—કાંદાવેલના થડના રસતું ટીપુ નાંખવાથી આ-રામ યશે.

૨૯. ચોથી રીત:—કાનમાં રશી વહેતી હોય તો તાપતલીના પાં-

દડાને રસ તેલ સાથે મેળવી કાનમાં નાંખવાથી આરામ થાય છે.

૩૦. પાંચમી રીત:—કાન દુઃખતો હોય તો અરસના છોડના પાંદડાને ઝેરડી તેલ લગાવી બાંધવાથી આરામ થાય છે.

૩૧. છઠ્ઠી રીત:—કાનની અંદર ફેડકી થંછ હોય તો મરડાશીંગને વાટી તેનો ભુકા કાનમાં નાંખવાથી મટી જાય છે.

૩૨. સાતમી રીત:—કાળા સર્પની કાંચળી તેલમાં કકડાવી કાનમાં ટીપુ પાડવાથી કાનની અંદર દુખતી નાળ મટે તથા તાજેતાછ બહેરાશ મટે છે.

૩૩. આઠમી રીત:—અરીણના અડંને તેલ સાથે મેળવી તેનાં ટીપાં કાનમાં નાંખવાં અથવા રતું પુગડુ મુકવું.

૩૪. નવમી રીત:—ખીડીની ધુમાડી મોંમાં બરી મોઢું તથા કાન બાંધ કરી થોડીવાર રાખી તે ધુમાડી નાકમાંથી કાઢવાથી બહેરાશ મટવા સંભવ છે.

૩૫. દસમી રીત:—તાપતલીના ઝાડના પાંદડાંને રસ કાનમાં નાંખવાથી વળતે આરામ થાય છે.

૩૬. કળશીઆના ઇલાજ:—વળમો, જવંત્રી, કાળાંમરીઆં ત્રણ કુલ આઠ મેન આપવાથી આરામ થાય છે.

૩૭. બીજી રીત:—શીમુલના શુદ્ધને ૪૦ થી ૫૦ મેનને આશરે આપવાથી ઝાડાતું દરદ બંધ થાય છે.

૩૮. ત્રીજી રીત:—ઝેરખ આગલીતા ફળના ગરબને દહી સાથે મેળવી આપવાથી આરામ થાય છે.

૩૯. ચોથી રીત:—ખીજાનાં કાચાં ફળને છ કલાક શેકીને આપવાથી ઝાડો બંધ થઈ જાય છે.

૪૦. પાંચમી રીત:—કોઈના ઝાડના શુદ્ધને મધ સાથે મેળવીને આપવું.

૪૧. છઠ્ઠી રીત:—મલખાર કીનારા તરશના લોકો, આંખાનાં કાચાં ફળ ઉપરથી નીકળતો ચીકણો પદાર્થ ઇંડાની સફેદી તથા જરા અપ્રીણ સાથે મેળવીને આ દરદમાં ખાય છે.

૪૨. ગુમડાના ઇલાજ:—વજનાગ વાટીને ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૪૩. બીજી રીત:—કાળી છરી વાટીને ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૪૪. ત્રીજી રીત:—દારડીના છોડનો રસ ચોપડવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

૪૫. ચોથી રીત:—શુભજેડનાં પાંદડાં વાટીને ચોપડવાથી જલદી પાકી જાય છે.

૪૬. પાંચમી રીત:—વેણીવેલનાં પાંદડાં અને મૂળ વાટીને ચોપડવાં.

૪૭. છઠી રીત:—ગજોનાં પાંદડાં મધ સાથે વાટીને ચોપડવાથી ફાયદો થાય છે.

૪૮. સાતમી રીત:—લીમડાનાં પાંદડાંને ઘઉંનો આટો પોટીશ મારક બાંધવાથી ગુમડાની ગાંઠ વેરાઈ જાય છે.

૪૯. આઠમી રીત:—સીતારણનાં પાંદડાં વાટીને તેમાં જરા મીઠું મેળવી તે પોટીસ મારક બાંધવાથી જલદી પાકી જાય છે.

૫૦. પાચન શક્તિ વધારવાના ઇલાજ:—ઝાડકી હલદી નામનાં ઝાડનાં મુળીઆં પાચન શક્તિ વધારવામાં શ્રેષ્ઠ રીતે અકશીર છે.

૫૧. બીજી રીત:—નાગકેસરના ઝાડની છાલ અને મૂળીઆંને પાણીમાં ભીંજવી પાવાથી સરસ રીતે ફાયદો થાય છે.

૫૨. ત્રીજી રીત:—જંગલી કાળી મરચીનાં મુળીઆંને પાણીમાં ભીંજવી તે પાણી આખા દીવસમાં અડધો પ્યાલો પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૫૩. ચોથી રીત:—અઢી રૂપીઆભાર ગજો સવાશેર ઠંડા પાણીમાં ત્રણ કલાક ભીંજવી તે પાણી દીવસમાં ત્રણ વખત પીવું.

૫૪. દાદરના ઇલાજ:—કાકડળને ધસીને ચોપડવાથી આઠમે દિવસે મટે છે.

૫૫. બીજી રીત:—૮૦ એન કાકમરીનાં બીજ વાટીને અઢી રૂપીઆભાર ધીમાં મેળવી ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૫૬. ત્રીજી રીત:—દાકતર રોકસળરો કહે છે કે તુળસુ મુદ્રીઆનાં મૂળ ધસીને ચોપડવાં.

૫૭. ચોથી રીત:—જે ઠેકાણે દાદર થયું હોય ત્યાં દહીં મૂકી તે દહીં કુતરા પાસે ચટાડવું એટલે દાદર મટશે. કારણ કુતરાની છબની લાળમાં દાદર મટવાનો શુભ સમાચારો છે.

૫૮. તાણુના ઇલાજ:—કાનકુટીના બીજ તેમજ પાંદડાંને પાણીમાં ઉકાળી અર્ધો ચમચો દીવસમાં બે વાર આપવાથી તાણુ બંધ થાય છે.

૫૯. બીજી રીત:—વવણુંના ઝાડની છાલનો રસ આપવાથી તુર્ત મટે છે.

૬૦. ખરલની ગાંઠના ઇલાજ:—અસાળીઆનાં બીજ પાવાથી ખરલની ગાંઠ તથા શરદીથી થયેલાં દરદ મટે છે. ગજો ઉકાળીને પીવાથી

પણ શયદો થાય છે.

૬૨. ખરજવાનો ઇલાજ:—કાળીછરીનાં ખીજ તલના તેલ સાથે વાટીને ચોપડવાથી ખુજલી તથા ત્વચા ઉપર સારી અસર કરે છે.

૬૨. ખીજ રીત:—કાઢતી નામે વનસ્પતિનું તેલ ખુજલી ઉપર ચોપડવાથી સારી અસર કરે છે.

૬૩. ત્રીજ રીત:—પારસ પીંપળાના ઝાડ ઉપર લાલ શીડવાં થાય છે તે તેમાંથી નીકળતો પીળો પદાર્થ ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૬૪. ચોથી રીત:—પારસ પીંપળાના ઝાડની છાલને પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીવતી ખુજલી ધોવાથી મટી જાય છે.

૬૫. પાંચમી રીત:—૮૦ ગ્રેન કાકમરીનાં ખીજને વાટી ૨૫૩ પીચાબાર ધીમાં મેળવી લગાડવાથી શયદો થાય છે.

૬૬. છઠ્ઠી રીત:—ગુગળને લીંથુનો રસ તથા ટોપરાના તેલ સાથે મેળવી ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૬૭. સાતમી રીત:—સફેતો ૨ દ્રામ, ગુલેઅરગાની ૪ દ્રામ સુખાડ ૨ દ્રામ, અકાકીઆ ૨ દ્રામ આ બધાંને ગુલાબના પાણીમાં ઘસી ચોપડાં.

૬૮. આઠમી રીત:—ટંકણખાર ૩ દ્રામ, ઝીસેરાઇન ૩ દ્રામ, પાણી ૧ ઔંસ આ સઘળાંને મેળવી તેમાં કપડુ જોળી ખરજવા ઉપર મુકવું.

૬૯. નવમી રીત:—સફેતો ૩ દ્રામ, જાવળનો ગુદર ૩ દ્રામ, ગુલાબનું પાણી ૧ ઔંસ આ બધાંને મેળવી તેમાં લુગડું જોળી ખરજવું થયેલા ભાગ ઉપર તે લુગડું ત્રણ દિવસ મુકી રાખવાથી મટશે.

૭૦. બદલજમીના ઇલાજ:—રીતાળનાં પાંદડાંને સુકવીને ખીજ ગરમ ચીને સાથે મેળવીને આપવાથી બદલજમી મટી જાય છે.

૭૧. ખીજ રીત:—નારંગીની છાલનો ભુકો, મેગનીશીઆને રેવનીનો શીરો આ મિશ્ર આપવાથી ઘણી સારી અસર કરે છે.

૭૨. ત્રીજ રીત:—ઝાકટર ગ્રીન કહે છે કે ખીજાના પાકા ફળના મગજનું સરળત જનાવી દરેજ સવારમાં ખીવાથી મટી જાય છે.

૭૩. ચોથી રીત:—અરડુસાના ઝાડની છાલનો ઉકાળો જેથી ૩ ઔંસની માત્રામાં આપવાથી બદલજમીને શયદો થાય છે.

૭૪. પાંચમી રીત:—કાંદાવેલના થડ અને પાંદડાંને સુકવીને પછી પાંદડાંને માત્રા આસરે ચાર આનીબાર દિવસમાં જે વખત ચોખાના પાણીમાં આપવાથી બદલજમી મટી જાય છે. આ દવા સોડી સુધારવામાં

અકસીર છે.

૭૫. માથુ દુખતું હોય તેના ઇલાજ:—ગરમીથી માથુ દુખતું હોય તો લુણીના છોડને વાટીને માથે ચોપડવાથી મટી જાય છે.

૭૬. ખીજી રીત:—સરદીથી માથુ દુખતું હોય તો ગળેનાં પાંદડાં તેલમાં વાટીને માથા ઉપર ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૭૭. ત્રીજી રીત:—ઘરડીતું તેલ માથે ચોપડવાથી સરસ શાયદો થાય છે.

૭૮. ચોથી રીત:—પીત્તથી માથુ દુખતું હોય તો લીંબુમાંથી રસ કાઢી તેમાં દેકામારી નાંખી પીવાથી આરામ થાય છે.

૭૯. પાંચમી રીત:—લીંબોળીઓનું તેલ ચોપડવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

૮૦. છઠી રીત:—ખજાન લીંમડાનાં પાનાં અને કુચ વાટી ચોપડવાથી ફાયદો થાય છે.

૮૧. સાતમી રીત:—તડાક છીંકણીનાં પાંદડાં સુકવીને વાટીને સુંધવાથી ઘણી છીંકા આવે છે અને માથુ ઉતરી જાય છે.

૮૨. આઠમી રીત:—સરદીથી માથુ દુખતું હોય તો મરી, સુંકે અથવા તજનો અર્ક ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૮૩. હરસના ઇલાજ:—ચોખાની પોટીસ ખનાવી તે ઉપર અરીણના અર્કનાં થોડાં ટીપાં નાંખી ખાંધવાથી આરામ થાય છે.

૮૪. ખીજી રીત:—પ્રાક્ષના થડના લાકડાની રાખ ખાવાથી હરસનું દરદ મટે છે.

૮૫. ત્રીજી રીત:—તત્રક અને કોયલા ખાંડે એકતું કરી ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૮૬. લોહી સુધારવાના ઇલાજ:—ગળેના પાંદડાંનો રસ પાણીમાં નાંખી તેમાં ૪ રૂપીઆભાર સાકર મેળવીને ૨૫ રૂપીઆભાર દીવસમાં એવખત આપવાથી લોહી સુધરે છે.

૮૭. ખીજી રીત:—પારસ પીંપળાના ઝાડની છાલનો ઉકાળો ૩ થી ૪ ઔંસ પીવા આપવાથી શાયદો થાય છે.

૮૮. ત્રીજી રીત:—કાંદાવેલનાં થડ અને પાંદડાં સુકવીને ખાંડીને ૪ આનીભાર દીવસમાં એ વખત ચોખા પાણી સાથે આપવાથી શાયદો થાય છે.

૮૯. ચોથી રીત:—સારસાપારીલાનાં મૂળીયાં દૂધમાં ઉકાળી પી-

વાથી ઓછી સુધરે છે.

૯૦. પાંચમી રીત:—ખીલાના ફળની અંદરનો મગજ પાંચ રૂપી-આભાર લઇને તેમાં ૫ થી જા રૂપીઆભાર પાણી અને જરા સાકર અને જરફ નાંખી દીવસમાં બે ત્રણ વખત ખીંધાથી ફાયદો થાય છે.

૯૧. દુઃખવા આવેલી આંખના ઇલાજ:—મરીને રસવંતી સાથે મેળવી આંખમાં આંજવાથી દુઃખવા આવેલી આંખ મટી જાય છે.

૯૨. બીજી રીત:—સરપનકુ તેલ દુઃખવા આવેલી આંખ ઉપર ચોપડવાથી આરામ થઇ જાય છે.

૯૩. ત્રીજી રીત:—ઉકળતા પાણીમાં અશીણનો અર્ક અથવા અ-શીણ નાંખવાથી અને તેની વરાળ ઉપર આંખ ધરવાથી મટી જાય છે.

૯૪. ચોથી રીત:—દારૂની પાંદડાં અથવા થડના રસનું આંખ-માં ટીંપુ પાડવાથી આરામ થાય છે.

૯૫. પાંચમી રીત:—ખીલાના ઝાડનાં પાંદડાં વાટી તેની પોટીસ આંખોપર બાંધવાથી આરામ થાય છે.

૯૬. છઠ્ઠી રીત:—કાનકુટીનાં પાંદડાં ગોળ સાથે વાટી તેલમાં ત-ળી આંખ ઉપર ચોપડવાથી શુભ થાય છે.

૯૭. સાતમી રીત:—માતીપાલ ઝાડનાં ફળને કેરી અને ચોખાની સાથે વાટીને આંખે બાંધવાથી આરામ થાય છે.

૯૮. આઠમી રીત:—હીરાબોળ ગંધેડીના દૂધમાં ધરીને તેનું ટીંપુ પાડવાથી આરામ થાય છે.

૯૯. નવમી રીત:—અશીણનો અર્ક ૧ ભાગ, સીરકો ૧ ભાગ, કાંડી ૧ ભાગ અને પાણી ૪ ભાગ એ બધાંને મિશ્ર કરી તે પાણી વ-ડે આંખો ઘોવાથી આરામ થાય છે.

૧૦૦. દસમી રીત:—રસવંતી, અશીણ, હરડાં, ધટકડી, સિંધા-લુણ એ સર્વે મિશ્ર કરી આંખને ફરતું ચોપડવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૦૧. જલંદરના ઇલાજ:—રાજહરાના છોડની રાખને મધ સાથે મેળવીને આપવાથી ફાયદો થાય છે. માત્રા ૮૦ ગ્રેન.

૧૦૨. બીજી રીત:—રાખને વાટીને તેને દુધમાં ઉકાળી તે પાણી ખાવાથી આ ચતુર્દ્ધ મટવા સંભવ છે.

૧૦૩. કમળાના ઇલાજ:—મમીરા ખાવાથી કમળાનાં તથા બી-ન્ત પેટનાં દરદ મટી જાય છે. મળોના લાકડાનું સત્ત્વ આઠ દિવસ લાગટ ખીંધાથી કમળો મટે છે.

૧૦૪. ત્વચા રોગના ઇલાજ:—કળીછરીનાં ખીજ તલના તેલ સાથે વાટીને ચોપડવાથી ત્વચા રોગ મટી જાય છે.

૧૦૫. ખીજ રીત:—કાનકુટીના છોડને તેલમાં ઉકાળી તે તેલ ત્વચા રોગ ઉપર લગાડવાથી આરામ થાય છે.

૧૦૬. ત્રીજી રીત:—પારસ પીપળાના છોડવામાંનો રસ ચોપડવાથી ગુણ થાય છે.

૧૦૭. ચોથી રીત:—મીઠા લીમડાનાં મૂળ ઘસીને ત્વચારોગ પર પડતાં ચાકાંને ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૧૦૮. પાંચમી રીત:—અરસના છોડને તેલમાં વાટીને તેલ ત્વચા રોગ ઉપર ચોપડવાથી સારી અસર થાય છે.

૧૦૯. છઠ્ઠી રીત:—પારસ પીપળાના આડની છાલને પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી ઘોવાથી આરામ થાય છે.

૧૧૦. દાઝવાના ઇલાજ:—લૂણીના ખીજને વાટીને દાઝેલી ચામડી ઉપર ચોપડવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧૧. તાવ દૂર કરવાના ઇલાજ:—ડાકટર એનસ્લી કહે છે કે રોહણના આડની છાલનો ખારીક ભૂકો ચોવીસ કલાકના અરસામાં સવા રૂપીઆભારથી દોઢ રૂપીઆભારની માત્રામાં આપવાથી તાવના દરદને ઘણીજ સારી અસર કરે છે.

૧૧૨. નાસુરના ઇલાજ:—ભાયાંને ગરમ પાણીમાં ભીજવી રાખી તે પાણી ઘોવામાં વાપરવાથી જીતાં નાસુર મટી જાય છે.

૧૧૩. ખીજ રીત:—નારંગીનો ગર શેકીને બાંધવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

૧૧૪. ત્રીજી રીત:—ગળીનાં પાંદડાં વાટી તેને પોટીસ માફક બાંધવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧૫. ચોથી રીત:—જાંટની દાઢ અને બોદારસીંગ એમને પથ્થર ઉપર વાટીને ચોપડવાથી નાસુર મટી જાય છે. લીમડાનાં પાંદડાંને કચરીને બાંધવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧૬. વાળાનો અકશીર ઇલાજ:—વાળાનો તાંતણો એક બે આંગળ બહાર નીકળે એટલે એક ધાતુનું મ્હોટુ પતર લાવી તેની વચમાં ખારીક છીદ્ર કરી તે છીદ્રમાં વાળાનો તાંતણો પતરા ઉપર કાઢી એક વીંછી પકડી લાવી તેનો ડાંખ તે વાળા ઉપર લગાવવાથી તુર્તજ સધળું દરદ મટી જઈ તેજ દિવસે આરામ થાય છે કારણ ડાંખ મારતાની

સાથેજ તે વાળો મરી જઈ અમળાતો અમળાતો અડધા હાથથી વિશેષ લંગાઈતો જલાર નીકળી પડે છે.

૧૧૭. અવાળુના ઇલાજ:—મુસલમાન ગ્રંથકારો કહે છે કે લ-
લીંગ ખાધાથી અવાળુ મનજીત થાય છે.

૧૧૮. એકાંતરીઓ તાવ:—સિંધના લોકો એકાંતરીઓ તાવ કાઢ-
વા સમુદ્રજળના ઝાડની છાલનો ઉકાળો કરી જે ત્રણ ઔસની માત્રામાં
દિવસમાં જે વખત આવે છે.

૧૧૯. બીજો ઇલાજ:—કરીઆતાને પાણીમાં બીજાવી તે પાણી-
માં ૧૦ થી ૨૨ ગ્રેન કાથો નાંખી મુદતને અંતરે આવતા તાવની બી-
આરીમાં આપવાથી ઘણી સારી અસર થાય છે.

૧૨૦. ત્રીજો ઇલાજ:—ચાગડું જાળીને તેનો ધુમાડો લેવાથી તા-
વ દૂર થાય છે.

૧૨૧. માથાની ઉંદરી મટાડવાના ઇલાજ:—જાંબુનો રસ ચો-
ખડવાથી આરામ થાય છે.

૧૨૨. ઉધરસના ઇલાજ:—જલ્દાગતે પેપરમીટની સાથે મેળવીને
આપવાથી મટે છે.

૧૨૩. બીજી રીત:—ચણોહીનાં પાંદડાં વાટીને સાકર સાથે ચાવ-
વાથી ઉધરસ મટે છે.

૧૨૪. ત્રીજી રીત:—જગ્યાને ઉધરસ થઈ હોય ત્યારે હરડે, પી-
પર અને દ્રાક્ષ ઝોના ચુરણમાં મધ અને માખણ મેળવીને આપવા અ-
દ્દત્ત પુસ્તકમાં બલામણુ કરે છે.

૧૨૫. ચોથી રીત:—૩ દ્રામ ગારીકુતના ભૂકાને ૧ દ્રામ જેહી-
મધના શીશમાં મેળવી તેનો બારીક ભૂકા કરવો અને તેમાંથી ૧૦થી
૩૦ ગ્રેનનું અઢેકુ પડીકું કરી સવારમાં શાકરું, એમ ત્રણ વખત દિવસ
એકમાં શાકરું.

૧૨૬. કંદના ઇલાજ:—હમેશ લલીંગ ખાવાથી કંદ જેસે છે.

૧૨૭. કમળાના ઇલાજ:—સમુદ્રજળની ત્રણા દૂધ સાથે મેળવીને
આપવાથી કમળામાં સારી અસર કરે છે.

૧૨૮. કંદના ઇલાજ:—સમુદ્રજળની છાલ જે ચાર વખત પાણી-
માં લસીને આપવાથી કંદ પડી જાય છે.

૧૨૯. કોડના ઇલાજ:—ઝકટર એનરલી કહે છે કે દક્ષિણુ લિંદુ-
રતામાં તામીલ વૈદો મેદીનાં ઝૂલ અને પાંદડાને બિડાળીને તેનો સત્ત

કાઢીને કોડના રોગમાં દિવસમાં બે વખત અરધા ચમચાની માત્રામાં આપવાથી મટે છે.

૧૩૦. વહેતું લોહી બંધ કરવાની રીત:—ખાવળના પરડીઆના રસના સત્વનો લુકો કપાએલી નસો ઉપર તથા ઝખમ ઉપર છાંટવાથી વહેતું લોહી બંધ થાય છે.

૧૩૧. કસુવાવડનો ભય મટાડવાની રીત:—કચ્ચાના ખીજને લાલ રેશમની દોરીમાં પરોવીને માળા કરીને ગર્ભવતી સ્ત્રીઓએ પહેરવાથી કસુવાવડનો ડર રહેતો નથી.

૧૩૨. કોલેરાના ઇલાજ:—લાલ ભગણના ઝાડનાં પાંદડાંને ઉકાળો મોરીશીઅસ ટાપુમાં કોલેરાનો મરજ ફાટી નીકળ્યો હતો તે વખતે આપવાથી ઝાડો અને ઉલટી બંધ થઇ હતી.

૧૩૩. કરમના ઇલાજ:—પાંચ તોલા દાડમની તાજી છાલ બશેર પાણીમાં નાખીને એક શેર પાણી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને તે ઉકાળો ઠંડો થયા પછી અડધે અડધે કલાકે એક એક પ્યાલો પીવા આપવો.

૧૩૪. ખીજી રીત:—૨ ઐસ પાણીમાં ૨૦ ગ્રેન ગુંદરનો લુકો અને ૪૦ મિનિમ્સ ટરપેન્ટાઇન પીંગળાવી તેમાંથી દર ત્રણ કલાકે બે ચમચી જેટલું ઉમ્મર પ્રમાણે પાવું. દરદીને સાકર, ખજૂર ખાવા દેવાં નહીં.

૧૩૫. જીનાં નાસુર અને કોડના ચાઠાંના ઇલાજ:—કરેલાંના ઝાડનાં ફળ અને પાંદડાં વાટીને કોડનાં ચાઠાં તેમજ જીના નાસુર ઉપર ચોપડવાથી જલદીથી નવી ચામડી આવવા માંડે છે.

૧૩૬. ખસના ઇલાજ:—મેદીનાં પાંદડાં વાટીને ખુબ લેપ કરવો.

૧૩૭. ખીજી રીત:—ખસના મરજમાં ખુનલી ધણી આવતી હોય ત્યારે તેને શાંત કરવા માટે પુંવાડીઆનાં ખીજ છાશમાં વાટીને ચોપડવાં.

૧૩૮. ખીલના ઇલાજ:—કચ્ચાના ખીજનું તેલ ખીલ ઉપર ચોપડવાથી મટે છે.

૧૩૯. ખસ:—રક્તચંદનને મધમાં વાટીને ચોપડવાથી મટે છે.

૧૪૦. ખીજી રીત:—પીતપાપડાને લીંચુના રસમાં વાટીને ખસ ઉપર ચોપડવાથી મટી જાય છે.

૧૪૧. ગળાનો સોજો:—ગળામાં સોજો આવ્યો હોય ત્યારે જાંબુ ખાવાથી ઠીક અસર થાય છે.

૧૪૨. ગર્ભવતી સ્ત્રીઓને આવતી ઉલટીના ઇલાજ:—લવિંગને ગરગ પાણીમાં લિળવી તે પાણી આપવાથી સારી અસર કરે છે.

૧૪૩. બીજી રીત:—લવિંગનું તેલ ૨ ૬ ટીપાં સાકરમાં મેળવીને આપવાથી ઉપરનું દર્દ નાશુદ થાય છે.

૧૪૪. ચુંકના ઇલાજ:—છ હરડાંને ખાંડી તેના ઉકાળો કરી આપવાથી ચાર પાંચ સારા જીવાળ લાગે છે અને તેનાથી પેટની ચુંક મટી જાય છે. આ ગિજમાં થોડી તજ નાંખી હોય તો સ્વાદીષ્ઠ થાય છે.

૧૪૫. ગુમડાંના ઝખમને રૂઝવાની રીત:—મેદીના પાંદડાનો મલમ બનાવીને ચોપડવાથી જલદી રૂઝુ ગુમડાં તથા જખમને આવે છે.

૧૪૬. ત્વચા રોગના ઇલાજ:—ગદામની પોટીસ બનાવી ગુમડાં અને ત્વચારોગ ઉપદ યાંધવી.

૧૪૭. ગાંઠવાળા ગુમડાંના ઇલાજ:—દાકતર એનસ્લી અને રીડ કહે છે કે આપટો ઝાડની છાલને વાટીને ગાંઠવાળા ગુમડાં અને જખમ ઉપર ચોપડે છે.

૧૪૮. બીજી રીત:—આમલીનાં બીજને વાટીને પાણી સાથે મેળવીને ગુમડાં ઉપર ચોપડવાથી અંદર જલદીથી પર થઇ ગુમડું ફાટી જાય છે.

૧૪૯. ત્રીજી રીત:—ગુમડાં જલદી પકવવા માટે પુવાડીઆના પાંદડાં વાટીને તેની પોટીસ યાંધે છે.

૧૫૦. ચોથી રીત:—મખઝનઉલઅદવીઆનો કર્ત્તા લખે છે કે ગુમડાં વિખેરી નાંખવા માટે ખાખરાનાં પાંદડાં વાટીને યાંધવાં.

૧૫૧. પાંચમી રીત:—ગુમડાં અને જખમ જલદી રૂઝાતાં ન હોય સારે સાલપરણીનો તાલ્લે છોડ લાવી વાટીને યાંધવો.

૧૫૨. છઠી રીત:—પુવાડીઆના છોડના બીજને ઘોરના દૂધમાં ભિજાવીને સારગાદ વાટીને લાહી જેવાં કરીને ગાંઠ પડેલી હોય તેપર લગાડવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે. ચક્રદત પુસ્તકમાં આ પ્રમાણે લખેલું છે.

૧૫૩. ઝાડો મટાડવાના ઇલાજ:—નાના બચ્ચાને ઝાડો થયો હોય તો લીંબુના ઝાડની છાલનો રસ (તાલ્લે) બકરીના દૂધ સાથે મેળવીને આપવો.

૧૫૪. બીજી રીત:—જાંબુના રસના સરખતથી લાંબા વખતનો ઝાડો મટે છે.

૧૫૫. ત્રીજી રીત:—સમુદ્રના ઉપરની ત્વચા સાચુચોખા અને માખાનુની સાથે મેળવી આપવાથી ઝાડની બીમારીમાં સારી અસર કરે છે.

૧૫૬. ચોથી રીત:—દાકતર ડીગોક કહે છે કે હરડાં એક દ્રાગની આગમાં દિવરાળાં બે વખત આપવાથી ઝાડો અને મરડો મટી જાય છે.

૧૫૭. પાંચમી રીત:—ખાખરાતો ગુદ જે ત્રણ ત્રેનની માત્રામાં આપવાથી લાંબા વખતનો ઝાડો બંધ થાય છે.

૧૫૮. છઠ્ઠી રીત:—ભગરજના ઝાડનાં મુળીઆની છાલ સવા તોલો લેઈને તેને ૧૫ તોલા પાણીમાં નાંખી પાણી અરધું ઊડી જાય ત્યાં સુધી ઉકાળવી. આ ઉકાળો દિવસમાં ત્રણ ચાર વખત એક જે ચમચા આપવાથી નાનાં બચાંઓને થયેલો ઝાડો બંધ થાય છે.

૧૫૯. ત્વચારોગ અને ગળાનો સોજો—સમુદ્રકળ ધરીને ચોપડવાથી સારી અસર કરે છે.

૧૬૦. તાણુના ઇલાજ:—ડા. ગાઉટન કહે છે કે મોરીશીઅસ ટાપુમાં આ બીજને નેલીએન વરમીકયુજ નામથી ઓળખે છે. જે આ નિલાયતી ચંબેલીનાં બીજ ચાર અથવા પાંચથી વધારે માત્રામાં આપવામાં આવે તો તેથી તાણુ મટે છે.

૧૬૧. મોઢાની ગરમી—મી. બેડનગોવેલ કહે છે કે મેદીમાં એક ખાસ જાતનું ટેનીકએસીડ રહેલું છે જે ત્વચારોગ અને મોઢાની ગરમી નાશ કરે છે.

૧૬૨. ત્વચા રોગનો ઇલાજ:—પીતપાપડાના થડના રેસાને પાણીમાં ભિજવી તે પાણી ફેટલીક જાતના ત્વચા રોગ માટે શીલીપ્શાઇન ટાપુમાં રહેનારા લોકો વાપરે છે.

૧૬૩. છોકરાંને દાંત આવતી વખતે આવતો તાવ:—પુવાડીઆના છોડના પાંદડાંને ઉકાળીને તે પાણી જે ઔસની માત્રામાં આપવાથી તાવ જાય છે.

૧૬૪. તાવ નાશક દવા:—હીકલ છોડ ૨ ઔંસ લઈને તેને ૨ પાઇન્ટ દારૂમાં ભિજવી રાખી તેનો નીકળેલો અર્ક તાવ નાશક ગણાય છે.

૧૬૫. સરદીનો તાવ:—કચ્ચાના અર્ધા બીજને લીંડીપીપર સાથે મેળવીને આપવાથી સરદીનો તાવ મટી જાય છે.

૧૬૬. ત્વચા નરમ કરવાની રીત:—કચ્ચાના બીજમાંથી કાઢેલું તેલ ચામડી ઉપર લગાડવાથી નરમ થાય છે.

૧૬૭. ટાઢીઆ તાવના ઇલાજ:—કચ્ચાના બીજનો ભૂકો એક જે માસાની માત્રાથી દિવસમાં જે ત્રણ વખત આપવો.

૧૬૮. સંધીવાના ઇલાજ:—કરંજના બીજમાંથી નીકળતા તેલને સંધીવા અને ત્વચારોગમાં ચોળવા માટે સંસ્કૃત પુસ્તકોમાં ભલામણ કરે છે.

૧૬૯. વ્યુના નાસુરના ઇલાજ:—દાકતર એનસ્લી કહે છે કે કરંજના

મુળીઆનો રસ ત્વચારોગના ફેફસા બંધ કરવા તથા શુના નાસુરો મટાડવા વપરાય છે.

૧૭૦. ત્વચા રોગ:—દાકતર ગીઝસ પણ ખસ વિગેરે ત્વચારોગમાં કરંજનાં તેલના ઉપયોગ વિશે ઘણો સારો મત આપે છે.

૧૭૧. ખીજ રીત:—ચણેડીનાં ખીજ ત્વચારોગ અને નાસુરો ઉપર ચોપડાય છે.

૧૭૨. ત્રીજી રીત:—કારેલાંના ચોખા છોડને તજ, લીંડીપીંચર, ચોખા અને કાકતીનું તેલ સાથે મેળવીને ચોપડવાથી ત્વચારોગ અને ચુનલી મટી જાય છે.

૧૭૩. દાંતમાં કળતર થતું હોય તે મટાડવાના ઇલાજ:—લવિંગના તેલમાં ૩ બોળી દાંતમાં કળતર થતું હોય તો દુખતી જગા-પર રાખવાથી આરામ થાય છે.

૧૭૪. ખીજ રીત:—આકડાના દૂધમાં ગધ મેળવી તેમાં ૩૦ પૂ-ગડુ બોળી દાંતમાં દવાવવાથી આરામ થાય છે.

૧૭૫. દાદરના ઇલાજ:—પુવાડીઆનાં મુળીઆંને પત્થર ઊપર લીંચુના રસમાં ઘસીને ચોપડવાથી દાદર મટી જાય છે. આ ઇલાજ સર્વોત્તમ છે.

૧૭૬. ખીજ રીત:—અગધીઆનાં પાંદડાંને કચરી લીંચુના રસ સાથે મેળવી ચોપડવાથી દાદર મટી જાય છે.

૧૭૭. ત્રીજી રીત:—હીકલના પાંદડાંનો રસ લીંચુના રસ સાથે મેળવીને દાદર ઉપર લગાડવાથી મટી જાય છે.

૧૭૮. ચોથી રીત:—હીકલનાં પાંદડાંમાંથી કીઓટેનીક આસીડ નામનો સત્ત્વ કાઢે છે, જે દાદર ઉપર લગાડાય છે તેની અસર પણ સારી થાય છે.

૧૭૯. પાંચમી રીત:—કાળી કસોદીનાં પાંદડાં અને મુળીઆંની છાજ વાટીને ગધ સાથે મેળવી દાદર અને નાસુર ઉપર ચોપડે છે.

૧૮૦. છઠ્ઠી રીત:—કાળી કસોદીનાં મુળીઆં તથા ચંદનનું લાકડું એ બે એકકાં ઘસીને ચોપડવાથી દાદર મટી જાય છે.

૧૮૧. સાતમી રીત:—ખાખરાનાં ખીજ વાટીને ચોપડવાથી દાદર મટી જાય છે.

૧૮૨. આઠમી રીત:—મુરદારસીંગને ચુકાળના પાણીમાં ઘસીને દાદરપર લગાડવું.

૧૮૩. નવમી રીત:—કપૂર, કાચો અને ગંધક તથા ૧૮૩ડી સરખે

ભાગે લેઈ તેને ખાટા લીંબુના રસમાં મેળવી તે દાદરવાળા ભાગપર લગાડવું.

૧૮૪. દસમી રીત:—ઝેરંડીઆનાં ખીઆ, ઝોળીઓ અને સાજા ખાર સરખે ભાગે લઈ ખાટાં લીંબુના રસમાં મેળવી તે દાદરવાળા ભાગપર લગાડવું.

૧૮૫. અગીઆરમી રીત:—૪ ઐંસ પાણીમાં ૨ દ્રામ ટંકણુ ખાર ખીંગળાવી તેને ગજકરણુના પાંદડાના રસમાં મિશ્ર કરી દરદવાળા ભાગપર લગાડવું.

૧૮૬. ધંતુરાતું ઝેર ઉતારવાના ઇલાજ:—ચક્રદત્તમાં ધંતુરા વિગેરેનું ઝેર ઉતારવા માટે ખજુર, દ્રાક્ષ, આમલીનો ગર્ભ, દાડમનાં ખીન્જ, શાલસાં અને આગળાં સરખે ભાગે લેઈને તેમને ખારીક કરી તેમાં પાંચગણું પાણી મેળવી ઉકાળીને આપવા લખેલ છે.

૧૮૭. અતીસારના ઇલાજ:—ડાકટર વેરીંગના પ્રરમો કોપીઓ ઇન્ડીકા પુસ્તકમાં પતંગના લાકડાના કટકા ૧૨ રતલ ૧૦ શેર પાણીમાં ઉકાળીને પછીથી તે પાણીને ઉકાળી નાંખી પાછળ રહેલું સત્ત્વ ૫ થી ૧૫ રતીની માત્રામાં આપવાથી અતીસારને શુભ કરે છે.

૧૮૮. જીના નાસુરના ઇલાજ:—કૌવચનાં પાંદડાં નાસુર ઉપર લગાડે છે.

૧૮૯. ખીજી રીત:—એનઝાડની છાલના ઉકાળાના પાણીવડે જીનાં નાસુરો ધોવાથી તે મટી જાય છે. ઉકાળો કરવા માટે પાંચ તોલા છાલને સવાશેર પાણીમાં ઉકાળવી. તે તેની માત્રાનો પાંચ પાંચ રૂપીઆ ખાર દિવસમાં ત્રણ વખત ઉપયોગ કરવો.

૧૯૦. ત્રીજી રીત:—હરડાં ચોપડવાથી જીનાં નાસુર અને ત્વચા રોગ મટે છે.

૧૯૧. ચોથી રીત:—હઠીલાં નાસુર અને કોડ જેવાં ચાઠાં ઉપર કાથાને ખારીક વાટીને મલમ સાથે મેળવીને ચોપડવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

૧૯૨. પાંચમી રીત:—નાસુરોમાંથી ખીળા રંગનું પાણી વહેતું હોય તો આવળનાં ફુગળાં પાંદડાંની પોટીસ બાંધવાથી આરામ થાય છે.

૧૯૩. છઠ્ઠી રીત:—આમલીના શુદ્ધો ભુકા કરીને નાસુર ઉપર ચોપડવાથી જલદી રૂઝ આવે છે. અને પાંદડાંને ઉના પાણીમાં ભીળવી નાસુર ઉપર બાંધે છે.

૧૯૪. સાતમી રીત:—પુવાડીઆનાં પાંદડાંને ઝેરંડીઆના તેલ સાથે તળીને જીના નાસુર ઉપર બાંધે છે.

૧૯૫. પીત્તનો ઝાડો મટાડવાની રીત:—જાંબુ ખાવાથી ક્ષા-
યદો પાય છે.

૧૯૬. પાચનશક્તિ વધારવાના ઇલાજ:—હમેશાં લવિંગ ખા-
વાથી પાચનશક્તિ વધે છે. ઝેગ મુસલમાન અંધકારો કહે છે.

૧૯૭. પગનાં તળીએ થતી બળતરાના ઇલાજ—પગનાં
તળીઆમાં બળતરા અથવા ગરમી માલુમ પડે તો મેદીનાં પાંદડાં વા-
ટીને તે તળીએ ચોપડવાથી સારી અસર કરે છે. કારણુ ઝાકટર ગ્રીચર-
સન કહે છે કે તેણે પગના તળીઆની બળતરાનો ધણા દિવસનો રોગ
જિપરના ઇલાજથી નાશુદ કર્યો હતો.

૧૯૮. પથરી થતી અટકાવવી હોય તો:—બદામ ખાવાનો પ-
રીચાલ રાખવો.

૧૯૯. ખીજી રીત:—ઝાકટર એનસ્લી કહે છે કે પથરી મટાડવા
કડવી બદામ અકશીર છે.

૨૦૦. પેશાબમાં સાકર જતી હોય તો:—કાલીકસોંદીની છાલને
ગરમ પાણીમાં ગિળવી આપવી.

૨૦૧. ખીજી રીત:—કાલીકસોંદીના ખીન્તે મધ સાથે વાટીને પ-
ણુ તેજ દરદમાં અપાય છે.

૨૦૨. પીતની ઊલટી કરવાની રીત:—કાલીકસોંદીની છાલનો ભુ-
કા જે માસાની માત્રામાં આપવાથી પીતની ઊલટી થઈ પરસેવો આવેછે.

૨૦૩. પીળા લોહીનો ઝાડો અને અતીસાર મટાડવાની
રીત:—ખાખરાનો ગુંદ એકથી જે રતીની માત્રામાં આપવાથી પીળા લો-
હીનો ઝાડો અને અતીસાર મટે છે.

૨૦૪. પેશાબના દર્દના ઇલાજ:—પેશાબ મુશ્કેલે જિતરતો હોય
તેવે વખતે ખાખરાનાં ટુકડે પાણીમાં ઊકાળી શેક કરવાથી આરામ થાયછે.

૨૦૫. ખીજી રીત:—ઝાકટર ગ્રીન કહેછે કે કડવાં તુરીઆંના ૧૦૦
આનીબાર થડના ટુકડા સવાશેર ઊકળતા પાણીમાં ગિળવી એકથી જે
ઝાંસની માત્રામાં દિવસમાં ત્રણ ચાર વખત આપવાથી પેશાબ ધણેજ
વધારે આવે છે.

૨૦૬. નાના ફોદલા મટાડવાની રીત:—સિંધી લોકો હીકલનાં
પાંદડાં જિપર તેલ ચોપડીને નાના ફોદલા જિપર પાંધે છે.

૨૦૭. ક્ષુબ્ધ લાગે તેવી રીત:—બાવ પ્રકાશમાં ભુખ લાગવા
માટે આમલીના ગરમને પાણીમાં મેળવી તેમાં કાળાં મરી, સાકર લવિં-

ગ અને એલચી મેળવી આપવા ભલામણ કરે છે.

૨૦૮. મરડાના ઇલાજ:—ભાવપ્રકાશમાં લખેછે કે જાંબુનાં અને આંખનાં પાંદડાંનો તાજો રસ દરેકનો આસરે સવાપાંચ આનીભાર અને આમળાં સવાપાંચ આનીભાર એ બધાંને ખારીક કરી દૂધ સાથે મેળવી અપવાથી મટે છે.

૨૦૯. ખીજી રીત:—જાંબુનાં ઝાડની છાલનો ઉકાળો બંગાળામાં મરડા ઉપર આપવાનો રીવાજ છે.

૨૧૦. મારથી ગંઠાઇ ગએલા લોહીને વિખેરી નાંખવાનો ઉપાય:—અરજીન નામે ઝાડની છાલમાં મારથી ગંઠાઇ ગએલા લોહીને વિખેરી નાંખવાનો સારો ગુણ છે.

૨૧૧. માથુ દુખે તેના ઇલાજ:—મુસલમાન ગ્રંથકારો લખે છે કે બહેડાં ધસીને માથા ઉપર ચોપડવાથી મટી જાય છે.

૨૧૨. ખીજી રીત:—મેદીનાં પાંદડાં વાટીને તેલ સાથે મેળવીને માથે ચોપડવાથી માથુ દુ:ખતું મટી જાય છે.

૨૧૩. ત્રીજી રીત:—મેદીનાં ખીજ ને મધ અને કતીરાશુદ્ધ સાથે મેળવીને આપવાથી માથાનું દરદ મટી જાય છે.

૨૧૪. ચોથી રીત:—મેદીનાં ફુલને ગરમ પાણીમાં ભિજવીને તે પાણી ચોપડવાથી માથાનું દરદ મટી જાય છે.

૨૧૫. મરડાના ઇલાજ:—ધાવરીનાં ફુલને વાટીને મધ સાથે મેળવીને મરડાના મરજમાં આપવાથી મટે છે.

૨૧૬. તાવમાં દુખતું માથુ અટકાવવાના ઇલાજ:—તાવની ખીમારીમાં માથુ દુખતું હોય ત્યારે આપટો નામે ઝાડનાં પાંદડાં માથા ઉપર બાંધવાં.

૨૧૭. માથામાં પડેલી ટાલ દુર કરવાના ઇલાજ:—જેઠીમધનાં પાંદડાંની પોટીસ બાંધવાથી માથામાં પડેલી ટાલ દુર થાય છે.

૨૧૮. મોઢાની ગરમી મટાડવાના ઇલાજ:—સુશ્રુતમાં જવાસાના મુળીઆનો ઉકાળો મોઢામાં ગરમીના ક્રોધથી થયા હોય ત્યારે કોગળા કરવામાં ઘણો ઉપયોગી છે.

૨૧૯. ખીજી રીત:—છાલ ઘણી ગાઢી હોવાને લીધે મોઢાની ગરમી મોટે તેને પાણીમાં ભિજવી તેના કોગળા કરવા.

૨૨૦. જીના મરડાના ઇલાજ:—દાડગના જીનાની છાલ લવિંગ સાથે ઉકાળીને આપવાથી જીનો મરડો નાશ થાય છે.

૨૨૨. માથાનું તમામ દરદ દુર કરવાના ઇલાજ:—ઝબ્બીડ કાઢે છે કે, ચોપરાનું તેલ, કાળાં મરી, લાલ ચંદન સાથે મેળવી માથે ચોપડવાથી માથાનું તમામ દરદ મટી જાય છે.

૨૨૨. બીજી રીત:—કડવાં તુરીઆના કાચાં રૂળને જરા શેકીને તેનો રસ કાઢીને લમણા જીપર ચોપડવાથી માથુ દુખતુ મટી જાય છે.

૨૨૩. રક્તપીત્તનો ઇલાજ:—કાલેરાના પાંદડાંનો રસ કડવા કોકના તેલમાં મેળવીને ચાંચાળા બાગ જીપર લગાડે છે.

૨૨૪. વીંછીનું ઝેર ઉતારવાનો અકસીર ઇલાજ:—કૌવચનું બીજ વીંછીનું ઝેર સુશી લેશે એટલે ડુંખ જીપર લગાડવાથી જ્યાં સુધી વીંછી જતરી જાય ત્યાં સુધી ચાંદી રહે છે.

૨૨૫. વાઇનો ઇલાજ:—જવાસાનો ભૂકો નાકમાં સુધાડવો.

૨૨૬. સહેજ સરદી થઇ હોય તેના ઇલાજ:—સમુદ્રરૂળને વાટીને તમાકુની માથક સુધાડવાથી ફાયદો કરે છે.

૨૨૭. સોજો ઉતારવાના ઇલાજ:—જહેડાં ઘસી ચોપડવાં.

૨૨૮. બીજી રીત:—જહેડાંના બીજનું તેલ સોજા અને ખસ ઉપર ચોપડાય છે.

૨૨૯. સાંધાના દરદના ઇલાજ:—જાદાગને સીરકા સાથે વાટીને સાંધાના દરદમાં ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૨૩૦. સળેખમના ઇલાજ:—અગથીઆના ઝાડનાં પાંદડાંના રસનાં ટીપાં નાકમાં પાડવાથી છીંકા આવીજઇ પુષ્કળ નાકમાંનું પાણી નીકળી શકે થાય છે.

૨૩૧. પગ જાડા થાંભલા જેવા થઇ ગયા હોય તેનો ઇલાજ:—કૌવચનો મલમળ ખનાવીને બા તોલો એલીપેન્ટાશીસ (પગ જાડા થાંભલા જેવા થઇ જાય છે) ના રોગ ઉપર ચોપડવાથી ફાયદો કરે છે.

૨૩૨. બીજી રીત:—ચણોદીનાં પાંદડાં મધ સાથે વાટીને સોજા ઉપર ચોપડે છે.

૨૩૩. સંધીવા:—જવાસાનાં પાંદડાંમાંથી તેલ ખનાવે છે તે તેલ સંધીવાના દરદમાં ચોપડવાથી આરામ થાય છે.

૨૩૪. હુઝના હરસના ઇલાજ:—કરડાંનો ઢિંકળો અકસીર મણાય છે.

૨૩૫. હરસ મટાડવાની બીજી રીત:—જવાસાના છોડની પોટીનાં ચાંચાથી અથવા તેનો ધુમાડો દેવાથી હરસ મટી જાય છે.

૨૩૬. ત્રીજી રીત:—અંગાળાની ડીંગેનશરી અને ઢિંદનું શરબો

કોપીઆ એ પુસ્તકમાં લખે છે કે જવાસાનાં પુલ વાટીને ચોપડવાથી હરસ પડી જાય છે.

૨૩૭. ચોથી રીત:—સરખાના જોડ ૧ ભાગ અને ભાંગનાં પાંદડાં ૨ ભાગ મિશ્ર કરીને આપવાથી દુઝતા હરસ મટી જાય છે.

૨૩૮. પાંચમી રીત:—ડાકતર એનસ્લી કહે છે કે હિંદુ વેદો હરસની જીભારીમાં કંકાડાના મુળિયાં દિવસમાં બે વખત બે બે દ્રામ લગભગ સાડી દસ આનીભારની માત્રાથી આપે છે.

૨૩૯. ક્ષયનો શહેલો ઇલાજ:—શેખઉલ્લરહીશ કહે છે કે ગુલ-કંદ ખાવાથી ક્ષય મટી જાય છે.

૨૪૦. છોલાએલી ચામડીનો ઇલાજ:—મેદીનાં પુલને ગરમ પાણીમાં ભિજવી તે પાણી છોલાએલી ચામડી ઉપર ચોપડવાથી દરદ કમી થાય છે.

૨૪૧. બીજી રીત:—મેદીનાં વાટેલાં પાંદડાંની પોટીશ જનાવી અગર ગરમ પાણીમાં ભિજવી શેક કરવાથી ચામડી ઉપર સારી અસર કરે છે.

૨૪૨. જુલાળ:—ત્રણ હરડાનો ભુકો મધમાં ખાવાથી બે ત્રણ સ્વચ્છ જુલાળ થાય છે.

૨૪૩. બીજી રીત:—હીકલજોડનાં પાંદડાં અરધો તોલો ખાવાથી જુલાળ લાગે છે.

૨૪૪. ત્રીજી રીત:—અગથીઆનાં પાંદડાંને ગરમ પાણીમાં ભિજવી તે પાણી આપવાથી જુલાળ લાગે છે.

૨૪૫. ચોથી રીત:—કાજલીના દારૂમાંથી કાઢેલું સત્ત્વ પાંચથી ૧૦ ગ્રેનની માત્રામાં આપવાથી તુરત જુલાળ લાગે છે.

૨૪૬. પાંચમી રીત:—શુશ્રુત પુસ્તકમાં લખે છે કે કાજલીના જીજને ધીમાં તળીને તેનો ભુકો ત્રણ માસાની માત્રામાં આપવાથી નસોત-રની માથક જુલાળ લાગે છે.

૨૪૭. છઠી રીત:—કડવા તુરીઆનાં પાકાં જીજને ગરમ પાણીમાં ભિજવી તે પાણી આપવાથી જુલાળ લાગે છે.

૨૪૮. સાતમી રીત:—દેશાવર તરફ કડવા તુરીઆનાં જળનો જીજ મરી સાથે મેળવીને ગરમ પાણીમાં આપવાથી ઉલટી તેમજ જુલાળ લાગે છે.

૨૪૯. ઝળમના ઇલાજ:—હરડાના પાણીથી ઝળમ ઘોવાથી સારી અસર કરે છે.

૨૫૦. બીજી રીત:—ગાંવળની છાલનો ઉકાળો ઝળમ ઘોવામાં

વાપરવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

૨૫૧. ત્રીજી રીત:—કચ્ચાના ખીજને તેલમાં લાંબો વખત ઉકાળા તે તેલ ઝળમ ઉપર લગાડવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

૨૫૨. કરમના ઇલાજ:—વિલાયતી ચંચેલીનાં ચાર પાંચ ખીજ કચરીને મધ અથવા ખીજ પદાર્થ સાથે મેળવીને આપવાથી નાના બચ્ચાના પેટમાં થતા છવડા નીકળી જાય છે. આ રીત મલાયાના ટાપુઓમાં પ્રાચીન વખતથી ચાલતી આવેલી છે.

૨૫૩. ખીજો ઉપાય:—પીતપાગડાનો ભૂકો અઢી રૂપીઆભારની માત્રામાં દિવસમાં બે વખત આપવો.

૨૫૪. સરદી માટે સરસ ઇલાજ:—ગરમ પાણીમાં એક શેર દારૂ નાંખી તેમાં બે કલાક પગ બોગી રાખી થોડું પાણી માથે છાંટવાથી ગમે તેવી સરદી દુર થાય છે.

૨૫૫. થુંકમાં લોહી જવાનો ઉપાય:—૧ ક્રામ ટરપેન્ટાઇન તેલ અને તેટલુંજ મીઠી જલમરું તેલ તથા ૪ ક્રામ આકેર્યાનો ચાક અને તેટલોજ સાદો સીરપ તથા ૪ ઔંસ પાણી આ સધળું મિશ્ર કરી દર અર્ધે કલાકે એક ચમચી ભરીને આપવું.

૨૫૬. અજીર્ણના ઇલાજ:—ખાધાની અગાઉ દહાડામાં ચાર વખત અઢેક ચમચી આરસેનીક મીઠ્યરની લેવી.

૨૫૭. ખોજ રીત:—ખાધાની અડધો કલાક અગાઉ ૧૫ ગ્રેન ખાઇકરબોનેટ આવ સોડા પાણીમાં પીવું.

૨૫૮. ત્રીજી રીત:—ખાધા પછી અડધો કલાક રહીને જેન્સન ઝેન્ડ સોડા મીઠ્યરના બે ચમચા પીવા.

૨૫૯. ચોથી રીત:—થોડા પાણીમાં ૧૫ થી વીસ ટીપાં સાલ્વેસેનાઇડ નાંખી પીવું.

૨૬૦. પાંચમી રીત:—ખીરગય મીઠ્યર બે ચમચા ભરી પીવી.

૨૬૧. છઠી રીત:—બે ચમચા જેન્સન ઝેન્ડ સોડા મીઠ્યરના લેવા.

૨૬૨. સાતમી રીત:—જે ખાધા પછી તુર્તજ ઝાડો થતો હોય તે ખાધાની થોડી મીનીટ અગાઉ સફેદ પાણીમાં અરીચુના અર્કનાં ૨ થી ૫ ટીપાં બેળા પીવાં.

૨૬૩ આઠમી રીત:—જે અર્કથી પ્રાપ્તો ન જણાય તો જમવાની અગાઉ અઢેક ચમચી આરસેનીક મીઠ્યરની પીવી.

૨૬૪. નવમી રીત:—દિવસની એક યા બે વખત ખાધાની અ.

૩૫૦ કલાક અગાડી અકેક ગોળી દીનરપીલ્સની લેવી.

૨૬૫. દશમી રીત:—જે બારે ખોરાક લીધાથી બદલનમીયત થઈ હોય તો નક્ષત્રાંમીક મીક્ષર પીવું.

૨૬૬. અગીયારમી રીત:—જે ચરખીદાર ખોરાકથી અજીર્ણ થયું હોય તો પલસેનીલા મીક્ષર પીવું.

૨૬૭. આંટણના ઇલાજ:—નવસાગરનું જાડું પાણી કરી તેમાં કપડું બોળી તે આંટણુ ઊપર મુકવું.

૨૬૮. બીજી રીત:—બાજેડું મીઠું તેલ દર રાત્રે આંટણુપર લગાડવું.

૨૬૯. આંતરીઆ તાવનો ઇલાજ:—સ્ટ્રાંગ કુવીનાષનમાં ૧૦ મીનીમ્સ ટીંકચર ઝોફ જેલસીનીમ ઉમેરી પાવું.

૨૭૦. ઉલટીના ઇલાજ:—દર કલાકે અથવા દિવસમાં ત્રણ વખત અકેકી ચમચી ઇપીકાક્યુઆના મિક્ષરની પાવી.

૨૭૧. બીજો ઉપાય:—નક્ષત્રાંમીક મિક્ષરની અકેક ચમચી દર કલાકે પાવી.

૨૭૨. ત્રીજો ઉપાય:—દર ત્રણ કલાકે વીસથી ત્રીસ ટીપાં ટીંકચર ઝોફ બોલેદોનાના પાણીમાં ભેળીને દરદીને પાવું.

૨૭૩. ચોથો ઉપાય:—નાના બાળકને થાય તો ૧ પાઇન્ટ દૂધમાં ૦૧ ચમચી બાઇકાર્બોનેટ ઝોફ સોડા ભેળી તે બચ્ચાંને પાવું.

૨૭૪. પાંચમો ઉપાય:—બચ્ચાંને ઝાડો અથવા તો કબજીબત સાથે ઉલટી ચાલુ રહે તો તેથી બાળક તવાઇ જાય તો દર બે કલાકે અકેક પડીકુ સુગર એન્ડ ગ્રેપાફ્રુસનું આપવું.

૨૭૫. છઠ્ઠો ઉપાય:—જે દારૂ પીવાની આદતથી ઉલટી થતી હોય તો દિવસમાં ચાર વખત અકેક ચમચી આરસેનીક મિક્ષરની આપવી.

૨૭૬. સાતમો ઉપાય:—જે ખાંસીથી પીડાતા સખસને ઉલટી થાય તો ૦૧ ઑંસ પાણીમાં ૬ થી ૧૦ ઑંસ ષ્ટકડી પીગળાવી પાવું.

૨૭૭. આઠમો ઉપાય:—બાધાની ૦૧ કલાક અગાડી બે ચમચા બીસ્મથમીક્ષર લઇ તેમાં ત્રણ ટીપાં નરમ કાધેલી હાઇડ્રોસીએનીક એસીડનાં નાંખી પછી પીવું.

૨૭૮. નવમો ઉપાય:—૧ લીકરગ્લાસ જેટલા ચુનાના પાણીમાં સોડાવાટર ભેળી દહાડામાં ત્રણવાર થોડા દહાડા સુધી પીવાનું ચાલું રાખવું.

૧૭૯. ઉંઘ નહીં આવે તેના ઉપાય:—સુતી વખતે ૩ ચમચા બ્રોમોઇડ ઝોફ પોટાશીઅમ મીક્ષરનાં પીવાં.

૨૮૦. સુવાની અગાઉ એક ચમચી સીરપ ઓફ કલોરલની લેવી.

૨૮૧. ત્રીજી રીત:—સુવાની અગાઉ ૨ ચમચા, બ્રોમોઇડ ઓફ પોટાશીયમ મીક્ચરનાં લેવાં.

૨૮૨. ચોથો રીત:—૧ વાઇનગ્લાસ પાણીમાં ૧ ચમચી રપીરીટ ઓફ ઇથર નાંખી તે પીવું.

૨૮૩ પાંચમી રીત:—પાંચટીપાં ટીકચર ઓફ નક્ષવાગીકાનાં પીવાં.

૨૮૪. ઉંટાંદીઆના ઇલાજ:—દર ત્રણ કલાકે ૭ ગ્રેન ૪૮કકીને થોડા પાણીમાં પીંગાળી પાવું.

૨૮૫. બીજો ઉપાય:—સુતી વળને ૧૦ ગ્રેન બ્રોમોઇડ ઓફ એમોનિયમ થોડાક પાણીમાં પીંગાળી પાવું.

૨૮૬. ત્રીજો ઉપાય:—૧ ઔંસ સાડીલ તેલ, ૦૧ ઔંસ અંબર અને ૦૧ ઔંસ લવિંગનું તેલ મિશ્ર કરી દરદીના બરડામાં કાઢાપર ચોપડવું.

૨૮૭. ચોથો ઉપાય:—થોડા પાણીમાં ૧૫ ગ્રેન બ્રોમોઇડ ઓફ પોટાશીયમ ભેળીને પીવું.

૨૮૮. ઊંદરીના ઉપાયો:—ગંધક અથવા સુરોખાર પાણી સાથે ભેળી તેમાં કપડુ જોળી તે માથા ઉપર મુકવું, જે બળતરા ધણી બળે તો કપડુ પાછુ ઉચકી લેવું.

૨૮૯. બીજો ઉપાય:—જીણી હીમજ તથા હરડે ધીમાં તળી તે નો ભુકો કરી તે ભુકો માથાપર લગાડવો.

૨૯૦. કમરમાં સંધીવાધી થતો હુખાવો મટાડવાના ઉપાય:—દર ચાર ચાર કલાકે એક એક ચમચી આરસેનીક મીક્ચરની પીવી.

૨૯૧. બીજો ઉપાય:—૨ ગ્રેન લોખાનના કુલ ૩ વાર પાણી સાથે શકવાં.

૨૯૨. ત્રીજો ઉપાય:—૧ ચમચી કેરોસીન તેલ દુધમાં ભેળી દર ત્રણ કલાકે પીવું.

૨૯૩. ચોથો ઉપાય:—૬ ઔંસ પાણીમાં ૪ દ્રામ ગુંદરતો ભુકો અને ૨ દ્રામ ટરપીનટાઇન પીંગાળી પોણું વાઇન ગ્લાસ ભરી દર ત્રણ કલાકે દરદીને પાવું.

૨૯૪. કમળાના ઇલાજ:—જે ત્રણ દિવસ મુઠ્ઠી દર ચાર કલાકે એકેક પડીકું સુગર એન્ડ ગ્રે પાઉડરનું લેવું.

૨૯૫. બીજો ઉપાય:—દર ચાર કલાકે વીસ ગ્રેન કલોરાઇડ ઓફ એમોનિયમ પાણી સાથે ભેળી પીવું.

૨૯૬. ત્રીજો ઉપાય:—૫ ઔંસ કાળી દ્રાવ સાથે ૦૧ ઔંસ હરડે ભેળવી નાંખી શકવાં.

૨૯૭. ચોથો ઉપાય:—૨ તોલા એળીઓ ૧ તોલો કેસ્ટીલસોપ, ૧ તોલો હીરાબોળ અને ૦૧ તોલો કેસર લઈ સધળાને એક રસ કરી બે માસા જેટલું ગળાવવું.

૨૯૮. કમળા સાથે ઝીણું તાવ આવે તેના ઇલાજ:—૩ દ્રામ બાદીઆન, ૭૩ દ્રામ અનીસુવ અને ૧૧૧ દ્રામ સાથરાનાં પાંદડાં લઈ સધળાનો બારીક ભૂકો કરી તે ભૂકો ૧૬ ઔંસ જેટલા પાણીમાં નાંખી આશરે ૬ ઔંસ જેટલું રહે ત્યાં સુધી ઉકાળવું પછી તેમાંથી અઢેક ઔંસ જેટલું લઈ દિવસમાં ત્રણ વાર પાવું.

૨૯૯. ખીજો ઉપાય:—૬ ઔંસ પાણીમાં ૧૧૧ દ્રામ જડવેરાનાં મુળીઆનો ભૂકો અને ૦૧૧ દ્રામ ગાવજીબાન નાંખી ઉકાળો કરી ત્રણ વખત પાવો.

૩૦૦. કરમના ઇલાજ:—અખરોટ અથવા કાકડીનાં મગજ ખાવાં.

૩૦૧. ખીજો ઉપાય:—૧૦ ઔંસ પાણીમાં કુસુનાં ફુલ ઉકાળીને પાવાં.

૩૦૨. કરમ પાતળા:—દિવસમાં ત્રણવાર ૫ થી ૧૦ ગ્રેન ગંધકનાં ફુલ મધમાં ચટાડવાં.

૩૦૩. ખીજો ઉપાય:—દિવસમાં ત્રણવાર ફરાસપાપડો પાણીમાં ધસીને પાવો.

૩૦૪. ત્રીજો ઉપાય:—દાડગની હાલ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી થોડું થોડું દિવસમાં ત્રણથી ચારવાર પાવું.

૩૦૫. ખંઘના ઇલાજ:—૧ શેર મોટા ગુંદાનો રસ કાઢી ગરમ કરી સાકર સાથે સવાર તથા સાંજના ૫ ઔંસ આપવો.

૩૦૬. ખીજો ઉપાય:—૬ દ્રામ જેતુન તેલ અને ૧ દ્રામ જમાલગોટાનું તેલ મિશ્ર કરી છાતીપર મસળવું.

૩૦૭. ખીલના ઇલાજ:—૧૦ થી ૧૪ ગ્રેન ગંધકનાં ફુલ પાણી સાથે ૨ થી ત્રણ વાર ફાકવાં.

૩૦૮. ખીજો ઉપાય:—જવનો તથા કડવા વાલનો આટો સરકામાં મેળવી ખીલપર લગાડવો.

૩૦૯. ત્રીજો ઉપાય:—મીઠું તેલ અને ચુનાનું પાણી સરખે બાજે લઈ એક રસ કરી ખીલપર લગાડવું.

૩૧૦. ચોથો ઉપાય:—૧ ઔંસ ખાટા લીંબુના રસમાં ૦૧૧ દ્રામ સાકર અને ૧૪ ગ્રેન ટંકજીઆર ભેળી તે ખીલપર લગાડવું.

૩૧૧. ખોડા મટાડવાનો ઉપાય:—૫ ઔંસ ગુલાબના પાણી સાથે ૫ ઔંસ કોલાનવાટર, ૦૧૧ દ્રામ ટંકજીઆર અને ૦૧૧ દ્રામ ટીકચર

કે-ચેરાઈડીસ મેળવીને સવાર સાંજ લગાડું.

૩૧૨. છાતીમાં અગન બળવી:—૧ અઠવાડીઆ સુધી ખાધાની બા કલાક અગાઉ અને દીવસમાં ત્રણ વખત ૧ વાઇન ગ્લાસ પાણીથી ભરી તેમાં ૧૫ ટીપાં ડાઇલ્યુટ હાઇડ્રોક્લોરિક એસીડ નાંખી ઉમરે પુગેલાઓએ પીવી.

૩૧૩. ગર્ભવંતી સ્ત્રીની છાતીમાં અગન બળે તેનો ઉપાય:—ખાધાની થોડી મીનીટ અગાઉ ટીંક્યર ઓફ નક્ષવાંમીકાનાં ૨ થી ૩ ટીપાં થોડા પાણીમાં લેવાં.

૩૧૪. બીજો ઉપાય:—દર ત્રણ કલાકે થોડા પાણીમાં ૧ થી ૨ ટીપાં ઇપીકાઇયુઆના વાઇનનાં લેવાં.

૩૧૫. ગળુ જેસી બળ તેના ઇલાજ:—શીડીના ઝાડનાં પાંદડાંને પાણીમાં ઉકાળી તેની ખાંધ મ્હોડામાં લેવાથી સાદ ઉઘડેછે.

૩૧૬. બીજો ઉપાય:—સરકો ગરમ કરી તેનો ખાંધ મ્હોંમાં લેવો.

૩૧૭. ત્રીજો ઉપાય:—સુરાખારનો, કાયાનો અથવા સુકનો કટકો મ્હોંમાં રાખી ચુસ્કા કરવો.

૩૧૮. ચેચો ઉપાય:—કાળાં મરી અને દાડગંતી છાલ લઈ પાણીમાં ઉકાળી તેના ડોગળા કરવા.

૩૧૯. પાંચમો ઉપાય:—૨૦ ઓંસ પાણીમાં ૨ દ્રામ મુકા લાલ મરચાંના બૂકાને બેસ આવેલાં સુધી ઉકાળવાં; અને પછી ઠંડુ પડે કે તેમાં બા ખાટલી સરકો અને એક ચમચી સાધારણ મીઠું ઉમેરી તેના ડોગળાં કરવા.

૩૨૦. કાન, ગરદન અને જડબા આગળ સુથ આવેલી ગાંઠોના ઇલાજ:—ખસખસના પોસના અથવા થુલાનો ગરમ શેક કરી તરત ગાંઠ ઉપર ફલાનેલનું કપડું બાંધી લેવું અને ૧ દલકો જુલાબ આપવો. ખોરાકમાં પ્રકૃત કાંચ લેવી.

૩૨૧. ચમક અથવા હીરટીઆના ઇલાજ:—દિવસમાં ત્રણ વખત ખાધાની અગાઉ બળે ચમચા ટોનીક કુવીનાઇન ગિલ્ક્યરનાં પીવાં.

૩૨૨. બીજો ઉપાય:—દિવસમાં ચાર વખત ફોસફરસ સોલ્યુશન પીવું.

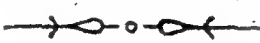
૩૨૩. ત્રીજો ઉપાય:—ત્રણ વખત બળે ચમચા સીટ્રેટ ઓફ આયર્નગિલ્ક્યરનાં પીવાં.

૩૨૪. ઠંડીથી ચામડી ફાટે તેના ઇલાજ:—આથોડાઇનનો મસમ ધરીને લગાડવો.

૩૨૫. બીજી રીત:—૧ બાગ ઝીમેરાઇન સાથે ૨ બાગ કોલ્ડ-વાટર મીઠ કરી ચોખવું.

૩૨૬. ચુંકના ઇલાજ:—થોડા ગરમ પાણીમાં એક ચમચી કમ-
પાઉન્ડ ટીક્યર ઓર કારડેમોમ્સ નાંખી પીવું.

૩૨૭. ચૌદ દીવસના તાવનો ઇલાજ:—૨ શેર દૂધમાં ૮ ચ-
મચી સાકરવાળું ચુનાતું પાણી નાંખી એક રસ કરવો પછી તેના ૮ ભા-
ગો કરી અકેકો ભાગ દર ત્રણ ત્રણ કલાકે દરદીને પાવો.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

ધંત્રેજી દવાઓ ખનાવવાના પ્રયોગ.

૧. નાઇટ્રીક આસીડ ખનાવવાની રીત:—ઉંચા સુરખારની
ખારીક ભૂખી ૨ પૌંડ. સલ્ફ્યુરીક આસીડ ૨ પૌંડ એ બંનેને એકઠું
કરીને રિટાર્ટમાં ભરવું અને રીટાર્ટને છેડે ખીજી એક ભીતું કપડું વિ-
ટાળીને નળીની મારફતે લગાડવું, ત્યાર પછી તે વાસણને એક રેતી ભ-
રેલા વાસણમાં મુકવું અને લાલ રંગની વરાળ આવતા સુધી એસીડ તૈ-
યાર થાયછે એમ સમજવું અને તેની નિચે ખુબ તાપ કરવો. ત્યાર પ-
છી તે નાઇટ્રીક આસીડમાં ફરી ૧ ઓંસ સુરખાર મિશ્ર કરીને તેને
ફરી ઉપર લખ્યા પ્રમાણે કરવું આ એસીડ સારી પેઠે ઉતર્યું એટલે તેનો
રંગ જરા ઉઠો અને જરા પીળાસ ઉપર રહેછે.

૨. ફોસફરસ ખનાવવાની રીત:—૪૮કડી ૩ ભાગ અને સાકર
૧ ભાગ એ રકમોને એકત્ર કરી લોઢાની લોઢી ઉપર લોઢાના ચમચાથી
કોયલાની માફક કાળુ થતાં સુધી તેને ઘુટીને ભૂકા કરવો; ત્યાર પછી
તેને ઇંચ લાંબા ડોકાની શીશીમાં ભરવું અને એક માટલામાં ૨ાા ઇંચ
રેતી નાંખીને તેની વચોવચ પેલો સીસો ૧ાા ઇંચ પુરવો. (સીસાતું
મોઢો ઉઘાડુ રાખવું) ત્યાર પછી તે માટલાની આશપાશ દેવતા લગાડીને
તે સીસામાંથી ચીકટ જવો પદાર્થ નીકળીને ઉડી ગયા પછી તે માટલું
તરત તપાવીને લાલ કરવું એટલે તે પદાર્થમાંથી ગંધકના વરાળની મા-
ફક વરાળ નીકળવા માંડશે; તે વરાળ નીકળતી બંધ થાય એટલે તર-
તજ તેને ખુબ મારીને બહાર કાઢવું, અને તેને ખીલકુલ હવા લાગવા
દેવી નહી. અને ત્યાર પછી એક શીશીમાં પાણી ભરીને તેમાં પેલો પ-
દાર્થ નાંખીને કાચનો ખુબ મારવો; એટલે એ ફોસફરસ થયો. આ ફોસ-
ફરસ ઘણા દિવસ સુધી રાખવો હોય તો વારંવાર એ શીશીનો ખુબ ઉ-
ઘાડવો નહી, ઉઘાડવાથી હવા લાગશે કે તરતજ તેમાંથી જવાળા નીક-

જવા માંડશે, પરંતુ શરીરી ખુબ માર્યાથી જવાળા નીકળતી બંધ થશે. આ ફાસફરસનો કાંકરો ને કાગળ ઉપર મુક્યો હોય તો કાગળ જળવા માંડશે અને તે કાંકરો દેવતાની માફક લાલ માલમ પડશે.

૩. ખીજી રીત:—૪૮કડી ૫ બાગ, અને ઘડુંનો લોટ ૧ બાગ એ જાંનેને એકત્ર કરીને તે મિશ્રણ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે એક શીશીમાં બરીને તે શીશી રેતી બરેલા માટલાની વચોવચ પુરીને, તે માટલાને લાલ થતાં સુધી ખુબ તાપ લગાડવો એટલે ઉપર કલા પ્રમાણે ફાસફરસ તૈયાર થશે. સાર પછી તે ફાસફરસને હવા ન લાગે એવી રીતે ખીજા પાણી બરેલા શીસામાં કાઢી લેવું, અને તેને મજબુત કાચનો ખુબ મારી રાખવો.

૪. ત્રીજી રીત:—કાલવાની છીપનો ચુનો ૩ બાગ, અને ગંધકનાં ફુલ ૧ બાગ એ જાંને પદાર્થને એકઠા કરી એક કુલ્લડીમાં નાંખીને તે કુલ્લડીને એક કલાક સુધી કાપલાનો ખુબ તાપ દેવો; સાર પછી તે કુલ્લડી ઠંડી થયા પછી તેમાંથી ગોળી કાઢી લઇને તેને ચપ્પુથી ખોતરી જોવું એટલે ને સફેદ ભુકો નીકળે તો ઉત્તમ ફાસફરસ તૈયાર થયો એમ સમજવું.

૫. લાલ ફાસફરસ બનાવવાની રીત:—ઓક્સીજન વગરની જગામાં કટલાક વખત સુધી ફાસફરસ ઉષ્ણ સ્થિતિમાં રાખ્યાથી લાલ ફાસફરસ તૈયાર થાય છે. આ ઓગળેલો ફાસફરસ પ્રથમ પારદર્શક રંગ વગરનો રહે છે, સાર પછી થોડા વખત પછી લાલ થાય છે, અને સુકાયા પછી કીરમજી રંગનો ભુકો થાય છે અને જ્યારે તાવે છે ત્યારે કાળો થાય છે. આ ફાસફરસ સાધારણ ઉષ્ણ જગ્યામાં રાખ્યાથી સળગતો નથી. આ ફાસફરસ સાધારણ ફાસફરસ કરતાં ઓછો જવાળાગ્રાહી છે માટે ઘણું કરીને દીવાસળીઓ કરવામાં વાપરવામાં આવે છે.

૬. કોલ્ડફ્રીઝ બનાવવાની રીત:—સફેદ મીણ ૧ ઔંસ, જદામનું તેલ ૪ ઔંસ, ગુલાબજળ ૩ ઔંસ, ટંકણખાર ૧૦ દ્રામ, ગુલાબના તેલનાં ૫ ટીપાં એ પ્રમાણે લઇને એક માટીના વાસણમાં મીણ નાંખીને ધીમી આંચપર ઓગાળવું અને તેમાં જદામનું તેલ નાંખવું. સાર પછી તેમાં ટંકણખારની બૂટ્ટી નાંખી તે વાસણ નિચે ઉતારી ટાઢુ પડે તેમાં ગુલાબજળ થોડું થોડું નાંખી લલાવવું, એ મિશ્રણ એકજીવ થયા પછી એક કાચના વાસણમાં બરી રાખવું. આ દવા શરીરની આમડી નરમ અને સારી સ્થિતિમાં રાખવા માટે અને સિઆળામાં શરીર ઘાટે છે તે ઉપર લગાડવા માટે કામ આવે છે.

૭. મિલ્ક આવ રોઝ બનાવવાની રીત:—પાંચ ઔંસ મીઠી

બદામ, ૧ ઔંસ કડવી બદામ, અઢી પાઇન્ટ ગુલાબજળ, સફેદ સાયુ ૦૧ ઔંસ, મીણુખતી બનાવવાની ચરખી ૨ ઔંસ, સફેદ મીણુ ૦૧ ઔંસ, લવંડરના તેલનાં ૨૦ ટીપાં, ગુલાબનું અત્તર ૨૦ ટીપાં અને એક પાઇન્ટ સારો દારૂ લેવો. પ્રથમ બદામ છુદેલી બાદ તેમાં થોડો ગુલાબ અને સાયુ નાંખવો ને સાર પછી ખુબ છુદવું. પછી બદામનું તેલ, સફેદ મીણુ અને ચરખી એ સર્વને એક વાસણમાં નાંખી ધીમી આંચે ઝોગાળવું. પછી છુદેલી બદામ પેલા મિશ્રણમાં નાંખી એકજીવ કરવું સાર પછી સાદુ મલમલો કટકો લઇ તે બધું ગાળી નાંખવું. પછી ગુલાબજળ, અત્તર અને દારૂ મેળવવું.

૮. સોડાવાટર બનાવવાની રીત:—સોડાવાટરની એક શીશીને પાણીથી પોણી ભરવી શીશીને બરાબર ખુચ જેસતો આવે તેવો આગળથી તૈયાર કરી રાખવો, પછી તેમાં બાઇ કારબોનેટ ઓફ સોડા નાંખવો, અને તેની ઉપર ૧૦ થી ૨૨ ટીપા સલ્ફ્યુરીક એસીડનાં નાંખવાં. શીશીને તરત ખુચ મારી તારથી બાંધી લેવી. પણ શીશી ભરતી વખત તપાસ રાખવી કે તેમાં શટ અથવા ચીર પડેલી હોય નહીં.

૯. બીજી રીત:—બાઇ કારબોનેટ ઓફ સોડા ૦૧ દ્રામ અને સલ્ફ્યુરીક એસીડને બદલે ૨૮ ગ્રેન ટાર્ટરીક અથવા સાઇટ્રીક એસીડ નાંખી બાટલીને ખુચ મારી તારથી બાંધી લેવી.

૧૦. લેમોનેડ વોટર બનાવવાની રીત:—એક શેર પાણીમાં ૦૧ રતલ સાકરને પીંગળાવવી. અને તેને ચુલા ઉપર મુકી ધીમી આંચે ઉકાળવું. જેવું તે પાણી ગરમ થાય કે તેમાં ૨ દ્રામ એશીટીક આસીડ અને ૪ ઔંસ ટાર્ટરીક આસીડ ઉમેરીને એ મેળવણીને ઠંડુ પડવા દેવું. પછી તેને સુગંધ આપવાને માટે લીમુના એસેન્સનાં થોડાં ટીપાં નાંખવાં પછી તે મેળવણીના છ ભાગ કરી અડધો ભાગ પાણીથી પોણી ભરેલી લેમોનેડની શીશીમાં નાંખવો અને તેમાં ૩૦ ગ્રેન કારબોનેટ ઓફ સોડા ઉમેરી તરત ખુચ મારી તાર બાંધી લેવો.

૧૧. લવંડરવોટર બનાવવાની રીત:—સાદુ લવંડરનું તેલ ૪ દ્રામ, લવિંગનું તેલ ૦૧ દ્રામ, કસ્તુરી ૫ ગ્રેન; સ્પીરીટ ઓફ વાઇન ૬ ઔંસ, પાણી ૧ ઔંસ એ પ્રમાણે લઇ પહેલાં લવંડરનું તેલ થોડા સ્પીરીટ ઓફ વાઇન સાથે મેળવવું. સાર પછી બાકીની ઉપલી ચીજો તેમાં નાંખીને એક બાટલીમાં ભરી મજબુત ખુચ મારીને જે મહિના સુધી રહેવા દેવું અને સાર પછી તેને વાપરવું.

૧૨. ખીજી રીત:—૨ ઐસ ઝોરીશયટ, ૧૧ ઐસ સ્વચ્છ ધ-
ત્રેજી લવંડર તેલ અને ૧ પાઇન્ટ વાઇનનો શુદ્ધ અર્ક લઇ ત્રણે સીજને
મિક્ષ કરી એક પખવાડીઆ સુધી એમને એક એકાંત જગ્યામાં રહેવા
દેવું. અને પછી તેને ગાળીને ઉપયોગમાં લેવું.

૧૩. ત્રીજી રીત:—એક ગ્યાલન પ્રુશ્લીરીટમાં એક ઐસ સ્વચ્છ
લવંડરનું તેલ મેળવવું. અને જ્યારે એ જાને પદાર્થો એક ખીજી સાથે
મળી જાય કે તેને કાચની પાટલીમાં ભરી મજબુત જુથ મારવો. આ
લવંડરનો જલદી ઉપયોગ કરવો.

૧૪. નાઇટ્રેટ ઓફ પોટાસ જનાવવાની રીત:—નાઇટ્રેટ ઓફ
પોટાસ એટલે સાફ કીધેલો સુરોખાર જનાવવો હોય તો ૧ રતલ ચોખ્ખો
સુરોખાર લેઇને તેને પુરતા પાણીમાં તે પીંગળે ત્યાં સુધી ઉકાળવું. પ-
છી તેને ગાળીને હવાવાળી ઠંડી જગ્યા ઉપર મુકીને સુકવવું. પછી પા-
ટલીમાં ભરી જુથ મારવો એને પ્રીપ્રેડ નાઇટર પણ કહેછે.

૧૫. કાર્બોનેટ ઓફ આમેનીઆ જનાવવાની રીત:—કાર-
બોનેટ ઓફ આમેનીઆ એટલે સાફ કીધેલો નવસાગર જનાવવો હોય તો
નવસાગર ૧ રતલ, સાફ કીધેલો ચાક ૨ રતલ એ જાનેને ખાંચણીમાં
ખાંડીને પછી તેને એક ખીજીમાં મેળવીને કાચના વાસણમાં નાંખી ગરમ
કરવું. ગરમ કરતી વખતે ધીમે ધીમે આંચ વધારતા જવું તે એટલે સુ-
ધી કે પેલું કાચનું વાસણ જરા લાલ થાય ત્યાં સુધી રાખવું. પછી નિ-
ચે ઉતારી તેને કાઢી લેવું. પછી તેને મજબુત જુથની કાચવાળી પાટલીમાં
ભરી મુકવું. એને પ્રીપ્રેડ એમેનીઆ કહેછે.

૧૬. કાર્બોનેટ ઓફ લાઇમ જનાવવાની યુક્તિ:—કાર્બોનેટ
ઓફ લાઇમ એટલે સાફ કીધેલો ચાક જનાવવો હોયતો ૧ રતલ ચાકને
ખજમાં નાંખી બુકા કરવો. પછી ઉપર પાણી નાંખી નરમ જેવો કરી
એક સીની વાસણમાં અથવા મારીના ઘુટેલા વાસણમાં નાંખવો. પછી
ઉપર સુધી પાણી રેડી જુથ હલાવીને એક પાણીએ રાખી મુકવું. જ્યા-
રે સમયે ચાક નિચે જશે એટલે ઉપરથી નિતર પાણી કાઢી નાંખી એક
રકાણીમાં પાથરી મુકવો. મુકાયા પછી તેને ખલ કરી પાટલીમાં ભરી
રાખવો એ દાએજાને રૂનવેછે. એને પ્રીપ્રેડ ચાક કહેછે.

૧૭. કાર્બોનેટ સોડા જનાવવાની યુક્તિ:—હરેક વજનમાં ચો-
ખ્ખો સાઇખાર લેવો પછી તેનો બુકા કરી તે હુએ એટલું પાણી નાંખ-
વું. પછી તેને એક વાસણમાં નાંખીને તે સાઇખાર સમયે પીંગળી

બધ ત્યાં સુધી ઉકાળવું. પછી તેને ઉકાળી કાંગળથી ગાળી કાઢી એક લોહના વાસણમાં નાંખી ફરીથી ઉકાળવું. જ્યારે તે કંટણ થવા આવે કે હેકે ઉતારી કંટું પડવા દેવું એટલે સફેદ ખાંડની માફક ગાંગડા થશે. પછી તેને મોઢાવાળી ખાટલીમાં ભરીને મજબુત ખુચ મારી રાખવો.

૧૮. ખાંડનો સરકો બનાવવાની રીત:—એક ગ્યાલન પાણી લઈ તેમાં રાત્રી ખાંડ અથવા ચોખ્ખો ગુલાબ ૨ સ્તલ નાંખવો તે પછી ચૂલા ઉપર મુકી તેને ઉકાળવો. ઉકળતાં ક્યારેના જે થર ઉપર આવે તે કાઢતા જવું એ રીતે ઉકળીને સરાઈદાર થાય એટલે ચૂલા ઉપરથી નિચે ઉતારી તેમાં ઉત્કૃષ્ટ ખાટી તાડી એક ખાટલી નાંખવી અથવા ધઉતું ખમીર થોડું નાંખવું. પછી તેને ખુચ હલાવીને ખાટલીમાં ભરી અગાશી અથવા એવીજ કોઈ એકાંત ખુલ્લી જગ્યાએ ૬ મહિના સુધી રાતના બહાર અને દિવસના તડકામાં મુકી રાખવી. ખાટલી ઉપર ખુચ ધણો ભેરથી નહીં દાળતાં લગાર નરમ રાખવો. જે પ્રથમ ખાંડ અથવા ગોળના ઉકાળામાં નાંખી હોય તો દર અઠવાડીએ તે ખાટલીને હલાવતાં રહેવું, જે ધઉતું ખમીર નાંખ્યું હોય તો હાથ લગાડવો નહીં. એટલે સરકો તૈયાર થશે તે ગાળીને વાપરવો.

૧૯. ખીડ બનાવવાની રીત:—દેશી ખીડના કટકા લઈને પરાળ-વતી ખાંડીને ખારીક કરવું. અને તેનાં ખાજરી જેવડા કટકા, તે કરતાં જરા ખારીક ખસખસના જેવડા, એ પ્રમાણે ત્રણ ચાર વખત કરીને હવા ન લાગે એવી રીતે જૂદી જૂદી ખાટલીઓમાં ભરી મુકવી.

૨૦. ફલ્યુઆરીક આસીડ બનાવવાની રીત:—ફલ્યુએટ આફ લાઇમ અથવા ફ્લોરસ્પાર એ બેમાંની ગમે તે એક ચીજની સાથે સલ્ફ્યુરીક આસીડ મેળવ્યાથી સદર્હુ તેજબ થાયછે.

૨૧. સીલ્વર પાઉડર:—ચાંદીના વરખ લઈને મધમાં નાંખી ખુચ ખારીક વાટવા. ખાદ ધોષ નાંખવાથી સીલ્વર પાઉડર બનેછે. આ ભૂકી પણ ગીદટ અને રૂપેરી શાહી બનાવવાના કામમાં આવે છે.

૨૨. ગોલ્ડ પાઉડર બનાવવાની રીત:—સોનાના વરખને મધમાં નાંખી ખુચ ખારીક વાટવાં; અને સારી પેઠે ખારીક થયા પછી તેમાં ગરમ પાણી નાંખી હલાવવું, એટલે સઘળું મધ પીંગળી જશે. આ પાણીને જરાવાર કરવા દઇ નીતારી લેવું. આ પ્રમાણે ૩-૪ વખત કરવાથી સોનાનો ધણો ખારીક ભુકો વાસણને તળીએ ખેસશે. આ પાઉડર ગીદટ કરવામાં તેમજ સોનેરી શાહી બનાવવામાં વપરાય છે.

૨૩. એકવારીજીઆ બનાવવાની રીત:—૧ ભાગ નાઇટ્રીક આસીડ અને ૨ ભાગ હાઇડ્રોક્ષીરીક આસીડ મિશ્રણ કરવાં આ મિશ્ર,

ખાદીનમ વિગેરે હંચી ધાતુઓ પીંગળાવવામાં કામ આવેછે.

૨૪. ગોટડ સાઇઝ બનાવવાની રીત:—પીળો રંગ ૧ ભાગ કો-પાડ વારનીસ ૨ ભાગ, સાદુ અળસીનું તેલ ૩ ભાગ, ટરપીન્ટાઇન ૪ ભાગ અને ઉકાળેલું અળસીનું તેલ ૫ ભાગ, પહેલાં પીળા રંગને ખુબ બારીક વાદીને જરા તેલ સાથે મેળવીને ખુબ ઘુંટવું. બાદ તેમાં પીછ સવળી ચીન્ને નાંખી મિશ્ર કરવી. આ મિશ્ર કાચ, કાગળ, લાકડુ વિગેરે પર સોના રૂપાની ભૂટી ચડાવવામાં કામ આવેછે.

૨૫. ઓકસાઇડ ઓફ આયર્ન બનાવવાની રીત:—હીરાક-સીના પાણીમાં સોડા બાઇ કાર્બોનેટનું પાણી નાંખી થોડીવાર રાખવાથી લાલ ભુકો નિચે મેસશે તે લઇ સુકવીને વાપરવો.

૨૬. નાઇટ્રેટ ઓફ આયર્ન બનાવવાની રીત:—લોહના નાના કટકાને ૨ ભાગ નાઇટ્રીક આસીડ અને ૧ ભાગ પાણી એ બેના મિશ્રમાં પીંગળાવથી બને છે.

૨૭. સલ્ફેટ ઓફ ઇન્ડીગો બનાવવાની રીત:—એક શેર જલદ ગંધકના તેજનખમાં બે શેર ગળી નાંખીને ખુબ હલાવીને થોડા દિવસ રાખવી, એટલે થોડી મુદતમાં સવળી ગળી પીંગળી જશે આ ચીજ શાદી બનાવવાના વિગેરે કામમાં આવે છે.

૨૮. ઓકસાઇડ ઓફ કૉપર:—મોરચુરને પાણીમાં પીંગળાવીને તેમાં થોડા જસતના કટકા નાંખીને થોડા દિવસ રાખી મુકવું. અને દિવસમાં બે વાર વખત હલાવવું. થોડી મુદતમાં ત્રાંખાનો કાળો ભુકો નિચે મેઠેલો જણાશે.

૨૯. કૃત્રીનાઇન આયર્ન મિક્ચર:—૮ ગ્રેન સલ્ફેટ આવ કૃત્રીનાઇન, ૧૬ ગ્રેન સલ્ફેટ ઓફ આયર્ન, અને ૮ મિનિગડાઇલ્યુટ સલ્ફ્યુરીક એસીડ લઇ સવળાને ૮ ઓંસ પાણીમાં પીંગળાવવાં.

૩૦. એકવેરીશ્યા:—બે ભાગ હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડ અને ૧ ભાગ નાઇટ્રીક આસીડ મિશ્ર કરવાથી બને છે.

૩૧. કાર્બોનેટ એમોનીઆ મિક્ચર:—૪૦ ગ્રેન કાર્બોનેટ આવ એમોનીઆ, ૨૦ ગ્રામ ક્લોરીક આસીડ અને ૨ ઓંસ મ્યુસીકેન આવ એક્ટેસીએને ૮ ઓંસ પાણીમાં પીંગળાવવાં.

૩૨. ડાયસ પાઉડર:—એક ભાગ ઇપીકાકચુઆનાની ભૂટી અને એક ભાગ સાદુ અરીણુ લઈને આઠ ભાગ સલ્ફેટ આવ પોટાસમાં ખુબ ઘુંટવી. દર વખતે બેથી ચાર ગ્રેન ગેટલી ભૂટી લેવાથી દરનું ઝેર પર-એવા વાટે નીકળી હંચ આવે છે. ભૂટી સહેજ પાણીમાં નાંખી પીવી, તેની પછાતે પણ પાણી પીવું નહીં.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

આંખ અને કાન સંબંધી ભિન્ન ભિન્ન પ્રયોગ.

૧. આંખ ઉપર વાગે તેના ઇલાજ:—ઈંડીઆ રબ્બારની કોથળી-માં ખરડના કટકા મુકી આંખ ઉપર મુકવી.

૨. બીજી રીત:—ઉંટના વાળની પીંછીને ટીકચર આવ આરની-કામાં બોળી આંખની આશપાસ લગાડવી.

૩. ત્રીજી રીત:—સાત ભાગ ઠંડા પાણીમાં એક ભાગ ટીકચર આવ આરનીકા ભેળવી તેમાં જીણા અને નરમ કપડાનો કટકો બોળી આંખ ધોવી અને તે બોળેલું કપડું આંખ ઉપર મુકી પાટો બાંધવો.

૪. ચોથી રીત:—છ ભાગ પાણીમાં એક ભાગ ટીકચર આવ હે-મેમેલીશ ભેળવી તેમાં જીણા અને નરમ કપડાનો કટકો બોળી આંખ ઉપર મુકી પાટો બાંધવો.

૫. આંખમાં કચરો જાય તેના ઇલાજ:—આંખની પાંપણો ઉ-ધાડી તેમાં પાણીના ફટકા મારવા અને સારી પેકે ધોવી તથા સાથુનું પાણી જાય તેમ કરવું.

૬. બીજી રીત:—ડામર, તાવેલી ચરખી છત્યાદીના છાંટા આંખમાં ગંધા હોય તો ખરામના તેલનાં ટીપાં આંખમાં નાંખવાં.

૭. ત્રીજી રીત:—જે લોખંડની રજકણ ગંધ હોય તો પાંપણો ઉ-ધાડી તેની આગળ લોહચુબકનો કટકો ધરવો એટલે રજકણો આંખમાંથી નીકળી પેલા કટકાપર તેની મેળે જઈ પડશે. પછી ઠંડા પાણીથી આંખને ધોવી.

૮. આંખ આંખી થઈ હોય તેના ઇલાજ:—ડાઝા ગ્રેન મોરચુયુ અને ૧ ગ્રેન કપુર લઈ બનેને ૧ ઔંસ ખળખળતા પાણીમાં પીંગળાવી તે ઠંડું પડે કે બધું મળી ૧ બાટલી જેટલું થાય તેટલું બીજું ઠંડું પાણી ઉમેરવું; પછી તે ગાળી કાઢી તે પાણીથી સવારસાંજ આંખો ધોવી.

૯. આંખ કટકો મારવાથી સુજે તેના ઇલાજ:—તુર્તજ સાલી-ડ તેલ અથવા તાળુ માખણ આંખની આશપાસ લગાડવા કરવું.

૧૦. બીજી રીત:—આંખ આસપાસ કાળો ડાઘ પડ્યો હોય તો સાત ભાગ પાણીમાં ૧ ભાગ ટીકચર આવ આરનીકા ભેળવી તે દવામાં જીણા નરમ કપડાનો કટકો બોળી તે ભાગ ધોવા કરવો. ઘણા વખત જો પ્ર-માણે કર્યા પછી તેજ દવામાં એક કપડું બોળીને તે વડે આંખપર પાટો બાંધવો.

૧૧. આંખમાં થતા આધરાધટીસ:—આ દરદમાં બિલકુલ આંખે

જોઈ શકાયું નથી. તમા કિંક્રાના કુંડાળાનો રંગ બદલાઈ જાય છે. ઇલાજ
૬ ઓંસ પાણીમાં ૬ દ્રામ બાલશમ આવ ટ્રોપેચા અને ૪ દ્રામ ચુંદરનો
મુક્ર પીંગળાવી તેમાંથી પોણું વાઇન ગ્લાસ લઇ ત્રણ ત્રણ કલાકે પીવું.

૧૨. આંખ સુજી આવીને પાણી ઝરે:—જે મોટા ચમચા જે-
ટલા પાણીમાં ૫ ગ્રેન સલ્ફેટ આવ ઝીંક પીંગળાવી તેમાં કપડાનો એક
કટકો બોળી તેવડે વારંવાર આંખ ભીજવેલી રાખવી.

૧૩. ખીજી રીત:—૦૧ પાઇન્ટ પાણીમાં ૧ દ્રામ ઇટકડી નાંખી
તેમાં નરમ કપડાનો કટકો બોળી આંખ ઉપર મૂકવો.

૧૪. આંખથીનો ઇલાજ:—સિંદુરનો મલમ આંખથીપર લગાડવો
જની રાંધે તો આંખથીનો સફેદ દાળો બહાર કાઢી નાંખવો.

૧૫. આંખ આવે તેના ઇલાજ:—૦૧ રતલ આંખમાં, ૦૧ રતલ
બહેડાં અને ૦૧ રતલ હરડાં લઇ સધળાંને ખાંડવું, અને થોડાક પાણીમાં
એક રાત ભીજવી મુકી સવારમાં તે મેળવણીને ગાળી કાઢવી, તે વડે
આંખમાં ફટકા મારવા અને તેજ મેળવણીમાં કટકો બોળી આંખોપર મુકવો.

૧૬. ખીજી રીત:—૨૦ નંગ આલુ, ૭ દ્રામ સાથરા, ૬ દ્રામ
દરડે અને ૩ દ્રામ ગાયાં લઇ સધળાંને ખાંડી ચરધી બાટલી જેટલા
પાણીમાં ૬ ઓંસ જેટલું યાદી રહેલાં મુકી ઉકાળવું, પછી ઠંડુ પાડી
ત્રણ ઓંસ જેટલું પીવું.

૧૭. ત્રીજી રીત:—મુસલમાન ગ્રંથકારો બહેડાં ધસીને ચોપડવા
મલામલુ કરે છે.

૧૮. ચોથી રીત:—બહેડાં મધમાં વાટીને ચોપડવાં.

૧૯. પાંચમી રીત:—હરડાંનું પાણી કરી તે પાણીવડે આંખો ધો-
વાથી આરામ થાય છે.

૨૦. આંખનું તેજ વધારવાની રીત:—બદામને સીરકા સાથે
મેળવી આંખવી.

૨૧. આંખના પીચા મટાડવાના ઇલાજ:—બાવળના પરડી-
આના રસનું સત્ત આંખમાંથી નીકળતા પીચાને પર મટાડવા અકશીરછે.

૨૨. ખીજી રીત:—આંખલીનાં પાંદડાંને ઠંડા પાણીમાં ભીજવી
વોવાથી મટે છે.

૨૩. આંખ દુખવા આવી હોય તેના ઇલાજ:—આવળના
પીચાનો બારીક મુક્ર કરી આંખમાં મુકવો.

૨૪. ખીજી રીત:—દાક્ટર કમ્પેટીક કહે છે કે આવળની બાલના
પાણીમાં આંખો વોવાથી આરામ થાય છે.

૨૫. આંખે ઝાંખ પડતી હોય તેના ઇલાજ:—અગથીઆના કુ-
લનો રસ કરી આંખમાં નાંખવાથી ફાયદો થાય છે.

૨૬. આંખની શક્તી સુધારવાના ઇલાજ:—જેઠીમધનાં દીપાં
આંખમાં પાડવાં.

૨૭. આંખો દુખવા આવી હોય:—સારે રક્તચંદનને ઘસીને
આંખ ઉપર ચાર દિવસ સુધી ચોપડવાથી મટી જાય છે.

૨૮. કાનમાં કસારા બોલે તેનો ઇલાજ:—કાનમાં કસારાની
માફક બોલવાનાં ઘણાં કારણો છે. જ્યારે કાનમાં મેલ ઘણો હોયછે સારે
ઐમ થાય છે તે વખતે મીઠું અથવા સાલીડતું તેલ જરા ગરમ કરીને
નાંખવું તેથી મેલ નરમ પડી કાન ખુલ્લો થશે.

૨૯. કાનમાં દાણો અથવા ખીલ ચિજ ગઇ હોય તે કાઢવાનો
ઉપાય:—ખચ્ચાને રમતમાં કાંઈ પણ ચીજ કાનમાં ગઇ હોય તો તે કાનને
ખોતરવો નહીં પણ છેક નજદીકમાં દેખાતી હોયતો ઝીણાં ચીમટાથી સંભા-
ળીને ઉચ્છેદી લેવી અને જો છેક કાનની ભિતરમાં ગઇ હોય તો તેને પડતી મુ-
કવી ને પોતાની મેજે હરેક વેળાએ મેલ સાથે અથવા અમરતી નીકળી આવશે.

૩૦. કાનમાં ઝીણું જનવર ગયું હોય તે કાઢવાની રીત:—દી-
વેલ અથવા મીઠું તેલ અથવા સાલીડ તેલ જરા ગરમ કરીને થોડાં દીપાં
કાનમાં નાંખવાં એટલે જનાવર અંદર મરી જઈ મેલ સાથે નીકળી આવશે.

૩૧. ખીલ રીત:—એળીઓ તથા ડમરો વાટીને દાઢમાં મેળવી
કપડાથી ગાળી કાનમાં દીપાં પાડવાં.

૩૨. કાનમાંથી મેલ કાઢવાની રીત:—મેલ થયો હોય તો સ-
ળાથી કદી પણ ખોતરવો નહીં. પણ જરા સાફ મધ અને ઓલીવ તેલ
એ ખતેને જરા ઉતું કરી કાનમાં નાંખવું એટલે મેલ ઉપર આવશે. જો
ઓલીવ તેલ ન મળે તો મીઠું તલતું તેલ વાપરવું.

૩૩. કાનમાં સંલળાય નહીં તેનો ઉપાય:—કાંદનો રસ કાઢી
તેને ગાળીને તેનાં દીપાં સવાર સાંજ મુંઝા કરવાં એથી ખડેરપણામાં
ગણુ ગણુ થતું હોય તો મટે.

૩૪. કાનમાં અવાજ થાય તેનો ઉપાય:—ખદમના તેલનાં
દીપાં કાનમાં નાંખવાં અથવા દુધીના ખીજના તેલનાં દીપાં કાનમાં મુકવાં.

૩૫. કાનમાં દુખારો નરમ પાડવાની રીત:—મીઠું ખદમનું
તેલ, ૨ દ્રામ અને ઓઇલ ઓફ અગ્ગર ૪ દીપાં મેળવી દેવાં અને
ચાર દીપાં કાનમાં નાંખવાં.

૩૬. કાન પાકેલો રૂઝવનાનો ઉપાય:—ઝીસેરાઇન તોલો અઘો તથા લાદેનમ તોલો અઘો એ બેકને મેળવી કાનમાં ટીપાં નાંખવાં.

૩૭. કાનમાં પડે થાય તેનો ઉપાય:—ખાંડી તથા હુંતું પાણી એ બંનેને ભેળી કાચની નાની પીચકારીમાં ભરી હળવેથી કાનમાં મારવી અને પછી ઉના પાણીની પિચકારી મારવી જેથી બિતરમાં વળગી રહેલો મેલ ધોવાઇ કાન સાફ થાય.

૩૮. મુકો કાન દુઃખે તેના ઉપાય:—સળભના પાતરાનો રસ કાઢી કપડાથી ગાળી ઉતું કરી ટીપાં કાનમાં નાંખવાં.

૩૯. બીચ રીત:—જદામના તેલમાં લસણ કકડાવી દંડુ પાડી તેમાં વરા સાફ અરીજુ ધોળાવું પછી ગાળી ઉતું કરી તેનાં ટીપાં દિવસમાં બે-ત્રણ વાર મુકવાં.

૪ ગ્રેજી દવાઓનાં ગુજરાતી નામ.

નાઇટ્રીક આસીડ	જેટલે ગુજરાતીમાં મુરાખારનો તેલળ.
હાઇડ્રોક્લોરીક આસીડ	” ” મીકાનો તેલળ (મ્યુરીઆસીડ)
મલ્ટ્યુરીક આસીડ	” ” ગંધકનો તેલળ.
ઝોક્સાઇડ ઓફ આયર્ન	” ” લોહનો કાટ.
કાર્બોનેટ ઓફ લાઇમ	” ” ચુનો.
નાઇટ્રેટ ઓફ સીલ્વર	” ” કાઢીખાર.
કાર્બોનેટ ઓફ સોડા	” ” ખાપડખાર.
રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટવાઇન	” ” દારૂનો અર્ક.
વીનીગર	” ” સરકો.
ગમખેનઝાઇક	” ” લોગાન.
ડીયોઆઇની સાઇ	” ” શીલાછાપની સાડી.
મલ્ટર સોપ	” ” ગંધકનો સાથુ.
મલ્ટ સોપ	” ” કસ્તુરીનો સાથુ.
મલ્ટ્યુરીઆસ સોપ	” ” પારાનો સાથુ.
સીનામન સોપ	” ” તજનો સાથુ.
આરેન્ડ શ્વાવર સોપ	” ” નારંગીના ફુલનો સાથુ.
ઝોક્સાઇડ ઓફ આમોનિયમ	” ” નવસાર.
આસેનીયસ સોલ્યુશન	” ” મોગલનું પ્રવાહી.
ડિલ્યુટ રાસાઇટ્રીક આસીડ	” ” રાસાઇટ્રીકનો તેલળ.

સાઇટ્રીક આસીડ	”	”	લીંચુના રસમાંથી નીકળે છે તે.
ઓઇન્ટમેન્ટ ઓફ ટાર	”	”	તારનો મલમ.
નાઇટ્રેટ ઓફ પોટાશ	”	”	સુરેખાર.
રીડક્યુસ આયર્ન	”	”	લોહ ભસ્મ.
આયર્ન	”	”	લોહ.
સલ્ફેટ ઓફ આયર્ન	”	”	હીરાકશી.
બેનઝોઇક આસીડ	”	”	લોખાનનાં ફુલ.
એપરમ સાલ્ટ	”	”	વિલાયતી મીઠું.
મરક	”	”	કસ્તુરી.
રોઝીન	”	”	રાળ.
ગમ્બ્લાસ્ટર	”	”	રાળનો લેપ.
ઓઇલ ઓફ લેમન	”	”	લીંચુનું તેલ.
ટ્રીચર ઓફ લેમન	”	”	લીંચુનો ચર્ક.
સળ લાઇમ્ડ સલ્ફર	”	”	ગંધકનાં ફુલ.
ક્યોરાઇડ ઓફ સોડયમ	”	”	મીઠું.
વ્હાઇટ વેક્સ	”	”	સફેદ મીણ.
સીમ્પલ ઓઇન્ટમેન્ટ	”	”	સાદો મલમ.
ગમ ઓફ એકેશ્યા	”	”	બાવળનો શુદ્ધ.
ઓઇલ ઓફ ટરપેનટાઇન	”	”	ટરપેનટાઇનનું તેલ.
ઓઇન્ટમેન્ટ ઓફ ટરપેનટાઇન	”	”	ટરપેનટાઇનનો મલમ.
કન્ફેક્શન ઓફ ટરપેનટાઇન	”	”	ટરપેનટાઇનનો પાક.
ઓઇલ ઓફ પીપરમીટ	”	”	પીપરમીટનું તેલ.
ફાસફોરેટ ઓઇલ	”	”	ફાસફરસવાળું તેલ.
ઓઇલ ઓફ થીયોક્ષામ	”	”	કોકમનું તેલ.
પીપરમીટ વોટર	”	”	પીપરમીટનું પાણી.
ક્યાર્ટર ઓઇલ	”	”	એરંડીયું તેલ.
ઓઇલ ઓફ રોઝમરી	”	”	રોઝમરીનું તેલ.
ક્યામ્ફર	”	”	કપુર.
ઓઇલ ઓફ ફ્લોઝ	”	”	લવિંગનું તેલ.
ક્યામ્ફર વોટર	”	”	કપુરનું પાણી.
ક્યામ્ફર લીનીમેન્ટ	”	”	કપુરનું તેલ.
સ્પીરીટ ઓફ ક્યામ્ફર	”	”	કપુરનો સ્પીરીટ.
સ્લેકડ લાઇમ	”	”	કળી ચુનો.
લીનીમેન્ટ ઓફ લાઇમ	”	”	ચુનાનું તેલ.

સફેદ ચોર કોપર	"	"	મોરચુથુ.
કીટા	"	"	ચાક.
ઝોલાઇડ ઝોડ ઝીંક	"	"	જસતની બરમ.
ઝોઇન્ટમેન્ટ ઝોડ ઝીંક	"	"	જસતનો મલમ.
નકસવાગીકા	"	"	ઝેરક્યોળુ.
મરક્યુરી	"	"	પારો.
મરક્યુરીઅલ પ્લાસ્ટર	"	"	પારાનો લેપ.
લીનીમેન્ટ ઝોડ મરક્યુરી	"	"	પારાનું તેલ.
ઝોઇન્ટમેન્ટ ઝોડ મરક્યુરી	"	"	પારાનો મલમ.
ઇનફ્યુઝન ઝોડ સેના	"	"	સોનાગુખીની ચા.
રેડ આયોડાઇડ ઝોડ મરક્યુરી	"	"	શુદ્ધ કંદેલો હીંગળોક.
ઝે પાકીર	"	"	પારો તથા ચાક.
ફાઇ સોપ	"	"	કઠણ સાબુ.

દવાઓ તોળવાનું અગ્રેજી અને દેશી કોષ્ટક.

૧ ગ્રેન=૧ ધઉંબાર.	૧૫ ગ્રેન=૧ માસો
૧ ડ્રામ=૪ માસા	૩ ડ્રામ=૧ રૂ. બાર
૧ ઑંસ=૨૧૧ રૂ. બાર	૧ પૌંડ=૪૦ રૂ. બાર.

દવાઓ તોળવાનું ઇંગ્રેજી કોષ્ટક.

૨૦ ગ્રેન=૧ સ્કુપલ.	૩ સ્કુપલ=૧ ડ્રામ
૮ ડ્રામ=૧ ઑંસ	૧૬ ઑંસ=૧ પૌંડ

પ્રવાહી પદાર્થ તોળવાનું કોષ્ટક.

૬૦ મીનીમ (ટીપાં)=૧ ડ્રામ	૮ ડ્રામ=૧ ઑંસ.
૧૦ ઑંસ=૧ પાઇન્ટ	૮ પાઇન્ટ=૧ ગ્યાલન અથવા જા રેર.
૧ નાતો ચમચો=૧ ડ્રામ	૧ મધ્યમ ચમચો=૨ ડ્રામ
૧ મોટા ચમચો=૪ ડ્રામ	૧ લીટર ગ્લાસ=૧ ઑંસ
૧ પાઇનગ્લાસ=૧ જવ	૩ રાઇ=૧ સરસવ
૮ સરસવ=૧ જવ	૪ જવ=૧ રતી
૬ રતી=૧ માસો	૪ માસા=૧ ટોક

જાહેર ખબરો.

થોડ પૈસે મોટો લાભ—વધારેમાં વધારે રૂપિયા જે હજાર સુધીનો લાભ.

The Indian Mutual Death Benifit Fund Limited.

ધી ઈન્ડિયન મ્યુચ્યુઅલ ડેથ બેનીફીટ ફંડ લીમીટેડ.

મરણના લાભની વીમા કંપની.

હેડ ઓફીસ—અમદાવાદ—માણિકચોકમાં મુંબાઇબેંક પાસે.

ખીજી વીમા કંપનીઓ મારફત મેમ્બરોના મર્ણુ વખતે કાલ ઉધરાવવામાં આવતા નથી.

આ કંપની સ્થાપવાનો હેતુ લોકહિતાર્થનો છે. એમાં મેમ્બર થનાર પુરૂષ અથવા સ્ત્રીએ એક નાની જીવન રકમ માસીક લવાજમના આકારમાં ભરવાથી તેના વારસને મોટી રકમની મદદ મળે છે. આ કંપનીનો બધો કારભાર નીચે સહી કરનાર એજન્ટોને હસ્તક સારા આયજ્ઞદાર ગ્રહસ્થોની બનેલી બોર્ડ ઓફ ડીરેક્ટરસની દેખરેખ હેઠળ સારા પાયાપર ચાલે છે. નીયમો ઘણા સરળ અને ખીન તકરારી છે. ઉમ્મરના પ્રમાણમાં વીમાના દર નીચે પ્રમાણે છે.

ઉમ્મર.	વર્ગ.	દાખલ રૂ.	માસીક રૂ.	કંટીનન્ટ રૂ.	કુલ રકમ.
૧૮—૪૦	૧ લો.	૨—૦—૦	૧—૦—૦	૦—૪—૦	૩—૪—૦
૪૧—૫૦	૨ જો.	૨—૮—૦	૧—૪—૦	૦—૪—૦	૪—૦—૦
૫૧—૬૦	૩ જો.	૩—૦—૦	૧—૮—૦	૦—૪—૦	૪—૧૨—૦

દાખલ થવાની અરજ સાથે ઉપર મુજબ રૂ. ભર્યા બાદ ૧ લા. ૨ જા. અને ૩ જા. વર્ગના મેમ્બરોને દર માસે આંગ ઉપર પ્રકત રૂ. ૧-૦-૦, રૂ. ૧-૪-૦ અને રૂ. ૧-૮-૦ વર્ગ પ્રમાણે રૂ. ભરવી પડશે. ઉમ્મર વધવા સાથે માસીક લવાજમ વધતું નથી.

વધારે ખુલાસા માટે તથા પ્રોસપેક્ટસ તથા અરજીનાં ફારમો માટે નીચે સહી કરનારને જોકે આનાની ટીકીટ સાથે લખી મોકલવું.

અદાર ગ્રામમાં સારા વર્ગવાળા પ્રમાણિક એજન્ટો જોઈએ છે તે તેમને આદર કમીશન આપવામાં આવશે.

એન. પી. શેઠની એન્ડ કંપની.

એજન્ટસ.

॥ ૐ નમઃ શ્રીરામચંદ્રાય ॥

આર્ય મહૌષધાલય મુન્ડ આંજરલે.

આ અત્યંત ખાત્રીના ઔષધનો ગુણ સોમાંનાં એકાદ બે રો-

ગીઓને કદાચીત ન આવે તો પછસા પાછા આપીશુંજ.

તથા તેના આરોગ્ય માટે તે શીવાય બીજી એકાદ ઉત્તમ

ઔષધ આપવું પડશે તે મફત આપીશું.

મહનવિલાસામ્રત શંખવની.

વીર્યરત્નલક, રક્તરોધક, અત્યંત કામોત્તેજક, ચીત્તાત્સાહ બુધિ-

કાંતીવર્ધક તથા ધાતુપૌષ્ટિક સુવર્ણમાક્ષિક મોતી-કરતુરી

મીશ્ર અપુર્વ ગુટીકા.

શરીરની ઉત્તમ સુધારણા કરનાર અત્યંત મહત્વનાં જે ઔષધો છે

તેમાં આ ગુટીકા કેવળ પહેલીજ પ્રતીની હરવાથી આવે. અપુર્વ ગુણ થો-

રાવર કાળમાં આ દેશના સર્વ ભાગમાં તથા તેની આશપાશમાં અતિશય

પ્રસિદ્ધ છે. તેના સેવનથી નપુસકત્વ, ઈંદ્રિની સીધીગતા, ગંરૂની, હરણુજ્યર,

આગનીની મંદી, કોઈ પણ કારણથી આવેલી અશક્તતા, ધ્યનનિવૃત્તિ, કીંવા

ધાતુપાત, ઉનવા, છાતીમાંના રોગ, ગસ્તકશુભ, મોંના વિકાર, પાંદુરોગ,

ભ્રમ, મુગ્ધાવ્યાધિ, ભગંદર, મુત્રનું મંદોચીતપણું કીંવા મુત્રાતીરેક, કડીશુભ,

કડીપાત, વાનરોગ, નીંદ્રા ના આવવી, ઇક્કરી, કદાચી, ઉપદંશ સંબંધી

ગરેલા વીકારો, સુવા રોગ, બ્રણ, હાથ, પગ મુત્રમાર્ગ, તથા શરીરનો

દાર, કણ્ઠકા, ઉપારી, અરૂચી, ખયરી, તથા ચીત્તભ્રમ, ક્રિયાદી અનેક વી-

કાર કોઈપણ વયના મનુષ્યને કોઈ પણ કારણથી પ્રાપ્ત થએલો નવા, કીંવા ધણા દીવસનો જુનો હશે, તોપણ ખાત્રીથી કેવળ સારો થાય છે. ધાતુ તથા લોહીની શુદ્ધી તેમ વૃદ્ધિ થઇને “રક્તદુષણ જન્ય” અનેક રોગ હોતે અવશ્ય સારા થાય છે, વીર્મસ્થાન તથા કામોદીપન થઇને અગ્ની તથા શક્તિ ભરપુર વધે છે, સ્ત્રિઓનાં સ્ત્રીપદર તથા સંતતીને હાનીકારક જે ગરભાશયના રોગ તેનું ત્વરીત નીવારણ થઇને કાંત શમરણ શક્તી તથા બુદ્ધિ વધે છે. જેમને ફરવાનો, લખવાનો, અભ્યાસ કરવાનો, શીખવાનો તથા શીખવવાનો શ્રમ ધણો પડે છે, તે સરવેનાં અંગ આનાથી અતીશય શક્તી આપીને મનનો ઉત્સાહ પ્રાપ્ત થાય છે, તથા સુસ્તી જાય છે, જેમને દુધ, ઘઉં વીગેરે ભારે પદાર્થ પાચન થઇ શકતા નથી તેમને તે સારી રીતે પાચન થઇ શકશે. કોઠો શુદ્ધ થાય છે, કોઠાના અનીયમીત વ્યાપારથી થતાં ખરાબ પરીણામ થતાં અટકે છે. આ અપ્રતીમ ગુટીકા અલંત ઉપયુક્ત શોધ કરવાથી તેના અપ્રતીમ ગુણ કરવા માટેનાં હજારો સરટીપ્રીકેટ છે. સખ્ય વધુ વરણન કરતા નથી. આમાં નુકશાનકારક પદાર્થ ખીલકુલ ન હોવાથી તે ઉપરાંત સ્ત્રી પુરૂષ તથા છોકરાઓને આ અલંત ઉપયોગી પ્રડે તેમ છે. એટલુંજ નહી પણ ઉપરના સરવ રોગો નાશ પામવા ઉપરાંત ધણો સારો ગુણ પ્રાપ્ત કરી આ ગુટીકાના જેવું ખીજુ કોઈ અપ્રતીમ ઔષધજ નથી, એવું હજારો લોકોના પુરણ અનુભવ ઉપરથી સ્પષ્ટ કહીએ છીએ. એને પથ્ય પાળવાની જરૂર ન હતાં એમ તે દીવસમાં એનું સેવન કરવાથી ખાત્રીથી ગુણ પ્રાપ્ત કરી આપે છે. આ કારણથી એનો પુષ્કળ ખર્ચ થવા માંડ્યો છે, અને ધણા દેશોમાં તેની અતીશય ખર્ચાત ચાલુ થઇ છે. હાલમાં આ ગોળીઓ અંતરવેદી, નેપાળ, કાશ્મીર ઇત્યાદી દેશોમાંથી અલંત શુદ્ધ તાજ મહત્વની તથા મુલ્યવાન, એવા ખીજ અનેક પદાર્થ ધાલીને તેની વીશેષ સુધારણા કરી છે, અને ધણા લોકોના અતીશય આગ્રહથી કેવળ પરાપકાર્યને માટેજ આ ગોળીઓનો દર ધણોજ ઓછો અને સસ્તો રાખ્યો છે. આ ગોળીઓ એક રૂપિયાથી ઓછી મળશે નહીં. એકદમ છ રૂપિયાની કીંવા તે કરતાં પણ ચોડી વધુ લેનારને જેગીનો સરવે ટપાલ ખરચ માફ છે. આ કરતાં ઓછી રકમની રાખનારને છ આના જુદા વધુ પડશે. એક વખતે ૩૨ ગોળીઓનો રૂ ૧-૦-૦, ૭૦ ગોળીઓના રૂ ૨-૦-૦, ૧૬૦ ગોળીના રૂ ૪-૦-૦ ૨૬૦ ગોળીઓના રૂ ૬-૦-૦ તથા ૫૨૦ ગોળીઓના રૂ ૧૦-૦-૦ અનુમાત વીધી દવા સાથેજ મોકલવામાં આવશે.

૨. ઠંડુગાર જન—નેત્રાંજન પરમ શુણ્કારી અને અત્યંત પાત્ર છે એમ લાગત દશ વરસના પુરણ અનુભવથી જણાવીએ છીએ. આ નેત્રાંજનથી આંખનો ગમે તેવો સાધારણ વીકાર તો સહજ, પરંતુ દ્રષ્ટીનો તદ્દન નાશકારક રતાંધી, ઢાયા, મોતીયા, કુલ, કાંચ, જીંખ મારવી, સારા ગળતું, ખટકું, બડકા બળબળ, પાણીનું વહેતું, સોજે, કુટ, ચીપડા તથા સણકા, તથા લાલાશ વીગેરે આંખ સંગંધી અનેક વીકારો તદ્દન ખાતરીથી સમુજગા નાશ પામે છે, તથા તેથી મસ્તક શુળાદી વીકાર સાથે કોષ્ટ પણ જ્વતના ગતુખ્યને કોષ્ટ પણ કારણથી થએલો નવો અથવા જુનો દરો તોપણ નાજુક રીતે કાંઈ પણ ધન ન થતાં સાફ થાય છે, આંખે ટાઢક રહે છે તેથી દ્રષ્ટિ વધે છે, સ્ત્રીવાય ઉભગરો, તડકામાં ફરવું, અગ્નિ પામે રહેવું, ઉપદંશ વીકાર, ઘણું વાંચવું, ઘણો શ્રમ, અતી સ્ત્રીસંગ, અતી મધપાન, ઉની તથા ગરમ ચીજ ખાવી, ઇલાદી અનેક કારણથી જેની આંખો ખગડે છે તેમને આ ઘણુંજ ઉપયોગી છે. એ સારી આંખ્યોવાળા માણસની આંખમાં ધાલવાથી તેને ઉપરના વીકાર ખીલકુલ થતા નથી. નાના છોકરાંને પણ અત્યંત ઉપયોગી છે, જે તોલા ડુળાનો રૂ ૧૫.

૩. કર્ણશ્રાવ નાસક અપ્રતીમ તેલ—આ ઉત્તમ તેલ કાનમાં મુકવાથી કાનમાંનું પડ વહેતું તથા ચરકા, સોજા, બળતરા, લોહી વહેતું ઇં વીકાર તુરત મટે છે. કાનમાંનો કોષ્ટપણ પ્રકારનો સોજો તો તરતજ, પરંતુ કાનનો સમુજગો નાશ કરનાર જુનો કાંચા જડમુળ ધાલી બેઠેલો કોષ્ટ પણ ઉમરના માણસને કોષ્ટ પણ કારણથી થએલો અનેક પ્રકારનાં અસાધ્ય વરણુનો સોજો કાંઈ પણ ધન કાંચા બળતરા વીગેરે ખીલકુલ ન થતાં જરોજર સાફ થાય છે. ખાટલીનો રૂ ૧ સ્ત્રીવાય ટપાલ ખરચના બે આના. શેકડેથી કિંવા વે. પે. પારસલથી નીચેના ઠેકણેથી મંગાવવાથી મોકલવામાં આવશે. અનુપાન ખાટલી સાથે.

૪. પરમાપર અપુર્વ મિશ્ર—કોષ્ટ પણ પ્રકારના નવા તથા જુના પરમાથી થતી બળતરા, કળતર, પેશાબના રંગમાં ફેરફાર, પેશાબ બંધ થવો અથવા વધારે થવો ઇ. વીકારને આ મીશ્રણથી ખીલકુલ ધન ન થતાં અથવા દરી પાળવાની ખટપટ ન કરતાં તાજડતોજ સાફ થાય છે. પરમાપર જોટલી ખાત્રીનું ઔષધ એકે નથી. ખા. ૧ નો રૂ. ૧

૫. દંતમંજન પુટી—આ મંજન દાંતે ઘસવાથી દાંત સંગંધી સરવે વીકારો જેવા કે દાંતમાંથી લોહી નીકળવું, મોઝામાં મારતી દુરગંધી, તથા દાંતમાં થતાં કળતર, સણકા મારવા તથા દાંત દાલતા હોય તોપણ

ઉપલુ ગંજન ધસવાથી બેશક સાફ અને મજબુત થઈ સરવે વીકારો નાશ પામે છે. ડબ્બી ૧ ના ૬ આના.

૬. વીંછીનું ઝેર—આ ઔષધ લગાડતાંજ તુરત ગમે તેવા વીંછીનું ઝેર હશે તોપણ તે તુરત ઉતરી જઈ આરામ થઈ જાય છે. ડબ્બા એકના આઠ આના. એક ડબ્બીથી ચાળીસ માણસને ગુણ થાય છે.

૭. ગજકર્ણુ—ખરજ, ચુંટ વીગેરે દુઃખદ વીકારો આ દવાથી ફરીથી મુદલ થવા પામતા નથી તેમજ કાઠપણુ જાતની ઈજા ન પામતાં બે ત્રણ દિવસમાં આરામ થઈ જાય છે. ડબ્બી એકના ૬ આના.

ઉપરનાં ઔષધો અત્યંત ખાત્રીનાં છે. તેથી હજારો લોકોને ગુણ થયો છે ને હમેશાં થાય છે. અનુભવ ઉપરથી પાકી ખાત્રી થશેજ. આ શીવાય અમારે અહીં કસ્તુરીની ઉત્તમ કાયાની ગોળીઓ, તમાકુના અરકની કસ્તુરી મીઠા ગોળીઓ, ઉત્તમ સુગંધીના અત્તર અને અથોક્ત રસાયણો, ધાતુની બરમો, પાક તેલ, સુરણો, ગોળીયો, ઘૂત અરકો, ચુવા, ખાર, સુવરણ મીઠા, રસાયણુ ઇત્યાદી ઔષધો વ્યાજબી કીમતે મળશે. જોવું હોય તો સઘળી ખાત્રીતનું મોટું ક્યાટલોક મંગાવાથી મફત મળશે. અને અનુપાન પત્રક ઔષધ સાથે મોકલવામાં આવશે. ઠેકાણું સ્પષ્ટ વંચાય જોવું લખવું. કાઠજો હકીકત જણાવવાથી રોગનું નીદાન તથા યોગ્ય ઔષધ જણાવવામાં આવશે. ઔષધો રોકડેથી કીંવા વેલ્યુપેનલથી વેચાથી મળશે. ટપાલ ખરચ જુદું પડશે. ગરીબને જોછે દરે ઔષધ આપીશું. આ જાહેર ખખરના નીચે કીંવા ઉપર જણાવેલે ઠેકાણેથી મળશે આ બદલ હજારો સરદીરીકેટ મળ્યાં છે તથા દરરોજ મળે છે.

“ વિશેષ સુચના.—હાલમાં વર્તમાનપત્રોમાં આંજરલે અને નજીકના મુર્ડી વિગેરે ગામની જોસડોની નવીન ઘણી જાહેર ખખરો શરૂ થઈ છે અને તે પૈકી કેટલીક જાહેર ખખરો નીચે કીંવા ઉપર જે સહીઓ છે, તે ઘણી અમારા નામ જેવીજ આહકોને લાગવાનો સંભવ છે; એથી કંદાયિત આહકોને ઘોંટાળા જેવું થશે, તો એવા લોકો સાથે અને એવી જાહેર ખખરો સાથે અમારે કાંઈ પણ પ્રકારનો બિલકુલ સંબંધ નથી એ આહકોએ અવશ્ય લક્ષમાં રાખી, અમારાં જોસડો મંગાવવાં, “કૃષ્ણશાસ્ત્રી બિવલકર વૈદ્ય. મુકામ આંજલે, તાલુકે દાપોલી, જિલ્લા રત્નાગિરી ” એ તદ્દન ભુલ વગર લખી મંગાવવા.

કૃષ્ણશાસ્ત્રી બિવલકર વૈદ્ય,

ઠેકાણું.—મુ. આંજલે, તા. દાપોલી, જિ. રત્નાગિરી.

ૐનમઃ શ્રીરામ સમર્થ.

પરોપકારાય સતાં વિમૂતયઃ

સાવધ રહેજો.

ફસાતા નહીં.

મંત્રસિદ્ધ તાવીજ અને દોરા.

કિમ્બલય ઉપરના એક મહાતપસ્વી (સિદ્ધ) પુરૂષ પાસેથી અમે ઉપલા તાવીજ અને દોરા મંત્રી આપવાનું શીખ્યા છીએ અને જે સિદ્ધ પુરૂષે અમને મંત્રનો અનુગ્રહ આપ્યો, તેજ સદ્પુરૂષની પુર્ણ કૃપાથી સર્વે હિંદુસ્થાનના લોકોને પુર્ણ અનુભવ આવ્યો છે અને નિત્ય આવે છે, એ કેવળ શ્રી સદ્ગુરૂ મહારાજ એમનોજ પ્રસાદ છે. આ બે વસ્તુઓ ઉપયોગ કરવાથી પિશાચાદી પીડાથી છોકરાં, સ્ત્રી કિંવા પુરૂષ ઉંઘમાં અગર જન્યતા અવસ્થામાં ગભરાય છે, કંપ છુટે છે, ગાંડપણુ લાગે છે, અપરમાર બ્રમ વિગેરે વિકાર થાય છે, કદી કદી બેશુદ્ધ થાય છે અને તાવ પણ આવેછે, તેમજ સ્વપ્નામાં સ્ત્રીનો ભાસ થઈ અગર જન્યતાવસ્થામાં સ્ત્રીના ચિંતનથી આકસ્મિક થતાર ધાતુપાત ઇ. વિકાર ખાત્રીથી સારા થાય છે. તેમજ દેટલીક સ્ત્રીઓને પિશાચાદી પીડાથી કિંવા દેવીક કારણોથી સંતતી થતી નથી, અને થાય તો છૂટતી નથી. દેટલીક સ્ત્રીઓને અડકાયા પછી ૮-૧૦ દિવસ પેટ શુભ્રથી ઘણું દુઃખ ખગવું પડે છે. આ સર્વે વિકારો તથા મોટા મોટા ન ખગાય તેવાં અને હાડમાં પસરેલા રોગો અમારા આ અમુલ્ય તાવીજ અને દોરાથી ખાત્રીથી સારા થાય છે. દેટલાક પ્રસંગે આ બે વસ્તુ સ્ત્રી પુરૂષોએ એકી વખતે ઉપયોગમાં લેવી પડે છે. દોરાની કિં. રૂ. ૧ અને તાંબાના તાવીજની કિં. રૂ. ૧૫, રૂપાના તાવીજની કિં. રૂ. ૨, સોનાના રૂ. ૬. ગાદિની ખરદા સાથે. રોકડેથી કિંવા વે. પે. થી મંગાવે મોકલીશું. આ વસ્તુ મંગાવવી હોય તો કૃત નીચેને ઠેકાણે લખી મંગાવવી. ખાત્રે કશે પણ આ વસ્તુ મળશે નહીં.

J. V. NAVLAKHI & CO.

**STATIONERS, GENERAL
MERCHANTS.**

COMMISSION AGENTS,

RUBBER STAMPS MAKERS.

Dealers in all sorts of Drawing, Painting, and
RUBBER STAMPS materials, &c., &c., &c., &c.,
32, 34, KALBADEVI ROAD, BOMBAY.

જી. વી. નવલખીની કું.

સ્ટેશનરી-કમીશન એજન્ટો રજીસ્ટર્ડ રબ્બર સ્ટેમ્પના વપનારાઓ અને ડ્રોઇંગ
પેન્ટીંગ રજીસ્ટર્ડ રબ્બરનો સામાન વેચનારાઓ.

વગેરે.

નાં. ૩૨-૩૪ કાલકા દેવી

રોડ-મુંબઇ.

ડ્રોઇંગ પેન્ટિંગનો સામાન.

સ્ક્રીન ડ્રોઇંગ, ધર્નરરી ડ્રોઇંગ, તથા આર્ટિસ્ટિક ડ્રોઇંગનો, તેમજ
પેન્ટિંગને લગતો દરેક જાતનો અને તરેહ તરેહવાર હંચો સામાન; વિ-
નસરન્યુટનના બનાવેલા દરેક જાતના (oil and water colors) તેલ
તથા પાણીના રંગો—છુટક તેમજ બોક્સોમાં જાતજાતનાં નાનાં મોટાં
અશો; કેનવાસ; વારનીસ; દરેક જાતનાં કમ્પાસો; ટીસ્કવેર સેટસ્કવેર;
ડ્રોઇંગ શેડિંગ પેપરો; ડ્રોઇંગ પીન્સ, બુક્સો અને બોર્ડો; ટ્રેસિંગકલોથ;
સ્કેલ્સ; ક્રેયોન ચારકોલ; સ્ટેપ્સ; વગેરે હમારે યાં સસ્તે ભાવે મળી શકશે.

રબ્બરસ્ટેપ્સ તથા રબ્બર ટાઇપો.

રબ્બરસ્ટેપના ટીપટાઇપ, પેનસીલ, સેલ્ફઇક્ટિંગ પ્રેસ, ડ્રેટિંગ પ્રેસ,
સેલ્ફઇક્ટિંગ પેડ, રજીસ્ટર્ડ વગેરે; રબ્બર ટાઇપ બોક્સો તરેહ તરેહની જા.

તત્કાલતા રા. ૧૧ થી ચઢતા હમારી પાસે હમણાજ નવા આવ્યા છે, રખરસ્ટેમ્પો મણાજ શોભીતા અને સસ્તા કરી આપવામાં આવે છે હમારે ત્યાંના રખર સ્ટેમ્પો અને તેમજ દેશાવરોમાં પુષ્કળ બચ છે, રખર સ્ટેમ્પ રાખવા ઇચ્છનારાઓ હમારે ત્યાંના સ્ટેમ્પો જરૂર અજમાવી જુઓ.

સ્ટેશનરી.

દરેક જાતના પુલ્સકેપ ને ફ્રેચ પેપરો; ફ્રેન્સી અને સાદા નોટપેપર અને જોનવેલપો; સ્ટીલપેન, પેનહોલર, પેનસીલ, દરેક રંગની, દરેક મેકરની, દરેક જાતની શાહી; એકાઉન્ટ બુકો, એકસર સાઇઝ બુકો, દરેક જાતના ખડીઆ, કોલબેલ વગેરે; સ્કુલો, ગોશીસો, વેપારીઓ વગેરે સર્વ ઠેકાણે ઉપયોગી સ્ટેશનરીની દરેક વસ્તુ પસંદ અને સારે ભાવે હમારે ત્યાંથી મળશે.

કીસ્ટમસ, ન્યુઇયર, ખર્ચડે કાર્ડો.

સેકેડો, જાતના, અતિશય શોભીતા અને સસ્તા: મીકેશકલ, આઈ વારાઇતના; કીસ્ટમસ, ન્યુઇયર, તથા ખર્ચડેકાર્ડો હમારે ત્યાં હમેશાં મળેછે. આઈવારાઇન ફ્રેમો, અગેરિકન નોર્વેલ્ટીઓ ફ્રેન્સી ખડીઆઓ, ઘરમાં સજાગાર જેવી અને ઉપયોગી ઑશીસોમાં વાપરવાની અને સરસ દેખાવ દેનારી જાતજાતની ચીજો હમારે ત્યાંથી મળી શકશે.

થોડે ખર્ચ મોટો લાભ.

ફાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા.

ઔષધ સંગ્રહ પેટી.

જેમાં ત્રીસેતી કુટુંબમાં વારંવાર ઉપયોગની અનુભવ શિક્ષક ઉત્તમ દવાઓ સાંચી મુદત આવે તેટલી છે.

૧ નાવ ઉતારનાર

૨ તાવ અટકાવનાર.

૩ અગ્નિ સુંક વગેરેની

૪ ઉલટીની.

૫ અગ્નિ તપા મરડાની

૬ કોલેરાની.

૭ ઉધરસ તથા દગની.

૮ શક્તિ તથા પુષ્ટીની.

૯ ગુલાબની.

૧૦ જાળ દવા.

આ દવાઓ આ ઉપરાંત બીજા ધણા દરદોને મટાડે છે. અને તે સુચના પુસ્તકમાં દર્શાવેલ છે. આ પેટી દરેક કુટુંબને તેમાં ખાસ કરીને નોકરીઆત વર્ગને ગામડામાં અને મુસાફરીમાં ઘણીજ ઉપયોગી છે. ધણા ડાકતરો, વૈદ્યો, ગહેતાજીઓ, સ્ટેશન માસ્તરો માછસેટ, મેનેજર, સેક્રેટરી અને બીજા સદસ્યકુટુંબોએ જોનો ઉપયોગ કરી ઉત્તમ સર્ટીફિકેટો આપેલાં છે.

આવી આરોગ્ય રક્ષક અતિ ઉપયોગી, પેટીનો લાભ ગરીબો પણ લઈ શકે તે માટે તેની કીંમત ઘણી જુજ (રૂપીઆ અઢી) રાખી છે. વે. પે. પાર્સલથી પોસ્ટેજ દશ આના.

પુષ્કળ સર્ટીફિકેટમાંથી માત્ર એકજ વાંચો. ડાકટર વીરજી ત્રિણા જીલ. જોગ. એન્ડ. એસ. મુંગાધથી લખે છે કે, વૈદ્ય મોહનલાલ જગન્નાથની ઔષધ સંગ્રહ પેટીની બધી બનાવટ વિશે મેં પુરતો વીચાર કર્યો છે. અને તે મેં મારા દરદીઓમાં વાપરી જોઈ છે. તે તેથી મને ખાતરી થઈ છે કે તે દવાઓ વાપરવાથી કાંઈ પણ નુકશાન થવાની ધાસ્તી નથી. એટલુંજ નહીં પણ તેની દરેક બનાવટ સુચનાઓમાં જણાવ્યા પ્રમાણે દરદોને માટે ખરેખર ફાયદા કારક છે.

રાણપુર.

જીલ્લે અમદાવાદ.

}

વૈદ્ય. મોહનલાલ જગન્નાથ.

ઔષધ સંગ્રહ પેટી કર્તા.

જોદા !

છપાઈ બહાર પડી છે.

જંગી જેરદસ્ત.

રચનાર ગુલામનુ કાવસજી દાવર.

આ એક ધરાની સંસારમાં ઇત્રેજી નોવજી ઉપરથી રચેલી રસીક વાંચા છે; જેમાં એક લલા અમીરે પોતાના ભત્રીજા ઉપર કીવેલ ઉપકારના

પદ્ધતિમાં તે કેવી જુદાનવીને આપે છે તે, તથા આખાં ઇરાનને તોળાદ પુસ્તકનાર સામે અત્યવરૂનાં શુદ્ધમાં છુપાયલા એક પ્રાકરમી છુટાઈની કાગળો અને રસીકું ખ્યાન સમાપ્ત છે. કિંમત એક રૂપીઆ.

એ ચોપડી મળવાનું ઠેકાણું.

ગુજરાતનું કાવસજી દાવર.

ખાનપુર અમદાવાદ.

તથા

મેસર્સ. ડી. લખમીદાસની કું.

પારસી બજાર કોટ મુંબઈ.

ઓગણીસમી સદીની નવી શોધ દુનિયાની નવાઈ.

વિશ્વાસે વદાણુ હં
કારાયછે. વિશ્વાસે
દગ્ગરો કાગળોના
માત્રમી બરેલી દુ-
કાનો દેશાવરમાંશુ-
મારતાનેસોંપાયછે.

બહુ યમત્કારી લેપન.

વિશ્વાસેસદ્દિનોસ-
ધજો કારોળારચા-
લેછે માટે આગ-
હેર ખખર તદ્દનવિ-
શ્વાસને પાત્ર ગણી
સત્યતાની પરીક્ષા
કરી જુઓ.

(અકસીર જગત પ્રસિદ્ધ દવા.)

નિગદકીમોની નુકસાનકારક દવાનો ઉપયોગ કરી અવિદ્યાશુ થએલા અને જાહેર ખખરમાં દસાવેલી દવાનો કદી પણ ઉપયોગ નહીં કરવો એમ પ્રતિજ્ઞા કરી એકેનાઓને આ દવાનો ઉપયોગ કરવા ખાસ અત્યાગ્રહથી બાધાગણુ કરવામાં આવેછે સુજેપકિં જાહેર ! !

લક્ષ્યપૂર્વક જારીક શોધનથી સર્વેના હિતાર્થે આ અકસીર દવા હાથ લાગી છે. અને તે વાપરતાં યમત્કારી રીતે લાશુ પડીજઈ આનંદ ઉપજાવે છે. આ દવાની જનાવટમાં ધાતુ ભરમ કે રસાયણ કે ખીજી નુકસાનકરનારી વસ્તુ ખીજકુલ નથી, પણ ચોખ્ખી વનસ્પતિની જનાવટ છે. આ કાદ આપવી વધુ નામાંકીન ઝકટરોના અભિપ્રાય સાથે અતીશ્રમથી કોઈની બદલ પાડી છે. તેની અજમાએશ વધુ ગૃહસ્થોએ દવા ખરીદીને કરી છે. અને તે વિષે પોતાનો સંતોષભર્યો અભિપ્રાય લખી મોકલ્યો છે. આ સુખજાણુ સરીખી પરાક્રમી દવા હગ્ગરો જાહેરોએ ઉલ્લાસ ભરે વાપરતાં આંકી છે.

આ લેપન સાધારણ લેપન જેવો નહીં પણ અકરીર હોવાથી પ્રત્યેકનાં હૈડાં હર્ષિત કરવામાં કૃતેહ પામ્યો છે. આ દવાથી રજસ્વળા બંધ થયો હોય તો થોડી મુદતમાંજ શરૂ થાય છે. તથા કારણસર પુષ્પ ઉગર થયા છતાં રજસ્વાલ ન થતો હોય તો તે ચાલુ થાય છે, અનિયમીત હોય તો તે નિયમીત થાય છે, તથા રજસ્વલા થયા બાદ એક અઠવાડીક એમ કેટલોક વખત દવા સાથે મોકલેલા હેન્ડગ્લીસમાં લખવા મુજબ વાપરવાથી ટુંક મુદતમાં તે સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરવા શક્તીમાન થાય છે. તે સ્ત્રીવાય કપાળમાં લેપન કરવાથી માથાનું દુઃખવું, પાદદાસ્તનું કમી થવું તથા મગજના ખીજ રોગ નાશ પામે છે. દૂધ સાથે મિશ્ર કરી એક તોલાભાર પીજવાથી કર-ગતો દુખાવો, પગની કળાતર, વાંસાનું ફાટવું, હાથ પગના સાંધાનું દુઃખવું, અપચો, અરૂચી, પિત્ત, છાડિયા ઓડકાર, નળબંધવાયુ, બરોળ તથા ઉ-ધરસ નાશ પામે છે. ગાયના મુત્રમાં નાંખી શરીરે ચોળવાથી સંધીવા, વિ-સ્ફોટક અને લુખસ ગેગ થઇ જાય છે. એક સ્ત્રીભાર તેલમાં મિશ્ર કરી માથામાં ચોળવાથી જીજી થતી નથી તે ધી સાથે માથામાં ધાલવાથી ગુ-મડાં તથા ખોડા નાશ પામે છે. મધમાં નાખી સુંઘવાથી વિછીનું ઝેર ઉ-તરી જાય છે. તે ડાળ ઉપર ચોપડવાથી વેદના મટી જાય છે. પ્રત્યેક સ-તાનરત્ન વગરની સ્ત્રીઓમાં જે સંતાનની ઇચ્છા ધરાવતી હોય તેવી સ્ત્રી-ઓએ આ દવા વાપરવી આવશ્યક છે. ડાક્ટરો, વૈદો અને મીડવાઇકેન્ટ ઉપચાર કરી નિરાશ થએલાઓએ અગારી ઇશ્વરી બક્ષીસ જેવી અદ્ભૂત દવાનો અનુભવ લીધા વગર રહેવું નહીં. અનુભવ વગર ખાત્રી નથી, ખાત્રી વગર ગુણ નથી.

કિમત એક ગાટલીના બે રૂપીયા. પોપ્ટેન્ડ મેડીંગ ખર્ચ જૂદું.

નારી દુઃખ પ્રલય ગુટાકા.

(રામબાણ દવા.)

આ દવા પણ હાલના જમાનાની એક વિશ્વાસપાત્ર તદ્દત નવીજ શોધ છે. જેનો ઉપયોગ ઘણા થવા માંડ્યો છે. ડાક્ટરોએ પસંદ કરી છે, ગૃહસ્થોએ પોતાના ઘરમાં વાપરીને વખાણી છે. અને સર્ટીફિકેટો પુષ્કળ મળ્યાં છે. આ દવાથી રતવા લાંબા વખતનો હટ્ટે છે, તથા તે રોગ રતવાનો બાળ-કામાં ઉતરવા પામતો નથી, ગર્ભવંતી સ્ત્રીઓને ઉલટીનું દરદ પેદા થાય છે,

હારે હેરાન ખૂબ થાય છે, તે દરદ થવાની ખીંક સમુજાની મટી જાય છે, ને દરદ થવા પછી ત્રણ ગોળીઓ ઉલટી બંધ થઈ જાય છે. સુવાવડી સ્ત્રીઓને આવતા તાવ, ફાયરોગ, ફેફસાની ઝિગારી, રસવિકાર અથવા સુવારોગ જોવા કોઈ પણ દરદ ઉપર આ દવા ગુણુ કરે છે. સુવાવડમાં સ્ત્રી જોવાન થઈ હોય ત્યારે આ દવા આપવાથી અસાધ્ય બોંય ઉપર ઉતારેલી સ્ત્રી જાતને સતેજ થાય છે. પ્રસૂતી વખતે પણ દુઃખ નહીં થતાં સહેલથી પ્રસૂત થશે. સ્ત્રીઓનાં જગડી ગજોલાં ગર્ભાશય સુધારવામાં રામબાણુ છે. ગર્ભ અપંગ કે ખોડવાળો થવા પામતો નથી, મજબૂત બાંધાતું પુષ્ટ બાળક જનમે છે, ગર્ભ ફરી જવા પામતો નથી, કે બાળકના હાથ પગ ઉલટાઈ જવા પામતા નથી, તથા પ્રસવ વખતે કંઈ પણ અકસ્માતીક દર્દ ઉત્પન્ન થતું નથી, કસુવાવડની ખીંક મટી જાય છે, નિરોગી બાળક જનમે છે, તથા ગર્ભવંતી સ્ત્રીઓને ખીજાં થતાં દરદ જેવાં કે પ્રદર, ઉત્પત્તી અવયવના બાહ્યજોઈતું સુજ આવડું, પેસાળમાં જળતરા થવી, કેડમાં દુઃખવું, સ્તનપાક, ગર્ભાશયનો ભ્રંસ, અનાજ ઉપર અરુચી, અને તે સીવાય ખીજા ઘણા અસાધ્ય રોગો ઉપર આ દવાએ ફતેહ મેળવી છે. પ્રત્યેક સુજ માણસને ભલામણ છે કે આ ઉપયોગી દવા જાત્યુકને માટે પોતાના ઘરમાં રાખવી જોઈએ. તમારું જીંદગીરૂપી નાવ સંસારનાં સંકટોમાં ફાલેલથી પસાર કરવું હોય, તમારી સ્ત્રીનું દિત ઇચ્છતા હો, તમારાં બાળકોને નિરોગી જોવા જીજ્ઞાસા હોય તો અમુલ્ય અંકશીર દવાના પ્રમાણમાં કિંમત માત્ર નામનીજ રાખી છે. માટે તાકાદે મંગાવો. કિંમત આઠણી એકના જે રૂપિયા પોષ્ટેજ પેડીંગ ખર્ચ જૂદું.

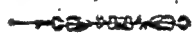
અમૃત ઔષધનો નવીન નમુનો.

જીવન પીલસ.

(સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો સર્વને માટે.)

આ અત્યુત્તમ ઔષધ ઘણી મહેનતે તૈયાર થયેલ છે, અને જે જે માણસો નાખરે છે તે તેને વખાણુ છે. આ દવાથી ગમે તે જાતનો ગમે તેટલી લાંબી સુખનો તાવ, મરો, ફાય, જરોળ, ઝાડો, ઉધરસ, હીરદ્રીઆ, ફેરેશ આદી રોગોનો નાશ થઈ શરીરને કેવલ આપે છે, અશક્ત નિર્જળ થયેલા માણસો શરીરે પુષ્ટ થાય છે. હિરરોગ, મસ્તક રોગ, શ્વાસ વગેરે

દરદને તુરત નાશુદ કરી શકતી આપે છે. તન અને મનની મહેનત કરનારા પ્રત્યેકને રોગી કીંવા નિરોગીને આ દવા જેટલી શુભુ કરશે. તેટલી ખીજ ભાગ્યેજ કરશે. વાત કરતાં જીભ તોતડાતી હશે તો તે પણ મટશે, તથા શુદ્ધ ચોખ્ખો ઉચ્ચાર નીકળશે. ગાટે ભાઈઓ અને બહેનો આ દવાનો ઉપયોગ કરી અમ્રત જેવા ફાયદા આણો, દરદ માત્રથી દૂર રહો, ને લાંબુ આયુષ્ય ભોગવો. હજારો માણસ તેનો ઉલટથી ઉપયોગ કરવા લાગ્યા છે. ખાત્રી ન થતી હોય તો વાંચો જોડેનાં થોડાં સર્ટીફિકેટો વિદ્યાર્થી તેમજ મગજથી કામ કરનારાઓને આ દવા ખડુ ઉપયોગી છે કિમત ખાટલી એકના જે રૂપિયા પોષ્ટેજ પેકીંગ જૂદુ.

ખાસ લાભ.

નંબર ૧, નંબર ૨, અને નંબર ૩ એક ઉપર જણાવેલી ત્રણે જાતની સામગ્રી દવા સંગાથે ગંગાવનારને પાંચ રૂપિયા લઈ આપવામાં આવશે. તથા ખીજે લાભ દવાની સાથે દુધપાઉડર, જીંદાખની ફાફી, ઉધરસની દવા એ ત્રણ દવાઓ બક્ષીસ મોકલવામાં આવશે.

અમારે ત્યાં વેચાતી ખીજ દવાઓ.

ક્ષયની દવા. ૧-૦-૦ ગરડાની ગોળીઓ. ૧-૦-૦ કોઢની દવા. ૧-૮-૦
દુધપાઉડર. ૦-૬-૦ ધાતુપૌષ્ટિક દવા. ૧-૦-૦ હરસની દવા. ૧-૧૨-૦
જીંદાખનીદવા. ૦-૧૨-૦ લોહી સુધારનારી દવા. ૧-૦-૦ કોલેરાનીદવા. ૨-૦-૦

શીરનામું.

ગંગાખાઈ પ્રાણશંકર યાજ્ઞીક.
હુડગિસ્ટ્રેસ ગર્લ સ્કૂલ-મુંબાણસા. (મહીકાંઠા.)

સર્ટીફિકેટો.

અમારા ઔષધો વિષે મળેલાં ઘણાં સર્ટીફિકેટોમાંથી થોડાં અત્રે દાખલ કીધાં છે.

૧. ડાક્ટર તુલજરામ ચુનીલાલ ખાંડવાળા એલ. એમ.

એન્ડ, એસ. આ. સર્જન પ્રીન્સ ઑફ્ વેલ્સ ડીસ્પેન્સરી—એન્ડ સર્ટીફિકેટ આપવામાં આવે છે કે ગંગાગામને જનાવેલી દવાઓ મેં અનુભાવેલી છે તે અકરીર છે. આપ જેવી રીતે વિધાની ઉત્તરીમાં તથા દવાના શોધોમાં શ્રમ લ્યોછો તેવો ખંતથી લીધા કરશો તો ઇશ્વર તેનું ફળ સારું આપશેજ આપના આ કાર્યથી હું ખુશી છું.

૨. આનંદરાય હિમતરાય બી. એ. એસ. એસ. બી. જડજ, ખંભાલીઆ—આપની દવાની અનુભાવેશ હું કરી ચુક્યો છું. અને તેથી મને પૂર્ણ સંતોષ પ્રાપ્ત થયો છે. સર્વે દેશીબાઇઓ પણ મારા નેટવોર્ક બંધકે વધારે સંતોષ પામશેજ એમ મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. આપ જેવાં શુભચિત્ર ગામને સર્વે વિદ્યવર્ગે તન મન અને ધનથી આશ્રય આપવોજ જોઈએ. અને એ પોતાનો ધર્મ યથાશક્તિ જાળવવાને સર્વ પ્રત્યે વિનંતી છે. સાક્ષર વર્ગમાં આપની પ્રતિષ્ઠાનો સુપ્રસિદ્ધ છે તેટલેજ દર-બરે વેદક વર્ગમાં પણ યશ મેળવે એવી મારી પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

૩. મણીલાલ નભુભાઈ બી. એ. નડીઆદ—તમારા ત-રફથી આવેલી દવાઓમાં કેટલીક વપરાઈ છે. ને તે બહુ સારી માલુમ પડીછે. જે તમને લખનાં સંતોષ થાયછે.

૪. કમલશંકર ગીરજશંકર હાઇકોર્ટ મુંબાઈ—જરેખાત ત-મારી જનાવેલી દવાઓ ચમત્કારી છે. હેન્ડબીક પ્રથમ વાંચ્યું સારેનો મને ખીલકુલ બરોસો પડ્યો નહોતો કે આમાં સચ્ચાઈ હશે. મને એમજ લાગ્યું કે હાલમાં જ્યાં સ્ત્રી દવાની બાહર ખબરો ફેલાઈ કરેછે તેવી નકાળી તમારી દવા પણ હશે પણ અનુભવ ક્ષેત્રોં તે મારી કલ્પનામાં સજ્જત બૂલ ખાધી હતી. દવાનો શુભ હેન્ડબીકમાં લખવા મુજબ મને તદ્દન સાચો લાગ્યો છે. ધન્ય છે. તમોએ ભારતગંધુઓ તથા બહેનો ઉપર બારે ઉપકાર કરી અસાધ્ય રોગો ઉપર ચોક્કસ ફતેહ મેળવી છે. માટે ખીલકુલ ચીસ ફેલીઆની તમે મનની દવા મોકલાવશો સરવે સમગ્ર બાઇ-ઓને મારી સુખના છે કે અજાણ વર્ગમાં ગણાતી ગામને સગળા જે પુરૂષ વર્ગને પણ ટકર મારે એવી અદ્ભુત દવા જનાવવામાં શુદ્ધ ખુશીથી શોધન કરી ફતેહ મેળવી છે. તેનો તત્કાળ અનુભવ કરો અને ખુશી જનો.

૫. દોરાબજી દાદાભાઈ ખંભાતા આ. સરાફ, મુંબાઈ બેંક મુના—તમોએ ધણીજ ચમત્કારી દવા બહાર પાડી છે. આવી દવાની કા-નન તમે કદાપી ખવાસ રૂ. રાખી હોતો તે પણ ઉપયોગીપણના પ્રમા-ણમાં કમની ગણાય. છતાં તમારી આર્થ જાંધવોના દિનાર્થે કાળજી જોઈ

હું ખુશ મનુહું. દવા ઘણીજ સરસ છે. પારસીભાઈઓ તથા જહેનો તમામ કોમના લોકોને ભલામણ કરું છું કે આ દવા હમેશાં ધરમાં રાખવી મનાસગ છે. ડાક્ટરની દવાથી નિરાશ થએલાઓએ એકજ વખત અનુભવ કરી જોવો. ખીજી વીસ રૂપીઆની મારે માટે મોકલાવશે.

૬. કાવશાજી ડોસાભાઈ ડાવર હેડ ઍકાઉન્ટન્ટ પ. વર્કસ.

ડી. અમદાવાદ—તમારી દવાઓ ઘણીજ અકશીર છે અમારા ધરમાં તેનો ઉપયોગ કરીએ છીએ તમે બાઈની મહેનત ને કોશેશ વખાણને પાત્ર છે દેશને પણ લાભદારક છે.

૭. છગનલાલ હ. દવે, ન્યાયાધીશ, માણસા—આપના તરફથી પાંચ જાતની દવા આવી હતી. તે મેં ખાસ લક્ષ્ય પૂર્વક વાપરી અને તે દવાઓ આપના લખવાજ પ્રમાણે ફતેહગંદ હતી. એટલુંજ નહીં પણ તે દવાથી ઘણીજ સારી અસર થઈ હતી આપે આ દવા બનાવવા ને જાગ લીધો છે તે ખરેખર સાકલ્ય થયો છે અને તે માટે હું આંતઃકરણ પૂર્વક મુબારકબાદી ઇચ્છુ છું.

૮. કૃપાળાઈ રામદાસ હેડમિસ્ટ્રેસ ગર્લ સ્કૂલ સાદરા—આપની મોકલેલી દવાઓનો ખરાબર ઉપયોગ કરી જેતાં તેમાં મને ગાહુજ અમલકારી રીતે ફાયદો માલુમ પડ્યો છે અને મારા જાતી અનુભવે મને લખવાને ખુશી ઉપજે છે કે તમારી દવા અતી ઉત્તમ ને રામખાણ છે. જહેન હું નહોતી ધારતી કે આપણી હાલની સ્ત્રી વર્ગની નવી શોધ આટલી બધી ફતેહગંદ નીવડશે પરંતુ હવે મારી સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ ચૂકી છે કે આપ ને કરોજો તેથી સ્ત્રી વર્ગને ઘણોજ ફાયદો છે માટે આશા રાખું છું કે તમારા કામમાં ઉત્સાહથી વાગળી રહેશે.

૯. મનોહા અજીભાઈ. સાદરા—આજદીન સુધી ઘણી ઘણી દવા કરી પણ તેની અસર થતી નહોતી પણ આ તમારી દવાથી એકાએક અમલકારીક રીતે તેનો ખુણ માલુમ પડ્યો છે જ્યાં સુધી તમારી દવાનો ઉપયોગ નહોતો કર્યો ત્યાં સુધી હું ધારતો નહોતો કે તમારી દવા આવી રામખાણ હશે, પણ હવે ખાત્રી ખરાબર થઈ છે ને તે વાપરવા જેને જરૂર હોય તે તમામને ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે કે દવા એક્સેલન્ટને રામખાણ છે.

૧૦. ભવાનીસંકર જોશી. હેડમાસ્ટર ઇ. સ્કૂલ. લીંબડી—અમલકારી લેપન જીવનપીલ્સ અને ગરજાતી દવાનો અનુભવ થતાં ઘણી અકશીર જણાઈ છે. ખીજી દસ રૂપીઆની નંબર ત્રણની દવા મોકલશે.

૧૨. વિદ્યાશંકર કંકણાશંકર વકીલ. પાટણ—તમારી દવાથી દરેક જનના મહારોગ રાજ્યરોગ અને નાનાથી તે તમામ મોટા રોગોનો જરૂરમૂળથી નાશ કરી શરીર ત્રાંખા જેવું કરી લાક્ષણ લાવે છે.

૧૨. લક્ષ્મીશંકર બહેચરદાસ મહેતાજી. મુંવાડા—મહેનતના પ્રમાણમાં કીમત કમી છે. નંબર ૧ લાની ત્રણ પાટલીઓ મોકલાવશે મારા સ્નેહી માટે જોઈએ છે. માટે તુરત સ્થાના કરશો.

દિનમણિ નાગેશ્વર તરફથી બહાર પડનાર પુસ્તકો.

ગુજરાતી મરાઠી હિંદી અંગ્રેજી અને સંસ્કૃત

એ પાંચ ભાષામાં.

અમર કોશ.

સંસ્કૃત અમરકોશની ઉપયોગિતા સુપ્રસિદ્ધ છે એવાં ઉપયોગી કોશનો ઉપયોગ, ઉપરોક્ત પાંચ ભાષા, પૈકી કોઈ પણ ભાષા. જાણનાર વિદ્યાર્થી કરી શકે એટલા માટે હમોએ તેનું પાંચ ભાષામાં વિવરણ કીધું છે. કે જેમાં પ્રથમ મૂળ શ્લોક તેનું પદઃએદ વિભક્તિ વિના મૂળ શબ્દોનું સ્વરૂપ પ્રત્યેક શબ્દ આગળ તેનું લીંગ નિર્દોષ. શ્લોકોમાં આવેલ સંધીની સ્વરૂપ વિશેષ સૂચના ઉપયોગી ટીપ્પણ તથા કોઈ પણ નાગોની સંસ્કૃતમાં ઉપરોક્ત ભાષાના એકએક શબ્દો આપવામાં આવેલ છે કિંચાહુના જેમ અને તેમ આ કોશને વિશેષ ઉપયોગી કરવા પૂર્ણપણે પ્રયત્ન કરવામાં આવેલ છે, સંસ્કૃત અધ્યયનની સરળતાના સાધનોમાં આ એક અપૂર્વ ઉમેરો છે અને સંસ્કૃત અભ્યાસીઓના હિતાર્થે તેનું મૂલ્ય માત્ર ૩-૦-૦ ત્રણજ રૂપિયા રાખવામાં આવ્યું છે. પોસ્ટેજ ખર્ચ જુદો.

વિધિ ચર્ચા.

સખનાર ગણુપતરાવ ગોપાલરાવ ખર્ચ:

વિધની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને બપ વિશે આજ દીન સુધી શુદ્ધતાની જાણમાં કોઈપણ યોગ સખામે નથી માટે આદરેલો ત્વર કરવી.

આ પુસ્તકમાં વિશ્વ તેની પ્રાચીન કલ્પના વિકાસ વૈદિક કાળમાં તેનો અર્વાચીન કાળમાં તેહનો વિચાર વિશ્વનું અનંતવ વિશ્વમાં શું શું છે? અગ્નિ મેઘો તારા ગ્રહો ઉપગ્રહો ધૂમકેતુઓ ખરતા તારાઓ. વિશ્વની લંબાઈ પહોળાઈ વિષે અર્વાચીન વિચાર અને વિશ્વ વિસ્તારનો ઇતિહાસ વિશ્વની ઇટના અને પૃથકકરણ. વિશ્વની ચૈતન્ય શક્તી વિશ્વાત્પત્તિ કમ છુસ્તરોતું સ્વરૂપ ફેરવનારી ઉપાધીઓ પૃથ્વીનાં પ્રાચીન સ્તરો અનાદીકાળ મનુષ્યો ત્પત્તિ અને ઇતિહાસકાળ વિગેરે અનેક વિષયોપર લંબાણમાં વિવેચન કરવામાં આવેલ છે.

દેશ હિતૈષી સર ચાર્લસ બાડલા એમ. પી.

નું જિવન ચરિત્ર.

લખનાર દિનમણિ નાગેશ્વર પુરોહિત.

આ લઘુ ગ્રંથ રચાઈ તૈયાર છે. માત્ર થોડાજ સમયમાં બહાર પડશે. મિ. બાડલા એ અનેક સંકટો વેઠી આપણી ભારત ભૂમિના બાલકોની બહારે ધાઈ આપણી રાષ્ટ્રીકીય સભા (નેશનલ કોંગ્રેસ) માં આવી આપણા ઉપર જે જે ઉપકારો કર્યા છે તે યાદ આણતાં આ મહાત્માનું ટુંક ચરિત્ર આપણને કેટલું સ્મરણીય ઉદાહરણીય અને મનનીય છે તે વિષે વધારે લખવાની જરૂર નથી. આશા છે કે, દરેક સ્વદેશ હિતૈષીઓ આ નાનકડાં પુસ્તકને યોગ્ય આશ્રય આપશે.

મૂલ્ય ફક્ત ૦—૪—૦ ચાર આના.

તૈયાર છે મંગાવીલ્યો.

તત્ત્વ દર્શન—અધ્યાત્મ વિધાના અધિકારીઓ તથા પદાર્થના સ્વરૂપ નીર્ણયના જીજ્ઞાસુઓ માટે કેટલાંક સૂત્રો એક તત્ત્વગ્રાતા પ્રણીત સન્યાસી મહાત્માએ હીંદી ભાષામાં લખેલ હતાં તેહનું આ ગુજરાતીમાં ભાષાંતર છે. મૂલ્ય માત્ર ૧ આનો ૮. ખ. ૦—૦—૬
પત્ર લખવાનું ઠેકાણું.

દિનમણિ નાગેશ્વર પુરોહિત, રાજ્ય, ધર્મપુર
પુરોહિતસિટ્ટ.

મી. ભગુભાઈ કૃતેહુચંદ કારભારી કૃત પુસ્તકો. લંગડો જરવાસુ—નીતિ અને બોધક વાર્તા આ પુસ્તક વિશે અનેક વિદ્વાનો અને વર્તમાન પત્રોએ પુષ્કળ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. ગાયકવાડ સરકારના કેળવણી ખાતાએ ઇનામ તથા લાઠબેરીના પુસ્તક તરીકે મંજૂર કર્યું છે. ફક્ત જુન નકલો બાકી છે. મૂલ્ય આઠ આના.

લંડન રાજ્ય રહસ્ય. ભા. ૧ સુપ્રસીદ્ધ વાર્તાકાર જેનોલ્ડસ ના પ્રસીદ્ધ મીરટ્રીસ ઓફ થકેટ ઓફ લંડનના પહેલા વૉલ્યુમનું આ ભાષાંતર છે. પુસ્તકની રચીકતા વિશે ઝોર્જલુંજ કહેવું ગમે છે કે તે વાંચવા શરૂ કર્યું કે તેના રસમાં ને રસમાં હવે અને ભુખ વિસરી જાય છે. ફક્ત જુન નકલો છે. રૂ. ૧૫

લંડસ રહસ્ય ભા. ૧ આ પુસ્તક પણ ઉપલાજ અંચકારના મીરટ્રીસ ઓફ લંડનનું ભાષાંતર છે હાલમાં જ તૈયાર થયું છે. મૂલ્ય રૂ. ૧૫

સ્ક્રુટન્ટસ ગુજરાતી ઇંગ્લીશ ડિક્શનેરી (સપ્ટેમ્બર માસમાં બહાર પડશે) ૩૫૦૦૦ હજાર શબ્દોના જથ્થાવાળી કદિ નહીં બહાર પડેલી તેવી સસ્તી ડિક્શનેરી મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

સ્ક્રુટન્ટસ ઇંગ્લિશ ગુજરાતી ડિક્શનેરી (ખીજી આવૃત્તી તૈયાર થાય છે) કદિ નહિ બહાર પડેલી તેવી ૧૦૦૦ હજાર પૃષ્ઠની સંખ્યાવાળી ૩૦૦૦૦ ત્રીસહજાર શબ્દોના જથ્થાવાળી રૂ. મીનીંગ્સ તથા અર્થવંડસ સાથેની છીમ્મત માંત્ર રૂપિયા છે.

ટોડ રાજસ્થાન—પ્રસીદ્ધ ઐતિહાસકાર કર્નલટોડના પુસ્તકનું ભાષાંતર (છપાય છે).

૩૫ કુમુદા સંસારીક નવલ કાલાણી આઠ આના.

વંચુ વિગત માટે ગુરુએજરો પાસેથી હસ્તપત્રો માંગી લેયો.

સ્વામી વિવેકાનંદ કૃત વ્યાખ્યાનમાળા પ્રસીદ્ધ સ્વામી વિવેકાનંદે આપેલા (અમેરીકા યુરોપ તથા હિંદુસ્તાન) વ્યાખ્યાનોનું ભાષાંતર અનેક શ્રીમંત અને મહારાજાઓના ઉદ્ધાર આશ્રયથી ફક્ત નામની છીગને બહાર પડે છે.

સનાતન હિંદુધર્મ.

એક આત્મા.

કર્મ યોગ (૮ ભાષણ).

આઠ આત્મા.

રાજ્ય યોગ.

દશ આત્મા.

પુરુષ સ્વરૂપ અને આરિક.

ત્રણ આત્મા.

આત્મા.

બે આત્મા.

ભક્તિયોગ.

આઠ આત્મા.

ધર્મનું સ્વરૂપ.

ત્રણ આત્મા.

અહાંડ.

ચાર આત્મા.

જ્ઞાન યોગ.

છ આત્મા.

માયા પ્રભુ અને આત્મા પુનર્જન્મ } આ અને તે શિવાય બીજાં વ્યાખ્યા-
વેદાંત શું આત્મા અમર છે. } નો તૈયાર થાય છે.

ઉપર દર્શાવેલાં તમામ પુસ્તકો સંબંધી તમામ પત્ર વ્યવહાર નિમિત્તેના શિરનામે કરવે તેમજ જાણીતા બુકસેલરને લાંથી પણ તપાસ કર્યે મળશે.

ભગુભાઈ ક્તેહચંદ કારભારી.

ખાડીયા—અમદાવાદ.

ભગુભાઈ ક્તેહચંદ કારભારી.

ખાડીયા—અમદાવાદ.

તમામ જાતના છાપવાના કાગળો, છાપવાની સાહી, છાપવાના સાંચાં તેમજ છાપવાના સંબંધી તમામ સામાન અગારી પાસેથી સસ્તે ભાવે મળશે, વધુ વીગત માટે અમારું સચિત્ર કેટલોગ મંગાવો.

જો તમારે વિશ્વવિદ્યા, ધર્મ, પ્રાચીન અર્વાચીન ભાવના, રાજ્યનીતિ, ઇતિહાસ, જીવનચરીત્ર ગ્રંથસંસાર, શિક્ષણ, સાહિત્ય અને આચાર વિષેનાં પુસ્તકો વાંચવાં હોય તો મંગાવો “શ્રીગણેશ ધ્યાન મંજૂષા” આ મંજૂષા

માન ટપાલ ખર્ચ માટે અડધા આનાની ટીકીટ મોકલનારને મફત આવવામાં આવશે.

દિનમણિ નાગેશ્વર પુરોહિત.

ધરમપુર.

ચુંઠી કાઢેલા હુન્નર.

આ પુસ્તકમાં સારાસારા હુન્નર પચાસ વીણી કાઢેલા છે. જે જલદી થઈ શકે તેવા છે. નીચેનો એક હુન્નર અજમાવી જુઓ એટલે ખાત્રી થશે ગુલામના કૂલને સફેદ કરવાની રીત:—દીવાસળી સળગાવી તેના ફેસફર-સના ધુમાડા ઉપર કૂલ ધરવાથી તુર્ત સફેદ થઈ જશે આવા થઈ શકે તેવાજ હુન્નર છે. કીમત ફક્ત પાંચ આના.

ભીખાભાઈ મોહનલાલ પારેખ.

માણસા,

હુનિઆની નવી શોધ.

શરીર સફેદ કરનારી દવા.

આ દવા હિંદુસ્તાનમાં ઘણીજ ખપે છે. તે ઘણીજ ફાયદાકારક છે. શરીરે ફક્ત વીસ દીવસ ચોળવાથી શરીરની આગડી સફેદ થઈ માણસનો ચહેરો ખૂબસુરત બને છે. અને અજબખીમાં ગરકાવ કરે છે. ઘણા ડબળા ખપે છે. તેથી વધારે લખવાની જરૂર નથી. મંગાવેને ખાત્રી કરો ફાયદો ન પડે તો લીધેલા પૈસા પાછા આપવામાં આવશે. નાટકમાં રાખ ને ચાક ચોળ્યા જેવી ભૂટ્ટી વાપરે છે પણ આ પાકડરની ખૂબી તો જોરજ છે. હમેશાં સફેદાઈ આણુ રહે છે. તે તે સીવાય આગડી ઉપરની કુચલી કાળા

ડાઘ વગેરે દૂર થઇ ચઢેરો શુદ્ધાખી મિશ્રીત બને છે. એક વખત મંગાવો. કીમત ડાઘા એકના બે રૂપીઆ, પોષ્ટેજ જૂદા.

સકરચંદ લલુભાઈ શાહ.

એફ. એ. એમ. જી. એસ. માણસા.

જવર પ્રલય દવા.

આ દવા ગમે તેવો રોગીઓ, એકાંતરીઓ, ચોથીઓ તાવ હશે કે ગમે તેવો ઝેરી કે જીર્ણજવર તાવ હશે તે ફક્ત બે ગોળાથી દૂર થઇ શરીર નિરોગી બને છે. ને શરીરે પસીના થઇ શાંતી થાય છે. કીમત ૩-૪૫૫ એકનો દોઢ રૂપીઆ.

વાની દવા.

શરીરે સાંધાનું દુઃખનું, નસ વળગવી, સાંધાનું ચાકડાઇનું, સંધીવા વગેરે કાંખી મુદતથી પીડાતા દરદી ઉપર પણ રામબાણુ જેવી દવા છે. સાત દીવસ શરીરે ચોળવાથી પાંચ વરસનો જૂનો વા પણ મટે છે કીમત શીશીના બે રૂપીઆ પોષ્ટેજ જૂદા.

ધાતુ પૌષ્ટીક ગોળીઓ.

વીર્યસ્ત્રાવ પેસાળમાં કે ઉર્ધ્વમાં થતો હોય, વીર્ય પાતળું પડી ગયું હોય નપુશકપણું હોય કે ધાતુ સંબંધી ગમે તે વિકાર હશે તે નાશ પામશે કીમત બારૂલી એકના પોણાબે રૂપીઆ પોષ્ટેજ જૂદા.

કોલેરાની દવા.

જાડો ઉલટી ત્રણજ ગોળીથી બંધ થાય છે. ને શરીર હોંસીઆર થાય છે. દોઢગીઓ ચઢતી મટે છે ને મરણની ખીક રહેતી નથી કોલેરાના કેસ બચવાની સંપૂર્ણ આસા આ દવા ધરાવે છે. અગમચેતી રાખી આ દવા પોતાનાં ઘરમાં રાખવીજ જોઈએ કીમત અઢી રૂપીઆ.

હરસની દવા.

હરસ દુનતા હોય ઘણી પીડા થતી હોય, જેસી ન શકાતુ હોય તેા પણ ફક્ત ઘણી લીધાથી મટી જાય છે. કીમત સવા જે રૂપીઆ.

મરડાની ગોળીઓ.

મરડો, કળસીઓ, ચૂંક વગેરે દરેક ઉપર એક ગોળી ખાંડની સાથે ખાઈજવાથી તુરત ચુલુ કરેછે. કીમત આઠ ગોળીનો એક રૂપીઓ.

એ સીવાય નિચેની દવાઓ તૈયાર છે.

૧. પ્લુલાળની દવા.	૭. નેત્રાબ્જન.
૨. દુધ પાઉડર.	૮. ક્ષયની દવા.
૩. હિંગાઇક ચુરણ.	૯. ખરલની દવા.
૪. સિતોપલાદી ચુરણ.	૧૦. સનેપાતની દવા.
૫. નાગાર્ચુન ચુરણ.	૧૧. વિરદ્રોટક, લુખખસ.
૬. દાડમાઇક ચુરણ.	૧૨. મસ્તક રોગ.

ઉપરની દરેક પાટલીની કીમત એક એક રૂપીઓ છે પણ નં. ૧૨ દવા સાગરી રાખનારને નવ રૂપીઆમાં આપવામાં આવે છે.

મુ. માણસા.

સંકરચંદ લલુભાઈ શાહ.

એક. એ. એમ. છ. એમ.

જૈન ગ્રંથની વૃદ્ધિ ધરણનાર ગૃહસ્થો.

હજારો વરસ ઉપરના વિદ્વાન સાધુઓના લખેલા જૈન પુસ્તકો ગા-
મારી પાસે છે. જેને માટે કોઈ આશ્રય આપશે તે તે છપાવવામાં આવશે.
જે આશ્રય આપશે તેનેજ તે અર્પણ કરવામાં આવશે. માટે ઉદાર ગૃહસ્થો-
ઓ પોતાના પૈસાનો રૂડો ઉપયોગ કરવાની કીમતી તક નહીં ખોવી બેઠાં.

શીરનામું.

}

સકરચંદ લલુભાઈ શાહ.

મુ. માણસા.

જલદી બહાર પડશે.

વશીકરણ.

લખનાર. ગંગાબાઈ પ્રાણશંકર યાજ્ઞીક.

વિક્ટોરીયા ગર્લ સ્કૂલ મુ. માણસા.

આ પુસ્તક સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને બાળજ ઉપયોગી છે. સ્ત્રીઓ પો-
તાના ધણીને વશ કરવા કેવી કેવી તદ્દનીરો વાપરવી તેનો અચ્છો ચિતાર
આ પુસ્તકમાં ચિતરવામાં આવ્યો છે. ધણા ધણા દાખલા, દલીલો, અને
શાસ્ત્રાધારથી સરલ ભાષામાં આનંદ ઉપજાવે તેવું લખાણ કીધું છે. વશી-
કરણ પુસ્તકમાં સ્ત્રી શિક્ષણ, નિતી, ધર્મ, વિચાર, વિવેક, સભ્યતા, મર્યાદા,
વગેરે વિષયપર વિવેચન કરી આ પુસ્તકને બહુજ ઉપયોગી બનાવ્યું છે.
કીમત દર પ્રતના આઠ આના ગૃહસ્થો તરફથી સામટી નકલના આર્ડર
મળવાની આશા છે.

વહેમ ખંડન પોથી.

આ પુસ્તકમાં બહેમનું ખંડન, નજર, ઉતાર, બાધા, કામણ દુમણ,
દોરા ચીકી, મંત્ર, જંત્ર, ભૂત, પિશાચ, ધુણવું વગેરે બાબતોનું વહેમ નાશ
પામે તેવું લખાણ છે કીમત રૂકત ચાર આના.

ગંગાબાઈ પ્રાણશંકર યાજ્ઞીક.

હેડમિસ્ટ્રેસ ગર્લ સ્કૂલ માણસા.

